Tefsîr-i Kebîr

Mukâtil bin Süleymân

4

işaret

Tefsîr-i Kebîr

Tefsîr-i Kebîr

Mukâtil bin Süleymân

4

işaret

Bu eserin okuyucuya ulaşmasındaki “özel” katkılarından dolayı Dr. Servet Özel'e teşekkür ederiz.

MUKÂTİL BİN SÜLEYMÂN
(v. 150 h.)

TEFSÎR-İ KEBÎR

Tahkik: Dr. Abdullâh Mahmûd Şehhâte

Tercüme: M. Beşir Eryarsoy

4. CİLT

işaret

İŞARET YAYINLARI: 108/4
Kur'ân Kitaplığı

Kitabın adı ve Yazarı
Tefsîr-i Kebîr — Mukâtil bin Süleymân

Çeviren
M. Beşir Eryarsoy

Redaksiyon ve Mizanpaj
Ertuğrul Özalp

Dizgi
A. Yücelen

Baskı-Cilt
Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.

Kapak
Yazıevi/Yusuf Kot

Mushaf Hattı
Kayışzâde Hafız Osman

Mizanpaj programı: QuarXPress
Karakter: Utopia
Punto: 12
Satır arası: 15.5
Dipnot kısmı: Auto

1. bsk. İstanbul 2006

ISBN
975-350-177-3 (Tk. no)
975-350-181-1 (4. cilt)

İşaret Yayınları
Ankara cad. 107/63 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0 212) 519 17 28—528 30 61-62-63
Fax: (0 212) 528 30 59

لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

Düşünen bir toplum için...

TEFSÎR-İ KEBÎR 4
Mukâtil b. Süleymân
1. bsk., İstanbul 2006

işaret yayınları
Ankara cad. 107/63 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0 212) 519 17 28 — 528 30 61-62-63
Fax: (0 212) 528 30 59

İÇİNDEKİLER

SÛRELER

46. AHKÂF SÛRESİ

Mekke'de inen Ahkâf sûresi, Kûfiyyûna göre 35 âyetir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَمَّٓا اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُون۪ي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ
اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۜ اِيتُون۪ي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَٓا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ
عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
مَنْ لَا يَسْتَج۪يبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Hâ-Mîm.*

2. *Kitabın indirilmesi* {yani, Kur'ân'ın indirilmesinin takdir edilmesi, mülkünde} *azîz,* {emrinde} *hakîm Allah tarafındandır.*

3. *Biz semâvât u arzı ve o ikisi arasındakileri* {yani, güneşi, ayı, yıldızları, bulutu ve rüzgârları}, *ancak hakk ile* {yani, boşuna değil, ileride gerçekleşecek belli bir maksat ile} *ve müsemmâ bir ecel için yarattık...*

Ben onları duyarlıkların sonuna kadar ulaşacakları bir süreye kadar yarattım. Söz konusu bu süre kıyâmettir. Müsemmâ [belirlenmiş] ecel işte budur.

...Kâfir olanlar {yani, Mekke halkından inkâr edenler} *ise* {Kur'ân'da kendisi ile} *inzâr olundukları şeyden* {yani, azabtan} *yüz çevirmektedirler* {ve bu sebeble de hakkında düşünmemektedirler}.

4. {Ey Muhammed, Mekkelilere} *de ki: "Haber verin, Allah'tan başka* {ilah diye kabul ettiğiniz meleklerden} *kendilerine du'a* {yani, ibâdet} *ettikleriniz yeryüzünde neyi yaratmışlar* {yani, onlar gerçekten ilah iseler yerde Allah'ın yarattığı gibi yarattıkları

bir şey var mıdır}? *Yoksa onların göklerde* {yani, onların, mülkünde Allah ile birlikte} *bir ortaklığı mı var?”* {Bunların, mülkünde ortaklıkları bulunmadığı gibi, O'nun saltanat ve egemenliğinde de ortaklıkları yoktur}...

Allah'ın, *Onların bu ikisinde hiçbir ortaklığı da yoktur* (Sebe, 34/22) buyruğuna benzemektedir.

...*Eğer doğru söyleyenler* {yani, Lât, ‘Uzzâ ve Menât'ın Allah'ın ortakları olduğu iddianızda doğru söylüyor} *iseniz bundan önce bir kitab yahut bilgiden bir eser var ise bana getirin* {yani, bu Kur’ân'dan önce O'nun ortağının bulunduğuna dâir diğer nebîlerden gelmiş bir rivâyet varsa getirin}.

5. *Allah'tan başka* {ilah diye kabul edilen ve du‘a etmeleri halinde} *kıyâmete kadar* {kendisine} *yaptıkları du‘adan habersiz olanlara du‘a* {yani, ibâdet} *eden kişiden daha dalâlette kim olabilir?* {yani, hiç kimse ondan daha dalâlette olamaz. Zira putlar ebediyen kendilerine du‘a edenlere karşılık veremeyecekleri gibi, kendilerine du‘a edenlerin ibâdetinden de gâfildirler}.

Allah böylece dünyada onların durumunu haber verdikten sonra, âhiretteki hallerini haber vermek üzere buyuruyor ki:

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ
﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ
هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا
تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ
بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا
مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾

6. *İnsanlar* {âhirette} *haşredildiklerinde* {yani, bir araya getirilip toplandıklarında} *onlar kendilerine düşman kesilir* {yani, ilah kabul edilen varlıklar kendilerine ibâdet etmiş olanlara düşman

olurlar} *ve onların ibâdetlerine kâfir olurlar* {yani, ilahlar kendilerine ibâdet etmelerinden uzak olduklarını belirtirler}.

İşte Allah'ın, *Bizimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. Kuşkusuz biz sizin ibâdetinizden habersizdik* (Yûnus, 29) buyruğu buna işaret ediyor.

7. *Âyetlerimiz* {yani, Kur'ân} *kendilerine beyyinât halinde* {yani, helâli ve haramı açıklar sûrette} *okunduğunda* {Mekke halkından inkârcı} *kâfirler, kendilerine geldiğinde o hakk için, "Bu apaçık bir büyüdür"* {yani, Kur'ân kendilerine gelince, "Bu apaçık bir büyüdür"} *dediler.*

8. *Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar?...*

Çünkü Mekke kâfirleri Nebî'ye (s.a) şöyle demişlerdi: "Bu Kur'ân, senin kendiliğinden uydurduğun bir sözden başka bir şey değildir. Allah senden başkasını nebî olarak göndermekten acze mi düştü? Çünkü sen bizim en değersizimiz, yaşça en küçüğümüz, güç ve kuvvet itibariyle en zayıfımız, bulabileceği çareleri en az olanımızsın. Yahut rasûl olarak niye bir melek göndermedi? Çünkü senin bu getirdiğin pek büyük bir iştir."

Bunun üzerine Yüce Allah, Nebîsi'ne şöyle buyurdu:

...{Ey Muhammed (s.a) onlara} *de ki: "Eğer onu* {kendiliğinden} *uydurmuş isem, siz Allah'a karşı bana hiçbir fayda sağlayamazsınız* {yani, bana gelecek azabın bir kısmını dahi benden uzaklaştırmaya gücünüz yetmez}. *O sizin onun hakkında ne kadar ileri gittiğinizi en iyi bilendir* {yani, Allah Kur'ân hakkında söylediklerinizi çok iyi bilir}. *Benimle sizin aranızda* {Kur'ân'ın Allah'tan geldiğine dâir} *şâhid olarak O yeter* {yani, Allah'tan daha üstün bir şâhid bulunamaz}. *O* {kendilerinden azabı geciktirmek sûretiyle} *gafûrdur,* {dünyada onları cezalandırmakta acele etmeyen} *rahîmdir."*

Mekke kâfirlerinin, "Senden başka gönderecek bir rasûl bulamadı mı?" sözleri hakkında da buyuruyor ki:

9. {Ey Muhammed, onlara} *de ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim* {yani, "Ben gönderilen ilk rasûl değilim. Benden önce pek çok rasûller gönderilmiştir}. *Bana ve size ne yapılacağını* {yani,

bana ve size rahmet mi, yoksa azab mı edileceğini} *bilemem. Ben ancak bana vahyolunana* {yani, Kur'ân'a} *uyarım* {yani, bana ne emir verilirse onu yaparım, bana verilmeyen emri de kendiliğimden ortaya koymam}. *Ben ancak apaçık bir nezîrim."*

Bu âyeti, *Gerçekten Biz senin için apaçık bir fetihte bulunduk* (el-Feth, 48/1) âyeti ve devamındaki âyetler neshetmiştir.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ
عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ عَلٰى مِثْلِهٖ
فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ
الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا اِلَيْهِ وَاِذْ
لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَٓا اِفْكٌ قَدٖيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهٖ
كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا
عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذٖينَ ظَلَمُوا وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنٖينَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ
قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿١٣﴾ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدٖينَ فٖيهَا جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

10. *De ki: "Bana haber verin* {ey Yahudiler,} *eğer o Allah tarafından gönderilmiş iken siz onu inkâr etmiş iseniz"...*

Yahudilerden elli kişi Nebî'nin (s.a) huzuruna geldiler. Yanında 'Abdullâh b. Selâm da vardı, ancak perde arkasında olduğu için onu göremiyorlardı. 'Abdullâh, Nebî'ye (s.a) îmân etmişti. Nebî Yahudilere sordu:

— 'Abdullâh b. Selâm sizin efendiniz ve en aliminizdir değil mi?

Yahudiler cevab verdiler:

— Evet, biz ne öğrendikse ondan öğrendik. 'Abdullâh b. Selâm sana îmân etmedikçe, biz de sana îmân etmeyeceğiz.

'Abdullâh b. Selâm konuşulanları duyuyordu. Nebî (s.a) onlara sordu:

— ‘Abdullâh b. Selâm bana îmân edecek olursa, siz de îmân edecek misiniz?

Bazıları olumlu cevab verdi:

— Evet.

Nebî (s.a) sordu:

— Peki, ‘Abdullâh b. Selâm'dan sonra aranızda en alim kişi kimdir?

Onlar cevab verdiler:

— Tek gözü kör olan Selâm b. Suriye'dir.

Nebî (s.a) ona haber gönderdi. İbn Suriye geldi. Allah Rasûlü ona sordu:

— Yahudilerin en alimi sen misin?

İbn Suriye cevab verdi:

— Hayır, ‘Abdullâh benden daha alimdir.

Nebî tekrar sordu:

— Peki, Yahudiler arasında ‘Abdullâh'tan sonra en alim kimdir?

Bunun üzerine İbn Suriye sustu. Nebî (s.a) aynı suali başka türlü sordu:

— ‘Abdullâh'tan sonra Yahudilerin en alimi sen misin?

İbn Suriye cevab verdi:

— Öyle deniliyor.

Bunun üzerine Nebî (s.a) dedi ki:

— Ben sizi Allah'a, O'na ibâdete ve O'nun dînine davet ediyorum.

Yahudiler de şöyle karşılık verdiler:

— Biz Mûsâ'nın dînini bırakıp sana tâbi olmayız.

Bu sırada ‘Abdullâh b. Selâm perde arkasından çıktı. Nebî (s.a) Yahudilere dedi ki:

— İşte ‘Abdullâh, o bana îmân etmiş bulunuyor.

‘Abdullâh b. Selâm uzun bir süre onlarla tartıştı. Onlara, Muham-

med'in (s.a) peygamber olarak gönderileceğini, Tevrât'taki niteliklerini hatırlattı. Bunun üzerine İbn Suriye dedi ki:

— 'Abdullâh b. Selâm ihtiyar biridir; aklı başından gitmiş, ağzına geleni düşünmeden rastgele söylüyor.

İşte, *De ki: "Bana haber verin, eğer o Allah tarafından gönderilmiş iken siz o'na kâfir olursanız"* buyruğu bunu anlatmaktadır.

...*"ve İsrâîloğulları'ndan bir şâhid de* {yani, 'Abdullâh b. Selâm da} *onun bir benzeri üzere* {yani, Yamil b. Yamil'in yaptığı tanıklığa benzer bir tanıklıkta bulunarak} *şâhidlik edip îmân etmiş* {yani, Nebî'yi (s.a) tasdik etmiş } *olduğu halde* {çünkü Yamil –ki, İsrâîloğulları arasında Tevrât'ı iyi bilenlerden idi– 'Abdullâh b. Selâm'dan önce îmân etmiştir} *siz büyüklük taslamış iseniz* {yani, İbn Selâm, Nebî'yi (s.a) tasdik ederken, siz hidâyete uymayı büyüklüğünüze yedirmediniz, îmâna karşı büyüklük tasladınız}. *Gerçek şu ki, Allah zâlimler topluluğuna* {yani, Yahudilere –kendilerini savunabilecekleri bir delil göstererek–} *hidâyet vermez."*

Benzeri bir buyruk da Tevbe sûresindedir.[1]

11. *Kâfir olanlar* {yani, Mekke halkından inkâr edenler}, *îmân edenler* {yani, Huzaalılar} *için dediler ki: "Eğer o hayır olsaydı, bizden önce ona ulaşamazlardı"...*

Mekkeliler şöyle demişti: "Muhammed'in getirdiği Kur'ân gerçekten Allah tarafından indirilmiş olsaydı, Muhammed'in (s.a) ashâbının bizden önce îmân etmeleri söz konusu olmazdı.

...{Onunla hidâyet bulmadıkları için de,} *"Bu* {Kur'ân} *eski* {bu Muhammed'den de önce} *bir uydurmadır" diyeceklerdir.*

12. *Halbuki bundan* {yani, Kur'ân'dan} *önce de Mûsâ'nın kitabı* {onunla hidâyet bulan kimseler için} *bir imam* {ve yine onunla hidâyet bulan kimseler için azabtan kurtarıcı} *bir rahmetti...*

Oysa onlar, Kur'ân'dan önce Tevrât'ı da yalanlamışlardı. Çünkü Kasas sûresinde belirtildiği gibi, *Biz hepsini inkâr edenleriz* (el-Kasas, 28/48) demişlerdi.

---

1 Bkz. Tevbe, 9/19, 109 âyetlerindeki, *Allah zâlimler kavmine hidâyet etmez* buyrukları.

...*Bu* {Kur'ân}, *zulmedenleri* {yani, Mekke'nin müşrik kâfirleri
–içindeki tehditlerle–} *inzâr etmek ve ihsan edenlere* {yani, muva
hidlere –Kur'ân'a îmân edenler için hazırlanmış mükâfaat ve s
vâbları ihtiva eden–} *bir müjde olmak üzere Arab dili ile* {yani, içi
deki buyrukları iyice anlasınlar diye Arabça bir Kur'ân olarak} *i
dirilmiş* {ve kendisinden önceki kitabları} *tasdik eden bir kitabt*

13. *Muhakkak ki, "Rabbimiz Allah'tır" deyip* {Rabb'lerini tan
yanlar}, *sonra da* {Allah'ı tanımak üzere} *istikamet bulanlar* {
bu istikametten geri dönmeyenler} *için* {azaba uğratılma diy
bir korku yoktur, onlar {ölümden yana} *üzülmezler de.*

Sonra onların mükâfaatlarını haber veriyor:

14. *İşte onlar cennet ashâbıdır. Orada* {ölmemek üzere} *ebediy
kalıcıdırlar; yaptıklarına bir karşılık olmak üzere.*

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًاۜ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًاۜ
وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعٖينَ
سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتٖٓى اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى
وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰیهُ وَاَصْلِحْ لٖى فٖى ذُرِّيَّتٖىۚ اِنّٖى تُبْتُ
اِلَيْكَ وَاِنّٖى مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿١٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ
مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فٖٓى اَصْحَابِ الْجَنَّةِۜ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذٖى
كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذٖى قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِنٖٓى
اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلٖىۚ وَهُمَا يَسْتَغٖيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ
اٰمِنْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ
﴿١٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فٖٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِۜ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرٖينَ ﴿١٨﴾

15. *Biz insana, ana-babasına* {iyi davranmasını} *tavsiye ettik*

Âyet, Ebû Bekr es-Sıddîk b. Ebû Kuhâfe ile onun annesi Sahr b. ʻA
b. Kaʻb b. Saʻd b. Feym b. Murre kızı Ümm el-Hayr hakkında inmişti

...*Annesi onu zorlukla taşımış, zorlukla bırakmıştır* {yani, annesi ona zorlukla gebe kalmış, zorlukla doğurmuştur}. *Onun* {annesinin karnında} *taşınması* {dokuz ay}, *sütten kesilmesi* {yirmibir aydır, ki bu} *da* {toplam} *otuz aydır. Nihâyet o yiğitlik ve olgunluk çağına* {yani, onsekiz yaşına} *ulaşınca ve kırk yaşına varınca* {insan onsekiz yaşından kırk yaşına kadar güçlü ve kuvvetlidir. Ebû Bekr (r.a) kırk yaşına varınca Nebî'yi (s.a) tasdik etti} *dedi ki: "Rabbim bana* {Müslüman olmayı nasîb ettin}. *Ana-babama* {yani, babam Ebû Kuhafe b. 'Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Murre ile annem Sahr b. 'Amr'ın kızı Ümm el-Hayr'a} *verdiğin nimete şükretmemi ilham et ve Senin razı olacağın sâlih amel işlememi de"* {bana ilham et}, *zürriyetimi de benim için ıslâh et* {yani, çocuklarımı da mü'min eyle –ki çocuklarının hepsi de Müslüman oldular–}...

Bunun bir benzeri de, *Babalarından, eşlerinden… sâlih olanları da* (el-Mü'min, 40/8) buyruğudur.

Sonra Ebû Bekr'in şöyle dediği bildirilmektedir:

...*"Kuşkusuz ben Sana* {şirkten dönerek} *tevbe ettim ve ben müslümanlardanım"* {tevhîdi ihlâs ile kabul edenlerdenim}.

Sonra Müslümanların niteliklerini şöylece dile getirmektedir:

16. *İşte bunlar, yaptıklarını en güzeli ile kabul ettiklerimizdir* {yani, onların iyiliklerinin karşılığını verdiğimiz halde, kötülükleri sebebiyle onları cezalandırmayız}...

Fakat kâfirleri, yaptıkları kötülükler sebebiyle cezalandıracak, onların iyiliklerini de boşa çıkartacaktır. Çünkü onlar îmâna dayanmayan işler yaparlar. Sonra tekrar mü'minleri söz konusu ederek buyuruyor ki:

...*Cennetlikler arasında* {onlarla birlikte} *kötülüklerini affederiz.* {Oysa Allah kâfirlere böyle bir uygulama yapmayacaktır.} *Kendilerine verilmiş gerçek bir va'ddir bu* {yani, bu onlara verilmiş hakk bir va'ddir, –ki bu da cennettir. Allah dünyada iken rasûller vasıtasıyla onlara âhirette cenneti va'd etmiştir–}.

17. *Ana-babasına, "Öf size"...*

Bu şahıs, Ebû Bekr'in Ümm Ruman'dan olan oğlu 'Abdu'r-Rahmân'dır. Anne-babası onu İslâm'a davet etti, ölümden sonra diriliş ile uyardılar. O ise anne-babasına dedi ki:

...*"Öf size* {yani, –bu kötü ve bayağı bir söz olup– siz ne çirkin şey söylüyorsunuz}. *Benden önce nice karnlar* [ümmetler] *gelip geçmiş* {ve ben onlardan kimsenin diriltilmiş olduğunu görmemiş} *iken beni* {ölümden sonra Allah tarafından dirilterek yerin altından} *çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz?"* {Nerde 'Abdullâh b. Cud'ân, nerde Osmân b. 'Amr, nerde 'Âmir b. 'Amr. –Bunların hepsi de onun ataları olup Kureyşlidir– Ben onlardan birinin bile bize geri döndüğünü göremiyorum}...

Bunun üzerine anne-babası, "Allahım! Ona hidâyet ver. Allahım! Onun kalbiyle Sana yönelmesini sağla. Allahım! Onu tevbe etmeyi nasîb et" dediler. İşte şu buyruk bunu dile getirmektedir:

...*Anası-babası Allah'a yalvararak* {yani, ona hidâyet verip, kalbini Allah'a çevirmesi için Allah'a du'a ederek,} *"Veyl sana, îmâna gel* {yani, amellerin karşılıklarının görüleceği ölümden sonra dirilişi tasdik et}. *Kuşkusuz ki Allah'ın va'di haktır" diyorlardı. O* {yani, 'Abdu'r-Rahmân} *ise diyordu ki: "Bu öncekilerin esâtirinden başka bir şey değildir"* {yani, sizin bu söyledikleriniz öncekiler hakkında anlatılanlara ve onların yalanlarına benzemektedir, başka bir şeye değil}.

18. *İşte bunlar* {yani, 'Abdu'r-Rahmân'ın söz konusu ettiği üç kişi} *cinn ve insanlardan* {kâfir olarak} *kendilerinden önce geçen ümmetler arasında* {yani, onlarla birlikte} *aleyhlerine söz* {yani, azab} *hakk* {yani, vâcib} *olmuş kimselerdir. Çünkü bunlar hüsrana uğramış olanlardır.*

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ
طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ
بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

19. *Bunların her biri için işlediklerine göre* {yani, amellerine uygun olarak} *dereceler* {yani, üstün faziletler} *vardır ve ta ki kendilerine* {amelleri hususunda} *zulmedilmeksizin amellerini* {yani, mükâfaatlarını} *tastamam versin.*

20. *Kâfir olanların* {yani, Mekke kâfirlerinin} *ateşe* {ateşin üzerindeki perde kaldırıldığında} *arzolunacakları* {ve ona bakacakları} *o günde onlara şöyle denilecektir: "Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyinizi* {yani, içinde bulunduğunuz rızık ve nimetlerinizi} *bitirdiniz.* {Bunların şükürlerini yerine getirmediniz} *ve onlardan yararlanıp durdunuz.* {Artık bugün sizin bir nimetiniz kalmamıştır.} *Bugün yeryüzünde* {îmâna karşı} *haksız yere* {ma'siyetlerle} *büyüklenmeniz ve fâsıklık etmeniz* {yani, isyan etmeniz} *sebebi ile aşağılanmak* {yani, hakir düşürecek olan} *azabı ile* {dünyadaki kötü amellerinizin cezası olarak âhirette} *cezalandırılacaksınız."*

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ
مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِه۪ٓ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٢١﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا
فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِه۪ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا
عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِه۪ ر۪يحٌ ف۪يهَا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٤﴾

21. {Ey Muhammed, Mekkelilere,} *'Âd kavminin kardeşini de* {yani, neseb itibariyle kardeşi Hûd'u da –çünkü onlarla dîn kardeşi değildi–} *an. Hani o kavmini Ahkâf* {Ahkâf, Yemen bölgesinde Hadramevt'te oldukça ince kumlu bir çöldür} *denilen yerde inzâr etmişti. Önünden ve arkasından nice nezîrler de gelip geçmiştir* {yani, Hûd'dan önce kavimlerine gönderilmiş olan rasûller gelip geçmişti, –Nûh, Nûh'un babasının dedesi İdris bunlardandı–}; *"Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin" diyerek* {yani, Hûd'dan önce olsun, sonra olsun Allah'ın gönderdiği bütün rasûller Allah'a ibâdeti emretmişlerdir}. *"Çünkü ben sizin için* {dünya hayatında} *büyük bir günün* {oldukça zorlu ve şiddetli olacağından ötürü} *azabından korkarım"* {diyerek kavmini korkutmuş ve uyarmıştı}.

22. {Yahudiler} *dediler ki: "Sen bizi ilahlarımızdan* {yani, onlara ibâdet etmekten} *döndürmek için mi bize geldin* {yani, onlara ibâdetten bizi alıkoymak ve bizleri yalanlamak için mi geldin}? *Eğer* {üzerimize azabın ineceği iddianda} *doğru söyleyenlerden isen, o halde bizi kendisi ile tehdit etmekte olduğun şeyi* {yani, azabı} *getir."*

23. *Dedi ki: "İlim* {yani, size gelecek olan azabın bilgisi} *ancak Allah'ın yanındadır* {yani, ne zaman dilerse onu o zaman indirir}. *Ben size benimle* {üzerinize azabın ineceğine dâir} *gönderilenleri tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi* {azabı bilmezlikten gelen ve} *câhillik eden bir topluluk görüyorum."*

24. *Onlar onu* {yani, azabı} *vâdilerine yönelmiş bir ârız* {yani, yağmuru fark edilen ve göğün tamamını kapatmayan bir parça bulut} *halinde gördüklerinde* {Hûd'a,} *"Bu bize yağmur indirecek bir ârızdır" dediler.*

Çünkü uzun bir süreden beri yağmur yağmamıştı. Bulut o vâdi tarafından göründüğünde yağmur yağıyordu.

...{Ancak Hûd onlara} *dedi ki: "Hayır,* {bu gördüğünüz ârız [bulut] size yağmur yağdırmayacaktır}. *Aksine o sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir,* {üzerinize esecek} *bir rüzgârdır ki onda elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab vardır."*

Onlar, "Ey Hûd! *Doğru söyleyenlerden isen bizi kendisiyle tehdit ettiğin şeyi getir* (el-A'râf, 7/7) diyerek azabın acele gelmesini istemişlerdi. Onlar baharda göç eden bir toplum olup dönme zamanı gelince asıl yerlerine dönerlerdi. Âdem'in oğlu Şirin b. Sâm b. Nûh'un soyundan geliyorlardı. Onunla sıhrî akrabalıkları vardı. Onların boyları 12 zira idi. Mülk ve saltanat sahibi idiler. Hûd'u yalanlamaları üzerine Allah üç yıl boyunca onlara yağmur yağdırmadı. Helâk edilme zamanları yaklaşınca Allah rüzgârın hazinedarına, "Üzerlerine öküzün burun deliği kadar bir rüzgâr salın" buyurdu. Hazinedar, "Rabbim! O takdirde rüzgâr yeri ve üzerindekileri siler süpürür" deyince Allah, "O halde üzerlerine bir yüzük boşluğu kadar rüzgâr salın" buyurdu. Melekler de emredileni yaptı. Kum tepelerinin arka taraflarından debûr diye adlandırılan aşırı soğuk bir rüzgâr esti. Bundan önce yağmur onlara o cihetten gelirdi. Onun için, *Bu bize yağmur yağdıracak bir ârızdır [buluttur]* demişlerdi.

28. *Kendilerini yakınlaştırmak üzere Allah'tan başka ilah diye edindikleri onlara yardım etmeli değil miydi* {yani, bu uydurma ilahları başlarına gelen azabı niye engellemedi}? *Bilakis bunlar* {yani, uydurma ilahları} *ellerinden kaybolup gittiler* {yani, azabın üzerlerine inmesi esnasında onlara bir fayda sağlayamadılar}. *İşte bu onların ifkleri* {yani, ilah olduklarına dâir söyledikleri yalanları} *ve* {şirk olan sözleri söyleyerek} *iftira ettikleri şeylerdir.*

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا
أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا
سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ
فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ
فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾

29. {Ey Muhammed!} *Hani sana cinlerden bir gurubu Kur'ân dinlesinler diye sarfetmiş* {yani, sana doğru yönlendirmiş} *idik...*

Bunlar, cinlerin Nasibi diye adlandırılan Yemen'deki bir kasaba halkının eşrafından ve ileri gelenlerinden idi. O sırada Rasûlullâh (s.a) Batnu Nahle denilen yerde sabah namazında Kur'ân okuyordu.

...Onun {yani, Nebî'nin (s.a) *huzuruna geldiklerinde* {birbirlerine,} *"Susup* {Kur'ân'ı} *dinleyin" dediler* {ve onu dinlemekten duydukları aşırı şevkten dolayı neredeyse o'nun üzerine çıkacaklardı}...

İşte, *Neredeyse etrafında bir keçe (gibi) olacaklardı* (el-Cinn, 72/19) buyruğu bunu dile getirmektedir.

...Bitirilince {yani, Nebî (s.a) namazını bitirince} {cinler} *kavimlerine inzâr ediciler*{yani, mü'minler} *olarak geri döndüler* {yani, öylece ayrılıp gittiler}.

30. *Ve dediler ki: "Ey kavmimiz! Biz Mûsâ'dan sonra* {Muhammed'e (s.a)} *indirilmiş olan bir kitab* {yani, Muhammed'in oku-

duğu hayret verici bir kitab olan Kur'ân} *dinledik*. {Bu kitab} *kendisinden öncekileri doğrulayan* {yani, Muhammed'in (s.a) kitabı daha önceki nebîlere indirilmiş kitabları doğrulayan}, *hakka* {yani, hidâyete} *ve dosdoğru yola ileten bir kitabtır"* {yani, bu kitab dosdoğru dîn olan İslâm'a davet etmektedir}...

31. ...*"Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve o'na îmân edin* {yani, Muhammed'in (s.a) îmâna davetini kabul edin, o'nu tasdik edin} *ki günahlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin ve sizi elîm bir azabtan kurtarsın"* {yani, can yakıcı bir azabtan yana sizi güvenliğe kavuştursun}...

32. ...*"Kim Allah'ın davetçisine* {yani, Muhammed'in (s.a) îmâna davet çağrısına} *icabet etmezse o, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamaz* {yani, Allah'tan kurtulamaz. Yeryüzünde onun için kaçıp sığınmaya imkân yoktur. Mutlaka kötü amelinin karşılığını ona verir}. *Onun O'ndan başka velîleri de olmaz* {yani, Allah'a karşı onu koruyacak yakınları da bulunmaz}. *İşte onlar* {yani, îmân davetini kabul etmeyenler} *apaçık bir delalet içindedirler."*

Bunlar, gelen dokuz cinin sözleridir. Ertesi sene o dokuz cin ile birlikte, cinler tarafından inzâr edilenlerden yetmiş kadar cin daha geldi ve Nebî (s.a) ile Batha denilen yerde buluştular. Nebî (s.a) onlara Kur'ân okudu, emir ve nehiyleri bildirdi. O gece cinlerle karşılaşmadan önce Nebî (s.a) ashâbına, "Aranızda kalbinde hardal tanesi ağırlığında dahi kuşku bulunmayan bir adam benimle gelsin" demiş, bunun üzerine 'Abdullâh b. Mes'ûd –içinde nebîz bulunan bir matara ile birlikte– kalkmıştı. Nebî (s.a) İbn Mes'ûd'a şöyle dedi:

— Olduğun yerde kal!

Ardından da onun için bir çizgi çizip dedi ki:

— Allah'ın izniyle yanına geri dönünceye kadar buradan ayrılma. Şâyet bir ses, bir gürültü yahut herhangi bir şey işitecek olursan korkma ve yerinden ayrılma, çizdiğim çizginin dışına çıkma. Eğer çıkacak olursan seni götürürler.

Nebî (s.a) de gitti, dağ yolunda cinlere Kur'ân okudu, ilim ve edeb öğretti. Bir kan davası dolayısıyla onlardan iki kişi Rasûlullâh'ın (s.a) huzurunda davacı oldular. Seslerini yükseltmeleri dolayısıyla İbn

Mes‘ûd seslerini duydu. ‘Abdullâh kendi kendine, “Allah'a yemîn ederim, o'nun yanına gideceğim. Galiba Kureyş kâfirleri o'na bir tuzak kurup suikastta bulundular” dedi. Çizilen çizginin dışına çıkmak isteyince Rasûlullâh'ın (s.a) tavsiyesini hatırladı ve o çizginin dışına çıkmayıp sabaha kadar yerinde kaldı. Nebî'nin cinleri talimi sabaha kadar devam etti. Sonra cinler dönüp gitti. Nebî (s.a) de İbn Mes‘ûd'un yanına geldi. ‘Abdullâh dedi ki:

— Ey Allah'ın Nebîsi! Sen yanıma gelinceye kadar ayakta bekledim. Yükselen sesler duyunca da içimden çizginin dışına çıkmak geçti, fakat söylediklerini hatırlayınca yerimde kaldım.

Nebî (s.a) şöyle buyurdu:

— Câhiliye döneminde aralarında öldürülmüş kimseler hakkında huzurumda davalaştılar. Ben de aralarında hüküm verdim.

Sonra Allah Rasûlü ona sordu:

— Yanında temizlenecek bir şey var mı?

‘Abdullâh cevab verdi:

— Evet, bir matarada biraz nebîz var.

Allah Rasûlü dedi ki:

— Bu hoş bir meyvedendir, suyu da temiz ve tatlıdır. Haydi dök.

İbn Mes‘ûd mataradan nebîz döktü, Nebî (s.a) de abdest aldı. Namaza durmak istediklerinde, kan davası dolayısıyla birbirleriyle davalaşan cinlerden iki adam gelip o'nun karşısında durdular. Nebî (s.a) kan davası sebebiyle onların tekrar davalaşacaklarını zannetti ve sordu:

— Durumunuz ne? Ben aranızda hüküm vermedim mi?

Cinlerden olan iki adam dediler ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Biz seninle beraber namaz kılıp, sana uymak üzere geldik.

Nebî (s.a) namaz kılmak üzere kalktı. İbn Mes‘ûd ile cinlerden olan iki adam da Nebî'nin (s.a) arkasında durdu ve o'nunla birlikte namaz kıldılar. İşte, *Allah'ın kulu O'na ibâdet etmek için kalktığı zaman neredeyse etrafında bir keçe (gibi) olacaklardı* (el-Cinn, 72/19) buyruğu bu-

nu anlatmaktadır. Buna sebeb ise o'na duydukları sevgi idi. Sonra îmân etmişler olarak yanından ayrılıp gittiler. Allah Muhammed'den (s.a) önce hem insanlara, hem de cinlere bir nebî göndermiş değildir. Cinler dediler ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Yolculuğumuzda bize rızık olacak birşey ayır.

Nebî (s.a) onlara dedi ki:

— Kemiğin yeniden etlenmesi, hayvan terslerinin de tanelere dönüşmesi size rızık olarak verilmiştir. Bu Kıyâmet Günü'ne kadar size verildi.

Bu sebeble Müslümanın kemik, hayvan tersi ve tezek ile istinca yapması caiz değildir. Allah Muhammed'den (s.a) önce cinler ile insanlara ortak bir nebî göndermemiştir.

İbn Mes'ûd dedi ki: "Andolsun (o gece) uzunlukları ve renklerinin siyahlığı itibariyle Ezdi Şenuelilere benzeyen tanınmadık bir takım adamlar gördüm. Eğer o çizginin dışına çıkmış olsaydım, birilerinin beni kapıp götüreceklerini zannettim."

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى بَلٰى إِنَّهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هٰذَا
بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا
تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً
مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

33. *Göklerle yeri yaratmış* {çünkü onlar, tek başına gökleri ve yeri Allah'ın yarattığını kabul ediyorlardı} *ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın* {âhirette} *ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi* {yani, bilmezler mi}?...

Âyet, Übey b. Halef el-Cumahî hakkında inmiştir. O çürümüş bir

kemik alıp Nebî'nin (s.a) yanını gitti ve "Ey Muhammed! Sen kemiklerimiz çürüyüp, toprak olduktan sonra Allah'ın bizi yeniden dirilteceğini söyleyerek tehdit mi ediyorsun?" dedi. Bu arada elindeki kemiği ufalayıp rüzgâra karşı savururken de, "Ey Muhammed bunu kim diriltecek?" diyordu. Nebî (s.a) de, "Onu Allah diriltecek. Hem senin canını alacak, hem de âhirette seni tekrar diriltip, cehenneme sokacaktır" dedi. Bunun üzerine Allah, yarattıkları üzerinde düşünüp ibret alarak Kendisini tevhîd etsin diye, *Peki, göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeye kadir olduğunu görmezler mi?* buyruğunu indirdi. Çünkü göklerin ve yerin yaratılması, öldükten sonra insanın yaratılmasından daha ağırdır. Üstelik Allah onları yaratırken yorulmamıştır. O halde ölüleri diriltmek O'nu nasıl yorar?

Benzeri bir buyruk Yâ-Sîn sûresindedir.[3]

Sonra Allah Nebî'ye (s.a) buyuruyor ki:

> ...*Evet* {onları diriltecektir}. *Muhakkak O her şeye* {yani, ölümden sonra diriltmeye de, başka şeylere de} *güç yetirendir.*

Mekkeliler azabı inkâr ederek küfre sapınca, Allah onlara âhiretteki durumlarını haber vermek üzere buyurdu ki:

> 34. *Kâfirlerin* {ateş üzerindeki perde kaldırılıp da ona bakarak} *ateşe arzolunacakları günde* {Allah onlara şöyle diyecektir:} *Bu* {gördüğünüz azab} *hakk değil miymiş? Onlar, "Rabbimize andolsun ki evet* {hakkın kendisidir} *diyecekler.* {Allah} *buyuracak ki: "O halde* {azabın gerçekleşmeyeceğini söyleyip} *kâfir olduğunuzdan ötürü azabı tadın."*

> 35. {Ey Muhammed! Eziyetlere ve yalanlamalarına karşı} *sabret;...*

Bu buyrukla Allah, sabretmesi için Nebîsini teselli etmektedir.

> ...*azim sahibleri* {yani, çokça sabreden} *rasûllerin sabrettiği gibi* {yani, İbrâhîm'in, Eyyûb'un, İshâk'ın ve Ya'kûb'un sabrettikleri gibi sen de sabret}...

3 Bkz. Yâ-Sîn, 36/81.

Bu âyet, Uhud günü nâzil oldu. Allah Nebî'ye (s.a), karşı karşıya kaldığı musibete sabretmesini ve kavmine beddu‘a etmemesini emretti.

Allah'ın, *Andolsun ki Biz daha önce Âdem'e ahdetmiştik, fakat o unuttu, Biz onu azîmli bulmadık* (Tâ-Hâ, 20/115) buyruğu da buna benziyor.[4]

Sonra Allah o'na, diğer nebîlerin ve ulü'l-azm diye anılan rasûllerin belalara karşı sabretmiş olduklarını hatırlattı. Bunlar arasında ateşe atılan Halîlu'r-Rahmân İbrâhîm (a.s) ve kavminin yalanlamasına karşı sabreden Nûh (a.s) da vardı. O baygın düşünceye kadar dövülüyor, buna rağmen, Allahım! Kavmime mağfiret buyur. Çünkü onlar bilmiyorlar” diyordu. Yine, boğazlanma emri hususunda İshâk, hapse ve zindana atılan Yûsuf'a üzüntüsünden gözlerini kaybeden Ya‘kûb, belalara sabreden Eyyûb (a.s), balığın karnında kalan Yûnus b. Metta (a.s) ve diğerleri karşı karşıya kaldıkları belalara sabretmiş idi. Sabredenler arasında Beytu'l-Makdis'de oniki nebî de bulunuyordu. Allah onlara şunu vahyetti: “Ben Zekeriyâ oğlu Yahyâ'ya yaptıklarımdan ötürü İsrâîloğulları'ndan intikam alacağım. Eğer isterseniz azabı ve sıkıntıyı size gönderir, İsrâîloğulları'nı kurtarırım. Bunu kabul etmezseniz o azabı ve cezayı İsrâîloğulları'na indirir, sizi kurtarırım. İstediğinizi seçebilirsiniz.” Oniki nebî, kendilerinin cezaya maruz bırakılarak kavimlerinin kurtarılması hususunda görüş birliği ettiler. Bu sebeble, azabı kendi üzerlerine indirmesi ve İsrâîloğulları'nı kurtarması için Rabb'lerine du‘a ettiler. Allah onlara yeryüzündeki diğer kıralları musallat etti, onları helâk etti. Bu nebîlerden kimisi testere ile biçildi, kimisinin kafasının ve yüzünün derisi soyuldu, kimisi darağaçlarına çekildi, kimisi ateşte yakıldı, kimisinin başı yarıldı. İşte Allah Nebîsi'ne (s.a) bunların sabrettiği gibi sabretmesini emretti. Çünkü onların başına gelen musibetler o'nun başına gelmedi.

Devamla şöyle buyurdu:

...ve bunlar için acele etme...

Nebî (s.a) Mekke kâfirlerine azabın geleceğini haber verince onlar, “Bizi kendisiyle tehdit ettiğin bu azab ne zaman gelecek?” diye sordu-

4 Bu âyet ile açıklanmakta olan âyet arasında –“azîm” lafzının kullanımı dışında– nasıl bir benzerlik olduğunu biz tesbit edemedik. (Çeviren)

lar. Allah ise Nebî'ye (s.a), "Onlar için azabın çabuk gelmesini isteme" buyurdu.

> *...Onlar kendisiyle tehdit olundukları şeyi görecekleri günde, sanki* {dünyada} *yalnızca gündüzün* {dünya günlerinden bir gündüzün} *bir saati kadar kalmışlar gibi gelecek onlara.* {Bu} *bir belâğdır* {yani, bunda bir tebliğ vardır: bu emir bu hususta onlar için yeterli bir tebliğdir}. *Fâsıklar* {yani, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu emir ve yasaklara uymayarak Allah'a karşı isyan edenler} *topluluğundan başkası* {azab ile} *helâk edilir mi?*

Şöyle de açıklanır: Bu durum onlar için bir tebliğdir. Hatta bu, sizin acele gelmesini istediğiniz elîm [can yakıcı] azabı ihtiva eden bir rüzgârdır. Çünkü onlar Hûd'a, *O halde doğru söyleyenlerden isen bizi kendisiyle tehdit ettiğin şeyi getir* (el-A'râf, 7/70) demişlerdi.

Allah'ın, *O seni kalkınca da görür, secde edenler arasındaki dolaşmanı da* (eş-Şu'arâ, 26/218-219) buyruğu, "senin cemaatle namaz kılanlarla birlikte namaz kılışını görür" demektir. (Çünkü) o seni, erkeklerin sulblerinden ve kadınların rahîmlerinden geçirerek 'Abdullâh'ın sulbünden hoş ve temiz olarak çıkartmıştır.

47. MUHAMMED SÛRESİ

Medine'de inen Muhammed sûresi, Kûfiyyûna göre 38 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ
عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا
الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ
لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰى
اِذَا اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَاءً
حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ
اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. {Allah'ın tevhîdine} *kâfir olup* {insanları} *Allah'ın yolundan alıkoyanların* {yani, insanları İslâm dîninden engelleyen Mekke kâfirlerinin} *amellerini boşa çıkarmıştır* {yani, Allah onların amellerini ibtâl etmiştir}.

Kasdedilen, Bedir gazası için yaptıkları harcamalar ve onların Bedir'e gidişleri, bunun için hazırladıkları planlarıdır. Allah âhirette bütün bunları boşa çıkartacağı gibi, dünyada yaptıkları amellerini de ibtâl edecektir, yani boşa çıkaracaktır, çünkü bu amelleri îmân ile yapılmamıştır.

Âyet, Kureyş'ten oniki adam hakkında inmiştir. Bunlar el-mut'imûn [Bedir günü yemek yedirenler] diye bilinen kimseler olup, Hişâm'ın oğulları Ebû Cehl ve Hâris, Rabî'a'nın oğulları Şeybe ve 'Utbe, Halef'in oğulları Ümeyye ve Übey, Haccâc'ın oğulları Münebbih ve Nubeyh, Ebu'l-Bahteri b. Hişâm, Rabî'a b. el-Esved, Hakim b. Hizam ve Hâris b. 'Âmir b. Nevfel'dir.

2. *Îmân edip* {yani, Allah'ın tevhîdîni tasdik edip} *sâlih amel işleyenlerin ve Muhammed'e indirilene* {yani, o'na indirilen Kur'ân'a} *–ki o* {yani, Kur'ân} *Rabb'lerinden gelen hakkın ta kendisidir– îmân edenlerin* {yani, tasdik edenlerin} *ise günahlarını* {yani, tasdikleri sebebiyle şirklerini ve diğer günahlarını} *bağışlar ve hallerini* {tevhîd ile geniş rızık vermek sûretiyle} *ıslâh eder.*

Buyruk, Haşimoğulları ile Muttaliboğulları hakkında inmiştir.

Sonra el-mut'imûn [Bedir günü yemek yedirenler] olarak bilinen oniki kişiyi tekrar söz konusu etmektedir:

3. *Bu* {yani, amellerinin boşa çıkartılması}, *kâfir olanların* {yani, Allah'ın tevhîdîni inkâr edenlerin} *bâtıla* {yani, şeytâna ibâdete} *uymuş olmaları sebebiyledir. Îmân edenler* {yani, Allah'ın tevhîdîni tasdik edenler} *ise, Rabb'lerinden gelen hakka* {yani, Kur'ân'a} *uymuşlardır. İşte Allah* {kâfirlerin amellerini boşa çıkartıp, mü'minlerin günahlarını bağışlamak sûretiyle} *insanlara misallerini böyle açıklar.*

Sonra Allah Teâlâ mü'minlere, kâfirlere ne yapacaklarını öğretmek üzere buyuruyor ki:

4. *Kâfirlerle* {yani, Allah'ın tevhîdîni inkâr eden Arab müşrikleriyle} *karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Onlardan çokça öldürüp kahrettiğinizde* {yani, kılıçla onlara boyun eğdirip üstünlük sağladığınızda} *artık* {esir almak için} *bağı sıkıca bağlayın.* {Esir aldıktan} *sonra da ya lütfederek karşılıksız salın* {yani, onları serbest bırakın} *yahut fidye alın* {yani, Müslümanlar müşriklere karşı güç kazansınlar diye onları serbest bırakmak için mali bir fidye alın}...

Sonra, *Müşrikleri* {yani, özel olarak Arab müşriklerini} *bulduğunuz yerde öldürün* (Tevbe, 9/5) âyeti –ki buna seyf/kılıç âyeti denir– bunu neshetmiştir.

...*Savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar* {yani, şirki terk edinceye, Arablar arasında müşrik kalmayıncaya kadar}...

Bununla İslâm'a girmekten başka bir seçeneğin kabul edilmemesi emredilmiş olmaktadır.

Sonra Allah yeni bir ifade olmak üzere buyuruyor ki:

...{Emir} *budur* {yani, karşılıksız serbest bırakmak ve fidye almak hususunda Allah'ın emri budur}...

Bize ‘Ubeydullâh tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bana el-Huzeyl tahdis edip dedi: Mukâtil dedi ki: Arablar Müslüman oldukları vakit, savaş ağırlıklarını bırakmış olurlar.

Saff sûresinde de, *Biz de îmân edenleri düşmanlarına karşı destekledik de* {Arablar Müslüman olarak Muhammed (s.a) ile} *üstün gelenler oluverdiler.* (es-Saff, 61/14) buyurulmaktadır.

...*Eğer Allah dileseydi elbette onlardan intikam alırdı. Fakat kiminizi kiminizle ibtilâ etmek için* {kâfirler ile savaşmakla sınamaktadır}. *Allah yolunda* {Bedir'de} *öldürülenlerin* {güzel} *amellerini* {boşa çıkartarak} *ibtâl etmez.*

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ
﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ
﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ
أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

5. *Onlara hidâyet verecektir* {yani, kabirde onları tevhîde yöneltecektir}. {Âhirette de} *hallerini ıslâh edecektir.*

6. *Ve onları kendilerine tanıttığı cennete girdirecektir.*

Onlar âhiretteki mevkilerini bildikleri gibi cennette konaklayacağı yerleri de bilecek ve böylelikle herkes kendi konağına girecektir.

7. *Ey îmân edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz* {yani, Allah tevhîd edilsin diye Allah'a, dînine ve Rasûlü'ne yardım ederseniz}, *Allah da size yardım eder ve ayaklarınıza* {zafer için} *sebat verir* {ve ayaklarınızı kaydırmaz}.

8. *Kâfir olanlara gelince, yüzleri üzere düşüp helâk olmak hakkıdır onların* {yani, onlar baş aşağı düşsünler, hüsrana uğrasınlar. –Bu, bozguna uğradıkları vakit onlara söylenecek bir sözdür–}. *Amellerini de boşa çıkartmıştır.*

9. *Bu* {yani, amellerinin boşa çıkması}, *onların* {yani, Mekkelilerden öldürülen kâfirlerin} *Allah'ın* {Nebî'ye (s.a) Kur'ân'dan} *indirdiklerini* {yani, onlara îmân etmeyi} *hoş karşılamamalarından dolayıdır. Bundan dolayı amellerini boşa çıkartmıştır.* {Çünkü îmân ile yapılmış ameller değildi.}

Sonra ibret almaları için Mekke kâfirlerine geçmiş ümmetlerin azabı gibi bir azabı hatırlatmaktadır.

10. *Acaba onlar* {yani, Mekke kâfirleri} *yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin* {yani, geçmiş ümmetlerden 'Âd, Semûd ve Lût kavminin} *âkıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Allah onları* {çeşitli azablarla} *toptan helâk etmiştir. Kâfirlere* {yani, bu ümmetin kâfirlerine} *de onların benzerleri* {yani, geçmiş ümmetlerin azabına benzer bir azab} *vardır.*

11. *Bu* {yani, daha önce Bedir'deki yardım ve zafer} *böyledir. Çünkü Allah îmân edenlerin velîsidir* {yani, Allah'ın tevhîdîni tasdik edenlere yardım edip, onların dostu olmuştur}. *Kâfirlerin ise velîsi yoktur* {yani, yardım edecek bir velîleri bulunmaz}.

Arkasından âhirette mü'minlerle kâfirlerin kalacakları yeri söz konusu ederek buyuruyor ki:

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ
وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ
سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

12. *Kuşkusuz ki Allah îmân edip, sâlih amel işleyenleri* {bahçelerinin} *altından nehirler akan cennetlere sokar. Kâfirler ise, onlar*

metâlanırlar ve {âhirete bakmaksızın} *davarların yediği gibi yerler* {yani, onların dünyada yemek ve içmek dışında bir düşünceleri yoktur}. *Ateş ise kalacakları yerdir onların* {yani, ateş onların sığınacakları yerleridir}.

Sakınmaları için onları korkutarak buyuruyor ki:

13. {Geçmişte} *seni çıkartan karyenden* {yani, Mekke'den} *daha güçlü nice karye vardır* {yani, onlar, Nebî'yi (s.a) Mekke'den çıkarttıkları sırada Mekke halkından daha güçlü, sayıca daha çok idiler}...

Ardından daha önce söz konusu edilmiş olan geçmiş ümmetleri tekrar ele alarak şöyle buyurulmaktadır:

...*Biz yine de onları* {rasûlleri yalanlamaları üzerine} *azab ile helâk ettik. Onların yardımcıları olmadı* {yani, başlarına azab inince kimse azab edilmelerini engelleyemedi}.

14. *Rabbinden bir beyyine* {yani, beyân} *üzere olan kimse* {yani, Nebî (s.a)}, *kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve hevâlarına uyan kimseler* {yani, Ebû Cehl b. Hişâm ile Ebû Huzeyfe b. el-Muğîre} *gibi midir?*

Elbetteki değildir, zira Nebî (s.a) cennete, Ebû Huzeyfe ile Ebû Cehl ise cehenneme gidecek ve ebediyen orada kalacaklardır.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا
أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ
لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً
حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا
أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

15. {Şirkten sakınan} *takvâ sahiblerine va'dolunan cennetin misali şudur:...*

Allah cehennem ateşinin şiddeti ve çeşitli azabları hakkında benzetmeler yaptığı gibi, cennetin de üstünlüğü ve hayırlı oluşu hususunda da benzetmeler yapmıştır. Sonra cennetliklere hazırladığı içecekler ile cehennemliklerin içeceklerini söz konusu ederek buyuruyor ki:

> ...*Onda* {yani, cennette} *kokusu, tadı değişmeyen sudan nehirler* {yani, dünyadaki gibi kokusu, tadı değişen, bozulup kokan suya benzemeyip değişikliğe uğramayan, bozulup kokmayan ırmaklar}, *tadı değişmeyen sütten nehirler* {yani, dünyadaki gibi değişip ekşimeyen süt ırmakları}; *içenlere lezzetli gelen* {ve dünya içkisi gibi sarhoşluk vermeyen, baş ağrısı yapmayan, içenlere lezzet veren} *şarabtan nehirler,* {dünyadakiler gibi herhangi bir tortusu ve renk bulanıklığı olmayan} *süzülmüş baldan nehirler vardır...*

Sözü edilen bu dört nehir, Kevser'den kaynar, diğer cennetliklere akıtılır.

> ...*Onlar için orada meyvelerin her türlüsünden ve Rabb'lerinden* {günahları için} *bir mağfiret dahi vardır...*

Bu, dünyada iken şirkten sakınan takvâlılara âhirette verilecek mükâfaattır.

Arkasından kâfirlerin kalacakları yeri söz konusu etmek üzere buyuruyor ki:

> ...*Ateşte ebediyen kalan ve bağırsaklarını paramparça eden kaynar sudan içirilen kimseler* {yani, Mahzûm oğulları'ndan Ebû Cehl b. Hişâm ve Ebû Huzeyfe ile onlar gibi cehennemde ebediyen kalan kimseler} *gibi midir? Onlar son derece sıcak bir sudan içecekler* {ve içinde bulundukları cehennem ateşi de üzerlerine alevlendirilecektir. Orası göklerle yerin yaratıldığından beri kaynayıp durmaktadır}. *İşte içtikleri bu su bağırsaklarını paramparça eden bu kimselerin durumu ile* {aşırı sıcaktan korkmak bakımından} *diğerlerinin durumu aynı olabilir mi?*
>
> 16. *Onlardan* {yani, Rifaa b. Zeyd, el-Hâris b. ‘Amr ve Halif b. Zühre gibi münâfıklardan} *gelip seni*{n ey Muhammed Kur’ân okumanı} *dinleyenler de vardır. Yanından* {yani. Cumadan} *çıktıklarında,...*

Nebî (s.a) bir Cuma hutbesinde, münâfıkları ayıpladı, fakat onlar Nebî'nin (s.a) huzurunda kendilerini dizginleyip seslerini çıkarmadılar.

> ...*kendilerine ilim* {yani, hidâyet: Kur'ân} *verilmiş olanlara* {yani, 'Abdullâh b. Mes'ûd el-Huzlî'ye}, *"Az önce* {Muhammed} *ne söyledi?" derler...*

Onlar Nebî'nin (s.a) söylediğini dinlemiş, fakat anlamamışlardı. Bu nedenle Allah buyuruyor ki:

> ...*İşte bunlar Allah'ın kalblerini* {küfür ile} *mühürlediği* {için îmânı akletmeyen} *ve* {küfür hususunda} *hevâlarına uyup gitmiş kimselerdir.*

Sonra mü'minleri zikrederek şöyle buyuruyor:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى
لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ
لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

> 17. {Dalâletten kurtularak} *hidâyet bulanların ise hidâyetlerini* {ilk emri nesheden muhkem buyruk ile} *arttırmış ve kendilerine takvâlarını vermiştir* {yani, muhkem ile amel etmek üzere onlara takvânın gereği olan açıklamayı yapmıştır ve onlar da muhkem olan buyruklar gereğince amel etmişlerdir}.

Akabinde Mekke kâfirlerini korkutarak buyuruyor ki:

> 18. *Artık onlar Sâ'atin* {yani, kıyâmetin} *kendilerine ansızın* {yani, beklemedikleri bir vakitte} *gelmesinden başkasını mı gözlüyorlar? İşte onun şartları* {yani, ayın yarılması, Deccâl'in çıkması, Nebî'nin (s.a) gelmesi gibi alâmetleri} *gelmiş* {ve onlar da bütün bunları gözleriyle görmüş} *bulunuyor. O halde onlara geldiğinde öğüt almalarının kendilerine ne faydası olur ki?*

Buyrukta bir takdim vardır, yani onlar bu hususta kusurlu hareket etmişken, kıyâmet gelip çatacak olursa nasıl öğüt ve ibret alacaklar, tevbe edebilecekler?

19. *Onun için bil ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Hem kendi günahın, hem de mü'min erkeklerle, mü'min kadınlar için mağfiret dile* {yani, Allah'ın tevhîdîni tasdik eden mü'min erkekler ve mü'min kadınların günahları için bağışlanma dile}. *Allah tekallüb ettiğiniz* {yani, gündüzün gidip geldiğiniz} *yeri de, mesvânızı da* {yani, geceleyin barındığınız yeri de} *bilir.*

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ
مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَى لَهُمْ
﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا
فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ
لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ
الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

20. *Îmân edenler* {yani, Kur'ân'ı tasdik edenler} *der ki: "Bir sûre indirilmeli değil miydi?"...*

Mü'minler, vahyin inişine özlem duyunca, "Bir sûre indirilmeli değil miydi?!" demişlerdi. Allah da şöyle buyurdu:

...Muhkem {yani, içinde helâl ve haram hükümleri bulunan} *bir sûre indirilip de içinde kıtâl zikredilirse* {ve Allah'a, Nebî'ye itaat ile güzel söz, ma'rûf söz söylemek söz konusu edilirse}, {mü'minler bundan dolayı sevinir}...

Buyrukta takdim vardır.

Sonra münâfıkları söz konusu etmektedir:

...Kalblerinde hastalık {yani, Kur'ân hakkında kuşku bulunanların –'Abdullâh b. Übey, Rifaa b. Zeyd ve el-Hâris b. 'Amr gibilerinin– Kur'ân'ın nüzûlünden hoşlanmadıkları ve bundan ötürü üzüldükleri için} *üzerlerine ölüm baygınlığı gelmiş gibi sana baktıklarını görürsün. O, onlara yakın olandır.*

“O, onlara yakın olandır” buyruğu bir tehdittir.

21. *Bir itaat ve ma‘rûf bir söz, ama iş azm olunca* {yani, önemli ve hassas durumlarda iş ciddiye binince} *eğer onlar* {Nebî (s.a) ve getirdikleri hususunda} *Allah'a karşı sadakat gösterselerdi bu onlar için* {şirkten} *elbette daha hayırlı olurdu.*

22. {Ey münâfık Yahudiler!} *Sizden beklenen, yönetimi ele alırsanız yeryüzünde* {ma‘siyetlerle} *fesad çıkartmak ve akrabalık bağlarınızı paramparça etmek değil midir ki?*

Kendileri ile Ensâr arasında birtakım akrabalıklar vardı.

23. *İşte böyleleri, Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağırlaştırdığı* {ve bu sebeble hidâyeti işitmeyen}, *gözlerini kör ettiği* {ve dolayısıyla hidâyeti görmeyen} *kimselerdir.*

24. *Onlar Kur’ân'ı tedebbur etmezler* {yani, dinlemezler} *mi? Yoksa kalbleri üzerinde kilitler mi vardır?* {Maksat, kalblerinin mühürlü oluşudur.}

Yahudileri zikrederek buyuruyor ki:

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ
أَدْبَارِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ
وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا
مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ
﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ
وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا
مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾
أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

25. *Muhakkak hidâyet* {yani, Muhammed'in (s.a) bir nebî ve bir rasûl olduğuna dâir Tevrât'taki açıklamalar kendileri tarafından açıkça görülüp} *kendilerine besbelli olduktan* {ve bunu bildikten} *sonra* {Muhammed'e (s.a)} *îmândan gerisin geri* {kâfirler

olarak topukları üzerinde} *irtidad edenlere, şeytân kötü amellerini süslü göstermiş* {yani, hidâyeti: Muhammed'e (s.a) îmân edip hidâyet bulmayı terk etmeyi güzel göstermiş} *ve* {Allah da} *onları uzun emellerle oyalamıştır.*

26. *Bu böyledir...*

Buyrukta bir takdim vardır. Allah, "Muhammed nebî değildir" demeleri üzerine onlara mühlet verdi, azab etmekte acele etmedi. Fakat daha sonra Kurayzalıların savaşçıları öldürülüp de Nadîroğulları sürgüne gönderilince onlardan intikam aldı.

{İşte başlarına gelen bu öldürülme ve sürgün musibetinin sebebi,} *Allah'ın* {Kur'ân'dan} *indirdiklerinden hoşlanmayan kimselere* {yani, îmânı terk edenlere: münâfıklara, gizlice} *"Biz bazı işlerde* {yani, Muhammed'i yalanlama hususunda} *size itaat edeceğiz" demeleridir...*

İşte Allah'ın şu buyruğu buna işaret ediyor:

...Halbuki Allah onların gizlediklerini {yani, Yahudilerle münâfıkların sakladıklarını} *bilir.*

Onları korkutmak üzere şöyle buyuruyor:

27. *Peki ya* {ölüm esnasında} *melekler* {kasıt sadece ölüm meleğidir} *onların yüzlerine ve arkalarına vura vura ruhlarını alırken halleri ne olacak?*

28. *Bu* {yani, ölüm halinde meleklerin onlara vurma musibeti} *onların Allah'ı gazablandıran şeylere* {yani, Nebî Muhammed'i (s.a) inkâr ile kâfir olmaya} *uymalarındandır. Üstelik O'nun razı oluşunu hoş karşılamadılar* {yani, Muhammed'e (s.a) îmân hususunda Allah'ın razı olmasını gözetmeyi terk ettiler}. *Bu sebeble amellerini* {yani, îmân olmadan yaptıkları amellerini} *boşa çıkardı.*

Allah Teâlâ; 'Abdullâh b. Übey, Rifaa b. Zeyd ve el-Hâris b. 'Amr'ı tekrar söz konusu ederek buyuruyor ki:

29. *Yoksa kalblerinde hastalık* {yani, Kur'ân hakkında kuşku} *bulunanlar* {ki bunlar münâfıklardır}, *Allah'ın kinlerini asla meydana çıkarmayacağını mı sandılar* {yani, Allah'ın mü'min-

lere karşı kalblerindeki aldatma kasıtlarını açığa çıkarmayacağını mı düşündüler}?

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ
الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ
مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمُ الْهُدَى لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

30. *Eğer dilersek onları sana gösteririz* {yani, bildiririz, öğretiriz}...

Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın, *Allah'ın sana gösterdiği şekilde...* (en-Nisâ, 4/105) buyruğunda da, “Allah'ın sana öğrettiği şekilde” anlamındadır.

...Sen de onları muhakkak simalarından {yani, kötü alâmetlerinden, belirtilerinden} *tanırdın. Yine sen onları* {ey Nebî (s.a)} *andolsun* {huzurunda yalan} *söyleyişlerinden de bilirsin...*

Bu âyetten sonra hiçbir münâfık Nebî'ye (s.a) gizli kalmadı.

Sonra tevhîd ehli mü’minleri söz konusu ederek şöyle buyuruyor:

...Allah {hayır ve şer türünden} *yaptıklarınızı bilir.*

31. *Andolsun ki* {ey Müslümanlar topluluğu, kıtâl ile} *sizi imtihan edeceğiz. İçinizden mücâhidleri ve sabredenleri* {yani, sizden kimlerin cihad ettiğini, kimlerin de Allah'ın emri üzere sabrettiğini} *bilelim* {yani, görelim} *diye ve haberlerinizi sınayalım* {yani, amellerinizi [amelleriniz vasıtasıyla sizi] deneyelim} *diye.*

32. *Kuşku yok ki kâfir olanlar* {yani, Yahudiler} *Allah'ın yolundan* {yani, İslâm dîninden} *alıkoyanlar ve* {Tevrât'ta} *hidâyet* {yani, Muhammed'in (s.a) rasûl ve nebî olduğu hakikati} *kendilerine apaçık göründükten sonra Rasûl'e karşı gelenler* {yani, Allah'ın Nebîsi'ne (s.a) düşmanlık edenler}, *asla Allah'a bir zarar veremezler* {yani, Rasûlü'ne muhalefet edip, insanları İslâm'dan alıkoymakla Allah'ın mülkünü, kudretini eksiltmiş olmazlar. Sa-

dece kendilerine zarar verirler} *ve O* {âhirette} *bunların* {dünyada işledikleri} *amellerini boşa çıkaracaktır.*

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُٓوا
اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ
ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُٓوا
اِلَى السَّلْمِۗ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَۗ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ
﴿٣٥﴾ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا
يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا
فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۚ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُۚ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا
يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِه۪ۜ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْۙ ثُمَّ لَا يَكُونُٓوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

33. *Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin, Rasûl'e de itaat edin...*

Esed b. Huzeymeoğulları'na mensub bedevîlerden bir takım kimselerin, Medine'ye Nebî'nin (s.a) huzuruna gelip o'na, "Biz savaşmaksızın kendiliğimizden ve itaat ederek çoluk-çocuğumuzla birlikte sana geldik. Mallarımızı, akrabalarımızı terk ettik. Oysa Arabların diğer kabileleri istemeyerek Müslüman oluncaya kadar seninle savaştılar. Bu sebeble bizim senin üzerinde bir hakkımız vardır. Dolayısıyla sen de bu hakkımızı bil" demeleri üzerine Allah, *Onlar İslâm'a girdiler diye sana minnet ediyorlar...* (el-Hucurât, 49/17) diye başlayan iki âyetin yanısıra, *Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin, Rasûl' de itaat edin* buyruğunu indirdi.

...Amellerinizi {minnet etmek sûretiyle} *boşa çıkarmayın* {aksine amellerinizi Allah için ihlâslı yapın}.

34. *Gerçek şu ki* {Allah'ın tevhîdîni kabul etmeyerek} *kâfir olanlara,* {insanları} *Allah'ın yolundan* {yani, İslâm dîninden} *alıkoyanlara, sonra da kâfir olarak ölenlere Allah asla mağfiret etmeyecektir.*

Bir Müslüman, İslâm uğrunda akrabasını öldürebiliyordu. Ashâb dedi ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Savaşta öldürülen babalarımız, kardeşlerimiz nerede olacaklar?

Nebî (s.a) cevab verdi:

— Ateşte olacaklar.

Hazır bulunanlardan biri –ki o Adiy b. Hatem'dir– babasının nerede olacağını sordu.

Nebî (s.a) cevab verdi:

— Ateşte.

Adam ağlayarak dönüp gitti. Nebî (s.a) onu çağırdı ve dedi ki:

— Bu halin ne?

O karşılık verdi:

— Ey Allah'ın Nebîsi! Kederlendim, ona acıyorum ve onun için ağıt yakmak istiyorum.

Nebî (s.a) şöyle dedi:

— Kuşkusuz benim babam, İbrâhîm'in babası ve senin baban ateştedir. Artık ben ve Allah'ın halîli İbrâhîm bu konuda sana örnek olalım.

Keder ve üzüntüsü kısmen gitti. Bu defa dedi ki:

— Ey Allah'ın Nebîsi! Peki, hayatta iken işlemiş olduğu iyilikler ne olacak?

Nebî (s.a) şöyle buyurdu:

— Bu iyilikleri sebebiyle Allah onun azabını hafifletecektir. Bunlar hakkında Allah şu buyruğu indirdi: *Gerçek şu ki kâfir olanlara, Allah'ın yolundan alıkoyanlara, sonra da kâfir olarak ölenlere Allah asla mağfiret etmeyecektir.*

35. *Bu sebeble vehen göstermeyin* {yani, zaafa düşmeyin} *ve siz üstün iken* {yani, onları yenik düşürmüş, onlara gâlib gelmiş iken} *sulha* {yani, barışa ve ateşkese ilk olarak siz} *çağırmayın.* {Ey mü'minler topluluğu!} *Allah* {yapacağı yardım ile} *sizinledir.*

Amellerinizi {yani, güzel işlerinizi} *asla eksiltmez* {yani, boşa çıkarmaz}.

36. *Dünya hayatı, ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Eğer îmân eder* {yani, Allah'ın bir, tek ve ortaksız olduğunu tasdik eder} *ve ittika ederseniz* {yani, Allah'a ma'siyet olan işlerden sakınırsanız, âhirette} *ecirlerinizi* {yani, amellerinizin karşılığını} *verir ve sizden mallarınızı istemez.*

37. *Eğer o sizden onları* {yani, mallarınızı} *istese,...*

Bu âyet, bundan önceki, *Sizden mallarınızı istemez* buyruğunu nesh/tahsis etmiştir.

...ve bu hususta sizi {ısrarla mallarınızı vermenizi isteyerek} *zora koşsa, o takdirde cimrilik ederdiniz, bu da kinlerinizi* {yani, kalblerinizde bulunan mal sevgisi, aldatma ve kandırma duygularınızı} *açığa çıkarırdı.* {Fakat O size az miktarda mal harcamayı farz kılmıştır.}

38. {Ey mü'minler topluluğu!} *İşte siz Allah yolunda* {yani, Allah'a itaat uğrunda} {mallarınızı} *infaka çağırılanlarsınız. Sizden kimi* {Allah yolunda harcamada bulunmak hususunda} *cimrilik etmektedir. Kim* {infak hususunda} *cimrilik ederse ancak* {hayır ve lütuf, âhiretteki mükâfaatlar bakımından } *kendi aleyhine cimrilik eder* {çünkü Allah'ın hakkı olan infakı yapacak olursa Allah da âhirette ona cenneti verecektir}. *Allah* {elinizde bulunan mallara ihtiyacı olmayan} *ganidir.* {O'nun nezdindeki hayır, rahmet ve berekete muhtaç olan} *fakirler sizlersiniz. Şâyet* {Allah'ın hakkı olarak size has kılınmış olanları yerine getirmekten} *yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka* {yani, sizden daha iyi, Allah'a sizden daha çok itaat eden başka} *bir kavmi getirir. Sonra onlar* {ma'siyetler işlemek hususunda} *sizin gibi olmazlar* {aksine sizden daha hayırlı, daha itaatkâr olurlar}...

...Eğer {tevhîd edilinceye kadar} *Allah'a yardım ederseniz, O da size* {düşmanınıza karşı} *yardım eder, ayaklarınıza sebat verir* {de düşmanla karşılaşmanız halinde ayaklarınız tevhîdden kaymaz}.

Dedi: Nebî (s.a) şöyle dedi: "Bir aylık mesafede (düşmanının kalbi-

ne salınan) korku ile yardıma mazhar oldum.”

Bir toplum tevhîdi terk edecek olursa, mutlaka Allah'ın gözünden düşer ve Allah onlara esareti musallat kılar.

“Şâyet yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir kavmi getirir” buyruğu ile kasdedilenler Ensâr'dır.

48. EL-FETH SÛRESİ

Medine'de inen el-Feth sûresi, Kûfiyyûna göre 29 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ
وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا
عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا اِيمَانًا
مَعَ اِيمَانِهِمْ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Gerçekten Biz senin için* {Hudeybiye günü} *mübîn bir fetih nasîb ettik.*

Allah Mekke'de iken Nebî'ye (s.a), *Bana ve size ne yapılacağını bilmem* (el-Ahkâf, 46/9) buyruğunu indirmişti. Mekke kâfirleri buna sevinmiş ve şöyle demişlerdi:

— Lât ve ‘Uzzâ adına yemîn ederiz ki, o'nun ibâdet ettiği ilahı nezdinde biz ve o aynı durumdayız. Eğer o bu işi kendiliğinden uydurmamış olsaydı, o'nu peygamber olarak gönderen Rabbinin Dâvûd oğlu Süleymân'a, Meryem oğlu Îsâ ile Havarilere yaptığı ve onlara âkıbetlerini haber verdiği gibi o'na da aynı şeyi yapar ve âkıbetini haber verirdi. Oysa Muhammed ne kendisine, ne bize ne yapılacağını bilmiyor. Kuşkusuz bu büsbütün bir sapıklıktır.

Bundan dolayı böyle bir âyetin inişi Müslümanlara ağır geldi. Ebû Bekr ve Ömer (r.a) Nebî'ye (s.a) dedi ki:

— Allah'ın sana ne yapacağını bize haber vermeyecek misin?

Allah Rasûlü şöyle cevab verdi:

— Allah bu hususta henüz bana bir şey bildirmedi.

Medine'ye gelince münâfıkların başı ‘Abdullâh b. Übey dedi ki:

— Allah'ın kendisine ve beraberindekilere ne yapacağını bilmeyen bir adama nasıl uyarsınız?!

Böyle deyip mü’minler ile eğlendiler. Allah mü’minlerin kalbindeki üzüntü ve kederi, Mekke müşriklerinin ve Medine münâfıklarının sevincini bildiğinden Nebî (s.a) Hudeybiye'den döndükten sonra, *Gerçekten Biz senin için apaçık bir fetih fethettik* {yani, senin için apaçık bir şekilde bir fethi hüküm ve takdir ettik –kasdedilen İslâm'dır–} âyetini indirdi.

> 2. *Allah* {İslâm ile câhiliye döneminde} *geçmiş ve* {nübüvvetten sonra} *gelecek günahını bağışlasın, üzerindeki nimetini tamamlasın ve seni müstakim bir sırata* {yani, dosdoğru bir dîne} *iletsin diye.*
>
> 3. *Ve Allah seni* {düşmanına karşı İslâm ile} *çok azîz bir zafere* {yani, asla zelîl düşmeyeceğin güçlü, zarar verilemeyecek şekilde bir zafere} *erdirsin diye.*

İşte Allah'ın o'nun hakkındaki takdiri bunlardır: Günahlarının bağışlanması, ganimet, İslâm ve zafer. Böylece bu âyet-i kerîme ile, *Bana ve size ne yapılacağını bilmem* (el-Ahkâf, 46/9) buyruğu neshedildi. Allah bu buyrukla Nebî'ye (s.a) neler yapacağını haber verdi. Münâfıkların başı ‘Abdullâh. b. Übey bu âyetin Nebî'ye (s.a) indiğini, Allah'ın o'nun günahlarını bağışladığını, düşmanına karşı o'na zafer ve fetih nasîb edeceğini, o'nu müstakim bir sırata iletip pek güçlü, pek üstün bir zafere kavuşturacağını öğrenince arkadaşlarına dedi ki:

— Muhammed, Allah'ın günahlarını bağışladığını, düşmanına karşı kendisine zafer vereceğini iddia ediyor ama heyhât ki ne heyhât! Onun geriye kalan düşmanları o kadar çok ki Farslar ne olacak, Rumlar ne olacak? Bunlar düşman olarak daha çoktur, daha güçlüdür ve kendilerine karşı zafer kazanılamayacak kadar kuvvetlidirler. Muhammed asla onlara karşı muzaffer olamaz. Muhammed onların, aralarında dönüp yerleştiği, yalan ve bâtıllarıyla yenik düşürdüğü bu küçük topluluk gibi olduklarını mı zannediyor? O kendi adına bir çıkış bulmuş ise de ne kendisine, ne de kendisine uyanlara neler yapılacağını biliyor. Kuşkusuz ki bu mübîn diye nitelendirilen fethe aykırı bir haldir.

Nebî (s.a) ashâbın yanına çıkarak dedi ki:

— Bana, gökler ile yer arasındaki bilinen her şeyden daha çok sevdiğim bir âyet indi, şöyle ki: *Gerçekten Biz senin için apaçık bir fetih fethettik. Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın... diye.*

Bunun üzerine ashâb-ı kiram şöyle dediler:

— İçine sinsin. Ne mutlu sana ey Allah'ın Rasûlü, biz şimdi Allah nezdinde sana ait neler olduğunu öğrenmiş olduk, Allah'ın sana ne yapacağını bildik. Peki, Allah nezdinde bize ait ne var ve bize ne yapacaktır?

Bunun üzerine, *Mü'minlere de muhakkak onlar için Allah'tan büyük bir lütuf* {yani, cennet} *ve ihsan olduğunu müjdele!* (el-Ahzâb, 33/47) buyruğu ile, *Mü'min erkeklerle, mü'min kadınları altında ırmaklar akan cennetlere... soksun diye* (el-Feth, 48/5) buyruğu indi.

> 4. *Îmânları ile birlikte* {yani, Allah'ın kitabında kendilerine emretmiş olduğu tasdik ile beraber} *bir îmân* {yani, tasdik} *arttırmaları için mü'minlerin kalbine sekîneti* {yani, rahatı, huzuru} *indiren O'dur...*

Böylece (Hudeybiye ahitnamesinde,) "Allahım! Senin adınla" diye okuyup yazsınlar ve, "İşte bu 'Abdullâh'ın oğlu Muhammed'in sulh ile kabul ettikleridir" diye yazıp okusunlar.

Nebî (s.a) Hudeybiye'de konaklayınca, Kureyşliler aralarında Suheyl b. 'Amr, Huveytib b. 'Abduluzza, Mikvez b. Hafs, el-Ahnef gibi kimseleri Nebî'ye (s.a) şu teklifi yapmak üzere gönderdiler: Bu yıl geri dönecek, fakat gelecek yıl Kureyşliler üç gün süreyle onlar için Mekke'yi boşaltacak. Nebî (s.a) denileni yaptı ve kendisi ile Kureyşliler arasında bir ahitname yazdılar. Nebî (s.a) 'Alî b. Ebî Tâlib'e dedi ki:

— Aramızda bunu yazarak belgelendir. Rahmân, rahîm Allah'ın adıyla yaz.

Fakat Suheyl b. 'Amr ve arkadaşları itiraz ettiler:

— Biz böyle bir şey bilmiyoruz. Bizim bildiğimiz bir söz olan "bismikellâhumme" [Senin adınla Allahım] yaz.

Nebî'nin (s.a) ashâbı bunu kabul etmek istemedi. Bunun üzerine Nebî (s.a) şöyle dedi:

— Onların dedikleri gibi yaz.

O da, “Bismikellahumme” diye yazdı. Arkasından dedi ki:

— “Bu, Rasûlullâh Muhammed'in Mekkeliler ile barış yaptığı esaslardır” diye yaz.

Suheyl b. ‘Amr ve arkadaşları yine itiraz etti:

— Biz senin Rasûlullâh olduğunu bildiğimiz halde seni engeller ve seni Allah'ın evini ziyaret etmeden geri çevirecek olursak sana zulmetmiş oluruz. Böyle yazmanı da kabul etmiyoruz. Bunun yerine bildiğimiz şekilde şunları yaz: “Bu Muhammed b. ‘Abdullâh'ın Mekkeliler ile barış yaptığı esaslardır.”

Nebî (s.a) şöyle dedi:

— Ey ‘Alî! Bu, Muhammed b. ‘Abdullâh'ın barış yaptığı esaslardır diye yaz. Bununla birlikte ben şahadet ederim ki ben Allah'ın Rasûlü'yüm ve ben ‘Abdullâh'ın oğlu Muhammed'im.

Müslümanlar, “Bu, Muhammed b. ‘Abdullâh'ın barış yaptığı esaslardır” ibaresinin yazılmasını kabul etmek istemedi. Fakat Allah onların üzerine sekîneti, yani itminanı, rahat ve huzuru indirdi. İşte Allah'ın şu buyrukları bunu anlatmaktadır: *Mü’minlerin kalbine sekîneti indiren* {yani, Kureyşlilerin “bismikellâhumme” yazılmasını istemeleri ve diğer itirazları hususunda sükûnet ile kabullenmelerini ilham eden} *O'dur.* Mekkelilerin, “Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilmiyoruz. Eğer bilseydik seni Allah'ın evine gitmekten alıkoymakla sana zulmetmiş olurduk” demeleri üzerine de Allah, *Şâhid olarak Allah yeter* {yani, o'nun Allah'ın Rasûlü olduğuna O'nun şâhidliği yeter, O'ndan daha üstün bir şâhid olamaz} (el-Feth, 48/28) buyruğunu indirdi.

> *...Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah* {yarattıklarını çok iyi bilen} *alîmdir,* {emrinde hikmeti sonsuz} *hakîmdir.*
>
> 5. *Mü’min erkeklerle, mü’min kadınları* {İslâm sayesinde} *altlarından* {yani, bahçelerinin altından} *nehirler akan cennetlere, oralarda* {ölmemek ve} *ebedî kalmak üzere soksun ve günahlarını örtsün* {yani, silsin} *diye. İşte bu* {hayır} *Allah nezdinde büyük bir kurtuluştur.*

Böylece Allah Nebîsi'ne, mü’minlere neler yapacağını haber vermiş

oldu. Münâfıkların başı ‘Abdullâh. b. Übey, beraberinde birkaç kişiyle Nebî'nin (s.a) yanına gittiler ve “Allah nezdinde bizim için ne var?” diye sordular da, *Münâfıklara kendileri için elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab olduğunu müjdele!* (Nisâ, 4/138) âyeti nâzil oldu.

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ
الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾
وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾
إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾

> 6. *Ve Allah hakkında kötü zan besleyen* {Medineli ‘Abdullâh. b. Übey ve arkadaşlarından oluşan} *münâfık erkeklerle, münâfık kadınları,* {Mekke halkından da} *müşrik erkeklerle, müşrik kadınları azablandırsın diye...*

Onların besledikleri kötü zan, “Lât ve ‘Uzzâ'ya yemîn ederim ki biz de, o da Allah nezdinde aynı konumdayız. Kuşkusuz Muhammed'e de yardım olunmayacaktır” demeleridir.

> *...Kötü âkıbet onların üzerine olsun. Allah da onlara gazab etmiş, onları lanetlemiş ve* {âhirette} *onlar için cehennemi hazırlamıştır. O ne kötü dönüş yeridir* {yani, varılacak yer olarak orası ne kadar kötüdür}.

Allah, ‘Abdullâh b. Übey'in, “O kim, Farsları ve Rumları yenmek kim?” şeklindeki sözleri hakkında da şu buyrukları indirdi:

> 7. *Göklerle yerin orduları* {yani, göklerde melekler, yerde mü’minler} *Allah'ındır.* {İşte bunlar Farslardan da, Rumlardan da daha çoktur.} *Allah* {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

Böylece Allah Nebî'nin (s.a) gâlib geleceğine hükmetti, ‘Abdullâh b. Übey'in sözleri hakkında da, *Allah, “Andolsun ki Ben ve rasûllerim* {yani, tek başına Muhammed (s.a)} *mutlaka gâlib geleceğim” diye yazmıştır. Muhakkak ki Allah kavidir, azîzdir* {yani, Farslardan ve Bizanslılardan daha güçlü ve daha azîzdir} (el-Mücâdele, 58/21) buyruklarını indirdi.

Çünkü ‘Abdullâh b. Übey, “Onlar daha güçlü ve alabildiğine kuvvetlidirler” demişti.

8. *Muhakkak Biz seni* {ey Muhammed, bu ümmete karşı risâlet ile} *bir şâhid,* {dünyada zafer, âhirette cenneti bildiren} *bir müjdeleyici ve* {ateşe karşı uyaran} *bir nezîr olmak üzere* {risâlet ile} *gönderdik.*

9. *Allah'a* {yani, O'nun ortaksız bir ve tek olduğuna} *ve O'nun Rasûlü'ne* {yani, Muhammed'e (s.a)} *îmân edesiniz* {yani, tasdik edesiniz}, *o'na yardım edesiniz* {yani, bütün işlerinde o'nu destekleyesiniz}, *o'nu tazîm edesiniz* {yani, Nebî'yi (s.a) büyük görerek gerektiği gibi saygı gösteresiniz}, *sabah-akşam O'nu tesbih edesiniz* {yani, sabah akşam Allah için namaz kılasınız} *diye.*

“Tuazzirûhu” [o'nu tazîm edesiniz] buyruğu, *Ona îmân edenler, o'nu ta’zîr edenler [tazîm edenler]* (A‘râf, 7/157) buyruğuna benzemektedir.

Müslümanlar Nebî'ye (s.a), “Biz müşriklerin antlaşmanın şartlarına riâyet etmeyeceğinden korkuyoruz” deyince, savaşmak ve kaçmamak üzere bey’atleştiler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk, “Allah bey’atleri sebebiyle onlardan razı olmuştur” buyurdu.

إن الذين يبايعونك إنما يبايعون الله يد الله فوق أيديهم فمن نكث
فإنما ينكث على نفسه ومن أوفى بما عاهد عليه الله
فسيؤتيه أجرا عظيما ﴿١٠﴾ سيقول لك المخلفون من الأعراب
شغلتنا أموالنا وأهلونا فاستغفر لنا يقولون
بألسنتهم ما ليس في قلوبهم قل فمن يملك لكم من الله شيئا
إن أراد بكم ضرا أو أراد بكم نفعا بل كان الله بما تعملون
خبيرا ﴿١١﴾

10. *Muhakkak ki sana* {Hudeybiye günü Harem bölgesinde o ağacın altında} *bey’at edenler* {–ki bu Rıdvan bey’atidir–} *Allah'a bey’at etmiş olurlar...*

O gün Müslümanlar 1.400 kişi idiler. Savaşmak ve düşmandan kaç-

mamak üzere Nebî'ye (s.a) bey'at ettiler. Allah, *Allah'a bey'at etmiş olurlar* buyurmaktadır.

> ...*Allah'ın eli* {yani, onlara va'd ettiği hayrı eksiksiz vermesi}, *onların* {Nebî'ye (s.a), "Biz seninle kaçmamak ve savaşmak üzere bey'at ediyoruz, sen de bizim bu durumumuzu bil" dedikleri zaman onların} *eli üzerindedir. Kim bozarsa* {yani, bey'atin gereklerini yerine getirmezse}, *ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile ahid ettiği şeye* {yani, bey'ate} *vefa gösterirse, ona pek yakında* {âhirette} *çok büyük bir ecir* {yani, cennette karşılık olmak üzere pek bol, pek büyük bir pay, mükâfaat} *verecektir.*
>
> 11. *Bedevîlerden* {savaştan korktukları için} *geri bırakılanlar* {yani, Muzeyne, Cuheyne, Eslem, Gıfar ve Eşca kabileleri} *sana diyecekler ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti* {yani, geri kalmamıza/savaşa katılamamıza sebeb oldu –bunların konakladıkları yerler Mekke ile Medine arasında idi–}. *Onun için bizim için mağfiret dile." Onlar* {istiğfar ile ilgili} *kalblerinde olmayan şeyleri dilleri ile söylerler* {yani, sadece konuşurlar, Nebî'nin (s.a) kendileri için mağfiret dileyip dilemediğine aldırmazlar. Ey Muhammed onlara} *de ki: "Eğer Allah size bir zarar* {yani, hakkınızda bir bozgun} *gelmesini dilerse yahut sizin bir fayda görmenizi* {yani, fetih ve zafer kazanmanızı} *isterse, O'na karşı sizin için kim ne yapabilir"* {yani, size gelecek olan zararı kim önleyebilir veya Allah'tan size gelecek faydayı kim engelleyebilir? –Kimse bunları sağlayamaz. Bütün bunları sağlayabilecek olan Allah'tır–}.

Sonra yeni bir cümle ile buyuruyor ki:

> ...*Hayır, Allah yapmakta olduklarınızı bilen habîrdir* {yani, O, geri kalışınızı da, "Muhammed ve arkadaşları takat getiremeyecekleri şeyle yükümlü kılındılar ve artık ebediyen geri dönmeyecekler" dediğinizi de bilir}.

Nebî (s.a) onların bulundukları yerlerden geçerken savaşa katılmalarını istemiş, fakat birbirlerine, "Muhammed ve ashâbı, Mekkelilere nisbetle ancak bir baş yeyip doyacak kadar az sayıdadırlar. O da, ashâbı da ebediyen geri dönemeyecektir. Siz nereye gidiyorsunuz? Kendini-

zi ölüme mi atıyorsunuz? Dolayısıyla onun durumunun nereye varacağını görünceye kadar bekleyin" demişlerdi.

Azîz ve celîl olan Allah Teâlâ, onların Nebî'ye (s.a) söyledikleri, "Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti" sözleri ile ilgili olarak buyuruyor ki:

بل ظننتم ان لن ينقلب الرسول والمؤمنون
الى اهليهم ابدا وزين ذلك في قلوبكم وظننتم
ظن السوء وكنتم قوما بورا ﴿١٢﴾ ومن لم يؤمن بالله
ورسوله فانا اعتدنا للكافرين سعيرا ﴿١٣﴾ ولله ملك
السموات والارض يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء وكان
الله غفورا رحيما ﴿١٤﴾ سيقول المخلفون اذا انطلقتم
الى مغانم لتأخذوها ذرونا نتبعكم يريدون ان يبدلوا
كلام الله قل لن تتبعونا كذلكم قال الله من قبل فسيقولون
بل تحسدوننا بل كانوا لا يفقهون الا قليلا ﴿١٥﴾

12. *Hayır Rasûl'ün ve mü'minlerin* {Hudeybiye'den} *ailelerinin yanına ebediyen dönmeyeceklerini zannettiniz.* {İşte sizin yola koyulmanızı engelleyen budur} *Üstelik bu kalblerinizde süslendi ve kötü zanda bulundunuz* {yani, Muhammed'in ve arkadaşlarının ebediyen geri dönmeyecekleri kanaati kalblerinize güzel gösterildi, onların dönüşlerinden yana ümidinizin kesilmesi ne kadar kötü bir zandır}.

Bunun bir benzeri de, *Ve Allah hakkında türlü türlü zanlar besliyordunuz* (el-Ahzâb, 33/10) buyruğudur, ki "yardım ve zaferden yana ümit kesmek" demektir.

...Siz esasen helâk olmuş bir topluluktunuz.

Âyette geçen "bûr" kelimesi, Uman lehçesinde "helâk olmuş kimseler" anlamındadır. Allah'ın, *Ve kavimlerinin bevâr* {yani, helâk} *yurduna gelmesine sebeb oldular* (İbrâhîm, 14/28) âyeti ile, *Asla bevâr* {yani,

helâk, yok} *olmayacak bir ticaret* (Fâtır, 35/29) buyruğu da buna benzemektedir.

13. *Kim Allah'a* {yani, Allah'ın tevhîdine} *ve O'nun Rasûlü'ne* {yani, Muhammed'e (s.a)} *îmân etmez* {yani, Muhammed'i tasdik etmez} *ise, kuşku yok ki Biz o kâfirler için* {âhirette} *çok alevli bir ateş hazırlamışızdır.*

Allah Teâlâ, zatını tazim ederek kullarına hiçbir ihtiyacının bulunmadığını belirtmek üzere buyuruyor ki:

14. *Göklerle yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğine mağfiret eder, dilediğine de azab. Allah* {mü'minlerin günahlarını bağışlayan} *gafûrdur,* {onlara acıyan} *rahîmdir.*

15. *Geri bırakılanlar* {yani, öldürülmek korkusuyla Hudeybiye'ye katılmayanlar}, *ganimetler almak üzere* {Hayber'e} *gittiğinizde, "Bırakın bizi de peşinizden* {biz de Hayber'e} *gelelim" diyecekler.*

Allah Teâlâ, Hudeybiye'de iken Nebî'ye (s.a) Hayber fethini müyesser kılacağını va'detmiş ve Hudeybiye'den geri kalanların o'nunla birlikte yola koyulmasını yasaklamıştı. Nebî (s.a) Hudeybiye'den dönüp Hayber üzerine yürümek isteyince Hudeybiye'den geri kalanlar/Hudeybiye seferine katılmayanlar, "Bizi bırakın da arkanızdan gelelim, biz de sizinle birlikte ganimet alalım" demişlerdi. Ancak Yüce Allah buyurdu ki:

...*Allah'ın sözünü değiştirmek isterler* {yani, onlar, Allah'ın Nebî'ye (s.a) verdiği emri değiştirmek istiyorlar. –Bu emir, Hudeybiye'den geri kalanlardan) kimsenin o'nunla birlikte yola çıkmayacağı idi–}. *De ki: "Siz asla peşimizden gelmeyeceksiniz. Daha önce* {yani, Hayber'e gidilmeden önce Hudeybiye'de} *Allah hakkınızda böyle* {yani, Hayber'e gitmek üzere arkamızdan gelmeyeceksiniz diye} *buyurmuştur." Onlar* {mü'minlere, "Kuşkusuz Allah size böyle bir emir vermiş değildir,} *siz bizi kıskanıyorsunuz"* {yani, sizinle birlikte ganimet alacağız diye bizi kıskandığınız için bize engel oluyorsunuz} *diyecekler. Bilakis onlar* {aralarında} *pek az kimse dışında* {Allah'ın yasaklama hükmünü} *fıkhetmezler.*

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا
وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ
عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ
وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ
إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ
عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً
تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ
وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

16. *Geri bırakılan bedevî Arablara* {yani, öldürülmek korkusuyla Hudeybiye'den geri kalanlara} *de ki: "Yakında çetin savaşçı bir kavme* {yani, Yemamelilere: Hanife oğulları'na: Müseylime b. Habîb el-Kezzâb ve kavmine} *karşı* {yapılacak savaşa} *çağrılacaksınız"...*

Ebû Bekr (r.a) onları; Cuheyne, Muzeyne, Eşca', Gıfar ve Eslem'den oluşan bu beş kabileyi Yemamelilere karşı savaşmak üzere çağırdı.

...ve onlarla savaşacaksınız yahut onlar İslâm'a gireceklerdir. Eğer itaat ederseniz {yani, onlarla savaşmak üzere Ebû Bekr'in çağrısını kabul ederseniz} *Allah size* {âhirette} *güzel bir ecir verecektir* {yani, cennette pek şerefli bir şekilde mükâfaatlandıracaktır}. *Şâyet bundan önce* {Hudeybiye günü kâfirlerle savaşmaktan} *yüz çevirdiğiniz* {yani, savaşmayı kabul etmediğiniz} *gibi, geri dönerseniz* {yani, Yemamelilerle savaşmayı kabul etmeyecek olursanız, Allah} *sizi* {âhirette} *elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab ile azablandıracaktır."*

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam el-Huzeyl'den tahdis edip dedi: Mukâtil dedi ki: Ebû Bekr'in (r.a) halifeliği, bu âyet ile tekid edilmiş oluyor.

Sonra Allah, özürlülerin mazur olduklarını bildirmek üzere buyuruyor ki:

17. *Gözü görmeyene harec yoktur, topala harec yoktur, hastaya harec yoktur* {yani, Hudeybiye'den geri kalmaları dolayısıyla bunlar vebal altında değildirler. Dolayısıyla özürlü olup da Hudeybiye'den geri kalanlardan sizinle Hayber'e gelmek isteyenler gelsin}. *Kim* {gaza hususunda} *Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne itaat ederse, onu altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse* {yani, mazeretsiz olarak savaşa çıkmamak sûretiyle Allah ve Rasûlü'ne itaat etmeyi kabul etmezse}, *onu elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab ile azablandırır.*

18. *Andolsun ki* {Hudeybiye'deki} *ağacın altında sana bey'at ederlerken Allah mü'minlerden* {yani, onların sana bey'at etmelerinden} *razı olmuştur. Kalblerinde olanı* {yani, bey'at ederken dile getirilen kaçmaksızın savaşmak üzere bey'atten hoşlanmamalarını} *bilip de üzerlerine sekîneti indirmiş ve onları yakın bir fetih* {yani, Hayber ganimetleri} *ile mükâfaatlandırmıştır* {onlara bu ganimetleri vermiştir}.

19. *Ve alacakları birçok ganimetleri de. Allah azîzdir* {yani, O'na zarar verilemez}. {Emrinde} *hakîmdir* {ve bu sebeble Hayberliler hakkında kimilerinin öldürülmesi, kimilerinin de esir alınması hükmünü vermiştir}.

20. *Allah size* {Nebî (s.a) ile birlikte ve o'ndan sonra Kıyâmet Günü'ne kadar} *alacağınız çok ganimetler va‘d etti. Bununla birlikte Allah size bunu* {yani, Hayber ganimetlerini} *âcilen vermiş ve sizden insanların* {yani, Hayberliler ile antlaşmalı bulunan Esedliler ve Gatafanlıların} *ellerini çektirmiştir...*

Nadîr oğullarından Mâlik b. ‘Avf ile Fezareli Uyeyne b. Hısn ve beraberlerinde bulunan Esedlilerle, Gatafanlılar Hayberlilere yardım etmek üzere gelmişlerdi. Ancak Allah kalblerine korku salarak onları geri döndürmüştü. İşte Allah'ın, *Sizden insanların ellerini çektirmiştir* buyruğu buna işaret ediyor.

...*Mü'minlere bir âyet* {yani, savaşmaksızın bozguna uğramaları bir alâmet} *olsun ve sizi müstakim bir yola iletsin diye* {yani, Allah'ın Kur'ân'da va'd etmiş olduğu fetih ve ganimetin gerçekleştiğini görüp İslâm'a tasdikiniz daha çok artsın diye}.

Bunun bir benzeri de, *Ve îmân edenlerin îmânı daha bir artsın* {yani, Muhammed'i (s.a) ve o'nun, cehennem zebanileri hakkında getirdiklerini tasdikiniz daha da artsın} *diye...* (Müddessir, 74/31) buyruğudur.

وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا
الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ
الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

21. *Henüz kendisine güç yetiremediğiniz diğerlerini* {yani, Fars, Rum ve diğerlerine ait kuvvetleri} *de. Allah ise onları* {mü'minler vasıtasıyla fethedileceklerine dâir bilgisiyle} *kuşatmıştır. Allah her şeye* {yani, bütün şehirlerin, ülkelerin fethini sağlamaya} *kadirdir.*

22. *Eğer kâfirler sizinle savaşmış olsalardı, elbette* {bozguna uğrayarak} *geri dönüp kaçacaklardı. Sonra da hiçbir velî ve hiçbir yardımcı bulamazlardı* {yani, bozguna uğramalarını engelleyecek kimse olmazdı –zaten böyle olmuştur–}.

23. *Allah'ın öteden beri süregelen bir sünneti* {yani, Mekke kâfirleri nasıl Bedir'de bozguna uğradılar ise, bunlar için de aynı durum söz konusudur}. *Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değişiklik* {yani, başka bir şekil} *bulamazsın.*

24. *O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra...*

Mekkeliler Nebî (s.a) ile savaşmak üzere çıkmış, o da mızraklar ve

oklarla onları bozguna uğratarak Mekke evlerine girmeye mecbur etmişti.

...*Batn-ı Mekke'de* {yani, tüm Mekke topraklarının batnında [içinde] –Harem'in tamamı da Mekke diye adlandırılır–} *onların* {yani, Hudeybiye günü Mekke kâfirlerinin} *ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekti. Allah yaptığınızı çok iyi görendir.*

هم الذين كفروا وصدوكم عن المسجد الحرام والهدى
معكوفا ان يبلغ محله ولولا رجال مؤمنون ونساء
مؤمنات لم تعلموهم ان تطؤهم فتصيبكم منهم معرة
بغير علم ليدخل الله في رحمته من يشاء لو تزيلوا لعذبنا
الذين كفروا منهم عذابا اليما ﴿٢٥﴾ اذ جعل الذين كفروا
في قلوبهم الحمية حمية الجاهلية فانزل الله سكينته
على رسوله وعلى المؤمنين والزمهم كلمة التقوى وكانوا
احق بها واهلها وكان الله بكل شيء عليما ﴿٢٦﴾ لقد
صدق الله رسوله الرؤيا بالحق لتدخلن المسجد الحرام
ان شاء الله امنين محلقين رؤسكم ومقصرين
لا تخافون فعلم ما لم تعلموا فجعل من دون ذلك
فتحا قريبا ﴿٢٧﴾ هو الذي ارسل رسوله بالهدى ودين
الحق ليظهره على الدين كله وكفى بالله شهيدا ﴿٢٨﴾

25. *Onlar* {yani, Mekke kâfirleri}, *o kâfir olanlar sizi Mescid-i Haram'dan* {yani, onu tavaf etme arzunuzdan}, *bekletilen kurbanlarınızı* {yani, kurban edilmek üzere beklettiğiniz kurbanlarınızı Hudeybiye günü yapmak istediğiniz umreden alıkoyarak} *yerlerine varmaktan alıkoyanlardır...*

Nebî (s.a), Hudeybiye yılında umre yapmak üzere yola çıktığında, beraberinde yüz deveden oluşan hediyelik kurban götürmüştü. Yetmiş

deve olduğu da söylenmiştir. Ancak Kureyşliler o'nu engellediler, hediyelik kurbanlarının yerlerine, yani kesilmesi gereken yere ulaşmalarına mani oldular.

...*Eğer* {Mekke'de mü'min olduklarını} *bilmediğiniz mü'min erkeklerle, mü'min kadınlar olmasaydı ve siz onları* {bilmeyerek öldürmek sûretiyle} *çiğnemeyecek ve onlardan dolayı size bir vebal isabet etmeyecek olsaydı, bu sebeble de sıkıntıya düşmeyecek olsaydınız,* {bu yıl sizin Mekke'ye girmenizi sağlardı}. *Ta ki Allah dilediği kimseyi rahmetine soksun...*

Kureyşli olan Ayyaş b. Ebî Rabî'a, Ebû Cendel b. Suheyl b. 'Amr, el-Velîd b. el-Velîd b. el-Muğîre, Seleme b. Hişâm b. el-Muğîre ve Sakifli 'Abdullâh b. Esed bunlardandır.

...*Eğer onlar* {yani, Mekke'de bulunan mü'minler kâfirlerden} *ayrılmış olsalardı, ötekilerden kâfir olanları* {yani, Mekke kâfirlerini} *elbette elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab* {yani, kılıçla öldürülmek sureti} *ile azablandırırdık.*

26. *Hani* {Mekke halkından} *kâfir olanlar, kalblerine o hamiyeti, câhiliye hamiyetini koymuşlardı...*

Nebî (s.a), Hudeybiye yılının Zilkâde ayında beraberinde hediyelik kurbanlar olduğu halde umre yapmak maksadıyla geldiğinde, Mekke kâfirleri şöyle dediler: "Bu babalarımızı, kardeşlerimizi öldürdü. Şimdi de kalkmış, biz evlerimizde hanımlarımızın yanında iken buraya girmek istiyor. Eğer girerse, Arablar, o'nun bize rağmen girdiğini söyleyecekler. Allah'a yemîn ederiz ki, biz Mekke'de iken o yanımıza girmeyecektir." İşte sözü edilen kalblerindeki hamiyet budur.

...*Allah da hemen sekînetini Rasûlü'ne ve mü'minlere indirmişti. Onlara* {yani, Muhammed (s.a) ve ümmetine} *takvâ sözü* {yani, ihlâs kelimesi olan lâ ilâhe illallâh} *üzerinde sebat vermişti. Onlar zaten buna,* {Mekke kâfirlerine göre} *daha layık ve* {Allah'ın ilminde de} *daha ehil idiler. Allah her şeyi* {yani, Allah'ın ilminde onların tevhîd ehli olduklarına dâir bilgi dahil} *çok iyi bilendir.*

27. *Andolsun Allah, Rasûlü'ne gösterdiği rüyayı hakk ile tasdik etti...*

Allah Nebî'ye (s.a), Hudeybiye'ye çıkmadan önce Medine'de bir rü-

ya göstermişti. Buna göre o ve ashâbı başlarını –kimisi tamamen, kimisi kısmen– tıraş etmişti. Nebî (s.a) bunu ashâbına bildirince sevindiler, bir müjde kabul ettiler ve o yıl Mescid-i Haram'a gireceklerini zannettiler, "Nebî'nin (s.a) rüyası haktır" dediler. Fakat Allah Mescid-i Haram'a girmelerini değil, Hayber ganimetini almalarını nasîb etti. Münâfıklardan 'Abdullâh b. Übey, 'Abdullâh b. Vesel ve Rifaa b. et-Tâbût, "Allah'a yemîn ederiz, ne saçlarını tıraş eden oldu, ne kısaltan, ne de Mescid-i Haram'ı gördük" dediler. Bunun üzerine Allah, *Andolsun Allah, Rasûlü'ne gösterdiği rüyayı hakk ile tasdik etti* buyruğunu indirdi.

> *...Elbette inşâallah Mescid-i Haram'a* {gelecek sene} *gireceksiniz...*

Allah'ın burada, zâtî iradesi hakkında istisnâda bulunması (yani, inşâallah demesi), *Senin okumanı sağlayacağız, asla unutmayacaksın. Allah'ın dilediği müstesnâ* (el-A'lâ, 87/6-7) buyruğuna benziyor. Bu ifade, mü'minlerin işlerini Allah'ın iradesine havale etmek hususunda istisnâda bulunmayı [inşallah demeyi] terk etmemeleri için bir tedibdir.

> *...Düşmandan yana* {emniyet içinde} *başlarınızı tıraş ettirmişler ve* {saçlarınızı} *kısaltmışlar olarak,* {düşmanınızdan} *korkmayarak* {gireceksiniz. Allah} *sizin bilmediğinizi* {yani, bundan önce Hayber'i fethetmeyi size nasîb edeceğine dâir bilmediğiniz şeyi} *bilip ondan önce* {yani, başlarınızı tıraş ettirip, saçlarınızı kısaltmadan önce} *yakın bir fetih* {yani, Hayber'in fethini ve ganimetlerini} *nasîb etmiştir.*

Hayber dönüşünden sonra ertesi sene Allah, o'nun ve ashâbının Mescid-i Haram'a girmelerini sağladı. Mekke'de üç gün kaldılar. Kimi saçlarını tıraş ettirdi, kimi kısalttı. Böylece Nebî'nin (s.a) rüyası da doğrulanmış oldu.

> 28. *O, Rasûlü'nü* {yani, Muhammed'i (s.a) dalâletten kurtaran} *hidâyet ve hakk dîn* {yani, İslâm dîni} *ile gönderendir* {–çünkü İslâm'ın dışındaki bütün dînler bâtıldır–}; *onu bütün dînlere üstün kılmak için* {yani, bütün dîn mensublarına üstün getirmek için –Allah bunu gerçekleştirmiştir ve nihâyet bunların kimisi öldürülmüş, kimisi de cizye ödemeye mecbur edilmiştir. İslâm da her dîne üstünlük sağlayıp gâlib gelmiştir–}. *Müşrikler* {yani, müşrik Arablar} *hoş karşılamasa bile. Şâhid olarak Allah yeter*

{yani, Muhammed'in (s.a) Allah'ın Rasûlü olduğuna dâir Allah'tan daha üstün bir şâhid olamaz}.

Hudeybiye günü antlaşma metnini ‘Alî b. Ebî Tâlib (a.s) yazdı. Suheyl b. ‘Amr ile Huvaytıb b. ‘Abdi'l-‘Uzzâ dedi ki: “Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu kabul etmiyoruz. Eğer kabul etseydik O'nun Beyti'ne girmene engel olduğumuz takdirde sana zulmetmiş olurduk.” Bunun üzerine Allah, *O, Rasûlü'nü* {dalâletten kurtaran} *hidâyet ve hakk dîn ile gönderendir* buyruklarını sûrenin sonuna kadar indirdi. Sonra Allah, Muhammed'in (s.a), rasûlullah olduğunu inkâr edenlere buyuruyor ki:

محمد رسول الله والذين معه أشداء على الكفار رحماء
بينهم تراهم ركعا سجدا يبتغون فضلا من الله ورضوانا
سيماهم في وجوههم من أثر السجود ذلك مثلهم في التوراة ومثلهم
في الإنجيل كزرع أخرج شطأه فآزره فاستغلظ فاستوى
على سوقه يعجب الزراع ليغيظ بهم الكفار وعد الله الذين
آمنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرة وأجرا عظيما ﴿٢٩﴾

29. *Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. Onunla birlikte olanlar* {yani, mü’minler} *kâfirlere karşı şiddetli* {yani, sert ve haşin}, *kendi aralarında merhametlidirler* {yani, birbirlerini candan severler}. *Sen onları rükû ediciler, secde ediciler görürsün* {yani, onları gördüğün takdirde onların namazlarında rükû ve sücud eden kimseler olduklarını bilirsin}. *Allah'tan bir lütuf* {yani, rızık} *ve rıza isterler* {yani, Rabb'lerinden razı olmalarını dilerler}. *Sücûdun* {yani, namazın} *eserinden sîmâları* {yani, alâmetleri} *yüzlerindedir* {yani, onların hidâyet üzere olup güzel bir yaşantıya sahib oldukları yüzlerinden anlaşılır}. *Onların Tevrât'taki misalleri budur* {yani, Muhammed (s.a) ümmetinin, sözü edilen bu nitelikleri Tevrât'ta geçmektedir}...

Arkasından onların İncîl'deki niteliklerini zikrederek buyuruyor ki:

...İncîl'deki misallerine gelince, o önce filizini {–ki bu, bitkinin ilk çıktığı haldir–} *yarıp çıkarmış, sonra onu gittikçe kuvvetlendirmiş* {yani, ashâbı Muhammed'e yardım etmiş, bitkinin sapı, fi-

lizi birbirini nasıl güçlendiriyorsa, Muhammed (s.a) de filiz gibi güçlenmiştir. Bitki tek başına çıktığı gibi, o da tek başına ortaya çıkmış, bitki gibi mü'minler de bir araya toplanmıştır. Ekinin ilk başta çok küçük oluşu gibi bunlar da oldukça az idiler. Sonra ekinin gelişip artması, ilk filizin gücünü pekiştirmiştir}, *sonra kalınlaştı* {yani, ekinin kalınlaştığı gibi, mü'minler de kendi davaları uğrunda güçlendiler, olgunlaştılar}, *gövdesi üzerine doğruldu. Ekincilerin hoşuna giden bir ekindir. Bununla kâfirleri öfkelendirmek için* {yani, ekincilerin olgunlaşıp sapları üzerinde duran güzel bir ekinden hoşlandıkları gibi, mü'minlerin çokluğu ve birlikte oluşları da kâfirleri öfkelendirir}. *Allah, îmân eden* {yani, tasdik eden} *ve sâlih amel işleyenlere de* {günahları için} *bir mağfiret ve büyük bir ecir* {yani, cennet} *va'd etmiştir.*

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: el-Huzeyl, Muhammed b. İshâk'dan şöyle dediğini nakletti: "(25. âyetteki) *el-mearra* [vebal] lafzı, *diyet* demektir. "Kötülük ve hoşa gitmeyen hâl" olduğu da söylenmiştir."

49. HUCURÂT SÛRESİ

Medine'de inen Hucurât sûresi, Kûfîyyûna göre 18 âyettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (١) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا
أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ (٢) إِنَّ الَّذِينَ
يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ
قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ (٣)
إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (٤)

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ey îmân edenler! Allah'ın ve O'nun Rasûlü'nün huzurunda öne geçmeyin* {yani, Nebî'nin (s.a) emrini almadan kimseyi öldürmekte ya da herhangi bir hususu yerine getirmekte acele etmeyin}...

Âyet, üç kişi hakkında inmiştir. Rasûlullâh (s.a) Tihame taraflarına, içlerinde ‘Urve b. Esma es-Sülemî, el-Hakem b. Keysan el-Mahzûmî, Ebû Bekr'in azatlısı ‘Âmir b. Fuheyre ve Beşîr el-Ensârî'nin de bulunduğu 27 kişilik bir seriye göndermiş, komutan olarak da Nakiblerden olan el-Münzir b. ‘Amr el-Ensârî'yi tayin etmiş, bir de mektub yazıp, düşmana karşı okuması için Haram b. Milhan'a vermişti. Bunların yolu, Nebî (s.a) ile aralarında bir barış antlaşması bulunan Süleym oğulları yurdundan geçiyordu. Münâfıklar Müslümanlara karşı savaş halinde olan ‘Âmir b. Sa’saa oğulları'na gizli bir haber göndererek, Muhammed'in ashâbının gurura kapılmış olduklarını ve üç-dört kişi ile yola koyulduklarını bildirdiler. Bu sebeble Bi’ri Maûne'de onları gözetlemeye koyuldular. Burası ‘Âmir oğulları'na ait bir su kaynağı idi. Geceleyin yol alırken seriyedekilerin dördü develerini kaybetti. Bunların arasında Beşîr el-Ensârî de vardı. Sabah olana kadar yerlerinde kaldılar. Diğer Müslü-

manlar ise ‘Âmir oğullarının yurduna varana kadar yollarına devam etti. O sırada suyun etrafında toplanmışlardı. Başlarında da ‘Âmir oğulları'ndan ‘Âmir b. et-Tufeyl vardı. el-Münzir b. ‘Amr bunları İslâm'a davet etti, Haram b. Milhan da Allah Rasûlü'nün mektubunu onlara okudu. Ancak daveti kabul etmediler. Aralarında şiddetli bir çarpışma oldu. Müslümanlar, öldürülmelerinin kaçınılmaz olduğunu anlayınca şöyle dediler:

— Allahım! Sen de biliyorsun ki bizi Senin Rasûlün gönderdi. Halimizi Senden başka Rasûlü'ne bildirecek kimse de bulamıyoruz. Bizden o'na selâmlarımızı bildir. Biz hakkımızdaki güzel takdirine razıyız.

‘Âmir b. et-Tufeyl, Haram b. Milhan'ın üzerine bir hamle yaparak onu mızrakla öldürdü. Zırhlı ve miğferli olan el-Münzir b. ‘Amr ile Urve b. Esma es-Sülemî dışındakiler öldürüldü. Daha sonra el-Münzir de öldürüldü. Bunun üzerine Urve'ye dediler ki:

— İstesek seni de öldürürüz. Haydi sana eman veriyoruz. Arzu edersen yanımıza gelebilirsin, dilersen de başkasının yanına gidebilirsin. Sen emniyet altındasın.

‘Urve ise şöyle karşılık verdi:

— Ben Rasûlullâh'a (s.a) bir müşrik ile el ele vermeyeceğime ve onu velî edinmeyeceğime dâir söz verdim.

Böyle deyip onlara hamle yapmaya koyuldu. Onlar da mızraklarının yan taraflarıyla ona vuruyor ve bu işten vazgeçmesi için adeta yalvardılar. Fakat o tekliflerini kabul etmedi. Bu sefer ona ok atmaya başladılar ve nihâyet onu da öldürdüler. Cibrîl gelip Nebî'ye (s.a) Bi’ri Maûne'dekilerin durumunu bildirdi. Nebî (s.a) onların halini ashâbına bildirerek, “Kardeşlerimiz bize haber gönderdi ve size selâm ediyorlar. Onlar için Allah'tan mağfiret dileyin” buyurdu.

Develerini kaybetmiş olan dört kişi sabah olunca develerini buldular ve yola koyuldular. ‘Âmir oğullarının suyuna yaklaştıklarında ‘Âmir oğulları'na ait bir câriye onlara, “Siz Muhammed'in ashâbından mısınız?” diye sordu. Onlar da, Müslüman olur ümidiyle “Evet” dediler. Câriye onlara, “Kardeşlerimiz suyun etrafında öldürüldüler, kendinizi kurtarmaya bakın. Siz kartalların, akbabaların onların etlerini kapıp götürdüklerini görmüyor musunuz?” dedi. Beşîr el-Ensârî dedi ki:

— Devenizin başında durun, ben gözcülük yapıp geleyim.

Onlara doğru yola koyuldu, kardeşlerinin su etrafındaki develer gibi öldürülmüş olduklarını gördü. Arkadaşlarının yanına geri dönerek sordu:

— Ne dersiniz?”

Onlar şöyle karşılık verdiler:

— Nebî'ye (s.a) geri dönelim ve olup biteni o'na haber verelim.

Fakat Beşîr şöyle dedi:

— Allah'a yemîn ederim ki, onların sabah yediklerinden ben de yemedikçe geri dönmeyeceğim.[1] Bu sebeble benden Nebî'ye (s.a) selâm ve Allah'ın rahmet dileklerini iletin.

Arkasından, ‘Âmir oğulları üzerine yürüdü. Arkadaşları ona, “Geri dön” dedilerse de kabul etmedi, onlara hamle yaptı. Onlardan birkaç kişi öldürdükten sonra kendisi de öldürüldü. Diğer üçü de develeri ile birlikte gizlenerek geri döndüler. Gece karanlığı bastırınca Medine'ye vardılar. Rasûlullâh'ın (s.a) yanından gelmekte olan Süleym oğulları'ndan iki kişi ile karşılaştılar ve sordular;

— Siz kimsiniz?

Onlar cevab verdiler:

— Biz ‘Âmir oğulları'ndanız.

Çünkü Medine'de ‘Âmir oğulları'na yakın bir yerde bulunuyorlardı. Ancak bunlar ‘Âmir oğullarının neler yaptıklarını bilmiyorlardı. Gelenler birbirlerine dediler ki:

— Bunlar kardeşlerimizi öldürenlerdendir.

Böyle deyip her ikisini öldürdüler, üzerlerinde ne varsa aldılar. Arkasından durumu bildirmek üzere Nebî'nin (s.a) huzuruna girdiler, fakat kendilerinden önce haberin Nebî'ye (s.a) ulaşmış olduğunu gördüler. Sonra dediler ki:

— Ey Allah'ın Nebîsi! Biz akşam vakti Medine'ye girdik. ‘Âmir oğulları'ndan iki kişi ile karşılaştık ve onları öldürdük. İşte bunlar da üzerlerinden aldıklarımız.

---

1 “Ben de onlar gibi şehîd olacağım” demek istiyor. (Çeviren)

Nebî (s.a) onlara dedi ki:

— Onlar benimle antlaşmalı olan Süleymoğulları'ndan idiler. Ne kötü iş yaptınız!

Bunlar, Süleymoğulları'ndan iki kişi olup ateşkes antlaşması ile ilgili olarak gelmişlerdi. İşte bunun üzerine haklarında, *Ey îmân edenler! Allah'ın ve Rasûlü'nün huzurunda öne geçmeyin* buyruğu nâzil oldu, ve bu hususta onlara öğüt verdi. Müslümanlardan bazıları gelerek Nebî'ye (s.a) dediler ki:

— Bizim iki arkadaşımız senin yanında öldürüldü.

Nebî (s.a) de şöyle karşılık verdi:

— Sizin arkadaşlarınız, kendilerini düşmanlarımıza nisbet ettiler. Bu sebeble de öldürüldüler.

Böyle deyip, olup biteni onlara anlattı ve ilave etti:

— Bununla birlikte iki arkadaşınızın da diyetini ödeyeceğiz: her biri için 100'er deve vereceğiz.

Böylece Allah Rasûlü, antlaşmalı müşrik kimsenin diyetini bir Müslüman kimsenin diyeti gibi tesbit etti.

> ...*Ve* {ma'siyetler işlemek hususunda} *Allah'a karşı takvâlı olun. Muhakkak Allah* {sözlerinizi işiten} *semîdir,* {yarattıklarını bilen} *alîmdir.*[2]
>
> 2. *Ey îmân edenler! Sesinizi* {yani, konuşurken seslerinizi} *Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin* {yani, siz o'nun huzurunda konuşmanıza dikkat edin}...

Bu âyet, el-Hâris b. el-Hazrec oğulları'ndan, kulakları bir parça ağır olan Sâbit b. Kays ve Şemmâs el-Ensârî hakkında inmiştir.[3] Nebî'nin (s.a) huzurunda konuştuğu vakit biraz yüksek sesle konuşurdu.

---

2 Mukâtil gibi, Bi'ri Maûne hâdisesini âyetin nüzûl sebebi olarak gösteren başka bir kaynak göremedik. Nebî'nin (s.a) hayatında cereyan eden hâdiselerle ilgili olarak nâzil olmuş âyetleri sıralamaya büyük önem veren İbn Hişâm, *Sîret*'inde (bkz. III, 146) Hucurât sûresinin ne bu âyetine, ne de başka bir âyetine gönderme yapmıştır. (Çeviren)

3 Bu ifadeden ayrı iki kişi oldukları zannedilen Sâbit ve Şemmâs ayrı şahıslar değildir. Müstensih hatası veya okuma yanlışlığı sebebiyle "ibn/b." kelimesi

> ...*Birbirinize yüksek sesle hitab ettiğiniz gibi* {yani, sizden herhangi bir kimsenin arkadaşını, “Ey filan oğlu filan” diye çağırdığı gibi} *o'na da yüksek sesle hitab etmeyin.* {Bunun yerine o'nu tazîm edin, o'na saygı gösterin, o'nu yücelttiğinizi belirten ifadeler kullanın; o'na “Ya Rasûlallah, ya Nebîyallah” diye hitab edin. –Böylece onlara edeb öğretmektedir–}...

Yine, *Rasûl'e seslenişinizi, aranızda birbirinize çağırdığınız gibi bellemeyin* (en-Nûr, 24/63) âyeti de Sâbit b. Kays b. Şemmâs hakkında nâzil olmuştur.

> ...*Yoksa haberiniz olmadan* {yani, bu işin amellerinizi boşa çıkaracağını bilmeden} *amelleriniz boşa gidiverir* {yani, Nebî'nin (s.a) huzurunda seslerinize dikkat etmez, o'nu tazîm etmez, yüceltmez ve o'nu “Ya Rasûlallah, ya Nebîyallah” diye çağırmaz iseniz amellerinizin, yani iyiliklerinizin boşa çıkmasına sebeb olabilirsiniz}.

Bu âyet nâzil olunca, Bedir'e katılanlardan olan Sâbit b. Kays amelinin boşa çıkmış olması korkusuyla üzüntülü ve kederli bir şekilde evinden çıkmamaya başladı. Komşusu Sa‘d b. Ubâde el-Ensârî Nebî'ye (s.a) giderek Sâbit b. Kays'ın, amelinin boşa çıktığını, âhirette hüsrana uğrayanlardan ve cehennemliklerden olduğunu düşündüğünü bildirdi. Nebî (s.a) Sa‘d'a, “Git ve ona bu âyetle onun kasdedilmediğini bildir ve ona, “Sen cehennemliklerden değilsin, aksine cennetliksin, senden başkasıdır –münâfık ‘Abdullâh. b. Übey'dir– cehennemlik olan. Dolayısıyla çık yanımıza gel” de buyurdu. Bunun üzerine Sa‘d, Sâbit'in yanına döndü ve ona Nebî'nin (s.a) sözlerini bildirdi. O da sevinerek Nebî'nin (s.a) yanına gitti. Nebî (s.a) onu görünce, “Cehennemlik olduğunu zanneden adama merhaba! Aksine senden başkasıdır cehennemlik olan. Sen ise cennet ehlindensin” buyurdu. Bundan sonra Sâbit, Nebî'nin (s.a) huzurunda bulunduğunda sesini alçaltırdı, öyle ki yanındaki bile sesini duyamazdı. İşte ilk âyetten sonra onun hakkında şu âyet nâzil oldu:

---

yerine “ve” harfi konmuştur. Buna göre ismin doğru şekli, Sâbit b. Kays b. Şemmâs'dır. Nitekim ibaredeki nisbetler ile diğer lafızların halleri ve dizilişleri de bunun tek bir isim olmasını gerektirmektedir. (Çeviren)

> 3. *Muhakkak Rasûlullâh'ın huzurunda seslerini alçaltanlar* {yani, alçak sesle konuşanlar} *Allah'ın kalblerini takvâ için imtihan ettiği* {yani, Allah için ihlâslı kıldığı} *kimselerdir. Onlar için* {günahlarına} *bir mağfiret ve büyük bir ecir* {yani, mükâfaat olarak cennet} *vardır.*

Sonra Sâbit dedi ki: "Rasûlullâh'ın (s.a) huzurunda sesimi yükseltmek de, sesimi kısmak da hoşuma gitmezdi. Çünkü Allah takvâ için kalbimi imtihan etmişti. Günahlarım için mağfiretini ihsan etti ve benim için pek büyük bir ecir: cennet lütfetti."

Ebû Bekr es-Sıddîk (r.a) döneminde Sâbit, Yemame'ye gazaya katıldı. Bozulan Müslümanlara, "Yazık size niye böyle yapıyorsunuz? Allahım! Ben bunların yaptıklarından dolayı Sana mazeret bildiriyorum" dedi. Sonra müşriklere bakarak, "Öf size! Ne diye Allah'tan başkasına ibâdet ediyorsunuz? Allahım! Bunların ibâdet ettiklerinden uzak olduğumu Sana bildiriyorum" dedi, sonra da şehîd oluncaya kadar savaştı. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

> 4. *Muhakkak ki hücrelerin arkasından sana seslenenlerin çoğu akletmezler.*

Âyet, sekizi Temim oğulları'ndan, bir de Kayslılardan dokuz kişi hakkında nâzil olmuştur. Mücâşi' oğulları'ndan el-Akra' b. Hâbis, Kays b. Asım el-Minkarî, ez-Zibrakan b. Bedr el-Huzlî, Nehşel oğulları'ndan Hâlid b. Mâlik ile Süveyd b. Hişâm, Ka'ka' b. Ma'bed, Ata b. Hâbis, Dârim oğulları'ndan Veki' b. Veki' ve Fezareli Uyeyne b. Hısn bunlar arasında idi. Olay şöyle olmuştu: Nebî (s.a) Anber oğulları'na mensub bazı kadın ve çocukları esir almıştı. Onlar da kadın ve çocuklarını fidye vererek kurtarmak amacıyla öğle vakti Medine'ye geldiler. Onları gören kadınlar ve çocuklar ağlamaya başladılar. Onlar da kalkıp mescide gittiler. Nebî (s.a) ise o sırada evinde bulunuyordu. Nebî'nin (s.a) yanlarına çıkması gecikince acele edip kapısına dayandılar ve çoğu Nebî'nin (s.a) hücrelerinin arkasından, "Ey Muhammed! Yanımıza çıkmayacak mısın? Biz fidye ödemek için geldik" diye iki defa seslendiler. Nebî (s.a), "Ne oluyor sana, deve sürücüsü gibi niye bu kadar yüksek sesle bağırıyorsun?" dedi. "Allah'a yemîn ederim ben öyle birisiyim ki seni översem güzel olur, yerersem kötü olur" dedi. Bunun üzerine Nebî (s.a), "Yazık size, böyle olan Allah'tır" dedi. İşte onların, Nebî'nin (s.a) yanlarına çıkmasını beklememeleri sebebiyle Allah buyuruyor ki:

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ
فَتَبَيَّنُوٓا اَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾
وَاعْلَمُوٓا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾ وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى
الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتّٰى تَفِٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

5. *Eğer onlar, sen kendilerine çıkana kadar sabretselerdi, kendileri için elbette daha hayırlı olurdu* {yani, onlar sen kendiliğinden yanlarına çıkana kadar sabretmiş olsalardı, fidye vermeden de esirlerini alacaklardı}. *Allah gafûrdur, rahîmdir* {yani, onların "Ey Muhammed! Yanımıza çıkmıyor musun?" sözlerini bağışlayandır, onlara merhamet edendir}.

6. *Ey îmân edenler! Eğer bir fâsık size bir haber ile gelirse,...*

Nebî (s.a), el-Velîd b. Ukbe b. Ebî Muayt el-Umevî'yi Huzaalılardan bir kol olan Mustalık oğullarına mallarının zekâtını almak üzere gönderdi. Onlar bu haberi alınca sevindiler ve onu karşılamak amacıyla toplandılar. Velîd onların toplu olarak çıktıkları haberini alınca, kendisine bir zarar vereceklerinden korktu. Çünkü câhiliye döneminde yaptıkları bir hatadan dolayı onunla aralarında bir düşmanlık vardı. Nebî'nin (s.a) yanına gelerek, "Beni kovdular, zekât vermediler; Müslüman olduktan sonra da kâfir oldular" dedi. Bunun üzerine Müslümanlar onlarla savaşmak için hazırlanmaya koyuldular. Nebî (s.a), "Durumu iyice öğrenmedikçe olmaz" buyurdu. Velîd'in yanlarından dönüp gittiği haberini alan Mustalık oğulları, ileri gelenlerinden bir heyet gönderdiler. Bu heyet Nebî'nin

(s.a) huzuruna Medine'ye geldi ve dediler ki: “Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bize zekâtımızı alacak birini gönderdin, biz de buna çok sevindik. Onu karşılamak istedik. Fakat bize anlatıldığına göre o, yolun yarısından geri döndü. Bize olan bir öfke dolayısıyla geri dönmüş olduğundan korktuk. Biz Allah'ın ve Rasûlü'nün bize gazab etmesinden Allah'a sığınırız. Allah'a yemîn ederiz onu görmedik, yanımıza gelmedi. Onun bu şekilde hareket etmesine sebeb, câhiliye döneminde bizimle onun arasında cereyan etmiş bir olaydır. O câhiliye döneminde olup biten bu olayın peşinden gidiyor.” Nebî (s.a) onları tasdik etti. Allah da Velîd'in fâsıklığı ve yalancılığı ile ilgili olarak ardı arkasına üç âyet indirdi:

> ...*Ey îmân edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse* {yani, yalancının biri size bir yalan söylerse}, *bilgisizce* {yani, siz onların: Mustalık oğulları'nın durumunu bilmeksizin} *bir kavme sataşırsınız da* {onlardan bazılarını öldürürsünüz}, *sonra yaptığınıza pişman olursunuz* {pişman olmamanız için iyice araştırın}.
>
> 7. *Ve bilin ki Allah'ın Rasûlü sizin aranızdadır. Eğer o, işlerin çoğunda size itaat etseydi* {yani, siz Mustalık oğullarıyla savaşmaya hazırlandığınızda Nebî size itaat etmiş olsaydı, dîninizde} *zorluğa düşerdiniz* {yani, günahkâr olurdunuz}...

Arkasından onlara nimetlerini hatırlatarak buyuruyor ki:

> ...*Fakat Allah size îmânı* {yani, tasdiki} *sevdirdi, onu kalblerinizde* {size va‘d ettiği sevâb ve mükâfaat ile} *süsledi ve küfrü, fâsıklığı* {yani, günahkârlığı} *ve isyanı size çirkin gösterdi* {yani, yapanlara, işleyenleri tehdit et ettiği ceza sebebiyle her türlü ma‘siyetten nefret etmemizi sağladı. İşte sizden kim buna uygun amel eder ve kendisine yasaklanan şeyleri terk ederse,} *işte onlar râşidlerdir* {yani, hidâyet bulmuş olanlardır};...
>
> 8. ...*Allah'tan bir lütuf ve bir nimet olmak üzere* {yani, Allah'ın size sevdirdiği îmân, O'nun bir lütfu ve bir nimetidir: rahmetidir}. *Allah* {yarattıklarının durumunu çok iyi bilen} *alîmdir,* {emrinde} *hakîmdir.*
>
> 9. *Eğer mü'minlerden iki tâife* {yani, Evs ile Hazrec} *çarpışırlarsa, onların aralarını* {Allah'ın kitabı gereğince} *ıslâh edin...*

Nebî (s.a), Yafur adındaki eşeği üzerinde giderken eşeği durup küçük abdestini bozdu. Bunun üzerine ‘Abdullâh. b. Übey, Nebî'ye (s.a),

"Şu eşeğin çıkardığı pis kokunun gitmesi için bırak da insanların üzerine bir rüzgâr essin" dedi. Sonra da "Öf" deyip burnunu tuttu. Onun bu sözleri Nebî'ye (s.a) ağır geldi. Nebî (s.a) ayrılıp gidince 'Abdullâh b. Ebî Revâha[4] ona, "Onun eşeğinin sidiği dolayısıyla burnunu tuttuğunu görüyorum. Andolsun o koku bile senden daha şereflidir" dedi. Bu şekilde tartışmaları ileriye gitti. 'Abdullâh b. Revâha'nın kavmi olan Evsliler ile 'Abdullâh. b. Übey'in kavmi olan Hazrecliler toplandılar ve ayakkabılarıyla, elleriyle, kurumuş hurma dallarıyla birbirleriyle vuruştular. Nebî (s.a) yanlarına geri döndü ve aralarını düzeltti. Bunun üzerine Allah, *Eğer mü'minlerden iki tâife* {yani, Evs ile Hazrec} *çarpışırlarsa, onların aralarını* {Allah'ın kitabı gereğince} *ıslâh edin* buyurdu.

Bazılarının barışmak istememesi durumuyla ilgili olarak da buyuruyor ki:

> ...*Eğer onların biri diğerine karşı bağy ediyorsa* {ve sulh ile barışa dönmüyorsa}, *bağyeden tâife ile Allah'ın emrine gelinceye kadar* {yani, o barışa dönmeyen tâife ile kılıçla} *savaşın* {yani, Allah'ın emrettiği sulha, barışa dönünceye kadar bunu sürdürün}. *Eğer* {sulh ile barışa} *dönerse, ikisinin arasını adaletle düzeltin ve kıst yapın* {yani, adaletli olun}, *çünkü Allah kıst yapanları* {yani, insanlar arasında adaletli olanları} *sever.*

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا
خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ
بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

> 10. *Mü'minler ancak kardeştir. O halde iki kardeşinizin* {yani, Evs ile Hazrec'in} *arasını ıslâh edin. Allah'a karşı takvâlı olun* {yani, aranızda olan şeyler dolayısıyla O'na isyan etmeyin}. *Belki rahmet olunursunuz* {da aranızda olanlar dolayısıyla azaba uğratılmazsınız}.

---

[4] Doğrusu, 'Abdullâh b. Revâha olmalıdır. (Çeviren)

> 11. *Ey îmân edenler! Bir erkekler topluluğu, başka bir erkekler topluluğu ile alay etmesin;...*

Bir erkek, kardeşine, "Sen geçim düzeyi düşük, şerefi, soyu-sopu alçak" ve buna benzer dünyevî hususlarda onu küçük düşüren ifadeler kullanarak onunla alay etmesin. Çünkü Allah nezdinde ondan hayırlı olabilir. Başkalarıyla alay edenler, Nebî'ye (s.a) hücrelerin arkasından seslenen kimselerdir. Bunlar azad edilmiş köleler olan Ammar b. Yasir, Selman el-Fârisi, Müezzin Bilâl, Habbab b. el-Eret, Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim, 'Âmir b. Fuheyre ve benzeri fakirlerle alay etmişlerdi.

Dedi: Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim, Yemame gününde Müslümanların sancağını tutuyordu. Ona, "Senin için korkuyoruz" dediklerinde Sâlim, "Eğer böyleyse Kur'ân taşıyan birisi olarak ben kötü birisiyim demektir" deyip, öldürülünceye kadar savaştı.

Sonra Allah buyuruyor ki:

> *...onlar* {Allah nezdinde} *diğerlerinden hayırlı olabilirler. Kadınlar da kadınlarla (alay etmesin); onlar diğerlerinden hayırlı olabilirler...*

Bu buyruk, Ebû Bekr'in (r.a) kızı 'Âişe (r.anha) hakkında inmiştir. O Ebû Ümeyye'nin kızı Ümm Seleme'nin kısalığıyla alay etmişti.

Sonra buyuruyor ki:

> *...Kendi kendinizi ayıplamayın* {yani, biriniz diğerini küçültecek şekilde tenkit etmesin –çünkü bu bir ma'siyettir–} *ve birbirinizi lakaplarla çağırmayın* {yani, bir kimse Müslüman kardeşini Müslüman olmadan önce mensub olduğu dîni dolayısıyla ayıplamasın, onu kendi dîndaşlarına verilebilecek isimlerden başkasıyla adlandırmasın}...

Ensâr'dan olan Ka'b b. Mâlik, paylaştırılan mallar üzerinde görevli olurdu. Bu sebeble Eslemli 'Abdullâh b. el-Hadrec ile arasında bir ağız dalaşı olmuştu. Ona, "Ey bedevî" diye hitab edince 'Abdullâh da ona, "Ey Yahudi" diye karşılık verdi. Sonra 'Abdullâh Nebî'nin (s.a) yanına gidip durumu haber verdi. Nebî (s.a) ona, "Sen ona "Ey Yahudi" demiş olmayasın deyince, 'Abdullâh, "Evet ona bunu söyledim. Çünkü o bir bedevî olarak benimle karşılaştığında ben Muhacir idim" dedi. Nebî (s.a) ona, "Allah sizin tevbenizi kabul ettiğine dâir buyruk indirinceye kadar

huzuruma gelmeyin" dedi. Onlar da kendilerini minberin yanındaki bir direğe bağladılar. Allah onlar hakkında, *Kendi kendinizi ayıplamayın ve birbirinizi lakaplarla çağırmayın* buyruğunu indirdi.

...{Çünkü} *îmândan sonra fâsıklık ismi ne çirkin olur* {yani, tevbe edip Allah'a îmân ettikten sonra ona küfür adı ile hitab etmek, ne kötü bir isimle hitab olur}. *Kim* {söylediği sözlerden} *tevbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.*

Allah her ikisinin tevbesinin kabul edildiğine dâir buyruğunu indirip, onların durumlarını açıklayınca, onlar da söylediklerinden Allah'a tevbe ettiler ve kendilerini bağladıkları direkten çözdüler.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ
اَخ۪يهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا
وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُواۜ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ
خَب۪يرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّاۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُٓوا
اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْا۪يمَانُ ف۪ي قُلُوبِكُمْۜ وَاِنْ تُط۪يعُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٤﴾

12. *Ey îmân edenler! Zannın bir çoğundan kaçının* {yani, zannı hakikat gibi kabul etmeyin}; *çünkü zannın bir kısmı günahtır...*

Müslüman kardeşinin, çirkin bir söz söylediğini işiten veya kötü bir maksatla iş yaptığını gören bir kimse, onun hakkında kötü zan beslese bile bunu söylemedikçe bir sakınca yoktur. Eğer bu zannını sözle ifade edecek olursa günahkâr olur. İşte Allah'ın, *Çünkü zannın bir kısmı günahtır* buyruğu bunu anlatmaktadır.

...*Tecessüs de yapmayın* {yani, herhangi bir kimse, Müslüman kardeşinin ayıplarını araştırmasın –bu da bir ma'siyettir–}. *Kiminiz kiminizin gıybetini yapmasın...*

Buyruk, Nebî'nin (s.a) hizmetkarı Huteyr (Fuheyr de denilmektedir) hakkında inmiştir. Ona, “Sen ağır kokan, hareketi ağır ve cimri birisin” denilmişti. Gıybet, Müslüman bir kimsenin kardeşindeki ayıp ve kusurları söz konusu etmesidir. Eğer onda olmayan şeyleri söyleyecek olursa, ona iftira etmiş olur. Sonra Allah gıybeti şöyle örneklendiriyor:

> ...*Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?...*

Hazır bulunmayan bir Müslümandan kötü bir şekilde söz etmek, ölünün ardından söz etmek gibidir; çünkü o da ölü gibi hakkındaki ayıplamayı işitmemektedir. İşte, *Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?* buyruğu bunu anlatmaktadır.

> ...*İşte bundan tiksindiniz* {yani, ölmüş bir kimsenin etini yemekten tiksindiğiniz gibi kardeşlerinizin gıybetini yapmaktan da öylece tiksinin}. *Allah'a karşı* {gıybet hususunda} *takvâlı olun* {da insanların gıybetini yapmayın}. *Çünkü Allah* {tevbe edenlerin tevbelerini kabul eden} *tevvâbdır,* {tevbeden sonra da onlara acıyan} *rahîmdir.*

Gıybet, hazır bulunmayan Müslüman kardeşinden ondaki kusurları zikrederek söz etmektir. Onda olmayan şeyler söz konusu edilecek olursa bu, iftira olur. Onun hakkında kendisine ulaşanları söylemek ise, ifk [yalan, iftira] olur.

> 13. *Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden* {yani, Âdem ile Havvâ'dan} *yarattık...*

Âyet, müezzin Bilâl hakkında inmiştir. Selman el-Fârisi ile Kureyş'ten Attab b. Esîd b. Ebi'l-Iys, el-Hâris b. Hişâm, Suheyl b. ‘Amr ve Ebû Süfyân b. Harb hakkında indiğini söyleyenler de vardır. Şöyle ki: Mekke fethedildiğinde Nebî (s.a) Bilâl'e, Ka‘be'nin damına çıkıp ezan okumasını emretti, bununla da müşrikleri zelîl etmek istedi. Bilâl Ka‘be'nin damına çıkıp ezan okuyunca Attab b. Esîd dedi ki:

— Babam Esîd'in rûhunu bugünden önce kabzeden Allah'a hamdolsun.

Hâris b. Hişâm ise şeyle dedi:

— Şu Habeşli kölenin durumuna hayret ediyorum. Rasûlullâh (s.a) bu siyah kargadan başkasını bulamadı mı?

Suheyl b. ‘Amr da şöyle dedi:

— Allah bir şeyden hoşlanmazsa onu değiştirir.

Ebû Süfyân ise şeyle dedi:

— Bana gelince, ben birşey söylemiyorum, çünkü birşey söyleyecek olursam, semâ bana tanıklık eder, yer benim söylediğimi haber verir.

Bunun üzerine Cibrîl (a.s) indi ve onların söylediklerini Nebî'ye (s.a) haber verdi. Nebî (s.a) onları çağırarak sordu:

— Ne söyledin ey Attab?

O cevab verdi:

— Dedim ki: Babam Esîd'in canını bugünden önce almış olan Allah'a hamdolsun.

Allah Rasûlü tasdik etti:

— Doğru söylüyorsun.

Sonra Hâris b. Hişâm'a sordu:

— Sen ne dedin?

O cevab verdi:

— Dedim ki: Şu Habeşli köleye hayret ediyorum. Rasûlullâh (s.a) bu siyah kargadan başkasını bulamadı mı?

Allah Rasûlü tasdik:

— Doğru söylüyorsun.

Sonra Suheyl b. ‘Amr'a sordu:

— Sen ne dedin?

O cevab verdi:

— Dedim ki: Allah bir şeyden hoşlanmazsa onu değiştirir.

Allah Rasûlü tasdik etti:

— Doğru söyledin.

Sonra Ebû Süfyân'a sordu:

— Sen ne dedin?

O cevab verdi:

— Dedim ki: Bana gelince, ben hiçbir şey söylemiyorum, çünkü birşey söyleyecek olursam, andolsun semâ bana tanıklık eder, yer söylediklerimi haber verir.

Allah Rasûlü tasdik etti:

— Doğru söyledin.

Bunun üzerine Allah haklarında şu buyrukları indirdi:

...*Ey insanlar* {–Bilâl ve bu dört kişi kasdedilmektedir–}, *Biz sizi bir erkekle, bir dişiden* {yani, Âdem ile Havvâ'dan} *yarattık, sizi şuub* {yani, kabilelerin başları olan Rabî'a, Mudar, Temim oğulları ve Ezdliler} *ve kabileler* {yani, Sa'd oğulları, Amil oğulları, Kays oğulları ve buna benzer boylar} *kıldık.* {Neseb yoluyla} *birbirinizle tanışasınız diye. Kuşkusuz ki Allah'ın katında en kerîm olanınız* {yani, Bilâl}, *sizin en takvâlı olanınızdır. Muhakkak Allah alîmdir, habîrdir* {yani, Bilâl'in en takvâlınız olduğunu bilendir}.

14. *Bedevî Arablar, "Îmân* {yani, tasdik} *ettik" dediler.* {Ey Muhammed, onlara} *de ki: "Siz îmân* {yani, tasdik} *etmediniz"...*

Buyruk, Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Gıfar ve Eşca'lıların bedevîleri hakkında inmiştir. Bunların konakladıkları yerler Mekke ile Medine arasında idi. Nebî'nin (s.a) gönderdiği seriyelerden korktukları, kanlarının ve mallarının emniyet altında olmasını istedikleri için, "Îmân ettik" diyorlardı. O gün, "Lâ ilâhe illallâh" diyen bir kimsenin canı ve malı emniyet altında olurdu. Hâlid b. el-Velîd, Nebî'nin (s.a) gönderdiği bir seriye ile birlikte oradan geçti. Onlar, "Îmân ettik" dedikleri için onlara ve mallarına ilişmedi. Fakat Nebî (s.a) Hudeybiye'ye giderken, kendisi ile birlikte sefere katılmalarını isteyince birbirlerine, "Kuşkusuz Muhammed ve ashâbı Mekkelilere göre bir başı yeyip doyacak kadar azlıktırlar. Onlar herhangi bir şeyle yükümlü tutulduklarında asla onu bırakıp geri dönmezler. Peki, siz nereye gidiyorsunuz? Kendinizi ölüme mi bırakıyorsunuz? Onun durumunun sonunda ne olacağını görünceye kadar bekleyin" dediler. İşte Feth sûresinde yer alan, *Aksine siz Rasûl'ün ve mü'minlerin ebediyen ailelerine geri dönmeyeceklerini sandınız* (el-Feth, 48/12) buyruğu bunu dile getirmektedir. Onların bu hali hakkında da şu buyruk indi:

> *...Bedevî Arablar, “Îmân* {yani, tasdik} *ettik” dediler.* {Ey Muhammed, onlara} *de ki: “Siz îmân* {yani, tasdik} *etmediniz, fakat “Teslim olduk”* {yani, dil ile ikrar ettik ve mallarımız zarar görmesin diye Müslüman olduğumuzu (teslimiyet gösterdiğimizi) ifade ettik} *deyin. Îmân* {yani, tasdik} *henüz kalblerinize girmemiştir. Eğer Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne* {Yemamelilerle savaşmak hususunda} *itaat ederseniz,...*

Çünkü Feth sûresinde, *Yakında çetin savaşçı bir kavme* {yani, Müseylime b. Habîb el-Kezzab ile onun kavmi olan Hanife oğullarına} *karşı* {savaşa} *çağrılacaksınız* (el-Feth, 48/16) buyurarak buna işaret etmiştir.

> *...Eğer* {onlarla savaşmak üzere çağırıldığınız vakit} *Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne itaat ederseniz,* {güzel} *amellerinizden* {yani, Ebû Bekr (r.a) Yemameliler ile savaşmak üzere cihad uğrundaki amellerinizden} *herhangi bir şeyinizi eksiltmez. Çünkü Allah gafûrdur* {yani, Hudeybiye gününden önce yapılmış olan bütün işleri bağışlayandır, istenenleri yaptıkları takdirde onlara} *rahîmdir.*

Bunun bir benzeri de Feth sûresindedir.[5]

Sonra bedevî Arabların, Îmân ettik” şeklindeki sözleri dolayısıyla mü’minlerin durumunu ve niteliklerini belirterek buyuruyor ki:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾
يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ
عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

> 15. *Mü’minler* {yani, îmânlarında tasdik edenler}, *ancak Allah'a* {yani, O'nun bir ve ortaksız olduğuna} *ve O'nun Rasûlü'ne* {yani,

---

5 Bkz. el-Feth, 48/16.

Muhammed'in (s.a) nebî ve rasûl olduğuna, getirdiği kitabın hakk olduğuna} *îmân eden* {yani, tasdik eden} *ve sonra da reyb'e düşmeyen* {yani, îmân ettikten sonra dînlerinde kuşku ve tereddüde düşmeyen, Nebî (s.a) ile birlikte düşmana karşı} *mallarıyla ve canlarıyla* {yani, bizzat canlarını ortaya koyarak savaşa giren}, *Allah yolunda* {yani, Allah'a itaat uğrunda} *cihad eden kimselerdir. İşte onlar* {îmânlarında} *sâdık olanların ta kendileridir.*

16. {Ey Muhammed! Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Gıfar ve Eşca'lılara} *de ki: "Dîninizi Allah'a siz mi öğreteceksiniz"...*

Çünkü dilleriyle "İmân ettik" dediklerinde kalblerinde îmân yoktu. Onlara kalblerinde ve göklerde neler olduğunu haber vererek buyurdu ki:

..."Halbuki Allah göklerde olanı {yani, onların gaybını: göklerde bulunan meleklerin içinde bulunanı} *ve yerde bulunanları bilir* {yani, yerde bulunanların kalblerindeki tasdiki de, başka halleri de bilir}. *Allah her şeyi* {yani, kalblerindeki tasdiki ya da başkasını çok iyi bilen} *alîmdir."*

17. *Onlar İslâm'a girdiler diye* {ey Muhammed} *sana minnet ediyorlar...*

Buyruk, Esed b. Huzeyme oğullarına mensub birtakım bedevîler hakkında inmiştir. Bunlar Nebî'nin (s.a) huzuruna gelerek şöyle demişlerdi: "Biz, itaat arzederek, bizimle savaşa gerek kalmaksızın kendiliğimizden çoluk-çocuğumuzla huzuruna geldik; mallarımızı, aşiretimizi geride bıraktık, oysa bütün Arab kabileleri seninle savaşmadan Müslüman olmadılar. O halde bizim senin üzerinde hakkımız vardır, sen de bunu bize tanı." Bunun üzerine haklarında, *Onlar İslâm'a girdiler diye sana minnet ediyorlar* buyruğu nâzil oldu.

...De ki: "Müslüman oldunuz diye bana minnet etmeyin. Bilakis sizi îmâna {yani, tasdike} *hidâyet etti diye Allah size minnet eder. Eğer siz* {îmân iddianızda} *doğru söyleyen kimseler iseniz."*

18. *Muhakkak Allah göklerin ve yerin gaybını bilir* {yani, göklerde bulunan meleklerin kalblerindeki gaybı, yerde bulunanların kalblerindeki tasdiki ya da başka şeyleri bilir}. *Allah yapmakta olduklarınızı* {yani, tasdiki ve başka halleri gören} *basîrdir.*

50. KÂF SÛRESİ

Mekke'de inen Kâf sûresi, Kûfiyyûna göre 45 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوا اَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ

هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا

جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا

وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ

وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ

﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ

الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Kâf. Mecîd Kur'ân'a yemîn olsun.*

Kâf, yeşil bir zümrütten dünyanın etrafını kuşatan bir dağdır. Gök, ondan dolayı yeşildir. Mahlûkat arasında ona benzer bir şey yoktur. Dağların tümünün ötesinde olup bütün dağların kökü ondan çıkar, ona dayanır. Allah yerde bir zelzele olmasını murad ettiğinde, yanında bulunan meleğe dağdan bir kökü hareket ettirmesini vahyeder. Bunun üzerine arzın dilediği bölümü hareket eder. Yaratılan ilk dağ odur. Ondan sonra Safa'nın altında bulunduğu Ebû Kubeyz dağı yaratılmıştır. Kâf dağından bir yıllık süre beride el-Hicab diye bilinen ve güneşin kendisinde battığı bir dağ vardır. İşte bu, *Nihâyet o (güneş) el-Hicab'ın gerisine saklanınca...* (Sâd, 38/32) buyruğunda geçen dağdır. el-Hicab'ın gerisinde olan Kâf dağının insan gibi bir yüzü ve Allah'a karşı haşyet bakımından meleklerin kalbleri gibi bir kalbi vardır. O, güneşin arkasında battığı el-Hicab denilen dağın da arkasındadır. el-Hicab, Kâf dağından bir yıllık süre daha beridedir. İki dağın arası karanlıktır. Gü-

neş el-Hicab'ın arkasından ve Kâf dağının dibinden batar, ki bu Allah'ın, *Nihâyet o (güneş) el-Hicab'ın arkasında gizlendi* buyruğunda kasdedilen dağdır. Yine, *Sonra onlarla kendi arasında bir hicab edindi* (Meryem, 19/17) buyruğunda da, "hicab" ile bir dağ kasdedilmiştir. *Mecîd olan Kur'ân'a yemîn olsun* ifadesi ile kasdedilen de, kerîm olan Kur'ân'dır. Allah bu ikisine yemîn ettikten sonra buyuruyor ki:

> 2. *Hani onlar kendilerine içlerinden bir inzâr edici* {yani, Muhammed (s.a)} *geldi diye hayret ettiler de* {Mekkelilerden} *kâfir olanlar dediler ki: "Bu* {iş} *şaşılacak bir şeydir"* {yani, Muhammed'in rasûl olması hayret edilecek bir iştir}...

Çünkü Mekke kâfirleri, Muhammed'i (s.a) yalanlayarak, "O Allah tarafından gönderilmemiştir" dediler.

> 3. ...*"Biz öldükten ve toprak olduktan sonra mı* {hayat bulacakmışız}? *Bu* {hayata} *uzak bir dönüştür"* {çünkü ölümden sonra diriliş olmayacaktır}.

Buyruk, her ikisi de Cumah oğullarından olan Übey b. Halef ile Ebu'l-Eşeddîn –ki asıl adı Esîd b. Kelede'dir– ve Kureyşli olan Benî Sehm'den Haccâc'ın oğulları Nubeyh ile Münebbih hakkında inmiştir. Bunlar şöyle demişlerdi: "Allah bizi tekrar diriltmeyecektir. Hem biz toprak olup, yerde kaybolduktan sonra bizi diriltecek gücü nasıl bulacaktır?"

> 4. *Biz yerin onlardan neyi eksilteceğini muhakkak bilmişizdir* {yani, yerin ölenlerin etinden, damarlarından, –usus dışında– Âdemoğulları'nin kemiklerinden neler yediğini biliriz. Yine yer, kemikleri müstesnâ Enbiyâ'nın da etlerini ve damarlarını yiyecektir ve Ben onların bütün hallerini bilirim}. *Üstelik yanımızda hafiz bir kitab da* {yani, şeytânlardan korunmuş: levh-i mahfuz da} *vardır.* {De ki: "Allah onları ölümden sonra tekrar diriltecektir."}

Sonra yeni bir cümle ile buyuruyor ki:

> 5. *Hayır, onlar hakkı* {yani, Kur'ân'ı} *kendilerine geldiğinde* {yani, Muhammed (s.a) onu kendilerine getirdiğinde} *yalanladılar. Bu sebebten onlar pek merîc bir iş içindedirler* {yani, farklı, karmakarışık, içinden çıkılmaz bir durumla karşı karşıyadırlar}.

Sonra Yüce Allah ibret almaları için Mekke kâfirlerine öğüt vererek buyuruyor ki:

6. *Peki onlar üstlerindeki göğe, onu nasıl bina ettiğimize* {direksiz olarak yükselttiğimize, yıldızlarla}, *süslediğimize bakmadılar mı? Hem onun hiçbir yarığı* {yani, çatlağı, tutarsızlığı} *yoktur.*

7. *Arzı ise yayıp döşedik* {yani, onlar Bizim arzı Ka'be'nin altından beşyüz yıllık bir mesafe boyunca nasıl yaydığımızı görmezler mi?} *Ona sabit dağlar bıraktık.*

Bunlar, bütün dağların kendilerinden olduğu altı büyük dağdır.

...*Ve orada* {yani, yerde} *göze hoş gelen* {güzel} *her çiftten* {yani, her bitki türünden} *bitkiler bitirdik.*

8. *Münîb* {yani, kalbinden gelen bir ihlâsla muvahhid olan} *her kulun basîretini açması ve ibretle tefekkür etmesi için* {yani, söz konusu edilen bu varlıkları, basîretler açılsın ve üzerlerinde tefekkür edilsin diye yarattı}.

9. *Ve Biz gökten mübârek bir su* {yani, her şeyin hayat kaynağı olan, bereket ihtiva eden yağmur} *indirdik. Onunla* {yani, o yağmur ile} *cennetler* {yani, bahçeler} *ve* {başağından çıktığı vakit} *biçilen taneler bitirdik.*

10. *Ve* {o su ile} *yüksek hurma ağaçları* {yani, uzun boylu hurma ağaçlarını} *da* {bitirdik}. *Onun üst üste binmiş tomurcukları* {yani, meyveleri} *vardır.*

Meyveleri üst üste binmiş muz ağaçları (el-Vâkıa, 56/9) buyruğu da buna benzemektedir.

رِزْقًا لِلْعِبَادِ ۙ
وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾
وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ۚ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾
أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ ۚ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

11. {İşte Biz bütün bunları} *kullara rızık olmak üzere* {yarattık}. *Ve Biz onunla* {yani, o su ile} *ölmüş bir beldeyi* {yani, üzerinde

bitki olmayan bir yeri bitkisini yeşerterek} *dirilttik. İşte çıkış da böyledir* {yani, su ile yerden bitki çıkarıldığı gibi, siz de kabirlerinizden su ile çıkarılacaksınız}.

Bütün bunlar, O'nun yaratması iledir. Bunların hatırlatılmasından kasıt ise, Rabbin vahdaniyetini ve ölümden sonra dirilişe kadir olduğunu bilmeleridir.

12. *Onlardan* {yani, Mekke halkından} *önce Nûh kavmi ve Res ashâbı* {yani, –Yâ-Sîn sûresinde sözü edilen– Habîb el-Neccar'ın öldürüldüğü Kalec adındaki kuyunun yanında bulunanlar} *ve Semûd kavmi de yalanlamışlardı.*

13. *'Âd (kavmi), Fir'avn ve Lût'un kardeşleri de (tekzib etmişlerdi/yalanlamışlardı).*

14. *Ashâb-ı Eyke* {yani, ağaçlık bir bölgede bulunan ve ağaçları çoğunlukla akgünlük bitkisi olan Şu'ayb (a.s) kavmi} *ve Tubba'* {b. Ebî Şerah –ki Şerahil el-Himyerî de denilmektedir–} *kavmi de (yalanlamıştı. Evet) bunların hepsi rasûlleri yalanladı. Benim azabım da hakk oldu* {yani, Benim de onlara azabım vâcib oldu/icab etti, bu sebeble onları azaba düçar ettim. O halde ey Mekkeliler, siz de geçmiş ümmetlerin azabına benzer bir azabtan sakının da Muhammed'i (s.a) tekzib etmeyin/yalanlamayın}.

Mekke kâfirlerinin/müşriklerinin, *Bu uzak bir dönüştür* (Kâf, 50/3) demeleri üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

15. {Sûrenin baş tarafında dile getirilen kanaatlerine göre} *ilk yaratmaktan âcizlik mi gösterdik?..*

Mekke kâfirleri, ölümden sonra dirilişi yalanladıkları için Allah, "Ben onları ilkin hiçbir şey değilken yarattığımda acze mi düştüm ki ölümden sonra diriltmekten âciz olayım?" dedi. Onlar yine de tasdik etmemeleri üzerine Allah, "Hayır, Allah ölümden sonra onları diriltecektir" buyurdu ve akabinde dedi ki:

...Fakat onlar yeni yaratıştan yana kuşku ve tereddüt içindedirler {yani, ölümden sonra dirilişten yana kuşku duyuyorlar}.

Sonra buyuruyor ki:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِه۪ نَفْسُهُۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ
اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَر۪يدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَم۪ينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَع۪يدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَق۪يبٌ عَت۪يدٌ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّۜ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَح۪يدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِۜ ذٰلِكَ يَوْمُ
الْوَع۪يدِ ﴿٢٠﴾ وَجَٓاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَٓائِقٌ وَشَه۪يدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ
ف۪ي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَٓاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَد۪يدٌ ﴿٢٢﴾

16. *Andolsun ki Biz insanı yarattık. Nefsinin* {yani, kalbinin} *ona ne vesveseler vermekte olduğunu da biliriz. Biz ona verîd damarından* {yani, kalbine ulaşan damardan} *daha yakınız* {yani, Allah'ın ilmi insan kalbine, bu damardan daha yakındır}.

17. *Hani* {hasenâtı yazan} *sağında ve* {seyyiâtı yazan} *solunda oturan yaptıklarını tesbit eden iki* {melek} *vardır.*

Bunlar, Âdemoğlu'nun yaptıklarını ve konuştuklarını kaydetmekle görevlidirler. Günahları yazan soldaki melek, ancak sağdaki meleğin izni ile yazar. Âdemoğlu, lehine ve aleyhine olmayan bir husus hakkında konuşacak olursa, yazmak hususunda anlaşmazlığa düşerler. Anlaşmazlığa düşmeleri halinde semâdan şöyle seslenilir: "Günahları yazan meleğin yazmadıklarını, iyilikleri yazan arkadaşı yazsın." İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

18. *O* {yani, Âdemoğlu} *bir söz söylemeye dursun, mutlaka onun yanında bir rakîb atîd* {yani, oturan ve tesbit eden} *vardır.*

19. *Derken ölüm baygınlığı hakk olarak gelmiş olacaktır* {yani, bu gerçekleşecek bir haktır}. *Kendisinden nefret edip kaçtığın şey budur* {yani, sen ey Âdemoğlu ölümden kaçıyordun: hoşlanmıyordun}.

20. *Sûra da* {son üfürüş ile} *üfürülmüş olacak. İşte bu tehdit olunan gündür* {–tehditten kasıt, âhiretteki azabtır–}.

21. *Her nefis* {yani, kâfir her kişi âhirette} *bir sürücü* {yani, onu mahşer yerine sürükleyen bir melek} *ve* {amelleri hususunda

aleyhine şâhidlik edecek melekten} *bir şâhid bulunduğu halde gelecektir.*

22. *Andolsun sen* {ey kâfir,} *bundan* {yani, bugünden} *gaflet içinde idin. Şimdi senden* {âhiret üzerindeki} *örtüyü kaldırdık. Bugün gözün pek keskindir* {yani, gözleri yerinden fırlayacak, devamlı bakacak ve âhirette dünyada iken yalanladıkları her şeyi tamamen görünceye kadar gözünü kırpmayacaktır}.

وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ
﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ
فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَٰكِنْ كَانَ
فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ
بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ
نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ
لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا
بِسَلَامٍ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

23. {Âhirette} *onun karîni* {yani, arkadaşı ve dünyada iken kötü amelini yazan melek} *der ki: "Benim yanımdaki atîd işte budur"* {yani, Rabbine şöyle der: "Dünyada iken Sen beni onun üzerine görevlendirmiştin. İşte artık o işlemiş olduğu kötü amelleri ile birlikte hazırlanmış ve huzura gelmiş bulunmaktadır. Ben ameliyle birlikte onu Sana getirmiş bulunuyorum}.

Âyet, Mahzûm oğullarından el-Velîd b. el-Muğîre hakkında inmiştir.

24. *İkiniz cehenneme atın* {yani, yakalayın},...

"İkiniz" ifadesi ile, cehennem bekçisi kasdedilmiştir, ki Arab dilinde böyle bir hitab görülen bir şeydir. Mesela ikil hitabı kullanarak tek kişiye hitab edilebilir.

...*inatçı her kâfiri* {yani, Allah'ı tevhîd etmekten yüz çeviren her kişiyi: el-Velîd b. el-Muğîre'yi}...

Sonra onun amelini söz konusu ederek buyuruyor ki:

25. ...*O hayrı* {yani, kardeşinin oğlunun ve ailesinin İslâm'a girmesini} *alabildiğine engelleyeni.* {Allah'ın hakkını ifa etmek uğrunda da hiçbir bağışta bulunmayan, kabalığı ve zulmü içinde saklayan} *o zâlim ve kuşkucu olanı* {yani, Allah'ın tevhîdi hususunda kuşku edeni: el-Velîd'i}.

Arkasından onun niteliklerini söz konusu ederek buyuruyor ki:

26. *O kimse ki* {dünyada iken} *Allah ile birlikte başka bir ilah edinendir. Şimdi ikiniz* {yani, cehennem bekçisi} *onu şiddetli azaba* {yani, cehennem azabına} *atın.*

27. *Onun karîni* {yani, bâtılı ve şerri dünyada iken ona süslü ve güzel gösteren şeytânı, arkadaşı –Rabbine karşı özür beyân ederken–} *diyecek ki: "Rabbimiz! Onu ben tuğyana sürüklemedim.* {Esasen benim onun üzerinde herhangi bir baskı kurarak, onu saptırabilecek bir gücüm de yoktur.} *Fakat o uzak bir dalâlet içinde idi* {yani, Mahzûm oğullarından el-Velîd b. el-Muğîre dünyada upuzun bir hüsran içinde ve uzak bir sapıklıkta idi}.

28. {Allah Âdemoğlu'na ve onu azdıran şeytânına} *buyuracak ki: "Benim huzurumda* {yani, yanımda} *çekişmeyin. Çünkü Ben size önceden tehdidimi göndermiş idim"* {yani, dünyada iken âhiretteki azabımı size haber vermiştim}.

29. *Benim yanımda söz* {yani, dünyada iken hüküm ve takdir etmiş olduğun tehdit} *değiştirilmez ve Ben* {dünyada günahları olmadığı halde onları azablandırmak sûretiyle} *kullara zulmedici değilim."*

30. *O günde Biz* {yani, yüce Rabb} *cehenneme, "Doldun mu?" diye soracağız. O da, "Daha var mı?" diyecek* {ve böylece cehennem, kendisine geleceklerin eksik olduğunu ifade edecek}.[1]

---

1 Bu açıklama, elimizdeki nüshada "fe-muntakas" ya da "fe-yentakis" şeklinde okunabilecek bir kelime olup "eksiltilecek" ya da "eksiltecek" gibi bir anlama gelir. Fakat biz çeviriyi lafzî değil, âyetin ve müfessirin açıklamalarının muhtevası göz önünde bulundurularak yaptık. (Çeviren)

Mukâtil dedi: İbn ‘Abbâs dedi ki: “Cehennem o vakit, ‘Yeter, yeter. Ben dolup taştım; bende yer kalmadı, cennette var’ diyecek. Bunun üzerine Allah cennet için başka yaratıklar yaratacak ve onlar da cennetin boş yerlerine yerleşecekler.”

31. *Cennet ise,* {şirkten sakınan} *takvâ sahiblerine uzak olmayıp, yakınlaştırılmış olacaktır* {ve onlar da arşın sağında cennet dikileceği vakit daha oraya girmeden ona bakacaklardır}.

32. *İşte bu* {hayır}, *evvâb* {yani, itaatkâr} *ve* {Allah'ın emrini koruyup} *hafiz olan herkes için va‘doluna geldiğinizdir.*

33. *Rahmân'dan gaybda haşyet duyan* {yani, O'nu görmediği halde O'na itaat eden} *ve* {âhirette} *münîb* {yani, ihlâslı} *bir kalbe sahib olan herkes içindir.*

34. *Oraya* {yani, cennete} *selâm ile girin* {yani, Yüce Allah onlara selâm verecek, günahlarını mağfiret edecek, az miktardaki sâlih amellerini fazlasıyla mükâfaatlandıracaktır}. *İşte bu,* {cennette} *ebedilik günüdür* {yani, orada: cennette ölüm olmayacaktır}.

35. *Orada onlara diledikleri her şey vardır. Nezdimizde ise fazlası da vardır.*

Cennet ehli her Cuma (bir hafta) kadarlık bir süre geçtikçe, miskten tepeler üzerinde Rabb'lerini ziyaret edeceklerdir. O da “Ben'den dileyin” buyuracak, onlar da O'ndan razı olmasını isteyecekler. O da, “İşte Benim rızam(ın bir sonucu olarak) sizi yurduma yerleştiriyorum. Size lütuf ve keremimle bağışlarda bulunuyorum” diyecek ve hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatırından geçirmediği nimetler onlara yakınlaştırılacak. Allah, “Ben'den ne dilerseniz dileyin” buyuracak. Onlar da, dileyecek bir şeyleri kalmayıncaya kadar dileklerde bulunacaklar. Diledikleri her şey, hatta daha fazlası onlara verilecektir. İşte, *Orada onlara diledikleri her şey vardır* buyruğu bunu ifade etmektedir. Sonra Allah onların kendisinden dilemedikleri, temenni etmedikleri ve hiçbir insanın hatırından geçmeyen şeyleri fazladan Aden cennetinden verecektir. İşte, *Nezdimizde* {bunun} *fazlası da var* buyruğu bunu anlatmaktadır. Arkasından Mekke kâfirlerini korkutarak buyuruyor ki:

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا
فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ
اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ
فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ
قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ
نُحْيٖ وَنُمٖيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصٖيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا
ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسٖيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ
عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعٖيدِ ﴿٤٥﴾

36. *Biz bunlardan* {yani, Mekke kâfirlerinden} *önce kendilerinden* {yani, Mekkelilerden} *yakalayışı daha çetin* {yani, daha güçlü} *nice karnlar* {yani, ümmetler} *helâk ettik. Onlar yeri delik deşik ettiler* {yani, ülkelerde bir yerden bir başka yere kaçıp durdular}. *Kaçıp sığınacak* {yani, karar kılacak} *yer buldular mı?*

37. *Muhakkak ki bunda* {yani, dünyada helâk edilmelerinde} *kalbi olan* {yani, hayrı kavrayan diri bir kalbe sahib olan} *veya kendisi şâhid olarak* {yani, kalbi gâfil olmayıp, hazır ve tanık olan birisi olarak} *dikkatle kulak veren* {yani, kulaklarıyla dikkat kesilip dinleyen} *kimse için elbette bir öğüt* {yani, hatırlatma} *vardır.*

38. *Andolsun göklerle yeri ve aralarında olanları Biz altı günde yarattık* {–ki bu günlerden her birinin süresi, sizin bir seneniz kadardı–}. *Bize bir yorgunluk da dokunmadı* {yani, bundan dolayı Bize bir yorgunluk, bitkinlik isabet etmedi}.

Yahudiler şöyle demişti: "Allah gökleri, yeri ve aralarında bulunanları altı günde yarattı, yaratma işini bitirdikten sonra yedinci gün olan Cumartesi günü istirahat edip dinlendi." Bundan dolayı onlar Cumar-

tesi günü hiçbir şey yapmazlar.

39. {Ey Nebî! Onların, "Allah yedinci günü dinlendi" şeklindeki} *söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de, batmasından önce de Rabbini hamd ile tesbih et* {yani, Rabbinin emri gereği namaz kıl: Sabah namazını, öğle ve ikindi namazlarını kıl}.

40. *Gecenin bazısında* {akşam ve yatsı namazlarını kıl} *ve secdelerin ardlarında* {akşam namazından sonraki iki rekatta} *da O'nu tesbih et* {yani, namaz kıl}.

Söz konusu bu iki rekatin vakti, batıda şafak [kızıllık] kaybolmadığı sürece devam eder.

41. {Ya Muhammed!} *Nidâ edenin* {yani, İsrâfil'in (a.s) son nefhayı üfürerek} *yakın bir yerden* {yani, arzdan} *sesleneceği güne kulak ver.*

Bunun bir benzeri de. *Ve yakın bir yerden* {yani, ayaklarının altından} *yakalanmış olacaklar* (Sebe, 54) buyruğudur.

İsrâfil (a.s), Beytu'l-Makdis'teki sahra [kaya] üzerinde ayakta durmaktadır. Burası yerin semâya en yakın olduğu mekan olup onsekiz mildir. Bütün yaratıklar onun seslenişini duyacak ve Beyt-i Makdis'te toplanacaklar. Burası yerin ortasıdır. "Yakın yer" de odur.

42. *O sayhayı* {yani, İsrâfil'in ikinci üfürüşünü} *hakk ile* {yani, onun hakk ile gerçekleşeceğini} *işitecekleri gün, işte o* {kabirlerden} *çıkış günüdür.*

43. *Muhakkak ki* {ölüleri} *dirilten de Biziz,* {hayatta olanları} *öldüren de Biziz. Dönüş* {yani, âhirette bütün mahlukatın dönecekleri yer} *de yalnız Bizedir.*

44. *O günde yer üzerlerinden yarılır.* {Sese doğru} *hızlıca çıkarlar...*

Bunun bir benzeri de, Meâric sûresindedir.[2]

...Bu Bizim için çok kolay bir haşrdır {yani, mahlûkatı toplamak Bizim için oldukça kolaydır}.

---

2 Bkz. el-Me'âric, 70/43. âyet.

Sûr üfürülecek, çağrı ilan edilecek ve kabirlere şöyle diyecektir: "Ey çürümüş kemikler, ey parçalanmış etler, ey kopup dağılmış damarlar, ey darmadağın olmuş saçlar! İçinize ruhunuzun üflenmesi için çıkın. Amellerinizin karşılığını göreceksiniz." Melek bu seslenişini sürdürüp gidecektir. Allah'ın, *Hakk ile o sayhayı işitecekleri gün, işte o çıkış günüdür* (Kâf, 50/42) buyruğu bunu anlatmaktadır.

45. *Onların* {yani, Mekke kâfirlerinin gizli gizli Nebî'nin (s.a) hoşuna gitmeyen} *neler söylemekte olduklarını Biz en iyi bilenleriz. Sen* {ey Muhammed,} *üzerlerinde bir cebbâr* {yani, onlara tasallut edip öldürecek biri} *değilsin. Şimdi sen Benim tehdidimden* {yani, âhiretteki azabımdan} *korkanlara* {ve böylece ma'siyetlerden sakınanlara} *Kur'ân*{ın tehditleri} *ile öğüt ver.*

51. ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke'de inen Zâriyât sûresi, Kûfiyyûna göre 60 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ

أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun tozutup savuranlara* {yani, tozutup savuran rüzgârlara}.

2. *Ağır yük taşıyanlara* {yani, su ile ağırlaşmış bulutlara}.

3. *Kolaylıkla akanlara* {yani, kolaylıkla akıp giden gemilere}.

4. *Emri paylaştıranlara* {–ki bunlar dört melektir: Cibrîl, Mikâîl, İsrâfîl ve ölüm meleği. Bunlar işleri yaratılmışlar arasında paylaştırırlar. Allah'ın emri ile O'nun ülkesinde işleri çekip çeviren onlardır–}.

Allah bu âyetler ile şuna yemîn etmektedir:

5. *Kuşkusuz va'd olunduğunuz* {yani, size va'd olunan kıyâmet} *elbette sâdıktır* {yani, gerçeğin, hakkın kendisidir}.

Allah şuna dâir de yemîn etmiştir:

6. *Ve kuşkusuz dîn* {yani, hesaba çekilmek} *elbette vâki' olacaktır* {yani, gerçekleşecektir}.

7. *Hubuklü* {yani, rüzgârın etkisi ile kumda meydana gelen yollar ve üzerinde rüzgâr esen ve birbiri üstüne binen su gibi yolları bulunan} *gök hakkı için.*

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bana Ebû Sâlih tahdis edip dedi: "Hubuklü" ibaresi, "yaratılışı güzel" diye açıklamıştır.

8. *Gerçekten siz* {ey Mekkeliler, Kur’ân hakkında} *birbirini tutmayan sözler içindesiniz* {yani, kuşku içindesiniz: Kiminiz ona îmân ederken, kiminiz onu inkâr etmektedir}.

9. *Ondan döndürülenler döndürülür* {yani, onu yalanlayan kimseler Kur’ân'a îmân etmekten başka tarafa çevrilir –kasdedilenler ise, türlü yalanlar söyleyen ve “el-Harrâsûn” diye bilinen yalancılardır–}.

قتل الخراصون ﴿١٠﴾ الذين هم في غمرة ساهون ﴿١١﴾ يسئلون ايان يوم
الدين ﴿١٢﴾ يوم هم على النار يفتنون ﴿١٣﴾ ذوقوا فتنتكم هذا الذي
كنتم به تستعجلون ﴿١٤﴾ ان المتقين في جنات وعيون ﴿١٥﴾ اخذين
ما اتيهم ربهم انهم كانوا قبل ذلك محسنين ﴿١٦﴾ كانوا قليلا
من اليل ما يهجعون ﴿١٧﴾ وبالاسحار هم يستغفرون ﴿١٨﴾ وفي اموالهم حق
للسائل والمحروم ﴿١٩﴾ وفي الارض ايات للموقنين ﴿٢٠﴾ وفي انفسكم
افلا تبصرون ﴿٢١﴾ وفي السماء رزقكم وما توعدون ﴿٢٢﴾ فورب
السماء والارض انه لحق مثل ما انكم تنطقون ﴿٢٣﴾ هل اتيك
حديث ضيف ابرهيم المكرمين ﴿٢٤﴾ اذ دخلوا عليه فقالوا سلاما
قال سلام قوم منكرون ﴿٢٥﴾ فراغ الى اهله فجاء بعجل سمين ﴿٢٦﴾

10. *Kahrolasıca el-harrâsûn* {yani, el-harrâsûna lanet olsun}.

Bunun bir benzeri de Nahl sûresindedir.

Bunlar onyedi kişi idiler. Mahzûm oğullarından el-Velîd b. el-Muğîre onlara, “Hacc mevsiminde sizden her dört kişi, insanları Muhammed'e (s.a) îmân etmekten alıkoymak için her bir yolun başına otursunlar” dedi. Onların teharrusları [yalanları] ise insanlara söyledikleri şu sözlerdi: “O bir sihirbazdır, delidir, şairdir, kâhindir, yalancıdır.” Velîd’in kendisi ise Mekke'de kaldı ve söyledikleri ile onları doğruladı.

Allah onların niteliklerini söz konusu ederek buyuruyor ki:

11. *Onlar ki bir gamre* {yani, gaflet} *içinde sehvedenlerdir* {yani,

Allah'ın emrini dinlemeyip başka şeylerle oyalanıp duranlardır}.

12. *"Dîn* {yani, hesaba çekilme} *günü ne zamandır" diye* {ey Nebî (s.a) sana} sorarlar {yani, el-Harrâsûn diye bilinen bu kimseler ey Muhammed, "Bizi kendisi ile tehdit ettiğin şey ne zaman olacak?" diyor ve bu sözleriyle hesab ile ilgili o'nun söylediklerini yalanlamak istiyorlardı}.

Allah bugünün durumunu haber vererek buyuruyor ki:

13. *O günde onlar ateş üzerinde fitne olunacaklardır* {yani, ateşle azablandırılacak, yakılacaklardır}.

Nitekim Allah'ın, *Kuşkusuz mü'min erkeklerle, mü'min kadınları fitneye düşürenler* (el-Burûc, 85/10) buyruğu da buna benzemektedir.

Cehennemin bekçileri onlara şöyle diyeceklerdir:

14. *Fitnenizi* {yani, azabınızı} *tadın. İşte bu* {azab} *dünyada iken* {onunla alay etmek ve gerçekleşeceğini yalanlamak maksadıyla} *acele gelmesini istediğinizdir.*

Çünkü onlar dünyada iken Nebî'ye (s.a), "Bizi kendisiyle tehdit ettiğin bu azab ne zaman gerçekleşecek?" diyorlardı.

15. *Kuşkusuz takvâ sahibleri cennetlerde* {yani, bahçelerde} *ve* {akıp duran} *pınarlardadırlar.*

16. *Rabb'lerinin kendilerine verdiğini alırlar* {yani, âhirette Rabb'lerinin kendilerine vereceği cennetteki hayır ve lütufları alırlar}...

Sonra onlardan övgüyle söz ederek buyuruyor ki:

...*Çünkü onlar bundan* {yani, bu mükâfaattan} *önce* {dünyada amellerini güzel yapan} *ihsan ediciler idi.*

17. {Ve çünkü onlar} *gecenin az bir bölümünde uyurlardı.*

18. *Seherlerde* {yani, gecenin son vakitlerinde} *de onlar mağfiret dilerlerdi* {yani, namaz kılarlardı}.

19. *Mallarında dilenenin* {yani, yoksulun} *ve mahrûmun* {yani, hiçbir payı bulunmayan fakirin} *de bir hakkı vardır.*

Allah, feyde ve ganimetin beşte biri olan humsta fakirlere bir pay ayırmadığından, fakire, "yoksul" [mahrûm] adını veren kimse de onlara ganimetten bir pay ayırmaz. Tevbe sûresi nâzil olunca Allah, *Sadakalar ancak fakirlere...* (et-Tevbe, 9/60) buyurarak öncelikle onları söz konusu etmiştir. Bu durumda bu âyet "mahrûm" [yoksul] lafzını neshetmiş olmaktadır.

20. *Yakînleri olanlar için yeryüzünde âyetler vardır* {yani, yerde bulunan dağlar, denizler, ağaçlar, meyveler ve bitkilerde yakînleri olanlar: yüce Rabbe kesin olarak inananlar için ibretler vardır, ki böylece O'nun yarattıklarını bilip, O'nu tevhîd edesiniz}.

21. *Kendi nefislerinizde de* {yani, kendinizin yaratılışında da (âyetler/ibretler vardır. Çünkü siz önce nutfe idiniz, sonra aleka, sonra bir çiğnemlik et, sonra kemik oldunuz, sonra ete büründünüz, daha sonra ruh üflendi. İşte bütün bunlarda birer âyet vardır}. *Artık* {sizi ilkin yaratan yüce Rabbin, ölümden sonra sizi tekrar diriltmeye kadir olduğunu} *görmez misiniz?*

22. *Rızkınız* {yani, yağmur} *ve va'dolunduğunuz* {yani, size va'd olunan kıyâmet} *semâdadır.*

Sonra Rabbimiz, zatına yemîn ederek buyuruyor ki:

23. *Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki o* {yani, kıyâmet} *sizin konuştuğunuz gibi kesin bir gerçektir* {yani, sizin konuşmanız ne kadar gerçekse, kıyâmette o kadar gerçektir ve gerçekleşecektir}.

24. *İbrâhîm'in ikrama mazhar olmuş misafirlerinin* {yani, Cibrîl'in, Mikâîl'in ve bir başka meleğin} *haberi* {ey Muhammed} *sana geldi mi?* {Yani, onlara dâir haber sana gelmiş bulunuyor}.

İbrâhîm, onların güzel görünüşlü olduğunu görmüş ve onlara ikramda bulunmuş, güzel hizmet etmişti. Bunlardan önce hiçbir misafirin başucunda durmazdı. Hanımı Sare ile birlikte onların hizmetlerini gördü. Melekler İbrâhîm'e selâm verdi.

25. *Hani yanına geldiklerinde selâm demişlerdi. O da* {yani, İbrâhîm de onların selâmlarını alarak,} *"Selâm" demişti. Sonra, "Tanımadık bir topluluk" demişti.* {yani, İbrâhîm (a.s) onları tanımamış, onların insanlardan olduğunu zannetmişti}.

26. *Hemen ailesine gidip* {onlara} *semiz bir buzağı getiriverdi.*

فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ
خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ
امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾
قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

27. {İbrâhîm} *onu* {kızarmış olduğu halde} *önlerine yaklaştırıp, "Yemez misiniz?" dedi.* {Onlar, "Ey İbrâhîm! Biz bedel ödemedikçe yemeyiz" dediler. İbrâhîm, "Yeyin ve bedelini de ödeyin" dedi. "Bedeli nedir?" diye sordular. O da, "Yemeğe başladığınızda 'Bismillah', bitirdiğinizde 'elhamdulillah' deyin" dedi. Melekler o'nun söylediklerine hayret ettiler.}

28. {İbrâhîm (a.s) ellerinin buzağıya ulaşmadığını görünce,} *içinde onlardan gizli bir korku duydu* {yani, korktu ve titremeye başladı}...

Ayakta duran hanımı Sare de İbrâhîm'in titremesine güldü, kendi kendine, "Yanında hanımı, çocukları, hizmetçileri bulunuyor; bunlar ise üç kişidirler" dedi. Cibrîl (a.s) Sare'ye, "Ey sâliha kadın! Pek yakında bir erkek çocuk doğuracaksın" dedi. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

...*"Korkma" dediler ve o'na alîm* {yani, halîm} *bir oğul* {yani, İshâk'ın doğacağı} *müjdesini verdiler.*

29. *Bunun üzerine hanımı* {Sare} *feryad ile yönelip, "Vay hayreti gerektiren şu işe" deyip elini yüzüne vurdu* {yani, şaşkınlığından dolayı eliyle alnına ya da yanağına vurdu} *ve "Kısır* {yani, çocuk doğuramayan} *bir kocakarı"* {yani, yaşlanmış bir kadın} *dedi.*

30. *Dediler* {yani, Cibrîl (a.s) dedi} *ki: "Bu böyledir. Rabbin* {"Sen bir erkek çocuk doğuracaksın"} *buyurdu. Kuşkusuz ki O hakîmdir* {yani, Sare'nin karnında çocuğun var olması emrini hükme bağlamıştır}, *alîmdir"* {yani, mahlûkatını/halkettiklerini çok iyi bilendir}.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾
فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾
وَفِي مُوسٰى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهِ
وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾

31. {Onların melek olduklarını gören İbrâhîm (a.s) onlara,} *"Ey elçiler! O halde asıl işiniz* {yani, durumunuz, haliniz} *nedir?" dedi.*

32. *Onlar dediler* {yani, Cibrîl (a.s) dedi} *ki: "Kuşku yok ki biz mücrim* {yani, kâfir ve zâlim} *bir topluluğa* {yani, Lût kavmine} *gönderildik"...*

33. *..."Üzerlerine çamurdan* {yani, taşa yapışmış taş ve çamur karışımından} *taşlar gönderelim* {yani, atalım} *diye"...*

34. *..."Rabbinin nezdinde müsrifler* {yani, aşırı giden müşrikler} *için işaretlenmiş* {yani, alâmetlenmiş} *olan* {taşlar}.

Şirk, günahların en aşırısı ve en büyüğüdür.

35. *Biz orada* {yani, Lût kavminin kasabalarında} *bulunan mü'minleri* {yani, Allah'ın tevhîdîni tasdik edenleri} *çıkardık.*

36. *Ama orada müslümanlardan* {yani, ihlâslı olanlardan} *bir ev halkından* {yani, Lût ve o'nun iki kızından –ki büyüğünün adı Gıysa, küçüğünün adı ise Zeuta idi–} *başkasını bulamadık.*

37. *Ve orada elîm* {yani, can yakıcı} *azabtan korkanlar için bir âyet* {yani, kendilerinden sonra gelenler için bir ibret} *bıraktık.*

Bunun bir benzeri de Hûd sûresindedir.[1]

1 Bkz. Hûd, 11/26.

38. *Mûsâ'da da* {(bir âyet vardır)}. *Hani o'nu Fir'avn'a mübîn bir sultân* {yani, apaçık ve besbelli bir delil: el ve asâ mucizesi} *ile göndermiştik.*

39. *O bütün rüknü ile yüz çevirdi* {yani, Fir'avn kendilerine, "Ben size ancak gördüğümü gösteriyorum ve ben sizi doğru yoldan başkasına da iletmiyorum" (el-Mü'min, 40/29) diyerek haktan: îmândan uzaklaşıp yüz çevirdi ve Mûsâ'ya (a.s),} *"Bir sihirbaz veya delidir" dedi.*

Allah ise buyuruyor ki:

40. *Onu* {yani, Fir'avn'ı} *da, ordularını da alıp denize* {yani, Mısır'daki Nil nehrine} *attık* {da hep birlikte suda boğuldular}. *O* {yani, Fir'avn} *kendisini levm ettiği halde* {yani, Rabbine karşı kendisini kınayan bir günahkâr oldu}.

41. *'Âd kavminde de* {(bir âyet vardır)}. *Hani onların üzerine* {Yemen'de} *kısır rüzgârı göndermiştik.*

Canlıları helâk eden, ağaçları aşılamayan, bulutları harekete geçirmeyen bu rüzgâr, üzerlerine salındığı kimseler için bir azabtır.

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ
لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ
وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ
﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَاءَ
بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ
الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا
مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

42. *O* {rüzgâr; canlarından, mallarından, davarlarından} *her neye uğradıysa, mutlaka onu ramîm gibi ediyordu.*

Onlar önce içi boşalmış hurma kütükleri gibi oldular, sonra da toprak gibi çürüyüp, un ufak hale geldiler.

43. *Semûd'da da* {bir âyet/ibret vardır}. *Hani onlara, "Bir süreye* {yani, ecellerinizin nihâyetine} *kadar faydalanın" denilmişti* {yani, nebîleri Sâlih (a.s) böyle demişti}.

44. *Onlar da Rabb'lerinin emrine uymayıp, baş kaldırmışlardı* {yani, isyan etmişlerdi}. *Bu yüzden sâika* {yani, Cibrîl'in (a.s) çığlığından ötürü gerçekleşen ölüm şeklindeki azab} *bakınırlarken onları yakalayıvermişti.*

45. *Ayağa da kalkamadılar* {yani, azab onları sarıp bürüyünce ayağa kalkacak güçleri olmadı}. *Onlara yardım da edilmedi* {yani, azab edilmeleri esnasında helâk olmalarını kimse önleyemedi}.

46. {Bu sözü geçenlerden} *öncesinden de Nûh kavmi*{nde bir âyet/ibret vardır}. *Çünkü onlar fâsık* {yani, isyankâr} *bir kavim idiler.*

47. *Semâ*{da} *da* {bir âyet vardır}. *Biz onu bir eyd* {yani, kuvvet} *ile binâ ettik ve muhakkak Biz genişlik verenleriz* {yani, dilediğimiz gibi onu genişletmeye kadir olanlarız}.

48. *Yer*{de} *de* {bir âyet vardır}. *Biz onu* {uzunluğu ve eni 500'er yıllık mesafe ile Ka'be'nin altından itibaren} *döşedik. Ne güzel döşeyenleriz.*

49. *Her şeyden iki zevc* {yani, tür} *yarattık;* {gece-gündüz, dünya-âhiret, güneş-ay, kara-deniz, yaz-kış, soğuk-sıcak, düzlükler-dağlıklar, kıraç arazi-verimli arazi gibi. Allah'ın yarattıkları üzerinde} *iyi düşünürsünüz* {de O'nun dengi ve benzeri olmadığını kavrayıp, O'nu tevhîd edersiniz} *diye.*

50. *O halde* {günahlarınızdan} *Allah'a kaçın. Muhakkak ben size O'ndan [O'nun tarafından gönderilen] açık bir nezîrim/uyarıcıyım].*

51. *Allah ile birlikte başka bir ilâh kılmayın.* {Eğer böyle yapacak olursanız,} *muhakkak ben sizi O'ndan* {yani, O'nun azabından korkutup uyaran} *mübîn bir nezîrim.*

Onlar ise, "Sen deli bir sihirbazsın" diye karşılık verdiler.

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ
﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَٓا اَنْتَ
بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ
الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَٓا اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُرِيدُ
اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾
فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ
﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

52. *Onlardan öncekilere* {yani, geçmiş ümmetlere} *gelen rasûllerin her birine de* {bu ümmetlerin hepsi kendi rasûlleri için} *böyle* {yani, Mekke kâfirlerinin Muhammed'e (s.a) söyledikleri gibi} *"Sihirbaz" yahut "Deli" derlerdi.*

53. *Acaba bunu birbirlerine* {yani, öncekiler sonrakilere, rasûllerine böyle demeyi} *tavsiye* {ve telkin} *mi ettiler? Hayır, onlar tuğyân* {yani, isyan} *eden bir kavim idiler.*

54. *Sen yüz çevir onlardan* {yani, onlara iltifat etme –çünkü sen tebliğini yaptın ve onların ileri sürebilecekleri bir mazeretlerini bırakmadın–}. *Artık* {ey Muhammed, sen} *kınanacak değilsin* {yani, kınanmazsın}.

Nebî (s.a), üzerlerine azab ineceği korkusuyla üzüldü. Bu sefer Allah şu buyruğu indirdi:

55. *Ama sen öğüt verip hatırlat, çünkü öğüt ve hatırlatma muhakkak mü'minlere fayda verir.*

Nebî (s.a), Kur'ân'ın tehditlerini hatırlatarak Mekke kâfirlerine öğütler verdi.

56. *Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibâdet etsinler* {yani, Beni tevhîd etsinler –Beni bilsinler şeklinde de açıklanmıştır–} *diye yarattım* {yani, Ben onlara ibâdetten başka bir emir vermedim. Onlar ibâdet için yaratıldıklarına göre, göz açıp kırpacak kadar bir süre dahi Allah'a isyan etmemelidirler}.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam Ebû Sâlih'den tahdis edip dedi: "Ancak Bana ibâdet etsinler" ifadesi, "ancak Beni tevhîd etsinler" demektir.

Ebû Sâlih dedi ki: "Verilen emre karşı gelinip isyan edilebilir, fakat yaratma dolayısıyla isyan söz konusu olmaz."

Ebu'l-'Abbâs ez-Zeyyât dedi ki: Ben Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Yahyâ Sa'leb'i, *Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım* buyruğu hakkında sorulan bir soruya şu şekilde cevab verirken işittim: "Aralarından Bana ibâdet edecek olan Bana ibâdet etsin diye yarattım" demektir.

57. *Ben onlardan bir rızık istemiyorum* {yani, onlardan, herhangi bir kimseyi rızıklandırmalarını istemiyorum}. *Bana yedirmelerini* {yani, Beni rızıklandırmalarını} *da istemiyorum.*

58. *Çünkü kuşkusuz ki Allah'tır o rezzâk ve kuvvet sahibi,* {Bedir'de onları helâk etmek için şiddetle yakalayan} *metîn* {yani, pek güçlü} *olan.*

59. *Muhakkak onların ashâbının azabtan* {yani, dünya azabından} *bir payları olduğu gibi, zulmedenlerin* {yani, Mekke müşriklerinin} *de azabtan bir payları vardır* {yani, geçmiş dönemlerde dünyada azaba uğratılan ümmetlerin şirk koşmalarından ötürü bir payları olduğu gibi, bunların da dünya azabından bir payları olacaktır}. *Artık* {azabı yalanlayarak onu} *acele etmesinler* {yani, istemesinler}.

60. *Kâfirlere* {yani, Mekke kâfirlerine} *veyl olsun!* {Âhirette} *tehdit olundukları* {azab} *günlerinden dolayı.*

52. ET-TÛR SÛRESİ

Mekke'de inen Tûr sûresi, Kûfiyyûna göre 49 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ
مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى
نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

Dedi ki: Mekke kâfirleri yalanlayınca Allah Teâlâ yemîn ederek şöyle buyurdu:

1. *Andolsun Tûr'a* {yani, dağa –ki tûr, Nabat dilinde dağ demektir. Bu dağ da, Arz-ı Mukaddes'te Allah'ın Mûsâ (a.s) ile üzerinde konuştuğu dağdır–}.

2. *Satır satır yazılmış kitaba* {yani, Âdemoğulları'nın amellerinin yazılı olduğu kitaba –ki Kıyâmet Günü amelleri onlara çıkarılıp gösterilecektir–};

3. *Yayılmış bir raq* {yani, deriden sahifeler} *içinde.*

4. *Ve Beyt-i Ma'mur'a.*

Adı es-Sulah olup beşinci semâdadır. Dünya semâsında Ka'be'nin tam hizasında, eni ve boyu aynı olan bir yerdir. Ancak bunun yüksekliği, yer ile gök arası kadardır. Bu Beyt-i Ma'mur'a her gün 70.000 melek –ki bunlar, meleklerden bir kabile olup "cinn" denilir, İblîs de onlardan idi– girerek namaz kılarlar. Oraya asla girmezler ve Kıyâmet Günü'ne kadar da bir daha oraya dönmezler.[1] Sonra Beyt-i Haram'a inerler, etrafında tavaf ederler ve onda namaz kılarlar. Sonra yine semâya çıkarlar ve bir daha Beyt-i Haram'a ebediyen inmezler.

---

1 Muhakkikin de belirttiği gibi ibarede bir tutarsızlık vardır. (Çeviren)

5. *Ve yükseltilmiş tavana* {yani, göğe –Allah gökleri, beşyüz yıllık bir mesafe kadar yerden yükseltmiştir–}.

6. *Ve bahr-i mescûr'a* {yani, su ile dopdolu arşın altında hayat denizine –ki Allah bununla iki nefha arasında ölüleri diriltecektir–}.

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: el-Huzeyl dedi ki: Ben el-Mübârek b. Fedale'nin el-Hasen'den naklen, “*bahr-i mescur'u,* “dopdolu deniz” diye açıkladığını işittim. Allah'ın, *Sonra onlar ateşte secr edilecekler* (el-Mü’min, 40/72) buyruğunda olduğu gibi. Ancak, “Ben bunu Mukâtil'den dinlemedim” dedi.

Allah bu âyetler ile, (sözü geçenlere) yemîn ettikten sonra buyuruyor ki:

7. *Rabbinin* {kâfirlere} *azabı elbette vâki olacaktır.*

8. *Onu önleyebilecek* {yani, âhirette bu azablarını onlardan uzaklaştırabilecek} *yoktur.*

Sonra Allah azablarının ne zaman gerçekleşeceğini şöylece haber vermektedir:

9. *O gün gök mevredip duracaktır* {yani, korkudan dolayı dönüp duracak ve bir kısmı diğer kısmını harekete geçirecektir}.

10. *Dağlar da,* {yer uzatılmış bir deri parçası gibi dümdüz oluncaya kadar yerlerinden} *bir şekilde yürüyecektir.*

11. *Artık o gün* {azabı} *yalanlayanlara veyl olsun!*

Bunların niteliklerini belirterek buyuruyor ki:

12. *Ki onlar daldıkları bâtıl içinde oynar dururlar* {yani, bâtılda oyalanmaktadırlar}.

13. {Yine onlara} *cehennem ateşine doğru şiddetle sürülecekleri gün* {veyl olsun, çünkü cehennem bekçileri, hesaba çekildikten sonra kâfirlerin ellerini boyunlarına bağlarlar ve sırtlarının arka tarafından alınlarını ayaklarının yanına getirirler ve yüzüstü onları cehenneme şiddetlice iterler}.

Cehenneme yaklaştıkları vakit cehennem bekçileri onlara şöyle diyecektir:

14. *İşte bu sizin* {dünyada iken} *yalan saydığınız ateştir.*

أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا
سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ
فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ
رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ
بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ
أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ
كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

15. *Bu* {yani, görmekte olduğunuz şu azab} *bir büyü müdür?* {Çünkü siz dünyada iken rasûllerin büyücü olduklarını iddia ediyordunuz.} *Yoksa siz mi görmüyorsunuz?*

Cehenneme atılacakları vakit onun bekçileri onlara şöyle diyecektir:

16. *Girin oraya! İster sabredin, ister sabretmeyin; sizin için birdir. Siz ancak yaptıklarınızın* {yani, dünyadaki küfür ve yalanlamalarınızın} *karşılığını alacaksınız.*

17. *Muhakkak ki* {şirkten sakınan} *takva sahibleri cennetler* {yani, bahçeler} *ve nimetler içindedirler.*

18. *Rabb'lerinin* {cennette} *kendilerine verdiği* {hayır ve lütuflar sebebi} *ile fâkihdirler* {yani, onları alabildiğine beğenmiş haldedirler}...

Kelimeyi "fekihdirler" diye okuyanların kıraatine göre, "nimet ve huzur içerisindedirler" anlamına gelir.

...Rabbleri onları cahîm azabından da korumuştur.

19. {Dünyada iken} *işleyegeldiğiniz sebebiyle afiyetle yeyin, için* {yani, bundan dolayı herhangi bir zorluğa katlanmanız, her-

hangi bir yükümlülüğünüz yoktur; helâl olarak yeyin. Bundan dolayı hesaba çekilmeyeceksiniz}.

20. *Sıra sıra dizili tahtlara* {yani, çadırlarda bu şekilde dizilmiş tahtlara} *yaslanmışlar olarak, onlara iri gözlü hurileri de eş yaptık.*

“Huri”, beyaz tenli, gözleri oldukça güzel kadın demektir.

Sonra zaman sıralaması itibariyle daha önceki durum hakkında buyuruyor ki:

21. *Îmân edenlerin soyları da îmân ile kendilerine uyanların* {yani, Âdemoğulları'nın mü’minlerinin evlatlarından mükellef olma yaşına gelip de sâlih amel işleyenleri de cennette kendileriyle beraber olacaktır} *zürriyetlerini de kendilerine katarız* {yani, mü’minlerin amel ile mükellef olma yaşına gelmeden önce ölen çocukları da, dünyadaki eşleri de gözlerinin aydın olması için aynı derecede olacaktır}. *Amellerinden de bir şey eksiltmeyiz* {yani, evlatları ile birlikte olan babaların amellerinden de bir şey eksiltmeyiz}. *Her kişi* {yani, kâfir} *kendi kazandıkları* {yani, şirk kabilinden yaptıkları} *karşılığında bir rehinedir* {yani, cehennem ateşinde ameli karşılığında rehin olarak alıkonulacaktır}.

Arkasından yine îmân edenlere dönerek buyuruyor ki:

وَاَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ
مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ
﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ
﴿٢٤﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ
فِي اَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾
اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَا
اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ
نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

22. Onlara, *canlarının çektiği* {yani, isteyip, tercih ettikleri} *meyve ve eti* {yani, kuş etini} *ardarda vereceğiz.*

23. *Orada* {yani, cennette} {hizmetçilerin sundukları şarab dolu} *kadehleri elden ele dolaştırırlar. Onda* {yani, içtiklerinden ötürü} *ne saçmalamaları, ne de günah kazanmaları söz konusudur* {yani, onların içki içmeleri halinde yemîn etmeleri, günah kazanmaları söz konusu değildir: dünyada şarab içenlerin yaptıkları gibi yapmazlar}.

Bunun bir benzeri de Vâkıa sûresindedir.[2]

24. *Etraflarında, sedefleri içindeki incileri andıran* {ve ebediyen yaşları büyümeyen} *delikanlı hizmetçiler dolaşıp durur.*

Bu hizmetçiler, ellerin değmediği, gözlerin görmediği, kimsenin hatırından geçirmediği, sedefinde sarılıp sarmalanmış inci gibi güzel ve beyazdırlar.

25. *Birbirlerine dönerek karşılıklı soru sorarlar* {yani, cennette birbirleriyle ziyaretleştiklerinde, aralarında dünyada iken azaba uğratılmak korkuları hakkında birbirlerine soru sorarlar}.

İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

26. *Derler ki: "Gerçekten biz daha önce ailelerimiz arasında* {iken azabtan} *korku içinde idik"...*

27. ...*"Allah* {günahlarımızı bağışlayarak} *lütfetti de bizi semûm azabından korudu"...*

"Semûm azabı"ndan kasıt, cehennemdeki sıcak rüzgâr ile çeşitli azablardır.

28. ...*"Kuşkusuz ki biz önceden* {yani, dünyada iken} *O'na* {yani, yüce Rabbimize} *ibâdet ediyorduk. Gerçekten O, evet O, el-berr* {yani, sözünde duran, sözünde sâdık} *olandır,* {mü'minlere acıyan} *rahîmdir.*

29. *Artık sen* {ey Muhammed, Mekkelilere} *öğüt ver. Sen Rabbinin nimeti* {yani, rahmeti olan Kur'ân} *sayesinde* {vahiy almadan kendiliğinden bilgi adına bir şeyler uyduran} *bir kâhin değilsin,* {Mekke kâfirlerinin dedikleri gibi} *bir deli de değilsin.*

30. *Yoksa onlar, "O bir şairdir"...*

---

2 Bkz. el-Vâkıa, 56/18-19.

Âyet, ‘Ukbe b. Ebî Mu‘ayt, el-Hâris b. Kays, Ebû Cehl b. Hişâm, en-Nadr b. el-Hâris, Mut’am b. Adiy b. Nevfel b. ‘Abdi Menâf hakkında inmiştir. Bunlar, “Muhammed bir şairdir” demişlerdi.

...“{Bu sebeble} *biz o'nun hakkında raybe'l-menûn'u* {yani, ölümün musibetlerini} *bekliyoruz” mu diyorlar?*

Bunlar, “Muhammed'in babası ‘Abdullâh b. ‘Abdulmuttalib genç öldü. Lât ve ‘Uzzâ'dan babası gibi Muhammed'in de genç iken öldürmesini ümit ediyoruz” dediler.

31. {Ey Nebî (s.a)} *de ki:* “{Benim ölmemi} *bekleyedurun. Kuşkusuz ben de sizinle birlikte* {başınıza gelecek olan azabı} *bekleyenlerdenim.”*

Allah Bedir'de bunların öldürülmesini sağladı.

أم تأمرهم أحلامهم بهذا أم هم قوم طاغون ﴿٣٢﴾
أم يقولون تقوله بل لا يؤمنون ﴿٣٣﴾ فليأتوا بحديث مثله إن كانوا
صادقين ﴿٣٤﴾ أم خلقوا من غير شيء أم هم الخالقون ﴿٣٥﴾ أم خلقوا
السموات والأرض بل لا يوقنون ﴿٣٦﴾ أم عندهم خزائن ربك أم هم
المصيطرون ﴿٣٧﴾ أم لهم سلم يستمعون فيه فليأت مستمعهم بسلطان
مبين ﴿٣٨﴾ أم له البنات ولكم البنون ﴿٣٩﴾ أم تسألهم أجرا فهم
من مغرم مثقلون ﴿٤٠﴾ أم عندهم الغيب فهم يكتبون ﴿٤١﴾

32. {Ey Nebî! Sor bakalım} *yoksa onlara bunu* {yani, o'nun deli, şair ve kâhin olduğunu söylemeyi} *akılları mı emrediyor? Yoksa* {yani, bilakis} *onlar tuğyân* {yani, isyan} *eden bir topluluk mudur?*

33. *Yoksa onlar, “Onu* {yani, Kur’ân'ı Muhammed} *kendisi uydurdu” mu diyorlar? Hayır, onlar îmân etmezler* {yani, Kur’ân'ı tasdik etmezler}.

34. *Eğer* {onu Muhammed'in uydurduğu şeklindeki iddialarında} *doğru söyleyenler iseler, haydi o'nun gibi* {yani, Muhammed

(s.a) kendiliğinden getirdiği gibi onlar da kendiliklerinden} *bir hadîs* {yani, söz} *getirsinler.*

35. *Yoksa onlar bir şeysiz mi yaratıldılar* {yoktan mı var edildiler}, *yoksa yaratanlar onlar mıdır* {bütün bu mahlukatı onlar mı yaratmıştır}?

36. *Yoksa göklerle yeri onlar mı yarattılar* {yani, göklerle yeri yaratanlar onlar mıdır}? *Hayır, onlar yakînsizdirler* {yani, kendilerini yaratan Allah'ın ortaksız, bir ve tek olduğunu ifade eden tevhîde inanmazlar}.

37. *Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır* {yani, Rabbinin hazineleri onlarda mıdır: Rabbinin risâlet anahtarları onların elinde midir? Ki onu diledikleri yere koysunlar. Fakat Allah risâlet için kullarından dilediğini seçer}...

Çünkü onlar, *Aramızdan bu zikir o'nun üzerine mi indirildi?* (Sâd, 38/8) demişlerdi. Allah da buna karşılık şu buyruğu indirdi:

....*Yoksa egemen olanlar onlar mıdır* {yani, insanlara zorbaca egemen olanlar onlar mıdır? Ki onları dilediklerini yapmaya mecbur etsinler ve dilediklerinden de alıkoysunlar.}

38. *Yoksa onların dinlemek için üzerinde tırmandıkları merdivenleri* {yani, tırmanıp semâya çıktıkları merdivenleri} *mi var?...*

Burada olduğu gibi, Allah'ın, *Andolsun sizi hurma ağaçlarında asacağım* (Tâ-Hâ, 20/61) buyruğunda da, "hurma ağaçlarının üzerine asacağım" demektir.[3]

...{Böylece onlar, Allah'ın Nebî'ye (s.a) gönderdiği vahyi} *işitiyorlar mı? O halde onların dinleyenleri* {yani, vahyi dinleyen arkadaşları}, *apaçık bir sultân* {yani, onun Allah'tan vahyi dinleyebilme gücüne sahib olduğuna dâir apaçık bir delil} *getirsin.*

39. *Yoksa kız çocuklar O'nun da, oğullar sizin mi?*

Onlar, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyorlardı. Allah Nebî'ye (s.a), *Şimdi onlara sor: Kız çocukları Rabbinin, erkek çocukları da kendileri-*

3 Merhum Mukâtil burada, *fîhi* [onda/onun içinde] lafzındaki *fî* harf-i cerrinin, *alâ* [üzerinde] yerine kullanıldığına işaret ediyor. (Çeviren)

nin mi? (es-Sâffât, 37/119) buyurarak müşriklerini sormasını emretti. Nebî (s.a) de bu sûrede onlara, *Yoksa kız çocuklar O'nun da, oğullar sizin mi?* diye sordu. Allah Necm sûresinde, *Erkekler sizin, dişiler O'nun mu? O takdirde bu insafsızca bir paylaştırmadır* (en-Necm, 53/21-22) buyurdu.

40. *Yoksa sen onlardan* {îmân etmeleri karşılığında} *bir ecir mi* {yani, bir ücret, haraç mı} *istiyorsun da, bu nedenle onlar borçtan dolayı ağır bir yük altına mı girmişler* {yani, borç yükü onlara ağır geldiğinden ötürü, bu ağır borç sebebiyle mi îmân edemiyorlar}?

41. *Yoksa gayb* {yani, Allah'ın onları ölümden sonra diriltmeyeceğine, Muhammed'in söylediklerinin olmayacağına dâir gayb bilgisi} *onların yanında* {ve elinde bu hususta bir kitab bulunmaktadır} *da onlar mı* {istediklerini} *yazıyorlar?*

أَمْ يُرِيدُونَ
كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ
مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ
لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ
ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾
وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ
تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

42. *Yoksa onlar bir keyd mi* {yani, Dâru'n-Nedve'de Muhammed'e (s.a) bir tuzak mı} *kurmak istiyor? Fakat o kâfirlerin* {yani, Mekkelilerin} *kendileridir asıl keyde düşenler* {yani, asıl kendilerine tuzak kurulmuştur. –Nitekim Allah Bedir'de onların öldürülmelerini sağladı–}.

43. *Yoksa onların Allah'tan başka* {Bizim onlara kurduğumuz tuzaklardan kendilerini koruyan} *ilâhları mı var?...*

Sonra Allah, beraberinde bir ortağın bulunmasından zatını tenzih ederek buyuruyor ki:

> *...Allah,* {onların, Kendisiyle beraber} *ortak koşmalarından münezzehtir.*

Sonra kalblerinin katılıklarını söz konusu ederek buyuruyor ki:

> 44. *Eğer gökten bir parçanın* {yani, semâdan bir cihetin helâk edilmeleri için üzerlerine} *düştüğünü görseler,* {yalanladıklarından ötürü bu} *"Üst üste yığılmış* {yani, biri diğerinin üstüne binmiş} *bir buluttur" diyeceklerdir.*
>
> 45. *Şimdi onları* {azabtan} *baygın düşüp yıkılacakları* {âhiretteki} *günleri ile karşılaşana kadar bırak.*

Sonra bu güne dâir haber vererek buyuruyor ki:

> 46. *O gün* {âhirette} *keydlerinin* {yani, Muhammed'e (s.a) tuzak kurmalarının} *kendilerine* {azab hususunda} *hiçbir faydası olmaz. Onlara yardım da olunmaz* {yani, azaba uğratılmaları engellenemez}.

Arkasından dünyada da onları azab ile tehdit ederek buyuruyor ki:

> 47. *O zulmedenler* {yani, Mekke kâfirleri} *için de muhakkak bundan* {yani, âhiret azabından} *önce* {dünyada} *bir azab vardır* {yani, onlar Bedir'de öldürüleceklerdir}. *Fakat onların çoğu* {azabın gelip kendilerini bulacağını} *bilmezler.* {Bundan dolayı onu yalanlıyorlar.}

Allah Nebî'yi (s.a) teselli etmek üzere buyuruyor ki:

> 48. *Rabbinin hükmüne* {yani, onların seni yalanlamaları karşılığında Rabbinin onlar hakkında takdir ettiği hükme} *sabret. Muhakkak sen Bizim gözlerimiz önündesin* {yani, Allah'ın gözü önündesin, Allah'ın gözetimindesin}. *Kalktığın vakit* {yani, farz namaz için kalktığında} *Rabbini hamd ile tesbih et* {yani, Rabbinin emri ile namaz kıl}.
>
> 49. *Gecenin bir kısmında* {akşam ve yatsı namazlarını kılarak}, *yıldızların kaybolması vaktinde* {yani, tan yerinin ağarmasından sonra giren sabah namazından önce} *de* {iki rekât namaz kılarak}, *O'nu tesbih et.*

Allah'ın, *O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur...* (el-İsrâ, 17/44) âyetiyle, *Sizi davet edeceği gün hamd ile (davetine) icabet edeceksiniz* (el-İsrâ, 17/52) âyeti de buna benziyor.

53. EN-NECM SÛRESİ

Mekke'de inen en-Necm sûresi, Kûfiyyûna göre 62 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ
الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَد۪يدُ الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍۜ
فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾ فَكَانَ
قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ
الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ
﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰىۜ ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى
السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ
رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾ اَفَرَاَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزّٰىۙ ﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى
﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ض۪يزٰى ﴿٢٢﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

Azîz ve celîl olan Allah, “battığı zaman yıldıza” yemîn ederek, “gözüyle gördüğünü kalbinin yalanlamadığını” belirtmektedir. Bu Nebî'nin (s.a) Mekke'de açıktan okuduğu ilk sûredir. Bu sûrenin sonlarına ulaşınca, kendisi secde ettiği gibi, o'nun huzurunda bulunan insan ve cinlerin mü'minleri ile ağaçlar da secde etti. Çünkü Mekke kâfirleri, “Muhammed bu Kur'ân'ı kendiliğinden indiriyor/uyduruyor” diyorlardı. Ancak Allah Kur'ân ile yemîn ederek buyuruyor ki:

1. *Yukardan aşağıya indiği zaman necme* {yani, (Kur'ân'ın) semâdan Muhammed'e (s.a) indiği zamana} *andolsun.*

Allah'ın, *Necmlerin düştükleri yerlere yemîn olsun...* (el-Vâkıa, 56/75) buyruğu da buna benzemektedir. Kur'ân Muhammed'e (s.a) nücum halinde [kısım kısım, bölüm bölüm] üç âyet, dört âyet ve buna benzer, bir sûre ve iki sûre şeklinde iniyordu.

2. *Arkadaşınız* {Muhammed} *asla sapmadı, ğâvî de olmadı* {yani, bâtıl bir şey de söylemedi}.

3. *O* {yani, Muhammed bu Kur'ân'ı} *hevâsından söylemez* {yani, kendiliğinden uydurmaz}.

4. *Onun söyledikleri, ancak* {o'na} *bildirilen bir vahiydir* {yani, bu Kur'ân ancak Cibrîl (a.s) vasıtasıyla Allah'tan gelen bir vahiydir}.

5. *Ona şedîd kuvvetler sahibi* {yani, her hususta güçlü ve kuvvetli olan Cibrîl} *öğretti.*

6. *O* {yani, Cibrîl} *mirre* {yani, kuvvet} *sahibidir. Hemen istivâ etti* {yani, güzel ve eksiksiz hilkati ile göründü}.

7. *Ve o en yüksek ufukta* {yani, güneşin doğduğu yerde} *idi.*

8. *Sonra* {yüce Rabb Muhammed'e (s.a)} *yaklaşıp sarktı.*

Bu, Nebî'nin (s.a) İsrâ gecesi yedinci semâya götürüldüğü zaman olmuştu.

9. *Böylece iki yay kadar* {yani, Arab yaylarından yayın iki ucu arasındaki mesafe kadar}, *hatta daha da yaklaştı* {yani, bundan daha da yakın oldu}.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Ben Ebu'l-'Abbâs'ı şöyle derken işittim: "Qâbe qavseyn [iki yay kadar] ibaresi, Arab yaylarından iki yayın uzunluğu kadar demektir."

10. *Kuluna* {yani, Muhammed'e (s.a)} *vahyettiğimi vahyetti.*

11. *Gözüyle gördüğünü kalb* {yani, Muhammed'in (s.a) kalbi o gece Rabbinin emriyle gördüklerini} *yalanlamadı.*

12. *Şimdi siz gördükleri hakkında o'nunla tartışıyor musunuz?*

13. *Andolsun ki onu diğer bir inişte daha görmüştü* {yani, Muhammed (s.a) Rabbini bir defa daha kalbiyle görmüştü}.

14. {O'nu} *Sidretu'l-Müntehâ yanında* {görmüştü}.

Bu ağacın dalları inci, yakut ve zebercetten olup, en yüksekte olan yedinci semânın üzerinde, arşın sağ tarafındadır.

15. *Cennetu'l-Me'vâ da onun yanındadır.*

Şehîdlerin ruhları diri olarak oraya sığınırlar ve orada rızıklanırlar. Ona [o sidre'ye], "el-müntehâ" denilmesi, hiç bir meleğin ilminin ondan öteye ulaşmaması sebebiyledir. Onun ötesinde ne bulunduğunu Allah'tan başka kimse bilemez. O ağacın her yaprağı bir ümmeti gölgelendirebilir. Her yaprağın üzerinde Allah'ı zikreden bir melek vardır. Eğer o ağaçtan bir yaprak yere düşecek olursa, yeryüzündekiler için bütün çeşitleriyle elbiseler ve meyveler ihtiva edecek şekilde bir nur ile onları aydınlatır. Eğer bir adam, güçlü-kuvvetli bir deveye binip de onun üzerinde dolaşıp duracak olursa, aşırı yaşlılıktan ölmedikçe devesine bindiği yere ulaşamaz. Bu aynı zamanda Allah'ın Kitab-ı Kerîm'inde söz konusu ettiği Tûbâ ağacıdır: *Onlar için Tûbâ vardır, güzel dönüş yeri de onlarındır* (er-Ra'd, 13/29). Bu sidrenin gövdesinden Selsebil ve Kevser isimli iki pınar fışkırır. Kevser'den Allah'ın, Muhammed sûresinde söz konusu ettiği dört ırmak çıkar: su, süt, bal ve şarab ırmakları.

16. *O vakit sidreyi bürüyen bürüyordu.*

17. {Muhammed'in (s.a)} *göz(ü) başka yere kaymadı* {yani, yönelmedi} *ve tuğyân da etmedi* {yani, zulüm de etmedi, Muhammed (s.a) o gece gördüklerini anlatırken doğruyu söyledi}.

18. *Andolsun ki* {Muhammed (s.a)} *Rabbinin büyük âyetlerinden görmüştür.*

Çünkü Nebî (s.a), ufuğu kaplamış yeşil bir refref görmüştür. İşte "Rabbinin büyük âyetlerinden" ifadesi ile kasdedilen budur.

19. *Şimdi haber verin. Lât ve 'Uzzâ'dan...*

20. *...ve diğer üçüncüleri olan Menât'tan.*

Müşrikler Lât'a, "Allah"; 'Uzzâ'ya da "azîz" adını vermek istemişlerdi, ancak Allah onlara imkân vermediği için birine Lât, diğerine 'Uzzâ dediler.

21. *Erkekler sizin, dişiler O'nun mu?*

Çünkü onlar, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyorlardı.

22. *O takdirde bu* {yani, erkeklerin kendilerinin, dişilerin Allah'ın olması}, *insafsızca* {yani, zâlimce ve doğru olmayan} *bir paylaştırmadır.*

Sonra Allah Teâlâ, onların ilâhlarını/putlarını söz konusu ederek buyuruyor ki:

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ
جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ
الْآخِرَةُ وَالْأُولَى ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ
شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ﴿٢٦﴾

23. *Onlar* {yani, ilâhlarınız/putlarınız} *ancak sizin ve atalarınızın adlandırdığı ve Allah'ın* {ilâh olduklarına dâir} *haklarında bir sultân [delil] indirmediği bir takım isimlerden ibarettir...*

Allah'ın, *Yoksa sizin mübîn bir sultânınız* {yani, içinde lehinize dâir delil bulunan bir kitabınız} *mı var?* (es-Sâffât, 37/156) buyruğu ile, *Yoksa Biz onların üzerine bir sultân* {yani, içinde lehlerine dâir bir delilin bulunduğu bir kitab} *mı indirdik?* (Rûm, 30/35) buyruğu da buna benzemektedir.

...Onlar ancak zanna uyarlar {yani, onların ilâh olduklarına dâir bunların zann dışında hiçbir bilgileri yoktur. Onlar Lât'ın, ‘Uzzâ'nın ve Menât'ın ilâh olduklarından emin değildirler} *ve nefislerin* {yani, kalblerin} *hevâsına* {uyarlar}. *Halbuki andolsun Rabb'lerinden kendilerine hüdâ* {yani, Kur’ân} *gelmiştir.*

24. *Yoksa insana temenni ettiği her şey* {yani, meleklerin kendilerine şefaat edeceği} *var mı?*

Nebî (s.a) Necm ve Leyl sûrelerini Mekke'de açıkça okudu. *Şimdi haber verin Lât ve ‘Uzzâ'dan ve diğer üçüncüleri olan Menât'tan* buyruğunu okuyunca uyukladı. Şeytan o'nun lisanı üzerine, *“Diğer üçüncüleri olan var ya, işte onlar ğarâniqi'l-‘ulâ, onların* {yani, meleklerin} *şefaatleri umulur* cümlesini ilka etti. Mekke kâfirleri buna sevindiler ve meleklerin şefaat edecekleri ümidine kapıldılar. Sûrenin sonuna varınca mü’minler Allah'ı tasdik etmek için Nebî (s.a) ile birlikte secde ederken, Mekke kâfirleri de uydurma ilâhları zikredildiğinden secde ettiler. Ancak çok yaşlı olması hasebiyle el-Velîd b. el-Muğîre yerden toprak

alıp alnına götürdü ve böylece secde etti.[1] Nebî'nin (s.a) hizmetçisi olan Ümm Eymen ve diğer kadın arkadaşları gibi o da "Yaşasın" dedi. Yine Nebî'nin (s.a) hizmetçisi olan Eymen de Hayber günü öldürüldü.

Allah, *Andolsun ki hepinizi hakkında hiç kuşku olmayan Kıyâmet Günü'nde toplayacaktır* (el-En'âm, 6/12) ve *Kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfaatlandırması için* (en-Necm, 53/31) buyuruyor.

Meleklerin şefaat edebilecekleri ümidine kapılmaları üzerine Allah şu buyrukları indirdi.

25. *Âhiret ve ûlâ* {yani, dünya ve âhiret} *Allah'ındır.*

26. *Göklerde nice melek vardır ki şefaatleri hiçbir işe yaramaz* {yani, hiçbir fayda sağlamaz}...

Sonra istisnâda bulunarak buyuruyor ki:

...*Allah'ın dilediği kimselere* {yani, Âdemoğulları'ndan hakkında şefaat edilmesini dilediklerine} *ve* {Allah'ın tevhîd dolayısıyla} *razı olduğu kimseye izin verdikten sonra* {şefaat etmesi} *müstesnâ.*

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ
(٢٧) وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى
مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا (٢٨) فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا
الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا (٢٩) ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن
ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ (٣٠) وَلِلَّهِ مَا فِى السَّمَٰوَٰتِ
وَمَا فِى الْأَرْضِ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ أَسَٰٓـُٔوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِىَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا
بِالْحُسْنَى (٣١)

27. *Kuşku yok ki âhirete îmân etmeyenler* {yani, amellerin karşılıklarının görüleceği ölümden sonra dirilişi tasdik etmeyenler} *meleklere dişi adı takarlar.*

---

1 Aslı astarı olmayan bu ğarânîq uydurması ile ilgili olarak bkz. Aksekili Ahmed Hamdi, *Bir Zındık Uydurması ĞARÂNİQ SAFSATASI Kur'ân'a ve Peygamber'e Çirkin İftira* (Sadeleştiren ve Notlandıran: Ertuğrul Özalp, İşaret Yayınları, İstanbul 2003). (Çeviren)

Çünkü müşrikler/putperestler, meleklerin dişi [tanrıça/ilâhe] olduklarını ve kendilerine şefaat edeceklerini iddia ediyorlardı. Ancak azîz ve celîl olan Allah Teâlâ onların iddia ve kanaatlerini şöylece reddetmektedir:

28. *Halbuki onların buna* {yani, meleklerin dişi olduklarına} *dâir hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak zanna uyarlar* {yani, ancak zannın peşinden gitmektedirler, meleklerin dişi olduklarından kesin olarak emin değildirler}. *Zann ise kuşkusuz hakk adına bir şey ifade etmez.*

29. *O halde zikrimizden* {yani, Kur'ân'a îmân etmekten} *yüz çeviren ve dünya hayatından başkasını istemeyen kimselerden sen de yüz çevir.*

30. *Onların ilimde varabildikleri son nokta işte budur* {yani, meleklerin dişi olduklarına ve kendilerine şefaat edeceklerine dâir görüşlerinin ulaşabildiği nokta bundan ibarettir}. *Kuşkusuz Rabbin yolundan* {yani, hidâyetten} *sapanı* {ve başkasına yöneleni} *da en iyi bilendir,* {aranızdan} *hidâyet bulanı da en iyi bilen O'dur.*

Sonra Allah onların da, meleklerin de, diğer kullarının da ibâdetlerine muhtaç olmayacak kadar azametli ve mülkünde gani olduğunu beyân ederek buyuruyor ki:

31. *Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Kötülük edenleri* {âhirette} *yaptıklarının karşılığında cezalandırması* {yani, dünyadaki şirkleri dolayısıyla cezalandırması} *için...*

Çünkü azîz ve celîl olan Allah Teâlâ, *Andolsun ki hepinizi* {gerçekleşeceği} *hakkında hiç kuşku bulunmayan Kıyâmet* {yani, ölümden sonra diriliş} *Günü'nde toplayacaktır* (En'âm, 6/12, Nisâ, 4/87) buyurmuştur.

...ve güzel amelde bulunanları {yani, dünyada iken tevhîde îmân edenleri} *el-hüsnâ* {yani, cennet} *ile mükâfaatlandırması için.*

Allah Teâlâ, takva sahiblerinin niteliklerini belirtmek üzere buyuruyor ki:

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ
إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ
وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ
بِمَنِ اتَّقَى ﴿٣٢﴾ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ﴿٣٤﴾
أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَى ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى
﴿٣٦﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ﴿٣٨﴾ وَأَنْ
لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ
يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَى ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُ
هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾

32. *O kimseler ki büyük günahlardan* {yani, sonunda cehennem azabı söz konusu olan her günahtan} *uzak dururlar. Fevâhişten de* {yani, haddin söz konusu olduğu her günahtan da}; *lemem* {yani, iki sınır arasında kalan günahlar} *müstesnâ...*

Âyet, hurma satıcısı Nebhân et-Temmâr hakkında inmiştir. Bunun hurma sattığı bir dükkânı vardı. Hurma almak için gelen bir kadına, "Dükkâna gir, içerde kaliteli hurma var" dedi. Kadın içeri girince ondan murad almak istedi. Onun kötü maksatlı olduğunu gören kadın dışarı çıkmak istedi, fakat o kadının üzerine atıldı, eliyle kaba etlerine vurdu. Kadın ona, "Allah'a yemîn ederim, benden istediğini alamadığın gibi, Müslüman kardeşinin de gıyabında hakkına riâyet etmedin" dedi. Kadın gittikten sonra adam pişman oldu. Nebî'nin (s.a) yanına geldi ve yaptıklarını bildirdi. Nebî (s.a) ona, "Yazık sana ey Nebhân, belki de onun kocası Allah yolunda gazaya gitmiştir" dedi. Nebhân, "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi. Allah Rasûlü, "Allah'ın ikamet eden kimseyi kıskandığından daha fazla gaziyi kıskandığımı bilmiyor musun?" dedi. Nebhân daha sonra Ebû Bekr ile karşılaştı ve olanları ona anlattı. Ebû Bekr de ona, "Yazık sana, belki de kocası Allah yolunda gazaya çıkmıştır" dedi. Nebhân, Allah daha iyi bilir" deyip geri döndü. Karşılaştığı Ömer'e (r.a) da durumu anlattı, Ömer de ona, "Yazık sana, belki de ko-

ması Allah yolunda gazaya çıkmıştır" dedi. Nebhân, "Allah daha iyi bilir" dedi. Ömer onu yere yıktı ve üstüne çıktı. Arkasından alıp onu Nebî'ye (s.a) götürdü ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Kardeşlerimiz Allah yolunda gazaya gidiyor, mızraklar göğüslerinde kırılıyor, bu ve benzeri kimseler ise onların hanımlarına kötülük ediyor. Haydi bunun boynunu vur" dedi. Nebî (s.a) güldü ve, "Onu serbest bırak ey Ömer" dedi. İşte onun hakkında, *Onlar ki büyük günahlardan kaçınırlar, fevahişten de; lemem* {yani, Nebha'nın eliyle kadının kaba etlerine vurması} *müstesnâ* buyruğu nâzil oldu.

...*Gerçekten Rabbin* {tevbe eden kimselere} *mağfireti geniş olandır. O sizi yerden* {yani, topraktan} *yarattığı zaman* {da başkasına göre} *daha iyi bilir, analarınızın karnında ceninler iken de* {yani, herkes annesinin karnında cenin halinde iken de sizi daha iyi bilir}. *Artık kendinizi tezkiye etmeyin.*

(Mukâtil) dedi ki: Müslümanlardan bazıları kendilerini tezkiye ederek, "Biz namaz kıldık, oruç tuttuk, şunları şunları yaptık" deyince Allah, "Kendinizi tezkiye etmeyin. O kimin takvalı olduğunu en iyi bilendir" buyurdu.

33. *Şimdi sen gördün mü* {haktan} *yüz çevireni* {yani, el-Velîd b. el-Muğîre'yi}?

34. *Ve az bir şey verip* {yani, diliyle az bir hayır söyleyip} *sımsıkı tutanı* {yani, (akrabalık bağını) keseni}?

35. *Gayb ilmi* {yani, Allah'ın ölümden sonra onu tekrar diriltmeyeceğine dâir bilgi} *yanındadır da* {küfür üzere kalmayı} *o mu uygun görüyor?*

Bunun bir benzeri de, *Yoksa gayb onların yanındadır da onlar mı yazıyorlar?* (et-Tûr, 52/41; el-Kalem, 68/47) âyetleridir.

36. *Yoksa ona Mûsâ'nın sahifelerinde* {yani, Mûsâ'nın kitabı olan Tevrât'ta} *neler olduğu haber verilmedi mi* {yani, anlatılmadı mı}?

37. *Ve* {Allah için tebliği yerine getirip, kavmine de Allah'ın emirlerini tebliğ ederek} *eksiksiz yerine getiren İbrâhîm'in* {sahifelerinde olan ona bildirilmedi mi?} (Mûsâ ve İbrâhîm'in sahifelerindeki söz konusu hükümler şunlardır:)

38. *Yük taşıyıcı hiçbir kimsenin başkasının yükünü yüklenmeyeceğini* {yani, kimsenin bir başkasının günahını taşımayacağını}...

39. ...{Âhirette} *insan için kendi sa'yinden* {yani, dünyada yapıp ettiklerinden} *başkasının olmadığını...*

40. ...*Sa'yinin* {yani, dünyada yapıp ettiklerinin} *muhakkak ileride* {yani, âhirette ameline bakacağı vakit} *görüleceğini...*

41. ...*Sonra ona yaptıklarının karşılığının en mükemmel şekilde verileceğini* {yani, dünyadaki amelinin karşılığının eksiksiz olarak verileceğini} *bilmez mi?*

Sonra ona, şunları söylediği insanın durumu hakkında haber vermek üzere buyuruyor ki:

42. ...*Kuşkusuz son gidişin Rabbine olacağını* {yani, ameliyle sonunda O'na gideceğini}...

Sonra yaptıklarını haber vererek buyuruyor ki:

43. ...{Kimini: cennet ehlini} *güldürenin de* {yani, güldürecek olanın da} *ve* {kimini: cehennem ehlini} *ağlatanın* {yani ağlatacak olanının} *da kuşkusuz O olduğunu...*

44. ...{Hayatta olanları} *öldürenin de,* {ölüleri} *diriltenin de gerçekten O olduğunu...*

وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا
تُمْنَىٰ ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ
﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾
وَثَمُودَ فَمَا أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ
وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّاهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾

45. ...*İki eşi* {yani, erkek ve kadını –çünkü her biri diğerinin zevcidir [eşidir] –}, *erkeği ve dişiyi de O yaratmıştır.*

46. *Döküldüğü* {yani, meni dışarı atıldığı} *zaman bir nutfeden* {yaratıldı}.

47. *Diğer meş'etin de* {yani, âhirette ölümden sonra diriliş demek olan diğer yaratmanın da} *O'na ait olduğunu.*

48. *Muhakkak zengin kılanın da O, fakir kılanın da O olduğunu* {yani, kimilerine çokça mal verip, verdiklerine razı ettiğini}?

Sonra buyuruyor ki:

49. *Şi'râ yıldızının Rabbinin gerçekten O olduğunu.*

Mukâtil dedi ki: Şi'râ yıldızı Yemen tarafında oldukça parlak bir cenub yıldızı olup ikizlerden sonra gelir. Ona el-Muzn ve el-Aduvv adı da verilir. Huzaalılardan, Gassan ve Gatafanlılardan birtakım bedevîler ona ibâdet ediyorlardı. Bu Cevza [ikizler] diye bilinen yıldızdan sonra çıkan bir yıldızdır. Allah ise, "Onun da Rabbi Benim, o halde Bana ibâdet edin" buyurmaktadır.

50. *Muhakkak ki ilk 'Âd'ı* {azab ile} *helâk edenin de O olduğunu?*

'Âd, Semûd, Sevad [Irak] ehli, Musul halkı ve el-Al denilen bölgedekilerin hepsi Nûh'un (a.s) oğlu Sam'ın oğlu İrem'in soyundan gelirler. Dolayısıyla "ilk 'Âd", Hûd kavmi demektir.

51. *Semûd'u da* {azab ile helâk edip, onlardan hiçbir kimseyi} *bırakmadığını?*

52. *Önceden* {yani, 'Âd ve Semûd'un helâk edilmesinden önce} Nûh kavmini {suda boğmakla helâk ettiğini}; *çünkü onlar* {'Âd ve Semûd'dan} *daha zâlim ve daha tâğî idiler.*

Çünkü Nûh (a.s), elli yıl eksiği ile bin yıl süreyle kavmini davet etti. Fakat onlar o'nun davetini kabul etmediler. Öyle ki onlardan biri oğlunun elinden tutuyor, onunla Nûh'un (a.s) yanına gidiyor ve ona şöyle diyordu: "Bu adamdan sakın, o çok yalancı birisidir. Vaktiyle benim babam da –ben senin gibi küçük iken– beni alıp bunun yanına getirmiş, o'ndan sakınmamı söylemişti. Öyleyse sen de o'ndan sakın!" Böylece büyükler kâfir olarak ölüyor, çocuklar da babalarının vasiyetine uygun olarak yetişiyordu. Bu şekilde ardı arkasına küfür üzere nesiller yetişti. Bundan dolayı onlar daha zâlim ve daha tağî idiler. 'Âd'dan sonra Sevad halkı, Cezire halkı ve el-Al halkı kaldı. Bundan dolayı Allah "ilk Ad" buyurmaktadır.

Devamla şöyle buyurmuştur:

53. *Mü'tefike'yi* {yani, yalanlamış olan Lût kavminin kasabalarını} *kaldırıp yere attığını...*

Cibrîl (a.s) kanadını bu kasabaların altına sokup öyle yükseltti ki dünya semâsındaki melekler, onların horozlarının ötüşünü, köpeklerinin havlamasını işittiler. Sonra kasabalarını ters yüz ederek semâdan yere bıraktı.

54. *Örtüp bürüdüğü şeylerle onları örttüğünü* {yani, kasabaların dışında bulunan yahut ekinleri başında ya da hayvanlarıyla beraber bulunan kimseleri taşlarla örtüp bürüdüğünü}.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا نَذ۪يرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُو۫لٰى
﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾
اَفَمِنْ هٰذَا الْحَد۪يثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ
﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

55. *Şimdi* {ey Âdemoğlu,} *Rabbinin nimetlerinden hangisi hakkında kuşku ve tereddüt edersin?*

56. *İşte bu da önceki inzârlardan bir nezîrdir* {yani, geçmiş ümmetlerden Nûh kavminin, 'Âd'ın, Semûd'un ve Lût kavminin helâk edilmelerini haber veren bu buyruklar da bir inzârdır}.

Bununla Mekke kâfirlerini, Kendisine isyan etmekten sakınmaları için korkutmaktadır.

57. *Âzife* {yani, Sâ'at: kıyâmet} *yaklaştı.*

58. *Onu Allah'tan başka açacak kimse yoktur* {yani, Allah'ın dışında ilâh kabul edilenlerden kıyâmet saatini açacak hiçbir varlık yoktur}.

59. *Şimdi siz bu hadîsten* {yani, Kur'ân'dan onu yalanlayacak sûrette} *mi hayret edersiniz?*

60. {Alay ederek} *gülersiniz de ağlamazsınız* {yani, ey Mekke kâfirleri, içinde bulunan tehditlerden dolayı ağlamak yerine gülüyor musunuz}?

61. *Ve siz sâmidlersiniz* {yani, –Yemen lehçesi ile– Kur'ân'dan başka şeylerle oyalanırsınız}.

62. *Haydi artık Allah'a secde edin* {yani, O'nun için beş vakit namazı kılın} *ve ibâdet edin* {yani, şanı yüce Rabbi tevhîd edin}.

54. EL-KAMER SÛRESİ

Mekke'de inen el-Kamer sûresi, 55 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا
سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ
﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَاءِ مَا ف۪يهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ
فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Sâ‘at* {yani, kıyâmet} *yaklaştı ve qamer [ay] şaqq oldu.*

Nebî'nin (s.a) ortaya çıkması, duman ve ayın şakk olması [yarılması], kıyâmetin alâmetlerindendir. Mekke kâfirlerinin kendilerine bir mucize göstermesini istemeleri üzerine Nebî'nin işaretiyle ay yarılıp ikiye ayrılmış; sonra yine bir araya gelmişti. Buna rağmen Mekkeliler, “Bu sihirbazların yaptığı işlerdendir” demişlerdi.

2. *Eğer bir âyet* {yani, ayın yarılma mucizesini} *görseler yüz çevirirler ve “Devam edip giden”* {yani, sürüp giden} *bir büyüdür” derler.*

3. *Hem de* {ayın yarılmasının Allah'tan olmadığını söyleyerek bu âyeti [mucizeyi]} *yalanladılar ve hevâlarına uydular. Her işin kararlaştırılmış bir vâdesi vardır* {yani, her sözün sonunda varacağı bir yeri ve bir hakikati vardır –ki bununla dünyada Bedir'de öldürülmeleri sûretiyle azab edilecekleri ve âhirette de cehennem azabına çarptırılacakları kasdedilmektedir–}.

“Her işin kararlaştırılmış bir vâdesi vardır” ifadesi, bir tehdittir.

4. *Andolsun onlara, kendisinde alıkoymak özelliği olan* {yani, onlar için öğüt ihtiva eden} *haberler gelmiştir* {yani, Kur’ân'dan gelen bu haberler Mekkeliler için bir öğüttür –ki bunlar, kendilerine gelen ve ma‘siyet işlemekten uzak kalmalarını emreden buyruklardır–}.

5. *Bu* {yani, Kur'ân} *en ileri derecede bir hikmettir* {yani, Ben onlara rasûl gönderdiğim, onları inzâr ettiğim halde onlar kendilerine gelen beyânı inkâr ettiler}...

Bunun bir benzeri de, *Îmân etmeyen bir kavme âyetlerin ve inzârların faydası yoktur* (Yûnus, 10/101) buyruğudur.

...Fakat inzârlar fayda vermiyor.

6. *O halde onlardan* {yani, Mekke kâfirlerinden} *yüz çevir. O davetçinin* {yani, İsrâfil'in (a.s) –Beytu'l-Makdis'teki kaya üzerinde ayakta dikilip, ikinci defa sura üfleyeceği–} *bilinmedik* {yani, son derece korkunç} *bir şeye çağıracağı o günde* {yani, o güne kadar onlardan yüz çevir}.

خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾
مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ
قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا
رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ
﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلٰى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى
ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ
تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ
يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ
عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ
مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

7. {Cehennemi gördükleri vakit} *gözleri hâşîler* {yani, zilletle önlerine eğilmişler} *olarak darmadağın çekirgeler gibi kabirlerinden çıkarlar;...*

İnsanların kabirlerinden çıkacakları zamanki halleri, çekirgelerin yuvalarından çıkıp yayılmalarına benzetilmektedir.

8. *...Davetçiye hızlıca koşarak...*

Kabirlerinden çıktıkları vakit Beytu'l-Makdis'teki kaya üzerinde ayakta duran İsrâfil'in sesine doğru hızlıca yönelecekler. Mü'minler mahşer yerine en kısa namaz kadar bir zaman zarfında gidecekler. Kâfirler ise yüzleri üzerine kapaklanmış olacak, pek büyük bir zorluk ve meşakkatle karşı karşıya kalacaklardır. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

...Kâfirler, "Bu, zorlu bir gündür" diyeceklerdir.

9. *Bunlardan* {yani, Mekkelilerden} *önce Nûh'un kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu* {yani, Nûh'u} *yalanladılar da* {Nûh için,} *"O delidir" dediler ve o zecrolundu* {yani, kalbleri o'ndan rahatsız oldu, o'nu dövdüler ve öldürülmekle tehdit ettiler}.

10. *Nihâyet o Rabbine du'a etti: "Ben gerçekten yenik düşürüldüm. Artık intikam al."*

Her gün baygın düşünceye kadar iki defa dövülüyor, ayılınca, "Allahım! Kavmime hidâyet ver, çünkü onlar bilmiyorlar" diyordu.

Ebû Muhammed dedi: Ebu'l-'Abbâs dedi ki: "Zecrolundu", "onlardan istediği kabul olunmadı, reddolundu" demektir.

Allah da o'nun du'asını kabul buyurdu:

11. *Biz de göğün kapılarını* {kırk gün süreyle} *sağanak sağanak suyla* {yani, çok yoğun bir şekilde yağan yağmurla} *açtık.*

12. *Yeri de* {kırk gün süreyle} *kaynaklar halinde fışkırttık da su önceden takdir edilmiş bir emir üzere birbirine kavuştu* {yani, semâdan yağan yağmur suyu ile yerden fışkıran su Allah'ın takdiriyle birleşti –ki ikisi eşit miktarda idi: semâdan yağan yağmur, yerden fışkıran sudan fazla değildi. Semâdan yağan yağmur kar gibi soğuk, yerden fışkıran su ise hamîm gibi sıcak idi–}.

İşte, *Önceden takdir edilmiş bir emir üzere* buyruğu bunu anlatmaktadır. Çünkü su otuz gün süreyle –denildiğine göre kırk zira' boyunca– bütün dağların üstüne yükseldi. Dolayısıyla yerdeki su ile dağların tepelerindeki su birbirine eşit seviyede idi. Sonra yer suyunu yuttu. Semâdan yağan yağmur suyu ise kırk gün kaldı; yer o suyu yutmadı. İşte yerdeki denizler o sulardandır.

13. *Onu* {yani, Nûh'u} *levhaları* {yani, sac [tik] ağacından olan tahtaları} *ve çivileri olan* {gemi} *üzerinde taşıdık.*

Geminin kapısı önünü teşkil eden kısımda bulunup demirden olan bu çiviler, geminin parçalarını birbirine bağlıyordu.

14. *O gözlerimizle akıyordu* {yani, gemi suda Allah'ın gözetimi altında akıp gidiyordu}. {Allah Nûh kavmini ise suda boğdu. İşte bu suda boğma,} *kendisine kâfir olunana* {yani, inkâr ile karşılanan Nûh'a} *mükâfaat olmak üzere.*

15. *Andolsun ki Biz onu bir âyet* {yani, onlardan sonra gelen insanlara gemiyi bir ibret} *olarak bıraktık.*

Bunun bir benzeri de, *O halde var mı tezekkür eden* {yani, düşünerek, ibret alarak bunun hakk olduğunu bilen ve Allah'ın azabından korkan} {el-Hakka,[1] Sâffât[2] ve el-Ankebût[3]} âyetleridir.

16. *Ya Benim azabım ve inzârım nasılmış?*

17. *Andolsun ki Biz Kur'ân'ı zikir* {yani, içinde bulunanları tezekkür etmeleri} *için kolaylaştırdık. O halde var mı tezekkür eden* {yani, onun üzerinde ibretle düşünen}?

Eğer Allah Kur'ân'ı tezekkür için kolaylaştırmamış olsaydı, hiç kimse Allah'ın kelamını konuşamazdı. Ancak Allah bunu kullarına kolaylaştırdı ve onlar da onu okuyabilmektedir.

18. *'Âd kavmi* {azab hususunda Hûd'u} *yalanladı. Ya azabım ve inzârım nasılmış* {yani, o'nun kendi kavmini korkutup uyardığı hususun hakk olduğunu görmediler mi}?

Allah onların nasıl bir azaba uğratıldıklarını haber vererek buyuruyor ki:

19. *Muhakkak Biz onların üzerlerine sarsar* {yani, son derece soğuk} *bir rüzgâr gönderdik; nahs* {yani, son derece çetin} *bir günde ve devam edip giden bir halde* {yani, bu rüzgâr, yedi gece sekiz gün boyunca durup dinmeden kesintisiz olarak devamlı esip durdu}.

1 Muhtemelen el-Hâkka, 69/11-12. âyetlere işaret etmektedir.

2 Muhtemelen Sâffât, 37/14. âyete yahut aynı sûredeki Nûh (a.s) kıssasının geçtiği 72-75. âyetlere işaret etmektedir.

3 el-Ankebût, 29/14-15 âyetlerine işaret ediyor.

20. {Bu rüzgâr} *insanları* {yani, insanların ruhlarını cesetlerinden} *koparıyordu* {yani, cansız olarak cesetlerini yere yıkıyordu}...

Bu hallerini bir benzetme ile şöylece ifade etmektedir:

...Sanki onlar kökünden kopmuş hurma kütükleri idiler {yani, kökünden koparılan bir hurma kütüğünü andırıyorlardı}.

Azabın şiddetinden yere yıkılmalarını, dalları bulunmayan yerin üzerine yıkılmış hurma ağacına benzetmektedir. Onları bu şekildeki hurma ağacına benzetmesinin sebebi, boylarının uzunluğu idi. Onların her birinin boyu 12 zira idi.

فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا
نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ
مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ
﴿٢٦﴾ إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

21. *Ya azabım ve inzârım nasılmış?*

22. *Andolsun ki Biz Kur'ân'ı zikir için kolaylaştırdık. O halde var mı tezekkür eden?*

23. *Semûd kavmi de nezîrleri* {yani, rasûlleri} *yalanladı.*

24. *Dediler ki: "Bizden tek bir insana mı, o'na mı* {yani, Sâlih'e (a.s) mi} *uyacağı?. O takdirde hiç kuşkusuz biz bir dalâlet ve bir çılgınlık içinde oluruz"* {yani, Sâlih'e uyarsak oldukça bedbaht oluruz, oldukça sıkıntı çekeriz}.

25. *Zikir* {yani, vahiy} *aramızdan o'na mı* {yani, Sâlih'e mi} *bırakıldı?"...*

Yine Sâlih'i (a.s) kasdederek, "Oysa biz Allah nezdinde makam ve mevki itibariyle o'ndan daha üstünüz" demişlerdi.

Devamla dediler ki:

..."*Hayır o eşir* {yani, mağrur ve şımarık} *bir yalancıdır.*"

26. {Sâlih (a.s) dedi ki: "Azabın geleceği vakit} *yarın kimin* {yani, benim mi, kendilerinin mi} *eşir bir yalancı olduğunu bilecekler.*"[4]

27. *Gerçekten Biz onlara, onlar için bir fitne olmak üzere* {yani, kendisi vasıtasıyla onları deneyelim diye} *o nâkayı* {yani, dişi deveyi} *göndereceğiz. Artık onları murakabe et* {yani, onları gözetleyip bekle –çünkü azab gelip onları bulacaktır–} *ve* {eziyetlere} *sabret.*

وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَٓاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ
فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
حَاصِبًا اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذٰلِكَ نَجْزٖي مَنْ
شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾
وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَٓا اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابٖي وَنُذُرِ
﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابٖي
وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

28. *Ve suyun aralarında* {yani, bir gün dişi deveye, bir gün şehir halkına olmak üzere} *pay edilmiş olduğunu onlara haber ver. Her biri su içme sırasında hazır bulunsun* {yani, bir gün onların, bir gün de devenin olduğuna göre, su içme hakkı deveye ait olduğu gün gelip suyunu içecektir. Onların içme gününde de onlar su ihtiyaçlarını karşılayacaklardır}.

---

4 Anlaşıldığı kadarıyla Mukâtil, *seya'lemûne* (ki biz, "bilecekler" diye çevirdik) lafzının, *seta'lemûne* [bileceksiniz] şeklindeki okuyuşunu tercih etmiştir. (Çeviren)

29. *Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar...*

Suları kesilince/tükenince arkadaşlarını çağırıp, içkilerine katmak üzere su getirmesi için gönderdiler. O da dişi deveyi suyun başında buldu ve geri dönüp arkadaşlarına haber verdi. Arkadaşları, Kudar b. Salife, "Artık onu kesin" dediler. Bunlar sekiz kişi idiler. Kudar kılıcı aldı ve onun bacaklarını kesti.

...O da alacağını aldı ve ayaklarını biçip devirdi {yani, kılıçla devenin ayaklarını kesti}.

30. *Ya azabım ve inzârım* {yani, kavmini kendisiyle korkuttuğu ve uyardığı husus} *nasılmış?* {Onun hakk ve gerçek olduğunu görmediler mi?}

Kavmi helâk olacaklarını anlayınca, derilerle kefenlendiler, nur (denilen bir ağacın özel zamkı) ile kokulandılar. Sonra dördüncü günün sabahında kazdıkları çukurlara girdiler.

Allah, onların azablarına dâir haber vererek buyuruyor ki:

31. *Biz onların üzerine* {Cibrîl'den (a.s)} *tek bir sayha gönderdik* {yani, o, kasabalarının bir kenarında durup, bir sayha [çığlık] attı}, *hep birlikte hareketsiz kalıverdiler* {yani, hayvan ağılına koyulan çerçöp gibi oldular}.

Helâk oluşlarını, çürümüş çerçöpe, koyunlar için ağıl yapmak üzere kullanılan kamış ve benzerlerine benzetmektedir. Bunlar yağmurun ve güneşin tesiriyle zaman içinde çürüyüp giderler.

Ebû Muhammed dedi ki: Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Yahyâ dedi ki: "(Âyetteki) *el-heşim* [çerçöp], uzun zaman geçen ve güneş ışığı isabet eden bitkilerdir. Kendisine dokunulduğu takdirde hiçbir şey olmadığını görülür."

32. *Andolsun Biz Kur'ân'ı zikir için kolaylaştırdık. Peki, var mı tezekkür eden?*

33. *Lût kavmi de nezîrleri* {yani, rasûlleri} *yalanladı.*

Onların uğradıkları azabı bildirerek buyuruyor ki:

34. *Biz üzerlerine ufak taş* {yani, üst taraflarından taşlar} *gönderdik;...*

Sonra istisnâda bulunarak buyuruyor ki:

> ...*Lût'un ailesi* {yani, iki kızı Gisa ve Zauta} *müstesnâ. Onları* {azabtan} *seher vaktinde* {yani, gecenin son vakitlerindeki bir bölümde} *kurtardık.*
>
> 35. {Bu ise} *tarafımızdan* {Lût ailesini kurtardığı için Allah'tan Lût ailesine} *bir nimet olmak üzere* {gerçekleşmişti}. *İşte şükredenleri* {yani, Allah'ı tevhîd edip, rasûllerin getirdiklerini tasdik edenleri} *Biz böyle* {kurtarmak sûretiyle} *mükâfaatlandırırız.*

Yüce Allah (c.c) onları dünyada müşriklerle birlikte azaba uğratmadı.

Allah Teâlâ'nın, *Allah şükredenleri* {yani, muvahhidleri} *mükâfaatlandıracaktır* (Âl-i İmrân, 3/144) buyruğu da buna benzemektedir.

Devamla Allah buyuruyor ki:

> 36. *Andolsun ki* {Lût} *onları Bizim yakalayışımız* {yani, azab} *ile inzâr etmiş idi. Fakat onlar inzârları kuşku ile karşılamışlardı* {yani, dünyada azabın kendilerini bulacağı hususunda kuşku duymuşlardı}.
>
> 37. *Andolsun onlar, o'nun misafirlerine* {yani, Cibrîl (a.s) ile beraberindeki iki meleğe} *dahi kötülük yapmak istediler de gözlerini silme kör ettik* {yani, daha önce görüyor iken gözleri görmez oldu, kör oldular. –Çünkü onlar kapıyı kırıp, elçilerin bulundukları yere girmiş ve başkalarına yaptıkları gibi onlara da kötülük yapmak istemişlerdi. Cibrîl kanadı ile onlara bir şamar indirince, gözleri görmez oldu–}. *Şimdi azabımı ve inzârlarımı tadın* {yani, bu kendisiyle inzâr olunup, korkutuldukları hususun hakk olduğunu görmediler mi?}
>
> 38. *Andolsun ki karar bulmuş* {yani, sabah vakti onların üzerine yerleşip çökmüş} *bir azab sabahleyin erkenden onları bastırdı.*
>
> 39. *Şimdi azabımı ve inzârlarımı tadın* {yani, inzâr edilip/uyarılıp korkutuldukları bu hususun gerçek olduğunu görmediler mi?}
>
> 40. *Andolsun Biz Kur'ân'ı zikir için kolaylaştırdık. Peki var mı tezekkür eden?*

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ
أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ
أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾
سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ
وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ
فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

41. *Andolsun Âl-i Fir‘avn'a* {yani, Kıbtîlere –ki Fir‘avn da Kıbtî idi–} *nezîrler* {yani, rasûller: Mûsâ ve Hârûn} *gelmişti.*

42. *Âyetlerimizin hepsini* {yani, dokuz mucizeyi: el, asâ, mallarının mülklerinin yerin dibine geçirilmesi, kıtlık yılları, tufan, çekirgeler, haşerat, kurbağalar ve kan mucizelerini} *yalanladılar. Biz de onları* {intikamında} *azîz,* {onları helâk etmeye} *muktedir olanın yakalayışı ile yakaladık.*

Sonra Mekke kâfirlerini korkutarak buyuruyor ki:

43. *Sizin kâfirleriniz onlardan hayırlı mıdır* {yani, Muhammed'in (s.a) ümmetinden kâfir olanlar, bu sûrede sözü edilen geçmiş ümmetlerin kâfirlerinden –ki Ben rasûlleri yalanladıkları için onları azab ile helâk ettim– hayırlı mıdır ki Muhammed'i (s.a) yalanladığınız takdirde sizi azab ile helâk etmeyeyim}? *Yoksa sizin için zeburlarda bir berat mı var* {yani, kitabta sizin geçmiş ümmetlere isabet eden azabın isabet etmeyeceğine dâir sizin için bir ibra ve taahhüt mü var}?

Allah onları Bedir'de öldürülmek ile azablandırdı.

44. *Yoksa onlar, "Biz* {düşmanımız Muhammed (s.a) ve arkadaşlarından} *intikam alacak olan bir topluluğuz" mu diyorlar?*

Allah Nebî'ye (s.a) şöyle hitab etmektedir:

45. *Yakında* {Bedir'de} *o topluluk yenilecektir ve arkalarını dönerek* {hiçbir şeye aldırış etmeden} *kaçacaklardır.*

‘Abdullâh b. Mes‘ûd, Ebû Cehl b. Hişâm'ı, bizzat Ebû Cehl'in kılıcı

ile öldürdü. Nebî (s.a) de onun bedeninde ateş alevini andıran bir şey gördüğünü haber verdi ve, "Bu meleklerin indirdiği darbelerdir" buyurdu. Ebû Cehl'in işini de Afra hatunun oğulları ʻAvf ile Muavviz bitirdi.

Arkasından Allah onları tehdit ederek buyuruyor ki:

46. *Hayır, onlara* {öldürülmelerinden sonra} *vaʻdolunan vakit Sâʻattir* {yani, Kıyâmet Günü'dür}. *Sâʻat* {yani, kıyâmet} *ise* {öldürülmekten} *daha büyük* {yani, daha korkunç} *bir musibettir ve daha acıdır* {yani, Bedir'de öldürülmek ona göre kolaydır. Cehennem azabı ise onlar için Bedir'de öldürülmekten daha dehşetli bir musibet ve acı olacaktır}.

Sonra onların durumu hakkında haber vererek buyuruyor ki:

47. *Muhakkak ki* {dünyada} *mücrimler bir dalâl* {yani, bedbahtlık} *ve bir suʻur* {yani, meşakkat ve zorluk} *içindedirler.*

Âhirette karar kılacakları yeri de haber vererek buyuruyor ki:

48. *O gün yüzleri üzere* {hesablarının görülmesinden sonra melekler tarafından} *sürüklenirler.* {Cehennem bekçileri de onlara,} *"Sekarın dokunuşunu* {yani, azabını} *tadın"* {derler}.

49. *Çünkü Biz her şeyi bir kader ile yarattık* {yani, Allah onlara azabı ve sekara girmeyi takdir etmiştir}.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا
أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾
وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ
وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

50. *Emrimiz* {kıyâmet saatinde} *ancak birdir* {yani, sadece bir defa emrederiz, onu tekrarlamayız} *ve bir göz kırpması* {yani, göz kapağının inip kalkması} *gibidir.*

51. *Andolsun Biz* {ey Mekkeliler, azab ile} *sizin şîanızı helâk ettik* {yani, kardeşlerinizi ve dindaşlarınızı: rasûllerini yalanlayan eski ümmetleri azablandırdık}. *O halde var mı tezekkür eden* {yani, düşünüp de bunun hakk olduğunu bilecek, ibret alacak,

korkacak ve bu sebeble Muhammed'i (s.a) yalanlamaktan vazgeçecek kimse bulunur mu}?

52. *Onların* {yani, geçmiş ümmetlerin} *işledikleri her şey zuburdadır* {yani, yaptıkları her şey levh-i mahfuzda yazılıdır},...

53. *...küçük büyük her şey satır satır yazılıdır.*

54. *Muhakkak ki takvâ sahibleri cennetlerde* {yani, bahçelerde} *ve ırmaklardadır* {yani, akan ırmak başlarındadır}.

"Nehar" [ırmaklar] kelimesinin "genişlik, bolluk, ferahlık" anlamında olduğu da söylenmiştir.

Kehf sûresindeki, *Ve o iki bahçe arasında bir nehar [ırmak] akıttık* (el-Kehf, 18/33) buyruğu buna benzemektedir.

55. *Bir sıdk meclisinde, muktedir bir melîkin yanındadırlar* {yani, dilediğini yapmaya kadir olanın nezdindedirler}.

Çünkü cennet ehli iki Cuma arası kadarki her sürede bir kere Rabb'lerinin huzuruna girecekler ve dünyadaki amellerine, âhiretteki mükâfaatlarına göre O'na yakın oturacaklar. Bu mecliste onlara sevdikleri her şey verilecektir. Sonra Allah onlara, Kendisinden dilemedikleri, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin hatırından geçirmediği her türlü hayrı Adn cennetinden verecektir.

55. ER-RAHMÂN SÛRESİ

Mekke'de inen er-Rahmân sûresi, Kûfiyyûna göre 78 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾

وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْم۪يزَانَۙ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْم۪يزَانِ ﴿٨﴾

وَاَق۪يمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْم۪يزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ

وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ﴿١٠﴾ ف۪يهَا فَاكِهَةٌۙ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِۖ ﴿١١﴾

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُۚ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ

﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍۚ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. {Onların inkâr ettikleri} *er-Rahmân* {odur ki,}...

Allah'ın, *er-Rahmân'a secde edin* (el-Furkân, 25/60) buyruğu nâzil olunca Mekke kâfirleri, *er-Rahmân da neymiş? Bize emrettiğine mi secde edelim?* (el-Furkân, 25/60) diyerek er-Rahmân'ı inkâr etmiş ve "Biz er-Rahmân diye bir şey tanımıyoruz" demişlerdi. Bunun üzerine Allah, zatı hakkında haber verdi ve tanınıp tevhîd olunması için yaptıklarını söz konusu ederek, {Onların inkâr ettikleri} *er-Rahmân* {odur ki,} buyurdu ve şöyle devam etti:

2. ...*Kur'ân'ı öğretti,...*

3. ...*İnsanı* {yani, Âdem'i (a.s)} *yarattı,...*

4. ...*Ona beyânı* {yani, her şeye dâir açıklamayı} *öğretti.*

5. *Güneş de, ay da hesab iledir* {yani, onların doğuşları ve batışları 180'erdir –ki böylece yılların sayısını ve hesabı bilesiniz–}.

Sonra buyuruyor ki:

6. *Necm* {yani, gövdesi olmayan bütün bitkiler} *ve ağaçlar* {yani, gövdesi olan bütün bitkiler ve ağaçlar} *secde ederler.*

Bunların secdeleri, günün iki tarafında güneşin doğduğu ve zevale erdiği vakit gerçekleşir. Ağacın secdesi, gölgesinin başka tarafa geçmesidir.

7. *Göğe gelince, onu da* {yerden beşyüz yıllık bir mesafeye} *yükseltti ve* {insanların kendisi ile tarttıkları} *mîzânı koydu;...*

Allah mîzânı, insanlar arasında adaleti gerçekleştirmek üzere koymuştur.

8. *...mîzânda tuğyân etmeyesiniz* {yani, mîzân da, ölçekte birbirinize zulmetmeyesiniz} *diye.*

9. *Tartıyı kıst ile* {yani, mîzânın dillerini dengede tutarak} *dosdoğru yapın ve tartıyı eksik yapmayın.*

10. *Yere gelince, onu da enâm* {yani, yeryüzünde yaşayan yaratıklar} *için alçalttı.*

11. *Orada* {yani, yerde} *meyveler ve kapçıklı* {yani, yuvaları bulunan} *hurma ağaçları vardır.*

Allah'ın, *O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve kapçığından çıkmaz* (Fussilet, 41/47) buyruğu buna benzemektedir.

Kasdedilen, yemişlerini alabildiğine yüklenmiş hurma çiçeğinin kapçıklarıdır.

12. *Samanlı taneler* {yani, başağı içerisinde buğday ve arpa} *ve reyhân* {yani, rızık} *da vardır.*

Bunun bir benzeri de, *Ravh ve reyhân vardır* (el-Vâkıa, 56/89) buyruğudur, ki "reyhân" Himyerlilerin lehçesinde, taneden çıkartılan un, sevik [kavurt] ve buna benzer rızık demektir.

Allah yaratmış olduğu nimetleri zikrettikten sonra buyuruyor ki:

13. *O halde ikiniz* {yani, cinler ve insanlar} *Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz* {yani, Rabbinizin nimetlerinden hangisini "Allah'tan değildir" diye yalan sayabilirsiniz}?

14. *İnsanı* {yani, Âdem'i (a.s)} *fehhâr gibi salsâldan* {yani, o pişirilmeden önce kurumuş, ses veren bir çamurdan} *yarattı.*

"Salsâl", beraberinde katıksız çamur bulunan kumlu toprak demektir.

İbn 'Abbâs der ki: "Salsâl, suyu çekildikten sonra çatlamaya başlayan iyi çamurdur. Hareket ettirildiği vakit ses çıkartır. Allah Âdemoğlu'na ruh üfürmeden önce o içi boş, pişirilmiş bir çamur mesabesinde idi."

15. *Cinni* {yani, İblîs'i} *de ateşten bir mâricden* {yani, dumanı bulunmayan yalın ateş alevinden} *yarattı.*

Ona, "cânn" denilmesi, meleklerden "cinn" diye adlandırılan bir kabileye mensub oluşu sebebiyledir. Buna göre "cinn", çoğul adıdır, "cann" ise onlardan birinin adıdır. İşte bu ikisinin yaratılışı da nimetler arasındadır. Bundan dolayı Allah buyuruyor ki:

16. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾
مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ
كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ
﴿٢٦﴾ وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾

17. *İki doğunun da* {yani, yılın en uzun gününün –ki onbeş saattir– meşrıkı [güneşin doğduğu yer] ile yılın en kısa gününün meşrıkının [güneşin doğuş yerinin] –ki dokuz saattir–} *Rabbidir, iki batının da* {yani, yılın en uzun gecesinin mağribi ile yılın en kısa gecesinin mağribinin de} *Rabbidir.*

Böylece bunlar, bir yılda iki gün etmektedir. Sonra Allah bunları çoğul olarak kullanarak, *Meşrıkların da mağriblerin de Rabbi...* (el-Mearic, 70/40) buyurmuştur.

18. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini* {"Allah'tan değildir" diye} *yalanlayabilirsiniz?*

19. *İki denizi merc etti* {yani, birinin suyu tatlı, diğerinin suyu tuzlu olan iki denizin birini diğerinin üzerine salıverdi}, *birbirleriyle çatışırlar.*

Ebû Muhammed dedi: Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Yahyâ dedi ki: "Merc etmek, yaratmak demektir."

el-Ferrâ dedi ki: "Mercetmek, salıvermek demektir."

Ebû 'Ubeyde dedi ki: "Bunun mecazi anlamı, merecet ed-dabbetu, yani at boynunu (yularından) kurtardı demektir."

20. *Ama aralarında bir berzah vardır* {yani, Allah'ın kudretiyle birini diğerinden alıkoyduğu bir engel vardır}, *biri diğerine karışmaz* {yani, biri diğerine üstünlük sağlayarak birbirlerine karışmazlar, tatları değişmez}.

İşte bu da nimetlerdendir. Bundan dolayı Allah buyuruyor ki:

21. *O halde Rabbinizin nimetlerinden* {"Allah'tan değildir" diye} *hangisini yalanlayabilirsiniz?*

22. *O ikisinden* {yani, her iki sudan: tuzlu sudan da, tatlı sudan da, semâdan gelen sudan da} *inci* {yani, küçük inci} *ve mercan* {yani, büyük inci} *çıkar.*

23. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Bütün bunlar, Allah'ın nimetlerdendir.

24. *Denizde âlemler gibi* {yani, karadaki dağları andıran şekilde} *inşa edilmiş* {yani, yapılmış}, *akıp gidenler* {yani, gemiler} *O'nundur.*

Buna göre gemiler de nimetlerdendir. Bundan dolayı buyuruyor ki:

25. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız* {yani, bu nimetlerden hangisini yalanlayabilirsiniz}?

26. *Onun* {yani, yerin} *üzerindeki herkes* {yani, her canlı, her diri} *fânidir* {yani, helâk olacaktır}.

27. *Celâl ve ikram sahibinin vechi* {yani, Allah} *ise bâkîdir.*

28. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Bu âyet nâzil olunca semâdaki melekler, “Yeryüzündekiler helâk olacak. Hayatta kalmanın, yaşamanın onlara nasıl fayda sağlayacağına hayret edilir” dediler. Nihâyet, *Her şey helâk olacaktır. O'nun vechi müstesnâ* (el-Kasas, 28/88) âyeti nâzil oldu. İşte o vakit, kendileri de dahil herkesin helâk olacağından kesin olarak emin oldular.

29. *Göklerde ve yerde bulunan herkes O'ndan diler* {yani, yerde olanlar rızkı Allah'tan dilerler, melekler de onlar için hem rızık, hem mağfiret diler}. *O her gün* {yani, Cumartesi günü de, diğer günlerde de} *bir şândadır.*

Yahudiler, “Kuşkusuz Allah Cumartesi günü herhangi bir hüküm takdir etmez” dediler. Bunun üzerine Allah, *O her gün bir şândadır* buyurdu.

O'nun şân'da olması, mahlukatında dilediğini yaratması, dilediği azabı, darlığı, rahmeti, bolluğu, rızkı, hayatı, ölümü takdir edip yaratmasıdır.

Ölenin ise levh-i mahfuzdaki adı silinir.

فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ
اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ
اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ
عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يُسْئَلُ عَنْ ذَنْبِهٖ اِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

30. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini* {“Allah'tan değildir” diye} *yalanlayabilirsiniz?*

31. *Ey sekalân* {ey cinler ve insanlar}! *Yakında sizin için fâriğ olacağız* {yani, insanların ve cinlerin hesabını âhirette göreceğiz}.

Bununla, şeytânlar kasdedilmemiştir. Çünkü insanları ve cinleri iğva edenler [azdırıp, şaşırtanlar] onlardır. Bu Arabların kullandıkları bir tabir olup, fariğ olduğu [bir meşguliyeti bulunmadığı] halde, "Senin için fariğ olacağım" [başka işlerimi bırakıp, senin işine bakacağım] derler, ki bu bir tehdittir. Çünkü Allah'ı hiçbir şey meşgul etmez.

Bize 'Ubeydullâh tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Ebû Sâlih dedi ki: Sa'îd b. Cubeyr, Sizin için fariğ olacağız buyruğunu, "sizin hesabınıza bakacağım" diye açıkladı.

32. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

33. *Ey cinn ve ins toplulukları* {ecelleriniz gelmiş demektir}...

Bu Allah'tan bir tehdittir.

Allah, *Ey cin ve ins toplulukları! Size aranızdan rasûller gelmedi mi?* (el-En'âm, 6/130) buyurmaktadır. Çünkü şeytânlar her ikisini de saptırdı. Bu sebeble Allah onlara, aralarından rasûller göndermiştir.

...Eğer göklerle yerin aktârından {yani, iki tarafından} *kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın* {yani, ölümden kaçmak amacıyla göklerin ve yerin köşe bucaklarından kaçabiliyorsanız kaçın}, *ama bir sultân ile olmadıkça* {mülkümden} *kaçamazsınız.* {Çünkü nereye yönelirseniz orası Benim mülküm altındadır ve Ben sizi ölümle yakalayacağım}.

34. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz* {yani, Allah'tan başka bunlara herhangi bir kimsenin güç yetirebileceğini (nasıl söyleyebilirsiniz)?

35. *Üzerinize ateşten bir şuvâz ve nuhâs* {yani, âhirette cinn ve insan kâfirleri üzerine dumansız ateş alevi ile eritilmiş bakır} *salınır...*

Bunlar beş nehir olup, arşın altından cehennemliklerin tepesine akarlar. Üçü gece miktarında,[1] ikisi de dünya nehirleri miktarındadır.

---

1 Nehirin gece miktarında olmasını izah etmek bizim için zordur. Bu, bir istinsah veya okuma hatası olabilir. (Çeviren)

...*Size yardım da olunmaz* {yani, sizden azabı kimse engelleyemez}.

İşte en-Nahl sûresinde yer alan, *Biz yapageldikleri fesadlara karşılık azablarına azab katarız* (en-Nahl, 16/88) buyruğu bunu anlatmaktadır, ki maksat o beş nehirdir.

36. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

37. *Artık gök yarılıp* {yani, mecerradan patlayıp –mecerra, semânın ortasında görülen beyazlık [saman yolu], ki bu oradakilerin: Rabbin ve meleklerin inmesi için semâdaki bir yarıktır–, semâ korkudan} *yağ gibi bir gül olur.*

Allah Teâlâ, onun değişmesini ve rengini katıksız gül yağına benzetmektedir.

Ebû Sâlih der ki: "Allah Teâlâ semânın rengini, gül yağı rengine: baharda siyaha yakın kumral, kışın kırmızı, soğuk artınca da dumanımsı bir renk alan atın rengine benzetmiştir. Semânın durumlarının değişmesi dolayısıyla aldığı rengi bu şekilde çeşitli dönemlerde değişen atın rengine benzetmektedir."

el-Ferrâ dedi ki: "*Verdeten keddihan* [dihan gibi bir yerde] buyruğundan maksat şudur: *Verde*'den kasıt, 'el-feresu'l-verd' diye bilinen at türüdür. Bu atın rengi baharda sarıya çalar, soğuklar arttığında kırmızılaşır. Sonra ise toprak rengine meyleder. Böylece göğün renklerinin değişmesini 'el-verd' diye bilinen at türünün renginin değişmesine benzetmektedir. *Verde*'yi [gülü] de, değişik renkleri itibariyle yağa [gül yağına] ve onun değişik renklerine benzetmektedir. 'Sahtiyan rengi gibi' diye de açıklanmıştır."

38. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

39. *O günde ne insana, ne cinne* {ameli hakkında} *sorulacak.* {Çünkü yüce Rabb herkesin amelini eksiksiz zabt ve tesbit etmiştir}.

40. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾
يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾
وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾
ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ
زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ
بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ
وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ
وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾

41. *Mücrimler* {hesaba çekildikten sonra} *sîmâlarından* {yani, yüzlerinin siyahlığı ve gözlerinin göğermiş olmasından} *tanınacak da, alınlar(ın)dan ve ayaklar(ın)dan yakalanacaklar.*

Cehennem bekçileri hesabtan sonra ellerini boyunlarına bağlayacak, ardından da sırtları tarafından alınları ve ayakları bir araya getirilerek bağlanacaklar, sonra da yüzleri üstü cehenneme itilecekler. Cehenneme yaklaştıkları vakit cehennem bekçileri onlara, *İşte bu sizin yalan saydığınız* {yani, dünyada iken yalanladığınız} *ateştir* (et-Tûr, 52/14) diyecekler.

42. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

43. *İşte bu, o mücrimlerin* {yani, dünyadaki kâfirlerin} *yalan saydığı cehennemdir.*

44. *Onlar bununla* {yani, cehennem ile} *oldukça sıcak hamîm* {yani, son derece kaynamış sıcak su} *arasında gidip gelecekler-dir.* {Bir an olsun sıkıntı ve kederden rahat edip dinlenemeyeceklerdir. Üzerlerine çeşitli azablar ile gelinecektir.}

Allah'ın, *Sonra* {zakkum ve hamîm denilen aşırı sıcak sudan içeceklerinden} *dönüşleri muhakkak cahîme olacaktır* (es-Sâffât, 37/68) buyruğu bunu anlatmaktadır. Cehennemlik kişi, bir defa zakkuma, sonra cahîme, sonra da cehennemdeki kalacağı yere götürülür. İşte Allah'ın, *Onlar bunun ile oldukça sıcak hamîm arasında gidip geleceklerdir* buyruğu da bunu anlatmaktadır.

45. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

46. *Rabbinin huzurunda* {âhirette, Kıyâmet Gününde} *durmaktan korkana da iki cennet* {yani, adn cenneti ile naim cenneti} *vardır.*

Bunlar; sıddıklara, şehîdlere, mukarreblere ve sâbikûna verilecektir. Bunlar ise, içinden bir ma'siyet geçirmekle birlikte, Rabbinin huzurunda duracağını hatırlayıp bundan korkan ve o ma'siyeti işlemeyi terkeden kimselerdir. İşte bunlara iki cennet vardır.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Ebû Sâlih Mukâtil'den naklen, o Atâ'dan, o İbn 'Abbâs'dan, o da Nebî'den (s.a) şöyle buyurduğunu nakletti:

Nebî sordu:

— İki cennetin ne olduğunu biliyor musunuz?

Ashâb cevab verdi:

— Allah ve Rasülü daha iyi bilir.

Nebî buyurdu ki:

— Bunlar cennetin ortasında iki bahçedir. Bunların her biri 500 yıllık mesafededir. Her bahçenin ortasında nur üstüne nurdan bir evi'n içersinde bir ev vardır. İçindeki nimetler ve yeşilliklerle (dalları) sallanmayan bir bahçe yoktur. Bunun kökleri gibi, dalları da, ağaçları da sabittir.

47. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Sonra bu iki cennetin niteliklerini belirterek buyuruyor ki:

48. *İkisinin de dalları vardır.* {İkisinin dalları da tıpkı asmalar gibi biri diğerinin içine girmiştir.}

49. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

50. *Her ikisinde de akar iki pınar vardır.* {(Her) pınarda da tadı bozulmayan sudan kanallar (açılır)}.

51. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

52. *İkisinde de her meyveden* {yani, her meyve çeşidinden} *çifter çifter* {yani, iki çeşit} *vardır.*

53. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

54. *Astarları kalın ipekten döşemelere yaslanmışlar olarak.*

Yüzleri yeşil ipekten olan ipek yaygılar üzerinde yaslanacaklardır.

(İstebrak [kalın ipek]) Fârisicedir.

Bunun bir benzeri de, sûrenin sonunda yer almaktadır: *Yeşil yastıklara* {yani, döşekler üzerindeki yeşil yastıklara} *yaslanarak* (er-Rahmân, 55/76)

...*Her iki cennetin* {yani, ağaçlarının, yemişlerinin} *toplanışı yakındır* {yani, o iki cennette toplanacak meyveler oldukça yakındır. Meyva toplayacak olana ağacın boyu yakın olacaktır. Adam bu toplayacağı meyveyi dilerse oturarak, dilerse yaslanarak, dilerse ayakta iken toplayabilecektir}.

55. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

56. *Onlarda* {yani, bu dört cennette[2]}, *gözlerini yalnız eşlerine dikmiş kadınlar vardır* {yani, bu kadınlar erkeklere bakmaktan gözlerini korurlar; kocaları dışında kimseye bakmazlar, onlar dışında kimseyi arzulamazlar}...

2 Şimdiye kadar söz konusu edilen bu iki cennet için hep ikil zamir kullanıldığı halde, burada çoğul zamir kullanılması –ki bu, üç ve yukarısı için kullanılan bir zamirdir– sebebiyle merhum Mukâtil, 62. âyetten itibaren söz konusu edilecek olan iki cenneti de bu kapsamda değerlendirmiş ve böylece de burada ikil zamir yerine çoğul ve dişil zamirin niçin kullanıldığına güzel bir şekilde işaret etmiştir. (Çeviren)

(Bu iki cennetten) öncelikle söz etmiştir. Diğer iki cennetle birlikte bunlar; Adn cenneti, Naim cenneti, Firdevs cenneti ve Me'vâ cennetidir. Bu dört cennette ise ağaç yaprakları ve semânın yıldızları kadar çok cennet vardır. O bakımdan Allah, *Onlarda gözlerini yalnız eşlerine dikmiş kadınlar vardır* buyurmuştur.

> ...*Kendilerinden önce ne bir ins, ne de bir cânn* {yani, cennet ehlinden önce ne bir insan, ne de bir cinn} *onlara dokunmuştur* {–çünkü o kadınlar cennette cennet ağaçlarıyla birlikte yaratılmışlardır–}.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Babam dedi: Ebû Sâlih dedi: Mukâtil dedi ki: "Onlara dokunmamıştır" demek, "onları kanatmamıştır" demektir.

Ebû Muhammed dedi: el-Ferrâ dedi ki: *"et-Tams, kan* demektir. *Tamestuhâ* ifadesi ise, *onu kanattım* anlamındadır."

> 57. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Sonra cennet kadınlarının niteliklerini anlatarak buyuruyor ki:

> 58. *Onlar sanki* {saydamlıkta kırmızı} *yakut,* {beyazlıkta} *mercandır* {yani, büyük incidir}.

> 59. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾
فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾

> 60. {Dünyada yapılan} *ihsanın karşılığı,* {âhirette} *ihsandan başkası olabilir mi* {yani, tevhîd ehlinin âhiretteki mükâfaatı cennetten başkası olabilir mi}?

> 61. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Sonra Allah, ashâbu'l-yemînin cennetlerini zikrediyor:

62. *O ikisinden başka (veya daha alt mertebede)* {yani, mukarreblerin, sıddîkların ve şehîdlerin cennetlerinden faziletçe daha aşağı} *iki cennet daha* {yani, Firdevs ve Me'va cenneti} *vardır.*

63. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Sonra bu iki cennetin niteliklerini belirtiyor:

64. *Her ikisi de mudhâmmedir* {yani, fazla sulanmaktan ve yeşillikten siyaha çalarlar [koyu yeşildirler]}.

65. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

66. *İkisinde de suları durmaksızın coşan iki pınar vardır.* {Her türlü hayırla dolup taşan ve eksilmeyen iki pınar.}

67. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ
مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ
إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

68. *İkisinde de meyve, hurma ve nar vardır.*

69. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

70. *İçlerinde* {yani, bu dört cennetin içinde[3]} *hayırlı ve güzel* {yani, ahlâkları itibariyle iyi, yüzleri itibariyle güzel} *kadınlar vardır.*

---

3 56. âyet ile ilgili olarak düştüğümüz nota bakınız. (Çeviren)

71. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

Sonra bu dört cennetin niteliklerini zikrediyor:

72. *Çadırlar içinde örtülerle gizlenmiş huriler vardır.*

el-Hûr, "beyaz" anlamındadır. *Maksûrât* [gizlenmiş] ise, "çadırlar içerisinde yalnızca kocaları için kalan kadınlar" demektir. Çadır'dan maksat da, içi oyulmuş tek bir inci olup bu da büyükçe bir saray kadardır. İncinin yüksekliği, bir mil, boyu bir fersah, eni bir fersah kadardır. Altın'dan 4.000 kapı kanadı vardır. İşte, *Melekler her kapıdan onların yanlarına girerler* (er-Ra'd, 13/23) buyruğunda anlatılan budur.

73. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

74. *Bunlara, onlardan önce ne bir ins dokunmuştur, ne de bir cinn* {yani, cennet ehlinden önce onlara bir insan da yaklaşmamıştır, bir cinn de yaklaşmamıştır –çünkü onlar cennette yaratılmışlardır–}

75. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

76. {Yaygılar üzerindeki} *yeşil yastıklara ve güzel döşemelere yaslanarak* {maksat, yaslanmak için yapılan örtülü, süslü yastıklardır}.

77. *O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?*

78. *Celâl* {yani, pek azîm} *ve ikram sahibi* {yani, Kendisinden daha kerîmi olmayan} *Rabbinin adı ne yücedir!*

Yüce ve mübârek zat, Kendini övmektedir.

56. EL-VÂKIA SÛRESİ

Mekke'de inen el-Vâkıa sûresi, Kûfiyyûna göre 96 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾
اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا
﴿٦﴾ وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾
وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾
اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ
مِنَ الْاٰخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *O vâkıa vâki olduğu* {yani, birinci nefha [üfürüş] olan o sayha [çığlık] meydana geldiği} *zaman.*

2. *Onun vukûa gelmesini* {yani, onun sayhasını} *yalanlayacak yoktur* {yani, onun gerçekleşmesini kimse yalanlayamaz –ki o ikilenmeyecek ve geri dönmeyecek bir emirdir–}.

3. *O hem alçaltıcıdır, hem yükselticidir.* {Bu tek sayha uzakta olana da, yakında olana da sesini işittirmiştir}.

Ebû Muhammed dedi: el-Ferrâ, el-Kelbî'den şöyle dediğini nakletti: "O kimilerini cehenneme alçaltıcıdır, kimilerini de cennete yükselticidir."

Başkası ise, "O yeryüzündekilere sesini işittirecek şekilde alçaltıcıdır, göktekilere de işittiren yükselticidir" diye açıklamıştır.

4. *Yeryüzü şiddetle sarsıldığı* {yani, yer kendine has o zelzelesiyle şiddetle sarsıldığı}...

Ki yer öyle bir sarsılacak/çalkalanacak ki içinde ne varsa üstüne çıkarmadıkça sakinleşmeyecek, dünya zelzeleleri gibi dinmeyecektir. Beşikteki çocuğun sallanıp sarsılması gibi sarsılacak ve üzerinde bulunan

dağ, şehir, yapı ve ağaç kabilinden ne varsa hepsi kırılıp dökülecektir. Ondan çıkmış bulunan ağaç ya da bitki olsun her şey tekrar içine geri dönecek, içindeki ölüleri, hazineleri (maden ve benzerlerini) dışına çıkaracaktır.

5. ...*Dağlar parça parça ufalandığı* {yani, darmadağın edildiği}...

6. ...*Dağılmış toz haline geldiği*...

Kökleri yerin en alt tabakası olan yedinci arza kadar uzanan, tepeleri arzın en üstünde bulunan çetin ve güçlü dağlar korkudan, evin penceresinden içeri giren güneş ışığında görülen toz zerreciklerine dönüşecektir.

Âyette geçen *el-münbess* [darmadağın], "hiçbir şey olmayan" demektir. *Hebâ* ise, "atların toynaklarından yükselen, etrafa dağılan toz" demektir. Bu açıklamayı 'Abdullâh ['Ubeydullâh] yapmıştır.

'Abdullâh ['Ubeydullâh] dedi: Bana bunu babam Ebû Sâlih'ten tahdis etti, o Mukâtil'den, o el-Hâris'den, o da 'Alî'den (a.s).

Sonra Allah buyuruyor ki:

7. ...*Siz de* {âhirette} *üç zevc* {yani, üç sınıf} *olduğunuz* {yani, iki sınıfınızın cennette, bir sınıfınızın da cehennemde olduğu} *zaman.*

Devamında bunların durumunu haber vermektedir:

8. *Meymene ashâbı, ne meymene ashâbıdır* {yani, yemîn sahiblerine cennette verilecek olan hayır ve ikramlar ne kadar çoktur}.

9. *Meş'eme ashâbı, ne meş'eme ashâbıdır* {yani, cehennem ateşinde meş'eme ehline yapılacak kötülükler ne büyüktür}.

10. *es-Sâbikûn* {yani, öncelikle nebîlere îmân ederek öne geçenler}, *sâbikûndur* {yani, bunlar, her ümmetten Allah'a ve Rasûlü'ne îmân etmekte elini çabuk tutarak öne geçenler olup cennete sebkat edecek [öncelikle girecek] olanlardır –ki Ebû Bekr ve 'Alî (r.a) da bunlar arasındadır–}

Durumlarını haber vererek buyuruyor ki:

11. *İşte onlar* {Allah nezdinde derece ve fazilet itibariyle} *mukarreb* [yakınlaştırılmış] *olanlardır.*

12. *Naîm cennetlerinde.*

Sonra es-sâbikûnu kasdederek buyuruyor ki:

13. *Öncekilerden bir sülle* {yani, öncekilerden bir topluluk: geçmiş ümmetler arasında öncelikle îmân edenler –ki bunlar, enbiyâyı görenler ve onlar hakkında bir göz açıp kırpacak kadar bir süre dahi kuşku etmeyenlerdir. İşte sâbikûn [öne geçenler] bunlardır–}.

14. *Birazı da sonrakilerdendir* {yani, ümmet-i Muhammed'dendir –onlar geçmiş ümmetler arasındaki sâbikûndan daha azdır–}.

Sonra Allah sâbikûn için hazırlamış olduğu naim cennetlerindeki hayırları söz konusu etmektedir:

15. *İşlenmiş tahtlar üzerinde.*

Boncuğun ipe dizilmesi gibi işlenmiş olmalarından maksat, ortaları inci, yakut ve zebercet ile süslenip püslenmiş olmalarıdır.

16. *Onlar üzerinde* {yani, üzerlerinde döşekler bulunan tahtlar üzerinde} *karşı karşıya yaslananlar olarak* {yani, birbirleriyle ziyaretleştiklerinde böyle oturacaklardır}.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ
مَعِينٍ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ
﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ
الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا
تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ
﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ
مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾

17. *(Ayrıca) etraflarında ebedî kılınmış* {yani, ölmeyen ve yaşlanmayan} *evlatlar dolaşır.*

18. {Bu evlatların ellerinde} *maîn'den* {yani, akan şarab pınarından} *testilerle, ibriklerle, kâselerle.*

el-Ekvâb [testiler], "gümüşten olup baş tarafları yuvarlak olan, emzikleri ve kulpları olmayan büyük kaplar"dır. İbrikler de, tıpkı billur gibi şeffaf gümüştendir. İşte, *Etraflarında gümüşten testiler ve billurdan sürahiler dolaştırılır. Gümüşten billur kaplar* (el-İnsan, 76/15-16) buyruğunda anlatılan budur. *Maîn* ise, "akan şarab pınarı" demektir. Kur'ân'da geçen her *maîn,* "akan su, pınar" anlamındadır. Ancak el-Mülk sûresindeki müstesnâdır. Burada, "zemzem suyu" kasdedilmiştir: *Eğer suyunuz yerin dibine geçiriliverse size kim bir main* {yani, kovalar ile alınabilecek açıktan akan bir su} *getirebilir?* (el-Mülk, 67/30). Yine Kur'ân'da geçen her *ke's*'den [kâseden] kasıt da "şarab"tır.

19. *Ondan başları da ağrımaz.* {Ondan dolayı} *akılları da giderilmez.*

20. *Seçip beğendiklerinden* {yani, istedikleri, tercih ettikleri türden} *meyveler.*

21. *Canlarının çektiğinden* {yani, dilerlerse közde kızartılmış, dilerlerse kurutulmuş} *kuş eti*{nden onlara ikram edilir ve her kuş Allah dostuna niteliklerini ve özelliklerini anlatır}.

22. *Ve hur-i ıyn* {yani, güzel ve iri gözlü, beyaz tenli kadınlar}.

23. *Sarmalanıp gizlenmiş inciler misali.*

Allah onların, örtüleri içerisindeki hallerini, üzerinde sadefi kapalı saklı incilere benzetmektedir. Bu incilere el değmediği gibi, gözler de onları görmemiştir, hiçbir insanın hatırından da böylesi geçmemiştir. Âhirette onlara verileceği zikredilen bu şeyler, olabileceğinin en güzelidir.

24. {Dünyada iken} *yapageldiklerine bir karşılık olarak.*

25. *Onlar orada* {yani, cennette} *ne bir lağv, ne de bir te'sim işitirler* {yani, cennette birbirlerinden boşu boşuna yapılan yemîn [lağv] işitmeyecekleri gibi, şarab içen dünya ehlinin şarab içtiklerinde yaptıkları gibi, te'sîm de [yalan da, günaha sokan söz de] işitmeyeceklerdir}.

26. *"Selâm selâm" diye bir sözden başka.*

Kasdedilen, meleklerin onlara çokça selâm verecekleridir.

Bunun bir benzeri de, *Melekler de her kapıdan onların yanına girip, "Sabrettiğiniz şeylere karşılık selâm size" derler* (er-Ra'd, 13/23-24) buyruğudur.

27. *Ve ashâbu'l-yemîn, ne ashâbu'l-yemîndir* {yani, ashâb-ı yemîne verilecek hayırlar ne de çoktur}.

Sonra Allah âhirette onlar için hazırladığı hayırları zikrediyor:

28. *Dikensiz bir sidr de* {yani, dünya ehlinin sidri [Arabistan kirazı] gibi dikenli olmayacaktır}.

29. *Meyveleri güzelce dizilmiş* {yani, biri diğerinin üstüne gelmiş} *muz ağaçları içinde.*

Bunun bir benzeri de, *Ve tomurcukları üst üste binmiş...* (Kaf, 50/10) âyetidir, ki bu da aynı anlamdadır.

30. *Yayılmış* {yani, zeval bulmayan, dünyadaki gibi gölgeleri kaybolmayan ve güneşi de olmayan} *gölgelerde.*

31. *Ve sürekli akan* {yani, bol bol akıp dökülen} *bir su yanında.*

32. *Pek çok meyve.*

33. {Ebediyen} *ardı arkası kesilmeyen* {yani, her an, her dem onlara ait olan} *ve asla engellenmeyen* {yani, ondan yararlanmaları için engel olunmayan meyveler}.

Bunlar, herhangi bir şekilde katı ve kullanışsız değildir; aksine tereyağından daha yumuşak, baldan daha tatlıdır.

وَفُرُشٍ
مَرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا
﴿٣٧﴾ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ الْآخِرِينَ
﴿٤٠﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ
﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ
ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ
﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ
﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ
﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

34. *Ve yükseltilmiş döşeklerde* {yani, tahtlar üzerinde –ki bunlar, üst üste konulmuş olup dünya odalarının yetmiş katı miktarındadır–}.

35. *Kuşkusuz Biz onları* {yani, bundan önce söz konusu edilen el-huru'l-ıyni} *yeniden yarattık.*

Burada, daha önce kendilerinden söz edilen hurileri nitelendirmektedir. Dünya ehli yaşlanıp acizleşirler, saçları ağarır. Allah bunları âhirette yeniden yaratmıştır.

36. *Hem onları bakireler kıldık* {yani, hepsini aynı yaşta: otuzüç yaşında genç kadınlar olarak bakireler kıldık}.

37. *Hem eşlerine düşkünler ve hep bir yaştadırlar.*

38. {İşte bu sözü edilen nimetler} *ashâbu'l-yemîn içindir.*

Sonra onların durumlarını şöylece haber vermektedir:

39. *Öncekilerden* {yani, geçmiş ümmetlerden} *de bir sülle* {yani, topluluk} *vardır.*

40. *Sonrakilerden* {yani, Muhammed (s.a) ümmetinden} *de bir sülle vardır.*

Cennetteki en kalabalık ümmet, Muhammed'in (s.a) ümmeti olacaktır. Bunlar önceki ümmetlerden önde ve onlardan mukarreb olacaklardır.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis etti, o Ebû Sâlih'ten, o Mukâtil'den tahdis etti, o Muhammed b. 'Alî'den, o İbn 'Abbâs'tan dedi ki: "Kuşkusuz cennet ehli 120 saftır. Bunun 80 safını Muhammed'in (s.a) ümmeti, 40 safını ise sair ümmetler oluşturacaktır. Diğer ümmetlerin sâbikûnu ve mukarrebleri ise, Muhammed ümmetinin sâbikûnundan ve mukarreblerinden çok olacaktır."

41. *Ashâbu'ş-şimal, ne ashâbu'ş-şimaldir* {yani, onlar için ne kötülükler vardır}.

Sonra Allah, âhirette onlar için hazırlamış olduğu kötülükleri söz konusu ederek buyuruyor ki:

42. {Onlar} *bir semûm* {yani, cehennemdeki kayadan çıkan yüzü ve vücuttaki diğer etleri paramparça eden sıcak bir rüzgâr} *ve*

hamîm {yani, harareti son dereceye ulaşmış aşırı sıcak} *içindedirler.*

43. *Ve yahmûmdan bir gölgededirler* {yani, siyah bir gölgede olacaklardır}.

Benzeri bir buyruk da Mürselât sûresindedir.

Bu siyah gölge, cehennemden çıkan duman şeklindedir. Onlar süradikte üç fırka halinde iken bu siyah duman gölgesi tepeleri üzerinde üç kola ayrılacaktır. İşte, *Üç kolu bulunan bir gölgeye gidin* (el-Mürselât, 77/30) buyruğu bunu anlatmaktadır. Bu gölge süradikte olacaktır: İşte, *Onun süradiki* {yani, cehennem ateşinden çıkacak ve kâfirlerin etrafını kuşatacak bir alev} *onları kuşatmış olacaktır* (el-Kehf, 18/29) buyruğu da bunu anlatmaktadır: Onlar, süradikin, yani cehennem ateşinden çıkacak ve kâfirlerin etrafını kuşatacak alevin sıcağından bu gölgenin altında dinlenmeye çekilecekler iken mideleri bulanacak, bağırsakları paramparça olacaktır. Sonra diğer taraftan başka bir alev çıkacak ve onun ucu öbürüne ulaşacak. Böylece süradik her yandan onları kuşatmış olacaktır. İşte, *Onun süradiki onların etrafını kuşatmış olacaktır* buyruğu bunu anlatmaktadır. "Yahmûm'dan bir gölge de", kâfirlerin başları üzerinde üç bölük olacak ve cehenneme girmeden önce o gölgede dinlenmeye çekileceklerdir. *Allah cennetlikler için de, O gün cennetliklerin kalacakları yer çok hayırlı ve* {cennette eşleriyle birlikte} *dinlenecekleri yer çok güzeldir* {yani, kâfirlerin süradikteki yahmûm'dan gölge altında dinlenmelerinden daha üstündür} (el-Furkân, 25/24) buyurmaktadır.

Sonra gölgenin niteliklerini söz konusu ederek buyuruyor ki:

44. *O* {dinlendikleri yer, gölge} *serin de değildir, kerîm de değildir* {yani, konaklamak için güzel bir yer değildir}.

Arkasından Allah, sözü geçen cehennem azabını kendileri hakkında takdir etmesine sebeb teşkil eden amellerinin niteliklerini söz konusu ederek buyuruyor ki:

45. *Çünkü bunlar daha önce* {yani, dünyada iken} *mütref idiler* {yani, nimetler içinde oldukları halde Allah'ın emrini terk ediyorlardı}.

46. *Ve o azîm hıns üzerinde ısrar ediyorlardı* {yani, büyük günah olan şirki sürdürüp gidiyorlardı}.

Bunun bir benzeri de, *Ve yaptıkları üzerinde ısrar etmezler* {yani, onu devam ettirmezler, ayak diretmezler} (Âl-i İmrân, 3/135) ve, *Israr edip durdular* {yani, sürdürüp gittiler} (Nûh, 71/7) ve, *Sonra müstekbir olarak ısrar eder* {yani, büyüklenerek tekebbür ederek böylece devam eder gider} (el-Câsiye, 45/8) âyetleridir.

47. {Ve şirkleri ile birlikte dünyada iken, hayret ederek} *derlerdi ki: "Biz ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı, gerçekten biz mi tekrar diriltileceğiz?"...*

48. ...*"Ya önceki babalarımız da mı diriltilecek?"*

49. {Ey Muhammed onlara} *de ki: "Muhakkak öncekiler* {yani, geçmiş ümmetler} *de, sonrakiler de"* {yani, Muhammed'in (s.a) ümmeti de}...

50. ...{âhirette} *bilinen bir günün belli bir vaktinde elbette toplanacaklardır."*

Ardından Allah âhiretteki yiyecek ve içeceklerini söz konusu ederek buyuruyor ki:

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ
مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ
عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ
﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾

51. *Sonra gerçekten siz ey* {hidâyetten uzaklaşmış} *dalâlette olan yalanlayıcılar* {yani, ey Mekkeli müşrikler ve ölümden sonra dirilişi reddeden yalanlayıcılar –çünkü onlar, "Önceki atalarımız da mı diriltilecek?" demişlerdi–}.

52. *Siz elbette zakkum ağacından yiyeceksiniz.*

53. *Ve ondan* {yani, onun yemişinden, meyvesinden} *karınlarınızı dolduracaksınız.*

54. *Onun* {yani, yediğinizin} *üzerine de hamîmden* {yani, son derece sıcak içecekten} *içeceksiniz.*

55. *Hîm'in* {yani, susuzluk illetini tutulup bir türlü suya kanmayan develerin} *içişi gibi içeceksiniz.*

Cehennemlikler öyle susatılacak ki, her gün iki defa (hamîmden) hîm'in içişi gibi içmek zorunda kalacaklardır.

56. *İşte bu* {yani, sözü edilen zakkum ve şarab}, *dîn* {yani, hesaba çekilme} *günü kendilerine çekilecek ilk ziyafettir.*

57. *Sizi* {hiçbir şey değilken} *Biz yarattık* {ki bunu biliyorsunuz}. *O halde* {ölümden sonra dirilişi} *tasdik etmeniz gerekmez mi?*

Sonra ibret almaları için yarattıkları hakkında haber vererek buyuruyor ki:

58. *Dökmekte olduğunuz* {yani, hızlıca bıraktığınız sudaki nutfeyi ihtiva eden} *meniden haber verin.*

ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ
وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوق۪ينَۙ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ ف۪ي مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُو۫لٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَاَيْتُمْ
مَا تَحْرُثُونَۜ ﴿٦٣﴾ ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَٓاءُ
لَجَعَلْنَاهُ حُطَاماً فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُونَۙ ﴿٦٦﴾ بَلْ
نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَاَيْتُمُ الْمَٓاءَ الَّذ۪ي تَشْرَبُونَۜ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ
اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَٓاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجاً
فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّت۪ي تُورُونَۜ ﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ
شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤُ۫نَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعاً
لِلْمُقْو۪ينَۚ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٤﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ
بِمَوَاقِعِ النُّجُومِۙ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظ۪يمٌۙ ﴿٧٦﴾

59. *Onu* {bir beşer olarak} *siz mi yaratıyorsunuz, yoksa* {onu} *yaratan Biz miyiz?* {Elbetteki onu yaratan Biziz.}

60. *Aranızda ölümü Biz takdir ettik* {de, kiminiz küçükken ölür, kiminiz büyüdükten sonra ölür, kiminiz genç, kiminiz yaşlı ölür, kiminiz de ömrün en düşkün haline ulaşır}...

Arkasından onları korkutarak buyuruyor ki:

...*Kimse Bizim önümüze geçemez* {yani, Biz bunu dileyecek olursak kimse Bizi aciz bırakamaz}.

61. *Yerinize benzerlerinizi* {yani, sizin gibilerini ya da sizden iyilerini} *getirip* {yani, yaratıp} *değiştirmek ve sizi bilmediğiniz bir şekilde* {yani, sizin bu hilkatinizden başka türlü bir halde, başka bir sûrette} *yeniden yaratmak hususunda (kimse Bizi aciz bırakamaz).*

62. *Andolsun ki ilk yaratılışı bildiniz* {yani, ilk olarak bir nutfeden, sonra bir alekadan, sonra bir mudğadan hiçbir şey değilken yaratılmış olduğunuzu biliyorsunuz}. *Tezekkür etmeli değil misiniz* {yani, Allah'ın sizi hiçbir şey değilken ilk olarak yarattığı gibi, ölümden sonra tekrar diriltmeye de kadir olacağını düşünmez misiniz}?

63. *Ektiğiniz tohumdan bana haber verin.*

64. *Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitirenler Biz miyiz* {yani, onu Biz koruyoruz: onun yeşerip bitmesini sağlayanlar siz misiniz, Biz miyiz}?

65. {Hem} *dileseydik onu* {olgunlaştığı sırada} *çerçöp yapardık* {yani, telef ederdik}. *Siz de hayret ederdiniz* {yani, şaşırır kalırdınız}.

66. {Ve derdiniz ki:} *"Gerçekten biz borca batırıldık"* {yani, borç bizi bastırdı ve elbette biz bunun hayrından mahrum bırakıldık}...

67. ...*"Daha doğrusu biz mahrum bırakıldık."*

68. *İçtiğiniz sudan Bana haber verin.*

69. *Onu bulutlardan siz mi indirdiniz yoksa indiren Biz miyiz?*

70. *Dileseydik onu* {tatlı iken} *ucâc* {yani, aşırı tuzlu olduğundan acı} *kılardık. Peki* {bu nimetlerin Rabbine} *şükretmeniz* {ve böylece size içecek tatlı su verdiği için O'nu tevhîd etmeniz} *gerekmez mi?*

71. *Şimdi* {ağaçlar, taşlar hunnâb kamışlardan} *yakmakta olduğunuz ateşten Bana haber verin.*

72. *Onun ağacını siz mi inşâ ettiniz* {yani, yarattınız} *yoksa inşâ eden* {yani, yaratan} *Biz miyiz?*

73. *Onu* {yani, dünyadaki bu ateşi cehennemdeki büyük ateş için} *bir hatırlatma olmak üzere ve konup göçenler için bir fayda* {yani, ıssız bir yerde bulunan yolcular ve bedevîler için yararlanacakları bir meta} *kılan Biziz.*

74. {Ey Muhammed,} *Rabbinin azîm* {yani, pek büyük –ki ondan büyüğü yoktur–} *adıyla tesbih et* {yani, tevhîdi zikret}.

75. *Hayır, nücûmun mevkilerine* {yani, kısım kısım inen Kur'ân'ın düştükleri yerlere} *yemîn ederim.*

Sonu ve başı, yedinci semâdaki levh-i mahfuzdan dünya semâsındaki seferelere: yazıcı meleklere Kadr gecesinde inmiştir.

Bunun bir benzeri de, *Oldukça değerli ve emre itaatkâr seferenin elleriyle…* (Abese, 80/15-16) âyetleridir.

Sonra Allah bu yemînin büyüklüğüne dikkat çekiyor:

76. *Ve eğer bilirseniz gerçekten bu büyük bir yemîndir.*

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ
﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾
وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ
﴿٨٣﴾ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَٰكِنْ
لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ
وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ
مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ
﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ
حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

77. *Kuşkusuz o kerîm bir Kur'ân'dır.*

Allah bu Kur'ân'ın pek kerîm [şanı yüce ve şerefli] olduğuna yemîn etmektedir. Fussilet sûresinde de, *Ve muhakkak o azîz bir kitabtır* (Fus-

silet, 41/41) buyurmaktadır. Allah onun keremini ve izzetini arttırsın. Kur'ân hakkında buyuruyor ki:

78. *O meknûn bir kitabtadır.*

Mahlukatına karşı gizlenmiş Allah nezdinde levh-i mahfuzda arşın sağındadır.

79. *Ona ancak mutahhar olanlar dokunur* {yani, bu kitaba ancak günahlardan tertemiz ve arınmış olanlar dokunabilir –bunlar da, dünya semâsındaki sefere melekleridir, ki azîz ve celîl olan Rabb ona her gün nazar eder–}.

Devamla buyuruyor ki:

80. {Bu kitab} *âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.*

81. *Şimdi siz bu sözü mü* {yani, Kur'ân'ı mı} *idhân* {yani, inkâr} *ediyorsunuz?*

Allah'ın, *Keşke sen idhân etsen de onlar da idhân etselerdi diye arzu ettiler* (el-Kalem, 68/9) buyruğu da buna benzemektedir.

82. *Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılıyorsunuz?*

Çünkü Nebî (s.a) aşırı sıcak bir dönemde bazı Arab kabileleri üzerine gazaya çıktı. İnsanların beraberindeki su bitince aşırı derecede susadılar ve susuz bir yerde konakladılar ve dediler ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim için yağmur dile.

Nebî (s.a) şöyle buyurdu:

— Yağmur yağmasını dileyip de size yağmur yağacak olursa belki "Bu yağmur şu şu yıldızın doğuşu ya da batışı dolayısıyla yağdı" dersiniz.

Beraberindekiler dediler ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Yıldızların doğuş ve batışı ile ilgili haberler(in dönemi) geride kaldı.

Bunun üzerine Nebî (s.a) abdest alıp namaz kıldı, sonra da yüce Rabbine du'a etti de bir rüzgâr esti ve bir bulut görüldü. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra bulut üst üste yığılmış haliyle üzerlerini kapattı ve cömertçe bir yağmur yağdı. Nihâyet vâdiler aktı. Kendileri de kana

kana su içtiler, hayvanlarını suladılar, kirlilerini yıkadılar, kırbalarını doldurdular. Nebî (s.a) dışarı çıktı, vâdiden kabını dolduran bir adamın yanından geçti. O adam şöyle diyordu:

— Bu yağmur, şu yıldızın doğuşundan ötürüdür.

Oysa yağmur Allah'tan bir rızık olarak gelmiştir. Onlarsa bunu yıldızlara bağladılar, Allah'ın nimetine şükretmediler. Bunun üzerine Allah, *Rızkınızı* {yani, yıldızlar sebebiyle yağmur yağdığı şeklindeki kanaatinizi} *yalanlamaktan ibaret mi kılıyorsunuz?* {Oysa sizi rızıklandıran Biziz, öyleyse yalanlamayın ve bu rızkın yıldızlardan geldiğini söylemeyin} buyurdu. Sonra onlara öğüt vererek buyuruyor ki:

83. *Hele* {bu can} *bir boğaza gelince* {yani, gırtlağa gelip dayanınca},...

84. *...o vakit siz de* {Benim emrimi ve saltanatımı bekleyerek} *bakar dururken...*

85. *Evet, o zaman Biz ona* {yani, rûhunu kabzetmek için ona gelmiş olan ölüm meleğine} *sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.*

86. *Eğer siz gerçekten medîn olmayacak* {yani, hesaba çekilmeyecek} *olsaydınız.*

{Aynı kökten olup aynı manaya gelmesi hasebiyle}, *Dîn Günü'nün* {yani, hesab gününün} *mâliki* (el-Fâtiha, 1/4) ve, *Dîni* {yani, hesaba çekilmeyi} *yalanlayanı gördün mü?* (el-Maun, 107/1) ve, *Muhakkak dîn vâki olacaktır* {yani, hesaba çekilme gerçekleşecektir} (ez-Zâriyât, 51/6) ve, *Gerçekten biz mi medîn olacağız* {yani, hesaba çekileceğiz} (es-Sâffât, 37/53) âyetleri de bunun benzeridir.

87. *Doğru söyleyenler iseniz onu geri çevirebilirdiniz.*

88. *Eğer o* {yani, ölen kişi} *mukarreblerden* {yani, Allah nezdinde dereceleri ve üstün fazileti itibariyle yakınlaştırılmışlardan} *ise,...*

89. *Artık* {ona} *rahatlık, reyhân* {Himyer lehçesinde, cennetteki rızık demektir} *ve naîm cenneti vardır.*

90. *Ve eğer o* {yani, ölen şahıs} *yemîn ashâbından ise,...*

91. *...yemîn ashâbından sana selâm olsun* {yani, Allah onların günahları dolayısıyla onları selâmete kavuşturdu, günahlarını bağışlayıp affetti, iyiliklerini kabul etti}.

92. *Eğer o* {yani, ölen şahıs, ölümden sonra dirilişi} *yalanlayan* {ve hidâyeti izleyip} *dalâlet içinde olanlardan ise,...*

93. *...ona hamîmden* {yani, son derece sıcak sudan} *bir ziyafet...*

94. *...ve cahîme* {yani, pek büyük ateşe} *bir atılış (vardır).*

95. *Kuşkusuz ki bu* {yani, mukarrebler, ashâbu'l-yemîn ve dalâlette olan yalancılar için bu anlatılanlar}, *yakîn* {yani, hiç kuşku olmayan} *hakkın ta kendisidir.*

96. *O halde* {ey Muhammed} *azîm Rabbinin ismiyle tesbih et* {yani, Rabbini tevhîd ile zikret! O'ndan daha azîm [büyük] yoktur}.

Bu buyrukla şanı yüce Rabbimiz, Kendi zatını tazim etmektedir.

57. EL-HADÎD SÛRESİ

Kûfîyyûna göre 29 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ
وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٣﴾
هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِۜ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَاۜ وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ
﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِۜ وَهُوَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Göklerde olanlar* {yani, melekler ve diğerleri; güneş, ay ve yıldızlar} *ve yerde olanlar* {yani, dağlar, denizler, ırmaklar, ağaçlar, yerde hareket eden canlılar, kuşlar, bitkiler, gökle yer arasındaki rüzgârlar, bulutlar, ve her ikisindeki bütün yaratılmışlar} *Allah'ı tesbih eder* {zikreder, fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız}. *O* {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

2. *Göklerin* {yani, göklerde bulunanların} *ve yerin mülkü Allah'ındır.* {Ölüleri} *diriltir ve* {dirileri} *öldürür ve O* {diriltmek ve öldürmek dahil} *her şeye* {gücü yeten} *kadirdir.*

3. *O* {her şeyden önce olan} *el-evveldir,* {mahlukattan sonra kalacak olan} *el-âhirdir,* {her şeyin: semâvatın üstünde olan} *ez-zâhirdir,* {her şeyden gizli olan, yerlerin altında olanları dahi bilen} *el-bâtındır. O her şeyi* {çok iyi bilen} *alîmdir.*

4. *O gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra* {yani, gökleri ve yeri yaratmadan önce} *arş üstünde istivâ edendir. O yere gireni* {yani,

yağmuru}, *oradan çıkanı* {yani, bitkiyi}, *semâdan ineni* {yani, semâdan inen melekleri}, *oraya yükseleni* {yani, semâvata yükselen melekleri} *de bilendir.* {Yerin} *neresinde olursanız O* {ilmiyle} *sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı* {çok iyi gören} *basîrdir.*

5. *Göklerin ve yerin mülkü yalnız O'nundur. Bütün işler* {yani, yaratılmışların işleri} {âhirette} *Allah'a döndürülür.*

6. *Geceyi, gündüze bitiştirir, gündüzü de geceye bitiştirir...*

Kasdedilen, bunların her birinin artması ve eksilmesidir. Nitekim, *Geceyi gündüze dolar, gündüzü de geceye dolar* (ez-Zümer, 39/5) âyeti de bunu; yani bunların her birinin diğerinin zamanından aldığını ve sonunda gecenin onbeş saat, gündüzün de dokuz saat oluncaya kadar böyle devam ettiğini anlatmaktadır.

...O göğüslerin özünü {yani, onlarda hayır ve şer namına olanları} *en iyi bilendir.*

آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ
آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ
أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ
دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ
الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

7. *Allah'a* {yani, Allah'ın tevhîdine} *ve O'nun Rasûlü'ne* {yani, Muhammed'e (s.a)} *îmân edin* {yani, tasdik edin. Allah yolunda: Allah'a itaat uğrunda} *sizi başlarında halife kıldığı şeylerden* {yani, Allah'ın sizi başkalarının yerine başına geçirmiş olduğu

mallardan} *infak edin. Sizden îmân edip, infak edenler için büyük bir ecir* {yani, cennette güzel bir mükâfaat} *vardır.*

8. *Rasûl* {yani, Muhammed (s.a)} *sizi Rabbinize îmân etmeniz için davet edip dururken ve* {sizi Âdem'in sulbünden çıkardığı gün} *sizden kesin söz de almış bulunuyorken* {ve siz de O'nun rubûbiyetini tanıyacağınızı itiraf etmiş iken} *size ne oluyor da Allah'a îmân etmiyorsunuz? Eğer îmân edenlerseniz* {yani, çünkü siz îmân etmiş kimselersiniz}.

9. *O, kuluna* {yani, Muhammed'e (s.a)} *apaçık âyetler* {yani, içindeki emir ve nehiyleri apaçık olan Kur'ân'ı} *indirendir; sizi zulumâttan nura* {yani, şirkten îmâna} *çıkarmak için. Muhakkak Allah size elbette raûfdur, rahîmdir.* {Çünkü sizi dînine hidâyet eyledi, aranızda Muhammed'i (s.a) nebî olarak gönderdi, üzerinize de kitabını indirdi.}

10. *Ne oluyor size ki Allah'ın yolunda* {yani, Allah'a itaat uğrunda –eğer mü'min iseniz–} *infak etmiyorsunuz?...*

O halde Allah yolunda infak edin. Eğer cimrilik edecek olursanız, gerçek şu ki Allah size de, göklerde ve yerde bulunanlara da mirasçı olacaktır.

İşte şu buyruk bunu dile getirmektedir:

...Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır {yani, hepsi yok olurlar, baki olan sadece yüce Rabbimizdir. Kullar birbirlerine mirasçı olur, fakat Rabbimiz baki kalır ve onlara mirasçı olur}. *Aranızda fetihten* {yani, Mekke'nin fethinden} *önce* {malını} *infak edip* {düşmana karşı} *kıtal edenler,* {fazilet ve öne geçmek bakımından} *bir olmaz. Bunlar derece itibariyle,* {Mekke'nin fethinden} *sonra infak edip* {düşman ile} *kıtal edenlerden daha büyüktür. Bununla birlikte Allah hepsine de el-hüsnâyı* {yani, cenneti} *va'd etmiştir* {yani, her iki kesime de Allah cenneti va'd etmiş bulunmaktadır}. *Allah yaptıklarınıza* {yani, mallarınızdan yaptığını infakı} {bilen} *habîrdir.* {O sizin mevlânızdır: velînizdir.}

11. *Allah'a karz-ı hasen* {yani, gönül hoşluğu} *ile* {yani, muhtaçlara (infak etmek sûretiyle)} *borç verecek kimdir? O da bunu o kimseye kat kat verecektir. Ayrıca o kimse için pek kerîm bir ecir de* {yani, cennette pek güzel bir karşılık da} *vardır.*

Âyet, Ensâr'dan Ebu'd-Dahdah hakkında inmiştir.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ
هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ
وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾

12. *O günde* {ey Muhammed} *mü'min erkeklerle, mü'min kadınları* {sırat üzerinde } *nurları* {cennete yol gösterici olarak} *önlerinde ve sağlarında koşar görürsün* {yani, dünyadaki tasdikleri sebebiyle onlara âhirette sırat üzerinde nur verilecektir –çünkü onlar Allah'ın tevhîdîni tasdik etmişlerdi–. Hafaza melekleri onlara şöyle diyecektir:} *"Bugün sizin müjdeniz, içlerinde* {ölmemek ve} *ebedî kalıcılar olmak üzere altından ırmaklar akan cennetlerdir. İşte büyük fevz [kurtuluş] budur."*

13. *O günde münâfık erkeklerle, münâfık kadınlar* {sırat üzerinde} *mü'minlere, "Bizi bekleyin* {yani, bizi gözetleyin} *de nûrunuzdan aydınlanalım"* {ve sizinle birlikte yürüyelim} *diyecekler.* {Melekler tarafından onlara,} *"Arkanıza dönün de nur arayın"* {yani, geldiğiniz yere gidin, orada karanlıktan kurtulmak için nur arayın} *denilecek,* {geri dönecekler, fakat hiçbir şey göremeyecekler. Allah tarafından} *aralarına* {yani, A'râftakiler ile münâfıkların arasına}, *kapısı olan bir sûr*{yani, cennetlikler ile cehennemlikler arasında kapısı bulunan bir duvar} *çekilecek. Onun* {yani, bu surun/duvarın} *iç tarafında* {yani, cennete bakan tarafında} *rahmet,* {cehenneme bakan} *dış tarafında ise azab vardır.*

Bu, cennetlikler ile cehennem ehli arasına çekilecek olan hicabtır, ki sûr da budur. A'râf ise sûrun yüksek kısmına denir.

14. {Münâfıklar} *onlara* {surun arkasından} *şöyle seslenirler: "Biz* {dünyada} *sizinle beraber değil miydik?" Onlar, "Evet* {zâhiren bizimle beraber idiniz} *ama siz kendi nefislerinizi fitneye düşürdünüz* {yani, nimetleri inkâr ederek kâfir oldunuz ve dîninizi ihmal ettiniz, Muhammed'in ölmesini} *bekleyip durdunuz.* {"Muhammed çok geçmeden ölür, biz de ondan rahata kavuşuruz" dediniz}, *kuşkuya düştünüz* {yani, Muhammed'in nebî olduğu hususunda tereddüt ettiniz}. *Emânî sizi* {dîninizden uzaklaştırıp} *aldanışa itti* {de "Çok geçmeden Muhammed ölür, İslâm yok olur gider, biz de rahat ederiz" dediniz}. *Nihâyet Allah'ın* {ölüm} *emri geldi, o ğarûr* {yani, çok aldatıcı şeytânlar} *sizi Allah ile aldattı.*

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ
مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوٰيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلٰيكُمْ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا
نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ
عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ
﴿١٦﴾ اِعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ اِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَاَقْرَضُوا
اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

15. *İşte bugün* {âhirette ey münâfıklar topluluğu} *sizden de,* {Allah'ın tevhîdîni inkâr eden} *kâfirlerden de* {yani, Arab müşriklerinden de} *hiçbir fidye alınmaz. Kalacağınız yer ateştir* {yani, cehennem ateşi münâfıklar için de müşrikler için de kalınacak yerdir}. *O sizin mevlânızdır* {yani, sizin velînizdir/dostunuzdur}. *O ne kötü dönüş yeridir!*

Her mü'mine bir kâfir verilecek ve "Bu senin için cehennem ateşinden kurtarıcı bir fidyedir" denilecektir. İşte Allah'ın, *Sizden* {yani, mü-

nâfıklardan da, kâfirlerden de} *bir fidye alınmaz* {–ki fidye sadece mü'minlerden alınacaktır–} buyruğu bunu anlatmaktadır.

> 16. *Îmân edenlerin kalblerinin Allah'ın zikrine* {yani, Kur'ân'a} *huşû duymaları vakti gelmedi mi?...*

Âyet, hicretten altı ay sonra münâfıklar hakkında nâzil oldu. Şöyle ki: Onlar bir gün Selman-ı Fârisi'ye, "Bize Tevrât'ta neler olduğunu anlat. Onda hayret verici şeyler varmış" dediler. Bunun üzerine, *Elif, Lâm, Râ. Bunlar mübîn kitabın âyetleridir. Muhakkak biz akledesiniz diye onu Arabça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz bu Kur'ân'ı vahyetmekle en güzel kıssayı sana anlatacağız* (Yûsuf, 12/1-3) âyetleri indi. Böylece Allah Teâlâ onlara Kur'ân'ın başkalarından daha iyi olduğunu: onlar için daha yararlı olacağını haber verdi. Yüce Allah'ın dilediği kadar bir süre Selman'a soru sormadılar. Sonra tekrar Selman'a, "Bize Tevrât'tan anlat. Onda hayret verici şeyler varmış" dediler. Bunun üzerine, *Allah sözün en güzelini müteşabih ve mesani bir kitab* {yani, Kur'ân} *halinde indirmiştir. Ondan dolayı Rabb'lerine kalbten huşû duyanların derileri ürperir. Sonra Allah zikredildiği için derileri ve kalbleri yumuşar* (ez-Zümer, 39/23) âyeti nâzil oldu. Yüce Allah'ın dilediği kadar bir süre Selman'a soru sormaktan vazgeçtiler. Sonra tekrar ona, "Bize Tevrât'tan bahset, onda hayret verici şeyler varmış" dediler. Bu sefer, *Îmân edenlerin* {yani, îmân ettiklerini söyleyen münâfıkların} *kalblerinin Allah'ın zikrine karşı huşû duymaları* {–huşûa nail olmadılar mı, yani Allah'ın zikri dolayısıyla kalbleri incelmedi mi? diye de açıklanmıştır–} *vakti gelmedi mi* {yani, Allah zikredildiğinde kalbleri yumuşamalı değil mi}? buyruğu indi.

> *...Ve haktan* {yani, Kur'ân'dan} *inene karşı...*

Onlara öğüt vererek buyuruyor ki:

> *...Ve* {kalb katılığı bakımından} *kendilerine önceden* {yani, Muhammed (s.a) nebî olarak gönderilmeden önce} *kitab verilenler gibi olmamaları (gerekmiyor mu?) Üzerlerinden uzun bir zaman geçti.*

Söz konusu uzun zaman, ondan önceki dönem ile Nebî'nin (s.a) ortaya çıkışı arasındaki süredir. Münâfıkların kalbleri Allah'ın zikrine karşı yumuşamıyordu.

...Bu sebeble kalbleri katılaştı {yani, yumuşamadı}, *onların çoğu fâsık kimselerdir.*

17. *Şunu bilin ki muhakkak Allah ölümünden sonra yeri diriltir. Akledeseniz* {yani, ölümden sonra diriliş üzerinde tefekkür edip aklınızla kavrayasınız} *diye sizlere âyetleri beyân ettik/bildirdik.*

18. *Kuşkusuz ki* {mallarından} *sadaka veren erkeklerle, sadaka veren kadınlar...*

Âyet-i kerîme, Ensâr'dan Ebu'd-Dahdah hakkında nazîl olmuştur. Şöyle ki: Nebî (s.a), insanlara sadaka vermelerini emredip, sadakanın sevabını hatırlatarak teşviklerde bulununca Ensâr'dan Ebu'd-Dahdah dedi ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bahçemi Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne sadaka olarak bağışladım.

Sonra bahçesine geldi. Bahçede bulunan eşi Ümm ed-Dahdah'a dedi ki:

— Ey Ümm ed-Dahdah! Ben bahçemi Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne sadaka olarak bağışladım. Haydi iki kızımın ellerini tut ve onları bahçeden çıkar.

Bahçeden çıkıp güneşin hararetine maruz kalan çocuklar ağladılar. Anneleri onlara, "Ağlamayın, babanız bahçesini Rabbine sattı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a) şöyle buyurdu:

— Ben cennette Ebu'd-Dahdah'a ait olup salkımları dolayısıyla dalları sarkmış nice hurma ağacı gördüm.

İşte onun hakkında şu buyruk indi:

...Kuşkusuz ki {mallarından} *sadaka veren erkeklerle, sadaka veren kadınların ve Allah'a karz-ı hasenle* {yani, gönül hoşluğuyla, ecrini Allah'tan bekleyerek} *borç verenlerin, kendilerine (ecirleri) kat kat arttırılır ve onlar için kerîm bir ecir* {yani, cennette güzel bir karşılık} *vardır.*

Fakirlerin, "Bizim kendisiyle cihada katılacağımız ya da sadaka vereceğimiz herhangi bir malımız yok" demeleri üzerine şu buyruklar nâzil oldu:

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ
وَالشُّهَدَاءُ عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ
وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ
وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ
الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَٰلِكَ
فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

19. *Allah'a* {yani, Allah'ın tevhîdine} *ve* {bütün} *rasûllerine îmân edenler* {yani, tasdik edenler} {var ya} *işte onlar* {haklarında bir an dahi kuşku duymaksızın Allah'ı ve Rasûlü'nü tasdik eden} *sıddîklardır.*

Sonra Allah yeni bir cümle ile buyuruyor ki:

...Şehitlere {yani, onlardan şehîd düşenlere} *gelince, Rabb'lerinin nezdindedirler. Onların ecirleri* {yani, karşılıkları ve faziletleri} *ve nurları vardır. Kâfir olup, âyetlerimizi* {yani, Kur'ân'ı} *yalanlayanlara gelince, işte onlar cahîm* {yani, pek büyük ateş} *ashâbıdırlar.*

20. *Bilin ki dünya hayatı...*

Allah, rağbet etmesinler diye dünyaya karşı zâhid olmalarını sağlamak amacıyla dünyayı söz konusu ederek buyuruyor ki:

...{Onda} *bir oyun, bir lehv, ziynet, aranızda karşılıkla öğünme, mallar ve evlat çokluğuyla öğünüş vardır.*

Ev, bark, binek ve benzeri şeylerde dünyanın ve dünyayı âhirete tercih edenlerin misali şuna benzer:

...*Ekini kâfirlerin hoşuna giden gays* {yani, meralar bitiren yağmur} *gibidir. Sonra o ekin gürleşir de arkasından sen onu sararmış görürsün* {yani, o yeşilken bir de bakarsın ki sararıvermiş}. *Sonra da o ufak çerçöp olur* {yani, hiçbir ekin kalmaz, telef olur gider. İşte dünya hayatını âhiretten üstün tutanın hali de budur. Sonra da böyle bir kimse için} *âhirette şedîd bir azab vardır...*

Sonra buyuruyor ki:

...{Mü'minler için ise} *Allah'tan bir mağfiret ve bir razı oluş vardır. Dünya hayatı,* {fani olan} *dünya metâından başka bir şey değildir.*

21. {Sâlih ameller ile –ki bunlar beş vakit namazdır–} *Rabbinizden* {günahlarınız için} *bir mağfirete ve eni yer ile gök arası kadar olan bir cennete koşuşun* {yani, yedi semâ birbirine, yedi arz da birbirine bitiştirilse, sonra da gökler ve yerler birbirlerine bitiştirilse cennetlerin eni bunlar kadar olacaktır –ancak Allah uzunluğunu zikretmemektedir–}. *Bu (cennet) Allah'a* {yani, Allah'ın tevhîdine} *ve rasûllerine* {yani, Muhammed'in (s.a) nebî olduğuna} *îmân edenlere* {yani, tasdik edenlere} *hazırlanmıştır. Bu Allah'ın lütfudur, onu* {kullarından} *dilediği kimselere verir* {ve bunu onlara özel olarak bağışlar}. *Allah büyük lütuf sahibidir.*

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا
تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

22. {Yağmur, bitki ve mahsul kıtlığı gibi} *ister yerde,* {belâ ve hadlerin uygulanması gibi} *ister nefislerinizde meydana gelen her musibet mutlaka bir kitabtadır* {yani, orada: levh-i mahfuzda yazılıdır}; *Biz onu* {yani, bu nefsi} *yaratmadan önce* {böyledir}. *Kuşkusuz ki bu* {yani, kitabta: levh-i mahfuzda ona isabet edeceği tesbit edilen şey} *Allah'a çok kolaydır* {yani, O'nun için hiç zor değildir}.

Yine (‘Ubeydullâh) senediyle (dedi:) Mukâtil dedi ki: Bana Atâ b. Ebî Rebah, İbn ‘Abbâs'tan şöyle dediğini anlattı: “Allah levh-i mahfuzu eni ve boyu 500'er yıllık mesafe olarak yarattı. O beyaz bir inciden olup iki kenarı kırmızı yakuttandır. Kelamı nurdur, yazısı nurdur, kalem nurdandır. Onun da uzunluğu 500 yüz yıllık bir mesafedir.”

23. *Ele geçiremediğiniz* {hayır ve ganimet}*e tasalanmayasınız ve size verdiğine* {yani, size verdiği hayra} *sevinmeyesiniz* {yani, böbürlenip kibirlenmeyesiniz} *diye.*

Bundan dolayı Allah buyuruyor ki:

...Allah muhtâl ve fahûr olan {yani, Allah'ın ibâdetine karşı büyüklenen ve Allah'ın nimetleri ile öğünüp böbürlenerek şükretmeyen} *hiç kimseyi sevmez.*

24. *Onlar* {yani, Yahudilerin ileri gelenleri} *cimrilik ederler* {yani, Muhammed'e (s.a) karşı tutumlarında cimrilik ederler; o'nun hakkında gerçeği gizlerler. Böylece Yahudilerin ayak takımlarının arta kalan mallarını alıp ele geçirmek isterler} *ve insanlara* {yani, Yahudilerin ayak takımına} *da cimriliği emrederler* {yani, Muhammed'in (s.a) durumunu gizlemeyi emrederler}. *Kim* {Muhammed'den (s.a)} *yüz çevirir* {ve cimrilik eder: o'na dâir hakkı gezler} *ise kuşkusuz Allah ganidir,* {yani, yanınızda bulunanlara ihtiyacı olmayandır}, *hamîddir* {yarattıkları tarafından övülendir}.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ
بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ
بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا
وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

25. *Andolsun Biz rasûllerimizi beyyinât* {yani, âyetler [mucizeler, belgeler]} *ile gönderdik. Onlarla birlikte kitabı ve mizanı* {yani, adaleti} *indirdik. İnsanlar kıstı* {yani, adaleti} *ayakta tutsunlar diye. Ayrıca demiri indirdik. Onda çetin bir güç vardır*

{yani, savaşta demirde çetin bir gücün bulunması Benim emrimin bir gereğidir}, *insanlar için* {geçimlerinde} *menfaatler de* {vardır}. *Ta ki Allah Kendisine ve* {düşmanlarına karşı} *rasûllerine* {yani, yalnızca Nebî'ye (s.a)} *–onu görmese dahi–* {davasında üstün gelinceye kadar} *kimin yardım edeceğini bilsin* {yani, görsün}. *Muhakkak Allah* {emrinde} *kavîdir,* {mülkünde} *azîzdir.*

26. *Andolsun ki Nûh'u ve İbrâhîm'i irsâl ettik. Nübüvveti ve kitabı* {yani, dört kitabı: Tevrât'ı, İncîl'i, Zebur ve Furkân'ı} *soylarından gelenlere verdik...*

Onların soylarından gelen nebîler 25 tanedir. İsmâîl, İshâk, Ya‘kûb, İysu ve İys'in çocuklarından olan Eyyûb, on iki kişi olan esbat –ki Rubil, Şem'un, Lavi, Vehuza, Veftulen, Zebulen, Had, Dan, Eşar, Istahr, Yûsuf ve Benyamin bunlardandır–, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleymân, Zekeriyâ, Yahyâ, Îsâ ve Muhammed aleyhimusselâm.

...Onlar arasından kimisi hidâyet bulmuştu, ama onlardan çoğu ise fâsıklar {yani, isyankârlar} *idiler.*

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا
بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا
عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا
فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ
كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا
يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

27. *Sonra onların izlerinden* {yani, Nûh, İbrâhîm ve onların soyundan gelenlerden sonra diğer ümmetlere de} *rasûllerimizi*

> *ardarda gönderdik. Meryem oğlu Îsâ'yı da izlerinden gönderdik. Ona* {annesinin karnında iken} *İncîl'i verdik. Ona* {yani, Îsâ'ya (a.s)} *uyanların kalblerine bir re'fet ve rahmet koyduk* {yani, sevgi yerleştirdik}...

Allah'ın, *Aralarında merhametlidirler* {yani, birbirlerini çok severler} (el-Feth, 48/29) buyruğunda olduğu gibi. Allah mü'minlerin kalblerine karşılıklı olarak bunu yerleştirmiştir.

Sonra yeni bir ifade olmak üzere buyuruyor ki:

> *...Bir de onlar* {ibâdet maksadıyla her şeyden el etek çekerek} *kendiliklerinden ruhbanlık ortaya koydular...*

Meryem oğlu Îsâ'dan sonra müşrikler çoğalıp da mü'minleri zayıf düşürerek yenilgiye uğratınca mü'minler insanlardan uzaklara çekilip manastırlar edindiler. Bu halleri uzayıp gitti. Onların bir kısmı Îsâ'nın (a.s) dîninden döndü ve kendiliklerinden Nasraniliği ortaya koydular. Bu sebeble Allah, *Bir de onlar* {ibâdet maksadıyla her şeyden el etek çekerek} *kendiliklerinden ruhbanlık ortaya koydular* buyuruyor.

> *...Biz onu onlara yazmamıştık* {yani, onlara böyle bir şey emretmemiştik}. *Ancak Allah'ın rızasını aramak için yaptılar, sonra da ona gereği gibi riâyet etmediler* {yani, onlar kendilerine verilen emre riâyet etmediler. Bu hususta bana itaat etmedikleri gibi Yahudiliği ve Nasraniliği kabul edince de iyi bir iş yapmamış oldular}...

Onların bir kısmı ise Îsâ'nın (a.s) dîni üzere kalmaya devam etti. Nihâyet Muhammed'e (s.a) yetişenleri oldu ve o'na îmân ettiler. Bunlar, 32'si Habeşistan'dan, 8'i Şam'dan olmak üzere 40 kişi idiler. Allah'ın şu buyruğunda kasdettiği kimseler bunlardır:

> *...Onlardan îmân edenlere* {yani, tasdik edenlere} *ecirlerini* {yani, karşılıklarını: cenneti} *verdik. Onlardan bir çoğu* {yani, Yahudileşen ve Nasranileşenler} *ise fâsıklardı.*

Allah, İncîl ehlinden olup Muhammed'e (s.a) îmân eden kimselere ilk kitaba ve Muhammed'in (s.a) kitabına îmân etmeleri dolayısıyla ecirlerini iki defa vermiştir. Bundan dolayı Muhammed'in (s.a) ashâbına karşı övündüler ve "Biz ecir bakımından sizden üstünüz. Bizim için ilk kitaba ve Muhammed'in (s.a) getirdiği son kitaba îmân ettiğimiz

için iki ecir vardır" dediler. Bu sözün kendilerine ağır geldiği Müslümanlar, "Ya biz ne olacağız? Nebî (s.a) ile hicret ettik. Sizden önce o'na îmân ettik. Onunla birlikte gazaya çıktık, siz ise gaza etmediniz" dediler. Bunun üzerine Allah şu buyruğu indirdi:

28. *Ey îmân edenler! Allah'a karşı takvalı olun* {yani, O'nu tevhîd edin}, *Rasûlü'ne îmân edin* {yani, Muhammed'in (s.a) bir nebî ve bir rasûl olduğunu tasdik edin} *ki rahmetinden size iki pay* {yani, iki ecir} *versin. Sizin için onunla* {hidâyet bulacağınız, yolunuzu göreceğiniz, cennete giden sırat üzerinde} *yürüyebileceğiniz bir nur versin,* {günahlarınızı} *size mağfiret etsin. Allah* {mü'minlerin günahlarını bağışlayan} *gafûrdur,* {onlara} *rahîmdir.*

29. *Ta ki Ehl-i Kitab* {yani, söz konusu edilen İncîl ehlinden bu kırk kişi} *Allah'ın lütfundan* {yani, İslâm'dan –O'nun rahmeti ile olmadıkça–} *hiçbir şeye nâil olamayacaklarını ve muhakkak lütfun* {yani, İslâm'ın} *Allah'ın elinde olduğunu, onu* {kullarından} *dilediğine verdiğini bilsinler. Allah pek büyük lütuf sahibidir.*

Böylece Allah, mü'minleri de iki kat pay, iki ecir almak hususunda İncîl ehline ortak etti.

Allah'ın, *Biz onu üzerlerine yazmadık* (el-Hadîd, 57/28) buyruğu, "Biz onlara onu [ruhbanlığı] emretmedik" demektir. *Allah'ın sizin için yazdığı* {yani, Allah'ın size emrettiği} *mukaddes arza girin* (el-Mâide, 5/21) buyruğunda olduğu gibi.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bana el-Huzeyl el-Müseyyeb'den, o Ebû Ravk'tan naklen, *Sonra onlar gereği gibi riâyet etmediler* (el-Hadîd, 57/27) buyruğu hakkında dedi ki: "Bu hususta Beni tevhîd etmediler demek istemektedir."

58. EL-MÜCÂDELE SÛRESİ

Medine'de inen el-Mücâdele sûresi, Kûfiyyûna göre 22 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّت۪ي تُجَادِلُكَ ف۪ي زَوْجِهَا وَتَشْتَك۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَٓائِهِمْ
مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْۜ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓـ۪ٔي وَلَدْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا
مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ
مِنْ نِسَٓائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۜ ذٰلِكُمْ
تُوعَظُونَ بِه۪ۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. {Ey Nebî!} *Kocası hakkında seninle mücâdele eden* {yani, konuşan} *ve Allah'a şikâyet eden* {yani, yalvarıp yakaran} *kadının* {yani, Evs b. es-Sâmit'in hanımı Havle'nin} *sözünü elbetteki Allah işitmiştir. Allah sizin konuşmanızı zaten işitiyordu. Çünkü Allah* {ikinizin konuşmasını işiten} *semîdir, basîrdir.*

'Amr b. 'Avf b. el-Hazrec oğullarından Ensâr'dan Sa'lebe b. Mâlik b. Ahrem'in kızı Havle, güzel bir kadın idi. Namazdan sonra kocası onunla beraber olmak istedi, ancak o kabul etmedi. Bunun üzerine öfkelenen kocası Evs b. Sâmit el-Ensârî –ki Kays b. Ahrem'in oğlu Ubâde b. es-Sâmit'in kardeşidir– "Sen benim için annemin sırtı gibisin" dedi. Havle, Nebî'nin (s.a) yanına gelerek dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kocam benimle ben gençken, malım, ailem varken evlendi; malımı yedi, gençliğimi tüketti. Ben yaşlanıp kemiklerim zayıflayınca beni kendisi için annesinin sırtı gibi kıldı [bana zıhâr yaptı]. Sonra da pişman oldu. Benimle onu tekrar bir araya getirmeye imkân var mı?" Nebî (s.a) ona cevab vermedi. Zira eşine, "sen bana annemin sırtı gibisin" demek [zıhâr], eşiyle cinsî münasebette bulunmamaya yemin etmek [ilâ] ve "yıldızların sayısı kadar boşadım" demek câhiliye dönemi boşama şekillerin-

dendi. İlâ hususunda Allah dört aylık süre belirledi, zıhârda keffareti öngördü, yıldızlar sayısınca boşamayı da üç boşama ile sınırladı.

Havle'nin şikâyeti üzerine Allah şu buyrukları indirdi:

2. *Aranızdan hanımlarına zıhâr yapanların zevceleri, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuranlardır. Şüphe yok ki bunlar elbette münker ve zûr [yalan] bir söz söylüyorlar* {yani, zıhâr, münker ve ma‘rûf olmayan, bilinmeyen sözlerdendir}. *Muhakkak ki Allah* {onu cezalandırmadığı için} *afuvdur,* {helâli haram kılmasına rağmen onu bağışlayan} *gafûrdur.*

3. *Hanımlarına zıhâr yapıp, sonra da o sözlerinden dönenler* {yani, kendilerine haram kıldıkları cimaa avdet edenler}, *eşleri ile temas etmezden* {yani, cima etmeden} *önce bir köle azad etmelidirler. İşte size bununla öğüt veriliyor* {yani, bu hususta Allah size böylece öğüt verdi}. *Allah yaptıklarınızı* {yani, keffâret ile ilgili olarak işlediklerinizi bilen} *habîrdir.*

Ebû Muhammed dedi: Ebû ‘Abbâs Yahyâ b. Ahmed'i şöyle derken işittim: “Daha önce yaptıkları yemîni bozdukları için, *Sonra da o sözlerinden dönenler* buyurulmuştur.”

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتّ۪ينَ
مِسْك۪ينًا ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ
وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يُحَٓادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَم۪يعًا فَيُنَبِّئُهُمْ
بِمَا عَمِلُوا اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٦﴾

4. *Ama kim* {azad edecek köle} *bulamazsa, o halde birbirleriyle temas* {yani, cima} *etmeden önce aralıksız iki ay oruç tutmalıdır. Kim* {oruç tutmaya} *güç yetiremezse, o zaman* {her yoksula yarımşar sa’ buğday olmak üzere} *altmış yoksul doyurmalıdır. Bu* {yani,

söz konusu edilen keffâret (şekilleri)} *Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edesiniz* {yani, Allah'ı ve Rasûlü'nü tasdik edesiniz} *diyedir...*

Kuşkusuz zıhâr hususunda Kendisine du'a ettiğiniz vakit Allah du'anızı işiten karîbdir. Keffâret hususunda size çıkış yolu gösterdiği için söylediklerinde Muhammed'i (s.a) de tasdik edin.

...Bunlar Allah'ın hudûdudur {yani, Allah'ın keffâret hususunda sünneti ve emridir}...

Bu âyet nâzil olunca Nebî (s.a) Havle'nin kocasını çağırdı ve sordu:

— O dediklerini söylemeye seni iten nedir?

Adam cevab verdi:

— Şeytân.

Ardından da sordu:

— Acaba ikimizi bir araya getirecek bir dönüş benim için mümkün mü?

Nebî (s.a) cevab verdi:

— Evet.

Ardından da sordu:

— Bir köle azad edecek gücün var mı?

Adam cevab verdi:

— Bütün malını vermem müstesnâ hayır.

Allah Rasûlü sordu:

— Peki, oruç tutabilir misin? Peşpeşe iki ay oruç tut!

Adam cevab verdi:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Ben günde iki ya da üç defa yemeyecek olursam bana çok ağır gelir, görüşüm zayıflar.

Zira gözleri pek iyi görmüyordu. Allah Rasûlü sordu:

— Peki, altmış yoksula yemek yedirecek imkânın var mı?

Adam cevab verdi:

— Senin beni gözetmen ve bana yardım etmen hali dışında hayır.

Nebî (s.a) ona onbeş sa' hurma vererek yardımcı oldu, kendisi de bir o kadar getirdi. Böylece otuz sa' hurma oldu. Her yoksula yarımşar sa'. İşte keffâret hususunda size verilen öğüt budur. Allah yaptıklarınızı (bilen) habîrdir. Bunlar Allah'ın hudududur/sünnetidir.

...{Yahudi ve Nasranîlerden} *kâfirler için elîm bir azab vardır.*

5. *Muhakkak Allah ve O'nun Rasûlü ile sınır yarışına girenler* {yani, düşmanlık edenler}, *kendilerinden öncekilerin* {yani, geçmiş ümmetlerin} *kebt edildikleri* {yani, rezil ve rüsvay edildikleri} *gibi kebt edildiler* {yani, rezil ve rüsvay edildiler}. *Halbuki gerçekten apaçık âyetler* {yani, içinde Allah'ın emrinin ve nehyinin beyânı, açıklaması bulunan Kur'ân} *indirmişizdir. Kâfirler için mühîn* {yani, hor ve hakir kılıcı} *bir azab vardır.*

Âyet, Yahudi ve münâfıklar hakkında inmiştir.

Mühîn, "horluk ve hakirlik" demek (olan *el-hevân*'dan gelmekte)dir.

6. *Allah'ın hepsini* {yani, öncekileri de, sonrakileri de ölümden sonra} *dirilteceği günde...*

Âyet, münâfıkların münacat [Peygamber ile özel olarak konuşmak] hakkında (söyledikleriyle) ilgili olarak inmiştir.

...ne yaptıklarını onlara bildirecektir. Allah onu eksiksiz saymış {yani, onların kötü amellerini hıfzetmiş, tesbit etmiş}, *onlarsa onu* {yani, amellerini, yaptıklarını} *unutmuşlardır. Allah* {yaptıkları amellerden} *her şeye şehîddir* {yani, tanıktır}.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ
إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ
وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ
فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا
فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

7. *Görmedin mi ki Allah gökte ve yerde olan her şeyi muhakkak bilir* {yani, O'nun ilmi bunların hepsini kuşatmıştır}. *Üç kişi fı-*

sıldaşmayıversin, muhakkak O onların dördüncüsüdür {yani, gizlice fısıldaştıklarında ilmi onlarla beraberdir}. *Beş kişi olmayıversinler, mutlaka O onların altıncılarıdır* {yani, ilmi onlarla beraberdir}. *İster bundan* {yani, üçten} *daha az* {yani, iki kişi} *olsunlar, ister daha çok* {yani, ister beş kişi} *olsunlar.* {Yerde} *nerede bulunurlarsa bulunsunlar O mutlaka* {ilmiyle} *onlarla beraberdir. Sonra Kıyâmet Günü'nde kendilerine yaptıklarını* {yani, ne hakkında gizlice konuştuklarını} *haber verir. Gerçekten Allah* {amellerinden} *her şeyi* {çok iyi bilen} *alîmdir.*

8. *Kendilerine fısıldaşmak yasaklandıktan sonra yine kendilerine yasaklanan şeylere dönen, günahı* {yani, ma'siyeti}, *Rasûl'e düşmanlığı* {yani, zulmü ve kendilerine yasakladığı halde o'na isyan etmeyi} *fısıldaşmakta olan kimseleri görmedin mi?...*

Yahudilerle Muhammed (s.a) arasında ateşkes imzalanmıştı. Buna rağmen Yahudiler bir Müslümanı tek başına gördükleri vakit, aralarında gizlice fısıldaşır, konuşurlardı. Müslüman da, kendisini öldürmek için yahut hoşuna gitmeyecek şeylere dâir fısıldaştıklarını zanneder ve korkarak yolunu değiştirirdi. Durum Nebî'ye (s.a) ulaşınca, onlara fısıldaşmalarını yasakladı. Ancak onlar bu yasağa uymadılar ve fısıldaşmaya devam ettiler. Bunun üzerine Allah, *Kendilerine fısıldaşmak yasaklandıktan sonra, yine kendilerine yasaklanan şeylere dönen, günahı* {yani, ma'siyeti}, *Rasûl'e düşmanlığı* {yani, zulmü ve kendilerine yasakladığı halde o'na isyan etmeyi} *fısıldaşmakta olan kimseleri görmedin mi?* buyurdu.

Sonra onların durumlarını haber vererek buyuruyor ki:

...*Onlar* {yani, Ka'b b. el-Eşref, Huyey b. Ahtab, Ka'b b. Esîd, Ebû Yâsir ve daha başkaları gibi Yahudiler} *sana geldiklerinde, Allah'ın seni selâmlamadığı sözlerle seni selâmlar...*

Mesela, "Haydi kalkın Muhammed'e gidelim, o'na gizlice ağır sözler söylediğimiz gibi, açıktan açığa da ağır sözler söyleyelim" dediler ve o'nun yanına giderek "es-sâm" diye selâm verdiler, bununla, usanç ve bıkkınlığı kasdettiler: siz usanasınız da dînini terkedesiniz demek istediler. 'Âişe (r.anha) da onlara, "Aleykumu's-sâm ve'z-zâm ve'l-fân ey maymunların ve domuzların kardeşleri" diye cevab verdi. Nebî (s.a), 'Âişe'nin sözlerinden hoşlanmayıp "Yavaş ol, ey 'Âişe! Sen yine de yu-

muşak davranmaya bak, çünkü yumuşaklık [rıfk] her nede bulunursa onu güzelleştirir, her nede bulunmazsa onu çirkinleştirir” buyurdu. Cibrîl (a.s), “Onlar sana selâm veriyor görünüyorlar, aslında ağır sözler söylüyorlar” dedi. Yahudiler Nebî'nin (s.a) huzurundan çıkıp gidince birbirlerine, “Eğer Muhammed bir nebî ise, mutlaka Allah o'na söylediklerimizi bildirecek ve bizi cezalandıracaktır” dediler. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

> *...Ve kendi aralarında derler ki:* “{Nebîsi'ne ve ashâbına} *söylediğimiz sebebiyle Allah bize azab etmeli değil mi?”...*

Allah da buyuruyor ki:

> *...Cehennem* {yani, cehennem azabının şiddeti} *yeter onlara. Oraya girecekler! O ne kötü dönüş yeridir* {yani, cehenneme dönüş ne kötüdür}!

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا
بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ
لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوٓا
إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ وَإِذَا
قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

> 9. *Ey îmân edenler* {yani, sadece dilleriyle ikrar edenler ‘Abdullâh. b. Ubeyd, ‘Abdullâh b. Sa‘d b. Ebî Serh ve başka münâfıklar}! *Birbirinizle fısıldaştığınız zaman...*

Bunlar, Nebî'nin (s.a) gönderdiği seriyelere katılmayan mü’minlere ağır gelecek sözleri fısıltı hâlinde konuşurlardı. Bize ulaştığına göre bu seriye, Ca‘fer b. Ebî Tâlib, Zeyd b. Hârise ve ‘Abdullâh b. Revâha'nın (komutan olarak) katıldığı seriyye idi. Her üç komutan da Mute günü öl-

dürüldüler. İşte bunu gören münâfıklar kendi aralarında gizlice konuşmaya koyuldular. Onlardan birinin çok yakın arkadaşı olan Müslüman, o çok sevdiği arkadaşının öldürüldüğünü zannetti ve çok üzüldü. Nebî (s.a) onlara gizlice konuşmalarını, fısıldaşmalarını yasakladı.

> ...*Günah, düşmanlık* {yani, ma'siyet, zulüm} *ve Rasûl'e isyan ile fısıldaşmayın* {–çünkü Nebî (s.a) onlara böyle yapmayı yasaklamıştı–}; *birr ve takvâyı fısıldaşın* {yani, itaati ve ma'siyeti terk etmeyi konuşun}...

Sonra onları korkutarak buyuruyor ki:

> ...*ve* {ölümden sonra} *ancak huzurunda haşrolacağınız* {ve size amellerinizin karşılığını verecek olan} *Allah'a karşı takvâlı olun.*

> 10. *Fısıltı* {yani, münâfıkların fısıldaşmaları} *ancak şeytândandır* {yani, onun bu işi süslü göstermesindendir}; *îmân edenleri kederlendirmek için. Halbuki Allah'ın izni ile olmadıkça bu onlara hiçbir zarar vermez* {yani, Allah'ın onun zarar görmesine izin vermesi hali müstesnâ}. *O halde mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler* {yani, tasdik edenler yalnızca Allah'a güvensinler}.

> 11. *Ey îmân edenler! Toplantı yerlerinde size, "Yer açın" denildiğinde,...*

Bir Cuma günü Nebî (s.a) dar bir sofada oturuyor, beraberinde de ashâbı bulunuyordu. İçlerinde Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Ensârî'nin de bulunduğu Bedir'e katılmış olanlardan birkaç kişi geldi ve Nebî'ye (s.a) selâm verdiler, o da selâmlarını aldı. Sonra mecliste bulunanlara selâm verdiler, onlar da selâmlarını aldılar. Kendilerine yer açılmasını beklediler, ancak kimse yer açmadı. Onların ayakta durmaları, –Bedir ehline ikram eden biri olarak– Nebî'ye (s.a) ağır geldi de, Bedir'e katılmamış olanlardan, Bedir'e katılmış olup ayakta duranlar sayısınca kimselere, "Ey filan kalk, ey filan kalk" buyurdu. Nebî (s.a), kaldırdığı kimselerin bu durumdan hoşlanmadıklarını yüzlerinden anladı ve, "Allah'ın rahmeti, kardeşine yer açan adama olsun" dedi. Artık bundan sonra onlara kalkıp yer vermeye başladılar. Münâfıklar Müslümanlara dediler ki: "Siz adamınızın insanlar arasında adalet yaptığını mı zannediyorsunuz? Allah'a yemîn ederiz, bunlara karşı adaletli davranmadı. Çünkü bunlar önceden gelip oturmuş, o'na yakın bulunmayı arzu etmiş kimselerdi. O ise onları kaldırdı, fakat hayrı elde etmekte geciken

başkalarını oturttu. Allah'a yemîn olsun sizin bu adamınızın bütün işleri tutarsızdır.”

Bunun üzerine Allah şu buyrukları indirdi:

> ...*Ey îmân edenler! Meclislerde size, “Yer açın”* {yani, genişletin} *denildiğinde genişletin ki Allah da size genişlik versin. Kalkın denildiğinde de kalkıverin* {yani, Nebîniz size, “Meclisten kalkın” diyecek olursa kalkın –kuşkusuz Nebî'ye (s.a) itaat etmeniz halinde Allah size ecir verecektir–} *ki Allah sizden îmân edenleri* {yani, Bedir'e katılmış olanları} *yükseltsin.* {Aranızdan} *kendilerine ilim* {yani, Kur’ân} *verilmiş olanları da derecelerle* {yükseltsin: cennette vereceği üstün faziletlerle Kur’ân'ı bilmeyen Muhacir ve Tâbiîn gibi onların dışındakilere göre derecelerle yükseltsin}. *Allah* {meclisle ilgili hususlarda ve başka hususlarda} *yaptıklarınızdan habîrdir.*

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize el-Huzeyl tahdis etti, Mukâtil b. Süleymân dedi ki: Mü’minler cennetin kapısına vardıklarında, alim olmayan mü’mine, “Sâlih amelin sebebiyle cennete gir” denilecek. Alime de, “Cennetin kapısında dur ve insanlara şefaat et” denilecek.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ
صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿١٢﴾ أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا
وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا
غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

> 12. *Ey îmân edenler! Rasûl* {yani, Nebî (s.a)} *ile gizli bir şey konuşacak olursanız, bu gizli konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu* {yani, sadaka vermek} *sizin için* {onu alıkoymaktan} *daha hayırlıdır ve* {günahlarınız için} *daha temizdir...*

Buyruk, zenginler hakkında inmiştir.

> *...Eğer* {fakirlere verecek sadaka} *bulamazsanız, muhakkak ki Allah* {verecek sadaka bulamayan kimseler için} *gafûrdur, rahîmdir.*

Çünkü zenginler Nebî (s.a) ile gizlice, çokça konuşurlar ve Nebî'nin (s.a) meclisinde fakirlere göre öne geçerlerdi. Nebî (s.a) ise onlarla uzun boylu oturmayı ve gizlice, çokça konuşmayı hoş karşılamıyordu. Gizlice konuşmak istedikleri takdirde sadaka vermekle emrolunmaları üzerine bu işten uzak durdular. Böylece fakirler de Nebî (s.a) ile konuşabilir, o'nunla oturup kalkabilir oldular. Varlıklı kimselerden, 'Alî b. Ebî Tâlib (r.a) dışında hiç kimse sadaka vermedi. O bunun için bir dinar sadaka verdi ve Nebî (s.a) ile on kelime konuştu. Fakat aradan uzun bir süre geçmeden Allah şu buyrukları indirdi:

> 13. *Yoksa gizli konuşmanızdan önce sadaka vermekten korktunuz mu?* {Yani, bu size ağır mı geldi ey varlıklı kimseler? Eğer bunu yapsaydınız sizin için hayırlı olurdu.} *Madem ki yapmadınız, –ki Allah tevbenizi kabul etmiş bulunuyor–* {Allah sizi affetmiş, bağışlamış bulunuyor.} *O halde namazı* {vakitlerinde kılarak} *ikame edin, zekâtı* {zamanı gelince} *verin* {–böylece zekât (emri), gizlice konuşma esnasında verilmesini öngören sadaka emrini neshetti–}. *Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan habîrdir.*

> 14. *Allah'ın kendilerine gazab ettiği bir kavmi velî edinen* {yani, ey Muhammed, velî edinmek sûretiyle Yahudilere samimiyetle bağlı olan} *kimseleri* {yani, münâfık 'Abdullâh b. Nuteyl'i}[1] *görmedin mi?...*

Allah bunların durumları hakkında buyuruyor ki:

> *...Bunlar* {yani, münâfıklar, Allah nezdinde ey Müslümanlar} *sizden de değildir, onlardan da* {yani, dîn ve velâyet hususunda Yahudilerden de} *değildir...*

Bunun üzerine Nebî (s.a) 'Abdullâh b. Nuteyl'e, "Sen Yahudilere kar-

---

1 Doğrusu 'Abdullâh b. Nebtel'dir. Ayrıca Mâide, 5/57 âyetinin tefsiri esnasında düştüğümüz nota bakınız. (Çeviren)

şı sevgi besleyen birisin" deyince, 'Abdullâh Allah adına yemîn ederek böyle bir şey yapmadığını ve samimiyetle öğüt veren biri olduğunu söyledi. Bunun üzerine Allah şu buyruğu indirdi:

> *...Üstelik* {yalancı olduklarını} *bildikleri halde yalan yere yemîn ederler.*

أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
(١٥) اِتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ
مُهِينٌ (١٦) لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا
أُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (١٧) يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا
فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ
هُمُ الْكَاذِبُونَ (١٨) اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ
اللّٰهِ أُولٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ
(١٩) إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُولٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ (٢٠)
كَتَبَ اللّٰهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ (٢١)

> 15. *Allah* {âhirette} *onlara şiddetli bir azab hazırlamıştır. Çünkü yapageldikleri şeyler çok kötüdür.*
>
> 16. *Onlar yemînlerini* {öldürülmeye karşı} *bir kalkan edindiler de Allah yolundan* {yani, Allah'ın dîni olan İslâm'dan} *insanları alıkoydular. Bu sebeble onlar için mühîn bir azab vardır.*

Münâfıklardan bir adam şöyle dedi: "Muhammed bizim Kıyâmet Günü'nde zafere kavuşamayacağımızı iddia ediyor. O takdirde gerçekten bedbaht olduk demektir ve kuşkusuz bir sivrisinekten daha zayıf oluruz. Allah'a yemîn olsun Kıyâmet Günü'nde –ki eğer varsa– şahıslarımız, mallarımız ve evlatlarımız ile zafere kavuşacak ve biz bunlarla üstünlük sağlayacağız. Bugün ise bunları (bu yolda) harcamıyoruz. O gün zafere ermek için harcayacağız." Bunun üzerine Allah şu buyruğu indirdi:

17. {Kıyâmet Günü'nde} *malları da, evlatları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir şekilde fayda sağlayamaz. Onlar cehennemliklerdir. Orada ebediyen kalıcıdırlar* {yani, hep cehennem ateşinde ikamet edeceklerdir, ölmeyeceklerdir}.

18. *Allah onların* {yani, münâfıkların} *hepsini dirilteceği günde, size yemîn ettikleri gibi O'na da yemîn edecekler...*

Çünkü onlar, söyledikleri yahut yaptıkları hakkında mü'minler sual sorunca, "Allah'a yemîn ederiz bizim muradımız hayırdan ibaretti" derler, mü'minler de bu hususta onları tasdik ederlerdi. Fakat Kıyâmet Günü onlar kötü amellerine dâir sorgulanacaklar, yine dünyadaki adetleri üzere yalandan medet umacaklar. İşte, *Dünyada size yemîn ettikleri gibi, âhirette de Allah'a yemîn edecekler* buyruğunun anlamı budur.

...*Ve kendilerinin gerçekten* {dîn namına} *bir şeye sahib olduklarını zannedecekler.* {Ancak bunun Allah'a karşı kendilerine hiçbir faydası olmayacaktır.} *Haberiniz olsun gerçekten onlar* {söylediklerinde} *yalancıların ta kendileridir.*

19. *Şeytan onlara gâlib ve üstün geldi* {yani, onlara baskın geldi} *de onlara Allah'ı zikretmeyi dahi unutturdu. İşte bunlar şeytânın hizbidirler* {yani, taraftarıdırlar}. *Haberiniz olsun, muhakkak ki şeytânın hizbi* {yani, taraftarları} *hüsrana uğrayanların ta kendileridir.*

20. *Allah ve O'nun Rasûlü ile sınır mücâdelesi yapanlar* {yani, Allah'a ve Rasûlü'ne düşmanlık besleyenler}, *işte onlar en zelîl* {yani, helâk} *olanların arasındadırlar.*

21. *Allah, "Andolsun ki Ben ve rasûllerim* {yani, Nebî (s.a)} *gâlib geleceğim" diye yazdı* {yani, hükmetti}. *Muhakkak ki Allah kavîdir, azîzdir* {yani, O Şam, Rum ve Fars halkından daha kavi [güçlü] ve daha azîzdir}

Mü'minlerin Nebî'ye (s.a), "Eğer Allah bize Mekke ile Hayber ve çevresini fethetmeyi nasîb ederse, Nebî (s.a) hayatta iken Allah'ın bizleri Şam, Fars ve Rum halkına karşı da muzaffer kılacağını ümit ederiz" demeleri üzerine 'Abdullâh. b. Übey Müslümanlara dedi ki: "Siz Rumların ve Farsların şu yenik düşürdüğünüz şehirler halkından herhangi birine benzediğini mi zannediyorsunuz? Asla, Allah'a yemîn ederim

kuşkusuz onlar, toplulukları itibariyle daha kalabalık, araç gereçleri itibariyle daha çoktur.” Bunun üzerine Allah, ‘Abdullâh. b. Übey'in sözleri ile ilgili olarak, *Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır* (el-Feth, 48/4) âyetini indirdi ve ayrıca, *Allah, “Andolsun ki Ben ve rasûllerim* {yani, yalnızca Nebî (s.a)} *mutlaka gâlib geleceğim” diye* {bir kitab} *yazdı* {ve onun gereğini yerine getirdi}. *Muhakkak ki Allah kavidir, azîzdir* {yani, O Şam, Rum ve Fars halkından daha kavi [güçlü] ve daha azîzdir} buyurdu.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَٓادُّونَ مَنْ حَٓادَّ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ اَوْ اَبْنَٓاءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشٖيرَتَهُمْ
اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فٖي قُلُوبِهِمُ الْاٖيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ اَلَٓا اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

22. *Allah'a ve âhiret gününe îmân eden* {yani, Allah'ın ortaksız bir ve tek olduğunu, amellerin karşılıklarının verileceği ölümden sonra dirilişi tasdik eden} *bir kavmin Allah ve Rasûlü ile sınır mücâdelesi yapanlara sevgi beslediklerini* {yani, Allah'a ve Rasûlü'ne düşman olanlara karşı iyi ve samimi olduklarını} *göremezsin...*

Âyet, Hâtıb b. Ebî Beltaa el-Ansî'nin Mekkelilere mektub yazması üzerine inmiştir.

...İsterse bunlar babaları, oğulları, kardeşleri yahut aşiretleri olsun. İşte bunlar {yani, böyle bir işi yapmayanlar} *kalblerine îmânı* {yani, tasdiki} *yazmış* {yani, koymuş} *olduğu...*

Bunun bir benzeri de, *Bizi şâhidlerle beraber yaz* (Âl-i İmrân, 3/53) buyruğu ile, *Ben onu takvâlı olanlara yazacağım* {yani, onlara takdir edeceğim, kılacağım} {A‘râf, 7/156} buyruğudur.

...ve kendilerini nezdinden bir ruh ile desteklemiş olduğu {yani, dünyada onlara acilen verilen Allah'tan bir rahmet ile güçlerine güç kattıkları} *kimselerdir.* {Âhirette de} *onları ebediyen* {yani, cennette ölmemek üzere} *kalıcılar* {yani, ikamet edenler} *olmak*

üzere altından {kesintisiz olarak} *ırmaklar akan cennetlere* {yani, bahçelere} *sokacaktır. Allah onlardan* {güzel amellerinden ötürü} *razı olmuştur. Onlar da O'ndan* {yani, verdiği mükâfaatlar ve umduklarını elde etmeleri sebebiyle Allah'tan} *razı olmuşlardır. İşte bunlar* {yani, bu sözü geçenler} *Allah'ın hizbidir* {yani, taraftarlarıdır}. *Haberiniz olsun muhakkak Allah'ın hizbi* {yani, taraftarları} *iflâh olanların* {yani, umduklarını elde edenlerin} *ta kendileridir.*

59. EL-HAŞR SÛRESİ

Medine'de inen el-Haşr sûresi, Kûfiyyûna göre 24 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ هُوَ
الَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ
الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ ف۪ي قُلُوبِهِمُ
الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْد۪يهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِن۪ينَ فَاعْتَبِرُوا
يَٓا اُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَٓاءَ
لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Göklerde ve yerde olanlar Allah'ı tesbih etmektedir* {yani, göklerdeki melekler ile yerde bulunan mahlukat Allah'ı zikretmektedir}. *O* {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

2. *O kitab ehlinden kâfir olanları* {yani, Nadîroğulları Yahudilerini Uhud savaşından sonra} *ilk haşr'de* {yani, ilk savaşta –ikinci haşr ise kıyâmettir–} y*urtlarından çıkarandır* {yani, Medine'den Şam ve Ezriat'a sürülmelerini sağlayandır}. *Siz ise* {ey mü'minler} *onların çıkacaklarını sanmamıştınız* {yani, öyle bir şey zannetmiyordunuz}. *Onlar da hisarlarının kendilerini Allah'a karşı gerçekten koruyacağını sanmışlardı, ama Allah onlara hesaba katmadıkları bir taraftan* {yani, Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesi cihetiyle} *geldi ve kalblerine korku saldı* {yani, Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesiyle Allah kalblerini korkuttu –çünkü o başları ve efendileri idi–}...

Ka'b b. el-Eşref'i, süt kardeşi olan Muhammed b. Mesleme el-Ensârî öldürdü –ki beraberinde Ebû Leyla ile Utbe de vardı– kendisi de, onu öldürdüğü gece öldü.

...Evlerini hem kendi elleriyle, hem mü'minlerin elleriyle tahrib ediyorlardı...

Münâfıklar Yahudilere gizlice haber göndererek hisarlarından çıkmamalarını, yollarda ve kalelerde yığınak yapmalarını söylemişler ve bir de mektub yazarak, "Eğer Muhammed ile savaşacak olursanız biz de sizinle birlikte olacağız. Sizi yardımsız bırakmayacağız, andolsun size yardım edeceğiz. Eğer çıkarılırsanız, biz de sizinle birlikte çıkarız" demişlerdi. Nebî (s.a) onların üzerine yürüdüğünde Ka'b b. el-Eşref için ağıt yakıyorlardı. Dediler ki:

— Ey Muhammed! Musibet üstüne musibet, ağlamak üzerine ağlamak, feryat üzerine feryat mı olsun?"

O da şöyle karşılık verdi:

— Evet.

Bu sefer dediler ki:

— Bırak da musibetimize ağlayalım, sonra da senin durumunu görüşelim.

Nebî (s.a) dedi ki:

— Medine'den çıkın.

Onlar karşılık verdiler:

— Ölürüz daha iyi.

Ardından da "Savaşa" diye seslendiler ve savaşa giriştiler. Mü'minler bir yol ele geçirdiklerinde onlar bir sonraki yola çekiliyorlar, sonra o yolun dibinden tünel oyup o yolları iyice tahkim ediyorlardı. Ayrıca sokak başlarına da kapılar inşa ediyorlardı. Müslümanlar ise ellerine geçirdiklerini tahrib ediyorlar, evlerini yıkıyorlardı. İşte, *Evlerini hem kendi elleriyle, hem mü'minlerin elleriyle tahrib ediyorlardı* buyruğu bunu anlatmaktadır.

...Ey basîret sahibleri {yani, Allah'ın emri [işleri] ve Nadîroğulları'nın durumu hakkında basîret sahibi olan mü'minler}! *İbret alın.*

3. *Eğer Allah onların hakkında* {Medine'den} *sürgünü yazmamış* {yani, takdir etmemiş, hükme bağlamamış} *olsaydı,...*

Bunun bir benzeri de, *Allah, "Andolsun ki Ben ..... gâlib geleceğim" diye yazdı* {yani, takdir etti/hükmetti} (el-Mücâdele, 58/21) buyruğudur.

...onları elbette dünyada {ellerinizle öldürülmek sûretiyle} *azablandırırdık. Bunu̇nla birlikte âhirette onlar için ateş azabı vardır.*

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَٓاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ ل۪ينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَٓائِمَةً
عَلٰٓى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾ وَمَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى
رَسُولِه۪ مِنْهُمْ فَمَٓا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٦﴾
مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِ كَيْ لَا يَكُونَ
دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَٓاءِ مِنْكُمْ وَمَٓا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا
نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

4. *Bunun* {yani, başlarına gelen sürgünün} *sebebi, onların Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet* {yani, düşmanlık} *etmeleridir. Kim Allah'a* {ve Rasûlü'ne} *muhalefet* {yani, düşmanlık} *ederse, muhakkak Allah* {cezalandırdığı takdirde} *cezası pek çetin olandır.*

Bunun bir benzeri de, *Ey kavmim! Bana muhalefetiniz* {yani, düşmanlığınız} *sakın sizi ..... sebeb olmasın* (Hûd, 11/89) buyruğudur.

Nebî (s.a), "el-lîn" denen en güzel, en kaliteli hurma ağaçlarının kesilmesini emretmişti, ki bunların hurması sapsarı olur, çekirdeği dışından görünürdü. İçinde dişin kaybolduğu en güzel hurma çeşitlerindendi. Bir hurma ağacı onlar için bir hizmetçiden daha değerli idi. Allah düşmanları Yahudiler, bu hurma ağaçlarının kesildiğini görünce alçaldılar. "Ey Muhammed! Sen Allah'ın sana indirmiş olduğu kitabta, yeryüzünde fesad çıkarılmasını mı yoksa ıslah edilmesini mi görüyorsun" şeklinde birçok söz söylediler. Müslümanlar ise, hurma ağaçlarını keserek fesad yapmış oldukları korkusuyla içten içe kendilerini kınamaya başladılar. Bunun üzerine Allah şu buyruğu indirdi:

5. *Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz...*

Nebî'nin (s.a) emrine göre acve türü dışında dört hurma ağacı kesmişlerdi.

...*yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız* {ki köklerinden kasıt tamamıdır}, *hep Allah'ın izni* {yani, emri} *ile olmuştur ve fâsıkları* {yani, Yahudileri} *alçaltması* {yani, küçültmesi} *içindir.*

Hurma ağaçlarının kesilmesiyle onları alçalttı. Çünkü hurma ağaçlarının kesilmesi onlar için bir zillet ve bir aşağılanmaktır.

Ebû Muhammed dedi: el-Ferrâ dedi ki: "Acve türü dışında bütün hurma ağaçları türlerine (âyet-i kerîmedeki lafzıyla) el-liyn adı verilir."

Ebû Muhammed dedi: el-Ferrâ dedi: Bana Hassan tahdis etti, o el-Kelbî'den, o Ebû Sâlih'ten, o da İbn 'Abbâs'tan dedi ki: "Nebî (s.a), acve türü dışında o gün bütün hurma ağaçlarının kesilmesini emretti. Bu sebeble acve dışındaki her çeşit hurma ağacı 'el-liyn' diye bilinir."

Ebû Muhammed dedi: Ebû Ubeyde de dedi ki: "*el-Lîn* –tekili, *lîne* diye gelir–, acve ve el-berni dışındaki hurma ağacı çeşitleridir."

Allah düşmanı Yahudiler münâfıkların yardım edeceklerinden ümitlerini kesince, onbir gün sürelik bir savaştan sonra büyük bir korkuya kapılarak barış istediler. Nebî (s.a) onlarla şu şartlar altında barış yaptı: Canlarına ve çoluk-çocuklarına dokunulmayacak, buna karşılık her üç kişi için bir deveye diledikleri kadar çoluk-çocuk ya da eşya yükleyebileceklerdi. Geriye kalacak olan malları ise Müslümanlara ait fey olacaktı. Bu şartlarla onlar Şam tarafındaki Ezriat ve Eriha'ya doğru yola koyuldular. Geriye bıraktıkları mallar Müslümanlara fey oldu. Müslümanlar Nebî'den (s.a), ganimetleri –Bedir gününde olduğu gibi– beşe ayırmasını istediler. Ancak o bunu yapmayınca, içten içe üzüldüler. Bunun üzerine Allah şu buyrukları indirdi:

6. *Allah'ın onlardan* {yani, Nadîroğulları'nın mallarından} *Rasûlü'ne verdiği feye gelince, siz onun için* {yani, o feyi ele geçirmek için} *ne at oynattınız, ne de deveye bindiniz* {yani, at sırtına da, deve sırtına da binmediniz. Bunun yerine yürüyerek gittiniz ve orayı fethettiniz}...

Ancak Nebî (s.a) kendisine ait eşeğine binmişti. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

...*Fakat Allah rasûllerini* {yani, Nebîsi Muhammed'i (s.a)} *dilediği kimselere musallat eder. Allah her şeye* {yani, yardım etmeye de, fetih nasîb etmeye de gücü yeten} *kadirdir.*

7. *Allah'ın ülkeler ahalisinden* {yani, Kureyza, Nadîr, Hayber, Fedek ve Ureynelilere ait iki kasabadan} *Rasûlü'ne verdiği fey Allah'a, Rasûl'e, akrabalara* {yani, Nebî'nin (s.a) akrabalarına}, *yetimlere, miskinlere ve yolda kalanlaradır, ta ki o* {yani, o mal} *sizden zengin olanlar arasında bir dûle olmasın* {yani, zenginler fey hususunda fakirlere baskın gelerek kendi aralarında paylaştırmaya kalkışmasın}...

Nebî (s.a) feyi Muhacirler arasında dağıttı. Sehl b. Huneyf ile Simak b. Hareşe dışında Ensâr'a bir şey vermedi. Nebî (s.a) bu ikisine, Nadîroğulları'na ait bir arazi verdi. Muhacirlere bu adın veriliş sebebi, müşrikleri hecr [terk] etmeleri ve onlardan ayrılmalarıdır.

...*Hem Rasûl size ne verdi ise* {yani, rasûl Muhammed (s.a) feyden size ne verirse} *onu alın, neyi yasak ettiyse de sakının. Allah'a karşı da takvalı olun...*

Bununla Allah onları ma'siyet işlemekten sakınmaları için korkutuyor, ardından da cezasıyla onları korkutmak üzere buyuruyor ki:

...*Çünkü Allah* {ma'siyet işleyenleri cezalandırdığı takdirde} *cezası çok şiddetli olandır.*

Sonra feyi söz konusu ederek buyuruyor ki:

لِلْفُقَرَاۤءِ الْمُهَاجِر۪ينَ الَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الصَّادِقُونَۚ ﴿٨﴾ وَالَّذ۪ينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْا۪يمَانَ
مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ ف۪ي صُدُورِهِمْ
حَاجَةً مِمَّٓا اُو۫تُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَۚ ﴿٩﴾

8. *Yurtlarından ve mallarından* {Mekke kâfirleri tarafından} *çıkartılıp uzaklaştırılmış olan ve Allah'tan bir lütuf* {yani, cennet-

te O'ndan kendilerini rızıklandırmasını} *ve bir rıza* {yani, Rabb'lerinin razı olmasını} *isteyen, Allah'a ve Rasûlü'ne* {yani, rasûlü Muhammed'e (s.a)} *yardım eden Muhacirler içindir. İşte onlar* {îmânlarında} *sâdık olanların ta kendileridir.* {Onlar münâfıklar gibi îmânlarında yalancı değildir.}

Sonra Ensâr'ı söz konusu ederek onlardan da övgüyle söz etti. Çünkü fey, kendileri dışarıda tutularak Muhacirlere verilmiş, onlar da bunu gönül hoşluğu ile karşılamışlardı. Onun için Allah buyuruyor ki:

9. *Onlardan evvel o yurda yerleşip* {yani, Muhacir mü'minlerin kendilerine hicret etmelerinden uzun yıllar önce Medine'yi yurt ve vatan edinip} *îmâna sahib olanlar* {yani, Muhacirlerin hicretinden önce Medine'de yer tutmuş olan Ensâr}, *kendilerine hicret eden* {mü'min}*leri severler ve onlara verilen şeylerden* {yani, Muhacir kardeşlerine verilen feyden} *ötürü göğüslerinde* {yani, kalblerinde} *bir çekememezlik duymazlar. Kendileri fakirlik içinde bulunsalar dahi* {Muhacirleri} *kendilerine tercih ederler* {yani, muhtaç olsalar bile, içlerinde bir sıkıntı ve darlık duymadan fey hususunda Muhacirleri kendilerine tercih ederler}. *Kim nefsinin cimriliğinden korunursa* {yani, Allah kimi nefsinin hırsından korursa –ki feyin Muhacir kardeşlerine verilmesini gönül hoşluğu ile karşılayan Ensâr kasdedilmiştir–}, *işte onlar felâh bulanların ta kendileridir.*

İki sınır, yani Muhacirler ile Ensâr geçip gittiler, geriye bir sınır kaldı. Bunlar ise Kıyâmet Günü'ne kadar İslâm'a giren ve onlara tâbi olan kimselerdir.

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ
آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا
يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ
لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾

10. *Bunlardan sonra gelenler* {yani, Muhacirler ile Ensâr'dan sonra gelip, Kıyâmet Günü'ne kadar İslâm'a girecek olanlar –ki

tâbiûn bunlardır–} *derler ki: "Rabbimiz! Bize ve bizden önce îmân etmiş kardeşlerimize mağfiret buyur* {yani, bizi ve bizden önce geçmiş bulunan Muhacirler ile Ensâr'ı bağışla –ki bu bir istiğfardır–}, *kalblerimizde îmân edenlere karşı hiçbir kin bırakma. Rabbimiz! kuşkusuz ki Sen raûfsun, rahîmsin."*

Münâfıkların Yahudilere gizlice haber göndererek, "Biz sizinle beraberiz. Hem size yardım edeceğiz, şâyet çıkartılırsanız sizinle beraber çıkarız" demeleri ile ilgili olarak da şu buyruk indi:

11. *Görmedin mi o münâfıklık edenleri,...*

Âyet, Medineli 'Abdullâh b. Nuteyl[1] ile 'Abdullâh b. Ebî Râfi b. Yezîd hakkında inmiştir.

...onlar kitab ehlinden {yani, Yahudilerden} *kâfir olan kardeşlerine* {yani, Huyey b. Ahtab, el-Cedd, Ebû Yasir, Mâlik b. ed-Dayf ve Kureyza halkına} *dediler ki: "Eğer siz çıkartılırsanız* {yani, Muhammed Nadîrlileri çıkardığı gibi sizi de Medine'den çıkartacak olursa}, *andolsun biz de sizinle çıkarız. Sizin hakkınızda* {yani, sizi yardımsız bırakmak hususunda} *hiçbir kimseye* {yani, Muhammed'e} *ebediyen itaat etmeyiz. Eğer sizinle savaşılırsa, andolsun size yardım ederiz* {yani, biz de sizinle birlikte savaşırız}...

Ancak Allah onların yalancı olduklarını belirterek buyuruyor ki:

...Halbuki Allah da şâhidlik eder ki muhakkak onlar hiç kuşkusuz yalancıdırlar.

لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ
مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ
الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ
مِنَ اللَّهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

12. *Eğer onlar* {Medine'den Nadîr oğullarının çıkartıldığı gibi} *çıkartılırlarsa, andolsun ki onlarla birlikte çıkmazlar. Eğer on-*

1 Daha önce de belirttiğimiz gibi, doğrusu 'Abdullâh b. Nebtel'dir. Bkz. el-Mâide, 5/57 âyetinin tefsiri ile ilgili düştüğümüz not. İbn Hişâm, *Sîret,* II, 126; Kurtubi, XVII, 304 ve XVIII, 34. (Çeviren)

larla savaşılırsa {yani, Müslümanlar onlarla savaşacak olursa}, *onlara yardım etmezler* {yani, destek vermezler}. *Onlara yardım etseler* {yani, destek verseler} *bile muhakkak gerisin geri dönerler, sonra da kendilerine yardım olunmaz.*

Münâfıklar böylelikle onları aldatmış oldu. Bundan dolayı kalelerinin dışına çıkamadılar. Sonunda kimileri öldürüldü, kimileri esir alındı ve nihâyet Sa'd b. Mu'az'ın şu hükmünü kabul ederek kalelerinden indiler: Savaşçıları öldürülecek, kadın ve çocukları esir alınacaktır. Onlardan 400 erkek öldürüldü, 750 erkek esir alındı. İşte, *Bir kesimini* {yani, savaşçı olan dörtyüz elli kişiyi} *öldürüyor, bir kesimini* {yani, yediyüz elli kişiyi} *esir alıyordunuz* (el-Ahzâb, 33/26) buyruğu bunu anlatmaktadır.

Devamla buyuruyor ki:

13. *Gerçekten* {ey Müslümanlar} *sizin korkunuz onların göğüslerinde* {yani, münâfıkların kalblerinde} *Allah korkusundan çok yer etmiştir. Bu onların fıkhetmeyen* {yani, anlayıp ibret almayan} *bir topluluk olmalarındandır.*

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ
جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ
بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾
كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ
قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

14. *Onlar sizinle topluca ancak surla çevrilmiş kasabalarda yahut duvarlar arkasından savaşırlar. Kendi aralarında savaşları şiddetlidir...*

Allah Nebî'ye (s.a) hitaben buyuruyor ki:

...{Ey Muhammed!} *Sen onları* {yani, münâfıklar ile Yahudileri} *bir arada sanırsın, ama kalbleri darmadağınıktır* {yani, anlaş-

mazlık içerisindedir, ihtilaf halindedir}. *Bu onların* {Allah'tan geleni} *akletmeyen* {ve dolayısıyla O'nu tevhîd etmeyen} *bir kavim olmalarındandır.*

15. *(Bunların misalleri) kendilerinden öncekilerinki gibidir* {yani, daha önce Bedir'de savaşanlara benzer –Bedir savaşı bundan iki sene önce olmuştu–}. *Az önce onlar yaptıklarının vebalini tatmışlardı* {yani, günahlarının cezası olarak Bedir'de kimileri öldürülmüştü} *ve onlar için elîm bir azab da vardır.*

Sonra Allah Yahudileri aldatıp, zorlu ve sıkıntılı zamanlarında onlardan uzak duran ve onları teslim eden münâfıklara bir misal vererek buyuruyor ki:

16. *Şeytanın durumu gibidir. Hani o insana, "Kâfir ol" der...*

İsrâîloğulları arasında Bersisa adında bir râhib vardı. Bu kırk yıl süreyle manastırda Allah'a ibâdet etti, kimseyle konuşmadı, kimseye bakmadı. Allah'ı zikretmekten bıkıp usanmazdı. Şeytan, Allah'ı zikrettiği sürece ona güç yetiremiyordu. Şeytan İblise, "Bersisa beni yenik düşürdü; çaresiz kaldım, ona gücüm yetmiyor" diye dert yandı. İblîs de, "Git, daha önce babası için kurduğun tuzağı ona da kur" diye akıl verdi. İsrâîloğulları'ndan soylu bir aileye mensub olan bir kız vardı. Şeytan bu kızın içine girdi de ağzından köpükler çıkmaya başladı. Erkek kardeşleri, kız kardeşlerine doktor bulmak için yukarı aşağı, sağa sola her tarafa gittiler. Şeytan rüyalarına girerek, "Size râhib Bersisa'yı tavsiye ederim. O, du'a ederse –ki onun du'ası kabul edilir– kız kardeşiniz iyileşir" dedi. Sabah olunca birbirlerine haydi kalkın, kız kardeşimizi râhib Bersisa'ya götürelim de du'a etsin. Onun du'asının bereketli olacağını ümit ederiz" dediler ve hep birlikte yanına giderek, "Ey Bersisa! Bize bir bak da yukardan konuş. Biz filanın oğullarıyız, sana güzel ve ecir almayı gerektirecek bir iş için geldik" dediler. O da manastırında onlara göründü ve onlarla konuştu. Bersisa onlara cevab verince, şeytân bir boşluk bulup Bersisa'nın içine girerek ona şöyle vesvese verdi: "Ey Bersisa! Bu bir iyilik ve ecir kazanma kapısıdır. Bu kız için Allah'a du'a et de Allah ona şifa versin." Râhib de, kız kardeşlerini içeriye getirmelerini, kendilerinin de gitmelerini söyledi. Onlar da kız kardeşlerini içeri bırakıp gittiler. Bersisa İsrâîloğulları arasında hakkında kötü düşünülecek birisi değildi. Şeytan ona, "Ey Bersisa! Manastırdan in, elini kızın karnı ve alnı

üzerine koy da du'a et" dedi. Bu telkinini sürdürüp durdu. Nihâyet onu manastırdan indirdi. Bersisa inince şeytân içinden çıkıp, kızın içine girdi, o da çırpınıp durmaya başladı, üzeri açıldı. Bersisa onun açık halini gördü. Daha önce kadınları bu halde görmüş değildi. Bu sebeble o kız ile cima etti. Şeytan dedi ki: "Ey Bersisa, ey İsrâîloğulları'nın âbidi! Ne yaptın? İbadetten sonra zina mı ettin? Şimdi bu kız, kardeşlerine senin kendisine ne yaptığını haber verecek, İsrâîloğulları arasında rezil olacaksın. İyisi mi kızı öldür ve göm, sonra manastırına çık Allah'a tevbe et ve O'na ibâdete devam et. Kardeşleri gelip onu soracak olurlarsa, kız kardeşleri için du'a ettiğini bildir, içindeki cinninin çıkıp gittiğini, fakat diğer cinlerin onu kaçırdığını söyle. İsrâîloğulları arasında seni itham edecek kim olabilir?" Bersisa kızı öldürüp içinde bulunduğu harabeye gömdü. Kardeşleri gelip "Kız kardeşimiz nerede? diye sorduklarında, "Kız kardeşinizi cinler alıp gittiler" dedi. Onlar da Bersisa'yı itham etmeden geri dönüp gittiler. Şeytan tekrar onların rüyalarına girdi ve "Bersisa kız kardeşinizin şerefiyle oynadı" dedi. Sabah olunca onların her biri diğerine gördüğünü anlatınca, üçünün de aynı rüyayı gördüğü anlaşıldı. Ancak buna aldırmadılar. Nihâyet aynı rüyayı üstüste üç gece gördüler. Bunun üzerine kalkıp Bersisa'nın yanına gittiler ve "Kız kardeşimiz nerede?" diye sordular. O tekrar, "Bilmiyorum cinler onu kapıp götürdüler" dedi. Daha önce kız kardeşlerini bırakıp gittikleri harabeye girdiler ve orada bir tümsek gördüler. Ayaklarıyla o tümseği karıştırınca, kız kardeşlerini görüverdiler. Hemen Bersisa'nın yanına gidip "Ey Allah'ın düşmanı! Kız kardeşimizi öldürdün" dediler. Ardından da hükümdara giderek durumu bildirdiler. O da görevlileri gönderip, râhibi manastırdan indirmelerini emretti. Onun için bir ağaç kestiler ve onu o ağaca bağladılar. Şeytan gelerek, "Ey Bersisa! Beni tanıyor musun?" diye sordu. O da "Hayır" dedi. Şeytan, "Seni bu duruma düşüren benim, eğer sana emrettiğimi yapacak olursan içinde bulunduğun halden seni kurtarırım ve tekrar manastırına çıkartırım" dedi. Râhib, "Bu nasıl olacak?" diye sordu. Şeytân, "Sana gerçek sûretimde görüneceğim, sen de bana sadece bir defa secde edeceksin. O vakit seni buradan kurtaracağım" dedi. Bersisa, "Peki" dedi. Şeytân ona gerçek sûretinde göründü, o da ona secde etti ve böylece Allah'ı inkâr edip kâfir oldu, fakat şeytân onu olduğu halde bırakıp gitti de Bersisa öldürüldü. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu anlatmaktadır:

...Şeytanın insana "Kâfir ol" dediği zamanki durumu gibidir. Kâfir olunca, "Muhakkak ki ben senden uzağım, çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" der.

فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا
الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ
لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ
نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾
لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ
الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

17. *Sonra ikisinin* {yani, şeytânın ve insanın: râhibin} *âkıbetleri orada ebedî kalmak üzere ateşin içinde kalmalarıdır. Zulmedenlerin cezası işte budur.*

Münâfıkların ve Yahudilerin görecekleri karşılık cehennem ateşidir. Arkasından Allah mü'minleri, Yahudileri velî edinmekten sakındırıyor:

18. *Ey îmân edenler! Allah'a karşı takvalı olun. Herkes yarın için ne hazırladığına* {yani, Kıyâmet Günü için ne amel işlediğine} *bir baksın* {yani, bunu iyi bilsin}. *Allah'a karşı takvalı olun* {da Yahudileri velî edinmekten sakının}. *Kuşkusuz ki Allah* {hayır olsun, şer olsun, Yahudilere yardımcı olmak türünden olsun} *yaptıklarınızı* {haber alan} *habîrdir.*

Emrini terk etmemeleri ve kitab ehlinin konumuna düşmemeleri için mü'minlere öğüt vererek buyuruyor ki:

19. *Allah'ı unuttukları* {yani, Allah'ın emrini terk ettikleri} *için Allah'ın da kendilerini, kendilerine unutturduğu* {yani, kendileri için dünyada iken hayır işlemelerini unutturduğu} *kimseler gibi de olmayan. İşte onlar fâsıkların* {yani, isyan edenlerin} *ta kendileridir.*

Sonra her iki kesimin sonunda varacakları yeri söz konusu ederek buyuruyor ki:

20. *Ateş ashâbı ile cennet ashâbı* {Kıyâmet Günü'nde sevâb ve mevkileri itibariyle} *bir olmaz. Cennet ashâbı fevz bulanların* {yani, ateşten kurtulanların} *ta kendileridir.* {Ateş ashâbı ise orada ebedî kalmak üzere ateştedirler.}

Yine onlara öğüt vererek buyuruyor ki:

لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا
مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَالِمُ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ ۖ هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا
هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ
الْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللَّهُ
الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

21. *Eğer Biz bu Kur'ân'ı* {yani, içinde emirleri, yasakları, va'dleri, tehditleri, haramı ve helâlı bulunan bu Kur'ân'ı} *bir dağa indirse* {ve ona taşıtsa} *idik, muhakkak ki Allah'ın haşyetinden onun hâşi'* {yani, boyun eğmiş} *olarak parça parça olduğunu görürdün* {ey Muhammed. Durum böyleyken nasıl olur da insanın kalbi incelmez, Allah'a karşı haşyet duymaz. Oysa insanlar cansız dağdan daha zayıftır. Çünkü dağın kökü, yerin yedi kat dibinde; başı semâdadır. İnsan bu Kur'ân'ı haşyetle ve metanetle anmalıdırlar. Huşu duyarak önünde eğilmelidirler}...

İşte Allah buna dâir bu misali verdikten sonra buyuruyor ki:

...*İşte Biz bu misalleri insanlara* {Allah'ın misalleri üzerinde} *tefekkür etsinler* {ve rubûbiyet üzerinde ibret ile düşünsünler} *diye veriyoruz.*

Sonra yüce Rabbimiz, zatının vahdaniyetini dile getirmek üzere buyuruyor ki:

22. *O Allah'tır ki O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Gaybı* {yani, olanın ve olacak olanın gaybını, gizlisini} *ve şehâdeti* {yani, her şey hakkındaki hakk ile şâhidliği} *bilendir. O rahmândır, rahîmdir.*

“Rahmân” ve “rahîm”, biri diğerinden daha rikkatli, daha incelikli iki isimdir. Rahmân ve rahîm söz konusu edilince Arab müşrikleri, “Biz Rahmân, rahîm nedir bilmiyoruz. O'nun adı Allah'tır” dediler. Bunun üzerine Allah onlara pek çok isminin olduğunu haber vermek üzere, *O Allah'tır ki O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Gaybı ve şehâdeti bilendir. O Rahmândır, rahîmdir* buyurdu. Yüce Rabbin adı Allah'tır. Allah, bütün mahlukatına kahir olan rubûbiyetin adıdır. Diğer isimleri ise O'nun fiillerini ifade eder.

23. *O Allah'tır ki O'ndan başka hiçbir ilah yoktur...*

Zatını tevhîd ettikten sonra, zatı hakkında buyuruyor ki:

...el-melik'dir {yani, Kendisi dışındaki her şeyin mâlikidir}, *el-kuddûs'dür* {yani, pak ve temizdir}, *es-selâm'dır* {yani, kullar O'nun kendilerine zulmetmesinden yana salimdirler, esenliktedirler}, *el-mü'min'dir* {yani, dostlarına, kendilerine azab etmeyeceği hususunda eman vermiştir}, *el-müheymin'dir* {yani, hayır ya da şer olsun kullarının ameli hususunda onlara şâhiddir}...

Nitekim, *Ve onun üzerinde bir müheymin olmak üzere* (el-Mâide, 5/48) ve *Size bir şâhid olarak* {yani, kullarının hayır ya da şer amellerine karşı şâhiddir –Muhammed'e (s.a) indirdiği kitabını da tasdik edendir–} (el-Müzzemmil, 73/15) buyurmaktadır.

...el-azîzdir {yani, mülkünde kudretiyle Kendisine hiçbir şekilde zarar verilemeyendir}, *el-cebbârdır* {yani, mahlukatı hakkında dilediği her hususta kahredici güce sahib olandır}, *el-mütekebbir'dir* {yani, her şeyden azametlidir}. *Allah* {Kendisi ile birlikte} *ortak koşmalarından* {yani, Kendisi ile birlikte başka bir ortağın bulunmasından} *münezzehtir.*

Böylece Rabbimiz onların iftiralarından zatını tenzih etmektedir.

Sonra Kendisi hakkında buyuruyor ki:

24. *O Allah'tır ki el-hâlık'tır* {yani, her şeyi yaratandır –nutfeyi de O yaratmıştır, mudğayı da O yaratmıştır–}, *el-bâri'dir* {yani, mudğayı [bir çiğnem eti] bir insan olarak yaratan ve bütün in-

sanları yaratan ve insana iki göz, iki kulak, iki el, iki ayak veren O'dur}, *el-musavvir'dir* {yani, rahîmlerde dilediği gibi sûret veren O'dur –erkek, dişi, siyah, beyaz, hilkati tam veya değil–}, *el-esmau'l-hüsnâ yalnız O'nundur* {yani, er-Rahmân, er-rahîm, el-azîz, el-cebbâr, el-mütekebbir ve buna benzer diğer isimler: bu sûrede zikredilen isimler O'nundur}. *Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih eder* {yani, göklerde, yerde bulunanlar ve ikisi arasındaki bütün yaratılmışlar O'nu zikreder, O'nu tevhîd eder}. *O* {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

“er-Rahîm” lafzı, “er-Rahmân”dan daha ince olup merhametle, yarattıklarına rahmetiyle atıfette bulunan demektir.

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis etti: Bize el-Huzeyl Sa‘îd b. Beşîr'den tahdis etti, o Katade'den, o İbn Sîrin'den, o da Nebî'den (s.a); yine senediyle Mukâtil'den, o Katade'den, o İbn Sîrin'den, o Ebû Hureyre'den, o da Nebî'den (s.a) dedi ki: “Muhakkak Allah'ın Kur’ân'da doksandokuz ismi vardır. Bunları belleyen cennete girer.”

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl el-Müseyyeb'den tahdis edip dedi: “Sübhânallâh, Allah'ın kötülüklerden tenzih edilmesi demektir.”

‘Alî b. Ebî Tâlib (r.a) dedi ki: “Sübhânallâh, Allah'ın zatı için beğendiği bir kelimedir.”

el-Huzeyl dedi: Mukâtil dedi ki: “Kur’ân'da bulunan her sübhânallâh lafzı ile Allah zatını kötülükten tenzih etmektedir. Ancak, *Sübhânellezi esrâ bi-‘abdihi* [kulunu geceleyin yürütenin şanı ne yücedir] buyruğu müstesnâ olup burada hayret bildirmektedir. *Sübhânellezi halaka'l-ezvâc* [bütün çiftleri yaratan münezzehtir] buyruğu da, “çiftleri yaratanın bu işi hayret vericidir” anlamındadır. Ayrıca, *sübhânallahi hıyne tulsun* [akşamladığınız zaman sübhânallâh] buyruğu da “Allah için namaz kılın” demektir.

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl Huşeym'den tahdis etti, o Dâvûd b. Ebî Hind'den, o Mutarrif b. eş-Şıhhîr'den şöyle dediğini nakletti: “Allah Kur’ân'da bizim kadere bel bağlamamızı istememiştir.”

60. EL-MÜMTEHİNE SÛRESİ

Medine'de inen el-Mümtehine sûresi, Kûfiyyûna göre 13 âyettir.

بسم الله الرحمن الرحيم

يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا عدوي وعدوكم أولياء تلقون إليهم
بالمودة وقد كفروا بما جاءكم من الحق يخرجون الرسول وإياكم أن
تؤمنوا بالله ربكم إن كنتم خرجتم جهادا في سبيلي وابتغاء مرضاتي
تسرون إليهم بالمودة وأنا أعلم بما أخفيتم وما أعلنتم ومن
يفعله منكم فقد ضل سواء السبيل (١) إن يثقفوكم يكونوا لكم
أعداء ويبسطوا إليكم أيديهم وألسنتهم بالسوء وودوا لو
تكفرون (٢) لن تنفعكم أرحامكم ولا أولادكم يوم القيامة يفصل
بينكم والله بما تعملون بصير (٣)

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ey îmân edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları velîler edinmeyin...*

Nebî (s.a) insanlara cihada çıkma emri vererek askerî hazırlıklara başladı. Hâtıb b. Ebî Beltaa Mekkelilere, “Muhammed askerî hazırlık yapıyor. Gördüğüm kadarıyla da sizin üzerinize gelmek istiyor. Dolayısıyla tedbirinizi alın” diye bir mektub yazarak Ebû ‘Amr b. Sayfî b. Hâşim'in câriyesi Sâre –ki Sâre Mekke'den Medine'ye gelmişti– ile 10 dinar karşılığında gönderdi. Cibrîl gelip Nebî'ye (s.a) Hâtıb'ın yaptığını haber verdi. Rasûlullâh (s.a) ‘Alî b. Ebî Tâlib (a.s) ile ez-Zubeyr b. el-Avvâm'ı mektubu almak üzere gönderdi ve onlara şöyle dedi:

— Eğer mektubu size kendiliğinden verecek olursa onu serbest bırakın. Şâyet vermezse boynunu vurun.

Onlar yola koyulup el-Cuhfe'de kadına yetiştiler ve mektubu sordular. Kadın beraberinde bir mektub olmadığına dâir yemîn ederek dedi ki:

— Benim sizin yapacağınız iyiliğe olan ihtiyacım, daha başka şeylere olan ihtiyacımdan fazladır.

Kadının üstünü başını araştırdılar, fakat beraberinde bir şey bulamadılar. ez-Zubeyr, ‘Alî b. Ebî Tâlib'e dedi ki:

— Haydi dönelim, gördüğümüz kadarıyla beraberinde bir şey yok.

Ancak ‘Alî şöyle karşılık verdi:

— Allah'a yemîn ederim boynunu vuracağım. Allah'a yemîn ederim ki Rasûlullâh (s.a) yalan söylemiyor, biz de yalan söylemiyoruz.

Bunun üzerine ez-Zubeyr dedi ki:

— Doğru söylüyorsun, boynunu vur.

‘Alî kılıcını çekince, kadın onların ciddi olduklarını anladı ve mektubu verdiği takdirde kendisini öldürmeyeceklerine, esir almayacaklarına, Muhammed'e (s.a) geri götürmeyeceklerine ve kendisini serbest bırakacaklarına dâir söz aldı. Onlar da ona istediği sözü verdiler. Bunun üzerine kadın saç örgülerinin arasından mektubu çıkarıp verdi. Onlar da kadını serbest bırakıp, mektubla birlikte geri döndüler ve mektubu Rasûlullâh'a (s.a) verdiler. Rasûlullâh (s.a) mektubu okuduktan sonra Hâtıb b. Ebî Beltaa'ya haber gönderdi. Geldiğinde ona sordu:

— Bu mektubu tanıyor musun?

O cevab verdi:

— Evet.

Nebî (s.a) tekrar sordu:

— Peki, düşmanımızı uyarmana seni iten sebeb nedir?

Hâtıb dedi ki:

— Allah seni affedesice, affet beni! Üzerine kitabı indirene yemîn ederim ki Müslüman olduğumdan beri kâfir olmadım. Seni tasdik ettiğimden beri seni yalanlamadım. Seni sevdiğimden beri senden nefret etmedim. Onlara da düşmanlık ettiğimden beri dostluk etmiş, onları velî edinmiş değilim. Biliyorum ki benim mektubumun onlara bir faydası olmayacak, sana da zararı olmayacak. Mazeretimi kabul buyur. Allah için sana feda olayım. Çünkü senin ashâbından Mekke'deki malını,

aşiretini koruyacak kimseleri olmayan yoktur fakat ben öyle değilim. Ben onlara antlaşma ile katılmış birisiyim; bizzat onlardan değilim. Benimle antlaşmalı olanların hepsi de hicret etmiş bulunuyor. Benim Mekke çok malım-mülküm var. Müşriklerin malıma zarar vereceklerinden korktum. Onun için bu mektubu yazarak bu yolla onlara kendimi yakın göstermek, beni sevmelerini sağlamak istedim ve böylece de malıma gelecek zararı önlemeye çalıştım. Allah'ın onları rüsvay edeceğini, onlardan intikam alacağını, mektubumun onlara hiçbir fayda sağlamayacağını bilmişimdir.

Rasûlullâh (s.a) söylediklerinde onu tasdik etti. Allah da mü'minlere öğüt olsun ve Hâtıb b. Ebî Beltaa'nın yaptığına benzer bir işi tekrarlamasınlar diye, şu buyruklarını indirdi:

> *...Ey îmân edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları velîler edinmeyin. Onlara sevgi ile (bu gibi sırlar ihtiva eden mektub) ulaştırmayın. Hem onlar size gelmiş olan hakkı* {yani, Kur'ân'ı} *inkâr etmiş bulunuyorlar. Onlar Rasûl'ü ve sizi, Rabbiniz olan Allah'a îmân ettiğiniz için* {öz yurdunuz olan Mekke'den} *çıkarmışlardır. Eğer siz Benim yolumda ve rızam uğrunda cihada çıkmış iseniz* {sevgi ile onlara haber ulaştırmayın} *Sevgi ile onlara gizlice* {onların iyiliğine olacak haberler ihtiva eden mektub} *ulaştırmaya kalkışmayın. Ben gizlediğinizi de* {yani, kalbinizde gizlediğiniz sevgi ve velî edinme duygularını da}, *açıkladığınızı da* {yani, onlara açıktan gösterdiğinizi velâyeti de} *en iyi bilenim. Sizden kim bunu yaparsa* {yani, kâfirlere gizlice sevgi beslerse}, *kuşkusuz yolun ortasından sapmış olur* {yani, hidâyet yolunun tam ortasından uzaklaşmış olur}.

Hâtıb hakkında ayrıca, *Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kavmin Allah ve Rasûlü ile sınır mücâdelesi yapanlara sevgi beslediklerini göremezsin* (el-Mücâdele, 58/22) âyeti sonuna kadar inmiştir.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl el-Museyyeb'den, o el-Kelbî'den, o Ebû Sâlih'den, o da İbn 'Abbâs'tan tahdis edip dedi ki: Ebû 'Amr b. Hâşim b. 'Abdi Menâf'ın azatlı câriyesi Sâre Mekke'den Medine-i Münevvere'ye geldi. Rasûlullâh (s.a) de Mekke'nin fethi için hazırlanıyordu. Rasûlullâh (s.a) onu görünce sordu:

— Ey Sâre! Burada ne arıyorsun? Müslüman olarak mı geldin?

Sâre cevab verdi:

— Hayır.

Tekrar sordu:

— Peki, hicret ederek mi geldin?

Sâre yine aynı cevabı verdi:

— Hayır.

Nebî (s.a) sordu:

—İhtiyacın nedir?

Şöyle cevab verdi:

— Aslımız da, mevlâlarımız da [efendilerimiz de], aşiretimiz de sizdiniz. Benim mevlâlarım [beni azat edenler] geçip gitti, ileri derecede muhtaç oldum. Bana giyecek bir şeyler vermeniz, sırtına bineceğim bir binek bağışlamanız için yanınıza geldim.

Nebî (s.a) sordu:

— Mekkelilerin gençlerine ne oldu?

Sâre daha önce ağıt yakan, şarkıcı bir kadın idi. Şöyle karşılık verdi:

— Ey Muhammed! Bedir vakasından bu yana onlardan hiç kimse benden bir şey istemedi.

(İbn ‘Abbâs) dedi ki: “Rasûlullâh (s.a) Abdulmuttalib oğulları ile Hâşim oğullarının ona yardımcı olmaları için teşvikte bulundu. Ona giyecek, binek ve masraf verdiler. Mekke'ye gitmek isteyince ez-Zubeyr b. el-Avvâm ile hil yapmış bulunan ve aslen Yemenli bir adam olan Hâtıb b. Ebî Beltaa ona gelerek, mektubunu Mekkelilere ulaştırması karşılığında ona bir şeyler vereceğini söyledi ve hadiseyi sonuna kadar anlattı.”

Sonra Allah, Mekke kâfirlerinin kendilerine olan düşmanlıklarını mü’minlere haber vermek üzere buyuruyor ki:

> 2. *Onlar size karşı zafer kazanırlarsa size düşmanlık ederler* {yani, siz onlardan ayrılmış, İslâm üzere olmuş olduğunuz halde size gâlib gelirlerse böyle davranırlar} *ve* {öldürmek için} *size ellerini ve* {sövüp saymak için} *dillerini kötülükle uzatırlar ve* {si-

ze üstün olurlarsa}, *kâfir olsanız diye şiddetle arzu ederler* {yani, dînlerine dönmenizi temenni ederler}.

3. {Ancak bunu yapacak olursanız,} *akrabanızın da, evlâdınızın da size hiç faydası olmaz. Kıyamet Günü'nde sizin aranızı* {adaletle} *ayıracaktır. Allah yaptıklarınızı* {en iyi gören} *basîrdir.*

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ
فٖٓي اِبْرٰهٖيمَ وَالَّذٖينَ مَعَهُۚ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۘ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَٓاءُ
اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُٓ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهٖيمَ لِاَبٖيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ
لَكَ وَمَٓا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا
وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصٖيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذٖينَ
كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٥﴾

4. *İbrâhîm'de ve* {mü'minlerden} *o'nunla beraber olanlarda sizin için gerçekten uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişti: Muhakkak biz sizden ve Allah'tan başka ibâdet ettiğiniz şeylerden* {yani, ilahlardan} *uzağız. Sizi inkâr ettik* {yani, sizden teberri ettik, uzaklaştık}. *Yalnızca Allah'a îmân edinceye* {yani, Allah'ı tasdik edinceye} *kadar bizimle sizin aranızda ebediyen düşmanlık ve kin baş göstermiştir. İbrâhîm'in babasına, "Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim" demesi müstesnâ.*

Allah şunu demektedir: Siz de kavminizin kâfirlerinden uzak olduğunuzu ortaya koyun. Çünkü kavimlerinden uzak olduklarını ortaya koymakta İbrâhîm'de ve o'nunla birlikte olan mü'minlerde sizin için güzel bir örnek vardır. Fakat müşriklere mağfiret dilemek hususunda sizin için güzel örneklik söz konusu değildir. İbrâhîm, *Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim* demişti. Ancak bu İbrâhîm'in babasının kendisine vermiş olduğu bir söze binaen söylenmişti. Çünkü o, oğluna îmân edeceğini söylemişti. Fakat ölümü esnasında artık onun Allah'a bir düşman olduğu açıkça ortaya çıkması ve şirk üzere ölmesi üzerine İbrâhîm ondan uzak olduğunu belirtmiş ve ona mağfiret dilemeyi kesmişti. Sonra İbrâhîm (a.s) şunları söylemişti:

...“Ama Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam. Rabbimiz! Yalnız Sana tevekkül ettik, yalnız Sana yöneldik ve dönüşümüz de yalnız Sanadır”...

5. *...“Rabbimiz! Bizi kâfirler için bir fitne kılma* {yani, bizim rızkımızı kısıp da onlara bol rızık vererek bizi onlara muhtaç etme! O takdirde bu bizim için bir fitne olur} *ve bize mağfiret et! Rabbimiz! Çünkü Sen azîzsin, hakîmsin.”*

İbn Mes‘ûd'un kıraatinde ise, “çünkü sen gafûrsun, rahîmsin” şeklindedir.

Benzeri bir buyruk da Mâide sûresinin sonlarındadır.[1]

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾
لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

6. *Andolsun ki onlarda* {yani, İbrâhîm'de ve o'nunla birlikte olanlarda} *sizin için, Allah'ı ve âhireti umanlar için* {yani, Allah'tan ve amellerin karşılığının görüleceği ölümden sonra dirilişten korkan kimseler için} *güzel bir örnek* {onlara uymak hususunda güzel bir örnek} *vardır. Kim* {haktan} *yüz çevirirse, kuşkusuz ki Allah* {kullarına muhtaç olmayan} *ganîdir,* {saltanatında yarattıkları tarafından övülen} *hamîddir.*

7. *Olur ki Allah onlardan* {yani, Mekke kâfirlerinden} *düşmanlık ettikleriniz ile sizin aranızda bir meveddet meydana getirir...*

Allah mü’minlere, İbrâhîm (a.s) ile o'nunla birlikte îmân edenlerin kavimlerinden uzaklaştıklarını haber vererek onların da Mekke kâfirlerinden uzaklaşmaları gerektiğini bildirdi. Bunun üzerine onlar da akrabalarına, yakınlarına düşmanlık ettiler ve düşmanlıklarını da izhar ettiler. Allah mü’minlerin bu hususta hissettiklerini bildiğinden ötürü, *Olur ki Allah onlardan düşmanlık ettikleriniz ile sizin aranızda yakın bir dostluk*

1 Bkz. el-Mâide, 5/118.

meydana getirir buyruğunu indirdi. Mekkeliler Müslüman olunca, Müslümanlar onlarla içli dışlı oldu, onlarla evlendiler. Nebî (s.a) de Ebû Süfyân'ın kızı Ümm Habîbe ile evlendi.[2] İşte Allah'ın söz konusu ettiği sevgi ve dostluk budur. Allah Nebî'ye (s.a) şöyle hitab etmektedir:

> ...*Allah* {(aranızda) sevgi var etmeye gücü yeten} *kadirdir. Allah* {tevbe edip İslâm'a giren Mekke kâfirlerinin günahlarını bağışlayan} *gafûrdur,* {İslâm'a girişlerinden sonra da onlara karşı} *rahîmdir.*

Sonra Müslümanlara karşı savaşmamış ve müşriklere yardım etmemiş kimseleri görüp gözetmeye müsâde ederek buyuruyor ki:

> 8. *Sizinle dîn hususunda savaşmamış, sizi yurtlarınızdan* {yani, Mekke'den} *çıkarmamış olanlara iyilik yapmanızı* {yani, onlarla aranızdaki bağları gözetmenizi} *ve onlara kıst* {yani, adalet} *yapmanızı* {yani, onlarla olan ahitlerinizin gereğini yerine getirmenizi} *Allah size yasaklamaz. Çünkü Allah kıst yapanları* {yani, insanlar arasında adaleti uygulayanları} *sever.*

Âyet, Hilâl b. Uveymir'in mensub olduğu Huzaalılar, Huzeyme oğulları, Surâka b. Mâlik, ‘Abdi Yezîd b. ‘Abdi Menât ve el-Hâris b. ‘Abdi Menât'ın müntesib bulunduğu Müdlic oğulları hakkında inmiştir.

إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۖ
اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
إِلَى الْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَآتُوهُمْ
مَا أَنْفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ
وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا
مَا أَنْفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

> 9. *Allah ancak sizinle dîn sebebiyle savaşmış, sizi* {yani, İslâm'dan hoşlanmadıkları için Nebî'yi (s.a) ve ashâbını} *yurtları-*

2 Bu ifadelerden Peygamber efendimizin Ümm Habîbe ile Mekke'nin fethin-

> *nızdan* {yani, Mekke'den} *çıkarmış* {Mekke kâfirlerini} *ve çıkarılmanıza* {yani, çıkarılmanız hususunda Mekke kâfirlerine} *yardım etmiş kimseleri velî edinmenizi size yasaklar.* {Sizden} *kim onları velî edinirse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.*

Sonra, *Nerede bulursanız müşrikleri öldürün* (et-Tevbe, 9/5) âyeti, az önce geçen iki âyeti neshetmiştir.

> 10. *Ey îmân edenler! Mü'min kadınlar* {yani, Subeya} *hicret edenler olarak size geldiklerinde, onları imtihan edin.*

Nebî (s.a) Hudeybiye günü Mekkelilerle barış antlaşması yaptı, antlaşma şartlarından biri de, "Müslümanlardan Mekkelilere giden iade edilmeyecek, fakat Mekkelilerden Nebî'ye (s.a) gidenler Mekkelilere iade edilecek" şartı idi. Mekke kâfirlerinden Sayfî b. er-Râhib'in nikâhı altında olan Subey'a bt. el-Hâris el-Eslemiyye isimli bir kadın bu barış döneminde Nebî'nin (s.a) yanına geldi. Kocası, kadının iade edilmesini istedi. Nebî'ye (s.a), "Onu bize geri ver, çünkü bizimle senin aranda böyle bir şart var" dedi. Nebî (s.a), "Söz konusu şart erkekler hakkında idi, kadınlar hakkında değildi" dedi. Bunun üzerine Allah, *Mü'min kadınlar* {yani, Subeya} *hicret edenler olarak size geldiklerinde, onları imtihan edin* buyruğunu indirdi.

Nebî (s.a) onu imtihan edip dedi ki: "Kavminin arasından çıkman, işlediğin bir suç veya kocandan hoşlanmayışın veya ondan nefret edişin sebebiyle olmadığına, sadece İslâm'a olan bağlılığın ve ona duyduğun arzu olduğuna, bundan başka bir maksadının olmadığına Allah adına yemîn eder misin?" İşte âyette sözü geçen mihnet [imtihan] budur. Allah buyuruyor ki:

> ....*Allah onların îmânlarını en iyi bilendir. Şâyet* {mihnetten önce –Subey'a'yı kasdetmektedir–} *onların mü'min kadınlar olduğunu görürseniz, onları kâfirlere* {yani, kâfir kocalarına} *geri döndürmeyin. Çünkü bu kadınlar o erkeklere helâl değildir, o erkekler*

---

den sonra evlendiği gibi bir sonuç çıkmakta ise de yanlıştır. Ümm Habîbe Mekke'de erken bir dönemde Müslüman olmuş, kocası 'Ubeydullâh b. Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş ve Habeşistan'da iken kocası vefat etmişti. Ümm Habîbe, Habeşistan'da iken Nebî (s.a) ile hicrî 6. yılda -bir görüşe göre de 7. yılda- nikâhlanmıştır. Bkz. İbn Hacer el-Askalanî, *Tehzibu't-Tehzib,* XII, 448. (Çeviren)

de bu kadınlara helâl olmaz {yani, mü'min bir kadın kâfir bir erkeğe, kâfir bir erkek de mü'min bir kadına helâl değildir}. *O erkeklere infak ettiklerini verin*{yani, kâfir kocalarına kadınlara infak etmiş oldukları mehri ödeyin –bu mehri Müslümanlar arasından o kadın ile evlenecek olan erkek öder. Şâyet Müslüman erkeklerden kimse onunla evlenmeyecek olursa, eski kâfir kocasının alacak bir şeyi de olmaz–}. *O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde onları nikâhlamanızda size bir günah* {yani, bir harec [darlık]} *yoktur. Kâfir zevceleri de nikâh* {akdi} *altında tutmayın* {yani, kâfir olan hanımınızı, eşiniz olarak değerlendirmeyin, çünkü o sizin için eş olamaz. –Kasdedilen, hicret eden kadın ile evlenen erkektir.[3] Çünkü (bazan) kâfir bir kadının kavmi arasında önemli bir yeri bulunur, akrabası çok olurdu, (Müslüman olan) kocası da onun yakınları ve kavmi vasıtasıyla güçlü olmak isteğiyle onu nikâhı altında tutmaya devam ederdi–}...

Sonra bu kadın [Subey'a] ile Ömer b. el-Hattâb evlendi. Onunla, Ebu's-Senabil b. Bakek b. es-Sebbak b. 'Abduddar b. Kusay'ın evlendiği de söylenmiştir. İşte bu âyet o ve benzeri durumda olanlar hakkında inmiştir, ki bunlar, hanımı Kureybe bt. Ebî Ümeyye Mekke'de olan Ömer b. el-Hattab (r.a), Hişâm b. el-'Âs b. Vâil ve hanımı Hind bt. Ebî Cehl, Iyad b. eş-Şeddad el-Firri ve hanımı Ümm el-Hakem bt. Süfyân, Şemmâs b. Osmân el-Mahzûmî ve hanımı Yerbu b. Atike, 'Amr b. 'Abdi 'Amr –ki zulyedeyn diye bilinen kişi de odur– ve hanımı Hind bt. 'Abdi'l-'Uzzâ'dır. Ömer b. el-Hattâb'ın (Mekke'de kalan) hanımı ile Ebû Süfyân b. Harb evlendi. Allah (onlara) hitaben, *Artık o kadınları kâfirlere geri döndürmeyin* buyurarak âyetin sonuna kadar indirdi. Bu bütünüyle nesholmayan muhkem bir âyettir, fakat Tevbe sûresi nafaka kısmını neshetmiştir.

...Siz de yaptığınız infakı isteyin {yani, Müslümanlardan birinin hanımı kâfirlere gidecek ve evlenecek olursa, o Müslüman erkek onunla evlenen kimseden kadına verdiği mehri istesin}. *Onlar da yaptıkları infakı istesinler* {yani, verdikleri mehri geri istesinler: Mekkelilerden bir kadın Müslümanlara hicret ederek gelecek

3 Bir kapalılık bulunan son iki cümleyi, ne demek istediğini tam olarak kavrayamadığımızdan olduğu gibi tercüme etmekle yetindik. (Çeviren)

olursa, o kadın ile evlenecek olan erkek onun mehrini ilk kocasına versin. Eğer Müslüman olarak gelen ve size sığınan kadın evlenmeyecek olursa, eski kocasına, hanımı evleninceye kadar mehir verilmez. Şâyet Mekke kâfirleri kendi istekleriyle mehri ödemezlerse, onlara gâlib geldiğiniz takdirde onlardan mehri alın. Bu, barış antlaşması gereği yalnızca Mekkeliler için konulmuş bir hükümdü. –Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir: –} *Bunlar Allah'ın hükmüdür. Aranızda O hüküm verir* {yani, nafaka hususunda Müslümanlarla kâfirler arasında hükmü O verir}. *Allah* {yarattıklarını çok iyi bilen} *alîmdir,* {nafakaya dâir (mehir ile ilgili) verdiği hükmü ile emrinde} *hakîmdir.*

Sonra bütün bunları Tevbe sûresindeki âyetu's-seyf [et-Tevbe, 9/5] neshetmiştir. Ancak, *Hem bu kadınlar o erkeklere helâl değildir, hem de o erkekler bu kadınlara helâl olmaz* buyruğundaki hüküm müstesnâdır.

Sonra Allah nafaka ile ilgili olarak buyuruyor ki:

وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَن لَّا يُشْرِكْنَ
بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا
يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ
فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

11. *Eğer zevcelerinizden kâfirlere bir şey geçecek olursa,...*

Söz konusu edilen kadın, Ebû Süfyân kızı Ümm el-Hakem'dir. Bu kadın, 'Âmir b. Luey oğullarından kocası Iyad b. Ganm b. Şeddâd el-Kuraşî el-Fihri'yi terk etti. Sonra da Taif'e gitti ve Sakiflilerden bir adamla evlendi.

...*Eğer zevcelerinizden bir şey* {yani, herhangi biri} *kâfirlere geçerse* {yani, mü'min bir kadın kâfirlere iltihak ederse: Müslümanlar ile kendileri arasında savaş bulunmayan ve kocası Müslüman olan bir kadın kâfirlere sığınırsa}, *siz de muâkabede bulunursanız* {yani, ganîmet alır ve ardı arkasına Allah size mal almayı nasîb ederse}, *eşleri gitmiş olanlara infak ettikleri gibisini* {yani, verdikleri mehrin aynısını} *verin* {yani, elde ettiğiniz ganîmetten, beşte-bir alınmadan önce verin. –Sonra (devletin payı olan) beşte-bir alınır, bundan sonra da ganîmet Müslümanlar arasında paylaştırılır–}. *Îmân etmiş olduğunuz* {yani, tasdik ettiğiniz} *Allah'a karşı takvalı olun* {yani, size verdiği emirlerde O'na isyan etmeyin}.

Bütün bu âyetleri Tevbe sûresindeki kılıç âyeti [et-Tevbe, 9/5] neshetmiştir.

12. *Ey nebî! Mü'min kadınlar sana bey'at etmeye geldiklerinde, onlarla Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evlâtlarını öldürmemek, elleri ve ayakları arasında iftira edecekleri bir bühtan ile gelmemek* {yani, kadının kocasından başkasından olma bir çocuğu, kocasından olduğunu iddia ederek kocasına, "Bu ondan değil, sendendir" dememek}, *hiçbir ma'rûfta* {yani, Allah'a itaat olan ve Nebî'nin (s.a) yasakladığı ağıt yakmak, bu maksatla şiir söylemek, elbiseleri parçalamak yahut mukimken yabancı biriyle halvette kalmak, beraberinde mahremi bulunmadıkça üç günden fazla yolculuğa çıkmamak ve buna benzer Nebî'nin (s.a) nehyettiği hususlarda} *sana isyan etmemek üzere bey'atleş ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Kuşkusuz ki Allah* {daha önceki şirki bağışlayan} *gafûrdur,* {bundan sonrası için} *rahîmdir.*

Mekke'nin fethi günü Safa tepesi üzerinde oturduğu halde erkeklerden bey'at alma işini bitiren –ki o sırada Ömer b. el-Hattâb (r.a) da ondan aşağıda bir yerde oturuyordu– Nebî (s.a) dedi ki:

— Siz kadınlarla, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak üzere bey'atleşiyorum.

Diğer kadınlarla birlikte yüzü örtülü olduğu halde orada bulunan Ebû Süfyân'ın hanımı Utbe kızı Hind başını kaldırıp dedi ki:

— Allah'a yemîn ederim, sen erkeklerden aldığını görmediğim bir sözü bizden alıyorsun. Bununla birlikte biz, bizden istediğin sözü sana veriyoruz.

Nebî (s.a) devam etti:

— Hırsızlık yapmamak (üzere bey'atleşiyorum).

Hind dedi ki:

— Allah'a yemîn ederim, ben bazan Ebû Süfyân'ın malından bazı şeyler alıyorum. Onları bana helâl kabul edip etmediğini bilmiyorum.

Ebû Süfyân da şöyle dedi:

— Evet, geçmişte her ne aldınsa ve daha sonra ne alacaksan hepsi senin için helâl olsun.

Nebî (s.a) dedi:

— Sen Hind bt. Utbe'sin.

O karşılık verdi:

— Evet. Allah seni affedesice, sen de olmuşları affet.

Nebî (s.a) devam etti:

— Zina etmemen (üzere seninle bey'atleşiyorum).

Hind karşılık verdi:

— Hür kadın zina eder mi?

Nebî (s.a) devam etti:

— Çocuklarını öldürmemen (üzere seninle bey'atleşiyorum).

Hind şöyle dedi:

— Biz onları büyüttük, siz ise öldürdünüz. Siz ve onlar daha iyi bilirsiniz.

Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb sırt üstü yatıncaya kadar güldü. Denildiğine göre Nebî (s.a) de onun bu sözüne güldü.

Nebî (s.a) devam etti:

— Elleri ve ayakları arasında iftira edecekleri bir bühtan ile gelmemek (üzere bey'atleşiyorum).

Hind dedi ki:

— Allah'a yemîn ederim, kuşkusuz bühtan çok çirkin bir şeydir. Fakat bazı hallerde bağışlamak da mükemmel bir davranıştır. Sen ancak doğru şeyleri ve ahlâkın üstün değerlerini emrediyorsun.

Nebî devam etti:

— Hiçbir ma'rûfta bana isyan etmemen (üzere seninle bey'atleşiyorum).

Hind dedi ki:

— Biz herhangi bir hususta sana isyan etmek niyetiyle buraya gelip oturmadık.

Böylece kadınlar Nebî'nin (s.a) kendilerinden aldığı sözleri kabul ve ikrar ettiler.

İşte, *...üzere sana bey'at etmeye geldikleri vakit, bey'atlerini kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Kuşkusuz ki Allah* {daha önceki şirki bağışlayan} *gafûrdur,* {bundan sonrası için} *rahîmdir* buyruğu bunu dile getirmektedir.

> 13. *Ey îmân edenler! Allah'ın kendilerine gazab ettiği bir kavmi* {yani, Yahudileri} *velî edinmeyin...*

Âyet, 'Abdullâh. b. Übey ve Mâlik b. Duhşum hakkında inmiştir. Yahudiler onlara, İslâm'ı terk edip, ondan uzaklaşmayı güzel göstermişti. Müslümanlardan fakir bazı kimseler de Yahudilere, Müslümanlara dâir bir takım haberler götürüyorlardı. Böylece onlarla iyi ilişkilerini devam ettirmek, onların mahsullerinden, yiyeceklerinden istifade etmek istiyorlardı. Allah bunu nehyetti.

Sonra buyuruyor ki:

> *...Çünkü onlar* {yani, Yahudiler} *kâfirlerin kabirdekilerden ümit kestikleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir.*

Kâfir kabre girdiği vakit, çok şiddetli azarlayan bir melek gelip onu oturttuktan sonra sorar:

— Rabbin kim, dînin ne, Rasûlün kim?

O karşılık verir:

— Bilmiyorum.

Melek der ki:

— Allah seni rahmetinden uzak tutsun. Ey Allah düşmanı! Cehennemdeki yerine bir bak.

O da bakar ve şöyle beddu‘a eder:

— Veyl.

Melek ona der ki:

— Bu sana verilecek ey Allah düşmanı. Eğer Rabbine îmân etmiş olsaydın, cennete girecektin.

Sonra kâfir cennete bakar ve sorar:

— Bu kimin?

Melek cevab verir:

— Bu, Allah'a îmân eden kimsenin.

Bu durum sebebiyle kâfir hasretler duyar, cennette bir payının olmadığını anlar; cennetten, cennetteki hayır ve nimetlerden büsbütün ümidi kesilir. İşte hayatta bulunan kafirler hakkında şunu söyle: Onlar dünyada iken sevabı ve cezayı yalanladıkları için âhiret nimetlerinden ümit kesmişlerdir. Aynı şekilde kabirdeki kâfirler de âhirette cehennemdeki yerlerini gözleriyle görecekleri vakit, ümit keserler. Onların bu halde iken ümit kestikleri gibi, bunlar da cennetten ümitlerini kesmişlerdir.

61. ES-SAFF SÛRESİ

Mekke'de inen es-Saff sûresi, 14 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذ۪ينَ
يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِه۪ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَاِذْ قَالَ
مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَن۪ي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ
فَلَمَّا زَاغُٓوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Göklerde* {bulunan melekler} *ve yerde bulunan* {cinn ve insan kâfirleri dışındaki yaratılmışlar} *Allah'ı tesbih eder* {yani, zikreder}. *O* {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

2. *Ey îmân edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz?*

3. *Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah'ın yanında büyük bir maktı* {yani, büyük bir gazabı} *gerektirir.*

Bununla, böyle bir işin büyüklüğü anlatılmaktadır.

Mü'minler, "Eğer hangi amellerin Allah tarafından daha çok sevildiğini bilseydik, kuşkusuz o ameli işlerdik" dediler. Bunun üzerine Allah şu buyrukları indirdi:

4. *Gerçek şu ki Allah kendi yolunda* {yani, O'na itaat uğrunda} *birbirine rabtedilmiş* {yani, safta birbirine bitişmiş, kaynamış} *bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.*

Bununla Allah, îmândan sonra en sevdiği ameli onlara haber verdi. Onlar ise savaşmaktan/çarpışmaktan hoşlanmadılar. Allah bunun üzerine onlara öğüt vermek, te'dib etmek üzere, *Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz?* buyurdu.

Bu âyet, aralarında ‘Abdullâh b. Revâha ve başkalarının da bulunduğu Ensâr: Evs ve Hazrec hakkında inmiştir.

5. *Hani Mûsâ kavmine* {yani, kavminden îmân edenlere –ki bunlar oniki sıbtın meydana getirdiği esbat(ın soyundan gelenler)di–}, *“Ey kavmim! Benim Allah'ın size gönderdiği Rasûlü olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eziyet ediyorsunuz?”...*

Çünkü Mûsâ'nın hayalarının şişik olduğunu söylemişlerdi.

Bunun bir benzeri de, *Mûsâ'ya eziyet edenler gibi olmayın* (el-Ahzâb, 33/69) âyetidir.

...*Onlar* {haktan uzaklaşıp başka tarafa kayarak} *sapıp eğrilince Allah da kalblerini çevirdi* {yani, uzaklaştırdı, kaydırdı}. *Allah fâsıklar* {yani, isyankârlar} *topluluğunu* {dalâletten kurtararak dînine} *hidâyet etmez.*

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَ
هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾
يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ
﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ
تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

6. *Hani Meryem oğlu Îsâ da şöyle demişti: “Ey İsrâîloğulları! Muhakkak ben Allah'ın size gönderdiği Rasûlü'yüm. Benden önceki Tevrât'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek ve adı Ahmed* {–Süryanice'de Fâriqlît–} *olan bir rasûlü müjdeleyici olarak geldim.* {Îsâ} *onlara beyyinât* {yani, gösterdiği hayret verici şeyler: çamurdan kuş yaratması, anadan doğma körü ve abraş denilen

alacalıyı iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi gibi hususlar} *ile gelince, onlar* {yani, Yahudiler} *"Bu* {yani, Îsâ'nın yaptıkları} *apaçık bir büyüdür"* {yani, büyü olduğu apaçık ortadadır} *dediler.*

7. *İslâm'a davet edildiği halde Allah'a karşı yalan uydurandan* {yani, Yahudilerden –çünkü o'nun büyücü olduğunu iddia etmişlerdi–} *daha zâlim kimdir?* {Yani, daha zâlim kimse olamaz}. *Allah* {ilminde} *zâlimler topluluğunu* {dalâletten çıkarıp, dînine ileterek} *hidâyete iletmez.*

8. {Muhammed'in (s.a) Tevrât ve İncîl'deki durumunu, dîni ile ilgili bilgileri gizlemiş olan Yahudi ve Hıristiyanlar} *ağızlarıyla* {yani, dilleriyle} *Allah'ın nûrunu* {yani, dînini} *söndürmek isterler. Halbuki Allah nûrunu* {yani, dînini} *tamamlayacaktır* {yani, gâlib ve üstün getirecektir}; *kâfirler* {yani, Yahudilerle Hıristiyanlar} *hoş görmese bile.*

9. *O, Rasûlü'nü* {yani, Muhammed'i (s.a)} *hidâyet ve hakk dîn* {yani, İslâm –ki İslâm: Muhammed'in (s.a) getirdiği dîn dışındaki her dîn bâtıldır–} *ile gönderendir. Çünkü onu bütün dînlere üstün kılacaktır;...*

Allah, onlardan kiminin öldürülmesini, kiminin de zelîl olup o'na cizye ödemesini sağlamak suretiyle bunu gerçekleştirdi; Muhammed'in (s.a) getirdiği dîni bütün dîn sahiblerine karşı üstün kıldı.

Allah'ın, *Biz de îmân edenleri düşmanlarına karşı destekledik de üstün gelenler oluverdiler* (es-Saff, 61/14) buyruğu da buna benzemektedir.

...müşrikler {yani, Arablardan müşrik olanlar: Kureyş kâfirleri} *hoş görmese bile.*

Bu âyet, yani *Muhakkak Allah Kendi yolunda birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever* (es-Saff, 61/4) âyeti nâzil olunca, kimileri "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda cihad ettiğimiz takdirde ecrimiz ne olacak? Diye sordu. Bunun üzerine Allah şu buyrukları indirdi:

10. *Ey îmân edenler! Sizi elîm* {yani, can yakıcı} *bir azabtan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi?*

Müslümanlar bunun üzerine, “Allah'a andolsun, eğer bu ticareti bilseydik bu uğurda mallarımızı ve evlatlarımızı verirdik” dediler. Bunun üzerine Allah, şöyle buyurarak onlara bu ticaretin ne olduğunu açıkladı; yani tevhîdi gösterdi:

11. *Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne îmân edersiniz* {yani, Allah'ın tevhîdini, Muhammed'in bir nebî ve rasûl olduğunu tasdik edersiniz}, *mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda* {yani, Allah'a itaat uğrunda} *cihad edersiniz. Eğer bilirseniz bunlar* {yani, îmân ve cihad} *sizin için* {başka şeylere göre} *daha hayırlıdır.*

يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ
طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا
نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا
أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتْ
طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

12. {Bunu yaptığınız takdirde} *günahlarınızı size mağfiret eder ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki* {–ki Adn cenneti, cennetlerin en üstünüdür–} *çok hoş* {yani, cennetin yerleşilecek yerlerindeki çok güzel} *meskenlere koyar. İşte bu* {mükâfaat}, *büyük fevzdir [kurtuluştur].*

13. *Ve sevdiğiniz bir diğeri daha* {yani, dünyada size cennetin dışında verilmiş bir va‘d daha vardır, ki o da şudur: Cihad ettiğiniz takdirde düşmanlara karşı} *Allah'tan bir yardım ve yakın* {yani, dünyada çabucak gelen} *bir fetih* {bir zafer. Ey Muhammed! Zaferi: dünyada zafere erişmeyi, âhirette de cenneti} *mü'minlere müjdele!*

Nebî (s.a) onlara bu müjdeyi verince hamd ettiler.

14. *Ey îmân edenler! Allah'ın ensârı olun* {yani, Allah'ın (dîninin) yardımcıları olun –ki Allah yolunda savaşan, O'nun kelimesi olan “lâ ilâhe illallâh”ın yücelmesini ve hiçbir şey ortak ko-

şulmamak üzere Allah'a ibâdet edilmesini isteyen kimse Allah'a yardım etmiş demektir–}...

Demek istiyor ki: Sayıca sizden daha az olan havarilerin –ki "havariyyûn", Nabati dilinde "elbise ağartıcıları" demektir– Meryem oğlu Îsâ'ya (a.s) yardım ettikleri gibi, siz de Muhammed'e (s.a) yardım edin.

Beytu'l-Makdis'te elbiseleri ağartmakla uğraşırlarken Îsâ (a.s) yanlarından geçti ve onları Allah'a davet etti, onlar da o'nun davetini kabul ettiler. İşte şu buyruk bunu dile getirmektedir:

> *...Nitekim Meryem oğlu Îsâ havarilere, "Allah'a* {yani, Allah ile birlikte} *benim yardımcılarım kim olacak?"* {yani, Allah'tan beni kim korur[1]} *dedi.* {Îsâ'nın davetini kabul eden} *havariler de, "Allah'ın yardımcıları biziz" dediler. Bunun üzerine İsrâîloğulları'ndan bir tâife* {yani, havariler Îsâ'ya (a.s)} *îmân etti ve bir tâife de kâfir oldu...*

İfade burada tamam olmaktadır.

> *...Biz de* {Muhammed'e (s.a)} *îmân edenleri düşmanlarına karşı destekledik de* {Muhammed (s.a) ile} *üstün gelenler* {yani, diğer dîn mensublarına karşı üstünlük sağlayanlar} *oluverdiler.*

{Îsâ} *onlara beyyinelerle,* yani, çamurdan kuş yaratması, anadan doğma körü ve abraş denilen alacalıyı iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi gibi hususlarla *gelince,* Yahudiler, Îsâ'nın bu yaptıkları için, *"Bu, apaçık bir sihir" dediler.*

---

1 Bu açıklamanın doğru olduğu söylenemez. Ancak bununla, "Allah yolunda görevimi yerine getirirken bana gelecek zararlara karşı beni koruyarak kim yardımcı olacak?" anlamını kasdetmesi müstesnâ. (Çeviren)

62. EL-CUMA SÛRESİ

Medine'de inen el-Cuma sûresi, Kûfiyyûna göre 11 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْاُمِّيِّنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ
لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Göklerde* {(olan melekler)} *ve* {insan ve cinlerin kâfirleri dışında} *yerde olanlar Allah'ı tesbih eder* {yani, Allah'ı zikreder}.

Sonra şanı yüce Rabbimiz, niteliklerini belirterek buyuruyor ki:

...O, el-meliktir {yani, her şeyin mâlikidir}, *el-kuddûsdür* {yani, tertemiz, paktır}, {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

2. *O ümmiler* {yani, kitab okumayan, elleriyle yazı yazmayan Arablar} *arasında kendilerinden bir rasûl* {yani, nebî Muhammed'i (s.a)} *gönderendir. Onlara karşı O'nun âyetlerini* {yani, Kur'ân'ın âyetlerini} *okuyor, onları tezkiye ediyor* {yani, durumlarını ıslah ederek Allah'ı tevhîd etmelerini sağlıyor}, *onlara kitabı ve hikmeti* {yani, Kur'ân'ın helâl ve harama dâir mev'izelerini} *öğretiyor* {–bunun için de onlara Kur'ân'ı okuyor–}. *Halbuki daha önceden* {yani, Allah, Muhammed'i (s.a) göndermeden önce} *apaçık bir dalâlet* {yani, şirk} *içinde idiler.*

3. *Ve onlardan* {yani, bu ümmetten geriye kalanlar arasından} *he-*

nüz kendilerine {yani, ilkleri olan Nebî'nin (s.a) ashâbına} *kavuşmamış olanlara da. O,* {mülkünde} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

4. *İşte bu* {yani, İslâm} *Allah'ın lütfudur. Onu* {yani, Allah'ın lütfu olan İslâm'ı} *dilediği kimseye verir. Allah* {İslâm ile kurtularak fevz bulmalarını [umduklarını elde etmelerini] sağlamak suretiyle} *büyük lütuf sahibidir.*

5. *Kendilerine Tevrât yükletilip* {yani, Tevrât'taki hükümler gereğince amel etmek mesuliyeti yükletilip ve bunun için onu okuyup} *sonra onu yüklenmeyenlerin* {yani, içindeki hükümler gereğince amel etmeyenlerin} *misali, kocaman kitablar taşıyan eşeğin misaline benzer* {yani, içinde ne olduğunu bilmeden kitab taşıyan eşek gibidirler. İşte Tevrât'ta bulunanlar gereğince amel etmeyen Yahudilerin durumu budur}...

Allah onlara bu misali verdikten sonra buyuruyor ki:

...Allah'ın âyetlerini {yani, Kur'ân'ı} *yalanlayan topluluğun misali ne kötüdür! Allah* {ilminde} *zâlimler topluluğunu* {dalâletten kurtarıp, dînine ileterek} *hidâyete ulaştırmaz.*

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ هَادُٓوا
اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَٓاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ
بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٧﴾ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذ۪ي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاق۪يكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

6. *De ki: "Ey Yahudiler!"...*

Nebî (s.a), bir mektub yazarak Medine'deki Yahudileri İslâm'a davet etti. Medine Yahudileri de Hayber Yahudilerine, "Kendisinin bir nebî olduğunu iddia eden Muhammed bizi de, sizi de dînine davet ediyor. Eğer o'na uymak istiyorsanız, bize bunu açıklayan bir mektub yazın, değilse siz de biz de aynı karardayız demektir: Muhammed'e îmân da etmeyeceğiz, tâbi de olmayacağız" diye bir mektub yazdılar. Buna çok

kızan Hayber Yahudileri, Medine Yahudilerine çirkin bir mektubla cevab verdiler: “İbrâhîm, İshâk ve Ya‘kûb sıddîk birer nebî idiler. Ya‘kûb'un on iki çocuğunun her birinden de pek çok kimseler dünyaya geldi. Onlardan sonra Mûsâ (a.s) , Mûsâ'dan sonra Üzeyr geldi. Mûsâ Tevrât'ı levhalardan, Üzeyr ise ezberden okuyordu. Eğer Üzeyr, Yüce Allah'ın çocuğu, nebîsi ve seçkini olmamış olsaydı, Allah Teâlâ o'na bunu vermezdi. Biz de, siz de o'nun sıbtındanız [soyundanız], Yüce Allah'ın halîl edindiği kimsenin soyundanız ve Allah'ın kendisiyle özel olarak konuştuğu kimsenin soyundanız. Dolayısıyla bizim nübüvvet ve risâleti hakk edişimiz Muhammed'den (s.a) daha ileri düzeydedir. Hem nebîler ne zaman Arab yarımadasından çıkmış ki?! Biz hiçbir zaman Arablardan bir nebî geldiğini duymadık, ta ki sizin Tevrât'ta söz konusu edildiğini iddia ettiğiniz bu adam gelinceye kadar. Eğer o'na tâbi olacak olursanız, sizi küçültür ve alçaltır. Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz.”

Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu:

> ...{Yahudilere} *de ki: “Ey Yahudiler! Eğer siz bütün insanlar bir tarafa, gerçekten yalnız kendinizin* {âhirette} *Allah'ın velîleri* {ve sevdikleri} *olduğunuzu* {dolayısıyla da Allah'ın sizi cezalandırmayacağını} *iddia ediyorsanız* {ve iddianızda da} *doğru söyleyenler iseniz, haydi ölümü temenni edin.”*

Sonra Allah Teâlâ bu hususta onların durumlarını şöylece bildirmektedir:

> 7. *Ama ellerinin önden gönderdiklerinden* {yani, günahlarından, Allah'ı ve Rasûlü yalanladıklarından} *ötürü onu ebediyen temenni etmezler. Allah zâlimlere* {yani, Yahudilere} *alîmdir* {yani, onları çok iyi bilendir}.

> 8. {Ey Muhammed, onlara} *de ki: “Gerçekten sizin kendisinden kaçıp* {yani, tiksinip} *durduğunuz ölüm* {kaçınılmaz olarak} *elbette karşınıza çıkacaktır. Sonra gaybı da, şehâdeti de bilen* {yani, gayb olan her şeyi bilen ve her türlü gizli konuşmaya ve fısıltıya şâhid olan} *Allah'a iade olunacaksınız/döndürüleceksiniz* {yani, âhirette Allah'a döndürüleceksiniz}, *O da neler yaptığınızı size haber verecektir.”*

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى
ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾
فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ
وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً
اَوْ لَهْوًا انْفَضُّٓوا اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَٓائِمًاۜ قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ
خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿١١﴾

9. *Ey îmân edenler! Cuma günü...*

Buradaki *min-yevmi'l-cum'a [cuma gününden]* ibaresindeki *min [den]* edatı, sıladır [fazladan gelmiş bir ulama edatıdır].

...namaz için nidâ olunduğunda {yani, imam minbere oturup da nidâ edildiğinde} *Allah'ın zikrine koşun* {yani, farz olan namazı kılmaya gidin} *ve alış-verişi bırakın. Bu* {yani, namaz} *sizin için* {alış-verişten} *daha hayırlıdır; eğer bilirseniz.*

10. *Artık o namaz* {yani, Cuma namazı} *kılındığı vakit, yeryüzüne dağılın...*

Bu dağılma emri, nehiyden sonra verilen bir ruhsat olup, namazdan sonra rızık aramayı helâl kılmaktadır. Dileyen namazdan sonra çıkıp ticaret yapabilir, dileyen yapmaz. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu anlatmaktadır:

...Allah'ı {dille} *çok zikredin ta ki felâh bulasınız.*

11. *Onlar bir ticaret yahut bir lehv gördüklerinde,...*

Medine'ye gelen kervanları davul çalarak, el çırparak karşılıyorlardı. Oniki erkek ve kadın müstesnâ, mescidde bulunanlar da kervanı karşılamaya çıktı. Nebî (s.a), "Mescidde kaç kişi kaldı" diye sordu. Onlar, "Oniki erkek ve kadın" diye cevab verdiler. Sonra bir başka kervan geldi. Yine oniki erkek ve kadın dışında (herkes kervanı karşılamaya) çıktı. Sonra 'Âmir b. 'Avf oğulları'ndan Dıhye b. Halife el-Kelbî –Müslüman olmadan önce– Şam'dan çeşitli ticaret malları getirdi. Medineliler onu davul çalarak, el çırparak karşıladı. Medine'ye gelişi, Nebî'nin (s.a)

minberde ayakta hutbe irad ettiği Cuma gününe denk geldi. Nebî (s.a), "Mescidde kaç kişi kaldı?" diye sordu. "Oniki erkek ve kadın" diye cevab verdiler. Bunun üzerine Nebî (s.a), "Eğer bunlar da kalmamış olsaydı, (kendileriyle helâk edilmeleri için) onlar adına taşlar işaretlenmiş olacaktı" buyurdu. Bunun üzerine şanı Allah şu buyruğu indirdi:

> ...*Onlar bir ticaret yahut bir lehv gördükleri zaman seni* {minber üzerinde} *ayakta bırakıp, ona doğru yöneldiler. De ki: "Allah'ın yanındaki lehvden de* {yani, davuldan ve el çırpmaktan da}, *ticaretten de* {yani, Dıhye'nin getirdiği ticaret mallarından da} *hayırlıdır. Allah rızık verenlerin* {arasında başkalarının} *en hayırlısıdır.*

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize Huşeym tahdis edip dedi: "Bu oniki kişi arasında Ebû Bekr ve Ömer (r.anhuma) da bulunuyordu.

63. EL-MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Medine'de inen el-Münâfikûn sûresi, Kûfiyyûna göre 11 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اِذَا جَٓاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾
اِتَّخَذُٓوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ وَاِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ
لِقَوْلِهِمْ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ
الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Münâfıklar sana geldiklerinde, "Şehâdet ederiz* {yani, yemîn ederiz} *ki, muhakkak sen Allah'ın Rasûlü'sün" derler. Allah da biliyor ki, sen hiç kuşkusuz O'nun Rasûlü'sün ve Allah şâhidlik eder* {yani, yemîn eder} *ki muhakkak münâfıklar* {yemînlerinde} *yalancıdırlar.*

2. *Onlar yemînlerini* {yani, senin Allah'ın Rasûlü olduğuna dâir yaptıkları yemîni} {öldürülmeye karşı} *kalkan edindiler ve* {insanları} *Allah'ın yolundan* {yani, İslâm dîninden} *alıkoydular. Gerçekten de onların bu yaptıkları* {münâfıklık} *ne kötüdür!*

3. *Bu ise onların îmân* {yani, ikrar} *etmelerinden sonra kâfir olmalarındandır. Bunun için de kalblerine* {küfür ile} *mühür vuruldu ve bu yüzden onlar fıkh etmezler.*

4. *Onları gördüğün zaman cüsseleri hoşuna gider,...*

Kasıt, 'Abdullâh. b. Übey'dir. İri-yarı, güzel görünüşlü, tatlı dilli birisi idi. Konuştuğu vakit Nebî (s.a) onun konuşmasını dinlerdi.

...Söz söylerlerse sözlerini dinlersin. Halbuki onlar dayandırılmış kütükler gibidir...

İfadede takdim vardır. Şöyle demektir: Onların bedenleri sanki biri diğerinin üstünde ayakta duran, fakat bir şey işitmeyen ve akletmeyen ruhsuz kerestelere benzer. İşte münâfıklar da, keresteler gibi îmânı işitmez ve akletmezler. Onların kalblerinde îmân yoktur. Böylece onların bedenlerini keresteye benzetmiştir.

...Her feryadı kendi aleyhlerine {koparıldı} *sanırlar...*

Mesela, asker arasında bir münadi yüksek sesle nida edecek yahut bir binek dizginlerinden kurtulacak yahut bir kayıp ilanı yapılacak olsa, kalblerindeki korkudan ötürü kendilerinin kasdedildiğini zannederler.

...Düşmanın ta kendileri onlardır. Bu sebeble onlardan sakın! Allah onları katletsin {yani, onlara lanet etsin}. *Nasıl da döndürülüyorlar* {yani, yalanlıyorlar}!

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ
أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ
اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا
إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ
وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

5. *Onlara* {yani, 'Abdullâh. b. Übey'e}, *"Gelin Allah Rasûlü sizin için mağfiret dilesin" denilince, onlar* {yani, 'Abdullâh. b. Übey} *başlarını çevirirler* {yani, kendilerine mağfiret dilenmesini istemediklerinden ötürü başlarını başka tarafa döndürürler} *ve sen onların büyüklenerek* {mağfiret dilenmesinden} *yüz çevirdiklerini* {yani, bunu kabul etmeyip başka tarafa yöneldiklerini} *görürsün.*

'Abdullâh. b. Übey b. Selûl, mağfiret dilemesi için kendisini Nebî'ye (s.a) çağıran adama, duymamışçasına "Ne dedin?" demişti.

6. *Onlar için mağfiret dilesen de, dilemesen de haklarında birdir. Allah onlara asla mağfiret etmez. Kuşkusuz ki Allah fâsıklar* {yani, isyankârlar} *topluluğunu* {yani, 'Abdullâh. b. Übey'i dalâletten kurtarıp, dînine ileterek} *hidâyete erdirmez.*

7. *"Rasûlullâh'ın yanındakilere infak etmeyin ki dağılıp gitsinler" diyenler onlardır...*

Kasdedilen kişi 'Abdullâh. b. Übey b. Selül'dür. Lihyan oğulları –ki bunlar Huzeyl'in bir koludur– gazasından dönüldüğünde geceleyin çok şiddetli bir rüzgâr esti, Rasûlullâh'ın (s.a) devesi kayboldu. Sabah olunca Nebî'ye (s.a) sordular:

— Bu rüzgâr neydi?

Allah Rasûlü cevab verdi:

— Medine'de ölen münâfıkların ele başılarından bir adamın ölümü idi.

Sordular:

— O kim?

Cevab verdi:

— Rifaa b. et-Tâbûh.

Bunun üzerine münâfıklardan biri şöyle dedi:

— Muhammed gaybı bildiğini iddia ediyor, fakat devesinin nerde olduğunu bilmiyor. Ona gayb bilgisini getiren, niçin devesinin nerde olduğunu haber vermiyor?

Bir adam da ona şöyle dedi:

— Sus! Allah'a yemîn ederim, eğer Muhammed bu sözleri duyarsa hakkımızda vahiy indirilir.

Sonra münâfık kalkıp, Nebî'nin (s.a) yanına gitti. Onun ashâbına şunları anlatmakta olduğunu gördü:

— Münâfıklardan bir adam, devem kayboldu diye bana dil uzatarak, "Muhammed gaybı bildiğini iddia ediyor, fakat devesinin nerede olduğunu bilmiyor. Ona gayb bilgisini getiren, niçin devesinin nerde olduğunu haber vermiyor?" dedi. O'nun hakkı için andolsun ki bu söz-

leri söyleyen kişi yalan söylemiştir. Ben gaybı bildiğimi iddia etmiyorum, zaten bilmiyorum da; fakat Allah bana onun neler söylediğini, devemin de nerede olduğunu bildirdi. O şu anda dağ yolundadır, yuları bir ağaca takılmıştır.

Yanından çıkıp dağ yoluna doğru ilerlediler. Nebî'nin (s.a) dediği şekilde devenin yularının bir ağaca takılmış olduğunu gördüler. Münâfığın gözleri önünde deveyi alıp geldiler. O da olduğu yerde tasdik etti. Sonra arkadaşlarına dönerek şöyle dedi:

— Allah'ı hatırlatarak size soruyorum: Sizden herhangi bir kimse bu meclisten kalkıp gitti mi yahut benim bu söylediklerimi kimseye aktardı mı?

Arkadaşları cevab verdiler:

— Hayır.

Bunun üzerine o dedi ki:

— Şehâdet ederim ki Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. Allah'a yemîn ederim, ben sanki bugüne kadar hiç Müslüman olmadım.

Arkadaşları sordular:

— Bu ne demek?

Adam şöyle devam etti:

— Daha önce size söylediğim sözleri Nebî'nin (s.a) yanındakilere aktardığını gördüm. Ben şâhidlik ederim ki, sözlerimi o'na Allah haber verdi ve kuşkusuz ki o doğru söylüyor.

Adam Medine'ye yaklaşıncaya kadar yola devam etti. Biri ‘Âmir oğullarından, diğeri Cuheyne oğullarından iki adam birbiriyle tartıştı. Münâfık ‘Abdullâh. b. Übey, Cuheyneliye, Ci‘âl b. ‘Abdullâh b. Sa‘îd de Âmir oğullarından olana yardım etti. Ci‘âl fakir birisi idi. ‘Abdullâh, Ci‘âl'e şöyle dedi:

— Kuşkusuz sen sıradan birisisin. Sana bunu yapmama engel olan hiçbir şey de yoktur.

Ci‘âl de ‘Abdullâh'a karşı söz söylemekten geri kalmadı. Bunun üzerine ‘Abdullâh şunları söyledi:

— Benim ve senin durumun, “Besle köpeğini seni ısırsın” meseline benzer. ‘Abdullâh'ın adına yemîn ettiği zat hakkı için seni ya bir kenarda iter bırakırım yahut sen başka bir şeyle ilgilenirsin.

Ci‘âl şöyle karşılık verdi:

— Bu senin elinde olan bir şey değildir. Rızık ancak Allah'ın elindedir.

‘Abdullâh öfkelenerek geri döndü, arkadaşlarına da dedi ki:

— Allah'a yemîn ederim ki eğer siz Ci‘âl ve arkadaşlarının –tepenize çıkmanıza sebeb olan– erzaklarını kesecek olursanız, çok geçmeden Muhammed'i (s.a) bırakırlar, eski aşiretlerine, mevlalarına geri dönerler; bu sebeble onlara infak etmeyin ki Muhammed'in (s.a) etrafında kalmayıp dağılsınlar.

Sonra şunları söyledi:

— Eğer Ci‘âl gidip Muhammed'e (s.a) durumu bildirecek olursa, Muhammed onun doğru söylediğini kabul edecek, benim de zâlim olduğumu zannedecektir. Onun hakkı için ben zâlimim, çünkü biz Muhammed'i Mekke'den getirdik, oysa daha önce kavmi o'nu kovmuştu, bizse o'nu kendi canlarımızla koruduk. Ona başımızın üstünde yer verdik. Allah'a yemîn ederim ki eğer Medine'ye dönecek olursak, daha azîz olan daha zelîl olanı oradan çıkartacaktır. Başımıza da –kendisini kasdederek– kendimizden bir adam getiririz.

O, “daha azîz” ile kendisini ve arkadaşlarını; “daha zelîl” ile de Nebî'yi (s.a) ve arkadaşlarını kasdetmiştir.

Zeyd b. Erkam el-Ensârî –o sırada genç bir delikanlı idi– dedi ki:

— Allah'a yemîn ederim ki zelîl olan ve kavmi arasında kendisine buğzedilen kişi sensin. Muhammed (s.a) ise Rahmân tarafından azîzdir, Müslümanlardan da ona büyük bir sevgi vardır. Allah'a yemîn ederim ki bu sözlerinden sonra ebediyen seni sevmeyeceğim.

‘Abdullâh şöyle dedi:

— Ben sadece şaka yapıyordum.

Zeyd durumu Nebî'ye (s.a) bildirdi. ‘Abdullâh. b. Übey'in bu sözleri o'na ağır geldi ve Müslümanlar arasında da Nebî'nin (s.a) Zeyd'in ge-

tirdiği haber dolayısıyla ‘Abdullâh'a öfkelendiği haberi yayıldı. Nebî (s.a) ‘Abdullâh'a haber gönderdi, o da beraberinde kendisini destekleyecek ve onun söylediği ileri sürülen sözlerin yalan olduğunu söyleyecek bir takım kimselerle geldi. Nebî (s.a) ona sordu:

— Senden bana nakledilenleri söyledin mi?

‘Abdullâh şöyle karşılık verdi:

— Üzerine kitabı indirene yemîn ederim ki, ben bu kabilden birşey söylemedim. Kuşkusuz Zeyd yalan söylüyor ve ben seninle beraber katıldığım bu gazveden daha çok Allah'ın kendisi sebebiyle beni cennete koyacağını ümit ettiğim başka bir amel de işlemiş değilim.

Ensâr da onun söylediklerini tasdik ettiler ve dediler ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Bu bizim ileri gelenimiz, efendimizdir. Yalan bir söz taşıyan Ensâr'dan bir çocuğun bunun hakkındaki sözüne itibar edilemez.

Nebî (s.a) de onun mazeretini kabul etti. Ensâr da Zeyd'i kınamaya koyuldu ve “Zeyd yalan söyledi” dediler. Nebî (s.a) de onun yalancı olduğunu kabul etti. Bundan önce Zeyd, Nebî'nin (s.a) çıktığı yolculuklarda o'nunla beraber yol alırdı. Sonra ise Nebî'ye (s.a) yakın bulunmaktan utanır oldu. Ancak Allah Zeyd'in doğru söylediğini, ‘Abdullâh'ın ise yalancı olduğunu bildiren buyruklarını indirerek, *“Rasûlullâh'ın yanındakilere infak edin ki dağılıp gitsinler” diyenler onlardır* {yani, ‘Abdullâh'tır} buyurdu.

> *...Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır* {yani, rızkın anahtarları, yağmur, bitki O'nundur}. *Fakat münâfıklar fıkh etmezler* {yani, hayrı anlamazlar}.

Devamla –‘Abdullâh. b. Übey'i kasdederek– şöyle buyuruyor:

> 8. *Derler ki: “Eğer Medine'ye dönersek elbetteki en azîz kim ise en zelîl olanı* {yani, en güçlü olan daha zelîl olanı oradan} *mutlaka çıkartacaktır.” Halbuki izzet Allah'ın, O'nun Rasûlü'nün ve îmân edenlerindir* {yani, bunlar hiç kuşkusuz münâfıklardan daha azîzdir}, *fakat münâfıklar* {bunu} *bilmezler.*

Nebî (s.a) yola koyuldu ve devesi üzerinde etrafı inceleyip duruyordu. Nihâyet Zeyd'e yetişti. Kulağını yakalayıp, yüzü kızarıncaya kadar

kulağını parmakları ile ezdi ve “Müjde sana; Allah senin suçsuzluğunu bildirdi, kulağını korudu, seni tasdik etti” dedi. Ardından ona ve diğer insanlara karşı bu iki âyeti okudu. Böylece Zeyd'in doğru söylediğini, ‘Abdullâh'ın da yalancı olduğunu herkes öğrendi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ
عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾
وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا
أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

9. *Ey îmân edenler* {yani, dilleriyle ikrarda bulunanlar: münâfıklar}! *Mallarınız ve evlatlarınız sizi Allah'ı anmaktan* {yani, farz namazı kılmaktan} *alıkoymasın. Kim bunu yaparsa* {yani, namazı terk ederse}, *işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.*

10. *Herhangi birinize ölüm gelip de* {yani, sizden herhangi bir münafığa ölüm gelip de ölüm esnasında malının zekâtını verip dünyada Allah'ın emri gereğince amelde bulunmak üzere tekrar dünyaya geri döndürülmeyi istemeden ve} *“Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirseydin de* {–çünkü dünyadan çıkış yakındır: ne olursa olsun ecel uzak sayılmaz–} *sadaka verseydim* {yani, malının zekâtını verseydim} *ve sâlihlerden* {yani, mü’minlerden} *olsaydım” diyeceği bir zaman gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan* {yani, mallardan} *infak edin.*

Allah'ın, *İçlerinden kimi de, “Eğer bize lütfundan ihsan ederse, andolsun ki sadaka vereceğiz ve muhakkak sâlihlerden* {yani, mü’minlerden} *olacağız” diye Allah'a söz vermişti* (et-Tevbe, 9/75) buyruğu da buna benzemektedir.

11. *Halbuki eceli geldiğinde Allah hiçbir nefsi asla geri bırakmaz. Allah* {hayır ya da şer olsun} *yaptıklarınıza habîrdir* {yani, münâfıkların yaptıklarından haberdardır}.

64. ET-TEĞÂBUN SÛRESİ

İçinde Mekkî âyetler bulunmakla beraber, Medine'de inen et-Teğâbun sûresi, Kûfiyyûna göre 18 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ
وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Göklerde olanlar* {yani, melekler}, *yerde olanlar* {yani, cinn ve insanlardan kâfir olanların dışında bütün yaratılmışlar} *Allah'ı tesbih eder* {yani, zikreder}. *Mülk yalnız O'nundur* {yani, O'ndan başka kimse mâlik değildir}, *hamd de yalnız O'nundur* {mahlûkatı nezdinde saltanatında hamd de O'nundur}. *O* {dilediği} *her şeye kadirdir.*

2. *Sizi* {Âdem ile Havvâ'dan –ki onların ilk yaratılışı topraktandır–} *yaratan O'dur. Kiminiz kâfir, kiminiz mü'min* {yani, Allah'ın tevhîdini tasdik eden} *oluyor. Allah yaptıklarınızı basîrdir.*

3. *Göklerle yeri hakk ile yarattı* {yani, onları bâtıl, boş yere yaratmadı; aksine gerçekleşecek bir iş için yarattı}. *Size sûret verdi* {yani, sizi rahîmlerde yarattı}, *sûretlerinizi de güzel yaptı* {yani, sizi hayvanların ve kuşların sûretinde yaratmayıp, sûretlerinizi: yaratılışınızı pek güzel yaptı. Âhirette} *dönüş yalnız O'nadır.*

4. *Göklerde ve yerde olanı bilir.* {Amellerinizden kalblerinizde} *gizlediğinizi de,* {dillerinizle onlardan} *açıkladığınızı da bilir. Allah göğüslerin* {yani, kalblerin} *içinde olanı* {hayır ya da şerr olsun çok iyi bilen} *alîmdir.*

5. {Ey Mekkeliler!} *Bundan önce kâfir olanların haberi* {yani, rasûllerini yalanladıkları için geçmiş ümmetlerin nasıl azaba uğratıldıklarına dair haber/ anlatılanlar} *size gelmedi mi? Onlar bu sebebten emirlerinin vebalini tattılar* {yani, amellerinin karşılığı olarak dünyada azabı tattılar}. *Onlar için elîm bir azab da vardır.*

ذَلِكَ بِأَنَّهُ
كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا
وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ
يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ
عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

6. *Bunun* {yani, dünyada başlarına gelen bu azabın} *sebebi şudur: Rasûlleri kendilerine beyyinât* {yani, açıklamalar} *ile geliyorlardı da onlar, "Bizi beşer olanlar mı hidâyete götürecek" diyerek kâfir oldular ve* {îmândan} *yüz çevirdiler. Allah da gani olduğunu* {yani, onların ibâdetlerine ihtiyacı olmadığını} *gösterdi. Allah* {yarattıklarının ibâdetine muhtaç olmayan} *ganidir,* {mahlukatı nezdinde saltanatında övülen} *hamîddir.*

7. *O kâfir olanlar ba's olunmayacaklarını* {yani, ölümden sonra diriltilmeyeceklerini} *iddia ettiler...*

Allah onların yalan söylediklerini beyan etmek üzere buyurdu ki:

...{Ey Muhammed! Mekkelilere} *de ki: "Hayır, Rabbim hakkı için elbette ba's olunacaksınız. Sonra* {dünyada iken} *yaptığınız*

ameller {âhirette} *size haber verilecektir. Bu* {yani ba‘s ve hesab} *Allah'a göre pek kolaydır.”*

8. *O halde Allah'a* {yani, O'nun ortaksız bir ve tek olduğuna}, *Rasûlü'ne* {yani, Muhammed’e (s.a)} *ve indirmiş olduğumuz nûra* {yani, Kur’ân'a} *îmân edin. Allah* {hayır yahut şerr türünden} *yaptıklarınıza habîrdir.*

9. *Sizi o toplanma gününe toplayacağı gün* {göklerde olanları da, yerde olanları da bir araya getirmiş, toplamış olacaktır}, *işte o gün teğâbun günüdür* {yani, hidâyet ehli olanlar, dalâlet ehlini ğabn edeceklerdir.[1] –Bundan daha büyük bir ğabn olmaz. Kimileri cennette, kimileri sa‘îr [alevli cehennem ateşin]de olacaktır–} *Kim Allah'a* {yani, O'nun ortaksız bir ve tek olduğuna} *îmân eder, sâlih ameller işlerse, kötülüklerini örter, onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar; orada* {ölmemek ve} *ebedî kalıcılar olmak üzere. İşte bu* {yani, Allah'ın söz konusu ettiği mükâfaat ve sevâb} *büyük kurtuluştur.*

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ
فِيهَا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ
فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ
مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن
تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

10. *Kâfir olup, âyetlerimizi* {yani, Kur’ân'ı} *yalanlayanlara gelince, onlar ateş ashabıdır. Orada ebedî kalıcıdırlar. O ne kötü dönüş yeridir!*

---

1 Burada *ğabn* [aldatmak] mecazdır. Mü’min, kâfirin cennetteki yerini, kâfir de mü’minin cehennemdeki yerini alacağından mü’min kâfiri ğabn etmiş [aldatmış] gibi olacaktır.

11. *Allah'ın izni ile olmadıkça* {Âdemoğlu'na} *hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a îmân ederse, onun kalbine hidâyet verir* {yani, kim musibet hususunda Allah'ı tasdik eder ve musibetin Allah'tan geldiğini bilir ve Allah'ın emrine teslim olursa Allah da ona istircada bulunma yolunu gösterir. O da "innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn" der –işte "kalbine hidâyet verir" buyruğu bu demektir–}...

Bakara sûresinde de, *İşte Rabb'lerinden salavat ve bir rahmet hep onların üzerindedir ve onlar hidâyete* {yani istircada bulunmaya} *iletilenlerdir* (el-Bakara, 2/151) buyurulmaktadır.

...*Allah* {bu türden} *her şeyi* {bilen} *alîmdir.*

12. *Allah'a itaat edin, Rasûl'e de itaat edin. Eğer* {her ikisine itaatten} *yüz çevirirseniz, Rasûlümüze* {yani, Muhammed'e (s.a)} *düşen mübîn tebliğden başkası değildir.*

13. *Allah (odur ki) O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler* {yani, güvenenler yalnız O'na güvensinler}.

14. *Ey îmân edenler!...*

Buyruk, el-Eşca hakkında inmiştir.

...*Muhakkak ki eşlerinizden ve evlatlarınızdan size* {günah olan şeyleri emretmek suretiyle} *düşman olanlar vardır. O halde onlardan sakının* {yani, hicreti terk etmek hususunda onlara itaat etmeyin}...

Adam hicret etmek isteyince hanımı, çocukları ona, "Allah adına gitme. Hanımını, çoluk-çocuğunu, malını bırakma. Sen gidersen biz kaybolur gideriz. Medine'de geçimimiz olmaz, muhtaç düşeriz" deyip onu vazgeçirmek isterdi. Bunun üzerine kimileri hicret etmekten vazgeçer, kimileri ailesine itaat etmez, onları dinlemez, hicret eder ve "Bizi hicretten vazgeçirmeye mi çalışıyorsunuz? Andolsun ki Allah bizi sizinle tekrar bir araya getirecek olursa, sizi cezalandırırız, sizi gözetmeyiz, bizden hayır namına bir şey göremezsiniz" derlerdi. İşte, *O halde onlardan sakının* buyruğu, "hicreti terk etmek hususunda onlara itaat etmekten uzak durun" demektedir. Sonra onlara af, bağışlama ve görmezlikten gelme yolunu tutmalarını emrederek şöyle buyurmaktadır:

...*Bununla beraber şâyet* {onları} *affeder* {yani, onlara ilişmez, onlardan [onları cezalandırmaktan] yüz çevirir, onları bağışlar},

kusurlarına bakmaz {ve hatalarını örter} *iseniz* {sizin için hayırlı olur}. *Muhakkak Allah* {mü'minlerin günahlarını bağışlayan} *gafûrdur,* {mahlukatına merhamet eden} *rahîmdir.*

Sonra Allah onlara öğüt vermektedir:

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا
لِّأَنفُسِكُمْ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِن تُقْرِضُوا
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

15. *Mallarınız da, evlatlarınız da bir fitnedir* {yani, âhiret ile uğraşmayı önleyen bir meşgale ve bir sınamadır}. *Büyük mükâfaat* {olan cennet} *ise Allah nezdindedir.*

16. *O halde gücünüzün yettiği kadar* {yani, güç yetirebildiğiniz kadarıyla emirleri ve nehiyleri hususunda} *Allah'a karşı takvâlı olun;* {O'nun öğütlerini} *dinleyin,* {emirlerine} *itaat edin. Kendi nefisleriniz için hayır olmak* {yani, mallarınızdan Allah'ın hakkını yerine getirmek} *üzere de infak edin...*

Sonra infak etmek için onları teşvik ederek şöyle buyurmaktadır:

...Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar felâh bulanlardır {yani, malındaki Allah'ın hakkını yerine getirenlerdir}.

17. *Eğer Allah'a güzel bir şekilde* {yani, ecrini umarak ve gönül hoşluğu ile} *bir karzda bulunacak olursanız* {yani, nafile sadaka verirseniz} *onu size* {yani, o karzı sizin için} *kat kat arttırır ve* {o sadaka sebebiyle} *size mağfiret eder. Allah* {verdiğiniz sadakaları sizin için kat kat arttıran} *şekûrdur,* {günahlarınızı ve verdiği sadakayı başa kakan, ecrini beklemeyen kimseleri bağışlayan} *halîmdir.*

18. *Gaybı da, şehâdeti de bilendir* {yani, O bütün gayb âlemini bilendir: verdiği sadakayı başa kakanın kalbindeki illeti, Allah'a karşı haşyetinin azlığını bildiği gibi, her türlü gizli konuşma ve fısıldaşmalara da şâhiddir. Mülkünde Kendisine zarar verilemeyen} *azîzdir,* {emrinde} *hakîmdir.*

65. ET-TALÂK SÛRESİ

Medine'de inen et-Talâk sûresi, Kûfîyyûna göre 12 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ
وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ
مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي
لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ
فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا
ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَق۪يمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ
يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ
لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ey Nebî! Kadınları boşadığınızda iddetleri vaktinde* {yani temiz iken ve onlarla cima etmeksizin} *boşayın ve o iddeti iyice sayın, Rabbiniz olan Allah'a karşı takvâlı olun* {yani, size emrettiği hususlarda O'na isyan etmeyin} *O kadınları evlerinden çıkarmayın. Onlar da* {kendiliklerinden iddet içerisinde bulundukları ve ricat yapılabildiği sürece} *çıkmasınlar. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları* {yani apaçık bir şekilde karşı gelmeleri –ki bu da nüşuzdur [serkeşliktir]–} *müstesnâ. İşte bunlar Allah'ın hadleridir* {yani, Allah'ın sünneti ve emridir {yani, kadın iddet için ay halinde olmadığı bir zamanda, temizlik döneminde onunla cima edilmemiş olarak boşanmalıdır}. *Kim Allah'ın hadlerini* {yani, sünnetini ve emrini} *aşar* {ve iddetin başlama süresini hesaba katmadan talâk verir} *ise kendi nefsine zulmetmiş olur. Bilemezsin belki Allah bundan* {yani, birinci ve ikinci talâktan} *sonra bir iş* {yani kadına ric'at yapıp dönmek} *peyda ediverir.*

Âyet, ‘Abdullâh b. Ömer b. el-Hattâb, ‘Utbe b. ‘Amr el-Mâzinî, Tufeyl b. el-Hâris ve ‘Amr b. Sa‘îd b. el-‘Âs hakkında inmiştir.

> 2. *O kadınlar ecellerinin* {yani gusletmeden önce iddetlerinin} *sonuna geldiklerinde* {onlara dönecek olursanız} *ya ma‘rûf ile* {yani, Allah'a itaate uygun bir şekilde} *onları tutun yahut ma‘rûf ile* {yani, onlara zarar vermeksizin Allah'a itaate uygun olarak} *onlardan ayrılın* {–işte ihsan [iyilik ile tutmak ya da bırakmak] budur–. Talâka da, ric’at yapmaya da} *aranızdan adalet sahibi iki kişiyi şâhid tutun...*

Sonra şâhidlere şöyle buyurmaktadır:

> *...Şâhidliği Allah için* {uygun şekliyle} *dosdoğru yapın. İşte bu* {yani, Allah'ın söz konusu ettiği talâk ve ric'at} *Allah'a ve âhiret gününe îmân edenlere* {yani, Allah'ın ortaksız bir ve tek olduğunu, amellerin karşılıklarının görüleceği ölümden sonra dirilişi tasdik edenlere} *verilen öğüttür;* {o halde Allah'ın emrini yerine getirsin}. *Kim Allah'a karşı takvâlı olur*{ve sabreder} *ise, ona bir çıkış* {yani, darlık ve sıkıntıdan kurtuluş} *ihsan eder.*

Âyet, Eşcalı ‘Avf b. Mâlik hakkında inmiştir. Nebî'ye (s.a) gelerek fakirliğinden ve muhtaç oluşundan şikâyette bulundu. Nebî (s.a) ona sabırlı olmasını emretti. Bu arada Arab müşriklerinin elinde olan oğlu, onların bazı develeri ve eşyaları ile ellerinden kaçtı ve babasının yanına döndü. Babası durumu Nebî'ye (s.a) haber verdi ve oğlunun getirdiklerinden kendisinin yemesinin helâl olup olmadığını sordu. Nebî (s.a) ona, olumlu cevap verdi. Allah da, *Kim Allah'a karşı takvâlı olur* {ve sabreder} *ise ona bir çıkış yolu* {yani, darlık ve sıkıntıdan kurtuluş} *ihsan eder* buyruğunu indirdi.

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى
اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا
﴿٣﴾ وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ
أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ
وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾

> 3. *Ve ona ummadığı* {yani, beklemediği, ümit etmediği} *bir yerden rızık verir...*

Nitekim Allah onu, ummadığı/beklemediği bir yerden rızıklandırdı. Devamla şöyle buyurmaktadır:

> ...*Kim* {rızık hususunda} *Allah'a tevekkül eder* {yani, güvenir} *ise O kendisine yeter. Kuşkusuz ki Allah* {o kimsenin karşı karşıya kaldığı sıkıntı ve bela hususunda} *emrini yerine getirendir. Allah* {darlık ve rahatlık dahil} *her şey için bir kader tayin etmiştir* {yani, şu zenginin ne zaman fakir olacağını, bu fakirin ne zaman zengin olacağını Allah takdir buyurmuştur –dolayısıyla öne de alınmaz, geriye de bırakılmaz–}.

Allah'ın, *Talâk verilen kadınlar kendiliklerinden üç kar' beklerler* (el-Bakara, 2/128) âyeti nâzil olunca bir adam Nebî'ye (s.a), "Ay hali olmayan kadının iddeti nedir?" diye sordu. Ensâr'dan olan Hallad da, "Yaş küçüklüğünden dolayı ay hali olmayanın iddeti nedir, gebe kadının iddeti nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah, hayızdan kesilmiş kadınlar hakkında şu buyruğu indirdi:

> 4. *Kadınlarınız arasından ay halinden ümit kesmiş* {yani ay hali görmeyecek yaşa gelmiş} *olanlar ile ay hali olmayanlar*{ın iddetleri} *hakkında kuşku duyarsanız* {yani, iddetlerinin ne kadar olduğunu bilmeyecek olursanız bilin ki, onlara talâk verilmesi halinde} *onların iddeti üç aydır.* {Aynı şekilde nikahlandıktan sonra boşanan ve yaşları küçük olduğu için} *hayız görmeyen kızların iddeti de üç aydır...*

Sonra şöyle buyurmaktadır:

> ...*Hamile olanların ecelleri* {yani iddetleri} *ise yüklerini bırakmalarıdır* {yani, talâk verilen kadın hamile ise onun iddeti doğum yapmasıdır}...

Sonra yine talâkı söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

> ...*Kim* {talâk hususunda} *Allah'a karşı takvâlı olursa, ona işinde kolaylık verir* {yani, kim Allah'a karşı takvâlı hareket edip, Allah'ın kendisine emrettiği şekilde talâk verir, nafaka ve mesken hususlarında Allah'a itaat ederse Allah onun işlerini kolaylaştırır ve ona sâlih amelde bulunmak tevfikini verir}.

ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ
وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ﴿٥﴾
أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا
عَلَيْهِنَّ وَإِن كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ
أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ وَإِن
تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ
عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا
سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا
وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾

5. *İşte bu* {söz konusu edilen talâk, nafaka ve mesken hususu} *Allah'ın size indirdiği emridir. Kim* {sözü geçen hususlarda Allah'ın kendisine verdiği emirler ile ilgili} *Allah'a karşı takvâlı olursa onun günahlarını örter* {yani, mağfiret eder} *ve onun ecrini* {yani, mükâfaatını} *büyütür* {yani, onun için kat kat arttırır}.

6. *O kadınları* {yani bir ve iki defa talâk verilmiş olan kadınları} *gücünüz yettiğince* {yani, nafaka ve mesken hususlarında içinde bulunduğunuz bolluğa uygun olarak} *kaldığınız yerin bir kısmında iskan edin. Onları dara koymak için onlara zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler* {yani talâk verilmiş olan kadın hamile ise} *yüklerini bırakıncaya kadar onlara nafaka verin. Eğer onlar sizin için* {doğumdan sonra çocuklarınızı} *emzirirlerse, onlara ücretlerini verin.* {Erkek ve kadın} *aranızda ma'rûf ile müşâvere yapın* {ki böylece ma'rûf ölçüler içerisinde nafakayı tesbit etmiş olursunuz}. *Eğer güçlükle karşılaşırsanız* {yani erkek ve kadın arasında güçlük ortaya çıkarsa, erkek kadının istediği nafakadan daha azını vermek ister ve bir husus üzerinde ittifak etmezlerse} *o halde onun* {yani, erkek} *için (çocuğu) başka bir kadın emzirir* {yani, çocuğa öz annesi dışında bir sütanne aranır}.

7. {Mali bakımdan} *bolluk içinde olan,* {sütannelere} *bolluğuna uygun* {yani, Allah'ın kendisine verdiği bolluk miktarına göre} *nafaka versin. Rızkı kendisine daraltılan* {yani, kısılan} *da...*

Allah'ın, *Hani o öfkelendirip gitmiş ve Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı* {yani, balığın karnını kendisine daraltmayacağımızı} *sanmıştı* (el-Enbiyâ, 21/87) buyruğu da buna benzemektedir.

...Allah'ın kendisine verdiğinden {yani, Allah'ın kendisine verdiği rızıktan takatine göre süt emzireceklere} *infak etsin* {yani, fakirliğine göre nafakasını versin}. *Allah* {nafaka hususunda} *hiçbir kimseye, ona verdiğinden* {yani, vermiş olduğu rızıktan} *başkasını yüklemez. Allah güçlüğün arkasından kolaylık* {yani, fakirlikten sonra rızık genişliği} *ihsan eder.*

8. {Geçmiş dönemlerde} *Rabbinin ve rasûllerinin emrine karşı baş kaldıran* {yani, muhalefet eden} *nice karye vardır ki Biz onu şiddetli bir şekilde hesaba çektik* {yani, Allah dünyada o kasaba halkını hesaba çekti ve azab ile cezalandırdı} *ve onları görülmemiş* {yani korkunç} *bir azabla azablandırmışızdır.*

فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ
اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِنْ
بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَٓا اَبَدًا قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ
سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

9. *Sonunda onlar* {dünyada} *yaptıklarının vebalini* {yani, işledikleri günahın cezası olan dünyada azabı} *tattılar. İşlerinin sonu da hüsran oldu* {yani, onların yalanlamaları üzerine dünyada da, âhirette de akıbetleri hüsran oldu}.

Sonra Allah dünyada da, âhirette de onlara neler hazırlamış olduğunu haber vererek şöyle buyurmaktadır:

10. *Allah onlar için* {âhirette} *çok şiddetli bir azab hazırlamıştır. Ey îmân etmiş olan elbâb sahibleri* {yani özü ya da aklı bulunanlar}! *Allah'a karşı takvâlı olun* {yani, işittiğiniz bu tehditlerden ibret alın: Allah'ın verdiği mev'izelerden yararlanın}...

Bununla Mekke kâfirlerini korkutarak Muhammed'i (s.a) yalanlamamalarını öğütlemektedir. Aksi takdirde rasûllerini yalanlayan geçmiş ümmetlerin karşılaştığı dünya ve âhiret azabı gelip sizi de bulacaktır. Sonra Allah îmân edenlere, *Ey îmân etmiş olan elbâb sahibleri! Allah'a karşı takvâlı olun* diye hitab etmekte ve onların da niteliklerini dile getirmektedir.

...*Gerçek şu ki Allah size bir zikir* {yani Kur'ân} *indirmiştir.*

11. {İlminde} *îmân edip, sâlih amel işleyenleri zulumâttan nûra* {yani, şirkten îmâna} *çıkarmak için Allah'ın mübeyyin âyetlerini size okuyan bir rasûl (göndermiştir). Kim Allah'a îmân edip* {yani, O'nun ortaksız bir ve tek olduğunu tasdik edip, mü'min olarak} *sâlih amel işlerse, onu altından ırmaklar akan cennetlere* {yani, bahçelere} *koyar* {yani, bu bahçelerin altından ırmaklar akar}. *Orada ebediyen devamlı kalıcıdırlar* {yani, sürekli ikamet edeceklerdir}. *Allah ona gerçekten çok güzel bir rızık* {yani, cennet} *vermiştir.*

12. *Allah yedi gök ve yerden de onlar gibisini yaratandır. Emir bunlar arasında iner durur* {yani, vahiy en yüce semâdan, en aşağı yere kadar iner durur}. *Allah'ın gerçekten her şeye kadir olduğunu ve muhakkak Allah'ın ilmi ile her şeyi kuşatmış olduğunu kesinlikle bilesiniz diye.*

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl tahdis edip dedi: Ben Ebû Yûsuf'u –ancak Mukâtil'i değil– Habîb b. Hassan'dan şöyle derken dinledim: Habîb Ebu'd-Duha'dan naklen, *Yedi gök ve yerden de onlar gibisini yaratandır* buyruğu hakkında dedi ki: "Âdem gibi bir Âdem, Nûh gibi bir Nûh ve Nebî gibi bir Nebî."

Yine aynı senedle el-Huzeyl Veki'den, o el-Âmeş'den, o İbrahîm b.

el-Muhacir'den, o Mücâhid'den, o da İbn ‘Abbâs'tan, *Yedi gök ve yerden de onlar gibisini...* buyruğu hakkında şunları söylediğini nakletti: “Ben size bunun tefsirini anlatacak olursam, kâfir olursunuz. Bunlara kâfir olmanız ise bunları yalanlamanız demektir.”

el-Huzeyl dedi ki: Ancak Mukâtil'i (bunları söylerken) dinlemedim.

66. ET-TAHRÎM SÛRESİ

Medine'de inen et-Tahrîm sûresi, 12 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ تَبْتَغ۪ي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ
وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪ حَد۪يثاًۚ فَلَمَّا
نَبَّاَتْ بِه۪ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا
نَبَّاَهَا بِه۪ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ey Nebî! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram edersin; zevcelerinin* {yani Hafsa'nın} *hoşnutluğunu arayarak? Allah* {ettiğin bu yemîne karşı} *gafûrdur, rahîmdir.*

Maksat, Muhammed'in (s.a) oğlu İbrahîm'in annesi Mariye el-Kıbtiyye'dir.

Şöyle ki: Hafsa babası Ömer b. el-Hattâb'ı ziyarete gitmişti. O gün Nebî'nin (s.a) yanında bulunma sırası onda idi. Geri döndüğünde Nebî'yi (s.a) Mariye el-Kıbtiyye ile kendi odasında buldu. Mariye çıkıncaya kadar içeri girmedi. Sonra Nebî'ye (s.a) dedi ki:

— Benim nöbet günümde ve benim yatağımda kiminle birlikte olduğunu gördüm.

Hafsa'nın yüzündeki kıskançlık ve üzüntüyü gören Nebî (s.a) şöyle karşılık verdi:

— Ey Hafsa! Bu durumu gizle, ‘Âişe'ye de haber verme. Ona ebediyen yaklaşmayacağımı sana taahhüt ediyorum.

Yine senediyle Mukâtil dedi ki: Nebî (s.a) Hafsa'ya şöyle dedi:

— Benim bu durumumu gizle ki ben de sana şu müjdeyi vereyim: Benden sonra başa Ebû Bekr geçecek, Ebû Bekr'den sonra baban geçecek.

Nebî (s.a) ona bu durumu kimseye söylememesini emrettiği halde Hafsa –kendisiyle iyi ilişki içerisinde olduğu– ‘Âişe'ye durumu anlattı. ‘Âişe çok kızdı, Nebî'nin (s.a) üzerine o kadar gitti ki sonunda Mariye el-Kıbtiyye'ye yaklaşmayacağına dair yemîn etti. Bunun üzerine Allah, *Ey Nebî! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram edersin; zevcelerinin* {yani Hafsa'nın} *hoşnutluğunu arayarak? Allah* {ettiğin bu yemîne karşı} *gafûrdur, rahîmdir* buyruğunu indirdi.

> 2. *Allah size yemînlerinizi çözme yolunu farz etmiştir* {yani, Allah size bunu beyan etmiş, açıklamıştır}...

Bunun bir benzeri de Nûr sûresindedir.[1]

Yine, *Yemîn ettiğiniz vakit yemîninizin keffâreti budur. Yemînlerinizi muhafaza edin/koruyun* (el-Mâide, 5/89) âyeti de buna benzemektedir.

Bunun üzerine Nebî (s.a), Mariye'yi kendisine haram kılması dolayısıyla bir köle azad etti.

> ...*Allah sizin mevlânızdır. O* {yarattıklarını en iyi bilen} *alîmdir,* {keffâret hükmü ile ilgili buyruklarında} *hakîmdir.*

> 3. *Hani o zevcelerinden/eşlerinden birine* {yani, Hafsa'ya} *gizlice bir söz söylemişti de o* {yani, Hafsa} *da bunu haber vermişti* {yani, Nebî'nin (s.a), Mariye'nin durumu ile ilgili olarak gizlice söylediğini ‘Âişe'ye bildirmişti}. *Allah da o'na bunu açıklamıştı* {yani, Allah Nebî'ye (s.a), Hafsa'nın ‘Âişe'ye söylediğini açıklamıştı}...

Nebî de onu çağırarak, ‘Âişe'ye söylediklerinin bir kısmını ona bildirdi, fakat hepsini söylemedi. İşte Yüce Allah'ın şu buyruğu buna işaret ediyor:

> ...*O da* {yani Nebî de} *o sözün bir kısmını bildirdi,* {sözün} *bir kısmından da* {yani, kendisinden sonra Ebû Bekr ve Ömer'in başa geçeceklerine dair bölümünden de} *yüz çevirdi. O bunu* {yani, Nebî (s.a) açıkladıklarını} *eşine haber verince* {Hafsa Nebî'ye (s.a),} *"Bunu* {yani, bu söylediklerini} *sana kim haber ver-*

---

1 Bkz. en-Nûr, 24/1.

di?" dedi. {Nebî (s.a) de,} "{Gizlilikleri bilen} *alîm, habîr haber verdi" dedi.*

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللّٰهَ
هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ
ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسٰى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ
مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَٓائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ
وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾ يَٓا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوٓا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا
وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ
لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَٓا أَيُّهَا
الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

4. *Eğer ikiniz* {yani, Hafsa ve 'Âişe} *Allah'a tevbe ederseniz ne alâ! Çünkü kalbleriniz meyletmiş bulunuyor. Şâyet o'nun aleyhine birbirinize yardım ederseniz* {yani, Nebî'ye (s.a) karşı gelmek ve o'na eziyet etmek üzere birbirinize destek verirseniz}, *muhakkak ki Allah o'nun velîsidir, Cibrîl de, mü'minlerden sâlih olanlar da, bundan sonra melekler de* {Nebî'ye (s.a)} *yardımcıdır* {yani, eğer siz o'na karşı birbirinizle yardımlaşırsanız, bunlar da size karşı Nebî'ye (s.a) yardımcıdırlar}.

Bu âyet nâzil olunca Nebî (s.a), sırrını açıkladığı için Hafsa'yı boşamak istedi. Ömer b. el-Hattâb (r.a), "Eğer Allah Ömer ailesinde bir hayır olduğunu biliyorsa Hafsa'ya talâk verilmeyecektir" dedi. Cibrîl Nebî'ye (s.a) inerek, "Ona talâk verme; çünkü o çok oruç tutan, çok namaz kılan birisidir. Ayrıca o cennette senin hanımların arasında olacaktır" dedi. Bunun üzerine Nebî (s.a) onu boşamaktan vazgeçti.

5. *Eğer o* {yani, Nebî (s.a)} *sizi boşarsa, Rabbinin* {yani, Muhammed'in (s.a) Rabbinin} *yerinize, o'na sizden daha hayırlı zevceler vermesi umulur...*

Nebî (s.a) Hafsa'ya bir talâk verdi, sonra da ric'at etti.

Ardından Allah bu hanımların niteliklerini şöylece belirtmektedir:

...*Müslimeler* {yani, ihlâslı kadınlar}, *mü'mineler* {yani, Allah'ın vahdaniyetini tasdik eden kadınlar}, *kâniteler* {yani, itaatkâr kadınlar}, *tâibeler* {yani, günahlardan tevbe eden kadınlar}, *âbideler* {yani, tevhîd eden kadınlar}, *sâiheler* {yani, oruç tutan kadınlar} *seyyibeler* {yani, kocaları olmayan dul kadınlar} *ve bakireler* {yani, kimse tarafından kendisine el değmemiş kadınlar} *olmak üzere.*

6. *Ey îmân edenler! Tutuşturucusu* {yani, ehli} *insanlarla taşlar olan* {yani, kâfirin boynuna kibrit/kükürt dağı gibi asılıp hararetiyle ateşi yüzüne doğru yandığı taşlar olan} *o ateşten nefislerinizi ve ailelerinizi koruyun. Onun"* {yani, o ateşin} *üzerinde iri-yarı, sert tabiatlı* {yani, pek güçlü} *melekler*{den ondokuz bekçisi} *vardır...*

Sözü edilen bu meleklerden her birinin omuzları arasında, bir yıllık mesafe vardır. Onlardan her birinin gücüne gelince, elindeki balyoz ile bir darbe indirecek olursa, 70.000 insanın kemiklerini günlerce mesafeye savurur ve 40 yıl süreyle cehennemin dibine doğru yuvarlanırlar; canlı da, ölü de olmayan bir halde cehennemin dibini boylarlar.

...*Bunlar* {yani, cehennemin bekçileri} *kendilerine verdiği emirlerde Allah'a isyan etmezler; ne emrolunurlarsa onu yaparlar.*

7. *Ey kâfir olanlar* {yani Mekke kâfirleri}! *Bugün* {yani, Kıyâmet Günü} *özür dilemeyin. Size* {âhirette} *ancak* {dünyada iken} *yaptıklarınızın karşılığı verilecektir.*

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًاۜ
عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ
وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُۚ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ
يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَاۚ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٨﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقٖينَ
وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٩﴾

8. *Ey îmân edenler! Allah'a nasûh bir tevbe ile tevbe edin* {yani, tevbenizde samimi olun, içtenlikle tevbe etmiş olduğunuz gü-

naha geri dönmeyi ebediyen düşünmeyin. Eğer tevbe ederseniz} *olur ki* {–'asâ, Allah tarafından gereklilik ifade eder–} *Rabbiniz günahlarınızı tekfir eder* {yani, günahlarınızı size mağfiret eder}. *Sizi* {âhirette, bahçelerinin} *altından ırmaklar akan cennetlere* {yani, bahçelere} *sokar. O gün Allah Nebî'yi ve o'nunla beraber îmân edenleri* {zâlimleri cezalandırdığı gibi} *mahcub etmeyecektir* {yani, Allah onları azablandırmayacaktır}, *nurları* {sırat üzerinde cennete götüren bir kılavuz olarak} *önlerinde ve sağlarında koşacaktır.* {Dünyada iken tevhîdi tasdik ettikleri için, âhirette cennete gitmekle onlara kurtuluş nasîb olacaktır.} *Diyecekler ki: "Rabbimiz! Bize nûrumuzu tamamla ve bize mağfiret buyur* {–bunlar, hasenatı ve seyyiatı eşit olan a'râf'taki kimselerdir–}. *Çünkü Sen her şeye* {yani, kurtuluşa erdirmeye de, mağfirete de gücü yeten} *kadirsin.*

9. *Ey Nebî! Kâfirlerle* {kılıç ile} *ve münâfıklarla* {söz ile} *cihad et ve onlara karşı* {ağır sözler söyleyerek} *sert davran. Varacakları yerleri cehennemdir onların. O ne kötü dönüş yeridir!*

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ
لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا
فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ
مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ
فِرْعَوْنَ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي
مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ
عِمْرَانَ الَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ
بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

10. *Allah kâfirlere Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misal olarak gösterdi* {yani, Müslüman bir kimsenin kâfir bir kadın ile evli olmasına onu örnek verdi}. *Bunların ikisi de kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhı altında idiler. İkisi de* {dîn hususunda} *kocalarına hainlik* {yani, muhalefet} *ettiler de kocalarının kendilerine*

{yani Nûh ve Lût –ikisine de selâm olsun– küfürleri dolayısı ile karılarına} *Allah'a karşı hiçbir faydaları olmadı* {yani, karılarına bir fayda sağlayamadılar}. *O ikisine de, "Ateşe girenlerle beraber siz de girin" denilecek* {çünkü onlar isyan etmişlerdi}.

Allah böylece Nebî'ye (s.a) karşı birbirlerine destek verdikleri için 'Âişe ile Hafsa'yı korkutmaktadır. Eğer 'Âişe ve Hafsa da Rabb'lerine isyan edecek olurlarsa Muhammed'in (s.a) onlara, Allah'a karşı hiçbir faydası olmaz.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

11. *Allah îmân edenlere de Fir'avn'ın karısını misal verdi* {yani, kâfir bir koca ile evli bulunan Müslüman kadına bunu misal verdi –kocasının kâfir olmasının, kendisi Müslüman olduğu takdirde ona bir zararı olmaz–}...

'Âişe ile Hafsa'ya da şunu söylemektedir: Siz ma'siyet hususunda Lût'un karısı gibi olmayın, aksine itaat hususunda Fir'avn'ın karısı ve Meryem gibi olun.

...Hani o {(yani, Fir'avn'ın karısı)} *şöyle demişti: "Rabbim! Benim için nezdinde* {yani, cennette} *bir ev yap. Fir'avn'dan ve onun* {şirk} *amelinden beni kurtar ve o zâlimler* {yani, müşrikler} *topluluğundan* {yani, Mısır ahalisinden} *beni esenliğe çıkar."*

Bu sebeble daha ölmeden cennetteki evlerini gördü.

12. *Ve (Allah îmân edenler için) fercini* {fuhşiyâta karşı} *sapasağlam koruyan İmrân kızı Meryem'i de (mesel yaptı)...*

Fercini sapasağlam korumakla tavsif edilmiş olması, ona zina iftirasının yapılmış olması sebebiyledir.

...Biz ona ruhumuzdan üfürdük...

Meryem'in babası, İmrân b. Mâsân b. 'Âzûr b. Sârûy b. er-Radî b. Âsâl b. 'Âzûr b. en-Nu'mân b. Eybun b. Rûbâîl b. Selîtâ b. Ûbahş'tır. O da İbn Levbâniyye b. Bûşnâ b. Eymen b. Seltâ b. Hazkıyel b. Yûnus b. Mettâ b. Îhân b. Bânûmer b. 'Ûriyâ b. Ma'qaqâ b. Emsiyâ b. Nevâsir b. Hezâlî b. Yehûram b. Yûsaqat b. Asâ b. Râhî'am b. Süleymân b. Dâvûd b. Etsâ b. 'Uveyd b. 'Ammî-nâzib b. Râm b. Hadrûn b. Qârıs b. Yehûzâ b. Ya'kûb b. İshâk b. İbrahîm'dir.

Ruhumuz'dan kasıt, “Cibrîl”dir. Cibrîl (s.a) parmağı ile gömleğini çekti, sonra da yakasının içine üfledi.

> ...*O da Rabbinin kelimelerini* {yani, Îsâ'nın Allah'ın nebîsi olduğunu} *ve kitaplarını* {yani, İncil'i} *tasdik etti ve o* {yani, Meryem} *kanitlerdendi* {yani, Rabbine itaatkâr kadınlardandı}.

‘Âişe (r.anha), “Allah Nûh ile Lût'un karısının isimlerini niçin zikretmedi?” diye sordu. Nebî (s.a), “(Kocalarına olan) buğzlarından dolayı” diye cevap verdi. ‘Âişe, “Onların adları ne idi?” diye sordu. Cibrîl (a.s), ‘Âişe'ye (r.anha) haber ver, “Nûh'un karısının adı Vâliğa, Lût'un karısının adı ise Vâliha idi” dedi.

67. EL-MÜLK SÛRESİ

Mekke'de inen el-Mülk sûresi, 30 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ
وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾
اَلَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرٰى فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ
الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا
رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Mülk elinde bulunan ne mübârektir!...*

Tebareke, “bereket” kelimesinin ifteale vezninde kullanılmış şeklidir.

...*O* {dilediği} *her şeye* {gücü yeten} *kadirdir.*

2. *O ölümü ve hayatı yaratandır* {yani, hayatta olanları öldürür, ölüleri de bir nutfeden, sonra alekadan, sonra ona ruh üfleyerek diriltir}; *hanginiz daha güzel amelde bulunacak diye sizi ibtila etmek* {yani, sınamak/denemek} *için...*

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize Ebû Sâlih tahdis edip dedi: Bana Mukâtil b. Süleyman ed-Dahhak b. Müzâhim'den, o da ‘Abdullâh b. ‘Abbâs'tan haber verip dedi ki: “Hanginizin farizayı [Allah'ın farz kıldıklarını] daha eksiksiz yapacağı hususunda sizi denemek için.”

...*O* {mülkünde ve Kendisine isyan edenlerden intikam almakta} *azîzdir,* {mü’minlerin günahlarını bağışlayan} *gafûrdur.*

Sonra Allah tevhîdini bilmeleri için yarattıklarının durumunu haber vererek şöyle buyurmaktadır:

3. *O tabaka tabaka* {yani, biri diğerinin üstünde, her biri arasında 500 yıllık mesafe ve her birinin kalınlığı 500 yıllık mesafe olmak üzere iki günde} *yedi gök yaratandır. Rahmân'ın yaratışında bir düzensizlik göremezsin* {yani, ey Âdemoğlu! Göklerin yaratılmasında bir kusur göremezsin}. *Haydi, gözü çevir* {yani, ikinci bir defa daha göklere tekrar bak ey Âdemoğlu, göklerde} *bir çatlak görecek misin?*

4. *Sonra gözünü iki*{nci} *defa çevir, tekrar tekrar (bak).* {Ey Âdemoğlu!} *Göz hor ve hakir* {yani, küçülmüş –göz ileri derecede yorulacak olursa ona su iner–} *ve yorulmuş olarak* {yani, gökte bir kusur ve bir çatlak görmeksizin yorgun ve bitkin düşmüş olarak} *yine sana dönecektir.*

5. *Andolsun Biz dünya semâsını* {–çünkü bu semâ, diğerlerine göre yeryüzüne daha yakındır– korumak için} *kandillerle* {yani yıldızlarla} *süsledik. Onları* {yani yıldızları} *şeytânlara atış taneleri* {yani, semâya yükseldikleri vakit onlara atacak taneler} *yaptık. Ayrıca onlara* {yani, şeytânlara} *saîr* {yani, alevli ateş} *azabını hazırladık.*

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ
عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ
﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ
نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ
إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا
فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾
إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾
وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ
مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾

6. *Rabb'lerine kâfir olanlara da* {yani, Allah'ın tevhîdini inkâr eden kâfirlere de} {âhirette} *cehennem azabı vardır* {yani, onla-

ra da bu azabı hazırladık}. *O,* {oraya varacakları vakit} *ne kötü bir dönüş yeridir!*

7. *Oraya* {yani, cehenneme} *atıldıklarında* {cehennem bekçileri kancalarla onları kapacaktır}. *Onun kaynayıp, coşarken şehîkini* {yani, eşek anırmasını andıran sesini} *işitirler.*

8. {Cehennem kâfirlere} *öfkesinden neredeyse* {onların üzerinde} *çatlayacak* {yani, parçalanacak} *olur* {(ve bu öfke ile) onları yakalar}. *İçine her bir gurub* {yani, zümre} *atıldığında* {bekçileri kancalarla onları: Arab müşriklerini, Yahudileri, Hıristiyanları, Mecusileri ve diğer kâfirleri kapar}, *onun* {yani, cehennemin} *bekçileri onlara, "Size bir nezîr* {yani, bir rasûl: Muhammed (s.a)} *gelmedi mi?" diye sorarlar?*

9. *Onlar* {cehennem bekçilerine}, *"Evet, gerçekten bize bir nezîr geldi. Fakat biz* {o nezîri: Nebî'yi-Rasûl'ü: Muhammed'i (s.a)} *yalanladık ve* {Nebî'ye-Rasûl'e: Muhammed'e (s.a),} *Allah hiçbir şey indirmemiştir* {yani, Allah kimseyi rasûl-nebî olarak göndermemiştir}. *Siz ancak büyük bir dalâlet* {yani bir ayrılık} *içindesiniz dedik" diye cevap verirler.*

10. *Yine derler ki: "Eğer biz dinleseydik veya* {verilen öğütleri} *akletseydik, saîr ashâbı arasında olmazdık."*

11. *Böylece günahlarını* {yani, rasûlleri yalanlamış olduklarını} *itiraf edecekler. Saîrde* {yani, alevli ateşte} *olanlara suhq olsun [Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar].*

12. *Muhakkak ki Rabb'lerinden gıyaben* {yani, O'nu görmedikleri halde} *haşyet duyanlar* {yani, îmân edenler} *var ya, işte onlar* {yani, onların günahları} *için bir mağfiret ve büyük bir ecir* {yani, cennette büyük bir karşılık/mükâfaat} *vardır.*

13. {Ey Mekke kâfirleri! Nebî (s.a) hakkında} *sözünüzü ister* {kalblerde} *gizli tutun, ister açık söyleyin* {yani, açıkça konuşarak onu dile getirin}. *Çünkü O göğüslerin özünü* {yani, kalblerde bulunanı} *çok iyi bilendir.*

14. *Yaratan bilmez mi hiç* {yani, kalblerde sırrı [gizliliği] yaratan Benim. Dolayısıyla kalblerde yarattığım sırrı bilmeyecek miyim}? *O latifdir* {yani, ilminin incelikleriyle kalblerde olanı bi-

lir}, *habîrdir* {yani, kalblerdeki sırlardan da, vesveselerden de haberdardır}.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾
أَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾
أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ
﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ
الرَّحْمَٰنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ
إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ
وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

15. *O yeri sizin için zelûl kıldı* {yani, üzerindekilerle beraber kayıp gitmesin diye dağlarla onu sağlamlaştırdı}. *O halde omuzlarında yürüyün* {yani, dilediğiniz gibi güvenlikle köşesinde, bucağında, etrafında, kıyısında yürüyün, gidip gelin. Helâl olan} *rızkından yeyin. Nüşûr yalnız O'nadır* {yani, ölümden sonra kabirlerinizden diri olarak kaldırılıp O'nun huzuruna gönderileceksiniz}.

Sonra Mekke kâfirlerini korkutarak şöyle buyurmaktadır:

16. *Gökte olanın* {yani, yüce Rabb'in –çünkü O en yüksek semâdadır–} *sizi yere geçirmesinden* {ve bu yolla cezalandırmasından} *emin mi oldunuz? O zaman o durmadan çalkalanmaktadır* {yani, o vakit o yer, sizi yerin en alt tabakasına götürmek üzere çalkalanır durur}.

Allah'ın, *O gün gök döne döne çalkalanacaktır* (et-Tûr, 52/9) buyruğu da buna benzemektedir.

17. *Yahut gökte olanın* {yani, yüce Rabb'in} *üzerinize* {Arab kâfirlerinden önce Lût kavmine ve diğerlerine yaptığı gibi semâdan} *bir taş yağmuru göndermesinden* {ve böylece sizi cezalandırmasından} *emin mi oldunuz? Benim nezîrim* {yani, azabım} *nasılmış,* {azab geldiği vakit} *bileceksiniz* {ey Mekkeliler}.

18. *Andolsun ki onlardan öncekiler de yalanlamışlardı* {yani, Mekke kâfirlerinden önceki ümmetler de rasûllerini yalanlamışlardı da Biz onlara azab etmiştik}. *Benim nekîrim* {yani, halleri değiştirmem ve tepki göstermem} *nasılmış?* {Azabın hakk olduğunu görmediler mi?}

Bununla Mekke kâfirlerini korkutmaktadır. Sonra yarattıklarından ibret alarak Allah'ı tevhîd etmeleri için onlara şöylece öğüt vermektedir:

19. *Üstlerinde* {kanatlarını} *sıra sıra dizen ve* {inmek istediklerinde kanatlarını} *kapayan kuşları görmediler mi?* {Kanatlarını kaparken de, açarken de} *onları Rahmân'dan başkası tutmuyor. O* {yarattıkları ile alakalı} *her şeye basîrdir.*

Sonra onları korkutarak şöyle buyurmaktadır:

20. {Ey Mekkeliler!} *Rahmân'a karşı size yardım edecek ordu* {yani, taraftarlar topluluğu} *da kimmiş* {yani, azab geldiğinde O'na karşı sizi kim koruyabilir}? *Kâfirler ancak bir gurur* {yani, hiçbir şey ifade etmeyen bir bâtıl} *içerisindedirler.*

İbret almaları için onları korkutmak üzere de şöyle buyurmaktadır:

21. *Eğer O rızkını* {yani, yağmuru} *kesiverse* {yani, size yağmur yağdırmazsa} *size rızık verebilecek kimdir* {yani, Benim dışımda ilah edindiklerinizden size kim bu rızkı verebilir? Haydi yağmur yağdırsınlar bakalım? –Allah Rezzak olan benim demek istemektedir–}. *Hayır, onlar bir ürküntü ve nüfûr içerisinde kalmayı sürdürüp giden* {yani, îmândan uzaklaşıp duran} *bir hal içindedirler.*

22. *Acaba durmadan yüzüstü düşerek yürüyen kimse mi* {yani, Ebû Cehl b. Hişâm mı –ki kâfir, küfür içerisinde kalbi kör ve sapık olarak yürür–} *daha çok hidâyettedir yoksa müstakim bir sırat* {yani İslâm yolu} *üzerinde mutedil olarak* {yani, kalbi temiz,

hidâyet bulmuş ve mü'min olarak} *yürüyen kimse mi* {yani Nebî (s.a) mi}?

قل هو الذي أنشأكم وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة
قليلا ما تشكرون ﴿٢٣﴾ قل هو الذي ذرأكم في الأرض
وإليه تحشرون ﴿٢٤﴾ ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم
صادقين ﴿٢٥﴾ قل إنما العلم عند الله وإنما أنا نذير مبين ﴿٢٦﴾
فلما رأوه زلفة سيئت وجوه الذين كفروا وقيل هذا الذي
كنتم به تدعون ﴿٢٧﴾ قل أرأيتم إن أهلكني الله ومن معي
أو رحمنا فمن يجير الكافرين من عذاب أليم ﴿٢٨﴾ قل هو الرحمن
آمنا به وعليه توكلنا فستعلمون من هو في ضلال مبين ﴿٢٩﴾
قل أرأيتم إن أصبح ماؤكم غورا فمن يأتيكم بماء معين ﴿٣٠﴾

23. *De ki: "Sizi inşa eden* {yani, yaratan}, *size işitme, gözler ve kalbler veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz"* {yani, akletmiyorsunuz –akletmedikleri için de Rabbin bu güzel yaratılışlarındaki apaçık nimetlerine şükretmiyor ve O'nu tevhîd etmiyorlar–}.

24. *De ki: "O sizi yeryüzünde zer' edendir* {yani, yaratandır. Âhirette} *O'nun* {yani, Allah'ın} *huzuruna haşredileceksiniz"* {ve O da amellerinizin karşılığını verecektir}.

25. *"Eğer* {dünyada iken azabın üzerimize ineceği hususunda} *doğru söyleyenler iseniz bu va'd ne zaman"* {yani, bizi kendisiyle tehdit ettiğiniz bu va'd ne zaman}? *derler.*

Bunun üzerine Allah, Nebî'ye (s.a) hitaben şöyle buyurmaktadır:

26. {Mekke kâfirlerine} *de ki: "Ona* {yani, üzerinize Bedir'de azabın ineceğine} *dair bilgi ancak Allah'ın yanındadır.* {O benim elimde değildir.} *Ben ancak apaçık bir nezîrim."*

27. *Artık onu* {yani, âhirette cehennem ateşinin ve azabın} *yakınlaşmış olduğunu gördüklerinde o kâfirlerin hoşlanmadıkları*

yüzlerinden belli olur {yani, bundan dolayı yüzlerinde kötü ifadeler belirir} *ve "İşte bu* {azab} *sizin* {dünyada iken} *tereddüt gösterdiğiniz* {yani, hakkında şüphe ettiğiniz} *azabtır" denilir* {yani, cehennem bekçileri onlara böyle diyecektir}.

28. {Ey Muhammed! Mekke kâfirlerine} *de ki: "Bana haber verin. Eğer Allah beni ve benimle beraber olanları* {yani, mü'minleri} *helâk etse* {yani, azablandırsa} *yahut* {bizi azablandırmayıp} *rahmet buyursa, ya kâfirleri elîm* {yani, acıklı} *bir azaba karşı kim himaye edebilir"* {yani, sizi kim güvenlik altına alabilir}?

29. *De ki: "O* {bunu yapan} *rahmândır. Biz O'na îmân ettik* {yani, O'nun vahdaniyetini tasdik ettik –dilerse bizi helâk eder, dilerse azablandırır–} *ve yalnız O'na* {yani, Allah'a} *tevekkül ettik* {yani, güvendik}...

Onlar Nebî'ye (s.a), "Siz ancak apaçık bir dalâlettesiniz" demişler. Nebî (s.a) de onlara şöyle cevab vermişti:

..."{Azabın ineceği vakit} *artık kimin* {yani, bizim mi, sizin mi} *apaçık bir dalâlette* {yani, hiçbir şey ifade etmeyen bâtıl içerisinde} *olduğunu pek yakında bileceksiniz."*

Benzeri bir buyruk da Tâ-Hâ sûresindedir.[1]

Sonra Mekke ahalisine şöyle demesini emretti:

30. *De ki: "Bana haber verin, eğer suyunuz* {yani, zemzem suyu ve başkaları} *yerin dibine geçiriliverirse* {yani, su kaybolup gitse ve siz o sudan yararlanamayacak olursanız} *size kim ma'în* {yani, açıktan akan, kovalarla alınabilen} *bir su getirebilir?"*

68. EL-KALEM SÛRESİ

Mekke'de inen el-Kalem sûresi, Kûfiyyûna göre 52 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَٓا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ
لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ
﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ
وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ
فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّٓاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾
مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ
ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Nûn. Kaleme ve yazmakta olduklarına* {yani, meleklerin yazdıkları Âdemoğulları'nın amellerine} *andolsun.*

“Nûn”dan kasıt, balıktır. Bu balık, yerin en altındaki bir denizdedir. Söz konusu “kalem” ise, kendisiyle yazı yazılan nurdan bir kalem olup, uzunluğu göklerle yer arası kadardır. Onunla levh-i mahfuz'u yazmıştır.

Mekke kâfirleri, Ebû Cehl b. Hişâm, Utbe b. Rabî‘a, Şeybe b. Rabî‘a ve başkaları, “Muhakkak Muhammed bir delidir” deyince, Allah balığa, kaleme ve meleklerin Âdemoğulları'nın amelini satır satır yazmalarına yemîn ederek dedi ki:

2. {Ey Muhammed!} *Sen Rabbinin nimeti* {yani, rahmeti} *sayesinde bir deli değilsin.*

3. *Ve gerçekten senin için elbette kesilmeyecek* {yani, eksilmeyecek ve başına kakılmayacak} *bir ecir vardır.*

4. *Kuşku yok ki sen büyük bir ahlâk* {yani, İslâm dîni} *üzeresin.*

5. *Yakında sen de göreceksin* {ey Muhammed} *onlar da* {yani, Mekkeliler de} *görecekler;...*

6. *...delilik hanginizde imiş* {yani, Bedir'de üzerlerine azab ineceği vakit deliliğin sende mi, yoksa Mekkelilerde mi olduğunu}.

Bu bir tehdittir. Bedir'deki azab ise öldürülmeleri, meleklerin yüzlerine ve arkalarına vurmasıdır.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

7. *Muhakkak senin Rabbin, yolundan* {yani, hidâyetten} *sapanları da en iyi bilendir, hidâyet bulanları da* {başkalarından} *en iyi bilen O'dur.*

8. *Artık yalanlayanlara* {yani babalarının dînine ve milletine davet edenlere} *itaat etme.*

Benzeri bir buyruk da el-Furkân sûresindedir.[1]

Bu âyet, el-Muğîre b. 'Abdullâh b. 'Amr b. Mahzûm oğulları hakkında inmiştir; ki el-Velîd b. el-Muğîre, Ebû Kays b. el-Fakih b. el-Muğîre, 'Abdullâh b. Ebî Ümeyye, 'Abdullâh b. Mahzûm, 'Abdullâh b. el-Muğîre'nin oğulları Osman ile Nevfel ve el-Velîd b. el-Muğîre'nin oğulları olan el-Velîd, Halid, 'Umâre, Hişâm, el-'Âs, Kays ve 'Abdi Şems bunlar arasındadır.[2]

9. *Onlar senin kendilerine idhân etmeni arzu ettiler* {yani, atalarının dînine davet ettikleri zaman davete icabet etmeni istediler}. *Onlar da idhân edeceklerdi* {yani, ey Muhammed, sen kâfir olsaydın, kendileri de kâfir kalıp îmân etmeyeceklerdi}.

10. *Sakın itaat etme çokça yemîn eden, aşağılık ve değersiz her kişiye* {yani, Mahzûm oğullarından el-Velîd b. el-Muğîre'ye}.

el-Velîd b. el-Muğîre ticaretle uğraşan, kalbi zayıf [korkak] birisi idi. Nebî'ye (s.a), kendi dînine dönmesi karşılığında mal teklif etmişti. İşte, *Onlardan günahkâr yahut nankör hiçbir kimseye* {yani, el-Velîd ile Utbe'ye} *itaat etme* (el-İnsan, 76/24) buyruğu bunu anlatmaktadır.

---

1 Bkz. el-Furkân, 25/52.

2 el-Velîd b. el-Muğîre'nin çocuklarının ismi verilirken bazı isimler tekrarlanmıştır. Biz tekrarları zikretmedik. Ancak çocuklarının sayısını ifade etmek amacı ile kullanıldığı izlenimini veren "seb'a" [yedi] lafzını –tekrarlar atıldıktan sonra kalan isimler altı tane olduğundan– tercümeye eklemedik. (Çeviren)

11. *Hemmâz* {yani, gıybet yapan}, *onun-bunun sözünü taşıyan* {–ki o laf alıp götüren birisi idi–} *kimseye.*

12. *Hayra* {yani, İslâm'a girmeye} *durmadan engel olana...*

Kardeşinin oğlunun ve yakınlarının İslâm'a girmelerine engel olmuştu.

...{Zulüm ve kabalıkta} *haddi aşana ve çok günahkâr olana* {yani, kabalığı ve zâlimliği dolayısıyla Rabbine karşı günahları pek çok olana}.

Benzeri bir buyruk el-Mutaffifîn sûresindedir.[3]

13. *Câhil ve kaba, üstelik* {bu niteliklerle birlikte} *zenîm [kulağı kesik] olana.*

'Utüll [câhil ve kaba]; karnı geniş, hayır namına bir şey söylemeyen, çok yeyip içen, çok kaba, çok zâlim kimse demektir. *Zenîm* ise, –koyunun çene kısmının alt tarafındaki gibi– asılı duran ve bir çeşit guddeyi andıran kulağının dip tarafında yaratılışta bir fazlalıktır.

14. *O mal ve oğullar sahibi oldu diye.*

15. {el-Velîd'in} *karşısında âyetlerimiz* {Kur'ân} *okunduğunda, "Evvelkilerin esatiridir"* {yani, öncekilerin anlattıkları ve yalanlarıdır: Rüstem ve İsfendibaz [İsfendiyar] hakkında anlatılanlardır} *der.*

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا
لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ
نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَى
حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا
يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾

16. *Biz onu* {yani, el-Velîd'i} *burnu üzerinden* {siyahlıkla} *damgalayacağız* {da onun yüzü kararacak, gözleri göğerecek, yüzü önüne eğilecek, zincirlere bağlanacaktır –cehenneme girişinden önceki hali budur–}.

---

3 Bkz. el-Mutaffifîn, 83/12.

Sonra başka bir hususa geçerek şöyle buyurulmaktadır:

17. *Gerçek şu ki Biz o bahçe sahiblerini* {bahçeleri yok olunca açlıkla} *ibtilâ ettiğimiz gibi, bunları da* {yani, Mekkelileri de} {açlıkla} *ibtilâ ettik...*

Sözü geçen bu bahçede hurma ağaçları, ekinler, üzüm bağları vardı. Babalarından miras kalan bu bahçenin adı "es-Sarîm" idi. Bu Allah'ın dilleri hususunda ibret almaları için Mekkelilere verdiği bir meseldir. Sözü geçen bu bahçe Yemen'deki Sana'ya iki fersah mesafedeydi. Bunlar Müslüman idi. Olay Meryem oğlu Îsâ'dan (a.s) sonra olmuştu. Sâlih bir kimse olan babaları mahsullerden, ekinlerden, hurmalardan yoksullara bir pay verirdi, şöyle ki: mahsullerini topladıkları zaman gözden kaçanları yahut orağın, tırpanın biçmediği, rüzgârın savurduğu yerde kalan buğdayları yoksullara bırakırdı, ki bu da önemli bir miktar tutardı. Ancak çocukları, "Çoluk-çocuğumuz çoğaldı; geriye kalan mahsül de çok. Haydi gizlice, sabah erkenden bahçemize gidip, mahsulü toplayalım, –babalarının yaptığının aksine– yoksullara haber vermeyelim" dediler. Oysa babaları yoksullara haber verir, onlar da meyveler toplandığı, hasat yapıldığı vakit bir araya gelirlerdi.

...Hani sabah vaktinde mutlaka {yani, sabah olunca mutlaka mahsullerini} *devşireceklerine yemîn etmişlerdi.*

18. *İstisnâ da yapmıyorlardı* {yani, inşallah da demiyorlardı}.

Allah sözlerini işitip, bahçeleri üzerine geceleyin semâdan bir ateş gönderdi de bahçelerini yaktı, bahçeleri simsiyah kesildi. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu anlatmaktadır:

19. {Ey Muhammed!} *Onlar uyurlarken hemen onu* {yani, o bahçeyi, geceleyin} *Rabbin tarafından dört bir yanından bir belâ* {yani, azab} *sardı...*

20. *...da kapkara kesiliverdi* {yani, o bahçe gece gibi simsiyah oluverdi}.

21. *Sabah erkenden birbirlerine seslendiler* {yani, sabah olunca biri diğerine dedi ki}:...

22. ...*"Eğer* {bahçenizin ekinini} *devşirecekseniz erkence mahsulünüzün başına gidin"* {yani, ekini, meyveleri toplayın, biçilecekleri biçin}.

Onlar, bahçelerinin geceleyin yandığını bilmiyorlardı.

23. *Birbirleri ile gizlice konuşarak gittiler* {yani, kendi aralarında gizli konuşarak danışıp gittiler ve gizlice} *şöyle dediler:...*

24. ...*"Bugün hiçbir yoksul karşınıza çıkıp oraya girmesin."*

25. *Güçleri yetiyormuş gibi* {yani, bahçelerinin mahsullerini toplayabileceklermiş gibi, kendi kendilerine zannederek} *erkenden gittiler.*

فَلَمَّا رَأَوْهَا
قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ
لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ
يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ
الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ
النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ
لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ
أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۙ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُمْ
بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا
صَادِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

26. *Onu* {yani, orada hiçbir şey olmadığını} *gördüklerinde* {yolu şaşırdıklarını zannettiler ve} *dediler ki: "Muhakkak biz* {bahçemizin} *yolunu şaşıranlarız."*

Sonra oradaki belirtileri fark ettiler, bu işin bir ceza olduğunu anladılar ve dediler ki:

27. *"Hayır, aksine biz mahrum bırakılanlarız"* {yani, bu bahçenin hayrından, mahsullerinden mahrum edildik}.

28. *Ortancaları* {yani en mutedil görüş belirtip konuşanları},...

Bunun bir benzeri de, *Vasat* {yani, mutedil} *bir ümmet*... (el-Bakara, 2/143) buyruğudur.

...*"Ben size demedim mi, Allah'ı tesbih etmeli* {yani, inşallah demeli} *değil miydiniz?" dedi.*

29. *"Rabbimiz münezzehtir. Gerçekten biz zâlimlermişiz" dediler.*

30. *Birbirlerine yönelerek, birbirlerini kınamaya başladılar* {yani, yoksulların haklarının verilmemesi hususunda birbirlerini kınamaya koyuldular}.

31. *Dediler ki: "Veyl bize! Gerçekten biz tuğyân edenlermişiz"* {yani, Allah'ın nimeti hususunda gerçekten haddi aşmış kimseleriz}.

Devamla şöyle dediler:

32. *"Rabbimizin bize ondan* {yani, telef olan bu bahçemizden} *daha hayırlısını ihsan etmesi umulur. Muhakkak biz Rabbimizden dileyenleriz"* {yani, O'na dua edenleriz}.

Allah şöyle buyurmaktadır:

33. *İşte azab* {yani, bahçelerinin telef edilmesi} *böyledir. Âhiret azabı ise elbette* {tevbe etmedikleri takdirde dünyada kendilerine isabet edenden} *daha büyüktür; eğer bilselerdi.*

34. *Muhakkak takva sahibleri için Rabb'leri nezdinde naim cennetleri vardır.*

Bu âyet nâzil olunca Mekke kâfirleri Müslümanlara, "Âhirette bize verilecek olan hayır, size verilecek olanlardan daha üstündür" dediler. Ancak Allah şöyle buyurdu:

35. *Biz Müslümanları* {âhirette hayır bakımından} *günahkârlar gibi kılar mıyız hiç?*

Allah devamla soruyor:

36. *Ne oldu size, nasıl hüküm veriyorsunuz?* {yani, âhirette Müslümanlara verilen hayır gibi size de verilmesi hükmü hiç şüphesiz zâlimce bir hükümdür, adaletli değildir.}

37. *Acaba sizin* {ey Mekkeliler} *bir kitabınız var da ondan mı okuyorsunuz?*

38. *Beğenip seçtiğiniz her şey* {yani, bu söyledikleriniz âhirette} *mutlaka sizindir* {yani, size verilecektir} *diye* {orada: o kitabta mı okuyorsunuz?}

39. {Ey Muhammed onlara de ki:} *Yoksa sizin Bizim üzerimizde yemînleriniz* {yani, size karşı yerine getirmemiz gereken sözlerimiz} *mi vardır; Kıyamet Günü'ne kadar sürecek olan* {yani, Biz Kıyâmet Günü'ne kadar kesintisiz olarak devam edecek, size yemînler mi verdik}? *Ne hüküm verirseniz* {yani, hayır namına kendiniz için neye hükmederseniz} {âhirette} *muhakkak sizindir* {diye bir sözümüz mü var?}

40. *Sor onlara. Buna hangileri kefildir* {yani, âhirette Müslümanlara verilecek olan hayrın, kendilerine de verileceğine dair bunlardan kim kefildir}?

41. *Yoksa onların ortakları mı var* {yani, söylediklerine dair kendileri dışında şâhidleri mi var}? *Eğer* {Müslümanlara âhirette verilecek olan hayrın kendilerine de verileceğine dair söylediklerinde} *doğru söyleyenler iseler, o halde ortaklarını* {yani, şâhidlerini} *getirsinler* {de söylediklerinin lehine şâhidlik etsinler}.

42. *Baldırın açılacağı o günde* {yani, zorluk ve sıkıntının doruk noktaya çıkacağı âhirette}...

Kasıt Allah'ın, *Ve yer Rabbinin nuruyla aydınlanacak* (ez-Zümer, 39/69) buyruğudur.

...onlar secde etmeye davet edilecekler de edemeyecekler.

Zira kâfirlerin eklemleri donacak ve ineklerin kuyruklarını andıran şekilde tek bir kemik olacaktır. Çünkü dünyada iken secde etmemişlerdi.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ
وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

43. {Cehennemi görecekleri vakit} *gözleri önlerine eğilmiş, kendilerini de bir zillet kaplamış* {yani, bir horluk sarmış sarmalamış} *olarak. Halbuki onlar sağ salim iken secdeye çağırılıyorlar-*

dı {yani, esenlikte iken dünyada beş vakit namaz kılmaları emrolunuyorlardı}, {fakat yapmıyorlardı, artık kemikleri demir çubuklar gibi olduğu için isteseler de yapamazlar}.

Mukâtil dedi ki: İbn Mes'ûd, *Baldırın açılacağı o günde...* buyruğu hakkında şunları söylemiştir: "O'nun baldırının: sağ baldırının nûru yeryüzünü aydınlatacaktır. İşte, *Yer Rabbinin nuruyla aydınlanacak* (ez-Zümer, 39/69) buyruğu bunu dile getirmektedir." 'Abdullâh b. Mes'ûd'un (r.a) sözü budur.

Mukâtil dedi ki: İbn 'Abbâs (r.a) şöyle demiştir: "*Baldırın açılacağı o günde* buyruğu ile anlatılan, âhiretin zorluk ve sıkıntıları olup âhiretin üzerindeki örtü perdesi ve dehşetler açılmış olacaktır demektir. Nitekim bir kimsenin, "Savaş baldırı üzerinde kalktı" demesi de buna benzer."

44. *Artık Beni ve bu sözü* {yani, Kur'ân'ı} *yalanlayanı başbaşa bırak* {yani, Ben onu helâk ederim}.

Bu, "Tek başıma Ben onları helâk ederim" manasında bir tehdittir.

...Biz onları bilmeyecekleri bir yerden istidrâc edeceğiz {yani, bilmedikleri bir cihetten onları azab ile yakalayacağız}.

45. *Ben onlara mühlet veriyorum* {yani, onları azablandırmakta acele etmiyorum}. *Muhakkak Benim keydim metîndir* {yani, azab ile yakalayışım çok çetindir}.

Bu âyet Kureyşlilerden "alay ediciler" hakkında inmiştir. Allah hepsini bir gecede öldürdü.

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ
فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ
إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ
بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾

46. *Yoksa sen onlardan* {îmâna etmelerine karşılık} *bir ücret istiyorsun da onlar bir borçtan dolayı ağır bir yük altında mı bırakıldılar* {yani, borç yükü onlara ağır geldiğinden ötürü daha fazlasını kaldıramıyorlar mı}?

47. *Yoksa gayb* {yani, Allah'ın onları ölümden sonra diriltmeyeceği, Muhammed'in söylediklerinin gerçekleşmeyeceğine dair bilgi} *onların yanında da* {yani, bu hususta onların nezdinde bir kitap var da} *onlar mı* {dilediklerini} *yazıyorlar?*

Sonra Nebî'ye (s.a) şöyle hitab etmektedir:

48. *Artık Rabbinin hükmüne* {yani, gelip seni bulacak olan hükmüne kadar} {eziyetlere} *sabret ve o balık sahibi gibi olma* {yani, Ninova halkından Yûnus b. Metta (a.s) gibi olma: Yûnus'un sabır göstermeyip bıkıp usandığı gibi sen de usanma, Yûnus'un acele ettiği gibi sen acelecilik etme, Yûnus'un kızıp öfkelendiği gibi sen de kızıp öfkelenme}. {Aksi takdirde Yûnus'un cezalandırıldığı gibi sen de cezalandırılırsın}. *Hani o* {balığın karnında iken} *gamla dolu nida etmişti* {yani, "Senden başka bir ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zâlimlerden oldum" (el-Enbiyâ, 21/82) demişti}.

49. *Eğer o'na Rabbinden bir nimet erişmemiş olsa idi, bomboş bir çöle kınanmış halde atılacaktı.* {Fakat Rabbinden bir nimet: rahmet o'na yetişti de o'nu hasta olarak el-ara'ya: tenha/ıssız çöle bıraktık. Aksi takdirde böyle bir yere kınanmış olarak atılacaktı.}

50. *Sonra Rabbi o'nu seçti de sâlihlerden kıldı.*

وَإِن يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

51. *Gerçek şu ki o kâfirler* {yani, Kureyş'ten alay ediciler} *zikri* {yani, Kur'ân'ı} *işittiklerinde,* {ondan hoşlanmadıkları için} *nerede ise gözleriyle seni devireceklerdi* {yani, uzaklaştıracaklardı} *ve "Muhakkak ki o* {yani, Muhammed} *bir delidir" diyorlar.*

52. *Halbuki o* {yani, Kur'ân} *ancak âlemler için bir zikirdir* {yani, bir tezkiredir [hatırlatma ve öğüttür]}.

69. EL-HÂKKA SÛRESİ

Mekke'de inen el-Hâkka sûresi, Kûfiyyûna göre 52 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اَلْحَٓاقَّةُ (١) مَا الْحَٓاقَّةُ (٢) وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْحَٓاقَّةُ (٣) كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ
(٤) فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ (٥) وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِر۪يحٍ
صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ (٦) سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُوماً فَتَرَى
الْقَوْمَ ف۪يهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ (٧) فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ (٨)

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *el-Hâkka.*

2. *Nedir el-hâkka?*

Sonra el-hâkka'nın, yani amellerin hakikatlerinin ortaya çıkacağı saatin [kıyâmetin] mahiyetini açıklamaktadır, ki, mü'minlere de kâfirlere de amelleri(nin karşılığı) hakk olur.

Arkasından Nebî'ye (s.a) soruyor:

3. *Ve hâkka'nın ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Maksat, ona, onun şiddet ve dehşetinin büyüklüğüne dikkat çekmektir.

(Mukâtil) dedi ki: el-Hâkka, aynı zamanda el-kâria ve saattir.

4. *Semûd ve 'Âd, kâriayı yalanladı.*

Benzeri bir buyruk da el-Kâria sûresindedir.

Ona el-Kâria adının veriliş sebebi, Allah'ın azab ile düşmanlarını dövmesidir.

Arkasından Allah 'Âd ve Semûd'un durumu hakkında haber vererek şöyle buyurmaktadır:

5. *Semûd'a gelince, onlar tâğiye ile helâk edildiler* {yani, tuğyanları sebebi ile azaba uğratıldılar –tuğyanları kendilerini Nebî Sâlih'i (a.s) yalanlamaya itmişti–}.

6. *'Âd'a gelince, onlar da sarsar* {yani, çok soğuk}, *azgın* {yani, acımasız, görevlileri tarafından bile zaptedilmesi güç, son derece çetin} *bir fırtına ile helâk edildiler.*

7. {Şanı yüce Rabbimiz} *onu onlara yedi gece, sekiz gün peşpeşe* {yani, sürekli ve durup dinlenmeksizin} *musahhar* {yani, musallat} *etti* {yani, rüzgâr ile onları her gün azablandırdı ve nihâyet sekizinci günü ölüp gittiler}. *O kavmi sen* {ey Muhammed} *o süre içinde* {yani, bu günler zarfında} *içleri boşalmış hurma kütükleriymiş gibi* {yani, başları bulunmayan, içleri boşalmış gövdeler gibi –uzunluklarından ötürü onları hurma ağaçlarına benzetti–} *yere yıkılmış* {yani, ölüler olarak yığılmış} *görürdün.*

Onlardan her birinin boyu 12 zira idi. Bu halleriyle onları tepeleri bulunmayan, gövdeleri kalmış, boyun kısımları [yukarıları] gitmiş, çürümüş hurma ağacı kütüklerine benzetti.

8. *Şimdi onlardan geriye kalanı görüyor musun?* {yani, o azab onlardan geriye kimseyi bırakmadı.}

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ (٩) فَعَصَوْا
رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً (١٠) إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ
فِي الْجَارِيَةِ (١١) لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ (١٢) فَإِذَا
نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ (١٣) وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً
وَاحِدَةً (١٤) فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ (١٥) وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ
يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ (١٦) وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ
يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ (١٧) يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ (١٨) فَأَمَّا مَنْ
أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ (١٩) إِنِّي ظَنَنْتُ
أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ (٢٠) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ (٢١) فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ (٢٢)

9. *Fir'avn da, ondan öncekiler de* {yani beraberindekiler de}, *mü'tefikeler de* {yani yalanlayıcılar da} *hep hata işlediler.*

Kasdedilenler, Lût kavminin dört kasabası olup isimleri Sedûm, 'Âmûrâ, Sâbûrâ ve Dâmûrâ idi.

10. *Böylece Rabb'lerinin rasûlüne* {yani, Lût'a} *isyan ettiler. O* {yani, Allah} *da kendilerini şiddetli bir yakalayışla yakalayıverdi* {yani, yaptıkları ma'siyetlerinden daha çetin bir şekilde onları bastırdı}.

11. *Kuşkusuz ki su haddini aştığı sırada* {yani, her şeyin üstüne kırk zira yükseldiğinde} *sizi akan* {gemi}*de Biz taşıdık* {yani, siz onların sulblerinde iken babalarınızı gemide Biz taşıdık}.

12. *Onu* {yani, Nûh kavminin helâk edilmesini} *sizin için bir tezkire* {yani, bir öğüt} *kılalım diye* {–ey onların çocukları olanlar! Nûh kavminin helâk edilmesinde sizin için ve sizden sonra gelecek insanlar için bir ibret vardır–} *ve onu belleyen kulaklar bellesin* {yani, işittiğini iyice öğrenen, işittiği öğütlerden yararlanan bir kulak bunu bellesin} *diye.*

13. *Artık sûra bir defa* {yani, son üfürüşten sonra tekrar edilmemek üzere} *üfürüldüğünde,...*

14. *...yer ve dağlar* {yani, yerin üzerindeki su, ağaç gibi her ne varsa, dağlarla birlikte yerlerinden} *kaldırılıp* {yani, yere çalınıp} *birbirlerine bir defa çarpılarak toz olduklarında* {yani, kırılıp dökülerek dümdüz bir deriyi andıran bir şekilde olduklarında},...

15. *...işte o günde vâkıa vukûa gelmiştir* {yani, son sayha: son nefha da gerçekleşmiş olacaktır}.

16. *Gök yarılmış ve o günde o gevşemiş olacaktır.*

17. *Melek de onun çevresinde olacaktır* {yani, şanı yüce ve mübârek olan Rabbin ve orada bulunan meleklerin inişi için dünya semâsının köşe bucakları, etrafı açılmış olacaktır}. *O günde üstlerinde* {yani, başlarının üzerinde} *bulunan* {kerrûbînden olan} *sekiz* {melek} *Rabbinin arşını yüklenirler.*

18. *O günde* {Allah'a} *arz olunacaksınız.* {O da amellerinizle sizi hesaba çekecektir}. *Sizden hiçbir şey gizli kalmaz* {yani, arz olunduğunuzda sizden sâlih olan da, olmayan da açığa çıkarılacak, gizli kalmayacaktır}.

19. *Kitabı sağından verilecek olan kimse...*

Amelini yazan melek, açılmış beyaz bir sahifede kitabını ona verecektir.

Bu âyet, Ebû Seleme b. ‘Abdu'l-Esved el-Mahzûmî hakkında inmiştir. Ebû Seleme'nin annesinin adı Berre bt. ‘Abdulmuttalib idi.

...der ki: "İşte alın okuyun kitabımı"...

20. ...*"Ben zaten hesabıma kavuşacağımı biliyordum."*

21. *Artık o hoşnut bir yaşantı içindedir* {yani, cennette razı olacağı, hoşlanacağı bir yaşantı içinde olacaktır}.

22. {Bu sebeble o,} *yüksek bir cennette* {yani, oldukça yüksek köşklerde},

قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ
﴿٢٤﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾
وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا أَغْنَى
عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُ
كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

23. ...*devşirilecek meyveleri yakındır* {yani, devşireceği meyveler birbirine yakındır; isterse oturarak, isterse yaslanmış olarak alır}.

24. *Geçmiş günlerde* {yani, dünyada iken} *peşinen yaptıklarınız* {yani, işlediğiniz amelleriniz} *sebebi ile afiyetle yeyin, için.*

25. *Kitabı sol tarafından verilecek olan kimse ise* {–ki amellerini yazan melek, dünyada amellerini yazdığı kitabını ona verecektir–}...

Bu âyet de Mahzûm oğullarından el-Esved b. ‘Abdu'l-Esved hakkına inmiştir. Onu Hamza b. ‘Abdulmuttalib Bedir'de su havuzundan içerken öldürdü.

...der {yani, âhirette temenni eder} *ki: "Keşke kitabım verilmeseydi"...*

26. ...*"Keşke hesabımın ne olduğunu bilmeseydim"...*

27. ...*"Keşke bu bitmiş olsa idi"* {yani, ölseydim}....

28. ...*"Malımın* {ateş azabına karşı} *bana bir faydası olmadı"...*

29. ...*"Saltanatım da beni bırakıp gitti"* {yani, –o gün azaları şirk koştuğuna dair aleyhine şâhidlik edeceği vakit– ileri sürecek delilim de beni bırakıp gitti, kaybolup gitti}.

Allah cehennem bekçilerine şöyle buyuracaktır:

30. *Yakalayın onu,* {ellerini boynunda} *zincirlere bağlayın.*

31. *Sonra* {cehennemin altıncı kapısı olan} *cahîme ulaştırın onu.*

32. *Sonra onu* {bir arşını boyunda olmak üzere} *yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire vurun.*

Nebî (s.a) şöyle buyurdu: "Bu arşınların her biri, ilk yaratılan uzun boylu insanların uzun arşını kadar olacaktır. Eğer o zincirden bir halka, bir dağın tepesine konulacak olursa, o dağ kurşunun eridiği gibi erir. Peki, ey Âdemoğlu! Sen yalnız başına iken bu zincir üzerinde olursa ne yapacaksın?"

33. *Çünkü o azametli Allah'a* {yani, O'nun ortaksız bir ve tek olduğuna} *îmân etmezdi* {yani, Allah'ın vahdaniyetini tasdik etmezdi}.

34. *Yoksulu yedirmeye* {bizzat} *teşvik etmezdi* {yani, dünyada iken kendisi yoksula yemek yedirmediği gibi, başkasına da sözlü olarak teşvikte bulunmazdı –İbn Mes'ûd'un açıklamasına göre–}.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا
يَأْكُلُهُ اِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾ فَلَا اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾
اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

35. *Artık bugün* {âhirette} *onun hiçbir hamîmi* {yani, ona şefaat edecek bir yakını} *yoktur.*

36. *Gıslînden* {yani, cehennemliklerden akan kan ve irinden} *başka hiçbir yiyeceği de yok* {ve cehennemin dibinde bir pınar olan hamîmin dışında bir içeceği de yok}.[1]

---

1 Bu son cümlenin, bir önceki âyetle ilgili bir tefsir olarak kabul edilmesi daha uygun olur. (Çeviren)

37. *Onu ancak hata işleyenler* {yani, suçlular, günahkârlar} *yer.*

38. *Hayır yemîn ederim gördüğünüz şeylere* {yani, gördüğünüz mahlûkata}...

39. *...ve görmediğiniz şeylere* {yani, yaratıklara}.

Çünkü el-Velîd b. el-Muğîre, “Muhammed bir büyücüdür”; Ebû Cehl b. Hişâm, “O bir delidir”; Utbe b. Ebî Muayt, “O bir şairdir”; en-Nadr (b. el-Hâris), “O bir kâhindir”; Übey (b. Halef), “O bir yalancıdır” demişti. Allah Muhammed'in, onların söyledikleriyle hiçbir ilgisinin bulunmadığını beyan buyurarak bütün mahlukata yemîn edip şöyle buyurdu:

40. *Muhakkak ki o* {yani, Kur’ân} *kerîm* {yani, Allah için çok üstün} *bir rasûlün* {yani, Cibrîl'in (a.s)} *sözüdür* {yani, Allah'tan aldığı bir sözdür}.

41. *O bir şair sözü değildir* {–çünkü Utbe ve Ebû Cehl böyle demişti–}. *Ne kadar az inanıyorsunuz* {yani, Kur’ân'a îmân etmiyorsunuz}.

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ
تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

42. {Kur’ân} *bir kâhin sözü de değildir, ne kadar az tezekkür ediyorsunuz* {yani, ne kadar az ibret alıyorsunuz}.

Allah onların yalan söylediklerini ortaya koyarak şöyle buyurmaktadır:

43. {Bilakis Kur’ân} *alemlerin Rabbi tarafından indirilmedir.*

44. *Eğer* {Muhammed} *bazı sözleri uydurup* {yani, Bizim söylemediklerimizi kendiliğinden söyleyip} *Bize isnad etseydi,...*

45. *Biz o'nu elbette yemîn ile alırdık* {yani, hakk ile o'ndan intikam alırdık}.

Allah'ın, *Bize yemînden* {yani hakk cihetinden} *gelirdiniz* (es-Sâffât, 37/28) buyruğunda olduğu gibi, bize hakk üzere olduğunuzu gösterirdiniz demektir.

46. *Sonra da o'nun vetînini elbette koparırdık.*

"Vetîn", kalbte olan bir damardır. Kalbin asılı bulunduğu bağ olup, koptuğu takdirde kişi ölür.

47. *O zaman sizden hiçbir kimse o'na bunu yapmamıza engel olamazdı* {yani, sizden hiçbir kimse azîz ve celîl olan Rabbin bunu yapmasına engel olamazdı}.

48. *Doğrusu o* {yani, bu Kur'ân} *takvâ sahibleri için bir öğüttür.*

49. {Ey Mekkeliler!} *Biz, aranızda yalanlayanlar olduğunu da elbette biliriz.*

50. *Şüphesiz ki o* {Kıyâmet Günü'nde} *kâfirler için bir hasrettir.*

51. *Muhakkak ki o* {yani, bu Kur'ân'ın Allah'tan gelmiş olduğu} *yakîn haktır.*

52. *O halde* {ey Muhammed} *azîm Rabbini ismi ile tesbih et* {yani, Rabbinin adını: tevhîdi zikret}.

Sonra "azîm" buyurmaktadır ki, azîm rabbi demektir; çünkü O'ndan büyük yoktur.

70. EL-ME‘ÂRİC SÛRESİ

Mekke'de inen el-Me‘âric sûresi, Kûfiyyûna göre 44 âyettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ
﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾
فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ
السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾
يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *İsteyen biri, vukûa gelecek bir azabı istedi.*

Buyruk, ‘Abdu'd-Dâr b. Kusay oğullarından en-Nadr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede el-Kuraşî hakkında inmiştir. Zira o, “Allahım! Eğer Muhammed'in söylediği Senden gelmiş bir hakk ise üzerimize semâdan taş yağdır yahut bize elîm azab ver” demişti. Bu sebeble de Bedir günü öldürüldü. Allah da, “İşte bu, en-Nadr b. el-Hâris'in dünyada istemiş olduğu azabtır” buyurdu.

2. {O} *âhirette kâfirler içindir. Onu önleyebilecek yoktur* {yani, azab gelip onları bulduğunda, kimse o azabı onlardan uzaklaştıramayacaktır}.

3. *O me‘âric* {yani, dereceler –ki bu da, semâvâttır–} *sahibi Allah'tan.*

Sonra Allah zatını tazim buyurarak, *Me‘âric/dereceler sahibi Allah'tan* buyurmaktadır. *Me‘âric,* “dereceler” demektir, bu da “semâvat”tır. Arş da semâvatın üzerindedir, Allah da arşın üzerindedir. Allah'ın, *Üzerine çıkıp yükselecekleri me‘âricleri...* (ez-Zuhruf, 43/34) buyruğu da buna benzemektedir.

4. *Melekler* {semâdan arşın semâsına} *ve ruh* {yani Cibrîl (a.s) de} *oraya* {dünyada yedi semânın rızkı ile} *miktarı ellibin yıl olan bir günde yükselir.*

Allah bu azabın ne zaman gerçekleşeceğini haber vermektedir. Buyrukta bir takdim vardır. Bu günün uzunluğu, onların en kısa namazları gibidir, yani eğer yaratılmışların hesabını ve amellerinin arzedilmesini yaratılmışlardan birisi üstlense, onu ancak 50.000 yıllık bir süre içerisinde bitirebilir. Fakat Allah onların amellerini arzettimi, dünya günlerinden yarım günde bitirir; yarım gün içinde cennetlikler cennetteki, cehennemlikler de cehennemdeki yerlerini alır. İşte, *O günde cennetliklerin kalacakları yer de çok hayırlı olacaktır, dinlenecekleri yer de çok güzeldir* {yani, onların dinlenecekleri yer cehennemliklerin dinlenecekleri yer gibi değildir} (el-Furkân, 25/24) âyeti de onlar hakkındadır.

5. {Ey Muhammed!} *O halde sen güzel bir sabır ile sabret.*

Allah, onların, "Azab diye bir şey yoktur" diyerek seni yalanlamalarına, tahammülsüzlüğün bulunmadığı bir sabır ile sabret" diyerek Nebî'yi (s.a) teselli ediyor.

6. *Çünkü onlar* {yani, Mekke kâfirleri} *onu* {yani, azabı olmayacak zannıyla} *uzak görürler.*

7. *Biz ise onu yakın* {yani, gerçekleşecek} *görürüz.*

Arkasından, bu azabın ne zaman gerçekleşeceğini haber vererek şöyle buyurmaktadır:

8. {Onların azabları} *göğün* {korkudan} *muhl gibi olacağı günde* {gerçekleşecek}.

"Muhl", aşırı kaynamış zeytinyağının siyah ve katı tortusudur.

9. *Dağlar da* {yumuşaklık ve güçsüz halleri ile} *'ıhn gibi olacak* {yani, sağlam iken atılmış yün gibi yumuşak ve gevşek olacaklardır –çünkü yünün en gevşek hali atılmış halidir–}.

10. *Ve bir hamîm* {yani, yakın bir dost} *bir hamîmi* {yani, bir yakınını} *sormayacak* {yani, dehşetli hallerden ötürü kimse yakınlarını sormayacak, onlarla konuşmayacaktır}.

11. *Onlar bunlara gösterilirler* {yani, onları tanıdıkları halde onlarla konuşmazlar, birbirlerine soru sormazlar}...

İşte, *Gözleri önlerine eğilmiş* (el-Kalem, 68/43) buyruğu bunu anlatmaktadır. Ateşi göreceklerinde gözleri zilletle eğilmiş olacaktır.

...*Her mücrim* {yani, kâfir} *o günün* {yani, Kıyâmet Gününün} *azabından (kurtulmak için) fidye vermeyi temenni eder: oğullarını,...*

وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ
يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾
وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾
وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ
﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ
يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ
﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ
حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ
مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾

12. *...eşini, kardeşini,...*

13. *...kendisini barındıran soyunu-sopunu* {yani, kendilerine müntesib olduğu en yakın boylarını, akrabalarını}...

14. *...ve yeryüzünde olanların hepsini* {yani, her şeyi} *ve sonra kendisini kurtarsın diye.*

Ancak Allah şöyle buyurmaktadır:

15. *Asla* {bütün bunları feda edecek [fidye olarak verecek] olsa dahi kendisini kurtaramaz}. *Çünkü o lezâdır.*

"Lezâ" ile, onun üzerlerine atılacağını ve onlara muktedir olup güç yetireceğini anlatmaktadır. Kasdedilen de cehennem ateşidir.

16. *O deriyi soyup çıkarandır* {yani, cehennem ateşi başı da, azaları da soyup çıkarır, hiçbir şey bırakmaz}.

17. *Çağırır yüz çeviren ve arkasına dönen* {yani, îmândan arkasını dönerek küfre yönelen} *kimseyi,...*

Kıyamet Günü cehennem ateşi, “Benim ehlim: cehennemlikler bana doğru gelsin” diyecektir. Onun îmândan yüz çeviren kimseleri çağırması böyle olacaktır.

18. *...toplayıp kaba dolduranı* {yani, çokça mal toplayıp cimrilik eden, o maldaki Allah'ın hakkını ödemeyen kimseyi}.

19. *Gerçekten insan* {yani, Ümeyye b. Halef el-Cumahî} *helû‘* {yani, sabırsız ve tahammülsüz} *olarak yaratılmıştır.*

Arkasından onu şöylece nitelemektedir:

20. *Kendisine şer dokunursa* {yani, kötülük isabet ederse} *cezû‘dur* {feryad edip, tahammülsüzlük gösterir}.

21. *Ona hayır dokunursa* {yani, mal verilirse} *alıkoyup engeller* {yani, o maldan başkasının yararlanmasını engeller, Allah'ın hakkını yerine getirmekte cimrilik gösterir}.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

22. *Ancak namaz kılanlar müstesnâ* {yani, onlar böyle değildir}.

Sonra Allah onların niteliklerini şöyle dile getiriyor:

23. *Onlar ki* {gece gündüz terk etmeksizin} *namazlarına* {yani, beş vakit namaza} *devam ederler.*

24. *Onlar ki mallarında bilinen* {yani, farz olan} *bir hakk vardır;...*

25. *...dilenene* {yani, yoksula} *ve mahruma* {yani, ganimetin beşte birinde ve fey'de payı bulunmayan fakire}.

26. *Onlar ki dîn gününü* {yani, hesaba çekilme gününün gerçekleşeceğini} *tasdik ederler.*

27. *Ve onlar ki Rabb'lerinin azabından* {yani, bu azabın kendilerine isabet edeceğinden} *korkarlar.*

28. *Çünkü Rabb'lerinin azabından yana güven altında olunmaz* {yani, korktukları ve çekindikleri için, azabtan yana kendilerini güvende görmezler}.

29. *Onlar ki ferclerini* {hayasızlıklardan} *muhafaza ederler.*

30. *Eşlerine yahut sağ ellerinin sahib olduklarına* {yani, cariye-

lerine} *karşı müstesnâ. Çünkü onlar* {helâlden dolayı} *kınanmazlar.*

31. *Ama kim bundan ötesini* {yani eşlerinden, cariyelerinden sonra kendisi için helâl olmayan şeyi –ki o da zinadır–} *isterse, işte bunlar* {dînlerinde} *sınırı aşanlardır.*

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ
قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُولَٰئِكَ
فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾
عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ
جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

32. *Onlar ki emanetlerine ve ahidlerine riâyet ederler* {yani, emaneti ve ahdi eksiksiz yerine getirirler}.

"Riâyet ederler" buyurulması, koyunlarına karşı şefkat ve merhamet besleyen, koyunlarının tehlikeye düştükleri yerlere dikkat eden, onlara göz-kulak olan râi [çoban] (–ki aynı kökten gelmektedir–) gibi, mü'minlerin de emanetlerine dikkat gösterdiklerini anlatmak içindir.

33. *Onlar ki şehâdetleri ile kâimdirler* {yani, şâhidliklerini hakka uygun bir şekilde yerine getirirler, ona engel olmazlar, şâhidlik yapmaları için davet olunduklarında onu gizlemezler}.

34. *Onlar ki namazlarını* {yani, beş vakit namazı} *muhafaza ederler* {yani, vakitlerinde edâ ederler}.

35. *İşte bunlar* {yani, amelleri bu olanlar} *cennetlerde ikrama mazhar olurlar* {yani, orada onlara ikram edilir}.

36. *Bu kâfirlere ne oluyor ki,* {ey Nebî (s.a)} *sana doğru hızlıca geliyorlar* {yani, sağından bakıyorlar}?

Bu âyet, Kureyşlilerden müstehziûn [alaycılar] ile mut'imûn [Bedir gazvesinde savaşçılara yemek yedirenler] hakkında inmiştir.

37. *Sağdan ve soldan bölük bölük sarıyorlar* {yani, halkalar halinde oturuyorlar, fakat Nebî'ye (s.a) yaklaşıp, onun meclisinde

oturmaktan yararlanmıyorlar}.

38. *Acaba onların* {yani, Kureyşlilerin} *her biri naim cennetine koyulmayı* {yani, mü’minler gibi, ona da cennet verileceğini mi} *mı ümit eder?...*

Onların her biri –alay etmek maksadıyla– “Kuşkusuz benim cennette bir hakkım var” der.

Ancak Allah şöyle buyurmaktadır:

...*Asla* {cennete giremeyecektir}.

39. *Biz onları bildikleri o şeyden* {yani, nutfeden, sonra alekadan, sonra mudğadan [bir çiğnemlik etten]} *yarattık.*

فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ
خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى
يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖى يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ
سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ
تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذٖى كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

40. *Hayır, kasem ederim meşrıklerin ve mağriblerin* {–180 meşrık ve 180 mağrib vardır. Güneş her konakta senede iki gün doğar ve batar–} *Rabbine.*

İşte Allah bu doğuş ve batış yerlerine yemîn ettikten sonra şöyle buyurmaktadır:

...*Mutlaka Biz kadiriz;...*

41. ...*onların yerine onlardan hayırlı olanları getirmeye* {yani, onlardan daha iyi, Allah'a daha çok itaat eden, O'nu daha çok razı edecek kimseleri yaratmaya gücümüz yeter}...

Sonra şöyle buyurmaktadır:

...*Ve Biz önüne geçilecek değiliz* {yani, murad ettiğimiz takdirde, kimse Bizi onu gerçekleştirmekten aciz bırakamaz}.

42. *Artık* {ey Muhammed} *bırak onları* {bâtılda} *dalsınlar, oyna-*

sınlar {yani, dünyalarında oyalansınlar}; *kendilerine va'd olunan günleri* {âhirette azab} *ile karşılaşıncaya kadar.*

Sonra Allah, azablandırılacakları güne dair Mekke kâfirlerine haber vererek şöyle buyurmaktadır:

43. *O gün onlar hızlıca kabirlerden çıkarlar. Sanki dikilmiş bir şeye süratle gidiyorlarmış* {yani, sanki kendilerine dikilmiş hızlıca bir aleme [bayrağa] koşuyorlarmış} *gibi.*

44. *Gözleri* {cehennem ateşini gördüklerinde} *horlukla* {yani, zilletle} *aşağıda, kendilerini de bir zillet sarmış* {yani, bir zelillik bürümüş} *olacaktır. İşte bu* {yani, kıyâmetle ilgili bu anlatılanlar} *onlara va'd edilen gündür* {yani, dünyada azab ile karşılaşacakları belirtilen gündür –çünkü Allah dünyada iken rasûller aracılığı ile azabın mutlaka gerçekleşeceğini bildirip tehdit etmişti–}.

Mekke kâfirleri Nebî'yi (s.a) yalanlayınca Allah şöyle buyurdu:

...Artık onları {yani Kureyşlileri} *bırak. Kendilerine va'd olunan* {azab edilecekleri} *günleri ile karşılaşıncaya kadar dalsınlar, oynasınlar.*

71. NÛH SÛRESİ

Mekke'de inen Nûh sûresi, Kûfiyyûna göre 28 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ
﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ إِذَا جَاءَ لَا
يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا
﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ
جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا
اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ
وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Gerçekten Biz Nûh'u kavmine gönderdik...*

"Nûh" –ki babasının adı da Lemek'dir–, Süryanice'de arzın kendisi için sükûn bulduğu, sakin olan kişi demektir.

...Kavmini, kendilerine {dünyada} *elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab gelmeden önce* {azab ile: suda boğulma azabı} *inzâr et diye.*

2. *O da dedi ki: "Ey kavmim! Kuşkusuz ben size mübîn* {yani, apaçık} *bir nezîrim"* {yani, sizi azab ile uyarıyorum}...

3. *..."Şöyle ki: Allah'a ibâdet edin* {yani, Allah'ı tevhîd edin}, *O'na karşı takvalı olun* {yani, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Size verdiğim emirlerde: O'nun ortağı olmadığına dair verdiğim öğütte} *bana itaat edin"...*

4. *..."ki günahlarınızdan* {yani, günahlarınızı} *mağfiret buyursun"...*

Buradaki *min-zünûbikum* [günahlarınızdan] ibaresindeki *min* [dan] edatı, sıla olup "size günahlarınızı mağfiret etsin" demektir.

...*"ve sizi belli bir süreye* {yani, ecellerinizin sonuna} *kadar geciktirsin* {de kıtlık ya da başka bir şey ile cezalandırmasın}. *Kuşkusuz ki Allah'ın eceli* {yani, dünyadaki azabı olan suda boğulmak} *geldiği vakit geri bırakılmaz. Keşke bilseydiniz!"* {Fakat bilmiyorsunuz.}

5. *Dedi ki: "Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece-gündüz davet ettim"* {davetimi dinlesinler diye}...

6. ...*"Fakat benim davetim kaçıştan* {yani, îmândan uzaklaşmaktan} *başka bir şeylerini arttırmadı"...*

7. ...*"Gerçekten ben onlara, kendilerini mağfiret etmen için* {îmâna: mağfiret dilemeye} *ne zaman davet ettiysem* {davetimi işitmemek için} *parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler,* {yalanlamalarını sürdürerek} *ısrar ettiler ve* {îmâna karşı} *büyüklendikçe büyüklendiler"...*

8. ...*"Sonra ben gerçekten onları yüksek sesle* {yani, sesimi yükselterek ve açıktan açığa} *davet ettim"...*

9. ...*"Sonra muhakkak ben hem açık ilan ettim* {yani, açıkça onlara yüksek sesle bağırdım}, *hem de kendilerine* {evlerinde} *gizli gizli söyledim"...*

10. ...*"Gelin" dedim "Rabbinizden* {şirkten dolayı} *mağfiret dileyin, çünkü O* {günahları bağışlayan} *gaffârdır"* {yani, ezelden beri öyle olduğu gibi, şimdi de günahları bağışlayandır}...

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ
لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾
وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا
﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ
مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ
جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

11. ...*"Böylece semâyı üzerinize bol bol salıverir"* {yani, size ardı arkasına yağmur yağdırır}...

12. ...*"Mallarla, oğullarla size yardım eder, size bağlar* {yani, bahçeler} *verir ve sizin için nehirler akıtır."*

Nûh kavmi uzun bir süre Nûh'u yalanladı. Sonra Allah onlara kırk yıl süreyle yağmur yağdırmadı ve bu zaman zarfında kadınları kısırlaştı, doğum yapmadı. Bunun sonucunda bahçeleri, davarları telef oldu. Nûh ile konuştular, o da onlara, *Rabbinizden mağfiret dileyin, çünkü O gaffârdır. Böylece semâyı üzerinize bol bol salıverir, mallar ve oğullarla size yardım eder, size bağlar verir ve sizin için nehirler akıtır* dedi. Böylece Allah onları Allah'ı tevhîde davet etti; Allah'ı tevhîd etmeleri halinde hem dünyayı, hem de âhireti elde edeceklerini beyan etti.

Sonra buyurdu ki:

13. *Size ne oluyor ki Allah'ın azametinden hiç korkmuyorsunuz* {yani, Allah'ın azametinden hiç çekinmiyorsunuz, ondan hiç korkmuyorsunuz. Niçin Allah'tan korkup, tevhîd ederek onu tazim etmiyorsunuz? Çünkü O'nu tevhîd etmezseniz, tazim de etmiş olmazsınız}.

14. *Halbuki O sizi tavır tavır yaratmıştır* {yani, nutfeden, sonra alekadan, sonra mudğadan [bir çiğnemlik etten] yaratmış, sonra et ve kemik olarak vücuda getirmiştir –işte tavırlar bunlardır–}.

Sonra yarattıkları üzerinde ibretle durmaları için onlara öğüt vererek şöyle buyurmaktadır:

15. *Görmez misiniz Allah yedi göğü nasıl* {birbiri üstünde} *tabaka tabaka yaratmış.*

Her iki semâ arasındaki mesafe 500 yıllıktır, kalınlığı da 500 bir o kadardır.

16. *Onların arasında* {yani onlarla birlikte} *ayı bir nur kılmış,...*

Allah göklerle yeri yaratmakla beraber, güneşi ve ayı da yaratmıştır. Bunları yeryüzündekiler için bir nur kılmıştır. Ayın nûru geceleyindir.

...*güneşi de* {gündüzün yeryüzündekileri aydınlatan} *bir kandil yapmıştır* {da gündüzleyin onun aydınlığında etrafa dağılmaktadırlar}.

17. *Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir* {yani, sizin ilk yaratılışınız topraktan bitirerek: yaratarak gerçekleşmiştir}.

18. *Sonra sizi yine* {öldüğünüz takdirde} *oraya iâde edecek ve sizi* {oradan son nefhanın akabinde diriler olarak} *bir defa daha çıkaracak* {ve O'na döndürüleceksiniz}.

19. *Allah yeri sizin için* {Ka'be'nin altından başlayarak beşyüz yıllık bir mesafe ile} *bir sergi kılmıştır.*

20. *Ta ki onun geniş yollarında gidesiniz* {yani, dağlarla kumluklar arasındaki yolları izleyesiniz}.

قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ
إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ
آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا
﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِّمَّا خَطِيئَاتِهِمْ
أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾
وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾
إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا
كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَّبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

21. *Nûh dedi ki: "Rabbim! Gerçek şu ki bunlar bana isyan ettiler. Malı ve evladı kendisine zarardan başkasını arttırmayacak kimselere uydular"* {yani, kavmim ve onların fakirleri, malları ve evlatları çok olan büyüklerine: şereflilerine uydular. Fakat mal ve evlatlarının çokluğu zararlarından başka bir şeylerini arttırmadı}...

22. ...*"ve onlar* {yani büyük kabul edilenler ve önderler} *büyük büyük mekrler kurdular"* {yani, pek büyük sözler söylediler}...

23. ...*"ve* {onların zayıflara söyledikleri büyük sözleri şu idi} *'Tanrılarınızı sakın bırakmayın* {yani, onlara ibâdetten vazgeçmeyin}; *Ved, Suvâ', Yeğûs, Yeûk ve Nesr* {isimli tanrılarınızı} *bırakmayın'* {yani, bunların herhangi birisine ibâdeti terk etmeyin} *dediler"...*

24. ...*"Kuşkusuz ki onlar* {insanlardan} *birçok kimseyi dalâlete düşürdüler. Zalimlerin dalâletinden* {yani, hüsranlarından} *başka şeylerini arttırma."*

25. *Onlar da günahlarından dolayı* {işledikleri günahları ve küfürleri sebebiyle} {suda} *boğuldular da* {âhirette} *ateşe atıldılar ve kendilerini Allah'tan kurtaracak yardımcılar da bulamadılar* {yani, suda boğulmaktan, âhirette de cehenneme girmekten kendilerini koruyacak bir engelleyici bulamadılar}.

26. *Nûh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden dönüp dolaşan bir kimse bırakma"* {yani, hiçbir kâfiri bırakma}...

Zira Allah Nûh'a (a.s), *Kavmimden daha evvel îmân etmiş olanlardan başkası îmân etmeyecektir* (Hûd, 11/36) vahyetmişti. Çünkü Allah onların sulblerinde ve kadınlarının rahîmlerinde bulunan îmân edeceklerin tümünü çıkarmıştır. Kendisine bu haber verilince o da onlara beddu'a ederek, *Rabbim yeryüzünde kâfirlerden dönüp dolaşan bir kimse bırakma* dedi.

27. *Çünkü eğer Sen onları* {haklarında verdiğin "îmân etmişlerin dışında kimse îmân etmeyecek" hükmüne rağmen bu hal üzere} *bırakırsan, kullarını dalâlete düşürürler ve fâcir ve pek kâfirden başkasını da doğurmazlar"...*

Onlardan herhangi birisi çocuğunu alır, Nûh'un (a.s) yanına getirir ve çocuğuna şöyle derdi: "Sen bundan sakın, çünkü bu bir yalancıdır. Benim babam da beni ondan (böylece) sakındırmıştır." Böylelikle büyük olanları küfür üzere ölür, çocukları da babalarının vasiyeti üzere büyürlerdi. İşte, *Kullarını dalâlete düşürür, bir fâcir ve bir keffârdan başkasını doğurmazlar* buyruğu bunu anlatmaktadır. Kâfirlere beddu'a ettikten sonra kapsamlı bir şekilde du'a ederek dedi ki:

28. ...*"Rabbim! Bana, ana-babama* {–ki ana-babası Müslüman idi, babasının adı Lemek b. Müteveşrih, annesinin adı ise Lamuş b. Menşeluh kızı Heycen idi–}, *mü'min olarak evime girene, erkek mü'minlere ve kadın mü'minlere mağfiret buyur, zâlimlerin ise tebârdan başka şeylerini arttırma."*

Tebâr, "azab" demektir. Nitekim, *Onların hepsini tetbir ettikçe ettik* (el-Furkân, 25/39) buyruğu da buna benzemektedir, ki "kırıp döktük" demektir.

Allah îmân etmeyenleri suda boğdu. Onunla birlikte 40'ı erkek, 40'ı kadın olmak üzere 80 kişiyi gemiyle kurtardı. Bunlar arasında Nûh'un Sam, Ham ve Yafes isimli üç oğlu da vardı. Sam'dan Arablar, Sevad ehli, Farslar, Ehvazlılar, Hire, Musul ve Âliye halkı dünyaya geldi. Ham'dan Sudanlılar, Kıbtîler, Endülüslüler, Berberîler, Sind ve Hind halkı türedi. Yafes'ten ise Türkler, Rumlar, Ye'cuc, Me'cuc, Çin ve Horasan'dan Hulvan'a kadar olanlar türedi.

İlahların adlarına gelince, Ved, Dûmetu'l-Cendel'de Kelblilerin; Suva deniz kıyısında Huzeylilerin; Yeğus, Muradlıların bir kolu olan Gutayf oğullarının; Yeuk Hemezanlılarındır; Nesr ise Himyerlilerden Zulkelalıların idi. Nûh kavminin ibâdet ettiği bu ilahlara, Arablar da ibâdet etti. Lât, Sakiflilerin; ‘Uzzâ, Suneyliler ile Gatafanlıların; Ğaşn, Nasr b. Maube ve Sa‘d b. Bekirlilerin; Menât ise Mekke ile Medine arasında Kudeyt'e ait idi. Yesar, Naile ve Hubel ise Mekke halkına aitti. Yesar Haceru'l-Esved'in, Naile Rükn-i Yemanî'nin karşısında, Hubel ise Ka‘be'nin içinde bulunuyordu, uzunluğu da 18 arşın idi.

72. EL-CİNN SÛRESİ

Mekke'de inen el-Cinn sûresi, Kûfiyyûna göre 28 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
قُلْ اُو۫حِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُٓوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًاۙ ﴿١﴾
يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًاۙ ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى
جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًاۙ ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَف۪يهُنَا
عَلَى اللّٰهِ شَطَطًاۙ ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًاۙ ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ
فَزَادُوهُمْ رَهَقًاۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ
اَحَدًاۙ ﴿٧﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَٓاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَد۪يدًا
وَشُهُبًاۙ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *De ki: "Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir topluluk dinledi"...*

Semâ, Îsâ (a.s) ile Muhammed (s.a) arasındaki fetret döneminde korunmuyordu. Allah Muhammed'i (s.a) peygamber olarak gönderince semâ da korunmaya başlandı ve şeytânlara yalın alevli ateş atıldı. İblis, "Andolsun ki yerde bir olay meydana geldi" dedi. Bunun üzerine şeytanlar bir araya geldi. İblis onlara, "Yeryüzünde önemli bir olay meydana geldi, onun haberini bana getirin" dedi. Onlar, "Tihame topraklarında bir peygamber gönderildi" dediler. Peygamber olarak gönderildiğinde Yemen cinlerinden dokuz kişilik bir kafile gelmişti. Sonra cinlerin eşrafından ve ileri gelenlerinden Nasibililerden bir kısım cinler Tihame topraklarına geldiler. Geceleyin Batn-ı Nahle'ye varıncaya kadar yollarına devam ettiler. Nebî'nin (s.a) ashabından birkaç kişi ile birlikte sabah namazı kılmakta olduğunu gördüler, namazda okuduğu Kur'ân'ı dinlediler.

...ve {gelen dokuz cinn} *dediler ki:* "{Ey kavmimiz!} *Gerçekten biz hayrete düşüren* {yani, benzeri görülmeyen azîz} *bir Kur'ân dinledik"...*

2. ...*"O rüşde hidâyet ediyor* {yani, hidâyete davet ediyor}. *Bundan ötürü biz de ona* {yani, Kur'ân'ın Allah'tan geldiğine} *îmân ettik. Rabbimize* {ibâdette O'nun yarattıklarından} *kimseyi ortak tutmayacağız"...*

3. ...*"Doğrusu Rabbimizin şanı pek yücedir* {yani, zikri ve azameti pek üstündür}. *O ne bir zevce edinmiştir, ne de bir evlat"...*

4. ...*"Doğrusu bizim sefihimiz* {yani, câhilimiz: aramızda kâfir olanlar} *Allah'a karşı şatat* {yani, Allah ile birlikte ortak olduğunu söyleyerek zulüm} *söylüyormuş"...*

Nitekim Allah, *Şatat etme ve bizi… ilet* (Sâd, 38/22) buyurmaktadır, ki "vereceğin hükümde zulme sapma ve bizi... ilet" demektir.

5. ...*"Doğrusu biz insanların da, cinlerin de* {"O'nunla beraber bir ortak vardır" diyerek} *Allah'a karşı asla yalan söylemeyeceklerini sanmıştık"...*

6. ...*"Bir gerçek de şu ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere* {Allah'ı bırakıp} *sığınırlardı"...*

Cinlere ilk sığınanlar Hanîfe oğullarından Yemenli bir topluluk olmuştur. Sonra bu diğer Arablar arasında da yayıldı. Şöyle ki: Bir kimse câhiliye döneminde yolculuğa çıkar da ıssız bir yerde akşam ederse, "Kavminin beyinsizlerinden bu vâdinin efendisine sığınırım" der ve sabah oluncaya kadar onların himayesinde güvenlik altında geceyi geçirirdi.

...*"Bununla da onların rahaqlarını arttırırlardı"* {yani, insanlar, onlara sığınmak sûretiyle cinlerin azgınlıklarını, arttırdılar. Bu sebeble cinler de kendi kavimleri arasında daha bir öğünecek konuma çıktılar}...

7. ...*"Ve gerçekten onlar da sizin sandığınız gibi sandılar"* {yani, câhiliye döneminde cinlerin bazılarına sığınan insanların kâfirleri de, ey cinler arasındaki kâfirler topluluğu, sizin sandığınız gibi sanmışlardı}: *Allah'ın* {Meryem oğlu Îsâ'dan sonra} *hiçbir kimseyi* {rasûl olarak} *göndermeyeceğini"* {sanmışlardı}.

Cinler devamla dediler ki:

8. ...*"Gerçekten biz göğe doğru yükselmek istedik de onun* {meleklerden} *güçlü bekçilerle ve* {yıldızlardan} *alevli ateşlerle doldurulmuş olduğunu gördük"...*

Bu alevli ateşler yaralayabiliyor, aklı baştan alıyor fakat öldürmüyordu.

وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ
يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾ وَاَنَّا لَا نَدْرٖٓي اَشَرٌّ اُرٖيدَ بِمَنْ فِي
الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ
وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَٓائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ نُعْجِزَ
اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى
اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

9. ...*"Halbuki gerçekten biz* {Muhammed (s.a) nebî olarak gönderilmeden ve semâ korunmaya başlanmadan önce semâdan} *dinlemek için orada bir yer bulup oturuyor idik. Şimdi ise kim* {semâda} *dinlemeye kalkışsa* {artık Muhammed (s.a) nebî olarak gönderildiğinden meleklerden} *kendisini bekleyen* {ve yıldızlardan atılacak olan} *alevli bir ateş bulur"...*

10. ...*"Doğrusu biz* {Muhammed'in (s.a) rasûl olarak gönderilmesiyle} *yerde bulunanlar için şer mi murad edildi* {–çünkü o'nu yalanlayacak olurlarsa helâk olurlar–}, *yoksa Rabb'leri onlar hakkında reşed mi* {yani, îmân etmelerini ve hidâyet bulmalarını mı} *murad etti bilmiyoruz"...*

11. ...*"Gerçekten biz kimimiz Sâlih kimseleriz, kimimiz bundan aşağıdadır"* {yani Müslüman değil, kâfirdir}...

İşte şu buyruk bunu açıklamaktadır:

...*"Biz çeşit çeşit yollara ayrılmışız"* {yani, mü'min, kâfir, Yahudi, Hıristiyan gibi farklı farklı dînlere mensubuz}.

12. ...*"Şunu da zannettik* {yani, bildik} *ki yeryüzünde Allah'ı asla aciz bırakamayız* {yani, yerde Allah'ın önüne geçip, O'ndan kurtulamayız}, *kaçmakla da O'nu asla acze düşüremeyiz"* {yani, O'nun önüne geçip, O'ndan kurtulamayız}...

13. ...*"Gerçekten biz hudâyı* {yani, Kur'ân'ı} *işittiğimizde ona îmân ettik* {yani, onun Allah'tan geldiğini tasdik ettik}. *Kim Rabbine îmân ederse* {yani, Allah'ın tevhîdini tasdik ederse} *o* {âhirette hasenâtından herhangi bir şeyin} *eksiltilmesinden de korkmaz,* {hasenâtının tümünün mükâfaatı verilmeyerek} *kendisine zulmedilmesinden de"* {korkmaz}...

Nitekim Allah bir başka yerde, *O* {hasenatı eksiltilmek sûretiyle} *zulme uğratılmaktan da korkmaz,* {bir kısmı mükâfaatsız bırakılarak hasenatının} *eksiltilmesinden de* {korkmaz} (Tâ-Hâ, 112) buyurmaktadır.

Dokuz cinn sözlerine şöyle devam ettiler:

وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ
تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا
﴿١٥﴾ وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾
وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ
عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي
وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾
قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾

14. ...*"Gerçekten kimimiz Müslümanlarız* {yani, ihlâs sahibi kimseleriz}, *kimimiz zâlimleriz"* {yani, Allah'a ortak koşanlarız –ki bunlar cinlerin azgın olanlarıdır–}. *Müslüman olanlara* {yani, cinlerin kâfirleri arasından Allah'a ihlâs ile bağlananlara} *gelince, işte onlar bir reşed* {yani, doğrulukla ihlâs} *arayanlardır"...*

15. ...*"Kâsıtlara* {yani, Allah'a eş koşanlara} *gelince, onlar cehenneme* {tutuşturucu} *odundurlar."*

Bütün bunlar, mü'min olan o dokuz cinin sözlerindendir.

Sonra baş taraflarda olduğu gibi tekrar Mekke kâfirlerine dönerek buyurdu ki:

16. *Ve eğer onlar o yol* {yani, hidâyet yolu} *üzere istikametle gitselerdi, elbette Biz onlara* {semâdan} *bol su içirirdik* {yani, yedi yıl süren yağmur kıtlığından sonra onlara yağmur yağdırırdık da hayırları [verimleri] çoğalırdı}.

17. *Onları bu konuda fitneye maruz bırakalım* {yani, bolluk ve hayır ile onları sınayalım} *diye...*

A'râf sûresindeki, *Eğer o karyeler halkı îmân edip* {yani, tasdik edip} *takvalı olsalardı, üzerlerine gökten* {yağmur ile} *ve yerden* {bitki ile} *nice bereketler açardık* (el-Araf, 7/96) buyruk da buna benzemektedir.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

...Kim Rabbinin zikrinden {yani, Kur'ân'dan} *yüz çevirirse, onu zorlu bir azaba sokar* {yani, asla rahatın söz konusu olmadığı çetin bir azaba koyar}.

18. *Kuşkusuz ki mescidler* {kiliseler, havralar ve mescidler} *Allah'a mahsustur. Onun için Allah ile birlikte kimseye du'a etmeyin.*

Yahudiler ile Nasraniler kilise ve havralarındaki namazlarında [du'alarında] şirk koştukları için Allah mü'minlere, Kendisini tevhîd etmelerini emretmektedir.

Sonra yine cinlerden îmân eden dokuz kişiyi söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

19. *Şu da bir gerçek ki Allah'ın kulu* {yani Nebî (s.a)} *kalkıp O'na du'a edince* {yani, Mekke ile Taif arasında Batn-ı Nahle'de O'na ibâdet edince}, *neredeyse* {beğenip hayrete düştükleri Kur'ân'dan dinlediklerini ezberlemek arzu ve isteği ile} *etrafında bir keçe olacaklardı* {yani, o dokuz cinn adeta üstüne çıkacaklardı}.

İfade burada sona ermektedir. Sonra Allah şöyle buyurmaktadır:

20. *De ki: "Ben ancak Rabbime du'a ederim ve hiç kimseyi O'na* {yani, O'nunla birlikte} *ortak koşmam."*

Kureyş kâfirleri Mekke'de Nebî'ye (s.a), "Kuşkusuz sen, benzerini asla duymadığımız pek büyük bir iş getirdin. Bütün insanlara düşman kesildin. Bu işten vazgeç, seni himaye edelim" dediler. Bunun üzerine

Allah, *De ki: "Ben ancak Rabbime du'a ederim ve hiç kimseyi O'na ortak koşmam"* buyruğunu indirdi.

21. {Ey Muhammed} *de ki: "Kuşkusuz ben size bir zarar verme imkânına da sahip değilim, bir reşede de"* {yani size gelecek bir zararı önleyemeyeceğim gibi, size bir reşedin [hayrın] gelmesini de sağlayamam –bütün bunlara ancak Allah mâliktir–}.

22. *De ki: "Gerçek şu ki beni, evet beni Allah'tan kimse kurtaramaz* {yani, O'na karşı kimse beni himaye edemez} *ve ben O'ndan başka sığınacak* {ve beni koruyacak} *kimse bulamam"...*

Sonra istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ
نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ أَدْرِي
أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ
فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ
يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا
رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

23. *...Allah'tan gelenleri ve O'nun risâletlerini tebliğ etmek müstesnâ"* {yani, işte Allah'ın azabından beni koruyacak olan budur: tebliğdir}....

Çünkü onlar, azabın çabuk gelmesini istiyorlardı. Buna karşılık Nebî (s.a) de, "Kuşkusuz ben size bir zarar vermeye de, bir reşede de mâlik değilim" dedi.

...Kim Allah'a ve Rasûlü'ne {tevhîd hususunda} *isyan ederse* {yani, O'na îmân etmezse}, *hiç şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır. Onlar orada ebediyen kalacaklardır* {yani, Allah onu ebediyen kalacağı bir ateşe koyacaktır.: orada asla ölmeyeceklerdir}.

İfade burada tamam olmaktadır.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

24. *Nihâyet onlar tehdit olundukları şeyi* {yani, âhiret azabını ve dünyada kendisiyle tehdit olundukları azab olan Bedir'de öldürülmeyi} *gördükleri zaman kimin* {yani, Mekke kâfirlerinin mi, mü'minlerin mi} *yardımcılarının daha zayıf ve sayıca* {yani, yardımcı askerlerin sayısı bakımından} *daha az olduğunu bilecek-lerdir* {yani, Mekke kâfirleri Bedir'de azab indiğinde bunu bileceklerdir}.

Benzeri bir buyruk da Meryem sûresindedir.[1]

Allah'ın azabı yakınlaştıracağını mı yoksa erteleyeceğini mi bileceklerdir. Onlar zikri, yani Nebî'nin (s.a) Bedir günündeki azabı söz konusu ettiğini işittikleri vakit en-Nadr b. el-Hâris ve başkalarının –o'nu yalanlamak ve o'nunla alay etmek amacıyla– "Ey Muhammed! Bizi tehdit ettiğin şey ne zaman gerçekleşecek?" demelerine üzerine şanı yüce ve mübârek olan Allah, Enbiyâ sûresinde[2] ve bu sûrede Nebî'ye hitaben (s.a) şöyle buyurdu:

25. *De ki: "Tehdit olunduğunuz* {o dünyadaki azab: Bedir'de öldürülmeniz} *yakın mıdır yoksa Rabbim ona uzun bir zaman mı tayin etmiştir bilmiyorum"* {yani, ben Allah'ın azabı yakınlaştıracağını ya da geciktireceğini bilmiyorum}.

26. *O gaybı* {yani gayb olan azabın ineceği zamanı} *bilendir. O kendi gaybına* {insanlardan} *hiçbir kimseyi muttali kılmaz.*

Sonra istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

27. *Meğer ki beğenip seçtiği bir rasûl ola* {yani, Rabbimin rasûlleri müstesnâdır –onları azabın ne zaman olacağından haberdar edebilir–}.

Cibrîl (a.s) ile birlikte, Cibrîl vahyi bitirinceye kadar yardımcı melekler bulunmaktadır.

...Çünkü O, onun önünden ve arkasından bir rasatlar/gözetleyi-

1 Bkz. Meryem, 19/75.

2 Bkz. el-Enbiyâ, 21/109.

ciler gönderir {yani, Allah bir nebî gönderdiği vakit İblis ona Cibrîl sûretinde gelir. Allah da nebî'nin önünden ve arkasından meleklerden rasat edenler [gözetleyip, koruyanlar] gönderir. Dolayısıyla Cibrîl (a.s), Nebî'ye (s.a) vahyi bitirinceye kadar şeytân duymaz. İblis geldiği takdirde melekler onun gelişini haber verir ve "Bu İblistir" derler}.

28. *Ta ki o* {rasûl, Cibrîl ona geldiğinde} *Rabb'lerinin risâletlerini gereği gibi tebliğ ettiklerini bilsin* {yani, ta ki Muhammed (s.a) kendisinden önceki nebîlerin –tıpkı kendisinin (s.a) muhafaza edilip, risâleti tebliğ ettiği gibi– korunduklarını ve kavimlerine risâleti tebliğ ettiklerini bilsin} *O, onların yanında olan her şeyi kuşatmıştır, her şeyi* {yani, onlara azabın nüzulünü} *de sayısı ile saymıştır.*

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

73. EL-MÜZZEMMİL SÛRESİ

Mekke'de inen el-Müzzemmil sûresi, Kûfiyyûna göre 20 âyettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ (١) قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا (٢) نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا
(٣) أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا (٤) إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا
ثَقِيلًا (٥) إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا (٦) إِنَّ لَكَ
فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا (٧) وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا
(٨) رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا (٩)
وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا (١٠) وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ
أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا (١١) إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا (١٢)

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ey müzzemmil* {yani elbiselerine sarılmış, bürünmüş olan: Nebî (s.a)}!

Çünkü Nebî (s.a) elbiselerini giyinip evden dışarı çıktı. Cibrîl (a.s) o'na, "Ey müzzemmil" [ey elbiselerine bürünmüş ve sarmalanmış olan] diye seslendi.

2. *Birazı müstesnâ geceleyin kalk.*

3. *Yarısı kadar yahut ondan biraz eksilt* {yani, yarısından üçte-birine kadar eksilt}.

4. *Yahut ona* {yani, yarıdan üçte-bire kadar olan kısma} *ekle...*

Allah bu saatler arasında o'nu muhayyer bırakmıştır. Bu hüküm Mekke'de beş vakit namazdan önce idi.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

...ve Kur'ân'ı tertil ile {yani, ağır ağır, tane tane, açık seçik} *oku.*

5. *Muhakkak Biz sana ağır bir söz* {yani, Kur'ân –çünkü Kur'ân'daki emirler, nehiyler, hadler ve farzlar ağırdır–} *ilka edeceğiz.*

6. *Kuşkusuz gece kalkışı* {yani, gecenin tamamında kalkıp

Kur’ân okumak}, *hem daha etkilidir* {yani, birbiriyle daha uyumludur}, *hem de söyleyişi itibari ile daha sağlamdır* {yani, daha sebatlıdır –çünkü geceleyin insanın kalbi (diğer meşgalelerden) uzak olup gündüze göre daha boş ve müsaittir–}.

7. *Çünkü gündüzün senin için uzun bir sebh vardır* {yani, uyuman, ihtiyacını karşılaman için uzun bir boş vakit vardır}.

Sadece geceleyin namaz kılıyorlardı.[1] Hatta kişi (daha çok namaz kılmak için) bir yere asılarak namaz kılıyordu. Bunun sonucunda geceleyin namaz kılmak on(lar)a ağır geldi.

8. *Rabbinin ismini* {tevhîd ve ihlâs ile} *an ve yalnız O'na tebettül eyle* {yani, du‘a ve ibâdette her şeyden uzaklaşarak ihlâs ile sadece O'na yönel}.

Sonra yüce Rabbimiz zatını tazim ederek şöyle buyurmaktadır:

9. *Doğunun da* {yani, güneşin doğduğu yerin de}, *batının da* {yani, güneşin battığı yerin de} *Rabbidir...*

İbn ‘Abbâs dedi ki: “Güneş Câbelqâ denilen ve 1.000 kapısı bulunan bir şehrin yakınında doğar ve batar. Bu şehrin kapılarından her birinin üzerinde 1.000 bekçi vardır. Bunlar Allah'ın kitabında, *Güneşe karşı kendilerine hiçbir siper kılmadığımız bir kavmin üzerine doğduğunu gördü* (el-Kehf, 18/90) buyruğunda söz konusu ettiği kimselerdir. Güneşten dolayı korku ile bağırır çağırırlar. Eğer onların bağırıp çağırmaları olmasaydı, batışı esnasında düştüğü vakit gürültüsünü siz de duyardınız.”

Sonra Rabbimiz zatını tazim ederek şöyle buyurmaktadır:

...O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde yalnız O'nu vekîl tut {yani, velî edin –ki O doğunun da, batının da Rabbidir, yani gece ve gündüzün eşit olduğu günde. Bu, gündüz oniki ve gece 12'şer saattir. O günün doğuşu da, batışı da terazi burcundadır–}.

10. *Onların söylediklerine* {yani, azab hususunda seni yalanlamalarına ve eziyetlerine} *katlan ve onları güzel bir şekilde hecret* {yani, onlardan güzel bir şekilde uzaklaş}.

---

1 Nâfile namazı kasdediyor olabilir. (Çeviren)

et-Tevbe sûresindeki seyf âyeti[2] bunu neshetmiştir.

11. *Yalanlayan o nimet sahibleri* {yani, zenginlik ve bolluk gibi bir nimet içerisindekiler} *ile Beni baş başa bırak* {yani, Muğîre b. ‘Abdullâh b. ‘Amr b. Mahzûm oğulları ile Beni baş başa bırak –çünkü Bedir'de Benim onlardan alınacak bir intikamım vardır–} *ve onlara azıcık* {yani, Bedir'de onları helâk edinceye kadar} *mühlet ver.*

Bu bir tehdittir.

12. *Çünkü Bizim yanımızda ağır bukağılar* {yani, çeşitli türleriyle azab/ceza} *ve cahîm* {yani, pek çok miktarda ateş} *vardır.*

وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ
وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا
شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ
فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ
كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ ۚ كَانَ
وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

13. *Boğazı tıkayıp kalan bir yiyecek* {yani zakkum} *ve elîm* {yani, acıtıcı, can yakıcı} *bir azab vardır.*

14. *O günde yer ve dağlar* {korkudan} *sarsılır* {yani, harekete geçer}. *Dağlar yığılarak akıp dağılan kum olur* {yani, çetin ve güçlü olan dağlar bunun ardından hareket ettirildiğinde ardı arkasına gelen kum haline dönüşür}.

15. *Muhakkak Biz size* {ey Mekkeliler} *bir Rasûl* {yani, nebî Muhammed'i (s.a)} *gönderdik* {–çünkü o, aralarında dünyaya gelmiş, fakat o'nu küçümsemişlerdi–}; *üzerinize* {risâleti tebliğ ettiğine dair} *şâhid olmak üzere. Fakat o'nu hafife aldılar* {yani, aralarında doğduğu için o'nu küçümsediler}. *Nitekim Fir'avn'a da bir Rasûl* {yani, Mûsâ'yı (s.a)} *göndermiştik* {–aralarında doğduğu için onlar da Mûsâ'yı küçümsemişlerdi–}.

2 et-Tevbe, 9/5.

16. *Ama Fir'avn o Rasûl'e [Mûsâ'ya] asi oldu. Biz de onu müthiş* {yani, oldukça şiddetli ve çetin} *bir şekilde yakaladık* {yani, yakalayıp suda boğduk –böylece Allah Teâlâ, Mekke kâfirlerini de azab ile korkutmakta, Muhammed'i (s.a) tekzib etmemeleri/yalanlamamaları gerektiğini ifade etmekte; aksi takdirde Fir'avn ve kavminin Mûsâ'yı (a.s) tekzib etmeleri/yalanlamaları sebebiyle– üzerlerine azab indiği gibi, Mekkelilere de azab ineceğini hatırlatmaktadır–}.

Bu âyet-i kerîmenin bir benzeri de ed-Duhân sûresinde bulunmaktadır.[3]

17. *Eğer siz* {dünyada} *kâfir olursanız, çocukların saçlarını ağartacak bir günde kendinizi nasıl korursunuz* {yani, çocukların saçlarının ağaracağı bir günün azabından kendinizi nasıl korumaz, sakınmazsınız}?

Yetişkinler, içki içmediği halde sarhoş gibi olacak, çocukların ise Kıyâmet Günü'nün dehşetinden saçları ağaracaktır. Bu da Allah'ın Âdem'e, "Kalk cehenneme gidecekleri gönder. Her 1.000 kişiden 999'u (cehenneme), 1'i ise cennete gidecektir" diyeceği zaman olacaktır. Bunlar, yüzleri kararmış, gözleri göğermiş, birbirleriyle zincire vurulmuş oldukları halde cehenneme sürükleneceklerdir. İşte o vakit yetişkinler korkudan ötürü sarhoş gibi olacak, çocukların da –dehşete kapılmaları sebebiyle– saçları ağaracaktır. Gebe olan kadınlar da karınlarındaki bebekleri –hilkati tamamlanmış olsun ya da olmasın– düşüreceklerdir.

Sonra Allah şöyle buyurmaktadır:

18. *Gök bile O'nun* {yani, şanı yüce ve mübârek olan Rahmân} *ile* {Rahmân'ın nüzulü için} *yarılmış, O'nun* {ölümden sonra diriliş} *va'di yerine getirilmiş olacaktır* {yani, gerçekleşecektir: onun gerçekleşmesi kaçınılmazdır}.

19. *Kuşkusuz ki bu* {yani Kur'ân'ın âyetleri} *bir tezkiredir* {yani, düşündürücü bir öğüttür}. *Artık kim dilerse Rabbine doğru* {itaat ile} *yol alır.*

---

3 Bkz. ed-Duhân, 44/17-24.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ
مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ
يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ
خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20. *Şüphe yok ki Rabbin senin* {namaz için} *gecenin üçte-ikisinden az kalktığını bilir; yarısı ve üçte-biri kadar ve seninle beraber olanlardan bir topluluğun da* {yani, mü'minlerden bir topluluğun da gecenin yarısı ve üçte-birini namaz kılarak geçirdiklerini ve uyuduklarını bilir}. *Gece ve gündüzü yalnız Allah takdir eder. O sizin bunu sayamayacağınızı* {yani, ilk dönemdeki gecenin üçte-ikisini de, yarısını da, üçte-birini de kıyamla [namazla] geçiremeyeceğinizi} *bildiği için tevbe ile size yöneldi* {yani, "Birazı müstesnâ geceleyin kalk" (el-Müzzemmil, 73/2) buyruğundan sonra yükümlülüğünüzü hafifleterek sizi bağışladı}. *Bundan böyle* {sen ve seninle beraber olan taife} *Kur'ân'dan* {namazda size} *kolay geleni okuyun. Allah sizden* {geceleyin namaz kılamayacak kadar güçsüz} *hastalar olacağını, diğer bir kısmının* {ticaret amacıyla} *Allah'ın lütfundan arayarak* {yani, rızık isteyerek} *yeryüzünde yol tepeceklerini, başka bir kısmının da Allah yolunda çarpışacaklarını* {ve bu nedenle geceleyin kıyama [namaza] kalkamayacaklarını} *bilir...*

Nebî (s.a) ve mü'minler İslâm'ın ilk dönemlerinde, beş vakit namaz farz kılınmadan önce gecenin yarısını ve üçte-birini namaz kılarak geçirirlerdi. Fakat bu onlara ağır gelince, senenin bitimine doğru bu hususta onlara ruhsat verildi. İşte, *Gece ve gündüzü yalnız Allah takdir eder. O sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için tevbe ile size yöneldi* {yani, "Birazı müstesnâ geceleyin kalk" (el-Müzzemmil, 73/2) buyruğundan sonra yükümlülüğünüzü hafifleterek sizi bağışladı}. *Bundan*

böyle Kur'ân'dan kolay geleni okuyun. Allah sizden hastalar olacağını, diğer bir kısmının Allah'ın lütfundan arayarak yeryüzünde yol tepeceklerini, başka bir kısmının da Allah yolunda çarpışacaklarını bilir buyruğuyla Allah, zorluktan sonra onlara ruhsat verdi.

Devamında şöyle buyurmaktadır:

> *...O halde ondan* {yani, Kur'ân'dan, size} *kolay geleni okuyun* {yani, belli bir miktar tayini söz konusu olmaksızın beş vakit namazlarınızda Kur'ân'dan okuyun}, *namazı ikame edin* {yani, beş vakit namazı eksiksiz kılın} *ve* {farz olan} *zekâtı* {mallarınızdan} *verin...*

Allah, mü'minler için gece namazını neshetti, fakat Nebî (s.a) için sabit bıraktı. Bu sûrenin başı ile sonu arasında bir yıllık süre vardır. Nihâyet beş vakit namaz ile zekât farz kılındı, ki ikisi de vâcibtir [farzdır]. İşte, *Namazı ikame edin, zekâtı verin* buyruğu bunu dile getirmektedir.

> *...Allah'a güzel bir karz ile karz verin* {yani, farzdan başka, gönül hoşluğu ile ecrini umarak ve nafile olarak sadaka verin}. *Nefisleriniz için önden hayır namına* {farz olan zekât veya nafile olan sadakadan} *ne gönderirseniz, onu hem* {Allah nezdinde sevabı} *daha hayırlı, hem de ecir bakımından daha büyük olmak üzere Allah'ın yanında bulursunuz* {yani, mallarınızdan verdiğinizden daha üstün ve ecri daha büyük olarak: âhirette daha çok ve daha üstün bir hayır olarak bulacaksınız}. *Allah'tan* {günahlarınız için} *mağfiret dileyin. Kuşkusuz ki Allah* {Kendisinden mağfiret dilediğiniz takdirde mağfiret esnasında} *gafûrdur,* {tevbenizi kabul ederek size ruhsat veren} *rahîmdir.*

74. EL-MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan el-Müddessir sûresi, Kûfiyyûna göre 56 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُۙ ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْۙ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْۙ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْۙ
﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْۙ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُۙ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْۜ ﴿٧﴾
فَاِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِۙ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَس۪يرٌۙ ﴿٩﴾ عَلَى
الْكَافِر۪ينَ غَيْرُ يَس۪يرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْن۪ي وَمَنْ خَلَقْتُ وَح۪يدًاۙ ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ
لَهُ مَالًا مَمْدُودًاۙ ﴿١٢﴾ وَبَن۪ينَ شُهُودًاۙ ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْه۪يدًاۙ ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ
اَنْ اَز۪يدَۗ ﴿١٥﴾ كَلَّاۜ اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَن۪يدًاۜ ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًاۜ ﴿١٧﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ey müddessir* {kasıt Nebî'dir (s.a)}!

Mekke kâfirleri o'na eziyet etmiş, o da onlardan gizlenmek için Hira dağına çekilmişti.[1] Yolda yürürken birinin, “Ey Muhammed!” diye seslendiğini işitti. Sağına, soluna ve yukarıya baktı, hiçbir şey göremedi. Yoluna devam etti, yine, “Ey Muhammed!” diye seslenildi. Sağına, soluna, arkasına baktı, göğün dışında hiçbir şey görmedi. Kendisine seslenenin bir şeytân olabileceği düşüncesiyle korktu. Yine yoluna devam etti. Arkasından, “Ey Muhammed, ey Muhammed!” diye tekrar seslenildi. Arkasına, sağına, soluna baktı, birşey göremedi. Ardından semâya baktı, bir de ne görsün: gök ile yer arasında taht gibi birşey, üzerinde de bütün ufuğu kaplamış bir derbuke,[2] tahtın üzerinde de parıldayan bir nuru andıran Cibrîl duruyor; öyle ki nurun aydınlığı gözle-

---

1 Buhârî'de sabit olduğuna göre, Nebî'ye (s.a) vahiy ilk olarak uykuda gelen sâdık rüya ile başlamıştır. Ona yalnızlık sevdirilmiş, ibâdet etmek üzere belli gecelerde Hira dağına çekilir olmuştu. Nihâyet Hira dağında iken o'na ansızın vahiy geldi. Bu rivâyetten anlaşıldığına göre o'nun yalnız başına Hira dağına çekilmesi, Mekke kâfirlerinden gizlenmek için değil, ibâdet etmek içindi. Hem niçin Mekke kâfirlerinden saklansın ki, henüz o'na vahiy indirilmemişti. Risâletten önce de kavmi tarafından sevilen birisi idi.

2 Bu lafız, üç nüshada da bu şekilde olup, muhtemelen yanlış yazılmıştır.

ri kamaştırıyor. Alabildiğine korktu, dehşete kapıldı ve baygın olarak yere düştü. Bir süre sonra ayıldı, kalktı ve bacakları birbirine değercesine yürümeye koyuldu. Titriyordu. Nihâyet Hatice'nin evine geldi. Üzerine su dökülmesini istedi ve "Beni iyice örtün" dedi. Bir kadife ile o'nu örttüler ve nihâyet ısındı. Kendisine gelince, "Kendim için korkmaya başladım" dedi. Hatice o'na, "Müjde sana, Allah'a yemîn ederim ki Allah sana asla kötü birşey yapmaz. Çünkü sen doğru konuşan, akrabalık bağını gözeten, yolda kalmışa binek veren, misafire ikram eden, hayırlı işlere mâlî yardım yapan birisin" dedi. Cibrîl (a.s), kadife ile örtülü olduğu halde yanına geldi ve dedi ki:

2. {Ey kadifesi ile müddessir olan, onunla örtülmüş bulunan!} *Kalk ve* {Allah'ı tevhîd etmedikleri takdirde Mekke kâfirlerini azab ile} *inzâr et!*

3. *Ve yalnız Rabbini tekbir et* {yani, sadece O'nu tazim et –Mekke kâfirlerini gözünde büyütme–}.

Rasûlullâh, yattığı yerden hemen kalktı ve "Allahu Ekber kebîra" dedi. Hatice (r.anha) da tekbir getirip çıktı ve o'na vahiy gelmekte olduğunu anladı.

4. *Elbiseni temizle* {yani, ma'siyetlerden tevbe ederek temizlen –Arablar günah işleyen kimseye, "Elbisini kirletti" derlerdi. Günahlardan sakınan kimseye ise, "O elbisesi temiz birisidir" derlerdi–}.

5. *Rüczü* {yani, putları: Îsâf ve Nâile'yi} *hecret* {yani, terk et}.

Bunlar, Beyt'in yakınında iki put idiler. Mekke kâfirlerinden kim bu putların yanından geçerse, ellerini onların yüzlerine sürerdi. İşte Allah Nebî'ye (s.a), bu iki puttan uzak durmasını emretti.

"Rücz" ile, rücz denilen hastalığa yakalanmış develer gibi hareketsiz olan putlar kasdedilmiştir. Bu hastalığa yakalanan develer, rüczün verdiği ağrıdan dolayı hareket edemezdi. İşte Allah putları bunlara benzetmektedir.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

6. *Çok görerek minnet etme* {yani, verdiğinden daha fazlası sana verilsin diye herhangi bir bağışta bulunma}.

7. *Rabbin için sabret.*

Mekke kâfirlerinin eziyetlerine, yalanlamalarına tahammül ve sabır göstermesi için Nebî'yi (s.a) teselli etmektedir.

8. *O nâkûra nakr edildiğinde* {yani, sûra üfürüldüğünde},...

Nakur, İsrafil'in üfleyeceği boynuz olan surdur.

9. *İşte o gün oldukça zor* {yani, meşakkatli ve şiddetli} *bir gündür.*

Sonra Yüce Allah bu günün zorluğuna dair haber vererek şöyle buyurmaktadır:

10. *Kâfirlere hiç de kolay değildir.*

Ancak bugün, mü'min için en kısa namazı gibi gelecektir.

11. *Baş başa bırak Beni, tek başına yarattığımla* {yani, Mahzûm oğullarından el-Velîd b. el-Muğîre ile: Ey Muhammed! Beni tek başına, hiçbir şeye sahip olmadan bir başına yarattığım el-Velîd ile baş başa bırak, onu Ben helâk edeceğim}.

el-Velîd b. el-Muğîre, "el-vâhid fî kavmihi" [kavmi içinde biricik] diye adlandırılırdı. *Hâ-Mîm. Kitabın indirilmesi* {mülkünde} *azîz,* {yarattıklarını bilen} *alîm Allah'tandır. O günahları* {şirkten tevbe edenler için} *mağfiret eden,* {şirkten tevbe edenler için} *tevbeyi kabul eden,* {şirkten tevbe etmeyenler için} *ikabı şedîd olandır ve tavl* {yani varlık} *sahibidir* {yani, Kendisine tevhîd etmeyenlere muhtaç değildir}. *O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş yalnız O'nadır* {yani, âhirette bütün yaratılmışlar yalnız O'na dönecektir} (el-Mü'min, 40/1-3) âyetleri nâzil olunca Nebî (s.a) Mescid-i Haram'da ayağa kalkarak okudu. el-Velîd b. el-Muğîre de yakın bir yerde o'nun Kur'ân okumasını dinliyordu. Nebî (s.a), okuduğu Kur'ân'ı el-Velîd b. el-Muğîre'nin dinlemekte olduğunu fark edince, *Hâ-Mîm. Kitabın indirilmesi azîz, alîm Allah'tandır. O, günahları mağfiret eden, tevbeyi kabul eden, ikabı şedîd olandır ve tavl sahibidir* âyetlerini tekrar okudu. Sonra, Mekke kâfirleri Kendisini tevhîd etmediği için yüce Rabbimiz zatını tevhîd ederek, *O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Dönüş yalnız O'nadır* buyurmaktadır. el-Velîd bunları işitince Mahzûm oğullarının meclisine gitti ve, "Andolsun az önce Muhammed'den öyle bir söz işittim ki, bu ne insanların

sözlerinden, ne cinlerin sözlerindendir. Kuşkusuz onun altı köklü, üstü ise verimlidir. Onda bir tatlılık, etkileyicilik ve güzel bir tarz vardır. Bu söz hep üsttedir, onun üstüne çıkılamaz" dedi. Sonra evine gitti. Kureyşliler, "Andolsun Velîd dîninden döndü. Allah'a yemîn ederiz ki eğer o dîninden dönerse Kureyş'in tamamı döner" dediler. el-Velîd'e, "Kureyş'in reyhanı" denilirdi. Ebû Cehl, "Merak etmeyin, sizin adınıza ben bu işi halledeceğim" dedi ve kalkıp Velîd'in yanına gitti. Oldukça üzüntülü, kederli bir şekilde yanına oturdu. el-Velîd ona, "Kardeşimin oğlu! Senin kederli olduğunu görüyorum" dedi. Ebû Cehl, "Nasıl üzülmeyeyim ki, Kureyşliler yaşlılığında harcaman için aralarında mal topluyorlar. Senin Muhammed'in sözlerini süslü ve güzel göstermeni, o'nun artan yemeğini ele geçirmek için yaptığını zannediyorlar" dedi. el-Velîd öfkelenerek, "Kureyş bilmiyor mu ki aralarında malı, evladı en çok olan benim. Muhammed ve arkadaşları doyacak kadar yemek bulabiliyorlar mı ki, arttırmaları söz konusu olsun?!" diye karşılık verdi. Ebû Cehl, "Onlar senin Muhammed'in sözlerini bu maksatla güzel gösterdiğini iddia ediyorlar" dedi. Bunun üzerine el-Velîd Ebû Cehl ile kalkıp kavmi Mahzûm oğullarının meclisine geldi ve, "Siz Muhammed'in kâhin olduğunu iddia ediyorsunuz. Hiç o'nun yarın ne olacağına dair haber verdiğini duydunuz mu?" diye sordu. Meclistekiler, "Hayır" dediler. el-Velîd devamla, "Siz Muhammed'in şair olduğunu iddia ediyorsunuz. Aranızda hiç şiir söylediğini duyan var mı?" diye sordu. Meclistekiler "Hayır" dediler. el-Velîd devamla, Siz Muhammed'in yalancı olduğunu iddia ediyorsunuz. Aranızda hiç yalan söylediğini duyan-gören var mı?" diye sordu. Onlar, "Hayır" dediler. Zira Muhammed (s.a), nübüvvetten önce "el-Emîn" diye anılırdı. el-Velîd böylece Muhammed'in (s.a) bütün bu iddialardan uzak olduğunu söyledi. Bu sefer Kureyşliler, "Peki ey Muğîre'nin babası! O nedir?" diye sordular. el-Velîd, Muhammed (s.a) hakkında neler söyleyeceğini düşündü. Sonra söyleyeceklerini tarttı, ölçtü, biçti. Arkasından yüzünü ekşitti, sonra da dişlerini gösterircesine sırıttı. İşte, *Çünkü o* {Muhammed hakkında ne söyleyeceği üzerinde} *düşündü, ölçtü, biçti* {o'nun için büyücülüğü münasip gördü} buyruğu bunu dile getirmektedir. Allah ise, *Kahrolası* {yani lanetlenesice} {Muhammed (s.a) için sihri} *ne biçim ölçtü, biçti. Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, yüzünü ekşitti* {yani, surat astı, rengi değişti: îmân etmekten yüz çevirdi, îmâna karşı büyüklük tasladı} buyurdu. el-Velîd kavmine dedi ki: "Muhakkak bu, yani Muhammed'in söyledikleri nak-

ledilegelen bir sihirden ibarettir.” Kavmi sevinerek ona, “Peki sihir nedir, ey Muğîre'nin babası!” dediler. el-Velîd dedi ki: “Bu Bâbil'de olan bir şeydir. Bir insan bunu öğrendiği vakit iki kişinin arasını ayırabilir. Muhammed de bunu nakletmektedir. Fakat henüz onu çok iyi beceremiyor. Allah'a yemîn ederim ki elde etmek istediğini onunla elde etti. Onun filan ile filanın hanımı arasını, filan ile babasının arasını, filan ile kardeşinin arasını, filan ile efendisinin arasını açtığını görmüyor musunuz? İşte Muhammed'in bu söylediği, yalancı Müseylime b. Habîb el-Hanefî'den nakledilen bir sihirdir.” İşte, *Bu nakledilegelen bir sihirden ibarettir* {yani, Muhammed'in bu söyledikleri ancak bir insan sözüdür} buyruğu bunu anlatmaktadır. el-Velîd b. el-Muğîre, Yesar b. Ebî Fukeyhe'nin sihri Müseylemetu'l-Kezzab'tan Muhammed'e ulaştırdığını iddia etti. Allah bu sebeble ona sekarı: cehennemin beşinci kapısını hazırladı. Velîd'in sözleri Nebî'ye (s.a), daha önceki iftiraların hepsinden daha ağır geldi ve Nebî (s.a) çok üzüldü. Bunun üzerine Allah Nebî'ye (s.a), onların yalanlamalarına karşı sabretmesi için teselli eden buyruklarını indirerek, {Ey Muhammed!} *Onlardan öncekilere gelen rasûllerin her birine de mutlaka böyle “Sihirbaz veya deli” derlerdi* (ez-Zâriyât, 51/52) buyurdu.

12. *Kendisine uzun boylu mal verdim.*

“Mal” ile Taif'teki bahçesi kasdedilmektedir. “el-memdûd” [uzun boylu], yaz ve kış hayrı [geliri, verimi] kesilmeyen demektir. Allah'ın, *Uzayıp giden* {yani kesintisiz} *gölge* (el-Vâkıa, 56/30) buyruğunda olduğu gibi.

13. *Ve şâhid olarak bulunacak oğullar* {yani, ticaret halinde olsun, başka vakitlerde olsun yanından asla gitmeyen, hazır bulunan ve hepsi de erkek olan çocuklar} *(verdim).*

Buna sebeb ise mallarının çokluğu idi. el-Velîd b. el-Velîd ve Hâlid b. el-Velîd –ki o sonra Müslüman olup Seyfullâh unvanını aldı– Umare b. el-Velîd, Hişâm b. el-Velîd, el-‘Âs b. el-Velîd, Kays b. el-Velîd, ‘Abdu Şems b. el-Velîd bunlardandır.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

14. *Ve kendisine alabildiğine nimetler verdi* {yani, pek çok mal, evlat ve hayırları bol bol verdi}.

15. *Sonra daha da arttırmamı umar* {yani, kendisine daha çok evlat ve daha çok mal vereceğimi ümit eder}.

16. *Asla* {ona daha fazla vermeyeceğim. Aksine bunları ondan keseceğim ve onu helâk edeceğim}...

Nitekim Allah Teâlâ ona bundan böyle hiçbir şey vermedi ve nihâyet fakir olup dilenmeye başladı, neticede Yüce Allah (c.c) onu helâk etti. O da fakir olarak, "müstehziûn" [istihza ediciler/alaycılar] arasında oldu.

Sonra Allah onun kötü amelinin niteliklerini söz konusu ederek şöyle buyurdu:

...Çünkü o âyetlerimize karşı çok inatçıdır.

O, Kur'ân âyetlerinden yüz çeviren, uzak duran, Kur'ân'a îmân etmeyen biri idi.

Sonra Allah âhirette ona neler yapacağını anlatmak üzere şöyle buyurmaktadır:

17. *Ben onu sarp yokuşa sardıracağım* {yani, cehennemin beşinci kapısında –ki adı "sekar"dır– ateşten dümdüz bir kayaya/dağa tırmanmakla mükellef tutacağım}.

Bu kayanın/dağın içerisinde bulunan bir gedikten oldukça sıcak bir rüzgâr çıkar ve ona isabet edince etleri dökülür. İşte Allah'ın, *Semum azabı* (et-Tûr, 52/27) diye söz konusu ettiği budur. Allah'ın, *Ben onu sarp yokuşa sardıracağım* buyruğundaki *sarp yokuş,* yüksekliği 70 yıllık bir mesafe tutan ve ateşten olan dimdik bir kayadır/dağdır, ki işte Allah onun yüzünü bu kayaya/dağa yaslayacak, onu yüzüstü bu dik yokuşa tırmandıracaktır. Kâfir bunun en yüksek noktasına çıkınca, inip tekrar yukarıya çıkması istenir. O kayanın içindeki bir gedikten, gediğin altından ve üstünden oldukça soğuk bir rüzgâr çıkar. Bu rüzgâr, yukarı çıkarken ve inerken ona isabet eder ve onun etini, derisini, yüzünü parçalar. Nihâyet et, kemiğin üzerinden dağılır. Sonra da harareti son dereceye varmış, oldukça kaynar suyu olan bir pınardan içer ve azabı bu şekilde ebediyen devam edip gider.

Sonra Allah Teâlâ el-Velîd b. el-Muğîre'yi kasdederek şöyle buyurmaktadır:

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ
﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ
يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ
مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

18. *Çünkü o,* {Muhammed'in (s.a) durumu hakkında} *düşündü* {o'nun sihirbaz olduğunu iddia etti –ve daha önce belirtilen şeyleri söyledi–, "Muhammed iki kişiyi birbirinden ayırıyor" sözünü söylerken} *ölçtü, biçti.*

19. *Kahrolası* {yani, lanet olasıca, sihir diyerek} *ne biçim ölçtü, biçti.*

20. *Tekrar tekrar kahrolası! Ne biçim ölçtü biçti* {yani, tekrar ona lanet olsun, nasıl "Sihirdir" diyebildi}.

21. *Sonra* {Muhammed (s.a) hakkında sihir ile ilgili olarak ne söyleyeceğine} *baktı.*

22. *Sonra yüzünü ekşitti, suratını astı* {yani, suratının rengi değişti}.

Allah'ın, *Yüzünü ekşitti ve çevirdi* (Abese, 80/1) buyruğuna benzemektedir ki "İbn Umm Mektum'a karşı yüzünü ekşitti" demektir.

23. *Sonra yüz çevirip, büyüklük tasladı.*

24. *Ve hemen dedi ki: "Bu nakledilegelen bir sihirden ibarettir"...*

25. *..."Bu insan sözünden başka bir şey değildir."*

26. *Ben onu sekara* {cehennemin beşinci kapısından} *sokacağım.*

27. *Sekarın ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Sonra Allah, el-Velîd'i onunla azablandırmak için ne kadar şiddetli olduğunu anlatmak üzere haber vererek şöyle buyurmaktadır:

28. *O ne bırakır, ne terkeder* {yani, ateş onları gördüğü vakit, onları yeyip bitirmedikçe bırakmaz. Ona yemîn edecek olurlarsa, onları içine düşürmedikçe terketmez}.

29. *O beşeri kavurandır* {yani, mahlukatı yakandır}.

30. *Onun üzerinde ondokuz vardır* {yani, cehennemde, cehennemin bekçiliğini yapan ondokuz melek: Mâlik ve beraberindeki onsekiz melek vardır}.

Bunların gözleri hızlıca çakan şimşek gibidir. Azı dişleri ineklerin boynuzlarına benzer. Saçları ayaklarına değer. Ağızlarından alev çıkar. Onlardan her birinin omuzlarının arası, 70 yıllık mesafedir. Onlardan her birinin avucunun içine Rabî'a ve Mudar kabileleri kadar insan sığar. Onlardan şefkat ve merhamet alınmıştır; çok kızgındırlar. Onlardan biri 70.000 kişiyi iter ve cehennemde istediği yere bırakır. Onlardan biri cehennemde 40 yıllık bir mesafe kadar aşağıya iner, fakat ateşin ona zararı olmaz. Çünkü onların nurları ateşin hararetinden daha ileridir. Zaten böyle olmasaydı, göz açıp kırpacak kadar bir süre dahi ateşe girmeye tahammül edemezlerdi. Allah, *Üzerinde ondokuz (melek) vardır* deyince, Ebû Cehl b. Hişâm dedi ki: "Ey Kureyşliler! Muhammed'in askerleri ancak ondokuz tanedir. Bunların cehennemin bekçileri olduğunu iddia ediyor, sizi ondokuz ile korkutuyor. Siz ise babayiğit kimselersiniz. Sizden her yüz kişi onların bir tanesini yakalayıp korkutarak oradan çıkamaz mı?" Ebu'l-Eşeddîn –ki asıl adı Esid b. Kelede b. Halef el-Cumahî'dir– dedi ki: "Ben tek başıma sizin adınıza 17'sinin hakkından gelirim; onların 10'unu sırtımda, 7'sini de göğsümde taşırım. Siz de benim için 2'sinin hakkından gelin." Ebu'l-Eşeddîn –künyesi ise Ebu'l-Aver'dir– çok güçlü-kuvvetli birisi idi. Bu sebeble ona Ebu'l-Eşeddîn denilmiştir.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً
لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا
وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ
﴿٣١﴾ كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾

31. *Biz cehennem ashâbını* {yani ateşin bekçilerini} *yalnız meleklerden yaptık. Onların sayısını* {yani, az oluşlarını} *da kâfirler için bir fitne kıldık...*

Bu sebeble Ebu'l-Eşeddîn ve Ebû Cehl, belirtilen sözleri söylediler. Allah Ebû Cehl'in, "Muhammed'in askerleri sadece ondokuzdur" sözü hakkında, *Rabbinin askerlerini Kendisinden başkası bilemez* {yani, onların ne kadar çok olduklarını ancak Allah bilir} buyruğunu indirdi. Ebu'l-Eşeddîn'in, "Ben sizin adınıza onların 17'sinin hakkından gelirim" sözleri ile ilgili olarak da, *Onun üzerinde iri-yarı, sert tabiatlı melekler vardır* (et-Tahrîm, 66/6) buyruğu ile, *Biz cehennem ashâbını* {yani bekçilerini} *yalnız meleklerden yaptık. Onların sayısını* {yani, azlıklarını} *da kâfirler* {yani, Ebû Cehl, Ebu'l-Eşeddîn ve Kureyş'in müstehzileri [alay edicileri]} *için bir fitne kıldık* buyruğunu indirdi.

> *...ki kendilerine kitap verilenler yakîn edinsinler* {yani, Tevrat ehlinden îmân edenler Muhammed'in (s.a) söylediklerinin hak olduğunu bilsinler –çünkü cehennem bekçilerinin Tevrat'ta belirtilen sayıları da ondokuzdur–}, *îmân edenlerin de îmânı* {yani, tasdikleri} *artsın* {ve Muhammed'in (s.a) getirdikleri hususunda şüphe etmesinler}, *kitap verilenler* {yani, Tevrat ehli} *ile mü'minler rayba* {yani, şüphe ve tereddüde} *düşmesinler, kalblerinde hastalık* {yani, şüphe} *bulunanlar* {yani, Medineli Yahudiler} *ve* {Mekke halkından: Arab müşriklerinden} *kâfirler de, "Allah bununla* {yani cehennem bekçilerinin sayısını belirtmekle} *misal olarak neyi murad etmiş?" desinler...*

Kâfirler, bununla cehennem bekçilerinin sayılarını azımsamış oluyorlardı. Allah şöyle buyurmaktadır:

> *...İşte Allah* {bu misal ile} *kimi dilerse böylece idlâl eder* {yani, dîninden uzak tutar}, *kimi de dilerse* {dînine ileterek} *hidâyete kavuşturur...*

Ebû Cehl ile Ebu'l-Eşeddîn'in, "Muhammed'in askerleri sadece ondokuzdur" sözleri hakkında Allah şöyle buyurmaktadır:

> *...Rabbinin ordularını* {yani, ne kadar çok olduklarını} *O'ndan başka kimse bilmez...*

Çünkü onlar, cehennem bekçilerinin sayılarını az bulmuşlar ve Ebû Cehl Kureyşlilere, "Sizden bir kimse âciz midir...?" gibi az önce kaydedilen sözleri söylemiş idi.

Müşrikler söylediklerini söylediler. Sonra Allah tekrar sekar'ı söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

...*Ve o* {sekar} *insanlar için ancak bir zikrâdır* {yani, âlemler için öğüt ve tefekkür sebebidir}.

Sonra yüce Rabbimiz, sekar dolayısıyla yemîn ederek şöyle buyurmaktadır:

32. *Ama öyle yapmıyorlar. Andolsun aya,...*

33. *...geri gittiğinde* {yani karanlığı çekildiğinde} *geceye,...*

34. *...aydınlandığı zaman* {yani, gecenin karanlığını ışığıyla aydınlattığı zaman} *sabaha.*

إِنَّهَا
لَإِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ
أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾
فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا
لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

35. *Muhakkak ki o* {yani, sekar} *o büyüklerden* {yani, cehennemin yedi kapısından} *biridir.*

Bu kapılar; cehennem, leza, hutame, saîr, sekar, cahîm ve hâviye adlarını taşırlar.

36. *Beşer* {yani, âlemler} *için bir nezîrdir* {yani, öğüt ve hatırlatmadır}.

37. *Aranızdan* {hayırda} *ileri gitmek yahut* {ondan} *geri kalmak* {ve böylece ma'siyete yönelmek} *isteyene.*

Bu bir tehdittir. Tıpkı, *Artık dileyen îmân etsin, dileyen kâfir olsun* (el-Kehf, 18/29) buyruğu ile, *Dilediğini işleyin* (Fussilet, 41/40) buyruğunda olduğu gibi.

38. *Her nefis kazandıkları karşılığında rehindir* {yani, her kâfir günahları karşılığında ateşte rehin olarak alıkonulacaktır}.

Sonra istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

39. *Ashâbu'l-yemîn* {yani, kitapları sağlarından verilecek olanlar} *müstesnâ* {yani, onlar cehennem ateşinde günahları karşılığında rehin alınmayacaklardır}.

40. {Bunlar} *cennetlerdedirler. Birbirlerine soru sorarlar;...*

41. *...mücrimler hakkında* {yani Allah tevhîd ehlini cehennemden çıkardıktan sonra mü'minler ateşte kalacak olanlara şöyle diyecektir:}

42. *Sizi sekar'a ne sürükledi* {yani, sizin sekar'da kalmanızı: ateşte alıkonulmanızı gerektiren ne oldu}?

Ateş ehli de, onlara şu şekilde cevab vereceklerdir:

43. *Derler ki: "Biz* {dünyada iken Allah için} *namaz kılanlardan değildik,"...*

44. ..."{dünyada iken} *yoksullara yedirmezdik,"...*

45. ..."{dünyada iken bâtıla ve yalanlamaya Mekke kâfirlerinin daldıkları gibi} *dalanlarla birlikte dalardık,"...*

46. *..."dîn* {yani, hesaba çekilme} *gününü* {olmayacak diyerek} *yalanlardık"...*

47. *..."Nihâyet yakîn* {yani, Allah'ın buyruğu gereği ölüm} *bize gelip çattı."*

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ
﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ
مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ
﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ
إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

48. *Artık şefaat edenlerin şefaati onlara fayda vermez* {yani, o gün meleklerin ve nebîlerin şefaati onlara erişmez}.

49. *Ne oluyor onlara ki tezkireden* {yani Kur'ân'dan} *yüz çeviricidirler?*

Bu âyet, yüz çevirip îmân etmemeleri üzerine Kureyş kâfirleri hakkında inmiştir.

Sonra Allah onları, dehşete kapılıp ürkmüş yabanî eşeklere benzeterek şöyle buyurmaktadır:

50. *Onlar* {Kur'ân'ı işitip de, ondan kaçıp terk etmeleri ile} *sanki ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir.*

51. *Kasvereden kaçan* {yani ok atanlardan kaçan –arslandan diye de açıklamışlardır–} *(yaban eşekleri gibi).*

52. *Hatta onlardan her biri kendisine* {içinde Allah'tan gelmiş kitap bulunan} *açılmış sahifeler verilmesini ister.*

Çünkü Mekke kâfirleri Nebî'ye (s.a) şöyle demişti: "İsrailoğulları'ndan herhangi bir kimsenin işlediği günah ve kefareti, sabah olunca başı ucunda yazılı görülüyordu. Eğer sen iddia ettiğin gibi bir rasûl isen, ne diye bize de bu gibi âyetler göstermiyorsun? Sabah olunca bizden her adam, başı ucunda, Allah tarafından gelen ve ilahlarımızın bâtıl olduğunu, semâdaki ilahın hak olduğunu, senin rasûl olduğunu, getirdiğinin hak olduğunu belirten açık bir kitap görsün. Seninle birlikte melekler de buna şâhidlik etsin." Nitekim İsrâ sûresinde İbn Ebî Ümeyye'nin söyledikleri de bu kabilden idi.[3] Bunun üzerine Cibrîl dedi ki: "Arzu edersen bunlara da İsrailoğulları'na yaptığımız gibi yaparız. Ama aynı şekilde İsrailoğulları'nı yakaladığımız gibi azab ile de yakalarız." Fakat Nebî (s.a) bundan hoşlanmadı.

Şanı yüce ve mübârek Allah şöyle buyurmaktadır:

53. {Bunlar istedikleri sahifelere de} *asla* {îmân etmezler}. *Doğrusu onlar âhiretten* {yani, âhiret azabından} *korkmazlar.*

54. *Hayır, gerçekten o* {yani Kur'ân} *bir tezkiredir.*

55. *Kim dilerse onu zikreder* {yani, Kur'ân'ı anlar, kavrar}.

56. *Allah dilemedikçe de zikredemezler* {yani, hidâyet bulamazlar}. *O, Kendisine karşı takvalı olunmaya layık olandır, mağfiret de O'na yaraşır* {yani, O Kendisine karşı takvalı olunmaya ve isyankâr olunmamaya layık olandır. Ma'siyetlerden tevbe edenleri bağışlayan, mağfiret ehli de O'dur}.

3 Bkz. el-İsrâ, 17/90-93.

75. EL-KIYÂME SÛRESİ

Mekke'de inen el-Kıyâme sûresi, Kûfiyyûna göre 40 âyettir.

Allah Kur'ân-ı Kerîm'de, bu sûre hariç kâfirlere yemîn etmiş değildir. Allah şöyle buyurmaktadır:

بسم الله الرحمن الرحيم
لا أقسم بيوم القيامة ﴿١﴾ ولا أقسم بالنفس اللوامة ﴿٢﴾ أيحسب
الإنسان ألن نجمع عظامه ﴿٣﴾ بلى قادرين على أن نسوي بنانه ﴿٤﴾ بل يريد
الإنسان ليفجر أمامه ﴿٥﴾ يسأل أيان يوم القيامة ﴿٦﴾ فإذا برق البصر ﴿٧﴾
وخسف القمر ﴿٨﴾ وجمع الشمس والقمر ﴿٩﴾ يقول الإنسان يومئذ أين
المفر ﴿١٠﴾ كلا لا وزر ﴿١١﴾ إلى ربك يومئذ المستقر ﴿١٢﴾ ينبؤا الإنسان
يومئذ بما قدم وأخر ﴿١٣﴾ بل الإنسان على نفسه بصيرة ﴿١٤﴾ ولو ألقى
معاذيره ﴿١٥﴾ لا تحرك به لسانك لتعجل به ﴿١٦﴾ إن علينا جمعه
وقرآنه ﴿١٧﴾ فإذا قرأناه فاتبع قرآنه ﴿١٨﴾ ثم إن علينا بيانه ﴿١٩﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Hayır, Kıyâmet Günü'ne yemîn ederim.*

Bunun bir benzeri de, *Va'dolunan o güne yemîn ederim* (el-Burûc, 85/2) buyruğudur.

(Mukâtil) dedi ki: Câhiliye dönemi insanlarından herhangi biri yemîn etmek istediği vakit, "Hayır, yemîn ederim" derdi.

2. *Yine hayır, levvâme nefse yemîn ederim* {yani, âhirette kendisini kınayacak olan kâfir nefse yemîn ederim}.

Bu nefis, *Keşke hayatım için önceden (sâlih amel) göndermiş olsaydım* (el-Fecr, 89/24) ve, *Allah'a* {yani, Allah'ın emrine} *karşı* {dünyada iken} *işlediğim kusurlardan dolayı vay halime!* (ez-Zümer, 39/56) diyecektir.

3. *İnsan, onun kemiklerini asla toplayıp bir araya getirmeyeceğimizi* {yani, ölümden sonra kendisini diriltmeyeceğimizi} *mi zanneder?*

Bu insan, Zühre oğullarının antlaşmalısı ve el-Ahnes b. Şerik'in eniştesi olan Adî b. Rabî‘a b. Ebî Seleme olup ölümden sonra dirilişi inkâr etti. Şöyle ki: Rasûlullah'a (s.a) gelip, “Ey Muhammed! Kıyamet Günü ne zamandır, durumu, vaziyeti nasıldır?” diye sordu. Nebî (s.a) ona bunları haber verince, “O günü gözlerimle görecek olursam sana îmân edeceğim” dedi. Ardından da, “Ey Muhammed! Allah Kıyâmet Günü'nde kemikleri de bir araya getirecek öyle mi?” diye sordu. Allah Rasûlü, “Evet” cevabını verdi. Ancak o o'nunla alay etti. Bunun üzerine Allah, *Hayır, Kıyâmet Günü'ne yemîn ederim. (.....) İnsan, onun kemiklerini asla toplayıp bir araya getirmeyeceğimizi mi zanneder?* buyurdu.

Allah, onu olduğu gibi tekrar dirilteceğine yemîn ettikten sonra şöyle buyurdu:

4. *Evet, parmak uçlarını bile toplayıp düzenlemeye kadiriz* {yani, parmakları el ayasına yerleştirmeye ve bunu tıpkı bir devenin parmakları gibi yapmaya da kadiriz –böylece, hayatta olduğu sürece bunlardan faydalanamayan deve gibi, o da bunlardan faydalanamaz–}.

Bu âyet Adî b. Rabî‘a ile el-Ahnes b. Şerik hakkında inmiştir.

Allah devamla şöyle buyurmaktadır:

5. *Fakat insan* {yani, Adî b. Rabî‘a} *önündeki ile fâcir olmak ister* {yani, önceden ma‘siyet işlemeyi, gün be gün tevbe edeceğim diyerek kötü ameli üzerinde ölünceye kadar tevbeyi ertelemeyi ister ve sonunda ölüm, (geleceğini) helâk eder}.

6. {Adî b. Rabî‘a, yalanlamak amacıyla} *“Kıyamet Günü ne zamandır?” diye sorar.*

Allah o güne dair haber vererek şöyle buyurmaktadır:

7. *Göz kaydığı zaman* {yani, dünyada iken bu günü inkâr edip, kâfir olduğundan ötürü göreceği acayip şeylerden ötürü göz kayacak ve kapağı dahi oynamayacaktır –çünkü dünyada iken “Kıyâmet Günü olmayacaktır” diyordu–}...

Benzeri bir buyruk da, Kâf sûresindedir.[1]

1 Bkz. Kâf, 50/22.

8. *...ay tutulduğu* {yani, ışığı gittiği} *zaman,...*

9. *...güneş ve ay* {Kıyâmet Gününde mahlukatın önünde ayakta birbirine bağlanmış iki inek gibi} *bir araya getirildiği zaman.*

10. *O gün* {Kıyâmet Günü'nü yalanlayan} *insan, "Kaçış nereye"* {yani, kendimi kurtarabilmem için nereye kaçabilirim} *der.*

11. *Hayır, o gün bir vezer yoktur* {yani, seni koruyacak bir dağ bulunmayacaktır –dağın, sığınılan yüksekçe yerine "vezer" denilir–}.

12. *O gün karar kılınacak yer Rabbinin huzurudur* {yani, o gün sonunda Allah'ın huzuruna varılacaktır. O'ndan başka bir yere gitmeye imkân bulunmayacaktır}.

13. *O gün insana* {âhireti için} *önden yolladığı şeyler ile geriye* {yani, dünyasında ölümünden sonra} *bıraktığı* {yani, hayır ya da şer bıraktığı ve ondan sonra birtakım kimselerin izlediği} *şeyler haber verilir.*

Allah devamla şöyle buyurmaktadır:

14. *Doğrusu şu ki, insan kendi nefsine karşı bir basîrettir* {yani, onun bedeni ve organları aleyhinde şâhidlik edecektir}.

Dilleri, yaptıkları şeyleri gizleyince (bkz. el-En'âm sûresi[2]), Allah dillerini mühürleyecek (bkz. Yâ-Sîn, 36/65) de azaları konuşacak ve –bu sûrede belirtildiği üzere– dillerinin, şirk koştuğuna dair tanıklık edecek. İşte o vakit, insan için kendi öz nefsinden daha üstün bir şâhid bulunamaz. İşte, *Doğrusu şu ki, insan kendi nefsine karşı basîrettir* buyruğu ile, *Bugün kendine karşı iyi bir hesablayıcı* {yani, şâhid} *olarak kendin yetersin* (el-İsrâ, 17/14) buyruğu bunu dile getirmektedir.

15. *Bütün mazeretlerini ortaya koysa bile* {yani, delillerini ortaya koysa bile ona fayda vermeyecektir ve bedeni kendi aleyhine şâhidlik edecektir}.

16. *Onu çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma.*

17. *Çünkü* {ey Muhammed,} *onu* {kalbinde} *toplamak ve okutmak Bize aittir* {yani, onu öğreninceye, kalbinde hıfzedip belleyinceye kadar Biz sana okutacağız}.

2 Muhtemelen el-En'âm, 6/125'e işaret etmektedir.

18. *O halde Biz onu okuduğumuz zaman* {yani, onu sana tilavet ettiğimiz zaman: Cibrîl (a.s) onu sana okuduğunda} *sen onun okumasına uy* {yani, içinde bulunanlara tâbi ol}.

Cibrîl (a.s), Nebî'ye (s.a) vahiy getirip okuduğunda, Nebî (s.a) belleyememek korkusuyla Cibrîl vahyi henüz bitirmeden okumaya çalışıyordu. Allah, *Onu çabuklaştırmak için* {yani, Cibrîl sana vahyi bitirmeden önce Kur'ân'ı okuyarak} *dilini onunla kıpırdatma, çünkü onu* {kalbinde} *toplamak ve* {ezberleyinceye kadar sana} *okutmak Bize düşer* buyurdu.

19. *Sonra onu beyan etmek de Bize aittir* {yani, ondaki helâl ve haramları sana açıklamak da Bize düşer}.

Nitekim Allah, *Tezekki eden ve Rabbinin adını anıp namaz kılan felah bulmuştur* (el-A'lâ, 87/14-15) buyurmaktadır.

Allah bu sûrede de şöyle buyurmaktadır:

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ
﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا
فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾ كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ
الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾
فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰى اَهْلِهِ يَتَمَطّٰى
﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾

20. *Hayır, hayır* {ey Mekke kâfirleri, siz zekat vermiyor, namaz kılmıyorsunuz ve} *çabucak geçeni* {yani dünyayı} *seviyorsunuz.*

21. *Ve âhireti* {yani, onun için amelde bulunmayı} *bırakıyorsunuz* {yani, dünya hayatını âhirete tercih ediyorsunuz, âhireti istemiyorsunuz}.

Benzeri bir buyruk da İnsan" sûresindedir:[3] *Hayır siz çabucak geçeni seviyorsunuz ve âhireti bırakıyorsunuz.*[4]

3 Bkz. el-İnsan, 76/27. (Çeviren)

4 Doğrusu, el-Kıyâme sûresi (20-21 âyetler) olmalıdır. [Bununla birlikte, bir ön-

22. *O gün yüzler vardır ki apaydınlıktır* {–yüzlerin güzelliği ve beyazlığı anlatılmaktadır– bunları nur kaplayacaktır}.

23. *Rabb'lerine bakıcıdırlar* {yani, Allah'a gözleriyle bakacaklardır}.

24. *Ve o gün asık* {yani, rengi, beti benzi değişmiş} *nice suratlar vardır.*

25. *Kendilerine bir fâkira* {yani, büyük bir kötülük} *yapılacağını zanneder* {yani, bilir, anlar}.

26. *Hayır* {o, kıyâmete dair bu anlatılanlara îmân etmiyor}. *Köprücük kemiğine gelip dayandığında,...*

27. *...denilir: "Bir okuyacak yok mu?"*

28. *Artık bunun gerçekten bir ayrılık olduğunu zannedecek* {yani, dünyadan ayrılmakta olduğunu anlayacak}.

29. *Bacaklar birbirine dolaşacaktır* {yani, dünya işi, âhiret ile iç içe girmiş ve her ikisi tek birşey haline gelmiş olacaktır}.

30. *İşte o gün sevk yalnız Rabbinin huzuruna olacak* {yani, âhirette sonunda Allah'ın huzuruna varılacaktır. Oradan başka yere gidiş yoktur}.

31. *O tasdik de etmemiş, namaz da kılmamıştı* {yani, Ebû Cehl Kur'ân'ı tasdik etmediği gibi, Allah için namaz da kılmadı}.

32. *Fakat yalanlamış ve yüz çevirmişti* {yani, Kur'ân'ı yalanlamış ve îmândan yüz çevirmişti, îmâna arkasını dönmüştü}.

33. *Sonra da gerine gerine ehlinin yanına gitmişti* {yani, böbürlenerek gerinerek onlara gitmişti}.

İşte Mahzûm oğullarından el-Muğîre b. 'Abdullâh b. Ömer'in oğulları da böyle idiler; büyüklenerek, böbürlenerek yürürlerdi.

34. *Sana layıktır, evet sana layıktır.*

---

ceki notta işaret olunan el-İnsan, 76/27 âyeti, *Gerçekten bunlar o çarçabuk geçeni severler, ama ağır bir günü arkalarına bırakırlar* (el-İnsan, 76/27) şeklinde olup lafzen bu âyete yakındır. Muhtemelen müstensihler bu benzerlik dolayısıyla el-Kıyâme sûresindeki bu âyetleri tekrar yazmışlardır. (Çeviren)]

35. *Sonra yine sana layıktır. Tekrar tekrar sana layıktır.*

Bu, tehdit arkasına tehdittir. Bununla Ebû Cehl'in, Nebî'yi (s.a) öldürmekle tehdit etmesi kasdedilmektedir. Ebû Cehl Nebî'yi (s.a) öldürmekle tehdit etmişti. Nebî (s.a) de el-Batha'da Ebû Cehl'in yakasını tutmuş, göğsünden iterek, “Sana layıktır, evet sana layıktır, sonra yine sana layıktır, tekrar tekrar sana layıktır” demişti. Ebû Cehl, “Beni bırak, sen de Rabbin de bana hiçbir şey yapamazsınız. Kureyş de biliyor ki ben Batha'da olanların en güçlüleri ve en kerîmleriyim. Ey Ebû Kebşe'nin oğlu! Sen neyle beni korkutuyorsun?” demiş, sonra da çekilip evine gitmişti. İşte bundan önce geçen, *Sonra da gerine gerine ehlinin yanına gitmişti* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Sonra Allah şöyle buyurmaktadır:

أَيَحْسَبُ
الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ
كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

36. *Yoksa insan başıboş bırakılacağını mı sanır* {yani, amelinden ötürü hesaba çekilmeyerek, kendisine ilişilmeyeceğini mi zanneder}?

Bununla ve sûrenin sonuna kadar gelen buyruklarla kasdedilen kişi Ebû Cehl'dir.

37. *O* {yani, bu insan} *dökülen meniden bir nutfe değil miydi?*

38. *Sonra o* {nutfenin ardından} *bir aleka oldu, sonra* {Allah onu} *yaratıp, düzenledi.*

39. *Ondan erkek ve dişi iki sınıf yarattı.*

40. *Bu ölüleri diriltmeye* {yani, bu insanın yaratılışını ilk başlatanın ölüleri diriltmeye} *kudreti yetmez mi* {yani, ölümden sonra diriltmeye kadir değil mi}?

76. EL-İNSAN SÛRESİ

Mekke'de inen el-İnsan sûresi, 31 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا خَلَقْنَا
الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ اِنَّا
هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا۟
وَاَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *İnsan üzerinden öyle uzun süre geçti mi* {yani, öyle bir süre geçmiştir}, *ki o anılmaya değer bir şey değildi.*

Bununla, Âdem'in (a.s) bir zamanlar anılmaya değer bir şey olmadığını kasdetmektedir. Allah gökleri ve oradakileri, yeri ve oradaki cinleri Âdem'i (s.a) yaratmadan 21.000 yıl önce yaratmıştır. Bunlar Âdem'i tanımıyorlar, onu anmıyorlardı bile. Cinler yeryüzünde belli bir süre sakin oldular. Sonra Allah'a isyan ettiler, biri diğerine zarar vermeye başladı. Bunun üzerine Allah, “el-cinn” denen meleklerden bir kabileyi üzerlerine gönderdi. Aralarında –adı “el-Hâris” olan– İblis de vardı. Bunlar onları kovaladılar ve nihâyet yerden çıkartıp, güneşin arkasında ve dibinde battığı bir dağ olan “hicab”ın arkasındaki karanlığa sıkınmak zorunda bıraktılar. Bu dağ ile kaf dağı arasında, tamamıyla karanlık ve koyu bir su olan bir yıllık mesafe vardır.

Sonra İblis ve askerleri yeryüzünü temizlediler, bir süre de Allah'a ibâdet ettiler. Allah Âdem'i (s.a) yaratmak isteyince onlara, “Ben yeryüzünde Bana ibâdet edecek, yeryüzünü temizleyecek halife(ler) yaratacağım” diye vahyetti. Onlar da –İblis de aralarında olduğu halde– Allah'a, “Rabbimiz! Sen orada fesad çıkartacak, yani isyankarlık edecek, cinlerin yaptıkları gibi kanlar dökecek birisini mi yaratacaksın?” dediler. Onlar bunu gaybı bildiklerinden dolayı değil, Rabb'lerine isyan eden cinlerin bildikleri hallerine göre söylediler. Ardından da, “Oysa biz hamdinle Seni tesbih ediyor, takdis ediyoruz, yani Senin için arzı tertemiz ediyoruz” dediler. Allah onlara, “Gerçek şu ki Ben sizin bilme-

diklerinizi bilirim" dedi. Sonra Allah, "Ey Cibrîl! Bana bir çamur getir" dedi. Cibrîl (a.s) yere inip, Ka'be'nin altından –ki yerin edimidir–[1] toprak aldı. Sonra bu toprağın üzerine su döktü. Çamur kokuncaya kadar onu bir süre bıraktı da üstü sıcak bir çamur, altı kokan cıvık bir çamur oldu.

Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl Mukâtil b. Süleyman'dan, o 'Amr b. Şu'ayb'tan, o babasından, o dedesinden rivâyet ettiğine göre Rasûlullâh (s.a), "Bu çamurun sıcak kalan kısmı ashâbu'l-yemîndir. Aşağıda kalan cıvık kısmı ise ashâbu'ş-şimaldir" demiştir.

İmriu'l-Kays b. Âbis el-Ketemî ve Yahudi Mâlik b. ed-Dayf, Rasûlullâh'ın (s.a) huzurunda Âdem (a.s) ve onun yaratılışı ile ilgili tartıştılar. Mâlik b. ed-Dayf, "Biz Tevrat'ta Allah'ın Âdem'i göklerle yeri yarattığı zaman yaratmış olduğunu görüyoruz" dedi. Allah da Yahudi Mâlik b. ed-Dayf'ı yalanlamak üzere, *İnsan üzerinden öyle uzun bir süre geçti değil mi? Ki o anılmaya değer bir şey değildi* buyruğunu indirdi. "Uzun bir süre" ile, 21.000 yıl kasdedilmektedir. Bu da, göklerle yerin yaratılışından sonra üç tane 7.000 demektir.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

> 2. *Gerçekten Biz insanı karışık bir nutfeden* {yani, sudan: erkek ve kadının suyundan} *yarattık. Onu sınar dururuz...*

Erkeğin suyu ile kadının suyunun birbiriyle karışmasına "el-meşc" denilir. Erkeğin suyu katı ve beyaz olup sinir, kemik ve güç ondan olur. Kadının nutfesi ise ince ve sarı olup et, kan, saç ve tırnak ondan olur. Her iki su birbiriyle karışır. İşte "el-emşac" budur.

Buyrukta bir takdim vardır. Buna göre mana, "Biz onu işiten ve gören yaptık ki sınayalım diye" şeklinde olur.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

> ...{Nutfeden sonra} *onu işiten ve gören yaptık* {amel ile onu sınayalım diye, yani onu önce nutfe, sonra aleka ve mudğa yaptık. Su ve kandan sonra da insan oldu ve Biz onu ölü bir nutfe iken işiten ve gören yaptık}.

---

[1] "Edim", yerin ve semânın görünen kısmı, tabaklanmış deri gibi anlamlara gelir. (Çeviren)

3. *Gerçekten Biz onu o yola hidâyet ettik* {yani, dalâlet ve hidâyet yolunu gösterdik}. *İster şükredici* {yani, güzel yaratması dolayısıyla Allah'ı tevhîd edici: Allah'a şükredici} *olsun, ister kefûr olsun* {yani, bu nimetleri Allah'tan başkasından bilerek O'nu tevhîd etmesin}.

Sonra Allah Teâlâ, yarattıklarından güzel işler yapanların karar kılacakları yeri ve Yüce Allah'ı inkâr ile kâfir olup, O'ndan başkasına ibâdet edenlerin karar kılacakları yeri söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

4. *Gerçekten Biz* {âhirette} *kâfirlere* {yani Allah'ın nimetine karşı nankörlük edenlere} {boyunları için} *zincirler,* {elleri için} *bukağılar ve bir saîr* {yani, asla sönmeyen alevli bir ateş} *hazırlamışızdır.*

Her zincirin uzunluğu, insan oğlunun ilk yaratılışı dönemlerindeki uzun boylu bir adamın zirai ile yetmiş ziradır.

Bana babam –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl Mukâtil b. Süleymân'dan, o ed-Dahhak b. Müzâhim el-Horasanî'den, o 'Alî b. Ebî Tâlib'ten (a.s) rivâyet ettiğine göre Rasûlullâh (s.a) şöyle buyurdu: "Eğer cehennem zincirlerinden bir tek halka bir dağın zirvesine konulacak olursa, kurşunun eridiği gibi eriyiverirdi. Peki, ya ey Âdemoğlu! O yalnızca senin üzerinde olacağı vakit halin ne olacak?"

Sonra Allah nimetlere şükredenler için hazırladıklarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

5. *Kuşkusuz ki ebrâr* {yani, Allah'a itaatkâr ve şükredici olanlar: Ebû Bekir, Ömer, Osman, 'Alî, Selman el-Fârisî, Ebû Zerr el-Ğıfarî, İbn Mes'ûd, Huzeyfe b. el-Yeman, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah, Ebu'd-Derdâ ve İbn 'Abbâs (gibileri)} *kâfûr karıştırılmış bir kaseden* {şarab} *içerler.*

İşte bu ebrar, yani 'Alî b. Ebî Tâlib ve benzerleri Allah'a şükredenler olup, kâfûr karıştırılmış bir şarabtan içerler.

Arkasından Yüce Allah kâfûru söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا
وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾
إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ
وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾
مُّتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ
ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ
وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ
فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾

6. *Allah'ın kullarının kendisinden* {şarab} *içtikleri ve diledikleri gibi akıttıkları bir pınardır.*

Allah'ın velîleri [dostları] bu şaraba (su) karıştırırlar. Sonra kâfûr gibi soğuk, zencefil tadında, misk kokusunda olan bu su getirilir. Ancak söz konusu edilen misk, dünyadakilerin miski olmadığı gibi, zencefil ve kâfûr da dünyadakilerin ki gibi olmayacaktır. Ancak Allah, nezdinde bulunan lütufları dünya ehlinin yanında bulunanlar ile nitelendirerek kalblerin bunu kavramasını sağlamış olmaktadır.

Sonra Allah onların güzelliklerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

7. *Onlar adaklarını eksiksiz yerine getirirler* {yani, Allah için bir adakta bulunduklarında ve Allah da ihtiyaçlarını karşıladığında, yapmış oldukları adağı Allah için eksiksiz yerine getirirler} *ve kötülüğü yaygın* {yani, göklerle yerdekiler arasında şerri yaygın} *bir günden* {yani, Kıyâmet Gününden} *korkarlar.*

Çünkü semâ çatlamış, yıldızlar darmadağın olmuş, melekler dehşete kapılmış, güneş tortop edilmiş, ayla birlikte nurları söndürülmüş,

yer değiştirilmiş, dağlar savrulmuş, sular yerin dibine çekilmiş, yerin üzerinde bulunan dağ, bina. ağaç ve benzeri her şey kırılıp dökülecektir. Bundan dolayı Kıyâmet Gününde şer alabildiğine yayılacaktır.

8. *Yemeğe olan sevgiye* {yani, yemeğe olan sevgilerine} *rağmen miskine, yetime* {yani, anası-babası bulunmayana} *ve* {müşriklerden olan} *esire yemek yedirirler.*

Âyet, Ensâr'dan Ebu'd-Dahdah hakkında inmiştir. 'Alî b. Ebî Tâlib (r.a) hakkında indiği de söylenir. Şöyle ki: O bir gün oruç tutmuştu. Orucunu açmak isteyince bir dilenci gelip, "Yanınızda ne varsa bana akşam yemeği olarak yedirin, çünkü ben bugün hiçbir şey yemedim" dedi. Ebu'd-Dahdah yahut 'Alî, hanımına "Kalk, bir ekmeği tirit yap, üzerine de et suyu dök ve buna ver yesin" dedi. Hanımı denileni yaptı. Aradan fazla bir vakit geçmeden yetim bir cariye gelerek, "Bana yiyecek bir şeyler verin. Ben zayıf birisiyim. Bugün hiçbir şey yemedim" dedi. Ebu'd-Dahdah dedi ki: "Ey Umm ed-Dahdah! Kalk bir ekmekten tirit yap ve bu cariyeye ver yesin. Allah'a yemîn ederim ki bu cariye bundan önceki yoksuldan buna daha fazla hak sahibidir." Onlar bu durumda iken kapıya esir bir dilenci geldi ve şöyle seslendi: "Ülkenizde yabancı olan birine akşam yemeği verin. Ben elinizde bulunan bir esirim. Açlık beni bitkin düşürdü. Sizi azîz kılan, beni de zelîl eden hakkı için bana yiyecek bir şeyler verin." Ebu'd-Dahdah dedi ki: "Ey Umm ed-Dahdah! Haydi kalk, bir ekmeği tirit yap, şu yabancı esire ver yesin. Çünkü bu diğerlerinden daha hak sahibidir." Böylece dört ekmeklerinden üçünü verdiler. Allah yaptıklarından dolayı onları övmek üzere haklarında, *Yemeğe olan sevgilerine rağmen yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler* buyruğunu indirdi.

9. *Biz size ancak Allah'ın vechi* {yani, rızası} *için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne bir teşekkür* {yani, bundan dolayı bizi övmenizi} *isteriz.*

10. *Çünkü biz asık suratlı bir günde* {yani, darlık ve sıkıntı gününde} *Rabbimizden korkarız.*

el-Ferrâ ve Ebû 'Ubeyde şöye demiştir: *"'Abûs,* "darlığı ve sıkıntısı en ileri dereceye varmış gün" demektir. *Kamtarîr* ise, "alnın terleyip, terin aşırı dehşetten ötürü gözlerin arasından akması" halidir."

Allah onların yaptıklarını mükâfaatla karşılayacağını belirterek şöyle buyurmaktadır:

> 11. *Bundan dolayı Allah da bugünün* {yani, Kıyâmet Gününde cehennemin} *şerrinden onları koruyacak ve onlara* {yüzlerde} *bir güzellik ve* {kalblerde} *bir sevinç verecektir.*

Müslüman Kıyâmet Gününde kabrinden çıktığı vakit önüne bakacak. Karşısında, üzerinde beyaz elbiseler, başında bir taç bulunan ve yüzü güneş gibi gülen hoş tabiatlı bir insan görecek. Ona bakıp duracak, nihâyet ona yaklaşacak ve "Selam sana ey Allah'ın velîsi!" diyecek. O da, "Ve aleykesselâm, kimsin ey Allah'ın kulu? Yoksa meleklerden bir melek misin?" diyecek. O, "Allah'a yemîn ederim ki hayır" diyecek. "Peki sen enbiyadan bir nebî misin?" diye soracak. O, "Allah'a yemîn ederim ki hayır" diyecek, "Sen mukarreblerden misin?" diyecek. O, "Allah'a yemîn ederim ki hayır" diyecek. "Peki sen kimsin?" diye soracak. O, "Ben senin Sâlih amelinim. Sana cenneti ve cehennem ateşinden kurtuluş müjdesini veriyorum" diyecek. Ona, "Ey Allah'ın kulu! Allah'ın bilgisi ile mi bana bu müjdeyi veriyorsun?" diye soracak. O, "Evet" diyecek. "Benden ne istiyorsun?" diye soracak. O, "Bana bin" diyecek. "Sübhanallah! Senin gibi birisinin üzerine binilmemelidir" diyecek. O, "Hayır. Ben dünya yurdu boyunca sana binmiştim, şimdi Allah'ın rızası için senden bana binmeni istiyorum" diyecek. O da ona binecek. Ona, "Korkma, cennete kılavuzun benim" diyecek. İşte bunun sevinci yüzüne akseder ve yüzü sevinçten parıldar. Kalbindeki nur ve sevinç görünür. İşte, *Onlara bir güzellik ve bir sevinç verecektir* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Kâfire gelince, o da kabrinden çıktığı vakit önüne bakacak ve çirkin suratlı, göğermiş gözlü, kara yüzlü, karanlık bir gecede kabirden daha kara bir adamla karşılaşacak. Elbiseleri kapkara olup, azı dişleri yere kadar ulaşacak, yer onu sarsacak, leşten daha kötü kokacak. "Ey Allah'ın düşmanı! Sen kimsin?" diye soracak ve yüzünü ondan başka tarafa çevirmek isteyecek. Ancak o kara adam, "Ey Allah'ın düşmanı! Bana gel. Bugün ben sana aidim" diyecek. "Be adam! Sen bir şeytân mısın?" diye soracak. O, "Allah'a yemîn ederim ki hayır, fakat ben senin amelinim" diye cevab verecek. "Be adam! Benden ne istiyorsun?" diye soracak. O, "Senin sırtına binmek istiyorum" cevabını verecek. "Allah

aşkına yavaş ol, beni bırak, çünkü sen herkesin gözü önünde beni rezil edeceksin" diyecek. "Allah'a yemîn ederim ki başka çaren yok. Sen (dünyada iken) daima sırtıma bindin, bugün de ben senin sırtına bineceğim" diye karşılık verecek. Böylece ameli onun sırtına binecek. İşte, *Günahlarını sırtlarına yüklenmiş olacaklar. Dikkat edin taşıdıkları yük ne kötüdür!* (el-En'âm, 6/31) buyruğu buna işaret ediyor.

Sonra Allah, velîlerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

12. {Bu müjdeden sonra belalara} *sabretmeleri sebebi ile de onları cennet ve ipek ile mükâfaatlandıracaktır* {yani, onlar cennette nimetlere mazhar olacaklar, ipekler giyecekler}.

13. *Orada* {üzerlerinde örtüler bulunan} *tahtlara yaslanırlar. Orada güneş de görmeyecekler* {yani, güneşin sıcağı onlara değmeyecek}, *soğuk da* {yani, zemherir soğuğu da onlara dokunmayacaktır –çünkü cennette ne kış, ne de yaz vardır–}.

14. {Ağaçların} *gölgeleri üzerlerine yakınlaştırılmıştır.*

Cennet ehli, meyvelerden dilerlerse yatarak, dilerlerse oturarak, dilerlerse ayakta yiyeceklerdir. Yemek istedikleri vakit ağaçlar onlara yaklaşacak ve onlar da ağaçtan (diledikleri meyveyi) alacaklar. Sonra da ağaçlar doğrulacaktır. İşte, *Meyveleri ise alabildiğine boyun eğdirilmiş halde olacaklardır* {yani, dallarına olabildiğince boyun eğdirilecektir} buyruğu bunu anlatmaktadır.

15. *Etraflarında gümüşten kaplar ve billurdan testiler dolaştırılır.*

Ekvab [testiler], "kulpları bulunmayan, ağız kısımları yuvarlak olan testiler"e denilir. Bunların billurdan olduğu belirtilmekle birlikte, esasen gümüştendirler. Çünkü dünyadaki billur topraktandır. Cennetteki billur ise gümüştendir. Bundan dolayı Allah, "Billurdan" buyuruyor.

Sonra yeni bir ifadeyle şöyle buyurmaktadır:

16. *Gümüşten billurlar, miktarını kendilerinin tayin ettiği.*

Testilerin miktar ve ölçüleri kaplara göre takdir edilmiş, kaplar [kupalar] da hizmetçilerin ellerine ve içeceklerin içki ihtiyaçlarını karşılamalarına göre takdir edilmiştir. İşte, *Miktarlarını kendilerinin tayin ettiği* buyruğu bunu anlatmaktadır.

17. *Onlara orada bir kadeh* {yani, hamr [şarab]} *içirilir,...*

Esasen kaptaki her şarab, hamr da, ke's [kadeh] de değildir.

...*katkısı zencefil olan* {yani, kendisine zencefil katılmış gibi olan}.

18. *Orada selsebil diye adlandırılan bir pınar vardır.*

Bu pınar, Adn cennetinden akıp yanlarından her cennetten geçer. Sonra cennetin tamamı da onlara döner.[2]

19. *Etraflarında ölümsüz vildan* {yani, asla yaşlanıp saçları ağarmayan, ergenlik çağına varmayan çocuklar} *dolaşır; ölümsüz, ebedî kılınmış...*

Bunlar asla yaşlanmaz, hiç değişmeden, büyümeden hep bu hal üzere kalırlar.

...*Gördüğün zaman onları* {güzellikleri ve beyazlıkları itibariyle} *saçılmış inci sanırsın* {yani, sonsuz sayıda etrafa saçılmış inciyi andırırlar}.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ
خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾ إِنَّا نَحْنُ
نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ
آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

20. *Her nereye bakarsan orada* {yani cennette} *pek çok nimetler ve büyük bir mülk görürsün.*

Çünkü cennet ehlinden her birinin bir sarayı vardır. Bu sarayın içinde 70 saray vardır. Her sarayın da bünyesinde 70 ev vardır. Bu evler,

2 Bu cümle, muhakkikin belirttiğine göre bir başka nüshada, "cennetin nimetlerinin tamamı onlara döner" anlamında olup daha uygun görünmektedir. Buna göre, Adn cennetinden çıkıp, bütün cennetleri dolaştığı için diğer cennetlerdeki nimetlerin özelliklerini de taşıyarak gelir gibi bir mana anlaşılabilir. (Çeviren)

yüksekliği ve eni 1'er fersah olan bir inciden yapılmıştır. Üzerinde altından 400 kanat bulunur. Bu evlerin her birinde inci ve yakuttan çubuklarla dokunmuş bir taht, tahtın sağında ve solunda da, ayakları kırmızı yakuttan olan 1.000 kürsi bulunur. Tahtın üzerinde de 70 döşek vardır. Her döşek ayrı bir renkte olacak, o da bunların üzerinde soluna yaslanmış olarak oturacaktır. Üzerinde de ipekten 70 hulle bulunacak, tenine değeni de beyaz ipekten olacaktır. Alnı üzerinde zebercet, yakut ve çeşitli renkten mücevherat –ki her biri ayrı renktedir– yerleştirilmiş bir taç, başında da altından bir taç bulunacaktır. Bu taçta ise yetmiş zülüf bulunacaktır. Bunların her birinde de doğunun ve batının malları değerinde bir inci olacaktır. Elinde biri altından, biri gümüşten, biri inciden olmak üzere üç bilezik bulunacaktır. El ve ayaklarının parmaklarında altın ve gümüşten çeşitli şekillerde taşların bulunduğu yüzükler olacaktır. Önünde asla büyümeyecek ve yaşlanmayacak olan 10.000 hizmetçi bulunacak; önüne de 1 mile 1 mil boyunda kırmızı yakuttan bir sofra konulacaktır. Sofranın üzerinde altın ve gümüşten 70.000 kap bulunacak, her kapta da 70 çeşit yemek olacaktır. Eline aldığı bir lokma, hatırından geçen, canının çektiği bir hale dönüşür. Önünde ellerinde altından testiler ve beraberlerinde gümüşten kaplar bulunan gılman, bunların beraberlerinde de şarab ve su olacaktır. Cennetlik kişi, bütün yemek çeşitlerinden kırk adam kadar yemek yiyecektir. Her yemek çeşidinden doydukça, ona canının çektiği şarablardan bir içecek içirilecek. Sonra o geğirecek. Allah ona 1.000 türlü içecek iştahı yaratacak. Kapılardan kuşlar huzuruna asil develer gibi girecek ve önünde saf saf dizilip duracaklar. Her kuş kendini, oldukça zevk verici, neşelendirici, dünyadaki bütün şarkılardan daha güzel bir sesle nitelendirecek ve diyecek ki: "Ey Allah dostu! Beni ye, çünkü ben cennet bahçelerinden filan filan bahçede yayılıyordum." Ona karşı kuşların dili çözülür, başını kaldırıp sesi en güzel olanlarına, kendisini en güzel şekilde niteleyenlerine bakar ve arzular. Allah kalbinde neyi arzuladığını bilir de hemen o kuşların kimi kurutulmuş, kimi kızartılmış olarak sofraya konacak ve rengi kardan beyaz, tadı baldan tatlı olacaktır. Ondan doyuncaya kadar yedikten sonra kuş canlanır ve uçar; girdiği kapıdan çıkar gider. O tahtlar üzerinde otururken, zevcesi de ona karşı dönmüş olarak oturacak; yüzü yüzüne bakacak, yüzü son derece berrak ve beyaz olacaktır. Onunla cima etmek istediğinde ona bakacak, fakat yanına çağırmaya utanacak. Eşi kocasının kendisinden ne istediğini bilecek ve he-

men yanına yaklaşacak ve "Anam-babam sana feda olsun, başını kaldır da bana bak. Bugün sen benimsin, ben de seninim" diyecek. O da ilk insanlardan 100 erkeğin kuvvetiyle ve 40 erkeğin arzusuyla onunla cima edecek. Ona her yaklaştığında bakire olduğunu görecek. Kırk gün dahi onu unutmayacak. İşini bitirdiği vakit ondan mis gibi bir koku duyacak, ona olan sevgisi daha da artacak. Orada onun, o zevcesi gibi 4.800 zevcesi olacak; her zevcenin de 70 hizmetçi ve cariyesi bulunacaktır.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl Mukâtil'den, o ed-Dahhak b. Müzahim'den, o da 'Alî b. Ebî Tâlib'ten (a.s) tahdis edip dedi ki: "Cennetteki bir cariye yahut bir hizmetçi dünyaya gelecek olsa, yeryüzündekilerin hepsi tamamen yok oluncaya kadar onun uğrunda birbirleriyle çarpışırlardı."

Eğer huru'l-ıyn, yeryüzünde saçının örgülerini çözecek olsa, nurundan güneş sönerdi. Rasûlullâh'a, "Ey Allah'ın Rasûlü! Hizmet eden ile hizmet edilen arasındaki fark ne kadardır?" diye soruldu. "Nefsim elinde olana yemîn ederim ki, hizmet eden ile hizmet edilen arasındaki fark, yıldız ile dolunay kadardır.

['Ubeydullâh, Mukâtil'e kadar varan senediyle devamla] dedi ki: O tahtı üzerinde oturmakta iken Allah ona, bir melekle her biri ayrı renkte olan 70 hulle gönderir. Melekle birlikte teslim ve rıza da vardır. Melek gelir ve onun kapısı önünde durur. Onun hacibine [teşrifatçısına], "Allah'ın dostunun huzuruna girmek üzere bana izin ver. Ben âlemlerin Rabbinin ona gönderdiği elçisiyim" der. Hacibi, "Allah'a yemîn ederim, onunla konuşabilme imkânına sahib değilim, fakat ben haciblik görevinde benden üstte olan bir kimseye senden söz edeceğim" diye karşılık verir. Bu şekilde biri diğerine, gelen melekten bahseder, nihâyet 70 kapıdan sonra ona haber verilir, "Ey Allah'ın velîsi! Rabbu'l-ızze'nin elçisi kapıdadır" denir. O da, huzuruna girmesi için ona izin verir. Melek, "es-Selâmu 'aleyke yâ velîyallâh" [ey Allah dostu selâm sana]. Kuşkusuz Allah sana selâm ediyor. O senden razıdır" der. Eğer Allah onun ölmeyeceğini takdir buyurmamış olsaydı, sevinçten ölürdü. İşte, {Ey Muhammed!} *Nereye bakarsan orada pek çok nimetler* {yani içinde bulunduğu nimetler} *ve büyük bir saltanat görürsün* buyruğu bunu dile

getirmektedir. Çünkü Rabbu'l-ızze'nin elçisi bile onun huzuruna ancak izin alarak girebilecektir.

21. *Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır,...*

"Üzerlerinde" demesinin sebebi, tenine değen çamaşırın beyaz ipek oluşundan dolayıdır.

...gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir.

Bir başka âyette ise, *Orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler* (el-Hacc, 22/23, Fâtır, 35/33) buyurulmaktadır. O halde bu bilezikler üç çeşittir.

...ve Rabb'leri onlara son derece temiz bir şarab içirmiştir.

Çünkü cennetin kapısında, dibinden iki pınar fışkıran bir ağaç vardır. Kişi sıratı geçip bu pınara ulaşınca, bunlardan birine girer ve yıkanır. Oradan boyu Âdem (a.s) kadar: 70 zira olarak çıkar. Yaşı da Meryem oğlu Îsâ yaşında: 33 yaşında olur. Erkekleri ve kadınları ile cennet ehlinin hepsi aynı ölçülerde olacaktır. Küçükleri 33 yaşına kadar büyür, ihtiyarları da 33 yaşına kadar küçülür. Erkekleriyle kadınlarıyla hepsi Ya'kûb oğlu Yûsuf –ikisine de selâm olsun– kadar güzel olacaklardır. İkinci pınardan içtiği vakit, kalbindeki kin, üzüntü, kıskançlık, keder temizlenip gidecek ve o su ile Allah kalbini ak-pak edecektir de kalbi Eyyûb'un (a.s) kalbi gibi, dili Muhammed'in (s.a) dili gibi: Arabça olacaktır. Sonra kapıya varana kadar giderler. Cennet bekçileri onlara, "Temizlendiz mi?" diye sorarlar. Onlar, "Evet" cevabını verirler. Cennet bekçileri, "Ebedîler olarak buraya girin" derler ve daha cennete girmeden onlara ebedîlik müjdesini verirler. Cennet kapısından ilk içeri girdiğinde beraberinde dünyadaki kiramen katibin iki melekle girer. Karşısında kırmızı yakuttan bir deve bulunan bir melek görür.[3] Bu devenin de yuları yeşil yakuttandır. Deve yeşil yakuttan ise, yuları kırmızı yakuttan olur. Devenin üzerindeki eğerin ön ve arka tarafı inci ve yakut, üzerinde oturulan orta kısmı ise altın ve gümüş olacak; beraberinde de 70 hulle bulunacaktır. Bu hulleleri giyecek ve başına taç konulacak; beraberinde de sarmalanmış inci gibi 10.000 hizmetçi olacaktır. "Ey Allah'ın velîsi! Bin, bu senindir. Ayrıca sana onun bir misli daha vardır" dene-

3 Metindeki ibarenin anlamı aynen bu şekildedir. (Çeviren)

cek. İki kanadı olduğu halde o deveye binecek. Attığı her adım, gözünün değdiği son noktaya olacak; önünde 10.000 köle ve beraberinde dünyada onunla birlikte olan 2 melek olduğu halde deve üzerinde yol alacak. Nihâyet saraylarına gelip inecek.

22. *İşte bu sizin için* {amellerinize karşılık} *bir mükâfaattır. Sizin sa'yiniz* {yani, ameliniz} *meşkurdur* {yani, Allah amellerinizi karşılıksız bırakmamış ve karşılıklarında cenneti vermiştir}.

23. *Hiç şüphesiz ki Kur'ân'ı Biz sana kısım kısım indirdik.*

24. *O halde Rabbinin hükmüne sabret* {yani, Allah seninle Mekkeliler arasında hüküm verinceye kadar sabret: sana ağır söz söylenirse sen karşılık verme, vurulursa kinlenme, öfkelenme} *ve onlardan günahkâr* {yani, el-Velîd b. el-Muğîre b. Hişâm el-Mahzûmi'ye} *yahut kefûr hiçbir kimseye* {yani, 'Utbe b. Rabî'a'ya} *itaat etme.*

Âyetteki "ev" [yahut] edatı, sıladır.

'Amr b. Umeyr b. Mes'ûd es-Sakafî'nin de bulunduğu Daru'n-Nedve'de 'Utbe b. Rabî'a ile baş başa kalmışlardı. "Ey Muhammed! Sen bize babalarının ve dedelerinin dînini niçin terk ettiğini bildir" dediler. el-Velîd b. el-Muğîre, "Eğer mal istiyorsan, bu söylediklerinden vazgeçmen şartıyla sana malımın yarısını vereyim" dedi. Ebu'l-Bahterî b. Hişâm, "Lât ve 'Uzzâ'ya yemîn ederim ki dîninden dönecek olursa, o'nu kızımla evlendiririm. Hiç şüphesiz kızım, kadınların en iyisi, en güzeli, en fasihi, en bilgilisidir, ki 'Uzzâ da bunu biliyor" dedi. Nebî (s.a) bunlara karşı sustu ve hiçbir cevab vermedi. İbn Mes'ûd es-Sakafî, "Ne diye bize cevab vermiyorsun? Eğer Rabbinin azabından ve seni yereceğinden korkuyor isen, ben seni himaye ederim" dedi. Nebî (s.a) güldü. Sonra da elbisesini toplayıp yanlarından kalkıp gitti ve kendi kendine, "Bunların sözleri güçlü, amelleri zayıftır" dedi. Bunun üzerine Allah, *Hiç şüphesiz ki Kur'ân'ı sana kısım kısım Biz indirdik* buyruğunu –buyrukta bir takdim ve tehir vardır– ve *Onlardan günahkâr yahut kefûr* {yani el-Velîd b. el-Muğîre ile Ebu'l-Bahterî b. Hişâm gibi} *hiçbir kimseye itaat etme* buyruklarını indirdi.

'Amr b. Umeyd b. Mes'ûd es-Sakafî hakkında da, *De ki: "Gerçek şu ki beni, evet beni Allah'tan kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığına-*

cak kimse de bulamam {yani, O'nun azabından yana kimse beni güvenlik altında tutamaz ve ben O'nun dışında kaçacak başka bir yer de bulamam}. *Ben ancak Allah'tan gelenleri ve O'nun risâletlerini tebliğ ediyorum* (el-Cinn, 72/22-23) buyurdu.

25. *Sabah ve akşam Rabbinin ismini zikret* {yani, sabah namazını kıldığın vakit tekbir ve Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına dair şehâdet ile O'nu an; akşam edip de akşam namazını kıldığın vakit O'nu tekbir et ve O'ndan başka hiçbir ilah olmadığına dair şehâdet getir}.

İşte bu, şirkten bir beri oluştur. Rasûlullâh (s.a) sabah namazını ve akşam namazını kıldıktan sonra üç defa tekbir getirirdi.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ يُحِبُّونَ
الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ
خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ
تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾
وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ
مَنْ يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣١﴾

26. *Gecenin bir kısmında da* {yani, akşam ve yatsı namazlarını kılarak} *O'na secde et* {yani, uyumadan önce O'nun için namaz kıl}. *Gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et* {yani geceleyin de namaz kıl}.

Geceleyin namaz kılmak, Nebî (s.a) için bir fariza idi: *Senin için bir nafile olmak üzere geceleyin teheccüd kıl.*

Sonra, az önce geçen, *Hiç şüphesiz ki Kur'ân'ı sana kısım kısım Biz indirdik. O halde Rabbinin hükmüne sabret* (el-İnsan, 76/23-24) buyruklarını tekrar söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

27. *Gerçekten bunlar* {sana küfrü emrederler ve} *o el-âcileyi* {yani dünyayı: altını, gümüşü, binayı, elbise ve bineği} *severler* {dünyadan başka bir şey onları ilgilendirmez}, *ama arkalarındaki* {yani, önlerindeki} *ağır bir günü bırakırlar.*

Kur'ân'da geçen "arkalarında" lafızlarının tümü "önlerinde" anlamındadır. "Ağır gün", denilmesi, haşredilecekleri, mevkıfte duracakları ve hesaba çekilecekleri vakit bu hallerin kâfirlere ağır gelecek olması sebebiyledir. Onlar sıratı 340 senede geçecekler. Allah'ın, *İşte o gün, oldukça zor bir gündür. Kâfirlere hiç de kolay değildir* (el-Müddessir, 74/9-10) buyruğu da bunu anlatmaktadır. Mü'mine gelince, Allah ona kabrinden çıkışını da, mahşere gelişini de, hesaba çekilişini de kolaylaştıracaktır. Sıratı da kolayca geçecektir.

> 28. *Onları* {annelerinin karnında nutfe iken} *Biz yarattık ve yaratılışlarını da pekiştirdik* {yani, gençlik dönemlerinde onları Biz güçlendirdik}...

Allah gençlikten daha güzel bir şey yaratmamıştır. Yüz nurlu, saç-sakal siyah, beden güçlüdür.

> ...*Dilediğimiz vakit de onlar gibilerini değiştiririz* {yani, saç ve sakallarının siyahlığını ve yüzün nurunu, ağarmış saçlar ve güçsüzlükle değiştiririz ve nihâyet ondan geriye sadece ağarmış saçlar kalır}.

Allah bunu bildiğinden şöyle buyurmaktadır:

> 29. *Kuşkusuz ki bu* {siyah saç, güzellik, çirkinlik} *bir tezkiredir* {yani, ibrettir}. *Artık kim dilerse Rabbine doğru bir yol alır* {yani, kim bundan ibret almak ister ve alırsa, Allah'a şükreder, O'nu tevhîd eder, cennete giden bir yol tutar}.

Sonra meşietin Kendisine ait olduğunu belirterek buyuruyor ki:

> 30. *Ama Allah dilemedikçe* {yani size cennete götüren amelde bulunmayı kolaylaştırmadıkça} *siz dileyemezsiniz* {yani, Rabbinize giden yolu tutamazsınız}. *Çünkü Allah* {cennet ehlini bilen} *alîmdir,* {bedbaht olanların aleyhine cehennem hükmünü veren} *hakîmdir.*

Sonra Allah ilmin ve kazanın [nihai hükmün] yalnız Kendisine ait olduğunu söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

> 31. *Dilediğini rahmetine* {yani, cennetine} *sokar. Zâlimlere* {yani, müşriklere} *gelince, onlar için elîm* {yani, can yakıcı} *bir azab hazırlamıştır.*

77. EL-MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke'de inen el-Mürselât sûresi, 50 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا
﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا
تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَٓاءُ فُرِجَتْ
﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ
﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِر۪ينَ
﴿١٧﴾ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٩﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Urf* {yani, ma‘rûf} *ile gönderilen* {melek}*lere;*

2. *Şiddetlice esen* {rüzgâr}*lara;*

3. *Neşrettikçe neşredenlere* {yani, Kıyamet Günü Âdemoğulları'nın amellerinin (yazılı olduğu sahifeleri) neşredenlere/açanlara};

4. *Fark ederek ayıranlara* {yani, Kur'ân hakk ile bâtılın arasını farketmiştir/ayırmıştır};

5. *Zikri bırakanlara* {yani, Cibrîl'e (a.s) –ki o zikri nebîlerin ve rasûllerin diline bırakır–}.

Yine, *Zikir okuyup duranlara* (es-Sâffât, 37/3) buyruğunda kasdedilen de Cibrîl'dir.

6. *Gerek bir mazeret, gerekse bir inzâr olmak üzere* {yani, Allah tarafından bir mazeret ve yarattıklarına bir nezîr olmak üzere}.

7. *Kuşkusuz* {Kıyâmete dair} *tehdit olunduğunuz şey elbette vâki' olacaktır* {yani, meydana gelecektir}.

Sonra o gün, olacak şeyler mutlaka olacaktır: *Muhakkak dîn vâki' olacaktır* {yani, hesab gerçekleşecektir}. (ez-Zâriyât, 51/6)

8. *Yıldızlar tams edildiği* {yani aydınlık ve parlak iken karardığı} *zaman;*

9. *Gök yarıldığı* {yani, içindeki meleklerin ve Rabbu'l-ızze'nin mahlukatın hesabını görmek için inmeleri için yarılacağı} *zaman;*

10. *Dağlar* {kökünden} *savrulduğu* {ve nihâyet ilkin olduğu şekilde yer ile dümdüz edileceği} *zaman;*

11. *Rasûllerin vakitleri geldiği*[1] {yani, toplandıkları, bir araya getirildikleri} *zaman.*

Sonra, yine takdimdeki [daha önce söz konusu edilen] Sâ'ate [kıyâmete] dönerek şöyle buyurmaktadır:

12. *Hangi güne geciktirildiler* {yani, bunların vadesi hangi günedir? –Kıyâmet Günü saatinedir, ki o gün melekler de toplanacaklardır–}.

13. *Fasl* {hüküm} *gününe.*

14. *Fasl gününü* {yani, o günün ne olduğunu} *sana ne bildirdi?*

Bu, kıyâmetin şiddetinin azametine dikkat çekmek içindir. Onlar bugünü yalanlamışlardı. Allah onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

15. *O gün* {ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanlara veyl olsun!*

16. {Ey Muhammed!} *Biz evvelkileri* {yani, daha önce Kıyâmet Gününü yalanlamış olanları} *helâk etmedik mi?* {yani, Ben onların kimini sayha/çığlık ile, kimini yerin dibine geçirmek suretiyle, kimini nesh [maymuna ve domuza dönüştürmek sûreti] ile, kimini gark [suda boğmak sureti] ile, kimini düşman ile helâk ettim}.

---

1 Âyetteki "uqqitet" lafzı, "Kıyâmet Gününde ümmetlerine karşı şâhidlikte bulunmak üzere hazır olacakları belirli vakitte geldikleri zaman" diye açıklanmıştır (*Mucemu Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerîm,* I, 42), ki Mukâtil'in, "toplandıkları, bir araya getirildikleri zaman" şeklindeki açıklaması, bununla daha iyi anlaşılabilir. (Çeviren)

17. *Sonra da arkadan gelenleri* {yani, Muhammed'i (s.a) yalanlayan Mekke kâfirlerini azab ile helâk etmek sûretiyle} *onların* {yani, öncekilerin} *arkasına takarız* {yani, azab ile bunu yaparız}.

18. *İşte Biz mücrimlere* {yani, mücrimlere: zâlim kâfirlere} *böyle yaparız.*

Allah, Muhammed'i (s.a) yalanlamamaları için Mekke kâfirlerini korkutmakta ve “Ey Mekke kâfirleri! Yalanlamaktan sakının, aksi takdirde önceki nesillere yaptığımızı size de yaparız” demek istemektedir.

19. *O gün* {ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanların vay haline!*

Sonra Allah onlara, ölümden sonra dirilişi yalanlamamaları ve ibret almaları için ilk yaratılışlarını beyan etmek üzere şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ
مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ
﴿٢٤﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا
فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ انْطَلِقُوا إِلَىٰ مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ انْطَلِقُوا
إِلَىٰ ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا
تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾

20. {Ey yalanlayanlar topluluğu!} *Biz sizi hakir* {yani, zayıf} *bir sudan* {yani, nutfeden} *yaratmadık mı?*

21. *Sonra onu* {yani, suyu/meniyi} *sağlam bir yerde* {yani, rahimde} *tuttuk.*

22. *Bilinen bir kadere* {yani dokuz aya} *kadar.*

23. *Biz takdir ettik* {yani, ceninin annesinin rahminde dokuz ay yahut ondan biraz az yahut bundan daha fazla kalmasını Biz takdir ettik}. *Ne güzel takdir edenleriz Biz!*

24. *Yalanlayanların o gün vay haline!*

25. *Biz arzı toplanma yeri kılmadık mı?*

26. *Dirilere de, ölülere de arzı bir toplanma yeri* {yani, o arzı sizin için, hayatta olanlarınızın üzerinde kaldığı/yerleştiği, ölülerinizi defnettiğiniz bir toplanma yeri} *kılmadık mı?*

27. *Orada sapasağlam ve yüksek dağlar* {yani, yerde kökü sağlam, kazıklar mesabesinde dağlar} *kıldık. Size tatlı bir su içirdik.*

28. {Ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanların o gün vay haline!*

Çünkü bütün bunları yaratanın Allah olduğunu bildikleri halde yalanlıyorlar.

29. *Haydi* {dünyada iken olmayacak diye} *yalan saymakta olduğunuz şeye* {yani, cehennem ateşine} *kalkıp gidin.*

Şöyle ki: Cehennemlikler cehenneme gidecekleri vakit cehennem uğuldayacak ve kızıp köpürecek. Ondan çıkan bir alev cehennemliklerin etrafını kuşatacak. Cehennem bir daha kızıp köpürecek ve ondan yine bir alev çıkacak, cehennemliklerin etraflarını kuşatacak. Üçüncü bir defa daha kızıp köpürecek, yine ondan bir alev daha çıkacak, bu da onların etrafını kuşatacak. Böylece etrafları ateşten bir sur ile kuşatılmış olacak. Cehennemden çıkan bir duman onların üstlerinde duracak. Cehennemlikler bunu bir gölge zannedecek ve ateşe karşı onun bir fayda sağlayacağını düşünecekler. Hep birlikte gidip onun altında gölgelenmek isteyecekler. Fakat etraflarını çeviren ateşten oluşan surdan daha sıcak olduğunu görecekler. İşte, *Haydi yalan saymakta olduğunuz şeye kalkıp gidin* buyruğu bunu anlatmaktadır. Onlar dünyada iken rasûlleri yalanladıkları ve âhirette azabın olmayacağını söyledikleri için bekçi melekler onlara, *Haydi yalan saymakta olduğunuz şeye kalkıp gidin* diyecekler.

30. *Haydi, üç şubeye ayrılmış bir gölgeye gidin.*

Çünkü o gölge, üç kısma bölünecektir.

31. *O gölgelendirici serin de değildir, alevlere karşı faydası da olmaz* {yani, etraflarını kuşatan o ateşten sura karşı da bir fayda sağlamaz}.

Sonra söz konusu gölgeyi zikrederek şöyle buyurmaktadır:

32. *Çünkü o her biri bir kasr kadar kıvılcımlar atar.*

“Kasr”, çölde görülen ağaç kütükleridir. Kış gelince bunların dalları koparılır ve kütükleri kalır. Soğuğun yakması nedeniyle kararırlar. Bunlar çölde, çöktürülen develeri andırır şekilde görülürler. İşte, *Çünkü o her biri bir kasr kadar kıvılcımlar atar* buyruğu bunu anlatmaktadır.

33. *Sarı erkek develeri andırır* {yani, onların her biri uzaktan siyah[2] deve gibi görülür}.

34. {Ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanlara o gün veyl olsun!*

Sonra söz konusu bu veylin ne zaman gerçekleşeceğini zikrederek şöyle buyurmaktadır:

35. *Bu onların konuşamayacakları bir gündür.*

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ
٣٦ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ٣٧ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ
وَالْأَوَّلِينَ ٣٨ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ٣٩ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ٤٠ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ٤١ وَفَوَاكِهَ مِمَّا
يَشْتَهُونَ ٤٢ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ٤٣ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ٤٤ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ٤٥ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ
مُجْرِمُونَ ٤٦ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ٤٧ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ
٤٨ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ٤٩ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ٥٠

36. *Onlara* {konuşmak için} *izin de verilmeyecek ki özür dilesinler* {yani, özür dilemeniz için izin verilmeyecektir}.

37. {Ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanlara o gün veyl olsun!*

38. *Bu* {veyl}, *fasl günüdür* {yani, Kıyâmet Günüdür: dîn günüdür. Ey Mekkeliler!} *Sizi de,* {sizden sonraki sair insanları da,} *evvelkileri de* {yani, sizden önce geçmiş ümmetlerden ölümden sonra dirilişi yalanlayanları da} *toplamışızdır.*

---

2 Arablar, siyah develerin rengini anlatırken “sarı” tabirini kullanırlar. Bkz. Kurtubî, XIX, 164 (Çeviren)

39. *Eğer bir keydiniz* {yani, hile ve tuzağınız} *var ise hemen o keydi bana yapın* {yani, hilenizi, çağrınızı ortaya koyun}.

40.{Ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanlara o gün veyl olsun.*

41. *Kuşkusuz ki takvâ sahibleri* {yani, muvahhidler} *gölgelerde ve pınar başlarındadır* {yani, cennetlerde: bahçelerde ve nimetler içinde olacaklardır –ki kasıt erkeklerin ince ve kalın ipekten, kadınların da harirden [katıksız halis ipekten] elbise giymeleridir–}.

42. *Arzu ettiklerinden meyveler arasındadırlar.*

43. *İşlediğiniz* {yani, dünyada iken yaptığınız hasenâtınız} *sebebi ile afiyetle yeyin-için.*

44. {Çünkü ey Muhammed,} *gerçekten Biz* {ümmetinden} *ihsan edicileri* {amelleri sebebiyle cennette} *böyle mükâfaatlandırırız.*

Sonra Allah Mekke kâfirlerine şöyle hitab etmektedir:

45. {Ölümden sonra dirilişi} *yalanlara o gün veyl olsun!*

46. *Az bir süre yeyin, faydalanın; çünkü siz mücrimlersiniz* {dolayısıyla sizden öncekilerin başına gelen azab sizin de başınıza gelecektir}.

47. *Yalanlayanlara o gün veyl olsun!*

48. *Onlara "Rükû edin"* {yani, beş vakit namazı kılın} *denildiği zaman rükû etmezler* {de, "Biz karşımızda putlar olmadıkça namaz kılmayız" derler}.

49. {Ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanlara o gün veyl olsun!*

50. *Artık bundan* {yani, bu Kur'ân'dan} *sonra hangi söze inanacaklar?*

78. EN-NEBE SÛRESİ

Mekke'de inen en-Nebe sûresi, Kûfiyyûna göre 40 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا
سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ
أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا
اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا
شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا
﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ
مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ
فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ
كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. {Ey Nebî! Bunlar} *birbirlerine neyi soruyorlar?*

2. *O büyük haberi* {yani, Kur'ân'ı}.

Âyet, Ebû Lubâbe ve arkadaşları hakkında inmiştir. Şöyle ki: Mekke kâfirleri Rasûllah'ın (s.a) huzurunda toplanıyorlar, o'nun anlattıklarını dinliyorlar, söylediklerine muhalefet edip o'nunla alay ediyor, onu küçümsüyorlardı. Bunun üzerine Allah, *Ey Muhammed! Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz vakit, onlar başka bir söze dalıncaya kadar yanlarında oturmayın* (en-Nisâ, 4/140) buyruğunu indirdi.

Daha sonra Rasûlullah (s.a) mü'minlerle konuşur ve onlara birşey anlatırken müşriklerden birini gördüğünde, o çekip gidinceye kadar konuşmasını keserdi. Bunun üzerine müşrikler, "Ey Muhammed! Daha önce bize anlattıklarını, cimrilik ederek anlatmaz mı oldun? Eğer bize

geçmiş nesillerden söz edecek olursan, şüphesiz senin anlattıkların hayret verici şeylerdir" dediler. O, "Hayır, Allah'a yemîn ederim ki bugünden sonra size birşey anlatmayacağım. Üstelik Rabbim bana bunu yasaklamış bulunuyor" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Allah, *Birbirlerine neyi soruyorlar? O büyük haberi* {yani, Kur'ân'ı} buyruğunu indirdi. Allah'ın, *De ki: "O büyük bir haberdir"* (Sâd, 38/67) buyruğu da buna benzemektedir. Çünkü o, Allah'ın kelamıdır.

3. *Ki onlar onun hakkında anlaşmazlık içerisindedirler* {yani, onlar neden Kur'ân'a dair sual soruyor, sonra da bir kısmı ona muhalefet ve inkâr ederken, bir kısmı onu tasdik ediyor da hakkında ihtilaf ediyorlar}.

Sonra onları tehdit ile korkutarak şöyle buyurmaktadır:

4. *Hayır, yakında* {Bedir'de öldürülecekleri, nefislerine zulmedenler olarak melekler yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alacağı vakit} *bileceklerdir.*

5. *Sonra yine hayır, onlar yakında bileceklerdir.*

Bu, tehdit üzerine tehdittir. Âyet, Arablardan iki kabile: Abdi Menaf b. Kusay ile Sehm b. 'Amr b. Husays b. Ka'b oğulları hakkında inmiştir.

Bunun bir benzeri de, *Çoklukla öğünüş sizi o kadar oyaladı ki...* (et-Tekâsür, 102/1) âyetidir.

Sonra Allah, –kıyâmeti ve ölümden sonra dirilişi yalanladıkları için– Kıyâmet Günü ölümden sonra tekrar diriltilecekleri hususunda ibretle düşünmeleri için yarattıklarını söz konusu etmekte ve zatını tazim ederek şöyle buyurmaktadır:

6. *Biz yeri bir beşik* {yani, bir döşek: beşyüz yıllık mesafe ile bir yaygı} *yapmadık mı?*

7. *Dağları da* {yer üzerindekilerle zeval bulmasın diye yerin üzerinde} *kazıklar* {(yapmadık mı?) Böylelikle yer karar kılmış oldu}.

Allah yeri yarattıktan sonra dağları yarattı.

8. *Sizi çift çift* {yani, erkekler ve dişiler olmak üzere siyah, beyaz, kırmızı, esmer gibi farklı sınıflar ve değişik diller konuşanlar olarak} *yarattık.*

Bütün bunlar Allah'ın azametini dile getirmektedir.

Arkasından Allah nimetini söz konusu etmek üzere şöyle buyurmaktadır:

9. *Uykunuzu bir dinlenme yaptık* {yani, gece geldiğinde uyku da gelip sizi bulur ve siz de dinlenirsiniz. Uyku olmasaydı, tutkudan ve maişet peşinde koşmaktan ötürü asla dinlenemezsiniz}.

"Subât" [dinlenme], bunu anlatmakta, çünkü hareketsiz bırakmaktadır. Uyuyan kimse de, aklı ermeyen bir ölü gibi "mesbût" [hareketsiz kalmış] demektir.

10. *Geceyi de bir elbise* {yani, bir mesken} *kıldık.*

Allah pek çok hayır ve şerri örtecek şekilde gecenin karanlığını size giydirmiş bulunmaktadır.

Allah'ın, *O kadınlar, o erkekler için bir libastır [elbisedir]* {yani, o kadınlar sizin için sükun bulacağınız bir yerdir} buyruğu da buna benzemektedir.

11. *Gündüzü de bir maîşet zamanı* {yani, maişetiniz için etrafa yayılacağınız vakit} *kıldık* {ki bunlar, Allah'ın üzerinizdeki nimetlerinden sadece ikisidir}.

Ardından Allah mülkünü [egemenliğini], ceberûtunu ve yüceliğini zikrederek şöyle buyurmaktadır:

12. *Ve üzerinizde sapasağlam yedi* {semâ} *bina çattık.* {Ey Âdemoğulları! Bu yedi gök sizin üzerinizdedir. Eğer isyan edecek olursanız bunların üzerinize yıkılmasından çekinin}.

Her semânın kalınlığı bir yıllık mesafedir. Her iki semâ arasındaki mesafe de bunun kadardır.[1]

Bunun bir benzeri de, *Andolsun ki sizin üstünüzde yedi yol yarattık* (el-Mü'minûn, 23/17) buyruğudur, ki Allah'ın "sapasağlam" buyruğu bunu anlatmaktadır.

13. *Ve hararet saçan bir kandil* {yani, güneşi ve onun aydınlatan nur ve sıcağını} *yarattık.*

---

1 Burada "bir yıllık mesafe" olduğu söylenmekte, daha önce ise "beşyüz yıllık mesafe" olduğu ifade edilmişti. Bura "beşyüz yıllık mesafe" anlamına tekabül eden kelime, düşmüş görünmektedir. Bkz. el-Mü'minûn, 23/17 âyetinin tefsiri ile er-Rahmân, 55/7 âyetinin tefsiri. (Çeviren)

Arkasından yine nimetlerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

14. *Ve sıkıştırılanlardan şarıl şarıl bir su indirdik* {yani, ardı arkasına çokça dökülen, çok miktarda yağmur indirdik}.

Bu da şöyle olur: Allah rüzgârları gönderir. Bunlar da dünya semâsındaki rızıklar denizinden suyu alır. Bu denizde bir damla su kaldığı sürece kıyâmet kopmayacaktır. İşte, *Rızkınız ve va'dolunduğunuz semâdadır* (ez-Zâriyât, 51/22) buyruğu bunu anlatmaktadır.

Dedi ki: Rüzgâr gelir ve bir su kaldırır. Ondan sonra ona yetişir, sonra yağmur yağar. Rüzgâr ve yağmur birlikte bulutların arasından çıkar.

15. *Onunla* {yani, yağmur ile} *tane* {yani, ekilen ve biçilen buğday, arpa, susam ve benzeri taneler}, *bitki* {yani, dağlarda, çöllerde yetişen ağaç ve ot gibi şeyler –bunlar yıl boyu kendiliklerinden biterler–} *çıkaralım diye.*

16. *Ve* {ağaçların çokluğundan ötürü} *birbirine sarmaş dolaş bahçeler.*

17. *Kuşkusuz ki fasl günü* {yani, yaratılmışlar arasında hüküm verme günü olan Kıyâmet Günü} *belirlenmiş bir vakittir.*

Bu, kâfir için belirlenmiş bir vakittir. Çünkü onlar, *Eğer doğru söyleyenler iseniz bu va'd ne zaman?* (Yâ-Sîn, 36/48) diyorlardı. Allah bugün için belirlenmiş olan vaktin gerçekleşeceğini haber vermektedir. İşte bugün ey kâfirler, fasl günüdür ve o vakit rasûller aracılığıyla size va'd ettiği şekilde amellerinizin karşılığını göreceksiniz.

Devamla şunu haber vermektedir:

18. *Sûra üfürülecek olan o günde...*

İsrafil (a.s) o gün sura üfürecek ve, "Ey çürümüş kemikler, ey parçalanmış olan damarlar, ey dağılmış olan etler, ey dökülmüş olan saçlar! Bir araya gelip toplanın ki size ruhunuzu üfleyelim, amellerinizin karşılığını verelim" diyecek ve sesini uzatıp duracak. Nihâyet bütün ruhlar karn'a [boynuza] toplanacak. O boynuzun uzunluğu göklerle yer kadardır. Ruhları siyah, beyaz, bedbaht ve mutlu olmak üzere arılar gibi çıkacaktır. Mü'minlerin ruhları semâdan Dımaşk'taki el-Camiye denilen bir vâdiye arılar gibi beyaz çıkacaktır. Kâfirlerin ruhları ise yerin en

alt tabakasından Hadramevt'te Beyahut adı verilen bir vâdiye simsiyah olarak çıkacaktır. Her ruhun kendi cesedini tanıması, insanın kendi evini tanımasından daha ileri derecededir.

...*siz hemen fevc fevc/kısım kısım* {yani, zümreler, fırkalar, ümmetler halinde} *geleceksiniz.*

Sonra İsrafil yedinci semânın üstünden inecek ve Beytu'l-Makdis'teki kayanın üzerine oturacak. Kâfirlerle mü'minlerin ruhlarını alıp, onları boynuza yerleştirecek. Bu boynuzun çapı 500 yıllık mesafedir. Karn'a [boynuza, sura] bir daha üfürecek ve ruhlar uçuşarak göklerle yer arasını kapatacaktır. Her ruh gidip kendi cesedine konacaktır. İnsanlar da kabirlerinden fevc fevc çıkacaklardır. İşte, *Siz hemen fevc fevc* geleceksiniz buyruğu buna işaret ediyor.

19. *Gök açılacak* {yani, yarılacak: gök sökülüp parçalanacak} *kapı kapı olacak* {yani, aralarında boşluklar bulunacak. Sonra kuzeyden soğuk bir rüzgâr gelecek, parçalar birbirinden ayrılacak ve kapılara benzer bir hal alacak}.

Allah onu, yağmurdan sonra açılmaya başlayan buluta benzetmektedir.

20. *Dağlar yürütülecek* {yani, yerlerinden koparılacak, Allah'ın haşyetinden göklerle yer arasında uçuşacak},...

Allah onların durumuna şöyle bir misal vermektedir:

...*bir serap olacak* {yani, çölde görülen ve susamış olanın su zannettiği, fakat yanına vardığında hiçbir şey olmadığını gördüğü serabı andıracak}.

Allah'ın, *Sen onları yerinde duruyor sanırsın* {yani, uzaktan baktığın zaman dimdik ayakta duran bir dağ zannedersin –fakat yanına varıp ona dokunacak olsan hiçbir şey olmadığını görürsün–} (en-Neml, 27/88) buyruğu bunu anlatmaktadır. Dağlar ilkin yağ gibi olacak, sonra atılmış yüne benzeyecek, sonra da yok olacak. Allah'ın, *Dağlar da yürütülecek* {yani, Kıyâmet Günü dağlar Allah'ın haşyetinden parçalanacak} *bir serap gibi olacak.* {Peki, ey Âdemoğlu ya senin halin ne olacak?} buyruğu bunu anlatmaktadır.

21. *Kuşkusuz ki cehennem bir pusudur.*

22. *Tuğyân edenler* {yani, kâfirler} *için bir dönüş yeridir* {yani, müşrikler oraya dönüp varacaklar}.

Âyet, el-Velîd b. el-Muğîre hakkında inmiştir.

23. *Orada* {yani, cehennemde} *ahkab süresince* {yani, zamanlar/devirler boyunca} *kalacaklardır.*

Allah, kâfirlerin cehennem ateşinde ne kadar kalacaklarını söz konusu etmekte, fakat bunun için bir vakit belirtmemektedir. Bunlar, onyedi hakb'tır. Ahkab'ın kaç tane olacağı bilinmediği gibi, bunların sona eriş vakitlerini de Allah'tan başkası bilemez. Bir hakb'ın süresi 80 yıldır. Bir yılda 360 gün vardır. Her gün ise 1.000 yıllık bir süredir.

Bu buyruk Mekke'de inmiştir.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا
﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ
أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾
إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾

24. *Onlarda* {yani, bu ahkab süresi boyunca} *bir serinlik* {yani, kâfûrun serinliğini} *de tatmazlar, içecek bir şey de* {yani, şarab da tatmazlar}.

Orada hoş ve rahat bir şeyin tadına bakamayacakları gibi, ateşe karşı kendilerine fayda verecek soğuk bir içecek de tatmazlar.

Devamında Allah istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

25. *Ancak hamîm ve gassâk müstesnâ.*

"Hamîm", son derece sıcak demektir.

Ebû Muhammed dedi: Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Yahya dedi ki: "Denildiğine göre *serin*'den kasıt, "uyku"; *hamîm*'den kasıt ise, "harareti son derecesine varmış eritilmiş bakır"; *gassak*'tan kasıt ise "son derece soğuk"tur, ki bu da "soğuğu en ileri derecesine varan zemherir" demektir."

26. *Uygun bir ceza olmak üzere* {yani, ameller arasında Allah'a şirk koşmaktan daha kötü bir amel olmadığı gibi, azab şekilleri

arasında da cehennemden daha kötüsü yoktur. Bu sebeble, ateş azabı şirke uygun bir cezadır}.

27. *Çünkü onlar hiçbir hesab ummuyorlardı* {yani, kötü amellerinden dolayı hesaba çekilip, azaba uğratılmaktan korkmuyorlardı}.

28. *Âyetlerimizi* {yani, Kur'ân'ı} *yalanladıkça yalanlıyorlardı* {yani, Kur'ân'ın içindeki emir ve nehiyleri yalan sayıyorlardı}.

Tekrar kötü amellerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

29. *Biz ise her şeyi* {yani, bütün amelleri: onların kötülüklerini} *sayıp yazmışızdır,* {çok iyi hıfzeden, nezdimizde bulunan} *bir kitapta* {yani, levh-i mahfuzda –onu yazılı olarak tesbit etmişizdir–}.

Bunun bir benzeri de, *Biz her şeyi mübîn bir imamda tesbit etmişizdir* (Yâ-Sîn, 36/12) buyruğudur.

Tekrar, *Ahkab boyunca içinde kalacaklar* (en-Nebe, 78/23) buyurduğu cehennemlikleri ele alıp, cehennem bekçilerinin onlara söyleyeceklerini belirtmektedir:

30. *İşte tadın, artık azabtan başka bir şeyinizi arttırmayacağız.*

Bu arttırılacak olan şey de, ırmaklardır. Allah'ın er-Rahmân sûresinde söz konusu ettiği "el-an"ın ise sonu gelmez.

Mukâtil Ebû'z-Zubeyr'den, o Câbir'den, o da Nebî'den (s.a) şöyle buyurduğunu rivâyet etmektedir: "Arttırılacak olan şey, arşın altından cehennemliklerin başları üzerine (akan) beş nehirdir. Bunların üçü gece miktarınca, ikisi de gündüz miktarıncadır. Nitekim Allah, *Biz çıkarageldikleri fesadlara karşılık azablarına azab katarız* (en-Nahl, 16/88) buyurmuştur."

Arkasından mü'minleri söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

31. *Şüphe yok ki takva sahipleri için bir mefâz* {yani, Allah'ın tuğyan edenler için söz konusu ettiği azabtan bir kurtuluş} *vardır.*

32. *Hadikalar* {yani, etrafı duvarlarla çevrilmiş olan bahçeler} *ve üzüm bağları* {yani, meyveler} *vardır.*

33. *Kevâib olan etrab da vardır.*

“Kaaibe”, cennette erkekler için sakin olan ve onlar için ayrılmış bulunan bakire kadınlar; “etrâb” ise, hepsi aynı yaşta: 33 yaşında kadınlar demektir. Şöyle ki: Cennet ehli cennete girdikten sonra bir melek, üst balkonu sarılıp sarmalanmış inciyi andıran, yakuttan bir sarayın üzerine dikilir. Başından sonuna, en alttakinden en üstekine kadar cennettekilerin hepsinin duyabilecekleri yüksek bir sesle, “Kulaklarını dünyadaki şarkıcı kadınların ve çalgıların seslerine karşı korumuş olanlar nerede?” der. Allah da cariyelere emir buyurur ve hep birlikte seslerini yükseltirler.

وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ
رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ
لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰئِكَةُ صَفًّا لَا
يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ
شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهِ مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ
مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

34. *Ve dolu dolu kadehler* {yani, çok miktarda şarab} *vardır.*

35. *Orada* {içtikleri vakit} *bir lağv* {yani, bâtıl bir yemîn} *işitmezler, yalan bir söz de* {yani, dünya ehlinin içki içtikleri vakit yalan söyledikleri gibi, onlar içki içtiklerinde yalan söylemeyeceklerdir}.

Sonra Allah hem cehennemlikler, hem cennetlikler için söz konusu olmak üzere şöyle buyurmaktadır:

36. *Rabbinden hesab ile verilmiş bir ceza* {yani, karşılık} *olmak üzere* {yani, kötülük yapanları hesaba çekecek ve onları cehennem ile cezalandıracak; mü’minleri de hesaba çekecek, onları da cennet ile mükâfaatlandıracak}.

Böylece her iki kesime de karşılıklarını vermiş olacaktır. Azaba uğratılanlara da asla zulmedilmeyecektir. İşte, *Hesab ile verilmiş* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Bunun bir benzeri de, *Onların hesabı ancak Rabbinin üzerinedir* {yani, onların cezalarını [amellerinin karşılıklarını] vermek ancak Rabbine aittir}. (eş-Şu'arâ, 26/113) buyruğudur.

Sonra yüce Rabbimiz, zatını tazim etmekte ve sanatını göstermektedir:

37. *Göklerin, yerin ve onlar arasında olanların* {yani, güneşin, ayın, yıldızların, bulutların, rüzgârların} *Rabbi Rahmân'dan* {yani, rahîmden}. *O'nun huzurunda kimsenin söz söyleme imkânı olmaz* {yani, hesab için doğrulduğunda kimse O'nunla konuşamaz}.

Arkasından onlara neler olacağını haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

38. *O gün ruh ayakta dikilecektir.*

Bu ruh, Allah'ın, *Sana ruhtan sorarlar* buyruğunda söz konusu ettiği yarısı ateşten, yarısı kardan bir melek olup yüzü Âdem'in (a.s) yüzü gibidir. Rabbini hamd ile tesbih eder ve der ki: "Rabbim! Şu ateş ile şu karın arasını telif ettiğin, bu ateşin bu karı eritmesine izin vermediğin ve bu karın bu ateşi söndürmesine müsaade etmediğin gibi, mü'min kullarının arasını da öylece telif et." Bu sebeble Allah azametinden ötürü bütün yarattıkları arasında onu özellikle söz konusu ederek, *O gün ruh ayakta dikilecektir* buyurmaktadır. İfade burada tamam olmaktadır.

Devamında da şöyle buyurmaktadır:

...Melekler de {korkularından ötürü kırk yıl süreyle} *konuşmayacaklardır;* {Rahmân'ın} *konuşmasına izin verdiği kimseler müstesnâ.* {Bunlar da,} *savab derler* {yani, Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet getirirler –işte savab [doğru] budur–}.

39. *İşte bu o hak gündür...*

Müşrik Arablar, "Kıyamet bâtıldır" dedikleri için Allah, "Hak gün" buyurmaktadır.

...O halde dileyen Rabbine bir meâb edinsin {yani, sâlih ameller ile O'nun nezdinde bir makam, bir mevki edinsin}.

Allah Teâlâ yine onları dünyadaki azab ile korkutarak şöyle buyurmaktadır:

> 40. *Çünkü gerçekten Biz sizi yakın bir azabla* {yani, dünyada Bedir'de öldürülmekle, geçmiş ümmetlerin helâk edilmesiyle} *inzar ettik...*

"Yakın" buyurması, âhiretten daha yakın olması sebebiyledir. Sonra tekrar, *O gün ruh ayakta duracak, melekler de saf halinde* buyruğuna dönerek şöyle buyurmaktadır:

> *...O gün kişi* {yani, günahkâr insan} *iki elinin önden yolladığına bakacak* {amelinin dağ gibi simsiyah olduğunu görecek} *ve kâfir, "Keşke toprak olsaydım" diyecek.*

Çünkü Allah yabanî ve yırtıcı hayvanları Kıyâmet Günü bir araya getirecek ve bunlar arasındaki hakları hak sahibine verecek, haksıza kısas uygulayacak. Nihâyet boynuzsuz olan boynuzludaki hakkını alacak. Sonra da onlara, "Toprak olun" diyecek. İşte kâfir de, "Yabanî ve yırtıcı hayvanların toprak olduğu gibi, keşke ben de bir domuz olup sonra da toprak olsaydım" diye temenni edecek.

79. EN-NÂZİÂT SÛRESİ

Mekke'de inen en-Nâziât sûresi, Kûfiyyûna göre 46 âyettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا
الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَإِنَّا
لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا
كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun daldırıp nez'edenlere* {yani, tek başına ölüm meleğine};

O, kâfirin ruhunu söküp çıkarır, nihâyet gırtlağına ulaşınca onu boğazına batırır ve daha canını almadan onu azablandırır. Sonra da pek çok çıkıntısı olan demir bir çubuğun yünden çekilmesi gibi ruhunu boğazından çekip çıkarır. Bu şekilde kâfirin ruhunu ayağından boğazına doğru ıslak yünden pek çok çıkıntısı olan demirin çekilmesi gibi çekip çıkarır. İşte şu buyruk bunu dile getirmektedir:

2. *Ve söküp çıkaranlara* {yani, tek başına ölüm meleğine –ki onun canını boğazından, suda boğulmuş olan kimseninki gibi damarlarıyla beraber çekip çıkarır–};

3. *Dalıp yüzenlere* {yani, tek başına ölüm meleğine};

Kasıt, mü'minin ruhudur, fakat bundan önceki bir durumu anlatmak üzere, *Çabucak koşanlara* buyruğunda dile getirilen durumdan sonra, *dalıp yüzenlere* buyruğunda anlatılanlar söz konusu olur. Mü'minin ruhu, yüzücünün suda yüzüşü gibi kabzedilir, yani melekler onların ruhlarına, cennet ipeğinden beyaz bir ipek içerisinde olduğu halde birbirleriyle yarışırcasına giderler. Rahmet melekleri ona öncelikle varır. Yüzleri güneşi andırır, üzerlerinde nurdan taç vardır. Yüzleri

güleçtir, sevinçlidir ve hoştur. Allah Teâlâ'nın, *Melekler hoş ve temiz olarak ruhlarını alırlarken* (en-Nahl, 16/32) buyruğu bunu anlatmaktadır. *Dalıp yüzenlere* buyruğu da şu demektir: Melekler semâlarda yüzerler. Onun ruhu semâda herhangi bir engel ile karşılaşmaz. Nihâyet melek onu sidre-i münteha'ya kadar ulaştırır, ki orada mü'minlerin ruhlarının da bulundukları yer vardır. Kâfire gelince, melek cesedinden ruhu ilk söküp çıkardığında gazab melekleri birbirleriyle yarışırcasına hızlıca ona doğru koşarlar. Yüzleri kor ateş gibidir, gözleri ise şimşeği andırır, oldukça öfkelidirler. Hararetleri ateşten fazladır. Kâfirin ruhu kibriti andıran kor ateş üzerine konulur ve o ateşin üzerinde bekletilir ve balığın ateşte pişirilmesi gibi çevrilip durur. Ruhuna semânın kapıları açılmaz. Bundan dolayı melek onu alıp siccîne ulaştırıncaya kadar aşağıya indirir. Siccîn ise, İblisin yanağı altında, en alt arzda bulunmaktadır.

İşte şu buyruk bunu ifade eder:

4. *Alelacele koşuşanlara;*

5. *Her bir işi tedbir edenlere* {yani, meleklere};

Ki onların kimileri rüzgârlarla, yağmurla, yıldızlarla, güneş ve ay ile birlikte bulunan bekçilerdir, kimileri insanlarla birlikte bulunurlar. Denildiğine göre Cibrîl, Mikâîl ve ölüm meleği –onlara selâm olsun– kullar ve ülkeler hakkında, işleri Allah'ın emrettiği şekilde tedbir ederler.

6. *O gün er-râcife* {yani, birinci nefha/üfürüş} *sarsacak.*

Ona "râcife" denilmesi, bütün mahlukatın ondan ölmesi sebebiyledir. Nitekim, *Onları recfe yakaladı* (el-A'râf, 7/78) buyruğu da buna benzemektedir ki maksat "ölüm"dür. Onları yedi semânın üstünden, arşın yakınından yakalayacak ve bütün yaratılmışlar ölecektir.

7. *Arkasından onu râdife izleyecek.*

Bu da ikinci nefha olup, birinci nefhanın peşinden gelecektir. Aralarında da 40 yıllık bir süre vardır. Beytu'l-Makdis'teki kayanın yakınında bütün mahlukata sesi işittirilecektir. Şöyle ki: İsrafil inecek ve kâfirlerin ruhları yerin en alt tabakasında Hadramut'ta bulunan ve Berahut denilen bir vâdiye toplanacaktır. Bu vâdi, yeryüzündeki en kötü vâdidir. Mü'minlerin ruhları ise yedi semânın üstünde Şam'da el-Camiye denilen bir vâdiye inecektir. Bu ise yeryüzündeki en güzel vâdidir. İsra-

fil her iki kesimi de alıp, içine üfleyeceği karn'a [boynuza, sura] koyacaktır ve "Ey çürümüş kemikler, ey paramparça olmuş damarlar, ey darmadağın olmuş etler! Amellerinizin karşılığını görmek üzere kabirlerinizden çıkın" diyecektir.

8. *O gün* {korkuya kapılıp} *titreyecek kalbler vardır.*

9. {Cehennem ateşini gördükleri vakit} *gözleri hâşi'* {yani, zelil} *olacaktır* {yani, zilletle bakacaktır}.

Allah'ın, *Zilletten hâşi'ler oldukları halde...* (eş-Şûrâ, 42/45) buyruğu da buna benzemektedir. Çünkü görecekleri hayret verici şeyler ve âhiret halleri buna sebeb olacaktır.

Sonra Mekke kâfirlerinin durumunu haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

10. {Hayret ederek} *derler ki: "Biz, sahiden biz mi tekrar hayata döndürüleceğiz."*

İfadede takdim vardır: "Biz ölümden sonra ayaklarımızın üzerinde tekrar hayata mı döneceğiz?" İşte Mekke kâfirlerinin/müşriklerinin söyledikleri bu idi.

11. *Çürümüş, dağılmış kemikler olduktan sonra mı?* {Hayır biz yeniden diriltilmeyeceğiz.}

12. *Dediler ki: "Böyle ise bu ziyanlı bir dönüş olacaktır* {yani, eğer biz ölümden sonra tekrar diriltilecek olursak, şüphesiz o vakit biz kaybedenler: helâk olanlar olacağız}.

Sonra Allah Teâlâ, Rasûlü Muhammed'e (s.a) hitaben şöyle buyurmaktadır:

13. *Halbuki o ancak bir tek haykırıştır* {yani, o sadece İsrafil'in (a.s) bir haykırışı olacaktır ve onlar kabirlerinde oldukları halde bunu işitecekler ve İsrafil bu sözünü tekrar etmeyecektir}.

14. *Ansızın hepsi sâhirenin üzerinde* {yani, şimdiki yerin üzerine yayılacak olan yeni yerin: sâhire'nin üzerinde} *olacaklar.*

Allah bunu, çürümüş eski elbisenin çekilişi gibi yerin altından çekecektir. İşte, *Ansızın hepsi sahirenin üzerinde olacaklardır* buyruğu bunu anlatmaktadır.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾
اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ
إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ
أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ
نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾ أَأَنتُمْ
أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾

15. {Bundan önce} *Mûsâ'nın haberi geldi mi sana?*

16. *Hani o mukaddes* {yani, tertemiz} *tuvâ vâdisinde* {yani, ismi tuvâ olan vâdide} *iken Rabbi o'na* {"Ey Mûsâ!" diye ağaçtan: şamrân diye bilinen ağaçtan} *seslenmişti:* {"Ey Mûsâ! Şüphesiz Ben senin Rabbinim" demişti}...

Buna "tuvâ" denilmesi, Allah'ın yapısına kutsiyeti katlayıp dürmüş olması sebebiyledir. (*Tuvâ*'nın kökünü teşkil eden *tava,* "katlayıp dürdü" anlamında bir fiildir.

17. ...{Ey Mûsâ!} *Fir'avn'a git, çünkü o tuğyân etti"* {yani, onun tuğyanı kendisine ibâdet olunacak kadar aşırıya gitti}.

İbn Mes'ûd'un kıraatinde, "O tuğyan etti, çünkü hiçbir puta ibâdet etmediği halde insanları kendisine ibâdete çağırdı" şeklindedir. İşte, *Çünkü o tuğyân etti* buyruğu bunu anlatmaktadır.

18. *De ki: "Tezekki etmek* {yani, şimdiye kadar yaptığın fesadları düzeltmek} *istiyor musun?"* {Eğer istiyorsan, seni Allah'ı tevhîd etmeye davet ediyorum}...

19. ...*"Seni Rabbine* {yani, O'nun azametine} *hidâyet edeyim de haşyet sahibi olasın."*

Allah Muhammed'e (s.a) ona dair haberi bildirmektedir.

20. {Fir'avn o'na, "Peki, bu nedir?" diye sorunca, Mûsâ} *ona, o en büyük âyeti* {yani, el ve 'asâ mucizelerini} *gösterdi.*

Mûsâ elini, güneş gibi gözleri kamaştıran bir ışıkla parıldar vaziyet-

te bembeyaz olarak çıkardı. El mucizesi, 'asâ mucizesinden daha büyük ve daha hayret verici idi. Çünkü herhangi bir hastalık, yani baras gibi bir hastalık olmaksızın eli bu hale gelmişti.

21. *Fakat o* {bu mucizelerin Allah'tan gelmediğini iddia ederek} *yalanladı ve isyan etti.* {"Bu bir sihirdir" dedi ve îmâna karşı direndi.}

22. *Sonra* {haktan} *yüz çevirip* {sihirbazları toplamak için} *gayretle koştu* {ve sihirbazların gelmesini sağladı}.

Allah'ın, *O keydini topladı* (Tâ-Hâ, 20/60) buyruğu bunu anlatmaktadır.

23. *Arkasından* {Kıbtîleri} *toplayıp bağırdı:...*

24. *..."Ben sizin en yüce Rabbinizim"* {yani, benim üzerimde bir rabb yoktur –işte en yüce rabb bu demektir–} *dedi.*

Mûsâ (a.s) Fir'avn'a, "Mülkün, hükümdarlığın sende kalacak, sonu gelmeyecektir. Ayrıca, hiç yaşlanmayıp hep genç kalacaksın, öldükten sonra da sana cennet verilecektir. Bunun için sadece 'Rabbim Allah'tır ve ben O'na ibâdet ediyorum' diyeceksin" dedi. Bunun üzerine Fir'avn o'na, "Açıkça görüldüğü üzere sen bir âcizsin. Hiç kendisine ibâdet olunan bir rabbin rabbi olur mu?" dedi. İşte bundan dolayı Fir'avn, "Ben sizin en yüce Rabbinizim" demişti.

25. *Bunun üzerine Allah onu* {ceza olmak üzere} *hem sonrakinin, hem öncekinin azabı ile yakaladı.*

İkisi arasında kırk yıllık bir süre vardır. İlki, *Sizin benden başka bir ilahınız olduğunu bilmiyorum* (el-Kasas, 28/38) sözü, ikincisi ise, *Ben sizin en yüce Rabbinizim* sözü idi.

Sonra Allah şöyle buyurmaktadır:

26. *Şüphe yok ki bunda* {yani, Fir'avn'ın ve kavminin helâk edilmesinde} *haşyet duyan* {yani, Allah'ı zikredip hatırlayan, Allah'ın azabından korkan} *kimseler için elbette bir ibret vardır* {ki bundan ibret alan şirk koşmaz}.

Allah bununla, Muhammed'i (s.a) yalanlamamaları için Mekke kâfirlerini korkutmaktadır. Aksi takdirde onları da Fir'avn'ın kavmine gelen azabın bir benzeri ile cezalandırır.

27. {Ey Arablar!} *Yaratılış itibariyle siz mi daha şedîdsiniz, yoksa semâ mı* {yani, siz güç itibariyle semâdan daha mı çetinsiniz}? *Allah onu bina etti.*

Çünkü semâ hakkında, *Semâ yarılıp, çatlayacağı vakit* (el-İnfitar, 82/1); *Semâ yarıldığı vakit* (el-İnşikak, 84/1) buyurmuştur. Peki ey Âdemoğulları! Siz semâdan daha zayıf, daha güçsüz olduğunuza göre, sizin haliniz nedir?

28. *Onu alabildiğine yükseltti* {–ki onun yüksekliği 500 yıllık bir mesafedir–} *de kusursuz yaptı* {yani, onda herhangi bir düzensizlik, tutarsızlık yoktur}.

وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا
﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا
لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ
يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحٖيمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ
طَغٰى ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَحٖيمَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴿٣٩﴾
وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ
الْمَأْوٰى ﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَا ﴿٤٢﴾ فٖيمَ اَنْتَ
مِنْ ذِكْرٰيهَا ﴿٤٣﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا ﴿٤٥﴾
كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

29. *Gecesini kararttı* {yani, karanlık yaptı}, *gündüzünü de açığa çıkardı* {yani, güneşini çıkardı}.

Lafızların burada müennes olarak gelmesi, gece karanlığının semâvâtta olması ve semâdan gelmesi dolayısıyladır.

30. *Bundan* {yani, semâyı bina edişinden} *sonra da yeri dahv etti* {yani, Ka'be'nin altından 500 yıllık bir mesafeye kadar yayıp döşedi}.

31. *Ondan suyunu* {yani, denizlerini} *ve otlağını* {yani, bitkilerini} *çıkardı.*

Çünkü bitkiler ve su yerden çıkar.

32. *Dağları ise irsâ eyledi* {yani, yer zeval bulmasın diye onları yere kazık gibi yerleştirdi, ki arz üzerindekilerle istikrar bulsun}.

Sonra tekrar yerin otlağını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

33. {Orada} *size ve davarlarınıza bir fayda* {yani, sizin ve davarlarınız için bir geçimlik} *olmak üzere.*

34. *Fakat o en büyük bela* {yani, Beytu'l-Makdis'ten gelecek olan son nefha: Kıyâmet Günü} *geldiğinde,...*

el-Huzeyl dedi ki: Gecesini kararttı, gündüzünü de açığa çıkarttı ibaresindeki lafızların müennes gelmesinin sebebi, gece karanlığı ile güneşin semâda oluşundan dolayıdır ve bunlar müennestir. Hemezanlı şair de Yermuk günü hakkında şunları söylemiştir:

İleri atıl ey Ebâ Durn, Esâvira üzerine,[1] soğumuş el ayaları seni aldatmasın.

Kuşkusuz senin sarayın es-sâhira'nın [yerin] topraklarıdır.

Sonra da el-hafira'dan [mezardan] geri döndürüleceksin.

Çürümüş kemikler haline döndükten sonra.

(el-Huzeyl) dedi ki: *Doğduğum gün bana selâm olsun* (Meryem, 19/33) buyruğu, babasız olarak ilk yaratıldığımda bana selâm olsun demektir. *Öleceğim gün de (bana selâm olsun)* (Meryem, 19/33) buyruğu ise, kabrin sıkıştırmasından dolayı öldüğüm gün bana selâm olsun demektir. *Diri olarak ba'̒s olunacağım gün de (bana selâm olsun)* (Meryem, 19/33) buyruğu da, benim rabb olduğumu söyleyenlere karşı delille gönderileceğim gün bana selâm olsun demektir.

Sonra et-tâmme'yi [musibeti] nitelendirerek şöyle buyurmaktadır:

35. *O gün insan ne yaptığını hatırlayacak* {yani, dünyada iken işlemiş olduğu kötülükleri hatırlayacak ve o gün bunların karşılıkları kendisine verilecek}.

36. *Ve gören kimse için cahîm apaçık gösterilecek.*

---

1 "Esâvira", çok eskiden Basra'ya yerleşmiş Acemlerden bir topluluğun adıdır. Bkz. *Müncidu't-Tullab.* (Çeviren)

Çünkü o gün insanlar, dünyada ona karşı kör kesilenler onu görecektir.

37. *Tuğyan edene...*

38. *...ve dünya hayatını tercih edene gelince,*

Bu âyet, en-Nadr b. el-Hâris b. Alkame b. Kelede, Habîb b. 'Abd Yalil, Ümeyye b. Halef el-Cumahî, Ebû Leheb'in oğulları Utbe ile Uteybe gbi kâfirler ile Umeyr'in oğulları Mus'ab ile Ebu'd-Devm hakkında inmiştir. Şöyle ki: Bunlar çölde bedevilerin kaybettiği bir deve buldular ve onu kesip aralarında paylaştılar. Mus'ab ve Ebu'd-Devm'e iki pay isabet etti. Sonra Mus'ab âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkacağını hatırladı ve Allah'ın Kıyâmet Günü kendisini hesaba çekeceğinden korktu da, "Benimle kardeşimin payı sizin olsun" dedi. Ümeyye b. Halef ona, "Neden?" diye sordu. O da, "Bundan dolayı Allah'ın beni hesaba çekeceğinden korkarım" cevabını verdi. Ümeyye b. Halef ona, "Onu bana ver, âhirette senin ilahının huzurunda bu günahı senin yerine ben yükleneceğim" dedi. Mus'ab ile ilgili bu durum Kureyş arasında yayıldı. Bu sebeble Allah, *Tuğyan edip* {yani, şirk üzere sebat gösterip} *dünya hayatını* {âhirete} *tercih edene* {yani, Allah'tan ve O'nun hesabından korkmayıp haram yiyene} *gelince...* buyruğu nazil oldu.

39. *Hiç şüphe yok ki cahîm varılacak yerin ta kendisidir.*

Sonra Allah, Umeyr b. Hişâm b. 'Abdi Menâf b. 'Abdi'd-Dâr b. Kusay'ın oğulları olan ve Uhud günü şehîd düşen Mus'ab ile kardeşi Ebu'd-Devm'i söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

40. *Rabbinin huzuruna varmaktan* {yani, o gün Rabbinin huzurunda durmaktan} *korkana ve nefsini hevadan alıkoyana* {yani, ma'siyete güç yetirdiği halde o gün hesaba çekilmekten korktuğu için ma'siyeti işlemekten vazgeçene} *gelince,...*

41. *...Hiç şüphe yok ki cennet varılacak yerin ta kendisidir.*

Bunun bir benzeri de en-Necm sûresindedir.[2]

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) çıkıp bu buyruğu onlara okudu. Onlar, "Bugün ne zaman olacak ey Muhammed?" deyince, Allah şunları indirdi:

---

2 Bkz. en-Necm, 53/15.

42. {Mekke kâfirleri} *sana Sâ'at hakkında, onun ne zaman demir atacağını* {yani, Kıyâmetin ne zaman kopacağını} *sorarlar.*

Allah en-Neml sûresinde, *De ki: "Göklerde ve yerde olanlardan gaybı Allah'tan başka kimse bilmez"* (en-Neml, 27/65) buyurarak bu soruya cevab vermiştir.

Allah, Nebî'ye hitaben ve müşriklere cevaben buyurdu ki:

43. *Sen nerede, ona dair bilgi vermek nerede* {yani, sen bunu nereden bileceksin ki}?

44. *Onun müntehası Rabbine* {yani, buna dair nihai bilgi Allah'a} *aittir.*

Benzeri bir buyruk da el-A'râf sûresindedir.[3]

45. *Sen ancak ondan haşyet duyanların inzar edicisisin* {yani, sen ancak bir rasûlsün, o günden haşyet duyanı [korkanı] Sâ'at [kıyâmet] ile inzar edersin}.

Ardından da bu günün niteliğini belirterek şöyle buyurmaktadır:

46. *Onu* {yani, Sâ'ati} *görecekleri gün onlar* {zannedecekler ki} *bir akşamdan* {yani, ikindi namazından güneşin batışı vaktine kadar} *yahut kuşluğundan* {yani, güneşin doğuşu ile dünyadaki öğle ya da kuşluk vaktine kadar olan bir süreden} *başka durmamışlar.*

---

3 Muhtemelen el-A'râf, 7/187 âyetine işaret etmektedir. (Çeviren)

80. ABESE SÛRESİ

Mekke'de inen Abese sûresi, Kûfiyyûna göre 42 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓ ۙ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرٖيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىٓ ۙ
﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ
تَصَدّٰى ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾ وَهُوَ
يَخْشٰى ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿١٠﴾ كَلَّٓا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَٓاءَ ذَكَرَهُ
﴿١٢﴾ فٖي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِاَيْدٖي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾
كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَٓا اَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Yüzünü ekşitip çevirdi* {yani, Nebî (s.a) yüzünü ekşiterek ondan: İbn Umm Mektum'dan başkasına yöneldi}.

Buyruk, a‘mâ ‘Abdullâh b. Ebî Serh –ki asıl adı ‘Amr b. Kays b. Zâide b. Revâha b. el-Asam b. Hucr b. ‘Abdi Vud b. Bağîz b. Âmir b. Luey b. Gâlib'dir– hakkında inmiştir. Annesi Umm Mektum'dur. Umm Mektum'un adına gelince, Âtike bt. Âmir b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka‘b b. Luey'dir. Bir gün, beraberinde kimse olmadığı halde tek başına Mescid-i Haram'da oturuyordu. Gözleri görmeyen biri idi. Ansızın semâdan Mescid-i Haram'da namaz kılmak üzere iki melek indi. Melekler, "Dünyada da, âhirette de görmeyen bu a‘mâ kimdir?" dediler. Ardından da onlardan biri, "Fakat asıl ben Ebû Tâlib'e hayret ediyorum. İnsanları İslâm'a davet ettiği halde dünyayı da, âhireti de görmüyor" dedi. ‘Abdullâh bu konuşulanları duyuyordu. Kalkıp Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna gitti ve Rasûlullâh'ın, huzurunda ayakta duran Ümeyye b. Halef ile el-‘Abbâs b. ‘Abdu'l-Muttalib'e Müslüman olmayı teklif ettiğine şâhid oldu. ‘Abdullâh, "Ey Muhammed! Ben senin yanına tevbe etmek üzere geldim. Benim tevbem kabul olur mu?" diye sordu. Nebî (s.a) yüzünü ondan çevirerek ‘Abbâs ile Ümeyye b. Halef'e yöneldi. ‘Abdullâh sözünü tekrar etti, fakat Nebî (s.a) de yüzünü ondan çevirmeye

devam etti. Bunun üzerine ‘Abdullâh utandı ve tevbesinin kabul olmayacağını zannederek evine döndü. Allah onun hakkında, *Yüzünü ekşitip çevirdi* {yani, Nebî (s.a) yüzünü ekşitti ve başka tarafa döndü} buyruğunu indirdi.

2. *Kendisine o a‘mâ geldi diye.*

3. *Ne bilirsin* {ey Muhammed} *belki o tezekki edecekti* {yani, îmân edecek, namaz kılacak, Kur’ân hakkında daha önce yaptığı fesadları düşünerek ibret alacaktı}.

4. *Yahut* {Kur’ân hakkında} *tezekkür edecekti de bu zikrâ* {yani, öğüt} *ona fayda verecekti* {yani, eğer sen İslâm'ı ona arzetsen belki de îmân edecek ve öğüt ona fayda verecekti}.

5. {Fakat nefsinde Allah'a} *ihtiyaç duymayan kimseye* {yani, Ümeyye b. Halef'e} *gelince,...*

6. *...Sen ona yöneliyorsun* {yani, onu davet ediyor, yüzünü ona çeviriyorsun}.

7. *Halbuki onun tezekki etmemesinden sana vebal yok* {yani, o îmân etmese ve yaptığı fesadları düzeltmese sana bir sorumluluk olmaz}.

8. {Onların bu haline karşılık} *yanına süratle* {sıcakta} *gelen,*

9. {Allah'a karşı} *haşyet duyan kimseye* {yani, İbn Umm Mektum'a} *gelince,*

10. *Sen* {ey Muhammed} *onu bırakıp oyalanıyorsun* {yani, yüzünü ondan başka tarafa çeviriyorsun}.

Allah Nebî'ye (s.a), kendisini Allah'a muhtaç görmeyene yönelip, koşarak gelen ve Rabbinden korkan kimseden yüz çevirmemesini öğütlüyor. Bu âyet nâzil olunca Nebî (s.a) ona ikramlarda bulundu, gazaya çıktığında onu iki defa Medine'de yerine vekil bıraktı.

İfade tamam olduktan sonra yeni bir hususa işaret etmek üzere şöyle buyurmaktadır:

11. *Hayır, çünkü o* {yani, Kur’ân âyetleri} *bir tezkiredir.*

12. *Artık dileyen onunla öğüt alsın* {–Yüce Rabbimiz zatını kasdetmektedir– yani, Allah'ın dilediği kimse onu: Kur’ân'ı kavrar: dileyen kimse bu işi kullarına havale ettiğini zikreder [anlar]}.

Arkasından şöyle buyurmaktadır:

13. *Kuşkusuz ki bu Kur'ân çok şerefli sahifelerdedir* {yani, kitaplardadır}.

14. *Son derece yüksek* {–maksat, levh-i mahfuz olup dördüncü semânın yukarısındadır–}...

Benzeri bir buyruk da Vâkıa sûresindedir.[1]

...{Bu sahifeler Allah nezdinde} *tertemizdir* {yani, şirkten ve küfürden arınmıştır}.

15. *Kâtiblerin elleriyle* {yani, bu sahifeler oldukça şerefli Müslüman kâtiblerin ellerindedir}.

Sonra Allah yazıcı melekleri överek şöyle buyurmaktadır:

16. *Kirâm* {yani, Müslüman –ki onlar meleklerdir–} *berere* {yani, Allah'a itaatkâr, günahlardan temiz, arınmış, tertemizdirler}.

Kur'ân-ı Kerîm, levh-i mahfuz'dan dünya semâsına kadr gecesinde meleklerin yazıcılarına inerdi. Sonra da Cibrîl onu Nebî'ye (s.a) indirirdi.

İfade burada tamam oldu. Sonra Allah şöyle buyurmaktadır:

17. *Kahrolası* {yani, lanet olasıca} *o insan ne kadar da nankördür!* {Yani, onu nankörlüğe iten nedir?}

Âyet, Utbe b. Ebû Leheb b. 'Abdulmuttalib hakkında inmiştir. O babasına kızdığı vakit gider Muhammed'e (s.a) îmân ederdi. Babası onunla barışıp, ondan hoşnut olup da onu ticaret mallarıyla Şam'a gönderince, "Utbe'den Muhammed'e bildirin ki, o, necme kâfir oldu" dedi. Nebî (s.a) bunu işitince, "Allahım! Ona yırtıcı bir hayvan musallat et" diye beddu'a etti de konakladığı bir gece bir arslan onu yedi.

Sonra yüce Rabbimiz çok iyi bildiği halde şöyle buyurmaktadır:

18. *Kendisini hangi şeyden yarattı?*

Allah, nasıl yarattığını ona bildirerek yarattıkları üzerinde ibret almasını istemiştir.

---

1 Bkz. el-Vâkıa, 56/34.

مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ
﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾
فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ
شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾
وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾
مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾

19. *Bir nutfeden onu yarattı da onu takdir etti* {yani, annesinin karnında bir nutfe, sonra aleka, sonra mudğa, sonra kemik olarak yarattı, sonra ona ruh verdi. Annesinin karnında bu şekilde onun hilkatini takdir etti. –Sonra da annesinin karnından çıkarıldı–}.

20. *Sonra yolu kolaylaştırdı* {yani, annesinin karnından çıkış yolunu kolaylaştırdı, çıkması için ona kolaylık sağladı. –Peki ibret alıp da bu güzel hilkati dolayısıyla Allah'ı tevhîd ederek Allah'ın nimetlerine şükretmez mi? –}

21. *Sonra onu* {eceli gelince} *öldürüp kabre koydu.*

22. *Sonra onu* {âhirette} *ne zaman dilerse tekrar diriltecek* {yani, dilediği takdirde ölümünden sonra onu diriltecektir}.

23. *Hayır* {bu insan ölümden sonra dirilişe îmân etmiyor}...

Yeni bir ifade olmak üzere şöyle buyurmaktadır:

...*O kendisine emrettiğini yerine getirmemiştir* {yani, Allah'ın ilk misakta ondan aldığı emri: tevhîdi yerine getirmemiştir –ki bununla Âdem (a.s) kasdedilmektedir–}.

Sonra ona yaratıp verdiği nimetleri söz konusu ederek ibret alması için rızkını zikrediyor:

24. *Öyleyse insan* {yani, Utbe b. Ebî Leheb} *yemeğine* {yani, rızkına} *bir baksın.*

25. *Kuşkusuz ki Biz suyu* {yani, yağmuru yerin üzerine} *bol bol dökeriz.*

26. *Sonra da yeri* {bitki ve ağaçlar için} *gereği gibi yararız.*

27. *Böylece orada taneler* {yani, bütün tanelileri} *bitiririz.*

28. *Üzümler, sebzeler* {yani, yaş yiyecekler},

29. *Zeytinlikler* {yani, zeytinyağının sıkıldığı taze zeytinler}, *hurmalıklar,*

30. *Sık ve bol ağaçlı bahçeler* {yani, biri diğerinin içine girmiş, birbirlerine sarılmış ağaçlar},

31. *Meyveler ve otlaklar* {yani, meralar}.

32. *Sizin için de, davarlarınız için de bir metâ olmak üzere* {yani, bütün bunlarda sizin ve davarlarınız için bir meta vardır –işte bunlar ibret alınacak şeylerdir–}.

Nebî (s.a), "Siz yedi şeyden yaratıldınız, yedi şey üzerine rızıklandınız ve yedi şey üzerine çıktınız" buyurmuştur.

33. *O sayha* {yani, çığlık –ki sayha, yaratılmışların kulaklarını adeta delen çığlık demektir–} *geldiği zaman* {bütün yaratılmışlar onu işitecektir}.

Sonra yüce Rabbimiz, bunun azametine dikkat çekmek üzere şöyle buyurmaktadır:

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾
لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾
ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ
﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

34. *O gün kişi kaçar kardeşinden* {yani, ona dönüp bakmaz bile},

35. *Annesinden ve babasından,*

36. *Sahibesinden* {yani, zevcesinden} *ve çocuklarından.*

37. *O gün onlardan her kişinin kendisine yeter bir işi vardır* {yani, her insan, akrabalarıyla uğraşmasına fırsat bulamayacak kadar meşgul olacaktır}.

38. *O gün yüzler var ki apaydınlıktır* {yani, sevinçli ve parlaktır}.

Diğer niteliklerini de şöylece dile getirmektedir:

39. {Kendisine verilen hayırlar ve yapılan ikramlar sebebiyle} *gülmektedir, sevinmektedir.*

40. *Yine o gün üzerlerini toz toprak kaplamış* {simsiyah} *yüzler de vardır.*

Allah'ın, *Biz onu burnu üzerinde* {siyahlık ile} *damgalayacağız* (el-Kalem, 68/16) buyruğu da buna benzemektedir.

41. *Bunları da katara kaplayacaktır* {yani, karanlık bürüyecektir}.

Allah devamla onlar hakkında şunu bildirmektedir:

42. *İşte bunlar* {yani, Allah'ın âhirette kendilerine bu şerleri yazdığı kimseler} *kâfirlerin de* {yani, inkârcıların ve zâlimlerin de}, *fâcirlerin de* {yani, yalancıların da} *ta kendileridir.*

Nebî (s.a), "Kur'ân bütünüyle kadr gecesinde levh-i mahfuz'dan dünya semâsındaki yazıcı meleklere [sefere] indirildi. Sonra yirmi aylık bir zaman zarfında Cibrîl'e (a.s) bildirildi. Sonra da Cibrîl yirmi yılda Nebî'ye (s.a) bildirdi" buyurmuştur.

81. ET-TEKVÎR SÛRESİ

Mekke'de inen et-Tekvîr sûresi, Kûfiyyûna göre 29 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ
سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾
وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْؤُدَةُ
سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾
وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَح۪يمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ
أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾
الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾
إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَر۪يمٍ ﴿١٩﴾ ذ۪ي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَك۪ينٍ ﴿٢٠﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Güneş dürüldüğü* {ve ışığı söndürüldüğü} *zaman,*

2. *Yıldızlar ardı ardına döküldüğü* {yani, ardı arkasına dökülüp darmadağın olduğu} *zaman,*

3. *Dağlar* {yerlerinden} *yürütüldüğü* {ve ilkin olduğu gibi yerle bir edildiği} *zaman,*

4. {Doğumu yaklaşmış} *gebe develer başıboş bırakıldığı zaman* {yani, gördükleri dehşetli haller dolayısıyla sahibleri gebe develeri unuttuğu, ihmal ettiği zaman},...

Çünkü bedevî Arablar, hiçbir malı gebe dişi deveden daha çok sevmezler.

5. *...vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman,...*

6. *...denizler salındığı zaman* {yani, tatlısıyla, tuzlusuyla biri diğerinin içine akıtıldığı ve bütün denizler –tıpkı içinde su bulu-

nan bir leğenmiş gibi– tek bir denize döndüğü zaman},...

7. *...nefisler eşleştirildiği zaman* {yani, mü'min nefisler hur-ı ıyn ile, kâfirlerin nefisleri de şeytânlarla eşleştirildiği: Âdemoğlu ile şeytânı aynı zincire iki eş olarak vurulduğu zaman},...

Bunun bir benzeri de, *Toplayın o zulmedenleri ve onlara eş olanları* {yani, onlarla birlikte aynı zincire vurulacak olanları} (es-Sâffât, 37/22) buyruğudur.

8. *...diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğu zaman,...*

Câhiliye döneminde onlardan birinin kız çocuğu dünyaya geldiğinde onu diri diri toprağa gömerdi. İşte, *Diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğu zaman* buyruğu bunu dile getirmektedir.

9. *...hangi günahtan dolayı öldürüldü diye* {yani, onu öldürene, hiçbir günah işlemediği halde onu niçin öldürdüğü sorulacağı zaman},...

10. *...sahifeler açıldığı zaman,...*

Kişi öldüğü vakit sahifesi [amel defteri] dürülür. Kıyamet Günü gelince cinlerin de, insanların da sahifeleri açılır ve kitabları verilir. Hafaza, sağlarından ve sollarından onlara açılmış sahifeleri verirler.

11. *...gök söküldüğü zaman* {yani, şanı yüce Rabbin ve meleklerin inmesi için üzerinde bulunduklarından söküldüğü, sonra da katlanıp dürüldüğü zaman},...

12. *...cehennem kızıştırıldığı* {yani, düşmanları için alevlendirildiği} *zaman,...*

13. *...cennet de* {Allah'ın velîleri [dostları] için} *yaklaştırıldığı zaman...*

14. *...her nefis neyi hazırlamışsa* {yani, ne işlemişse} *bilmiş olacaktır* {yani, hayır ya da şer olsun Kıyâmet Günü bütün bunların karşılıklarını göreceğini kesinlikle anlayacaktır}.

Sonra yüce Rabbimiz yemîn ederek şöyle buyurmaktadır:

15. *Artık hayır kasem ederim geri dönüp gelenlere* {yani, behram, zühre, zuhal, berces: müşteri ve utarit adındaki beş gezegene},...

“Hunnes” [geri dönüp gelen], gündüzün gizlenip görülmeyen, geceleyin ise ortaya çıkıp görünen demektir.

16. *...aka aka yuvalarına geri dönenlere,...*

Çünkü bunlar, yuva durumundaki semâda akarlar, ceylanların yuvalarında saklandıkları gibi saklanırlar.

17. *...geri geldiği* {yani, karardığı} *zaman geceye,...*

18. *...nefes aldığı* {yani, aydınlandığı} *zaman sabaha.*

19. *Şüphe yok ki o* {yani, bu Kur’ân} *kerîm bir rasûlün sözüdür* {yani, Allah nezdinde oldukça değerli olan Cibrîl'in (a.s) getirdiği bir sözdür. –Muhammed'e (s.a) Kur’ân'ı o öğretti–}.

20. *Büyük bir güç* {yani, güçlü yakalayış} *sahibi,...*

Muhammed'e (s.a) nübüvvet verilince İblis, “Tihame topraklarında ortaya çıkan bu Nebî'nin hakkından kim gelir?” dedi. Nebîlerle uğraşmakla görevli el-Ebyad adındaki şeytân, “Onun hakkından ben gelirim” dedi ve ardından Safa'daki evde olan Nebî'nin (s.a) yanına Cibrîl (a.s) sûretinde varıp o'na vahiy vermek istedi. Fakat Cibrîl (a.s) inip onunla Nebî (s.a) arasında durdu ve eliyle onu hafifçe itti. el-Ebyad korkusundan Mekke'den gidip Hind'in en uzak yerine düştü.

...Arşın sahibi nezdinde yüksek bir mevki sahibi {yani, Allah nezdinde oldukça değerli} *elçinin* {yani, Cibrîl'in (a.s)}.

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُب۪ينِ
﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَن۪ينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَج۪يمٍ ﴿٢٥﴾
فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَٓاءَ مِنْكُمْ
اَنْ يَسْتَق۪يمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَٓاؤُ۫نَ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٩﴾

21. *Orada* {yani, semâvatta} *kendisine itaat edilendir,...*

Allah'ın, *Oraya... yakınlaştırdık* (eş-Şu‘arâ, 26/64) buyruğu ile, *Gördüğün zaman orada...* (el-İnsan, 76/20) buyruğu da böyledir. Nebî (s.a) mirac'da göklere yükseltildiğinde İbrahîm (a.s) ile Mûsâ'yı (a.s) gördü. Onlar o'nunla tokalaştılar. Cibrîl o'nu semâlardaki meleklerin yanlarına götürdü. Onlar da o'nu gördükleri için sevindiler ve o'nunla tokalaş-

tılar. Cehennemin bekçisi Mâlik'i de gördü. Fakat onunla konuşmadı ve ona selâm vermedi. Nebî (s.a) Cibrîl'e (a.s), “Bu kim?” diye sordu. Cibrîl şöyle cevab verdi: “Bu cehennemin bekçisi Mâlik'tir ve asla konuşmaz. Onun yanında bulunanlar da cehennemin diğer bekçileridir. Onlardan şefkat ve merhamet alınmış, onlara asık surat ve cehennemliklere karşı gazab verilmiştir. Eğer yaratıldıklarından beri biriyle konuşmuş olsalardı, hiç şüphesiz senin Allah nezdindeki üstün değerin dolayısıyla seninle konuşurlardı.” Nebî (s.a), “Ona söyle de cehennemin kapılarından birisini açsın” dedi. O da cehennemden, öküzün burun deliklerinden biri kadar bir yer açtı. Bundan dolayı pek büyük bir hal oldu, adeta kıyâmet koptu zannedildi. Hatta Nebî (s.a) bundan dolayı dehşete kapıldı da Cibrîl'e, “Ona emret de orayı kapatsın” dedi. Cibrîl (a.s) ona emretti, Mâlik (a.s) da ona itaat ederek orayı kapattı. İşte, *Orada kendisine itaat edilendir* buyruğu bunu anlatmaktadır.

...emindir {yani, yarattıkları arasında Allah'ın emirlerini tevdi ettiğinden dolayı ona emin denilir}.

22. *Arkadaşınız* {yani, Muhammed (s.a)} *bir deli değildir.*

Çünkü Mekke kâfirleri, “Muhammed bir delidir” demişlerdi, “o Kur’ân'ı kendiliğinden uydurup dizmektedir.”

23. *Andolsun ki onu apaçık ufukta* {güneşin doğduğu taraftan} *görmüştür.*

Şöyle ki: Nebî (s.a) Cibrîl'i (a.s) doğu tarafında Mekke dağlarında ufuğu kaplamış, ayakları yerde, başı semâda, bir kanadı doğuda, diğer kanadı batı tarafında olduğu halde görmüş ve baygın düşmüştü. Cibrîl (a.s) insan sûretinde gelerek o'nun yüzünü sıvazlamış ve “Ben senin kardeşinim, ben Cibrîl'im” demişti. Nebî (s.a) ayılınca mü’minler, “Nebî olarak gönderildiğinden bu yana seni bugünden daha güzel görmedik” demişlerdi. Nebî (s.a) de, “Cibrîl (a.s) bana gerçek sûretinde geldi; işte bu gördüğünüz, onun güzelliğinden bana sirâyet edendir” demişti.

24. *O gaybdan yana cimrilik etmez.*

Bu buyruktaki *danin* [cimrilik] lafzındaki “dat” harfini “zı” ile *zanin* diye okuyanların kıraatine göre, “Muhammed (s.a) Kur’ân hususunda zan ve itham altında değildir; “dat” harfi ile okuyanların kıraatine göre, “cimri değildir” anlamına gelir.

25. *O racim* {yani, lanetlenmiş} *şeytânın sözü de değildir.*

Çünkü Mekke kâfirleri, "Bu Kur'ân'ı o'na 'rey' denilen şeytân getirmekte ve Muhammed'in (s.a) dilinden aktarmaktadır" diyorlardı.

İfadede takdim vardır.

26. {Ey Mekke kâfirleri!} *O halde nereye gidiyorsunuz* {yani, "Muhammed bir delidir" diyerek Benim kitabımı ve emrimi terk edip hangi tarafa koşuyorsunuz}?

27. *O ancak âlemlere bir zikirdir* {yani, Kur'ân ancak âlemler için bir hatırlatma ve bir tefekkür (sebebi)dir}.

28. *Aranızdan* {ey Mekkeliler hak ve} *istikamet üzere yürümek isteyenler için.*

Sonra Allah meşietin elinde olduğunu dile getirmek üzere şöyle buyurmaktadır:

29. *Âlemlerin Rabbi olan Allah* {istikamet üzere olmanızı} *dilemedikçe siz dileyemezsiniz.*

Allah'ın, *Geri geldiği zaman geceye* (Tekvîr, 81/17) buyruğu, –böcek, yılan, akrep, yırtıcı ve yabanî hayvan gibi– bütün hayvanlar üzerine (gece dolayısıyla) karanlık basınca demektir.

82. EL-İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan el-İnfitâr sûresi, Kûfiyyûna göre 19 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾

وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَٓا اَيُّهَا

الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَر۪يمِ ﴿٦﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾

ف۪ٓي اَيِّ صُورَةٍ مَا شَٓاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدّ۪ينِ ﴿٩﴾ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ

لَحَافِظ۪ينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِب۪ينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَف۪ي

نَع۪يمٍ ﴿١٣﴾ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَف۪ي جَح۪يمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدّ۪ينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ

عَنْهَا بِغَٓائِب۪ينَ ﴿١٦﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَٓا اَدْرٰيكَ مَا

يَوْمُ الدّ۪ينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْـًٔا وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Gök infitâr olduğu* {yani, yüce Rabbin ve meleklerin inmesi için korkudan çatladığı, yarıldığı, sonra da dürüldüğü} *zaman,*

2. *Yıldızlar dağılarak* {ardı arkasına} *döküldüğü zaman,*

3. {Tatlısıyla, acısıyla} *denizler* {biri diğerinin içine} *akıtıldığı* {ve bütün denizler tek bir deniz olup taştığı} *zaman,*

4. *Kabirler* {içindeki ölüler ile} *alt üst edildiği zaman,*

5. *Her nefis önden* {hayır namına} *neyi yolladıysa,* {kötülük olarak} *geriye neyi bıraktıysa bilmiş olacaktır.*

6. *Ey insan! O kerîm Rabbine karşı seni aldatan nedir?*

Onu aldatan şeytândır.

Âyet, Ebu'l-Eşeddîn –ki asıl adı, Esid b. Kelede'dir– hakkında inmiştir. Bir gözü kör ve oldukça güçlü olan Ebu'l-Eşeddîn, "Eğer ben cennetin kapısının bir halkasını yakalayacak olursam, ona pek çok kimse girebilecektir" demişti. Mekke'nin fethedildiği gün öldürüldü.

7. *O ki seni yarattı. Her bir şeyini yerli yerine koydu. Seni oldukça dengeli* {yani, tam ve uygun ölçülere sahib} *kıldı.*

8. *Dilediği şekilde seni tertib etti.* {Dilemiş olsaydı seni insandan başka bir sûrette var ederdi.}

9. *Hayır* {bu insan kendisini yaratana, kendisine sûret verene îmân etmez}. *Bilakis siz dîni* {yani, hesabı} *yalanlıyorsunuz.*

10. *Halbuki şüphesiz üzerinizde* {amellerinizi koruyan meleklerden} *bekçiler vardır.*

Sonra onların niteliklerini şöylece dile getirmektedir:

11. *Kerîm* {yani, Müslüman} *yazıcılar.*

Bunlar, hangi dili konuşurlarsa konuşsunlar Âdemoğulları'nın amellerini Süryanice yazarlar. Hesab da Süryanice görülecektir. Fakat cennete girdikleri vakit Muhammed'in (s.a) diliyle: Arabça konuşacaklardır.

12. *Onlar* {hayır ya da şer} *her ne yaparsanız bilirler* {ve onu yazarlar}.

13. *Ebrâr* {yani, dünyada iken Allah'a itaat edenler} *hiç şüphesiz naîm* {yani, âhirette nimetler} *içindedirler.*

14. *Füccâr* {yani, dünyada zâlim olanlar} *ise hiç şüphesiz cahîmdedir* {yani, ateştedir}.

"Cahîm", pek büyük ateş demektir.

15. *Dîn günü* {yani, kulların amelleri ile hesaba çekilecekleri hesab günü} *oraya* {yani, cahîme} *gireceklerdir.*

16. *Ve onlar bir daha oradan kaybolmayacaklardır* {yani, günahkârlar cahîmde hazır edilecek ve oradan kaybolamayacaklardır}.

17. *Dîn gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Bu ifade, o günü tazim içindir.

Tekrarlayarak şöyle buyurmaktadır:

18. *Sonra o dîn* {yani, hesab} *gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Ardından da Nebî'ye (s.a) dîn gününün durumunu haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

> 19. *O gün hiçbir nefs, hiçbir nefse* {menfaat namına} *bir şey yapamaz ve o gün emir* {yani, din gününde emir bütünüyle} *Allah'ındır* {yani, o gün O'ndan başka hiç kimse emretmek imkânına sahib olmayacaktır}.

83. EL-MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Medine'de nâzil olan el-Mutaffifîn sûresi, Kûfiyyûna göre 36 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾
وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰئِكَ اَنَّهُمْ
مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾
كَلَّا اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Mutaffiflere [eksik ölçüp tartanlara] veyl olsun!*

Veyl, 70 yıl mesafede cehennemdeki bir vâdinin adıdır. Bunun 90.000 kolu vardır. Her kolda 70.000 şık, her şıkta 70.000 mağara, her mağarada 70.000 kasr, her kasrda demirden 70.000 tabut, her tabutta 70.000 ağaç, her ağaçta ateşten 70.000 dal, her dalda 70.000 meyve, her meyvede de 70 zira uzunluğunda bir kulp vardır. Her ağacın altında 1.000 yılan ve 70.000 akrep vardır. Yılanların irilikleri dağ gibidir, uzunlukları ise bir aylık mesafe kadardır. Dişleri de hurma ağacı gibidir. Akrepler ise 360 omur kemiği bulunan koyu renkli katırlar gibidir. Her omurda büyük bir testi dolusu zehir vardır.

Rasûlullah (s.a) Medine'ye geldiğinde câhiliye döneminde herkes tarafından bilinen iki ayrı ölçek ve terazi vardı. Bazıları alırken büyük ölçekle alır, satarken küçük ölçekle satar; böylece iki ölçek-tartı arasındaki fark kadar haksız kazanç sağlardı. Nebî (s.a) Medine'ye gelince onlara, “Bu yaptıklarınızdan ötürü veyl size” dedi. Bunun üzerine Allah, *Veyl olsun eksik ölçüp tartanlara* buyurarak Nebî'yi (s.a) tasdik etti.

Sonra onların yaptığı kötülükleri söz konusu ederek buyuruyor ki:

2. *Onlar ki insanlardan ölçü ile aldıklarında tam alırlar.*

3. *Ama onlara ölçü yahut tartı ile verdiklerinde zarar ettirirler* {yani, eksiltirler}.

Arkasından onları korkutarak şöyle buyurmaktadır:

4. *Bu* {şekilde hareket eden} *kimseler, muhakkak diriltileceklerini zannetmiyorlar mı?*

5. *Büyük bir gün için.*

6. *O günde insanlar* {kabirlerinden çıktıktan sonra üçyüz yıllık bir süre kadar} *âlemlerin Rabbi huzurunda* {ayakta} *duracaklardır* {ve birbirlerine bakınacaklardır}.

Sonra onları korkutarak şöyle buyurmaktadır:

7. *Sakının,...*

Bu, insanın "Vallahi" diyerek Rabbine yemîn etmesine benzer. Ancak Allah "Vallahi" demez. Fakat o bunun yerine "kellâ" [sakının] der.

...çünkü günahkârların kitabı muhakkak siccîndedir.

Müşriklerin amelleri şer ile mühürlenmiş olup, yerin en alt tabakasında İblisin yanağı altına konulmuştur. Çünkü böyle bir kimse İblise itaat etmiş, Rabbine ise asi olmuştur.

8. *Siccînin ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Buyruk, onun büyüklüğüne dikkat çekmek içindir.

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ
بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ
عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ
لَصَالُو الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا
إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ
﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ
﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ
﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ ۚ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

9. *O yazılmış bir kitabtır.*

Yine onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

10. {Ölümden sonra dirilişi} *yalanlayanlara o gün veyl olsun!*

11. *Onlar ki dîn gününü* {yani, amellerin karşılığının görüleceği hesab gününü} *yalan sayarlar.*

12. *Halbuki onu* {yani, hesaba çekilmeyi}, *haddi aşan* {–ki Rabbinin nimetleri hakkında şüphe edip, O'ndan başkasına ibâdete yönelen herkes haddi aşandır–} *ve* {kalbi} *çok günahkâr olan bir kimseden başkası yalanlamaz.*

13. *Ona karşı âyetlerimiz* {yani, Kur'ân} *okunduğunda, "Öncekilerin esâtîridir"* {yani, Rüstem ve İsfendibaz [İsfendiyar] gibi öncekilerin kitablarıdır} *dedi.*

Âyet, en-Nadr b. el-Hâris b. Alkame hakkında inmiştir. O Hire'ye gitmiş, orada Rüstem ve İsfendibaz [İsfendiyar] hakkında anlatılanları yazmıştı. (Mekke'ye) geri geldiğinde, "Muhammed size neler anlatıyor?" diye sormuştu. Onlar da, "Geçmiş nesillerden anlattı" demişlerdi. Bunun üzerine o, "Ben de size Muhammed'in anlattıkları gibi anlatacağım" demişti. Allah da onun hakkında, *İnsanlardan kimisi bilgisizce Allah'ın yolundan saptırmak ve o âyetleri bir eğlence edinmek için boş sözleri satın alırlar...* (Lokmân, 31/6) buyruğunu indirdi. İşte, *Ona karşı âyetlerimiz okunduğunda, "Evvelkilerin esatiridir" dedi* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Sonra Allah onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

14. *Hayır, aksine onların kazandıkları kalblerini örtmüştür* {yani, Biz onların kalblerini mühürledik. Bu sebeble onlar yaptıkları kötülükleri göremezler ve bu kötülüklerinden vazgeçmezler}.

15. *Hayır, muhakkak ki onlar o gün Rabb'lerinden elbette perdelenmiş olacaklardır.*

Çünkü cennet ehli, aralarında görmelerini engelleyecek bir perde olmaksızın gözleriyle O'nu açıkça görecekler, O da onlarla konuşacaktır. Kâfir ise hicabın arkasında durdurulur, Allah onlarla konuşmaz, onlara nazar etmez ve onları tezkiye etmez. Bu durum, onların cehenneme götürülmelerine dair emir verilinceye kadar böyle olacaktır.

16. *Sonra onlar hiç şüphesiz* {Rabb'lerinden perdelendiklerinde} *cehennemi boylayacaklardır.*

17. *Sonra* {onlara} *"İşte bu sizin yalanlayageldiğiniz şeydir" denilir.*

Cehennem ehline cehennemin bekçisi Mâlik şöyle diyecektir: *İşte bu yalanladığınız ateş azabını tadın* (Sebe, 34/42); *Bu bir büyü mü, yoksa siz mi görmüyorsunuz? Girin oraya ister sabredin, ister sabretmeyin; sizin için birdir. Siz ancak işlediğinizin karşılığını alacaksınız* (et-Tûr, 52/15-16) denilecektir. Allah'ın, *Sonra "İşte bu sizin yalanlayageldiğiniz şeydir" denilir* buyruğu bunu dile getirmektedir.

Sonra onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

18. *Hayır.*

Burada ifade sona ermektedir. Sonra, *Ölçü ve tartıları eksik yapanlara veyl olsun!* buyruğuna dönerek şöyle buyurmaktadır:

...*Şüphe yok ki ebrârın kitabı illiyyîndedir* {yani, mü'minlerin amelleri ve hasenatı arşın bacağındadır}.

19. *İlliyyînin ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Bu ifade, illiyyîni tazim etmek içindir.

20. *O, yazılmış bir kitabtır* {yani, o hayır kitablarından bir kitab olup, rahmet ile mühürlenmiş, Allah nezdinde yazılı bulunmaktadır}.

21. *Mukarreb olanlar* {yani, her semânın mukarreblerinden olan melekler} *onu müşahede ederler* {ve Allah'ın razı olduğu ameli Allah'ın nezdinde tesbit edilinceye kadar (bir semâdan diğerine) uğurlarlar. Sonra her melek yerine döner}.

Akabinde ebrârı söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

22. *Şüphe yok ki o ebrâr* {cennette} *nimetler içindedirler.*

Sonra bu nimetleri beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

23. *Erâik üzerinde* {o nimetlere} *bakarlar* {yani, bunlar oturup o nimetlere bakacaklardır}.

("Erîke"nin çoğulu olan) *erâik,* "tahtlar ve onların üzerlerindeki örtüler"i ifade etmek için kullanılır. Şâyet sadece taht olup (serir) üzerinde örtü [cibinlik türü] yoksa, o vakit sadece "serir" denilir. Eğer bu örtü

bulunup serir [taht] yoksa, sadece “el-hacele” denilir. “Serir” ve “hacele” bir arada bulunursa, onlara “erâik” [erikeler] denilir.

24. *O nimetlerin güzelliğini yüzlerinde tanırsın.*

Çünkü sevinç ve nimetlerden dolayı cennetliklerin yüzlerinde nur olacaktır. Dolayısıyla bunlara bakıldığı vakit, sevinçli oldukları anlaşılacaktır.

25. *Onlara mühürlü rahîkden içirilecektir.*

“Rahîk”, son derece lezzetli, beyaz şaraba denir.

26. *Ki onun mührü misktir* {yani, o şarabı içip bitirdiğinde ve tası ağzından uzaklaştırdığında ağzında misk tadı bulunur}. *O halde yarışanlar bunun için yarışsınlar* {yani, bu hoş lezzet ve cennet için yarışsınlar, rağbet gösterenler bunlara rağbet göstersin}.

وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا
كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾
وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا
إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ
الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

27. *Onun katkısı tesnîmdendir.*

28. *O mukarreblerin kendisinden içecekleri bir pınardır.*

Bu pınar Adn cennetinde olup, üzerlerine bol bol dökülecektir. İşte, *Mukarreb olanların kendisinden içecekleri* buyruğu bunu anlatmaktadır. Adn cennetinde olanlar şaraba bu sudan katarlar. Cennetler dört tane olup, Adn cenneti en üstün olanlarıdır. Tesnîm suyu ile kevser ve selsebil pınarları Adn cennetinden çıkar. Burada ifade sona ermektedir.

29. *Şüphe yok ki günah işleyenler îmân edenlerden bir kısmına gülerlerdi.*

Âyet, ‘Alî b. Ebî Tâlib ve arkadaşları hakkında inmiştir. Onlar Rasûlullah'ın (s.a) yanına giderlerken yolda münâfıklarla Yahudilerin bulundukları yerlerden geçiyorlardı. Onları gördüklerinde onlarla alay ediyorlar ve durumları dolayısıyla birbirlerine kaş göz işareti yapıyorlar, onlara gülüyorlardı. ‘Abdullâh b. Nuteyl,[1] Bid‘a b. el-Akra ile karşılaşmış ve ona, “Farkında mısın biz bugün o dazlak kafalıyı gördük ve ona güldük” dedi. “Nasıl?” diye sordu. “Çünkü o onların önünde yürürken, diğerleri onun arkasından gidiyor, onun önüne geçmiyorlardı. Sanki onlara yol gösteren o imiş gibi” karşılığını verdi. Bu, bunu işiten Ebû Bekr es-Sıddîk (r.a) ve arkadaşlarına ağır geldi de o yolu izlemez oldular, başka bir yoldan gidip gelmeye başladılar. Allah da onlar hakkında, *Şüphe yok ki o mücrimler îmân edenlerden bir kısmına gülerlerdi* buyruğunu indirdi.

30. *Yanlarından geçtiklerinde de birbirlerine kaş göz işaretleri yaparlardı.*

31. *Ailelerine döndükleri vakit de zevk duyarak dönerlerdi* {yani, bunlar kavimlerine geri döndüklerinde üzerinde bulundukları dalâlet yolunu beğenmiş olarak ve ‘Alî ve arkadaşlarına –Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun– yaptıklarından hoşlanmış kimseler olarak dönerlerdi}.

Kasdedilen kişi, ‘Abdullâh b. Nuteyl'dir [Nebtel'dir].

32. *Onlar bunları gördüklerinde de, “Şüphe yok ki bunlar dalâlette olanlardır” derlerdi.*

33. *Halbuki onlar bunların üzerine gözetleyiciler olarak gönderilmemişlerdi.*

Sonra Allah, kendileriyle alay edilenlere vereceği mükâfaatı haber vererek şöyle buyurmaktadır:

34. *İşte bugün ise îmân edenler o kâfirlere gülerler.*

35. *Erâik üzerinde* {yani, örtüler içerisindeki tahtlarda} *bakarlar.*

Buyruk şunu anlatmaktadır: Onlar, üzerinde örtüler bulunan tahtlarda oturup düşmanlarına güleceklerdir. Çünkü cennet ehlinden her

---

1 Daha önce de belirttiğimiz gibi, doğrusu ‘Abdullâh b. Nebtel'dir. Bkz. el-Mâide, 5/57 ile ilgili not. (Çeviren)

birinin kâfirlere nasıl azab edildiğine bakacağı bir penceresi bulunacaktır. Bir taraftan cehennem ehline bakacaklar, diğer taraftan mazhar oldukları Allah'ın nimetlerini görecekler, Allah'ın kendilerine ikramda bulunduğunu bilecekler de cehennemliklerin durumuna gülecekler ve cehennemin kapıları cehennemlikler üzerine dağları andıran ateşten ve demirden direklerle kapatılıncaya kadar onlarla konuşacaklardır. Üzerlerine cehennemin kapıları kapatıldıktan sonra baktıkları o pencereler kapatılacaktır. Allah onların isimlerini silecek ve mü'minlerin kalblerinden onları büsbütün çıkaracaktır. İşte, *...bakarlar* buyruğu bunu anlatmaktadır.

36. *O kâfirlere, işleyegeldiklerinin cezası* {yani, (cennetliklerin) pencerelerden bakmaları şeklindeki (cezaları)} *verildiğinde* {o vakit onların azab edilmekte olduklarını görecekler de, "Allah'a yemîn ederiz ki kâfirlere dünyada iken yaptıklarının karşılığı verilmiş bulunuyor" diyecekler}.

84. EL-İNŞİKAK SÛRESİ

Mekke'de inen el-İnşikak sûresi, Kûfiyyûna göre 25 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اِذَا السَّمَاۤءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْاَرْضُ
مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَاَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾
يَاۤ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ
كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ اِلٰى
اَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاۤءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ
يَدْعُوا ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلٰى سَعِيرًا ﴿١٢﴾ اِنَّهُ كَانَ فِي اَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Gök yarılıp çatladığı* {yani, azîz Rabb ve meleklerin inmesi için yarılacağı} *zaman,*

Gök, her iki yanı görülecek şekilde yarılıp çatlayacaktır. Sonra da çürümüş, yıpranmış olarak görülecektir. Ümeyye oğullarından iki kardeş olan ‘Abdullâh b. ‘Abdu'l-Esed Allah'a îmân etti, el-Esved b. ‘Abdu'l-Esed ise kâfirdi. Kâfir olan el-Esved, mü’min olan ‘Abdullâh'a, “Muhammed'e îmân mı ettin?” diye sordu. O, “Evet” dedi. Diğeri, “Yazık sana, Muhammed'in iddiasına göre dünyanın sonu gelecekmiş, biz de ölüp toprak olduktan sonra tekrar diriltilecekmişiz? Peki, bana söyle: o gün yerin hali ne olacak?” diye karşılık verdi. Bunun üzerine Allah, *Gök yarılıp çatladığı zaman* buyruğunu indirdi.

2. *Rabbine itaatle boyun eğdiği* {yani, Rabbinin buyruğunu dinleyip O'na itaat ettiği} *–ki zaten ona layık olan da* {yani, ona yakışan hal de} *budur– zaman,*

3. *Yer* {açılıp serilmiş deri gibi} *alabildiğine uzatıldığı zaman,*

4. *İçinde* {canlı olarak} *ne varsa dışarıya bırakıp bütünüyle boşaldığı zaman,*

5. *Rabbine itaatle boyun eğdiği* {yani, yer Rabbinin buyruğunu dinleyip O'na itaat ettiği} *–ki zaten ona layık olan da* {yani, ona yakışan hal de} *budur– zaman,*

6. *Ey insan* {yani, el-Esved b. 'Abdu'l-Esed} *sen Rabbine doğru kedh edip* {yani, çalışıp çabalayıp} *duracaksın. Sonunda ona* {yani, ameline} *kavuşacaksın.*

7. *Kitabı sağ eline verilecek kimseye* {yani, 'Abdullâh b. 'Abdu'l-Esed'e –ki künyesi Ebû Seleme'dir–} *gelince,*

8. *O kolay bir hesab ile hesaba çekilecek.*

Kolaydan maksat, Allah'ın onun hasenatını değiştirmeyip, onu rezil rüsva etmeyeceğidir. Şöyle ki: Allah Kıyâmet Günü bütün mahlukatı toplayıp bir araya getirdiğinde 300 yıl kadar bir süre birbirlerine dalgalar gibi karışıp duracaklardır. Nihâyet azîz ve celîl olan Rabbimiz yarattıklarını hesaba çekmek için kürsüsüne istiva edecektir. O vakit Rabb ve melekler saf saf gelecekler, cennet ve cehenneme bakacaklardır. Cehennem 500 yıllık bir mesafeden getirilecektir. Onun 90.000 dizgini olacaktır. Her dizgine 70.000 melek asılmış olacak ve onu mahlukatın bulunduğu yerden uzak tutmaya çalışacaklardır. Bu meleklerin her birinin boynunun uzunluğu bir yıllık, kalınlığı da bir yıllık mesafedir. Onlardan her birinin omuzlarının arasının genişliği 500 yıllık bir mesafedir. Yüzleri kor ateş, gözleri şimşek gibidir. Onlardan biri konuşacak olursa ağzından ateş saçılır. Her birinin elinde bir balyoz bulunur. Bu balyozların dalları andıran 360 başı vardır. Fakat ona tüyden daha hafif gelir. Bunlar cehennemi getirip, arşın sol tarafına yerleştirinceye kadar sürüklerler. Sonra cennet getirilir, gelinin zifafa götürülmesi gibi getirilir ve arşın sağına yerleştirilir. Allah'ın cehennemlikler için ateşi hazırladığını gören insanlar Rabb'lerine bakıp susacaklar, sesleri büsbütün kesilecek ve Allah'ın korkusu ve azametinden; melekler, arşın taşıyıcıları, semâvattakiler, cehennem, cehennemin bekçileri ile ilgili görecekleri o hayret verici şeylerden dolayı konuşamayacaklar, eklemleri titreyecektir. Allah, dostlarının korktuklarını, kalblerinin gırtlaklarına gelip dayandığını bildiği için arşın sağından, *Ey kullarım! Bugün sizin için korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz* (ez-Zuhruf, 43/68) diye seslenilecektir. O vakit mü'miniyle kâfiriyle insanların ve cinlerin hepsi başlarını kaldıracaklar, çünkü hepsi Allah'ın kullarıdır. İkinci defa, *Âyetlerimize îmân edenler ve teslim olmuş kimse-*

ler (ez-Zuhruf, 43/69) diye seslenilecek. Bu sefer sadece mü'minler başlarını kaldıracak, diğer bütün dîn mensubları ise başlarını önlerine eğeceklerdir. Bütün insanlar kırk yıl seslerini çıkarmayacaklar. İşte, *Bu onların konuşamayacakları bir gündür. Onlara izin de verilmeyecek ki özür dilesinler* (el-Mürselât, 77/31-36) buyruğu bunu anlatıyor.

Allah'ın, *Rahmân'ın izin verdiği kimselerden başkaları konuşmazlar ve doğru söylerler* (en-Nebe, 78/38) buyruğunda kasdedilen doğru söz, lâ ilâhe illallâh'tır. Allah'ın, *Rahmân'ın huzurunda sesler kısılmış olacak, kıpırdanan dudakların fısıltısından başkasını duymayacaksın* (Tâ-Hâ, 20/108) buyruğunda ise, Allah'ın onlara cevab vermeyeceği, onlarla konuşmayacağı, kendilerinin de kırk yıl konuşmayacakları kasdedilmektedir. İşte bundan sonra Cibrîl'e (a.s), "Rasûllere seslen ve ümmi olandan başla" der. Bunun üzerine melek kalkıp nida eder: "Ümmi Nebî nerede?" der. Nebîler, "Hepimiz nebîyiz, hepimiz ümmiyiz. O halde iyice açıkla" dedler. Bu sefer, "Arabî, ümmi ve haramî olan Nebî" der. O vakit Rasûlullah (s.a) kalkar ve yüksek sesle, "İşleyip de unuttuğunuz, fakat Allah'ın sayıp tesbit ettiği nice günahlarınız var. Rabbim! Ümmetimi rezil etme" diye du'a eder. Sonra Allah'a yaklaşıp durur ve yarattıkları arasında O'na en yakın o olur. Allah'a hamd u senada bulunur, öyle hamd u senalarda bulunur ki, melekler de diğer yaratılmışlar da hayrete düşerler. Allah, "Senden razı oldum ey Muhammed, haydi git ümmetini çağır" buyurur. O da gidip seslenir, ümmetinden ilk çağırdığı kişi 'Abdullâh b. 'Abdu'l-Esed Ebû Seleme olur. Bu da yaklaşıp durur. Sonunda Allah onu kendisine yaklaştırır ve kolay bir hesaba çeker. Kolay hesab, işlediği günahtan ötürü sorumlu tutmaması ve Allah'ın kendisine gazab etmemesidir. Böylece günahlarını sahifesinin iç tarafına, iyiliklerini de sahifesinin dış tarafına koyar. Başına altından taç konulur. Bunun 90.000 sarkıtı bulunur. Her sarkıtı doğu ile batının malına eşit bir incidir. İstebrak ve sündüs –ki bedenine değen beyaz ipektir– denilen ipek çeşitlerinden 70 hulle giydirilir. Allah'ın, *Orada elbiseleri ipektir* (el-Hacc, 22/23) buyruğu bunu anlatmaktadır. Biri gümüş, biri altın, biri de inciden olmak üzere ona üç bilezik takılır. İnciler ve yakutlarla süslenmiş bir taç konulur. Nurundan ötürü o taç yüzünde parıldar. Mü'min kardeşlerinin yanına döner, onun Allah nezdinden geldiğini görünce ona bakarlar. Melekler, insanlar ve cinler, "Allah'a yemîn olsun ki Allah buna ikram etmiş; büyük bir bağışta bulunmuştur" derler. Onun kitabına bakarlar, kötülüklerinin

sahifesinin iç tarafına, hasenatının ise kitabının dış tarafına yazılmış olduğunu görürler. O vakit melekler şöyle derler: “Bu insanoğlu hiçbir günah işlememiştir. Allah'a yemîn olsun bu kul Allah'a karşı takvalı hareket etmiş birisidir. Böyle bir kula ikram edilmesi de bir haktır.” Ancak onlar, onun işlemiş olduğu günahların, kitabının iç tarafında yazılı olduğunun farkında olmazlar. Bu durum, Allah'ın ikramda bulunmak istediği ve rezil etmek istemediği kimseler içindir. Diğer Müslüman kardeşlerinin yanına varır, onu tanıyamazlar. “Beni tanıdınız mı?” diye sorar. Onlar, “Allah'a yemîn ederiz hayır” diye cevab verirler. “Ben az önce yanınızdan ayrıldım, beni nasıl unutursunuz? Ben Ebû Seleme'yim” der. Ardından da “Ey kardeşler topluluğu! Size de böyle bir halin müjdesini veriyorum. Rabbim beni kolay bir hesaba çekti, bana ikramda bulundu” der. İşte, *O kolay bir hesab ile hesaba çekilecek* buyruğu bunu anlatmaktadır.

9. *Ve ehline* {yani, kavmine} *sevinçli dönecektir.*

Kitabı sağ tarafından verilecek ve o da, *İşte alın okuyun kitabımı, ben zaten hesabıma gerçekten kavuşacağımı biliyordum* (el-Hâkka, 69/19-20) diyecektir. Sonra bir münadi, mü’min olan ‘Abdullâh'ın, kâfir olan kardeşi el-Esved b. Abdi'l-Esed'i çağıracak, o bedbaht kişi yaklaşmak isteyecek, ancak ona şiddetle tepki gösterilecek, göğsü yarılacak, kalbi sırtından, omuzları arasından çıkacak. Ona kitabı verilecek, ömrü boyunca yapmış olduğu bütün iyilikler, sahifesinin iç tarafına yazılacaktır, çünkü o îmân etmemişti. Kötülükleri ise sahifesinin dış tarafına yazılacaktır ve o Allah'tan perdelenecek, O'nu göremeyecektir, fakat arşın yakınından bir münadi ona seslenerek yapmış olduğu kötülükleri hatırlatacak, her kötülüğünü zikrettiğinde o, “Ben bunu biliyorum” diyecektir. Allah ona lanet edecek, lanet gelip onun üzerine düşecek ve ona yapışacaktır. Bedeni, eni boyu bir aylık mesafe kadar, başı Şam taraflarında büyük bir dağ olan el-Akra kadar, dişleri Uhud kadar, gözleri Mekke'deki Hira dağı kadar, burun deliğinin her biri el-vuk denilen dağ kadar olacaktır. Saçı, sık bir ormanı andıracaktır, saçının uzunluğu ise kamış kadar, saç tellerinin kalınlıkları ise mızrak kadar olacaktır. Başına ateşten bir taç konacak, eriyen bakırdan bir cübbe giydirilecek, boynuna dağ kadar kibritten bir taş konacak ve orada ateş yanıp duracaktır. Elleri boynuna bağlanacak, yüzü karanlık bir gecede kabirden daha siyah olacak, gözleri göğerecektir. Kardeşlerinin yanına döndüğünde, onu gören bütün yaratılmışlar dehşete kapılacak, kokusunun iğrençliğinden ötürü burunlarını tuta-

cak ve “Allah bu kulu gerçekten hakir düşürmüş, rezil etmiştir” diyecekler. Kitabına baktıklarında, sadece sahifenin dışındaki günahlarını görecekler, hiçbir hasenatını görmeyecekler ve “Bu kulun Allah nezdinde bir an olsun bir ihtiyacı yok muydu? O'ndan korkmadı mı? Böyle bir kulun Allah tarafından rüsvay edilmesi ve azablandırılması bir haktır” diyecekler. Bütün melekler onu lanetleyecek. Durduğu yere geri döndüğünde arkadaşlarından kimse onu tanımayacak. “Beni tanımadınız mı?” diye soracak. Onlar, “Allah'a yemîn ederiz ki hayır” diyecekler. “Ben el-Esved b. Abdi'l-Esed'im” diyecek ve sesinin çıktığı kadar, *Keşke kitabım verilmeseydi ve keşke hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke bu bitmiş olsaydı, malımın da bana faydası olmadı* (el-Hâkka, 69/25-28) diye bağıracak. “Keşke ölseydim de bu beladan kurtulsaydım. Çünkü bugün benim ileri sürecek hiçbir delilim yoktur. Veyl olsun” diyecek. Mü’min olan kardeşi, mü’minleri müjdelerken; bu da kâfirlere durumlarını haber verecektir. İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

10. *Kitabı arkasından, sırtı tarafından verilecek olan kimseye gelince,*

11. *O hemen ölümü çağıracaktır.*

12. *Ve alevli ateşi boylayacaktır* {yani, el-veyli [ölümü] çağıracak ve cehenneme girecektir}.

13. *Çünkü o ehli* {yani, kavmi} *arasında şımarık idi.* {Değerli kabul ediliyordu. Fakat Allah Kıyâmet Günü onu zelil edecektir.}

إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰٓ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَآ أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾
وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْءَانُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا۟
يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾
إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ الصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍۭ ﴿٢٥﴾

14. *Çünkü o asla dönmeyeceğini* {yani, diriltilmeyeceğini} *sanmıştı.*

15. *Hayır, şüphe yok ki Rabbi onu çok iyi görendi* {yani, ameline tanıktı}.

Sonra yüce Rabbimiz yemîn ederek şöyle buyurmaktadır:

16. *O halde öyle değil, yemîn ederim şafağa.*

"Şafak", güneşin batışından sonra batıncaya kadar görülen ışıktır.

17. *Geceye ve onun kapladığı* {yani, önüne katıp sürdüğü} *şeylere* {yani, karanlığa}.

18. {Onüç, ondört ve onbeşinci gecelerde} *nuru tamamlandığı zaman aya.*

Bu gecelere "el-bîd" [beyaz, aydınlık] geceler denir. Ay, üç gece tam dolgundur ve ışığı ileri derecededir. Kavuşumu da (bundan sonra) onüç gecede olur. Allah şafağa, geceye, kapladığı şeylere ve tamamlandığı zaman aya yemîn ederek buyurdu ki:

19. *Mutlaka siz* {yani, bu kul} *biri diğerine mutabık halden hale geçeceksiniz* {yani, bir halden sonra bir başka hale geçeceksiniz: insan annesinin karnında nutfeden yaratıldı, sonra nutfe aleka, sonra mudğa oldu, kendisine ruh üfleninceye kadar cansızsızdı, sonra canlı bir insan haline geldi. Sonra Allah onu annesinin karnından bebek olarak çıkardı, sonra güçlü ve olgun çağına erişti, sonra yaşlandı, sonra öldü, sonra toprak olana kadar kabrinde kaldı, sonra da Allah Kıyâmet Günü onu tekrar yaratacaktır}.

20. *O halde onlara ne oluyor? Neden* {ölümden sonra dirilişe} *îmân etmezler?* {Halbuki daha önce belirttiğimiz bu halde idi}.

21. *Onlara karşı Kur'ân okunduğunda secde etmezler.*

Rasûlullah bir gün: *Secde et ve yaklaş* (el-Alak, 96/19) âyetini okudu, mü'minler de onunla birlikte secde etti. Rasûlullah'ın (s.a) yakın akrabaları da dahil Kureyşliler ise başlarına dikilmiş alkışlıyorlar, ıslık çalıyorlardı. Bunun üzerine Allah, *Onların Beyt'in yanında salâtları ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey değildir* (el-Enfâl, 8/35) buyruğunu indirdi. Rasûlullah (s.a) ve mü'minler secde ettiler, onlar secde etmedikleri gibi o'nunla da alay ettiler. Kur'ân okuduğu vakit ıslık çalarak, el çırparak o'nu rahatsız ediyorlardı. Bundan dolayı Allah, *O halde onlara ne oluyor, neden îmân etmiyorlar? Onlara karşı Kur'ân okunduğunda secde etmezler* buyruklarını indirdi.

22. *Aksine o kâfirler yalanlarlar.*

23. *Halbuki Allah içlerinde neyi gizlemekte olduklarını* {yani, nasıl bir günah işlemek ve fasıklıkta bulunmak üzere karar aldıklarını} *en iyi bilendir.*

24. {Ey Muhammed!} *Artık sen onlara* {yani, Mekkelilere} *elîm* {yani, can yakıcı} *bir azabı müjdele.*

Sonra Allah ezelî ilmi dolayısıyla istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

25. *Ancak îmân edip sâlih amel işleyenler müstesnâ. Onlar için eksilmez ve başa kakılmaz bir mükâfaat vardır.*

85. EL-BURÛC SÛRESİ

Mekke'de inen el-Burûc sûresi, Kûfiyyûna göre 22 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِۙ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِۙ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍۜ
﴿٣﴾ قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِۙ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِۙ ﴿٥﴾ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌۙ
﴿٦﴾ وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ شُهُودٌۜ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّٓا اَنْ يُؤْمِنُوا
بِاللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿٨﴾ اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
شَه۪يدٌۜ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ
عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَر۪يقِۜ ﴿١٠﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَب۪يرُۜ ﴿١١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun burçlara sahib* {yani, yıldızları bulunan} *göğe.*

Bunun bir benzeri de, *Gökte burçlar* {yani, semâda yıldızlar} *yaratan, onda bir kandil* {yani, güneş} ve aydınlık saçan bir ay yaratan ne mübârektir!" (el-Furkân, 25/61) buyruğudur.

2. *Va'd olunmuş o güne* {yani, Allah'ın dostlarına cenneti, düşmanlarına da cehennem ateşini va'd etmiş olduğu Kıyâmet Günü'ne}.

3. *Şâhidlik edene ve kendisine şâhid olunana* {yani, nahra [kurban bayramının birinci gününe], fıtıra [Ramazan bayramının birinci gününe] ve Cuma gününe. –Bunlar kasemdir [yemîndir]–. "Kuşkusuz Rabbinin yakalayışı pek çetindir" (el-Burûc, 85/12)}

4. *Uhdud ashâbı katl edildi.*

Necranlılardan Yûsuf b. zi-Nevas bir hendek kazmış ve içinde ateş yakmış, tevhîdi ağzına alanı o ateşte yakıyordu. Çünkü kavminden 80 erkek, 9 kadın îmân etmişti. Onların İslâm'dan dönmelerini istedi, on-

lar ise kabul etmediler. Bunun üzerine kendilerini ateş ile azablandıracağını bildirdi. Onlar ise Allah'ın emrine razı oldular. O da peş peşe ateşe atarak onların hepsini yaktı. Nihâyet yanında küçük çocuğu bulunan bir kadın geldi. Kadın çocuğuna bakınca, ona acıdı da geri döndü. Ona kâfir olmasını teklif ettiler, fakat kabul etmedi, onu dövdüler. Ateşin yanına tekrar gitti, çocuğuna acıdığı için tekrar döndü. Bu hali devam ederken küçük çocuk konuştu ve ona, "Anacığım! Önünde ebediyen sönmeyecek bir ateş vardır" dedi. Annesi çocuğun sözlerini duyunca huzura kavuştu ve kendisini ateşe attı da Allah ruhlarını cennete koydu. Yüce Rabbimiz Nebîsi Muhammed'e (s.a) vahiyle haber verdi: *Uhdud sahibleri* {Yûsuf b. zi-Nevas ve arkadaşları tarafından} *öldürüldü.*

Sonra onların kötü hallerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

5. *O tutuşturulmuş ateşin.*

6. *O zaman onlar o ateşin etrafında oturuyorlardı* {yani, onun arkadaşları kazdıkları hendeğin kenarında oturmuşlardı}.

7. *Ve onlar mü'minlere yaptıkları şeyleri görüyorlardı* {yani, Yûsuf b. zi-Nevas'ın, îmân ettikleri için bu azabı, işkenceyi yaptığını biliyorlardı}.

Sonra onların yaptıklarının hayret verici olduğunu belirterek şöyle buyurmaktadır:

8. *Onların bunlardan intikam almalarının tek sebebi* {yani, onlardan gördükleri kendilerini rahatsız eden tek husus –ki o olmasaydı onları azablandırmayacaktı–} *azîz ve hamîd olan Allah'a îmân etmiş olmaları idi.*

9. *O göklerin ve yerin mülkü yalnız Kendisinin olandır. Allah* {gizli ve açık} *her şeye şehîddir.*

10. *Şüphe yok ki mü'min erkeklerle, mü'min kadınları fitneye maruz bırakanlar,...*

Bunun bir benzeri de, *O günde onlar ateş üzerinde fitneye maruz kalırlar* {yani, yakılırlar} (ez-Zâriyât, 51/13) buyruğudur.

...sonra da tevbe etmeyenler için cehennem azabı vardır ve onlar için yanma azabı da vardır.

11. *Muhakkak îmân edip, sâlih amel işleyenlere* {yani, Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet edenlere –işte sâlih hal [sâlih ameller] bunlardır–}...

Bunun bir benzeri de, *Hoş söz* {yani, elhamdulillâh ve sübhânallâh ve lâ ilâhe illallâh vallâhu ekber sözü} *O'na yükselir* (Fâtır, 35/10) buyruğudur. Bütün bunlar, lâ ilâhe illallâh şehâdeti ile O'na yükselir. Eğer bu şehâdet olmasa idi, Âdemoğlu'nun hiçbir ameli ebediyen Allah'a yükseltilmezdi.

...*altlarından ırmaklar akan* {yani, bahçelerinin altlarından ırmaklar akan} *cennetler vardır.* {Cennet devam ettiği sürece onlar da orada ebedîdirler; daima ve ebediyen var olacaklardır.} *İşte büyük fevz budur* {yani, kurtuluş budur: cehennem ateşinden uzaklaştırılıp, cennete girdirilen kimse büyük bir kurtuluşa ermiş olur}.

Bu buyruktan sonra sûrenin baş tarafında yapmış olduğu yemîni tekrar söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ
الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ
الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ
مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

12. *Şüphe yok ki Rabbinin yakalayışı* {yani, azabı} *pek çetindir* {yani, O gazab ettiği vakit yakalar, yakaladığı vakit de helâk eder}.

Azîz ve celîl olan Rabbimiz, zatını tazim ederek buyuruyor ki:

13. *Çünkü ilkin var eden de, iade edecek olan da O'dur* {yani, O, insanı cansız bir nutfeden yaratmaya başladı ve ona hayat verdi. Sonra Kıyâmet Günü yine onu bu topraktan tekrar iade edecektir}.

14. *O* {büyük günahlardan tevbe edenlere günahlarını bağışlayan} *gafûrdur, vedûddur* {yani, razı olduğu az miktardaki sâlih amele karşı şekûrdur: azıcık ameli bire on ve daha fazla verecek şekilde şükür ile karşılar [fazlasıyla mükâfaatlandırır]}.

Yüce Rabbimiz zatını tazim ederek şöyle buyurmaktadır:

15. *Arşın sahibidir,...*

Allah arştan daha büyük bir şey yaratmış değildir. Çünkü gökler ve yer uçsuz bucaksız düzlük bir arazide bir halkanın durumu gibi arşın altında kaybolmuşlardır.

...mecîddir {yani, pek cömert ve pek kerîmdir}.

16. *Ne dilerse yapandır* {yani, dilediği her şeyi mutlaka yapar. –Kul efendisinden, efendi emirinden, emir hükümdarından, hükümdar da Allah'tan korkar. Fakat Allah yapacağı işler hususunda kimseden korkmaz. İşte, *Ne dilerse yapandır* buyruğu bu demektir–}.

17. *Geldi mi* {yani, gelmiştir} *sana* {Kur'ân'da} *o orduların haberi?*

18. *Fir'avn ile Semûd'un.*

Allah'ın Fir'avn'ın kavmine ne yaptığını biliyoruz. Onlar, 1.500.000 kişi oldukları halde Mûsâ (a.s) ve İsrâîloğulları'nı takib etmek üzere yola çıktılar. Allah onları denize sürükledi ve hepsini suda boğdu. Allah, "Peki, bu hususta onların lehine Benimle davalaşmaya kim gelebildi?" demek istiyor.

"Semûd" ise Sâlih'in (a.s) kavmi olup kendilerine gönderilen dişi deveyi kestiler ve Sâlih'i (a.s) yalanladılar. Sonra yurtlarında üç gün kaldılar, Cumartesi günü sabahı güneş yükseldiğinde azab gelip onları buldu: *Rabb'leri günahları sebebiyle onlara* {Cibrîl (a.s) ile} *azab gönderiverdi* (eş-Şems, 91/14). Cibrîl, evlerinin üst tarafından onlara yüksek sesle bağırdı da *Hepsini bir yaptı* {yani, evlerini kabirleri üzerine dümdüz etti} (eş-Şems, 91/15). Onlar helâk edileceklerini anlayınca, evleri içerisinde kabirler kazdılar, nar ve sabır denilen bitkilerle kefenlerini kokuladılar. Allah, *Onları dümdüz etti* {yani, evleri kabirleri üzerinde dümdüz oldu} buyurmaktadır. Cenâb-ı Allah, "Onlar hakkında kimse gelip Benimle davalaşabildi mi?" demek istiyor. İşte, *Ve O bunun akıbetinden korkmaz* {yani, ey Mekkeliler! Siz de sakının. Ben, Benden yukarda kimse olmayan mecîd ve hakk olanım} (eş-Şems, 91/15) buyruğu bunu anlatmaktadır.

Sonra Allah yeni bir hususu dile getirerek şöyle buyurmaktadır:

19. *Hayır, bu kâfir olanlar yalanlamaktadırlar* {yani, ey Muhammed, kâfir olanlar îmân etmiyorlar}.

Rasûlullah (s.a) bunu söyleyip, onlara Kur’ân okuyunca, onlardan biri o'na, Allah'ın kullarına dair bilgisi hakkında bir sual sordu: “Acaba O onları yarattıktan sonra mı bir şeyleri var etmeyi düşündü, yoksa onlar yaratılmadan önce mi?” Bunun üzerine Allah şu buyrukları indirdi:

20. *Halbuki Allah onları arkalarından kuşatandır.*

21. *Daha doğrusu o mecîd bir Kur’ân'dır* {yani, çok şerefli bir Kur’ân'dır/kitabtır}.

22. {Onlar yaratılmadan önce de} *levh-i mahfuzdadır* {yani, Allah'ın kullarının halleri ile bilgisi olup bitmiş bir şeydir. Onları yaratmadan önce yapacaklarını bilmiştir ve onları ma‘siyet işlemeye mecbur etmemiştir}.

86. ET-TÂRIK SÛRESİ

Mekke'de inen et-Târık sûresi, Kûfiyyûna göre 17 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ
﴿٣﴾ إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾
خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلٰى
رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾
وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلٌ
فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾
وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun göğe ve târık'a.*

2. {Ey Muhammed!} *Târık'ın ne olduğunu ne bildirdi sana?*

Sonra Târık'ı açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

3. *O* {aydınlığı ile} *delip geçen yıldızdır.*

4. *Üzerinde bir hâfızın bulunmadığı hiçbir nefs yoktur.*

Allah yıldızların bir kısmını, kendileriyle yol bulunsun diye, bir kısmını şeytânlara atış yapılsın diye, bir kısmını ise yeryüzü için (aydınlatıcı) kandiller olsun diye yaratmıştır. Allah bunlara yemîn ederek, *Üzerinde* {meleklerden iyilik ve kötülüklerini yazan} *bir hâfızın bulunmadığı hiçbir nefs yoktur* buyurmaktadır.

5. {Eğer bu insan ölümden sonra dirilişi tasdik etmiyorsa,} *o halde insan neden yaratılmış olduğuna bir bakıversin.*

6. *O hızlıca atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır.*

Sonra da hızlıca atılıp dökülen suyu [el-mau'd-dafik'i] açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

7. {İnsan erkek ve kadının suyundan yaratılmış ve yapısı birbirine yapışmıştır. İşte insanın kendisinden yaratılmış olduğu o su,} *omurga ile göğüs kemikleri arasından çıkar* {yani, erkeğin omurgasından [sulbünden], kadının göğüs kemiklerinden çıkar}.

Terâib, "gerdanlığın konulduğu yer"dir. Erkeğin suyu beyaz ve kalınca olup sinirler ve kemikler onun suyundan yaratılmıştır. Kadının suyu ise sarı ve ince olup et, kan ve saç ondan yaratılmıştır.

8. *Şüphe yok ki* {insanı hızlıca dökülen sudan yaratan şanı yüce ve mübârek olan Rabbimiz} *O onu döndürmeye de elbette kadirdir* {yani, Kıyamet Günü onu tekrar diriltmeye güç yetirendir}.

9. *O gün sırlar ibtilâ olunacaktır* {yani, Âdemoğlunun gizlice işlemiş olduğu ve Allah'tan başka kimsenin bilmediği oruç, gusletmek ve cünüblük gibi bütün gizli amelleri sınanacaktır –Allah, gizlice yapılan riyayı da haber verecek ve o gün riyakârlık yapan kimse rüsva olacaktır–}.

10. *Onun ne bir gücü olur* {yani, gücüyle kendisini Allah'ın azabından koruyabilir}, *ne de* {kendisine Allah'a karşı yardım edecek} *bir yardımcısı.*

Sonra Allah yemîn ederek şöyle buyurmaktadır:

11. *Andolsun dönüşlü olan* {yani, yağmuru bulunan} *semâya.*

12. {Bitkiler ile} *yarıkları bulunan yere.*

13. *Kuşkusuz ki o* {yani, bu sûrede söz konusu edilen hususlar} *kesinlikle fasl bir sözdür* {yani, gerçeği, hakkı dile getiren bir sözdür}.

14. *O bir şaka* {yani, oyun} *değildir.*

İfade burada tamam oldu.

15. *Gerçekten onlar bir keyd yapıyorlar [tuzak kuruyorlar].*

16. *Ben de bir keyd yaparım.*

17. *Bu sebeble o kâfirlere mühlet ver; onlara azıcık bir mühlet ver.*

Nebî'nin (s.a) îmânı açığa vurduğunu ve Ömer b. el-Hattâb'ın (r.a) îmân ettiğini görünce birbirlerine dediler ki: "Gördüğümüz şu ki, Mu-

hammed'in bu durumu her geçen gün artmakta, ilerlemektedir. Biz ise hiç şüphesiz eksiliyoruz, çünkü Allah'a yemîn olsun ki o bizim topluluğumuzu ve cemaatimizi dağıtıyor. O çoğalıyor, biz azalıyoruz. Peki, o'nun bize galib gelip, bizi topraklarımızdan çıkarmasından başka bir yol yok mu? Hayır, kalkın hep birlikte o'nun durumu hakkında istişare edelim." Sonra, aralarında Utbe b. Rabî'a, Ebû Cehl b. Hişâm, el-Velîd b. el-Muğîre, Ebu'l-Bahteri b. Hişâm, 'Amr b. Umeyr b. Mes'ûd es-Sakafî bulunduğu halde istişare için Daru'n-Nedve'ye girdiler. İblis de yaşlı bir adam kılığında onlarla birlikte girdi. Ona, "Ey ihtiyar! Seni buraya kim getirdi, sen kimsin? Biz buraya kimsenin bilmesini istemediğimiz bir iş dolayısıyla geldik" dediler. İblis, "Allah'a yemîn ederim ben Tihameli değil, Ezdlilerden –Necid'den dediği de söylenir– bir adamım. Ben Yemen'den geldim, Irak'a gitmek istiyorum. Görülecek bir işim var, fakat baktım ki sizin yüzleriniz güzel, kokularınız hoş; dinlenmek ve sizin konuşmalarınızı dinlemek istedim" dedi. İçlerinden biri, "Bundan bize bir zarar gelmez, çünkü o Tihameli değildir" dedi. Bunun üzerine, "Ey yaşlı!" dediler, "Kapıyı kilitle ve otur."

Ebû Cehl b. Hişâm, "Dînimize muhalefet eden, tanrılarımıza söven, dînimizden başka bir dîne davet eden bu adam hakkında ne dersiniz? Onun durumu ilerlerken, tâbileri gittikçe artarken, biz azalıyoruz. Buna bir çare bulmamız gerekir" dedi. Ardından da, "Ey 'Amr b. Umeyr! Bu hususta ne dersin?" diye sordu.

'Amr dedi ki: "Benim görüşüm şu ki, o'nu bir deveye bindirelim. Sıkı sıkıya bağlayıp, Harem bölgesinin dışına çıkartalım. Böylece o'nun şerri bizden başkalarına dokunur."

İblis hemen söze karışıp dedi ki: "Ey yaşlı! Bu ne kadar kötü bir görüş. Sen aranızda yaptıklarını yapmış olan bir adamı tutacaksın, yapmış olduğu bu kadar büyük işe rağmen o'nu kovmakla kalacaksın. Kuşkusuz o da pek çok kimseyi etrafında toplar ve sizi topraklarınızdan çıkartır."

"Ey Ebu'l-Bahterî! Sen ne dersin?" dediler. O da, "Allah'a yemîn ederim ki, benim o'nun hakkındaki görüşüm sağlamdır" dedi. "O nedir?" diye sordular. Şu cevabı verdi: "Onu bir eve hapsedelim, kapıyı üzerine kilitleyelim; sadece yiyecek ve içecek verecek kadar bir delik açalım, ölünceye kadar o'nu bu durumda bırakalım."

İblis tekrar söze girip dedi ki: "Ey yaşlı! Allah'a yemîn ederim ki görüşün çok kötü. Siz düşmanınız olan bir adamı tutacak ve besleyeceksiniz. Kuşkusuz kavmi o'nun lehine öfkelenecek, onu kurtarıncaya kadar sizinle çarpışıp duracaklar. Siz nerde, böyle bir kötülük nerde?" Onlar, "Allah'a yemîn olsun doğru söylüyor" dediler. Ardından da, "Ey Ebû Cehl! Sen ne dersin?" diye sordular. Ebû Cehl de şöyle cevab verdi: "Kureyş'in her bir kolundan bir adam seçip ellerine birer kılıç verelim; hepsi birden üzerine yürüyüp o'nu öldürsünler. Bu durumda Hâşimoğulları bütün Kureyşlilere düşmanlık besleyemez. Biz de o'nun diyetini öderiz."

Bunun üzerine İblis, "Allah'a yemîn ederim bu genç doğru söyledi" dedi. Bu görüş üzerinde birleşmiş ve o'nu öldürmeye karar vermiş olarak dışarı çıktılar. Nebî'nin (s.a) amcası Ebû Tâlib –ki asıl adı 'Abdu'l-'Uzzâ b. 'Abdu'l-Muttalib'tir– bunları işitti, fakat Muhammed'e bildirmedi. Muhtemelen öldürülmekten çekinip kaçacağından korktu. O vakit bu aleyhlerine konuşulmasına sebeb olacaktı. Bunun üzerine Allah, *Yoksa onlar sağlam bir iş mi yapmışlar? Gerçekten Biz de sağlam yapanlarız* {yani, onlar Muhammed'i (s.a) öldürmek üzere ittifak ettiler. Biz de onları Bedir'de öldürmeyi kararlaştırdık} (ez-Zuhruf, 43/79) ve, *Yoksa onlar bir keyd mi yapmak istiyor, fakat asıl keyde maruz kalanlar o kâfir olanların ta kendileridir* (et-Tûr, 52/42) buyurdu. Bu sûrede de, *Gerçekten onlar bir keyd yapıyorlar. Ben de bir keyd yaparım. Bu sebeble o kâfirlere mühlet ver, onlara azıcık mühlet!* buyurdu.

Ebû Tâlib duyacaklarını duyduktan sonra, "Ey kardeşimin oğlu! Bu sesler, gürültüler ne oluyor?" dedi Allah Rasûlü, "Amcacığım! Kureyş'in ne yapmak istediğini bilmiyor musun?" diye sordu. Amcası, "Kardeşimin oğlu! Yoksa benim duyduğumu sen de mi duydun? diye karşılık verdi. Allah Rasûlü, "Evet" dedi. Amcası, "Peki sana bunu kim haber verdi" diye sorunca, Allah Rasûlü, "Rabbim" dedi. Amcası dedi ki: "Allah'a yemîn ederim ki ey kardeşimin oğlu, şüphesiz senin Rabbin seni çok iyi koruyor. Ey kardeşimin oğlu! Ne emrolunduysan onu yap. Bundan dolayı senin çekinmeni gerektirecek hiçbir şey yoktur."

87. EL-A‘LÂ SÛRESİ

Mekke'de inen el-A‘lâ sûresi, Kûfiyyûna göre 19 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ي قَدَّرَ فَهَدٰى
﴿٣﴾ وَالَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الْمَرْعٰى ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَٓاءً اَحْوٰى ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا
تَنْسٰٓى ﴿٦﴾ اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى
﴿٨﴾ فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾
وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقَى ﴿١١﴾ اَلَّذ۪ي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿١٣﴾ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪
فَصَلّٰى ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٧﴾
اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٨﴾ صُحُفِ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *el-A‘lâ [en yüce] olan Rabbinin adını tesbih et* {yani, tenzih et: lâ ilâhe illallâh şehâdeti ile O'nu şirkten tenzih et –işte el-a‘lâ budur–}.

2. *O ki* {insanı annesinin karnında nutfeden, sonra alekadan, sonra mudğadan} *yaratıp, düzenleyendir* {yani, hilkatini çok güzel yapandır}.

3. *O ki takdir edip* {yani, çocuğun annesinin karnında kalma süresini dokuz ay olarak takdir edip}, *hidâyet verendir* {yani, vakit tamam olunca annesinin karnından çıkmaya hidâyet verendir/yolunu gösterendir}.

Yine, *Takdir edip, hidâyet verendir* buyruğunda, "O erkeği ve dişiyi takdir edip, erkeğe dişiye dişinin de erkeğe nasıl varacağını gösterendir" anlamı da vardır.

4. *O ki meralar çıkardı.*

5. *Sonra da onu kupkuru ve simsiyah hale getirdi* {yani, kışın otu ve merayı çıkardığı zaman sen onun nemli, yaş olduğunu görürsün. Yaşlıktan ve yeşillikten sonra onu kuruttu}.

6. {Ey Muhammed!} *Sana* {Kur'ân'ı} *okutacağız* {yani, kalbinde ezberleyip, bellemeni sağlayacağız} *ve unutmayacaksın* {yani, ebediyen onu unutmayacaksın}.

Sonra istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

7. *Allah'ın dilediği müstesnâ* {yani, Allah'ın nesh etmeyi dilediği ve ondan hayırlısını getirdiği müstesnâ}. *Şüphe yok ki O açık olanı da bilir, gizli kalanı da* {yani, söz ve fiilin açıktan yapılanını da, gizli yapılanını da bilir}.

8. *Biz sana o en kolay olanı kolaylaştıracağız* {yani, sana o âyetin yerine ondan daha kolay olanını vereceğiz}.

9. {Ey Muhammed!} *O halde sen de hatırlat* {yani, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına dair şehâdeti hatırlat}; *eğer hatırlatmak fayda verirse.*

Buyruktaki "in" [eğer], kesinlik bildiren "kad" anlamındadır. Buna göre anlam, "Senden öncekilerin Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına dair şehâdeti hatırlatmaları fayda vermiştir" şeklinde olur.

10. *Haşyet duyan öğüt alacaktır* {yani, Allah'tan haşyet duyan, Allah'ı tevhîd edecektir. –Allah da ona mağfiret edecek ve onu (günahlarından ötürü) sorgulamayacaktır–.}

11. *En şaki olan kimse ise ondan kaçacaktır* {yani, en şaki [en bedbaht] olan kimse de onu: tevhîdi önemsemeyecektir}.

12. *O* {Allah onun şaki olduğunu bilmiş olduğu kimse} *en büyük ateşe* {yani, cehennem ateşine} *girecektir.*

13. *Sonra orada ne ölecek, ne de yaşayacak* {yani, cehennemde ölmeyecek ki rahat etsin, hoş ve güzel bir hayat yaşayamayacaktır ki yaşamış olsun}.

Cehennemde olduğu sürece bela içerisinde kalacaktır. Ölüm ona her bir yandan gelecek, fakat o bir türlü ölmeyecektir. Her gün yedi defa yanıp duracaktır. Arkasından tekrar azaba iade edilecektir. Kendi etinden başka yiyecek bir şeyi olmayacaktır. İşte, *Onun gıslinden başka*

yiyeceği yoktur (el-Hâkka, 69/32) buyruğu bunu anlatmaktadır. O ateş yiyecek, ateş de onu yiyecektir. Giyeceği de ateştir. Tepesi üzerinde ateş vardır, boynunda ateş vardır. Her bir ekleminde yedi türlü azab vardır. Ebediyen ona merhamet edilmeyecek, asla karnı doymayacak ve asla ölmeyecek. Hiçbir zaman rahat etmeyecek. Allah ona gazab etmiş, melekler gazab etmiş, cehennem gazab etmiştir.

14. *Gerçek şu ki tezekki eden felâh bulacaktır.*

15. *Ve Rabbinin adını zikrederek namaz kılan* {yani, zekâtını eda eden Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet eden, beş vakit namaz kılan kimse felâh bulacaktır}.

16. *Halbuki siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz* {yani, seçiyorsunuz}.

17. *Halbuki âhiret hem daha hayırlı, hem de daha kalıcıdır.*

18. *Şüphe yok ki bu önceki sahifelerde* {yani, kitablarda} *vardır.*

19. *İbrahîm ve Mûsâ'nın sahifelerinde* {yani, kitablarında –Tevrat'ta, İbrahîm'in sahifeleri kaldırılmıştır–}.

88. EL-ĞÂŞİYE SÛRESİ

Mekke'de inen el-Ğâşiye sûresi, 26 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ

نَاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ

اِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾

لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Sana ğâşiyenin haberi geldi mi?* {yani, cehennemliklere dair haber sana gelmiş bulunmaktadır}.

Allah'ın, *Ateş yüzlerini yalayacaktır onların. Onlar orada dudakları gerileceğinden sırıtıp duracaklardır* (el-Mü'minûn, 23/104) buyruğu gibi. Kur'ân-ı Kerim'deki, "Sana geldi mi?" ibarelerinde söz konusu edilen her hususa dair o'na bilgi gelmiştir.

Arkasından Allah onların durumlarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

2. *Yüzler vardır ki o gün hâşi'dir* {yani, zelildir}.

3. *Amel etmiştir, yorulmuştur* {yani, cehennemde amel etmiştir, ateş onu yer, o da ateş yer. Azab dolayısıyla da yorgun ve hakir düşmüştür}.

4. *Kızgın bir ateşe girecektir.*

5. *Son derece sıcak bir çeşmeden içirileceklerdir* {yani, harareti son dereceye ulaşmış bir pınardan içirileceklerdir}.

Çünkü cehennem yaratıldığı günden, onların girecekleri güne kadar cayır cayır yakılmaktadır. Söz konusu çeşme [pınar] bir dağın dibinden çıkar, ki uzunluğu 70 yıllık bir mesafedir. Suyu zeytinyağı tortusu gibi siyah olup, tortulu, kalın, bulanık ve içi kurtlarla dolup taşar. Melekler cehennemliklere ateşten, demirden bir kapla o sudan içirirler. Kap ağzına yaklaştırıldığı vakit avurtları yanar, dişleri dökülüp durur.

Göğsüne ulaştığı vakit kalbi pişer. Karnına vardığı vakit, aşırı sıcaktan suyun kaynadığı gibi kaynayıp ateş isabet etmiş kurşun gibi erir. Bedbaht olan kişi "Veyl" [ölüm] diye çağırır. İşte, *Son derece sıcak bir çeşmeden içirileceklerdir* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Sonra bu bedbaht kimsenin yiyeceğini bildirerek buyuruyor ki:

6. *Onlar için darî'den başka bir yiyecek yoktur.*

Darî, "Mekke'de yetişen çok dikenli bir ağaç"tır. Çok dikenli olduğundan ötürü yeryüzündeki hiçbir canlı ona yaklaşmaz. Dikenlerinin çokluğundan ötürü kimse ona dokunamaz. Baharda henüz yaşken Kureyşliler buna "şebrak" derler. Develer yaş iken baharda onun yapraklarından yer, fakat kuruduğu vakit develer bile ona yaklaşmaz. Yeryüzünde ne kadar haşerat, yırtıcı ve Âdemoğluna rahatsızlık veren canlı varsa mutlaka onun bir benzerini Allah cehennemliklere musallat etmiştir, fakat bunlar da ateşten olacaktır. Allah ateşte ne yaratmışsa mutlaka ateştendir.

7. *O ne semirtir, ne de açlığa karşı fayda verir* {yani, onlara aç olduklarından dolayı değil, azab olsun diye yiyecek verilir}.

Ardından Allah, Kendisine itaat etmiş bulunan dostlarını [velîlerini] söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

8. *Yüzler vardır ki o gün nimet içindedir* {yani, sevinçlidir}.

Allah onların yüzlerini, sevinen bir topluluğun yüzlerine benzetmektedir. Bunlar bir şey içerlerse gönülleri hoş olur, yüzlerine kan toplanır, kalblerin sevinci ile şarabın sevinci bir araya gelir. Böyle birinin yüzü güler, tebessüm eder ve gönlü hoş olur.

9. *Sa'yi dolayısıyla razıdır* {yani, Allah onun amelinden razı olduğu için ameli sebebiyle onu böylece mükâfaatlandırmıştır}.

10. *Yüksek bir cennettedirler.*

Bunun "yüksek" diye nitelendirilmesi, cehennemin ondan aşağıda oluşundan dolayıdır. Cehennem, derekât [aşağı doğru inen basamaklar] halindedir. Cennet ise derecât [yukarı doğru çıkan basamaklar] halindedir.

11. *Orada boş bir söz işitmezler* {yani, biri diğerinden gıybet, yalan, sövme duymaz}.

فيها عين جارية ﴿١٢﴾ فيها سرر مرفوعة ﴿١٣﴾ وأكواب موضوعة ﴿١٤﴾
ونمارق مصفوفة ﴿١٥﴾ وزرابي مبثوثة ﴿١٦﴾ أفلا ينظرون إلى الإبل
كيف خلقت ﴿١٧﴾ وإلى السماء كيف رفعت ﴿١٨﴾ وإلى الجبال كيف
نصبت ﴿١٩﴾ وإلى الأرض كيف سطحت ﴿٢٠﴾ فذكر إنما أنت مذكر ﴿٢١﴾
لست عليهم بمصيطر ﴿٢٢﴾ إلا من تولى وكفر ﴿٢٣﴾ فيعذبه الله العذاب
الأكبر ﴿٢٤﴾ إن إلينا إيابهم ﴿٢٥﴾ ثم إن علينا حسابهم ﴿٢٦﴾

12. *Orada* {yani, cennette} *akan bir pınar vardır* {–ki cennette ırmaklar akar durur–}.

13. *Orada yükseltilmiş tahtlar vardır* {yani, inciler ve altın çubuklarla dokunmuş, üzerinde yetmiş tane döşek bulunan tahtlar vardır}.

Tahtların üzerindeki her döşek dünyadaki köşklerden bir köşk kadardır. Allah'ın, *Yükseltilmiş tahtlar* buyruğu bunu ifade etmektedir.

14. *Yerleştirilmiş sürahiler* {yani, gümüşten dizilmiş sürahiler}.

Bu sürahiler, saydamlıkları itibariyle billur gibidirler. Baş tarafları yuvarlak olup kulpları ve emzikleri yoktur.

15. *Dizilmiş yastıklar* {yani, yaygılar üzerinde dizilmiş, büyük yastıklar}.

“Nemârik” [yastıklar] kelimesi, sadece Kureyş lehçesinde kullanılır.

16. *Ve etrafa yayılmış yaygılar* {yani, üstüste serilmiş değerli yaygılar} *vardır.*

Allah kullarının ibret alıp cennete tutkulu bir şekilde yönelmeleri ve onu arzulamaları, cehennemden de sakınmaları için yarattıklarını hatırlatmaktadır. Çünkü O'nun cezalandırması da, lütuf ve ikramı da saltanatı ile orantılıdır.

Sonra hayret verici yaratıklarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

17. *Onlar bakmazlar mı devenin nasıl yaratıldığına?*

Arablar fil görmedikleri için Allah onlara gördüklerinden: deveden söz etti. Eğer, “Filin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?” buyurmuş olsaydı, buna hayret etmezlerdi; çünkü fil görmemişlerdi.

18. *Göğün* {üstlerinden beşyüz yıllık bir mesafe ile} *nasıl yükseltildiğine?*

19. *Dağların nasıl* {üzerindekilerle beraber yok olup gitmesin diye yere kazıklar gibi} *dikildiğine?*

20. *Ve yerin nasıl yayılıp döşendiğine* {yani, Ka‘be'nin altından beşyüz yıllık bir mesafe ile nasıl yayılmış olduğuna}.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

21. *Artık sen* {ey Muhammed, Mekke halkına} *hatırlat. Sen ancak bir hatırlatıcısın* {tıpkı senden öncekiler gibi}.

22. *Üzerlerine musallat olan bir zorba değilsin* {yani, başlarında bir kıral değilsin}.

Bunu, et-Tevbe sûresindeki kılıç âyeti (et-Tevbe, 9/5) neshetti.

Arkasından şöyle buyurmaktadır:

23. *Fakat kim yüz çevirip* {îmânı inkâr ile} *kâfir olursa,*

24. *Allah onu* {âhirette} *en büyük azab* {yani, cehennem azabı} *ile azablandırır.*

Allah'ın bunu, “en büyük” olmakla nitelendirmesinin sebebi, dünyada iken onları öldürülmekle ve açlıkla tehdit etmiş olmasıdır. “En büyük” demesi, bunun açlıktan da, öldürülmekten de büyük oluşundan dolayıdır.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

25. *Şüphe yok ki dönüşleri* {yani, dönüp varacakları yer} *Bizedir.*

26. *Sonra da hesablarını görmek şüphesiz yalnız Bize aittir* {yani, onların cezalarını vermek Allah için çok kolaydır}.

89. EL-FECR SÛRESİ

Mekke'de inen el-Fecr sûresi, Kûfiyyûna göre 30 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالْفَجْرِۙ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍۙ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِۚ ﴿٤﴾ هَلْ
ف۪ي ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذ۪ي حِجْرٍۜ ﴿٥﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍۙ ﴿٦﴾
اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِۙ ﴿٧﴾ الَّت۪ي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِۙ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ
الَّذ۪ينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِۙ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْاَوْتَادِۙ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ
طَغَوْا فِي الْبِلَادِۙ ﴿١١﴾ فَاَكْثَرُوا ف۪يهَا الْفَسَادَۙ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ
عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍۚ ﴿١٣﴾ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِۜ ﴿١٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun fecre* {yani, nahr'a [kurban kesme günü Müzdelife'de sabah vaktine]},

2. *Ve on geceye* {yani, el-edha'dan [kurban bayramından] önceki on geceye}.

Bunlara "on gece" denilmesi, dokuz gündüz ve on gece oluşlarından dolayıdır.

3. *Çifte* {yani, Âdem ile Havvâ'ya} *ve teke* {yani, Allah'a}.

4. *Yürüyüp gittiği zaman geceye* {yani, geldiği, bastırdığı zaman geceye –ki bu, adha gecesidir [kurban kesme gününden önceki gecedir–]}.

Allah nahr gününe, on güne, Âdem' ile Havvâ'ya ve Kendi zatına yemîn etti. Bu yemînlerin ardından buyurdu ki:

5. *Gerçekten bunda akıl sahibi için bir kasem var değil mi?* {yani, yapılan bu kasemde akıl sahibi kimseler için yeterlilik vardır. Böylece akıl sahibi bu yemînin ne kadar büyük olduğunu anlayabilir}.

Allah, *Çünkü Rabbin gözetlemektedir* (el-Fecr, 89/14) diye yemîn etmektedir.

6. *Görmedin mi Rabbinin ‘Âd'a nasıl* {yani, Hûd kavmine ne} *yaptığına?*

Babalarının adı, Hûd b. Semel b. Lemek b. Sam b. Nûh olduğu için onlara, “Hûd kavmi” dedi. Nitekim Arablar; “Rabî‘a, Mudar, Huzaa ve Süleym” derler. İşte ‘Âd ve Semûd (kavimleri) de böyledir

Sonra Allah ‘Âd kavminden bir kabileyi söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

7. *Yüksek direkli İrem'e?*

“İrem”, bir kabilenin ismidir. “Yüksek direkler”den kasıt ise, kumluk ve çöl yerlerde bulunan ruhbanlara ait olan direklerdir. Allah onların uzunluklarını, direklere benzetmektedir. Çünkü onlar, çölde ayakta durduklarında direkleri andırıyorlardı. Onlardan her birinin boyu 18 zirâ –12 zirâ olduğu da söylenir– idi. Bu ise, olabilecek en büyük direğin boyudur.

8. *Ki onun şehirlerde benzeri yaratılmamıştı* {yani, Allah Âdemoğulları arasında ‘Âd kavmi gibisini yaratmadığı gibi, ‘Âd kavmi arasında da İrem gibisini yaratmamıştır}.

Sonra Semûd'u söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

9. *Ve vâdide kayaları oyan Semûd'a?*

Atalarının adı “Semûd” olduğu için, kavimlerine bu isim verilmiştir. Bunlar Sâlih'in (a.s) kavmi olup vâdide kayaları, en büyük dağları oyuyor ve ev haline getiriyorlar; kapısını ve kilidini de ondan yapıyorlardı. İşte, *Dağlardan, azgınlığınızdan ve şımarıklık olsun diye evler yontuyorsunuz* (eş-Şu‘arâ, 26/149) buyruğu bunu anlatmaktadır.

Sonra Fir‘avn'u –ki adı Mus‘ab b. Cebr'dir, el-Velîd b. Mus‘ab olduğu da söylenir– söz konusu etmektedir:

10. *Ve kazıklar sahibi Fir‘avn'a?*

Çünkü o, tevhîdi dile getirdiği için Mâşita'yı sırtüstü yatırıp dört kazığa bağlamış, üzerine de yılanları ve akrepleri salmıştı. Onlar onu sokup duruyor, önünden girip ağzından çıkıyorlardı. Nihâyet kurşunun eridiği gibi eriyip gitmişti.. Mâşita, Fir‘avn'ın kızı Heycel'in saçlarını tararken, tarağın elinden düşmesi üzerine, “Bismillah, Allah'ı inkâr edenlere hüsran var” deyiverdi. Fir‘avn'ın kızı ona, “Adını andığın bu ilah kimdir?” diye sordu. Mâşita, “Mûsâ'nın ilahıdır” cevabını verdi. Kız gi-

dip babası Fir'avn'a haber verdi de başından geçen olaylar geçti. İşte, *Ve kazıklar sahibi Fir'avn'a?* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Sonra Allah 'Âd, Semûd ve Fir'avn'ı birlikte zikrederek buyuruyor ki:

11. *Onlar ki memleketlerde tuğyan etmişlerdi* {yani, ma'siyetler işlemişlerdi}.

12. *Oralarda fesadı arttırmışlardı* {yani, ma'siyetleri çokça işlemişlerdi}.

13. *Bundan dolayı Rabbin de onların üzerine bir azab kamçısı yağdırdı* {yani, intikamını yağdırdı –ki O'nun intikamı azab idi–}.

Sonra ilk yemîni ile alakalı olarak şöyle buyurmaktadır:

14. *Çünkü Rabbin mirsâddadır* {yani, sırattadır}.

Şöyle ki: Cehennemin üzerinde yedi köprü vardır. Her köprü 70 yıllık mesafe olup her köprü üzerinde de ayakta dikilen melekler vardır; ki yüzleri kor ateş, gözleri şimşek gibi olup ellerinde de kargılar, bastonlar ve kancalar bulunur. Birinci köprüde îmânı, ikinci köprüde beş vakit namazı, üçüncü köprüde zekâtı, dördüncü köprüde ramazan orucunu, beşinci köprüde Beytullah'ı haccetmeyi, altıncı köprüde umreyi, yedinci köprüde insanlara haksızlıklarda bulunmayı sorarlar. İşte, *Çünkü Rabbin mirsaddadır* buyruğu bunu anlatmaktadır.

فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي
أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ
﴿١٦﴾ كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ
﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

15. *Ama insan Rabbi kendisini ibtila edip de ona ikramda bulunup nimetler verse, "Rabbim beni keremli kıldı" der.*

Âyet, Ümeyye b. Halef el-Cumahî ile 'Abdullâh b. Nufeyl hakkında inmiştir. 'Abdullâh Ümeyye b. Halef el-Cumahî'ye iyiliği emretti, münkerden nehyetti ve bu hususta öğütler verdi. Ümeyye b. Halef ona, "Yazık sana, Allah, *Bu böyledir. Çünkü Allah îmân edenlerin velîsidir. Kâfirlerin ise velîsi yoktur* (Muhammed, 47/11) buyurmuyor mu?" dedi. 'Ab-

dullâh b. Nufeyl, "Evet" dedi. Bu sefer, "O halde ne diye beni zengin yaptı, seni de fakir?" diye sordu. 'Abdullâh, "Allah böyle murad etmiştir" dedi. Ümeyye, "Hayır, Allah'ın beni zengin kılması, benim O'nun nezdinde kerîm ve değerli oluşum sebebiyledir. Seni fakir kılması da, senin O'nun nezdinde değersiz oluşun sebebiyledir" dedi. 'Abdullâh b. Hatal, "Allah'ın bunu böyle yapmış olması gâyet uygundur" dedi. Bunun üzerine Allah, *Ama insan Rabbi kendisini ibtilâ edip de ona ikramda bulunup, nimetler verse, "Rabbim bana ikramda bulundu" der* buyruğunu indirdi.

16. *Fakat ne zaman onu ibtilâ edip, rızkını daraltırsa bu sefer, "Rabbim beni alçalttı" der.*

(Mukâtil) dedi: Allah'ın buyruğunun anlamı şudur: Hayır, zengini Benim nezdimde üstün ve değerli olduğu için zengin yapmadım. Fakiri de Benim nezdimde değersiz olduğu için fakir bırakmadım. Fakat Ben bunu böyle istedim, ki dünyada zengine iyilikte bulunayım, Kıyâmet Gününde de fakirin hesabını kolaylaştırayım.

Nitekim Allah bir başka yerde, *Çünkü zorlukla beraber bir kolaylık vardır ve şüphesiz zorlukla beraber bir kolaylık vardır* {yani, bir sıkıntıdan sonra mutlaka bir rahatlık ve bir rahatlıktan sonra mutlaka bir sıkıntı vardır} (İnşirah, 94/5-6) buyurmaktadır.

İfade burada sona ermektedir.

Sonra Ümeyye b. Halef el-Cumahî'yi ve onun yaptığı kötülükleri söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

17. *Hayır* {durum Ümeyye b. Halef'in dediği gibi değildir}. *Bilakis* {yani, fakat} *siz yetime ikramda bulunmazsınız.*

18. *Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmezsiniz.*

Çünkü onlar, bunların karşılıklarını âhirette göreceklerini ümit etmiyorlardı.

19. *Mirası da helâl-haram demeden alabildiğine yersiniz* {yani, mirası korkusuzca, hiçbir şeye riâyet etmeden yersiniz}.

20. *Malı da alabildiğine seversiniz* {yani, malı çok ama pek çok toplarsınız}.

Bu, Mâlik b. Kinane'nin şivesindedir.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا
﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ
وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا
النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً
﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

21. *Asla* {onlar âhirete îmân etmiyorlar –bu bir tehdittir–}. *Yer dağılıp zerreler gibi paramparça edildiğinde* {yani, yer terk edilip dağlar alabildiğine uzatılıp yer ile dümdüz hale geldiğinde},

22. *Rabbin gelip melekler de saf saf dizildiğinde.*

Çünkü gökler ve yer çatlayacak, her semânın melekleri inecek ve her semâdaki melekler ayrı duracaklardır. Şanı yüce ve mübârek Allah, şu buyruklarda belirtildiği gibi gelecektir: *Onlar kendilerine meleklerin gelmesinden yahut Rabbinin gelmesinden… başkasını mı bekliyorlar?* (el-En'âm, 6/158); *Onlar buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerin kendilerine gelivermesinden… başkasını mı bekliyorlar?* (el-Bakara, 2/210).

23. *Ki o gün cehennem de getirilecektir.*

Cehennem beşyüz yıllık mesafeden getirilecek, üzerinde 70.000 yuları, her yuların da 70.000 görevli meleği olacaktır. Yüzleri kor ateş, gözleri şimşek gibi olan bu melekler, o yularlara asılarak cehennemin yaratıklar üzerine atılmasını engelleyeceklerdir. Onlardan biri konuşacak olursa, ağzından ateş saçılır. Her meleğin elinde bir balyoz bulunur. Balyozun üzerinde de dağlar gibi 2.070 baş vardır. Bu balyoz meleğin eline tüyden hafif gelir. Onun, yılanların başlarını andıran yedi başı vardır. Gözleri mavi olup, mahlukata şiddetli bir öfkeyle bakar; Allah'ın gazabı dolayısıyla mahlukatın üzerine atılmak ister. Cehennem getirilecek ve arşın bacağı yanına yerleştirilecektir. *İşte o gün insan* {yani, Ümeyye b. Halef el-Cumahî} {cehennem ateşini ve melekleri göreceği vakit} *hatırlayacaktır, ama hatırlamanın ona ne faydası olur* {yani, âhi-

rette hatırlamanın ona faydası nasıl olacak ki}? Çünkü o dünyada iken buna kâfir olmuştu.

Sonra Allah onların hallerini, âhirette ateşi görecekleri vakit neler söyleyeceklerini haber vererek şöyle buyurmaktadır:

24. *"Keşke hayatım* {yani, âhiretim} *için* {dünyada iken} *önceden göndermiş olsaydım" der.*

25. *Kimsenin azabı Allah'tan büyük olamaz.* {Çünkü O'nun saltanatı, azameti kadardır, azabı da saltanatı gibidir.}

26. *O'nun bağladığı gibi de kimse bağlayamaz* {yani, hiçbir kimse Allah'ın bağladığı gibi bağlayamaz}.

27. *Ey mutmain* {yani, îmân ile itminan bulmuş} *nefs!*

28. {Amelin dolayısıyla} *razı olmuş ve* {Allah'ın sana vermiş olduğu hayır ve mükâfaatlar dolayısıyla da} *rızaya ermiş olarak dön Rabbine.*

29. *Haydi, katıl kullarıma* {yani, gir rahmetime}.

30. *Ve* {rahmetimden ötürü de} *gir cennetime.*

Bunun bir benzeri de, Dâvûd oğlu Süleymân'ın ağzından zikredilen, *Ve rahmetinle beni Sâlih kullarının arasına kat* (en-Neml, 27/19) buyruğudur.

Bu âyet, Mekkelilerin astıkları Hubeyb b. Adî hakkında inmiştir. Yüzünü Medine'ye doğru çevirdiklerinde, "Allahım! Eğer benim Senin nezdinde bir hayrım varsa, yüzümü kıbleye doğru çevir" demişti. Allah da onun yüzünü kıbleye doğru çevirdi ve kimse onu kıbleden başka bir tarafa çeviremedi.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] b. Sâbit dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl tahdis edip dedi: Bize Mukâtil b. Süleymân Atâ b. Ebî Rebah'tan, o 'Abdullâh b. 'Abbâs'tan, o da Nebî'den (s.a) dedi ki: "Allah dünya semâsını hâric (yahut harec) mekfûf bir sudan[1] yaratmıştır.

---

1 "Hâric (yahut harec) mekfûf" kelimelerinin, suyun sıfatı olarak gelmesinin ne anlam ifade ettiğini tesbit edemedik. Muhakkik, nüshaların birinde "dürülmüş, katlanmış bir dalgadan" [mekfûf bir mevc] diğerinde ise "hâric (yahut harec) yekfûf bir sudan" anlamında yazılı olduğunu belirtmektedir. Suyûtî'nin, *ed-Durru'l-Mensur*'unda, I, 109'da yer alan rivâyette ise, "dünya se-

İkincisini demirden, üçüncüsünü gümüşten, dördüncüsünü tunçtan, beşincisini altından, altıncısını kırmızı yakuttan, yedincisini üzerinde ayakta saflar halinde dizili nurdan meleklerin bulunduğu bir nurdan yaratmıştır." İşte, *Saf saf dizilenlere andolsun* (es-Sâffât, 37/1) buyruğu bunu anlatmaktadır. Bunlar, yedinci semâda bulunan meleklerdir.

mâsı mekfûf bir mevcdendir" [katlanan, katlanmış bir dalgadandır] şeklindedir. Bu da, dalganın sahile vurduğu zaman yükselip bir kavis çizerek tekrar geri dönmesi halini anlatır. Buna göre, yazma nüshalardan birinde bulunan bu şeklin daha uygun ve daha doğru olduğu söylenebilir. (Çeviren)

90. EL-BELED SÛRESİ

Mekke'de inen el-Beled sûresi, Kûfiyyûna göre 20 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ
﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ي كَبَدٍ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ
﴿٥﴾ يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌ ﴿٧﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Hayır, yemîn olsun bu beldeye* {yani, Mekke'ye},

2. *Sen bu beldede helâl iken* {yani, Ben bu beldeyi senden önce kimseye helâl kılmadığım gibi, senden sonra da kimseye helâl kılmadım. Sana da günün kısa bir süresinde helâl kıldım}.

Çünkü Allah, o'ndan başka kimseye Mekke'yi fethetmeyi nasîb etmedi. Kimseye de orada öldürmeyi helâl kılmadı. Bundan sadece Mekke'yi fethettiği vakit Nebî'nin (s.a) öldürdüğü/öldürttüğü Mikyas b. Dubabe el-Kinanî ve diğerleri müstesnâdır.

3. *Babaya ve doğana* {yani, Âdem ve kıyâmete kadar onun soyundan gelecek olan zürriyetine} *ki,*

Allah böylece Mekke'ye, Âdem'e ve onun soyundan gelecek olanlara kasem etmektedir.

4. *Biz insanı andolsun bir kebed içinde* {yani, dimdik ayakta durur halde} *yarattık.*

Çünkü Allah her şeyi dört ayaklı yaratmıştır. Ancak Âdemoğlu iki ayağı üzerinde yürür.

Bu âyet, el-Hâris b. ‘Amr b. Nevfel b. ‘Abdi Menaf el-Kuraşî hakkında inmiştir. O Medine'de iken bir günah işlemiş ve Rasûlullah'a (s.a) gelerek, “Bunun kefareti nedir?” diye sormuş, Rasûlullah (s.a) da, “Git bir köle azat et yahut altmış yoksulu doyur” demişti. Adam, “Daha başkası mümkün değil mi?” diye sorunca, Rasûlullah (s.a) “Hayır, dediğim gibidir” buyurmuştu. Rasûlullah'ın (s.a) yanından üzüntülü ve kederli bir

şekilde geri döndü. Nihâyet arkadaşlarına gidip dedi ki: "Allah'a yemîn ederim ki bilemiyorum, eğer ben Muhammed'in (s.a) dînine girecek olursam, malım, kefaretler ve Allah yolunda infak sebebiyle azalıp duracak. Yoksa Muhammed bizim bu malı yolda bulduğumuzu mu zannediyor? Andolsun ben pek çok miktarda mal harcadım." Bunun üzerine Allah, *Biz insanı andolsun bir kebedde yarattık* buyruğunu indirdi.

5. *O hiç kimsenin* {yani, Allah'ın} *kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanır* {yani, bu insan azîz ve celîl olan Allah'ın malını –kendisi sağlam bir şekilde muhafaza etse bile– elinden alamayacağını mı zannediyor}?

6. *O der ki: "Ben yığın yığın mal tükettim."*

Sonra Allah ona hayır va'dde bulunarak şöyle buyurmaktadır:

7. *O kimsenin kendisini asla görmediğini mi zanneder* {yani, bu insan, yaptığı infakları Allah'ın görmediğini, onların hesabını tutmadığını mı zannediyor? O, onun yaptığı infakın yerine ona daha güzelini verecektir.}

Arkasından nimetlerini hatırlatarak şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾
فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾
أَوْ إِطْعَٰمٌ فِى يَوْمٍ ذِى مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا۟
بِٱلْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟
بِـَٔايَٰتِنَا هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌۢ ﴿٢٠﴾

8. *Biz ona iki göz vermedik mi?*

9. *Bir de bir dil ve iki dudak?*

10. *Biz onu necdeyne hidâyet etmedik mi* {yani, ona hayır ve şer yolunu açıklamadık mı}?

Devamla Allah onu kefarette bulunmaya teşvik ederek şöyle buyurmaktadır:

11. *Fakat o sarp yokuşa saldıramadı.*

Bu Allah'ın, o kimse için verdiği bir misaldir. Demek istiyor ki: Köle azad etmen, dağı andıran günahlarının üzerine çıkar ve nihâyet günahların eriyip giderler; tıpkı bir adamın önündeki sarp bir yokuşa çıkmak üzere harekete geçmesi ve onu aşması gibi. Aynı şekilde, bir günah işleyen kimse, Rabbinden mağfiret diler, o günahına kefaret olsun diye sadaka verir ise, günahları üzerine –onları paramparça edinceye kadar– çıkmış gibi olur; tıpkı dağın yerinden oynayıp, yer ile dümdüz olması gibi. İşte, *Fakat o sarp yokuşa saldıramadı* buyruğu bunu anlatmaktadır.

12. *O sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin?*

İfade, bu işi tazim etmek içindir.

13. *O kul azad etmektir.*

14. *Yahut mesğabeli* {yani, açlığın çok olduğu} *bir günde yemek yedirmektir,*

15. *Akrabalığı olan bir yetime.*

16. *Yahut topraklara düşmüş bir yoksula* {yani, çıplaklığı ve aşırı ihtiyacı dolayısıyla sırtı toprağa yapışmış bir fakire –ki bu kişi utandığından dışarı çıkıp insanlardan bir şey dilenmez–}.

İşte bu âyetler Rasûlullah'ın (s.a) ona, “Bir köle azad et yahut altmış yoksula yemek yedir” demesi dolayısıyla inmiştir. Allah, “O bu iki işten birini yapmaktan acze mi düştü? İnfak ettiği vakit Allah'ın kendisini görmediğini, yaptığı harcamanın yerine ona başkasını vermeyeceğini mi zannediyor?” buyurmaktadır. İşte, *O, kimsenin* {yani, Allah'ın} *kendisini asla görmediğini mi zanneder?* buyruğu bunu anlatmaktadır.

17. *Sonra da* {Allah'a, meleklere, kitablara, rasûllerine, cennetine ve cehennemine} *îmân edenlerden, birbirlerine* {Allah'ın onlara Kur'ân'da farz kıldıkları üzere} *sabrı tavsiye* {–çünkü onlar, Allah'a îmân etmeyecek, sâlih ameller işlemeyecek, farzlar üzerinde sabır göstermeyecek olurlarsa, onların kefaretlerini, sadakalarını kabul etmeyeceğim–}, *merhameti* {yani, rahîm [akrabalık] bağını koparmamayı} *tavsiye edenlerden olmasıdır.*

18. *İşte bunlar* {yani, îmân edip sâlih ameller işleyenler, birbirlerine sabrı ve merhameti tavsiye edenler}, *meymenet sahibleri-*

dir {yani, Kıyamet Günü kitabları sağ taraflarından verilecek olanlardır}.

19. *Âyetlerimize* {yani, Kur'ân'a} *kâfir olanlar ise, onlar meş'eme sahibleridir* {yani, kitabları sollarından verilecek olanlardır}.

"Meş'eme" (bu anlamıyla) Murad'ın bir kolu olan Nutayf oğulları tarafından kullanılır.

Bütün bu buyruklar ile Allah, el-Hâris b. 'Amr b. Nevfel b. 'Abdi Menaf'ı korkutmaktadır.

20. *Üzerlerinde de kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateş* {yani, cehennem} *vardır.*

91. EŞ-ŞEMS SÛRESİ

Mekke'de inen eş-Şems sûresi, Kûfiyyûna göre 15 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ۝١ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ۝٢ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ۝٣

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ۝٤ وَالسَّمَٓاءِ وَمَا بَنٰيهَا ۝٥ وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا

۝٦ وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ۝٧ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا ۝٨

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ۝٩ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا ۝١٠ كَذَّبَتْ ثَمُودُ

بِطَغْوٰيهَا ۝١١ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ۝١٢ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ

نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ۝١٣ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ

رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰيهَا ۝١٤ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ۝١٥

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun güneşe ve duhâsına* {yani, sıcağına}.

2. *Arkasından geldiği zaman aya* {yani, iniltiyi andıran sesiyle onun arkasından gittiği zaman aya}.

3. *Ona parlaklık verdiği zaman gündüze* {yani, Allah onu gecenin karanlığından kurtarıp parlatır}.

4. *Onu örtüp kapladığı zaman geceye* {yani, gündüzün aydınlığını, gecenin karanlığı örter}.

5. *Semâya ve onu binâ edene* {yani, onu bina edip yükseltene}.

6. *Yere ve onu döşeyene* {yani, Allah'a –Rabbimiz, Kendi zatına yemîn etmektedir–}

7. *Bir nefse* {yani, Âdem'e} *ve onu düzenleyene* {yani, elleri, ayakları, gözleri, kulakları düzenleyip onu yaratan Allah'a} *yemîn olsun.*

8. *Sonra da ona fücûrunu ve takvâsını ilham edene* {yani, dalâleti ve hidâyeti öğretene}.

Arkasından yüce Rabbimiz Kendi zatını tazim ederek şöyle buyurmaktadır:

9. *Onu tezkiye eden felâh bulmuştur* {yani, onu tezkiye edene Allah saadet vermiş, onu ıslah etmiştir –çünkü Allah'ın ıslah ettiği kimse felâh bulmuş [bahtiyar, mutlu olmuş] demektir–}.

10. *Onu örten kimse de muhakkak ziyana uğramıştır* {yani, Allah'ın bedbaht ettiği kimse de helâk olmuştur}.

Sonra Semûd'u söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

11. *Semûd tuğyânı ile yalanladı* {yani, o kavmin tuğyânı ve bedbahtlığı kendilerini yalanlamaya itti}.

Onları iki defa bedbahtlık kapladı. Birinde Allah'ı yalanladıkları ve O'na îmâna karşı kör kesildikleri, diğerinde ise dişi deveyi kestikleri zaman. İşte, *Semûd tuğyânı ile yalanladı* buyruğu bunu anlatmaktadır.

12. *Onların en bedbahtları kalkıp gittiği zaman.*

13. *Allah'ın Rasûlü* {Sâlih (a.s)} *onlara şöyle demişti: "Allah'ın devesinden ve su içmesinden sakının."*

Sâlih, onlara dişi devenin ve su içme sırasının durumunu, kendisini yalanlayıp dişi deveyi kesmeleri halinde Allah'ın kendilerine ne yapacağını açıklamış idi. İşte, *Allah'ın Rasûlü onlara şöyle demişti: "Allah'ın devesinden ve su içmesinden sakının"* buyruğu bunu anlatmaktadır.

14. *Fakat onlar o'nu* {yani, o'nun getirdiklerini} *yalanladılar, sonra da onu kestiler* {yani, dişi deveyi öldürdüler –bu sebeble azab onları yakaladı–}. *Rabb'leri günahları sebebiyle onlara azab gönderiverdi.*

Azabın sebebi onların günahkârlıkları idi. Çünkü onlar dişi deveyi kestikten sonra devenin yavrusu uzaklaşıp dağa çıkmaya başladı. Üç defa, "Ey Sâlih! Annem öldürüldü" diye bağırdı. Bütün şehir halkı gidip Sâlih'e sığınıp "Çaremiz nedir?" diye sordular. Sâlih, "Çare, devenin yavrusunu yakalamanızdır. Olur ki Allah yavrusu sebebiyle sizden azabı kaldırır" dedi. Yavruyu yakalamak için dağa çıktılar, fakat o ellerinden kaçtı ve saklandı, onu göremediler. "Ey Sâlih! Allah bize ne yapar?" dediler. Sâlih, "Yavru kaç defa bağırdı?" diye sordu. "Üç defa" dediler. O da, *Haydi, yurdunuzda üç gün faydalanın.* {Yavrunun bağırarak seslenişi} *yalan olmayan bir va'ddir* {yani, o va'dinde yalan söylemiyor} (Hûd, 11/65) dedi. "Peki bunun alameti nedir, ey Sâlih!" diye sordular.

Sâlih, "İkinci gün yüzleriniz sararacak, üçüncü gün ise kararacak, dördüncü gün size azab gelecektir" dedi. Birinci gün yüzleri sarardı, fakat yine tasdik etmeyip "Bu, korkudan ve dehşettendir" dediler. İkinci gün yüzleri kızardı, artık azabın geleceğinden emin oldular. Sonra kalkıp kendileri için kabirler kazdılar, nar ve sabır bitkileriyle kokulanıp derilerle kefenlendiler. Üçüncü gün yüzleri karardı, öyle ki aşırı karalıktan ötürü birbirlerini tanıyamadılar.[1] Dördüncü günü sabahında kazdıkları çukurlara girdiler. Güneş doğup yükseldiği halde onlara azab gelmedi. Allah'ın kendilerine merhamet edeceğini sandılar, kabirlerinden çıkıp birbirlerini çağırmaya başladılar. Bu sırada Cibrîl (a.s) indi ve güneşin ışığını örttü ve bir çığlık attı. Hemen koşup kabirlerine girdiler ve uyudular. Cibrîl, "Kalkın, Allah'ın laneti üzerinize olsun" diye bağırdı. Ruhları cesetlerinden fırladı, evleri sarsıldı ve nihâyet kabirleri üzerine düştü, Kıyâmet Gününe kadar da böyle kalacaktır. Sabah olduğunda şehirlerinden hiçbir şey yok gibiydi. İşte, *Sanki orada hiç kalmamışlardı* (Hûd, 11/68) buyruğu ile, buradaki, *Bunun üzerine Rabb'leri günahları sebebiyle onlara azab gönderiverdi ve hepsini bir yaptı* {yani, evlerini kabirleri üzerine dümdüz etti} buyruğu bunu anlatmaktadır.

> 15. *Ve O bunun âkıbetinden korkmaz* {yani, dişi deveyi kesip öldüren Allah'tan korkmadı}.

Bundan önce, *Onların en bedbahtları kalkıp gittiği zaman* demişti.

Su içme sırasını ihlal edenler, Kudar b. Kudeyre –ki o dişi deveyi kesendir–, Salif, Cuda, Kıyl, Hureyl, Huzeyl, Cemal b. Mâlik, Habbabe b. Ezâz ve Cemil b. Cevâd isimli dokuz kişi idi. İşte, *O şehirde yeryüzünde fesad yapan, fakat ıslah etmeyen dokuz kişi vardı* (en-Neml, 27/48) buyruğu bunu anlatmaktadır.

Ebû Sâlih dedi ki: "Zikredilen bu kimselerin isimleri, Neml sûresinde[2] dişi deveyi kesenlerin isimlerine uygun düşmektedir. Bu, birtakım kimselerin sözü, ordakiler de başkalarının sözüdür. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır."

---

1 Buna göre, az önce, va'din: azab va'dinin gerçekleşeceğinin alameti ile ilgili suale verilen cevabta bir karışıklık olmalıdır. Bu son ibarelerin ışığında bu cevabın şöyle olması gerekir: Birinci gün yüzleriniz sararacak, ikinci gün kızaracak, üçüncü gün kararacaktır. (Çeviren)

2 Bkz. en-Neml, 27/48.

92. EL-LEYL SÛRESİ

Mekke'de inen el-Leyl sûresi, 21 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰىۙ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰىۙ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٣﴾
اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٦﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰىۙ
﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰىۜ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰىۜ ﴿١١﴾ اِنَّ عَلَيْنَا
لَلْهُدٰىۘ ﴿١٢﴾ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُو۫لٰى ﴿١٣﴾ فَاَنْذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظّٰىۚ ﴿١٤﴾
لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الْاَشْقٰىۙ ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا
الْاَتْقٰىۙ ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰىۚ ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ
تُجْزٰىۙ ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰىۚ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun örtüp bürüdüğü zaman geceye,*

2. *Ağarıp açıldığı zaman gündüze,*

Allah, karanlığı gündüzün aydınlığını örttüğü zaman geceye, gecenin karanlığından sıyrılıp aydınlandığı zaman gündüze yemîn ettikten sonra, {Ey Mekkeliler!} *Şüphesiz sizin sa'yiniz* {yani, amelleriniz} *çeşit çeşittir* buyurmaktadır.

3. *Erkeği ve dişiyi* {yani, Âdem'i ve Havvâ'yı} *yaratana ki,*

Buradaki “mâ”, bir sıladır [zaiddir].

Allah, zatına ve bu âyetlere [delillere, belgelere] yemîn ederek, *Erkeği ve dişiyi yaratana* {da yemîn olsun} *ki* buyurmuştur. Bunun bir benzeri de, Şems sûresindedir.[1]

---

1 Bkz. eş-Şems, 91/1-7.

4. {Ey Mekkeliler!} *Kuşkusuz sizin sa'yiniz* {yani, amelleriniz} *çeşit çeşittir* {yani, hayır ve şer hususunda farklı farklıdır}.

5. *Artık kim* {Allah'ın hakları uğrunda mal} *verir ve ittika ederse,*

Bu âyet, Ebû Bekr es-Sıddîk –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– hakkında inmiştir. Şöyle ki: Ebû Süfyân, Müslüman olduğu için göğsüne taş koyarak Bilâl'e işkence eden Sahr b. Harb'in yanından geçti. Ebû Bekr es-Sıddîk –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– ona dedi ki: "Rabbini tanığı için bir kula azab mı ediyorsun?" dedi. Ebû Süfyân, "Allah'a yemîn ederim ki bu siyahî köleyi sizden, sen ve arkadaşından {Muhammed'den} başkası ifsad etmedi" dedi. Ebû Bekr (r.a), "Onu bana satmaya ne dersin?" dedi. "Olur" deyince de, "Allah'a yemîn ederim, bunun bedelini ödeyecek para bulamıyorum" dedi. Sahr b. Harb ona, "Allah'a yemîn olsun, kıldan yapılmış bir ip benim için ondan daha iyidir" dedi. Ebû Bekr es-Sıddîk da, "Allah'a yemîn ederim, o yeryüzü dolusu altından daha iyidir" dedi. Ebû Süfyân, "Hadi onu benden satın al" deyince, Ebû Bekr ona, "Dînim üzere olan bu köleyi, senin dînin üzere olan onun gibi bir köle karşılığında satın alıyorum" dedi. Ebû Süfyân da kabul etti. Ebû Bekr (r.a) satın aldıktan sonra Bilâl'i azad etti. Ebû Süfyân, Ebû Bekr'e (r.a), "Kendi malını da, Ebû Kuhafe'nin malını da mahvettin" dedi. Ebû Bekr, "Ben bu yolla Rabbimden mağfiret ümit ediyorum" dedi. Ebû Süfyân, "Bu ne zaman olacak?" deyince de, "Senin sekara girip, azab edileceğin gün" dedi. Ebû Süfyân, "Sen bunu bana ölümden sonra va'd etmiyor musun?" deyince de, "Evet" dedi. Kâfir, sırtüstü yatacak kadar gülüp durdu ve dedi ki: "Ey Atîk! Beni ölümden sonra diriltilmekle mi tehdit ediyorsun ve o gün için malımı feda etmemi mi söylüyorsun? O takdirde Lât ve 'Uzzâ adına yemîn ederim ki senin malın boşa gitmiştir ve sen hiçbir zaman onun gibisini elde edemeyeceksin." Ebû Bekr (r.a) ona, "Ey Ebû Süfyân! Allah'a yemîn ederim, sana bugünü hatırlatacağım" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Allah, *Artık kim verip, ittika ederse* buyruğunu indirdi.

6. *Ve el-hüsnâ'yı tasdik ederse* {yani, Allah'ın uğrunda malını verdiği takdirde Allah'ın âhirette onun yerine daha hayırlısını vereceğine dair va'dini tasdik ederse},

7. *Biz de ona kolay olanı kolaylaştırırız* {yani, tekrar infak etmesine, vermeye dönmesini, böylece hayır yapmasını kolaylaştırırız}.

8. *Amma kim cimrilik eder ve* {kendisini Allah'tan} *müstağni görürse,*

9. *Ve el-hüsnâ'yı* {yani, Allah'ın ona infak ettiği maldan hayırlısını vereceğine dair va'dini} *yalanlarsa,*

10. *Biz de ona en zor olanı kolaylaştırırız* {yani, hayır yapmasını ona zorlaştırırız}.

11. *Alçaldığı* {yani, Ebû Süfyân ölüp de ateşe yuvarlandığı} *zaman* {dünyada cimrilik ettiği} *malı kendisine fayda vermez.*

12. *Hidâyet*{i beyan etmek} *şüphesiz ki Bize aittir.*

13. *Son da, ilk de* {yani, âhiret de, dünya da} *elbette ki Bizimdir.*

14. *İşte ben sizi* {ey Mekkeliler} *alev alev yanan bir ateş ile inzâr ettim.*

15. *Oraya* {yani, cehennem ateşine} *en şaki olandan başkası girmeyecektir.*

Mekkelilerden bu kimseleri kasdetmektedir.[2]

16. *O yalanlayıp, yüz çeviren kimseden* {yani, Kur'ân'ı yalanlayarak îmân etmekten yüz çeviren kimselerden başkası ona: cehennem ateşine girmeyecektir}.

17. *O en takvalı olan* {yani, Ebû Bekr es-Sıddîk}, *ondan* {yani, o ateşten} *uzak tutulacaktır* {yani, Allah onu cehennem ateşinden uzaklaştıracaktır}.

18. *O ki malını verir ve tezekki eder* {yani, halini düzeltir}.

19. *Üstelik onun üzerinde hiçbir kimsenin karşılığı verilmesi gereken bir nimeti de yoktur.*

Ebû Bekr (r.a), "Muhammed'in dînini terk edinceye kadar seni bırakmayacağım" diyerek Müslüman olduğu için Bilâl'e işkence eden Ümeyye b. Halef el-Cumahî'nin yanından geçti. İşkence gören Bilâl ise, "Ahad ahad" diyordu. Allah'ın rahmeti üzerine olsun Ebû Bekr, "Sen

2 Muhakkikin, "Bu açıklama cümlesi, nüshanın birinde bu şekilde olmakla birlikte, diğerinde silik olup okunmamaktadır" şeklindeki notu ibarenin niçin böyle olduğu hususunda fikir veriyor gibidir. (Çeviren)

kuluna Allah'a îmân etti diye mi işkence yapıyorsun?" dedi. Efendisi Ümeyye, "Bunu senden ve senin arkadaşından {Muhammed'den} başkası ifsad etmedi. Haydi onu benden satın al" dedi. Ebû Bekr, "Peki alayım" dedi. Ümeyye, "Ne karşılığında?" diye sorunca, Ebû Bekr, "Senin dînin üzere olan onun gibi bir köle karşılığında" dedi. Ümeyye buna razı oldu, Ebû Bekr (r.a) bir köle bulup satın aldı ve onu Bilâl ile değiştirdi, Bilâl'i –Allah'ın rahmeti ikisine olsun– azad etti. Ümeyye, Ebû Bekr'e (r.a), "Bir ukiye altın karşılığında bile onu sana satardım" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr (r.a), "Kırk altın ukiyeden daha aşağıya satmayacağını söyleseydin bile onu satın alırdım" dedi. Ancak (Ebû Bekr'in babası) Ebû Kuhafe, Bilâl'in azad edilmesinden hoşlanmayıp Ebû Bekr'e, "Sen bir kavmin mevlasının [azad ettikleri kölelerinin] kendilerinden olacağını bilmiyor musun? Madem azad ettin, görünüşü güzel ve güçlü birini azad etseydin" dedi. Çünkü Bilâl siyahî idi. Bunun üzerine Allah Ebû Bekr (r.a) hakkında, *Üstelik onun üzerinde hiçbir kimsenin karşılığı verilmesi gereken bir nimeti de yoktur* {yani, o böyle bir nimete karşılık vermek için bunu yapmıyor} buyruğunu indirdi.

> 20. *O ancak a'lâ* {yani, bütün yarattıklarının üstünde olan} *Rabbinin rızası için (malını veriyor).*

> 21. *Yakında da o* {yani, Ebû Bekr es-Sıddîk (r.a)} *elbette razı olacaktır.*

Ebû Bekr (r.a), İslâm için işkenceye uğratılan dokuz köle satın alıp azad etmişti: Müezzin Bilâl, Âmir b. Fuheyre, onun kız kardeşi, Zinnire ve onun kızı, Hârise b. Ömer, Umm Kiyas, en-Nehdiyye ve kızı.

en-Nehdiyye, 'Abdu'd-Dâr oğullarından bir kadına ait bir cariye idi, Müslüman olduğu için onu dövüp duruyordu.

93. ED-DUHÂ SÛRESİ

Mekke'de inen ed-Duhâ sûresi, Kûfiyyûna göre 11 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالضُّحٰىۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىۜ ﴿٣﴾

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُو۫لٰىۜ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْط۪يكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ

﴿٥﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَت۪يمًا فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَٓالًّا فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾

وَوَجَدَكَ عَٓائِلًا فَاَغْنٰىۜ ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا

السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun duhâ'ya* {yani, güneşin sıcağına},

2. *Örtüp bürüdüğünde geceye* {yani, karanlığın, gündüzün aydınlığını kapattığı zamana},

Azîz ve celîl olan Allah yemîn ederek, *Andolsun duha'ya* buyurmaktadır, ki "duhâ", güneşin sıcağı demek olup, bu da güneş doğduğu sırada gündüzün ilk vakitleridir. Ayrıca örtüp bürüdüğünde geceye de, yani, karanlığın, gündüzün aydınlığını kapattığı zamana da yemîn etmektedir.

Allah gecenin ve gündüzün başlangıçlarına yemîn ettikten sonra şöyle buyurmaktadır:

3. {Ey Muhammed!} *Rabbin seni terk de etmedi, sana buğz da etmedi.*

Cibrîl (a.s), Muhammed'e (s.a) kırk gün süreyle –üç gün olduğu da söylenmiştir– (vahiy getirmek için) gelmedi. Mekkeli müşrikler dedi ki: "Eğer o Allah tarafından gönderilmiş olsaydı, daha önceki nebîlere yaptığı gibi o'na da vahyi ardı arkasına gönderirdi. Allah o'nu terketti, arkadaşı da terketti, artık o'na gelmiyor." Müslümanlar, "Ey Allah'ın Rasûlü! Üzerine neden vahiy inmedi?" deyince, "Üzerime vahiy nasıl insin ki, siz parmaklarınızın arasındaki kirleri temizlemiyor, tırnaklarınızı kesmiyorsunuz" dedi.

(Mukâtil) dedi ki: Allah geceye ve gündüze yemîn ederek, {Ey Muhammed!} *Rabbin seni terk etmedi, sana buğz da etmedi* buyurdu. Çünkü müşrikler, "Rabbi o'nu terk etti, o'na buğzetti" demişlerdi. Cibrîl (a.s) nâzil olunca Nebî (s.a) ona, "Ey Cibrîl! Arayı o kadar açtın ki, seni özledim" dedi. Cibrîl (a.s), "Benim sana özlemim daha fazladır. Çünkü sen Allah nezdinde çok değerlisin, fakat ben emir kuluyum" dedi. Bunun üzerine, *Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. Ellerimizin önündeki* {yani, dünya} *ile arkamızdaki* {yani, âhiret} *ve bu ikisinin arasındakiler* {yani, dünya ile âhiret ve iki nefha arasındaki süre –ki bu da kırk yıldır–} *hepsi O'nundur. Rabbin unutkan değildir* (Meryem, 19/64) {ey Muhammed, Rabbin seni unutmadı} buyruğu nâzil oldu.

4. *Andolsun ki âhiret* {yani, cennet} *senin için bu ilk olandan* {yani, dünyadan} *daha hayırlıdır* {yani, kıyamet ve âhiret yaklaşmış bulunmaktadır ve bu senin için dünyadan hayırlıdır}.

5. *Elbette Rabbin* {âhirette} *sana* {hayırlı olanı} *verecek, sen de hoşnut olacaksın* {yani, sen hoşnut oluncaya kadar sana verecek, sonra sana verdiklerine razı olacaksın}.

Sonra Allah, Cibrîl (a.s) vasıtasıyla o'nun önceki halini bildirmekte ve o'na nimetlerini hatırlatmaktadır:

6. *Hem seni yetimken barındırmadı mı?* {yani, seni amcan Ebû Tâlib'in yanında barındırdı. Böylece geçim sıkıntısından seni kurtardı}.

Nebî (s.a), "Rabbim bana minnet etti ve O minnet etmeye layık olandır" dedi.

Cibrîl (a.s) devamla dedi ki:

7. *Seni* {doğruluktan uzak düşmüş} *bir dâll bulup da* {dînine ileterek} *hidâyet vermedi mi* {sana}?

Nebî (s.a) yine, "Rabbim bana minnet etti ve O minnet etmeye layık olandır" dedi.

Devamla Cibrîl (a.s) dedi ki:

8. *Seni fakirken zengin kılmadı mı?*

Nebî (s.a) yine, "Rabbim bana minnet etti ve O minnet etmeye layık olandır" dedi.

Arkasından Allah o'na şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

9. *O halde yetime kahretme* {yani, yetimi azarlama, yüzüne karşı surat asma –çünkü sen de bir yetim idin–}.

10. *İsteyeni* {yani, fakir ve yoksulu} *azarlama* {yani, senden bir şey istediği vakit onu azarlama –çünkü sen de fakir idin–}.

11. *Bununla beraber Rabbinin nimetini hatırlat* {yani, Allah'ın bu sûrede zikrettiği hususlar ve sana yaptığı hayırlar dolayısıyla Allah'a şükret}.

Allah bu iki sûreyi: ed-Duhâ, el-İnşirah ve Leyl sûrelerini Mekke'de birlikte indirmiştir.[1]

Nebî (s.a) bu iki sûreyi emin olduğu kimselere okudu. Sonra Cibrîl (a.s) Mekke'nin üst taraflarında iken yanına gelip elleriyle yeri itti, oradan bir su pınarı fışkırdı. Cibrîl (a.s), Nebî'nin (s.a) namaz için nasıl abdest alınacağını görmesi için abdest aldı. Sonra Nebî (s.a) abdest aldı. Cibrîl (a.s) o'na namaz kıldırdı. Cibrîl gittikten sonra Nebî (s.a) Hadice'ye (r.anha) öğretti, o da Nebî (s.a) ile birlikte namaz kıldı.

---

1 Görüldüğü gibi iki sûre deyip, üç sûre saymaktadır. (Çeviren)

94. EŞ-ŞERH SÛRESİ

eş-Şerh [el-İnşirah] sûresi, Kûfiyyûna göre 8 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ الَّذِي
أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ
مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Biz göğsünü senin için açıp genişletmedik mi* {yani, daha önce içine îmân girmeyecek şekilde dar iken senin için göğsüne genişlik verip, nihâyetinde ona hidâyet vermedik mi}?

İşte, *Seni dall iken bulup hidâyete iletmedi mi?* (ed-Duhâ, 93/7) buyruğu ile, *Daha önceden kitabın da ne olduğunu bilmiyordun, îmânın da* (eş-Şûrâ, 42/52) buyruğu bunu anlatmaktadır. Nebî'nin (s.a) ashâbından olan, Medine'de kabileleri, aşiretleri olmadığından Rasûlullah'ın (s.a) mescidinde kalan Suffe ehli 400 kişilik bir kitle idiler. Kendilerine bir şey tasadduk edildiğinde bir kısmını yerler, bir kısmını da miskinlere sadaka olarak verirlerdi. Sonra onlar, ecrini Allah'tan beklemek üzere, Müslümanlar ile aralarında savaş bulunan müşriklere: Süleym oğullarına karşı cihada çıktılar da içlerinden yetmiş kişi öldürüldü. Bu Nebî'ye (s.a) ve Müslümanlara ağır geldi de. Rasûlullah (s.a) her sabah namazının akabinde Allah'ın onları helâk etmesi için onlara beddu‘a etmeye, namazda kunut yapmaya başladı. Bunun üzerine Allah, *O işten sana hiçbir şey düşmez. Ya tevbelerini kabul eder yahut zâlim olduklarından dolayı onlara azab eder* (Âl-i İmrân, 3/128) buyurdu. Sonra yüce Rabbimiz zatını tazim ederek,: *Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Dilediğine mağfiret eder, dilediğini azablandırır. Allah gafûrdur, rahîmdir* {yani, onların azabını sonraya bırakır. Çünkü onların Müslüman olacaklarına dair ezelî bilgisi vardır} (Âl-i İmrân, 3/129) buyurdu.

Allah'ın, *Biz senin için göğsünü şerh etmedik mi?* buyruğu, “îmân: tevhîd ile senin için göğsünü genişletmedik mi: sen lâ ilâhe illallâh deyinceye kadar kalbini genişletmedik mi?” demektir.

2. *Senden ağır yükünü* {yani, üzerinden günahını} *kaldırmadık mı?*

3. *Sırtına çok ağır gelen* {yükünü}?

Nebî'ye (s.a) diyor ki: "Bu yük senin sırtına çok ağır geliyordu. Bu sebeble Biz senin üzerinden o yükü aldık. Çünkü Allah, *Gerçekten Biz sana mübîn bir feth nasîb ettik. Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın, üzerindeki nimetini tamamlasın ve seni* {ey Muhammed} *dosdoğru yola iletsin diye* (el-Feth, 48/1-2) buyuruyor.

4. *Hem Biz* {insanlar arasında bir bayrak gibi} *şanını yükseltmedik mi senin*? {Yani, Allah anıldıkça, O'nunla birlikte senin de adın –kadınlara evlilik talebinde bulunmakta bile– anılır}.

5. *Çünkü gerçekten güçlükle beraber kolaylık vardır.*

6. *Evet, gerçekten güçlükle beraber kolaylık vardır* {yani, darlıkla birlikte rahatlık vardır}.

Nebî (s.a) bu buyruk nâzil olunca, "Allah'ın izniyle bir zorluk, iki kolaylığı asla yenik düşüremez" buyurdu.

7. *O halde boş kaldığın vakit* {ey Muhammed; teşehhüd, kıraat, rüku ve sücuddan sonra farz namazı bitirip selâm vermeden önce oturuyor iken} *hemen yorul.*

8. *Ve* {du'a ile} *yalnız Rabbine yönel* {yani, O'ndan iste}.

Böylece Allah o'na sabah namazında kunut yapmayı yasakladı.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl tahdis edip dedi: Bize Mukâtil Atâ b. Ebî Rebah'tan, o 'Abdullâh b. 'Abbâs'tan dedi ki: "Benim can dostum dört haslete devam ederek benden ayrıldı. O (ezan lafızlarını) ikişer defa tekrarlıyor, kamet lafızlarını ikişer defa tekrarlıyor, ikişer defa selâm veriyordu. Selâm verirken de sol ve sağ yanaklarının (tüy bitmeyen) beyazı görününceye kadar (başını çeviriyordu). Sabah namazında ise kunut yapmıyordu, sabah namazını da etraf iyice aydınlanınca kılıyordu."

95. ET-TÎN SÛRESİ

Mekke'de inen et-Tîn sûresi, Kûfiyyûna göre 8 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ

خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾

اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun incire ve zeytine.*

Allah yediğimiz incire ve yağı çıkartılan zeytine yemîn etmektedir.

2. *Ve Tur-ı sînîn'e* {yani, güzel dağa: Allah'ın Mûsâ (a.s) ile konuştuğu dağa},

"Tûr-ı sînîn", Nabatice'de "güzel dağ" demek olup bu da Allah'ın Tevrat'ı verdiği gün Mûsâ (a.s) ile üzerinde konuştuğu dağdır. Üzerinde meyve ağacı bitmeyen her dağa da "Sîna" denilir.

3. *Ve şu emin beldeye* {yani, korkan herkesin içinde emin olduğu Mekke'ye} *ki,*

Bu, câhiliye döneminde ve İslâm'da herkes için böyledir. Orada hadler uygulanmaz. Allah bu dört âyete [alâmete] yemîn ettikten sonra şöyle buyurmaktadır:

4. *Biz insanı gerçekten ahsen-i takvimde yarattık.*

Onun içindir ki o iki ayağı üzerinde yürürken, diğerleri dört ayak üzerinde yürürler. "Ahsen-i takvim", gençlik ve sûretin güzelliğidir.

5. *Sonra onu* {gençliğin ve güzel sûret sahibi olmanın ardından} *aşağıların aşağısına döndürdük.*

Çünkü gençlikten sonra kaşları çöker, aklı, gücü, sesi, sûreti gider. Ondan daha çirkin hiçbir şey olmaz. Allah gençlikten güzel bir şey yaratmamıştır.

Akabinde şu istisnâda bulunmaktadır:

6. *Îmân edip, sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Çünkü onlar için memnun olmayan* {yani, eksilmeyen ve onlara minnet edilip başlarına kakılmayan} *bir ecir vardır.*

Buyruğun kasdettiği şudur: Kocayıp yaşlandıktan sonra ecir/mükâfaat, ancak mü'minler için söz konusudur. Çünkü mü'minin yaşı ilerleyip hastalanırsa, yaşlılığında hasenatı, gençliğinde ve sağlıklı olduğunda yapmış gibi eksiltilmeden yazılır ve bundan dolayı da ona minnet edilmez. Kâfir ise kocayıp yaşlanınca ameli şirk ile mühürlenir ve ona cehennem ateşi vacib olur. Allah, melekler, gökler ve yer ona gazab etmiş olarak ölür.

7. *O halde* {ey insan: Adî b. Rabî'a} *bundan sonra dîn* {yani, ölümden sonra diriliş} *hususunda seni hangi şey yalanlayabilir* {yani, dîn hususunda seni yalanlayan [yalanlamana sebeb olan] nedir? Güzel sûret sahibi iken, gençlikten sonra yaşlanıyorken, dîni: kıyâmeti nasıl yalanlarsın}?

Allah demek istiyor ki, ona bunları yapan ölümden sonra onu tekrar diriltip hesaba çekmeye de kadirdir.

8. *Allah* {seninle Mekke ehli arasında} *hâkimlerin en hâkimi* {yani, davalılar arasında en güzel şekilde ayırt edici hüküm veren} *değil mi?*

Buna karşılık Rasûlullah (s.a), "Evet" dedi ve ardından da, "Ey hâkimlerin hâkimi! Ben de buna şâhidlik edenlerdenim" diye ilave etti.

Allah, "Ey Muhammed! Allah seninle yalanlayanlar arasında ayırtedici hükmünü verecektir" demek istiyor.

Kur'ân'da geçen, "Allah ..... değil mi?" şeklindeki her ifade, "Ben Allahım" demektir.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis etti: Bana babam tahdis etti: Bana el-Huzeyl tahdis etti: Bize Mukâtil Ebû Ubeyde'den, o Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini nakletti: "Müslüman olarak saçı ve sakalı ağaran kimseye, her saç teli karşılığında bir hasene vardır. Ondaki her beyaz saç Kıyâmet Günü bir nur olacaktır."

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis

edip dedi: Bize el-Huzeyl Hâlid ez-Zeyyad'dan, o kendisine tahdis edenden, o Enes b. Mâlik'ten tahdis etti, o da Nebî'den (s.a) şöyle buyurduğunu nakletti: "Ergenlik yaşına ulaşıncaya kadar çocuğun yaptığı iyilik anne-babasına yazılır. Fakat yaptığı kötülük, kendisine yazılmadığı gibi, anne-babasına da yazılmaz. Ergenlik çağına ulaşıp da kalem onun hakkında ,yazmaya başlayınca, beraberindeki iki meleğe iyice hıfzetmeleri ve mutedil olmaları emredilir. Müslüman olarak kırk yaşına ulaşınca Allah onu delilik, cüzzam ve barastan ibaret üç beladan yana güvenlik altına alır. Elli yaşına ulaştığı vakit hesabını hafifletir. Altmış yaşına vardığında Allah ona Kendisine dönmeyi nasîb eder. Yetmiş yaşına vardığı zaman semâdakiler onu sever. Seksen yaşına geldiğinde hasenatını yazar, seyyiatını bağışlar. Doksan yaşına geldiği vakit ise geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, aile halkı hakkında şefaatçi kılınır. Allah nezdinde de, "Allah'ın arzında, Allah'ın esiri" diye adlandırılır. *Bilgiden sonra hiçbir şey bilmez olsun diye* (el-Hacc, 22/5) erzel-i ömre [ömrün en kötü çağına] ulaştığında ise, ona, sağlıklı iken yapmış olduğu hayırların benzeri yazılır, bir kötülük işleyecek olursa aleyhine kaydedilmez.

96. EL-ALAK SÛRESİ

Mekke'de inen el-Alak sûresi, Kûfiyyûna göre 19 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾ اِقْرَاْ
وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْۜ ﴿٥﴾
كَلَّٓا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰٓىۙ ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰىۜ ﴿٧﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰىۜ
﴿٨﴾ اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يَنْهٰىۙ ﴿٩﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰىۜ ﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ
عَلَى الْهُدٰىۙ ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىۜ ﴿١٢﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٣﴾
اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىۜ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِۙ
﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ
الزَّبَانِيَةَۙ ﴿١٨﴾ كَلَّاۜ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. {İnsanı} *yaratan* {ve bir olan} *Rabbinin adıyla oku.*

Kur'ân'ın ilk nâzil olan kısmı, bu sûrenin ilk beş âyettir.

2. *O insanı bir alaktan yarattı.*

"Alak", yirmi günlük nutfedir. Bu durumda su ve kandan ibarettir, ki işte "alak" denilen odur.

3. *Oku, Rabbin en kerîm olandır.*

4. *O kalemle öğretendir.*

Rasûlullah (s.a) Mescid-i Haram'a girdi. Bu sırada Ebû Cehl tapındığı ilahına altından bir gerdanlık takıyor, misk sürüyor ve bu arada, "Ey Hubel! Her şeyin bir meskeni vardır. Her hayrın bir karşılığı vardır. İzzetine yemîn ederim ki, seni memnun edeceğim" diyordu. Çünkü o sene onun 1.000 devesi doğmuş, Şam'dan gelen kervanı 10.000 miskal altın kâr sağlamıştı. Bundan dolayı Hubel'e teşekkür ediyordu. Hubel

Ka‘be'nin içinde 18 zirâ boyunda bir put idi. Rasûlullah (s.a) dedi ki: “Ne oluyor sana? İlahın sana verdi, fakat sen başkasına teşekkür ediyorsun. Allah'a yemîn olsun ki, Allah'ın senden alacağı bir intikamı vardır. Bunun gerçekleşeceğini zamanı bekle. Yazık oluyor sana ey amca! Ben seni bir ve tek olarak Allah'a davet ediyorum; çünkü O senin de, senden önceki atalarının da Rabbidir. Seni yaratan ve seni rızıklandıran O'dur. Eğer bana uyarsan, dünyayı da, âhireti de kazanırsın.” O da şöyle karşılık verdi: “Lât'a, ‘Uzzâ'ya ve bu yapının Rabbine yemîn ederim ki, eğer bu söylediklerinden vazgeçmeyecek olursan ve seni burada ilahlarımızdan başkasına ibâdet ederken görecek olursam, hiç şüphesiz seni yakalar, alnın üzerinde: yüzü-koyun sürüklerim. Bunlar [putlar] O'nun kızları değil midir?” Allah Rasûlü, “O'nun nasıl evladı olsun ki?” dedi. Bunun üzerine Allah şu buyruğu indirdi:

5. *İnsana bilmediğini öğretti.*

O gün Nebî (s.a) kuşluk vakti el-Alak denilen yerde idi. Sonra Allah bunu beyan ederek, *O insanı bir alakdan yarattı* {yani, kandan yarattı ve nihâyet nutfe kana dönüştü}. {Ey Muhammed!} *Oku”* buyurdu. Sonra yeni bir hitabla, *Rabbin en kerîm olandır. O kalemle* {yazı yazmayı} *öğretendir. İnsana* {Kur’ân'dan} *bilmediğini öğretti* buyurdu.

Sonra da şöyle buyurdu:

6. *Sakın* {çünkü o kendisine öğretsen bile öğrenmez}...

Yeni bir hitab olarak şöyle buyurmaktadır:

...*Çünkü insan* {yani, Ebû Cehl b. Hişâm} *gerçekten* {Allah'ın nimetleri hususunda} *tuğyân eder.*

Çünkü o bir mal elde edecek olursa giyiminde, bineğinde, yemesinde, içmesinde haddi aşar. İşte onun tuğyânı budur. Kendisinin varlık ve bolluk içinde olduğunu görünce tuğyân eder, azar. Allah, Kendisine dönüşü hatırlatarak onu korkutmakta ve şöyle buyurmaktadır:

7. *Kendisini müstağni gördü diye.*

8. *Şüphe yok ki dönüş ancak Rabbinedir.*

Allah, *Rabbin en kerîm olandır* buyurduktan sonra onu Kıyâmet Günü ile onu korkutmuş, sonra da, *Sakınsın, eğer vazgeçmezse andolsun şiddetle yakalayıp çekeriz alnından* buyruğuyla onu tehdit etmiştir.

Sonra bu alnı söz konusu ederek, *O yalancı ve günahkâr alnından* buyurmuştur.

9. *Gördün mü engelleyeni,*

10. *Namaz kılarken bir kulu* {yani, Nebî'yi (s.a)}?

Mekke'de iken Nebî'ye (s.a) namaz farz kılındığında Ebû Cehl, “Eğer Muhammed'i namaz kılarken görürsem, boynunu vuracağım” demişti. Bunun üzerine Allah, *Gördün mü engelleyeni, namaz kılarken bir kulu?* buyurdu.

Allah (hakkında) şöyle buyurmaktadır:

11. *Gördün mü ya o* {Muhammed (s.a)} *hidâyet üzere ise?*

12. *Yahut takvâyı* {yani, ihlâsı} *emretti ise?*

13. *Gördün mü* {Ebû Cehl Kur’ân'ı} *yalanlayıp, yüz çevirdi* {yani, başka tarafa yöneldi} *ise?*

14. {Ebû Cehl} *Allah'ın muhakkak gördüğünü* {yani, Nebî'nin (s.a) yalnız olduğunu, Ebû Cehl'in etrafındaki topluluğu gördüğünü} *hiç bilmez mi?*

15. *Asla* {o Allah'ın bütün bunları gördüğünü bilmez}...

Akabinde onu korkutarak şöyle buyurmaktadır:

...*Eğer* {Ebû Cehl, Muhammed'i (s.a) yalanlamaktan ve o'ndan yüz çevirmekten} *vazgeçmezse, andolsun ki şiddetli bir şekilde yakalayıp çekeriz alnından* {yani, şiddetli bir şekilde alnından yakalarız}.

Arkasından onun fâcir [günahkâr] birisi olduğunu haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

16. *O yalancı ve günahkâr alnından.*

Melek onu, günahları dolayısıyla cehennem ateşinde yüzüstü sürükleyecektir.

17. *O halde çağırsın meclisini* {yani, Mahzûmoğullarını: ona yardım edecekleri}.

18. *Biz de zebanileri çağırıveririz.*

Zebaniler ona, Mahzûmoğullarının Muhammed'e (s.a) olan öfkelerinden daha öfkelidirler. Çünkü Ebû Cehl Rasûlullah'a (s.a), "Eğer vazgeçmeyecek olursan ve seni burada görürsem, seni yüzüstü sürükleyeceğim" demiş; bu sözleriyle de Rasûlullah'ı (s.a) zelîl ve küçük düşüreceğini anlatmak istemişti. Allah onun hakkında onu zelîl edeceğini belirterek, "Eğer senden vazgeçmeyecek, şirk olan sözlerini terk etmeyecek olursa, andolsun Biz de onu alnından yakalayıp sürükleyeceğiz" buyurdu. Rasûlullah (s.a) da, "Ben Ebû Cehl'in, her yanını ateş kuşatmış olduğu halde cehennem ateşinde, kor ateşten dağlar üzerinde yüzüstü çekilip sürüklendiğini ve cehennemin vâdilerine atıldığını gördüm. 'Anam-babam Muhammed'e feda olsun. O gerçekten bana samimiyetle öğüt veriyordu. Hakkımda hayır istemişti, fakat ben kendi kendime kötülük ettim, o'na da kötülük etmek istedim. Rabbim! Beni kavmim arasına geri çevir, o'na îmân edeceğim. Mahzûm oğullarına da, o'na îmân etmelerini emredeceğim' diyordu" buyurdu.

19. *Hayır, ona itaat etme, secde et ve yaklaş.*

Çünkü onlar, önce secde ederek başlıyor, sonra rükû yapıyor, sonra da ayakta durup ilahlarına du'a ederek isteklerini arzediyorlardı. Allah secde edip yaklaşmalarını emretti. Rasûlullah (s.a) da önce secde ediyor, sonra rükûa varıyor, sonra ayağa kalkıp Allah'a du'a ve hamdediyordu. Allah bundan sonra müşriklere muhalif bir şekilde namaz kılmayı emretti. Nebî'ye (s.a), işe kıyam ile başlamasını, sonra rükûa, sonra da sücuda varmasını emir buyurdu.

Allah buyurdu ki: *O halde çağırıversin meclisini* {yani, ona yardım edecek olanları}, *Biz de zebanileri* {yani, cehennem bekçilerini –ki onların ayakları yerin en alt tabakasında, başları ise semâdadır–} *çağırıveririz. Hayır* {ey Nebî (s.a), namazı terk etmek hususunda} *ona* {yani, Ebû Cehl'e} *itaat etme itaat etme, secde et* {yani, Allah için namaz kıl} *ve* {O'na itaat ile} *yaklaş.* Ebû Cehl zebanilerin söz konusu edildiğini işitince, –Nebî'ye (s.a) kötülük yapmayı kararlaştırmış iken– "Allah'ın va'di geldi" deyip bırakıp gitti. Geri gidince ona, "Ey Ebu'l-Hakem! Ondan korktun mu?" diye sordular. O, "Hayır, fakat ben zebanilerden korktum" diye cevab verdi.

97. EL-KADR SÛRESİ

Medine'de inen el-Kadr sûresi, Kûfiyyûna göre 5 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝١ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝٢
لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ۝٣ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ ف۪يهَا
بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ۝٤ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Doğrusu Biz onu* {yani, Kur'ân'ı, Ramazan ayında dünya semâsından} *kadr gecesinde indirdik.*

Allah Kur'ân'ı levh-i mahfuz'dan dünya semâsına, meleklerin yazıcıları olan seferelere indirdi. O gece Cibrîl (a.s), ertesi sene aynı geceye kadar Nebî'ye (s.a) indireceği vahiyle inerdi. Nihâyet Kur'ân'ın tamamı bu şekilde nâzil oldu.

2. *Kadr gecesini sana ne bildirdi?*

Bu ifade, geceyi tazim etmek içindir.

Sonra gece hakkında şöyle haber vermektedir:

3. *Kadr gecesi bin aydan hayırlıdır* {yani, o gecede yapılan bir amel, içinde kadr gecesi bulunmayan bin ayda yapılacak amelden daha hayırlıdır}.

4. *Onda* {yani, o gece güneşin batışı sırasında} *melekler ve ruh Rabb'lerinin izni* {yani, emri} *ile her bir iş için iner de iner* {yani, o gece rahmet ile ve Allah'ın o yıl takdir edip hükme bağladığı her bir emri indirerek inerler. O gece, gelecek sene aynı geceye kadar olacakları indirirler}.

Sonra Allah bu gecenin durumunu haber vererek şöyle buyurmaktadır:

5. *O bir selâmdır* {yani, bütünüyle bereket ve hayırdır}, *tan yeri ağarıncaya kadar.*

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bana el-Huzeyl tahdis edip dedi: Bana Mukâtil b. Hayyan ed-Dahhak b. Muzâhim'den, o Enes b. Mâlik'den (dedi ki: Yine bize el-Huzeyl)[1] Mukâtil b. Süleymân'dan, o ed-Dahhak'tan, o İbn ‘Abbâs'tan dedi ki: “Ruh, yaratılışı pek azametli olan insan sûretinde bir melektir. Allah'ın, *Sana ruh hakkında sorarlar* (el-İsrâ, 17/85) buyruğunda sözü edilen de o melektir. Meleklerle birlikte bir saf halinde duracak olan da odur.[2]

1 Yuvarlak parantez ( )arasındaki bu ifade, diğer senedler göz önünde bulundurularak tarafımızdan eklenmiştir. (Çeviren)

2 Fecr, 89/22. âyete işaret etmektedir.

98. EL-BEYYİNE SÛRESİ

Medine'de inen el-Beyyine sûresi, Kûfiyyûna göre 8 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ
الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ
﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ
﴿٤﴾ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا
الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ
الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا اُولٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ
﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾
جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Kitab ehlinden* {yani, Yahudi ve Hıristiyanlardan} *ve* {Arab} *müşriklerden kâfir olanlar ayrılmayacaklardı* {yani, küfür ve şirkten vazgeçmeyeceklerdi}, *kendilerine beyyine* {yani, Muhammed (s.a)} *gelinceye kadar.* {O gelip kendilerine dalâlette olduklarını ve şirk koştuklarını beyan etti}.

Çünkü kitab ehli, “Kitabımızda niteliklerini bulduğumuz zat, ne zaman nebî olarak gönderilecek?” demişlerdi. Arablar da, *Eğer bizde öncekilerden bir zikir olsa idi, elbette Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları olurduk* (es-Sâffât, 37/168-169) demişlerdi. Bunun üzerine, *Kitab ehlinden ve müşriklerden kâfir olanlar ayrılmayacaklardı, kendilerine beyyine gelinceye kadar* buyruğu indi.

Azîz ve celîl olan Allah, Nebî'nin (s.a) durumu hakkında haber vererek şöyle buyurmaktadır:

2. *Allah tarafından gönderilmiş tertemiz sahifeler okuyan bir ra-*

sûldür {yani, o, küfür ve şirkten temizlenmiş sahifeler: kitab okumaktadır: bu rasûl, muhtevasında küfür ve şirk bulunmayan bir kitab okumaktadır}.

Kendisinde kitab [yazı] bulunan her şeye "suhuf" [sahifeler] adı verilir.

3. *Onlarda* {yani, Muhammed'in (s.a) sahifelerinde} *dosdoğru kitablar vardır* {yani, hakk üzere dosdoğru yürüyen, herhangi bir eğriliği, tutarsızlığı bulunmayan bir kitab vardır}.

"Kütüb" [kitablar] denilmesi, Allah'ın Kur'ân'da söz konusu ettiği çeşitli ve pek çok hususun bulunması sebebiyledir.

4. *Ama kendilerine kitab verilenler* {yani, Yahudilerle Hıristiyanlar, Muhammed'in (s.a) durumu hakkında}, *ancak kendilerine beyyine* {yani, beyan, açıklama} *geldikten sonra ayrılığa düştüler* {yani, kâfirler Muhammed (s.a) peygamber olarak gönderilinceye kadar o'nu tasdik etmekte söz birliği halinde idiler. Çünkü o'na dair nitelikler ellerindeki kitablarda vardı. Ancak azîz ve celîl olan Allah o'nu İshâk'ın soyu dışında nebî olarak gönderince hakkında ayrılığa düştüler. Tevrat ehlinden – 'Abdullâh b. Selâm ve arkadaşları gibi– bazıları ile İncil ehlinden –aralarında Buhayra'nın da bulunduğu– kırk kişi îmân etti, fakat ehl-i kitab'ın çoğu o'nu yalanladı}.

Allah ise şöyle buyurmaktadır:

5. *Halbuki onlar* {Muhammed (s.a) tarafından}, *dîni yalnız O'na hâlis kılanlar* {yani, tevhîde bağlananlar} *ve hanifler* {yani, şirk koşmayan Müslümanlar} *olarak Allah'a ibâdet etmekle,* {farz olan beş vakit} *namazı ikame etmekle,* {farz olan} *zekâtı vermekle emrolundular. Dosdoğru dîn* {yani, müstakim millet [dîn ve şeriat]} *işte budur.*

Sonra Allah Kıyâmet Gününde müşriklerin durumunu söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

6. *Gerçek şu ki, kitab ehlinden ve müşriklerden kâfir olanlar cehennem ateşindedirler. Orada ebedî kalıcıdırlar* {yani, ölmemek üzere orada ikamet edeceklerdir}. *Yaratılanların en kötüleri işte bunlardır* {yani, yeryüzünde bulunanlar arasındaki en kötü mahluk bunlardır}.

Sonra Nebî'yi (s.a) tasdik edenlerin karar kılacakları yeri söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

7. *Îmân edip, sâlih amel işleyenler ise, işte bunlar yaratılanların* {yani, yeryüzündeki yaratılmışların} *en hayırlılarıdır.*

8. *Onların* {âhirette} *Rabb'lerinin nezdindeki cezaları* {yani, sevâbları}, *altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar orada* {ölmemek üzere} *ebedî kalıcıdırlar. Allah* {itaat etmiş olmaları sebebiyle} *onlardan razı olmuştur, onlar da* {sevâb ve mükâfaatı dolayısıyla} *O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu,* {dünyada iken} *Rabbine karşı haşyet duyan kimseler içindir.*

Topraktan yaratılmış olan her şeye "el-beriye" adı verilir.

99. EZ-ZELZELE SÛRESİ

Mekke'de inen ez-Zelzele sûresi, Kûfiyyûna göre 8 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَاۙ ﴿١﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَاۙ ﴿٢﴾ وَقَالَ
الْاِنْسَانُ مَا لَهَاۚ ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَاۙ ﴿٤﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَاۜ
﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتاً لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْۜ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُۜ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Yer kendine has bir sarsıntı ile sarsıldığı zaman* {yani, Kıyâmet Günü İsrâfil'in (a.s) sesinin şiddetinden sarsıldığı, hareket ettiği ve üzerinde bulunan her şeyin bu sarsıntının şiddetinden ötürü kırılıp döküldüğü zaman}.

Onun bu sarsıntısı; dağ, yapı ya da ağaç türünden üzerinde bulunanların tümünü atmadıkça dinmez. Böylece ondan çıkmış olan her şey tekrar ona girer. Dünya sarsılacağı vakit... tekrar sükûn buluncaya kadar bu sarsıntısı dinmeyecektir.[1]

2. *Yer ağırlıklarını dışarıya çıkardığında* {yani, yer sarsılıp çalkalandığında, içinde bulunan insanları, cinleri, canlıları ve üzerindeki şeytânları dışarıya çıkartacaktır. Böylece içinde hiçbir şey kalmayacak, bomboş hale gelecektir}.

Yer, yeni gümüş gibi bembeyaz olduğu halde yayılacak veya güneşin ışığı gibi ışıklı pamuktan bir kumaş gibi olacak; üzerinde hiç günah işlenmemiş, hiç kan dökülmemiş bir halde bulunacaktır. Çünkü birinci nefha gerçekleştiğinde bütün yaratılmışlar ölecektir. Arkasından da ikinci nefha gelecektir.

Birinci nefhada, arşın altından ve yedinci semânın üstünden seslenilecektir. İkinci nefhada ise Beytu'l-Makdis'ten seslenilecektir. İsrâfil Bey-

---

1 Bu son cümle, yazma nüshalardan birinde yok.

tu'l-Makdis'teki kaya üzerinde oturup şöyle diyecektir: "Ey çürümüş kemikler, ey parçalanmış damarlar, ey darmadağın olmuş etler! Ayırt edici hükmün verilmesi, amellerinizin karşılığını görmeniz için çıkın."

(Mukâtil) dedi: Kabirlerinden yeni olan arza çıkacaklardır. Ona "es-Sâhire" adı verilir. İşte, *Derken onlar sâhire üzerine çıkıvereceklerdir* (en-Nâziât, 79/14) buyruğu ile, *Yer ağırlıklarını dışarıya çıkaracağı* {yani, içinde bulunan ölüleri ve malları çıkaracağı} *zaman* buyruğu bunu anlatmaktadır.

3. *Ve insan, "Buna* {yani, yere} *ne oluyor"* {yani, kâfir korkusundan, "Buna ne oluyor da üzerinde her ne yapıldıysa söylüyor"}? *der.*

4. *O gün bütün haberlerini anlatacaktır* {yani, yer, hayır ya da şer türünden olsun üzerinde işlenmiş amelleri bildirecektir}.

Mü'min için, "Benim üzerimde Allah'ı tevhîd etti, namaz kıldı, oruç tuttu, haccetti, umre yaptı, cihad etti, Rabbine itaat etti" diyecek, mü'min de bundan dolayı sevinecektir. Kâfir için de, "Üzerimde şirk koştu, zina etti, hırsızlık yaptı, içki içti, şunları şunları yaptı" deyip, yüzüne karşı onu azarlayacaktır. Onun azaları ve hafaza melekleri de –Allah'ın ona dair olan bilgisi ile birlikte– aleyhine şâhidlik edeceklerdir. İşte bu pek büyük bir rüsvaylıktır. Yalanlayan insan, amellerinin dile getirildiğini duyduğu vakit korkuya kapılacak ve, "*Buna ne oluyor* da üzerinde işlenmiş olanları anlatıyor?" diyecektir. İşte, *Ve insan buna ne oluyor?" diyecek* buyruğu bunu dile getirmektedir. Allah ona, *O gün bütün haberlerini anlatacaktır* buyuracaktır. Dünyada iken üzerinde görevli olup, hasenat ve seyyiatını yazan melek de şöyle diyecektir:

5. {Duyduğun şekilde yerin konuşup üzerindekilere karşı şâhidlik etmesinin sebebi şudur:} *Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir* {yani, Allah yere, konuşup, söz söylemesi ve kendi haberlerini anlatması için vahyetmiştir}.

6. *O gün insanlar bölük bölük döneceklerdir* {yani, insanlar, amellerinin arzedilip hesaba çekilmesinden sonra dağınık bir şekilde cennet ve cehennemdeki yerlerine döneceklerdir}...

Allah'ın, *İnsanların da bölük bölük ayrılacağı bir gün* {yani, kimisi cennette, kimisi cehennemde olmak üzere gurublara ayrıldığı zaman}... (er-Rûm, 30/43) buyruğu da buna benzemektedir.

Daha önce, *Yer içindeki ağırlıklarını dışarı çıkardığı zaman* buyurulmuş, burada ise, insanların çıkarılacakları söz konusu edilmiştir.

> ...{Hayır ya da şer} *amelleri kendilerine gösterilmek için* {yani, amellerini gözleriyle görsünler diye}.

Yine, *O gün insanlar bölük bölük döneceklerdir* buyruğu şu manayı da içerir: İnsanlar iki fırkaya bölünecekler ve ebediyen bir daha bir araya gelmeyecek şekilde ayrılmış olacaklardır. Buna sebeb ise amellerinin kendilerine gösterilmesidir.

> 7. *Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecektir* {yani, dünyada iken zerre ağırlığı kadar: küçüklüğünden nerdeyse görülmeyecek derecede ufak karıncaların en küçüklerinden kırmızı karınca ağırlığı kadar bir hayır işlemişse o gün: Kıyâmet Günü kitabında [amel defterinde] bunu görecektir}.

> 8. *Kim de zerre ağırlığınca bir şer yapıyorsa* {Kıyâmet Gününde sahifesinde} *onu görecektir.*

Arablar, az bir şeyi tasadduk etmiyorlar, küçük günahın da sakıncalı olduğunu düşünmüyorlardı. Ancak Allah küçümsedikleri günahlardan uzak durmaları gerektiğini bildirdi, az da olsa sadaka vermelerini teşvik ederek, *Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa onu görecektir, kim de zerre ağırlığınca bir şer yapıyorsa bunu görecektir* {yani, bunları kitabında görecektir} buyurdu. "Zerre", karıncaların en küçük türü olup küçük karıncaya verilen isimdir.

Buyruk, Medine'de iki adam hakkında inmiştir. Onlardan birine bir dilenci geldiğinde, ona bir ekmek parçası yahut bir hurma vermeyi azımsar ve "Bu bir şey değildir. Biz ancak sevdiğimiz şeyleri verdiğimiz takdirde ecir alırız" diye düşünerek, "Allah, *Ona olan sevgilerine rağmen yemek yedirirler*[2] buyurmaktadır" der ve bu sebeble bunları az bulup bunlar için ecir alacağını zannetmez, bundan dolayı da yoksulu eli boş çevirirdi. Diğeri ise, küçük günahları; bir kere yalan söylemeyi, harama bir defa bakmayı, bir kere gıybet yapmayı ve buna benzer şeyleri önemsemez, "Bunları işleyene bir şey yoktur. Allah büyük günah işleyen kimseleri cehennem ateşiyle tehdit etmiştir" derdi. Bunun üzerine

---

2 el-İnsan, 76/8.

Cenâb-ı Hakk onları, az da olsa Allah için vermeye teşvik eden buyruklarını indirdi. Çünkü bunun çoğalma ihtimali uzak değildir. Diğer taraftan önemsiz gördükleri şerden de onları sakındırdı. Çünkü onun da çoğalma ihtimali uzak değildir. O halde küçük günah Kıyâmet Günü sahibinin gözünde sapasağlam duran dağlardan daha büyük olacaktır. Dünyada iken yaptığı bütün iyilikleri, gözünde tek bir haseneden daha küçük görünecektir.

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bize babam tahdis edip dedi: Bize el-Huzeyl Ebû Ravk'dan Allah'ın, *Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından eksiksizdir* (el-En'âm, 6/115) buyruğu hakkında dedi ki: "İslâm'ın öngördüğü şerî hükümleri yerine getiren kimselere cennet vardır. Yalanlayan kimselere de adaletli bir ceza olarak cehennem ateşi vardır."

Rasûlullah'ın (s.a) ashâbından Basra'da defnedilmiş olanların isimleri –Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun–:

- İmrân b. Husayn,
- Talha,
- ez-Zubeyr,
- Zeyd b. Suhan,
- Enes b. Mâlik.

Rasûlullah'ın (s.a) ashâbından Kur'ân'ı hıfzetmiş olanların isimleri:

- Ebu'd-Derda,
- İbn Mes'ûd,
- Muaz b. Cebel,
- Übey b. Ka'b,
- Zeyd b. Sâbit,
- Ebû Zeyd.

Mukâtil –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– dedi ki: Şu'ayb (a.s) Nuveyb'in, o Medyen'in, o da İbrahîm'in (a.s) oğludur.

Eyyûb (a.s) Taruh'un, o da İysu'nun oğludur.

Dâvûd (a.s) Eşir'in, o Uveyz'in, o Karis'in, o Yehuza'nın, o da Ya'kub'un (a.s) oğludur.

İshâk (a.s) İbrahîm'in (a.s) oğludur. Hûd (a.s) ile Abir ise aynı kişidir.

Sâlih (a.s) er-Fahşed'in oğlu, o Sam'ın, o da Nûh'un (a.s) oğludur.

İbrahîm'in adı (ha ile değil, noktalı ha [hı] ile) İbrahîm'dir. İncil'de ümmetlerin babasıdır.

Lût Harrân'ın, o da Azer'in oğludur ve Lût aynı zamanda İbrahîm'in kardeşinin oğludur. Harran'a da onun [Lût'un babasının] adı verilmiştir.

Sâre Lût'un kız kardeşi, İbrahîm'in kardeşi Harran'ın kızı ve İbrahîm'in de hanımıdır.[3]

Mukâtil dedi: Güzellik on bölüm olup beşi Havvâ'ya, üçü Sâre'ye, biri Yûsuf'a, diğeri de sair insanlara aittir.

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: Bana el-Huzeyl tahdis edip dedi: Bize el-Müseyyeb b. Şerik Hişâm b. Sa‘d'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o ‘Abdullâh b. ‘Amr b. el-‘Âs'dan tahdis edip dedi ki: “Melekler, ‘Biz mukarrebleriz. Arşı taşıyanlar bizden olduğu gibi, hafaza melekleri, yani, kiramen katibin de bizdendir. Dünya Âdemoğullarına verildi; yiyorlar, içiyorlar, seviniyorlar. O halde bize de cenneti ver’ dediler. Allah onlara, ‘Ben ellerimle yarattığımın soyundan gelen sâlih kimseleri, *Ol* deyip de olan kimseler gibi kılmam’ diye vahyetti.” el-Müseyyeb dedi ki: “İşte bu, Allah'ın kitabında bulunan bir husustur”: *İşte onlar yaratılmışların en hayırlısıdır* (el-Beyyine, 98/7).

Buyruktaki, *el-beriyye,* “yaratılmışlar” demektir.

Bize ‘Abdullâh [‘Ubeydullâh] tahdis edip dedi: Bana babam tahdis edip dedi: el-Huzeyl dedi ki: Bana Halid el-Hazza Şeyban'dan, o Bişr b.

---

3 Ancak İslâm tarihi kaynaklarının belirttiğine göre iki Hârân (Mukâtil “Harrân” demiştir) vardır. Biri İbrâhîm'in kardeşi ve Lût'un babası olan Hârân, diğeri ise İbrâhîm'in amcası olan ve “büyük Hârân” diye bilinen Hârân'dır. İşte Sâre onun kızıdır. Buna göre İbrâhîm'in (a.s) hanımı olan Sâre, kardeşi olan küçük Hârân'ın kızı değil, amcası olan büyük Hârân'ın kızıdır (bkz. İbnu'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih,* Beyrut, 1400/1980, I, 57). Esasen İbrâhîm'in (a.s) kardeşinin kızıyla evlenmiş olduğunu düşünmek dînen kabul edilebilir birşey değildir. (Çeviren)

Siaf'dan, o ‘Abdullâh b. Selâm'dan dedi ki: “Şüphe yok ki Allah Kendisi için Âdem'den (a.s) daha üstün ve mükerrem bir mahluk yaratmamıştır.” “Cibrîl ve Mikail'den –ikisine de selâm olsun– de mi?” diye sordum, “Evet” dedi. Çünkü onlar güneş ve ay gibi bir şey üzerinde taşınan kimselerdir.

Bir başka hadis şöyledir: “Kendisine secde edilen, Allah nezdinde secde edenden elbette daha kerimdir.”

100. EL-ÂDİYAT SÛRESİ

Mekke'de inen el-Âdiyat sûresi, Kûfiyyûna göre 11 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغ۪يرَاتِ صُبْحًا
﴿٣﴾ فَاَثَرْنَ بِه۪ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِه۪ جَمْعًا ﴿٥﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ
لِرَبِّه۪ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَه۪يدٌ ﴿٧﴾ وَاِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ
لَشَد۪يدٌ ﴿٨﴾ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ
مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَب۪يرٌ ﴿١١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun harıl harıl koşanlara* {yani, koşan atlara: gazaya giden ve harıl harıl koştuklarından ötürü nefes nefese kalan, adeta tilkinin hırıltısı gibi hırıltılar çıkaran atlara},

Nebî (s.a), Kinane'den Huneyn üzerine bir seriye göndermiş, onların başlarına da nakiblerden biri olan el-Münzir b. 'Amr el-Ensârî'yi kumandan tayin etmişti. Seriye kaybolmuş ve Nebî'ye (s.a) ona dair haber gelmemişti. Allah ona bu seriye hakkında haber vererek, *Harıl harıl koşanlara* buyurdu. Bir diğer görüşe göre, Rasûlullah (s.a) Tihame topraklarına bir seriye gönderdi. Ondan haber gelmesi gecikince, Yahudiler ile münâfıklar, Ensâr veya Muhacir'den birini gördüklerinde onun durumu hakkında kendi aralarında gizlice konuşuyorlardı. Ensâr ya da Muhacir kişi de kardeşinin, babasının ya da amcasının ölmüş veya öldürülmüş olduğunu zannederek çok rahatsız oluyordu. Cibrîl (a.s) Cuma günü kuşluk vakti, *Harıl harıl koşanlara* buyruğunu getirdi.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

2. *Çakarak ateş yakanlara* {yani, toynakları taşlara değince, Ebû Habahib diye bilinen kişinin ateşi gibi ateş/kıvılcım çıkaranlara},

Ebû Habahib, câhiliye döneminde Mısır'dan gelmiş yaşlı birisi idi. Onun çakmak taşı kimi zaman çakıyor, kimi zaman çakmıyordu, yani

ona kimi zaman misafir geliyor, kimi zaman da bir misafir uğramıyordu. Allah işte bu atların toynaklarının çakıllı bir arazide çıkardığı çıngıları, Ebû Habahib'in çakmak taşına benzetti.

3. *Sabah vakti baskın yapanlara* {yani, düşmana sabahleyin baskın düzenleyen atlara},

4. *Derken orada toz çıkaranlara* {yani, koşarak toynaklarıyla topraktan toz çıkaran atlara},

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] tahdis etti, el-Ferrâ dedi ki: "(Âyetteki) *en-naq',* 'toz' demektir."

5. *Ve bununla bir topluluğun* {yani, düşmanlarının} *ortasına dalanlara* {yani, koşup düşmanın ortasına dalan atlara, atların düşmanın ortasına dalış zamanına}.

Allah yalnızca, *Harıl harıl koşanlara* yemîn etmiş bulunmaktadır.

6. *Gerçekten insan Rabbine karşı nankördür.*

Yine, *Ve bununla bir topluluğun ortasına dalanlara* buyruğu şu demektir: Onlar bu toz duman içinde bir topluluğun arasına daldılar: Müslümanlar onlara hamle yapıp, onları bozguna uğrattılar. Birbirleriyle vuruştukları sırada atların toynaklarından göğe doğru o toz yükseldi. Allah müşrikleri bozguna uğrattı ve onları öldürdü. Allah atların alametlerini, tozu ve onlara neler yaptığını anlattı. Rasûlullah (s.a), "Ey Cibrîl! Bu ne zaman oldu?" diye sordu. Cibrîl, "Bugün" dedi. Rasûlullah (s.a) çıktı ve bunu Müslümanlara bildirdi. Onlara Allah'ın kitabını okudu. Onlar bu işe sevindiler. Böylece Allah Yahudi ve münâfıkları rüsva etti.

Hakkında, *Gerçekten insan Rabbine karşı çok nankördür* buyruğu inen Kurat b. 'Abdullâh b. 'Amr b. Nevfel el-Kuraşî, tek başına yemek yiyen bir adamdı. Kendisi karnını doyurur, kölesini aç bırakır, başkasına iyilik yapılmasını engeller, kavmine hiçbir şey vermezdi. İşte böylesine, –Mâlik b. Kinane oğulları şivesinde– *el-kenud* [nankör] denilir.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

7. *Kuşkusuz kendisi de buna elbette şâhiddir* {yani, Allah Kurat'ın kâfir oluşuna şâhiddir}.

Arkasından onun durumu hakkında şunu haber vermektedir:

8. *Ve gerçekten o hayır* {yani, mal} *sevgisinde pek katıdır.*

Devamında onu korkutarak şöyle buyurmaktadır:

9. *Bilmez mi ki kabirlerde olanlar* {yani, ölüler} *altüst edildiğinde* {yani, diriltildiklerinde},

10. *Göğüste olanlar* {yani, hayır ve şer namına göğüste/kalbte bulunanlar} *açığa çıkartıldığında* {yani, kalblerde olanlar ayırt edildiğinde},

11. *Kuşkusuz o gün* {yani, Kıyâmet Günü} *Rabb'leri kendilerinden* {kimin sâlih olduğunu, kimin de olmadığını çok iyi bilen} *habîrdir.*

101. EL-KÂRİA SÛRESİ

Mekke'de inen el-Kâria sûresi, Kûfiyyûna göre 11 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اَلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾
فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَاز۪ينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ ف۪ي ع۪يشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَاز۪ينُهُ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *el-Kâria.*

Sonra açıklamada bulunarak buyuruyor ki:

2. *Nedir el-kâria?*

Allah azab ile düşmanlarını vuracaktır.

Sonra Nebî'ye (s.a) şöyle sormaktadır:

3. *O el-kâria'nın ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Bu ifade, el-kâria'nın şiddetinin azametine dikkat çekmek içindir. Kur'ân'da geçen *Sana ne bildirdi?* buyurularak hakkında sual sorulan her husus, Allah Teâlâ tarafından Nebî'ye (s.a) haber verilmiştir. Kur'ân'da *Nerden bileceksin?* buyurularak hakkında sual sorulan her husus ise, Nebî'ye (s.a) bildirilmeyen hususlar arasındadır. Tıpkı, *Nerden bileceksin, belki de saat yakındır* (el-Ahzâb, 33/63) buyruğunda olduğu gibi.

Burada, *Kâria'nın ne olduğunu sana ne bildirdi?* diye sorduktan sonra, onun durumu hakkında haber vererek şöyle buyurmaktadır:

4. *O gün insanlar* {kabirlerinden çıktıkları vakit} *darmadağın pervaneler gibi* {birbirleriyle iç içe girmiş} *olacak.*

Allah Teâlâ onları, etrafa dağılmış pervanelere [kelebeklere] benzetmektedir. Çoklukları itibariyle de onları etrafa yayılıp dağılmış çekirge-

lere benzeterek, *Onlar etrafa yayılıp dağılmış çekirgeler gibidir*[1] diye buyurmuştur.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

5. *Dağlar da atılmış yün gibi olacak* {yani, o gün, kökleri yerin en alt tabakasında, başları ise semâda olan dağlar, dehşetin ileri derecede olması sebebiyle güç ve metanetlerini kaybedecek, atılmış yün gibi olacaklardır: bakınca dağ gibi görünecek, fakat dokununca hiçbir şey olmadığı anlaşılacaktır}.

Peki ey Âdemoğlu, dağların gevşeklik ve güçsüzlük itibariyle atılmış yün gibi olacağı –ki yünün en zayıf ve güçsüz hali de atıldığı zamandır– o gün senin halin ne olacak?

6. *İşte kimin tartıları* {hasenatı ile} *ağır basarsa,*

Mizanda ise, amellerinde ihlâs sahibi olan kimselerin kalbten getirdikleri lâ ilâhe illallâh sözü dışında hiçbir şey ağır basmaz.

7. *Artık o razı olunan* {yani, Allah'ın kendisine asla kızmayacağı, gazab etmeyeceği} *bir yaşayıştadır* {–ki bunlar muvahhidlerdir– yani, işte bunlar Allah'ın rızası ile cennette yaşamaya mazhar olacaklardır}.

8. *Fakat kimin de tartıları* {günahları: şirki sebebiyle} *hafif gelirse,*

Çünkü o, kazanmış olarak gördüğü her şeyin şiddetli rüzgârın savurduğu kül gibi olduğunu görecektir. Yeryüzünde şirkten daha kötü bir şey olmadığı gibi, mizanda da şirkten daha hafif bir şey olmayacaktır.

"Lâ ilâhe illallâh" kelime-i tevhîdi ise ağırdır. O sözü söyleyen de Allah nezdinde ağırdır, kerîmdir, metanetlidir. Tevhîd ehli olan kimse sâlih amelleriyle gelir, mizanı ağır basar. Müşrik olan kimse ise kötü amelleriyle gelir, onunla birlikte tartılacak hiçbir iyiliği de olmadığından o kişi hafif gelir. Hakkın tartılmadığı bir mizanın hafif gelmesi de hakkın ta kendisidir. Çünkü hak ağırdır ve insanın içine siner, bâtıl ise hafiftir ve sıkıntı verir.

---

1 el-Kamer, 54/7.

9. *Artık onun anası* {yani, aslı/esası} *hâviye'dir* {yani, artık yer onu taşımaz, semâ onu gölgelendirmez. Onun için ateşten başka bir şey yoktur}.

Allah'ın, *Şehirlerin anası* {yani, aslı/esası}... (el-En‘âm, 6/92) buyruğu da buna benziyor, ki "şehirlerin anası" [aslı/esası] ile Mekke kasdedilmektedir.

10. *Onun ne olduğunu sana ne bildirdi?*

Bu ifade, ateşin şiddet ve azametini anlatmaya matuftur.

Sonra ona dair haber vererek buyuruyor ki:

11. *Çok sıcak bir ateştir* {yani, o, cehennemin altı kapısını ısıtacak olan harareti son dereceye ulaşmış bir ateştir}.

102. ET-TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke'de inen et-Tekâsür sûresi, 8 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُۙ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَۜ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا
سَوْفَ تَعْلَمُونَۜ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَق۪ينِۜ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَح۪يمَۙ ﴿٦﴾
ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَق۪ينِۙ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّع۪يمِ ﴿٨﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Çoklukla övünüş sizi oyaladı* {yani, uğraştırdı/meşgul etti de âhireti hatırlamadınız. Hâlâ da öylesiniz}.

Olay şöyle olmuştu: Kureyş'ten ‘Abdi Menâf b. Kusay oğulları ile Sehm b. ‘Amr b. Murre b. Ka‘b oğulları arasında bir anlaşmazlık vardı. Bu sebeble birbirlerine karşı övünmeye koyuldular. Efendileri ve eşrafı da birbirlerine karşı düşmanca tutumlar takındılar. ‘Abdi Menâf oğulları, “Bizim efendilerimiz daha çok, güçlülerimiz daha güçlü, şerefimiz daha büyük, kendimizi zarara karşı daha çok koruyabilen ve sayıca daha çok kimseleriz” dediler. Sehm oğulları da benzeri şeyler söylediler. ‘Abdi Menâf oğulları, müntesiblerinin sayısıyla onlara karşı çokluk iddiasında bulunup, “Haydi gelin, ölülerimizi sayalım” dediler. Nihâyet kabristana gidip ölülerini saymaya koyuldular: “Bu falanın kabri, şu filanın kabri” dediler. Sehm oğulları öbürlerinden üç hane çok çıktı. Çünkü câhiliye döneminde ‘Abdi Menâf oğullarından sayıca çok idiler. İşte Allah bu iki boy hakkında, *Çoklukla övünüş sizi oyaladı* buyruğunu indirdi.

2. *Sonunda* {hep birlikte} *kabirleri ziyaret ettiniz* {yani, nihâyet kabristana gittiniz}.

Sonra Allah onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

3. *Sakının, yakında bileceksiniz* {–bu bir tehdittir– yani, öleceğiniz vakit Bizim size ne yapacağımızı göreceksiniz}.

Devamla şöyle buyurmaktadır:

4. *Evet, sakının ileride bileceksiniz* {–bu da bir tehdittir– yani, kabirlerinize gireceğiniz vakit bileceksiniz}.

5. *Asla* {onlar tevhîde îmân etmiyorlar}...

Yeni bir cümle ile şöyle buyurmaktadır:

...*Gerçekten yakîn* {yani, hiç şüphesi olmayan} *bir bilgi ile bilseydiniz.*

6. *Andolsun siz cahîmi göreceksiniz* {yani, o zaman âhirette cahîmi göreceğinizi de bilmiş olacaktınız}.

7. *Yine andolsun onu ayne'l-yakîn* {yani, hiç şüphesiz bir şekilde} *göreceksiniz* {yani, siz âhirette cahîmi gözlerinizle göreceksiniz}.

Cahîm, "pek büyük ateş" demektir. *Ayne'l-yakîn* ise, "gözle görmek"tir.

Biz onlara, biri ölüm esnasında, diğeri kabirde olmak üzere iki defa azab edeceğiz, sonra da pek büyük bir azaba döndürülecekler.

8. *Sonra andolsun* {ey Mekke kâfirleri} *o günde* {yani, âhirette} *nimetlerden elbette sorulacaksınız* {yani, Kıyamet Gününde, içinde bulunduğunuz nimetlere şükredip etmediğinizden sorgulanacaksınız}.

Mekke kâfirleri dünyada hayır ve nimet içerisinde idiler; fakat ne hidâyet bulmuşlar, ne de şükür etmişlerdi.

Allah'ın, *Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyinizi bitirdiniz ve onlardan yararlanıp durdunuz*[1] buyruğu da bu şekildedir.

Allah kâfirleri cehennem ateşinde toplayıp bir araya getireceği vakit onlar şöyle feryad edecekler: "Ey Mâlik! Etlerimiz pişti, derilerimiz yandı, acıktık, ağızlarımız susadı, bedenlerimiz helâk oldu. Bir gün olsun ateşten çıkmanın yolu yok mu?" Mâlik onlara, "Hayır" diye cevab verecektir. "Peki bir günün kısa bir saatinde...?" diye soracaklar. Yine, "Hayır" cevabını verecek. "Peki, bizi dünyaya geri çevir de daha önce yaptıklarımızın dışında bir amelde bulunalım" diyecekler. Bu sefer cehennemin bekçisi Mâlik, pek yüksek ve kalın bir sesle bağıracaktır.

1 el-Ahkâf, 4620.

(Mukâtil) dedi: Mâlik bağırdığı vakit, cehennem ateşi onun korkusundan birbirine girecek ve cehennemdekiler hareketsiz duracaklar. Sonra Mâlik onlara, "Müjde size!" diyecek. Onlar bunu duyunca, artık afiyete kavuşacaklarını zannedecekler. Ardından, "Ey cehennemlikler!" diyecek. Onlar, "Buyur emret" karşılığını verecekler. "Ey bela ehli!" diyecek. Onlar, "Buyur" diyecek. Sonra onlara şöyle diyecek: "Siz dünya hayatınızda hoşlandığınız her şeyden yararlanıp durdunuz ve onları bitirdiniz. Bugün yeryüzünde haksız yere büyüklenmeniz ve fasıklık etmeniz sebebi ile aşağılanmak azabı ile cezalandırılacaksınız (el-Ahkâf, 46/20). Ey dünyada döşekleri, yastıkları, nimetleri olanlar! Sekar'ı nasıl buluyorsunuz?" Onlar da, "Azab her taraftan üzerimize geliyor. Ölüp de dinlenmeye imkân var mı?" diyecekler. Mâlik de, "Rabbimin izzetine yemîn ederim ki, azabınızdan başka hiçbir şeyinizi arttırmayacağım" diyecek. İşte, *Sonra andolsun o günde nimetlerden elbette sorulacaksınız* {yani, Allah'ın size vermiş olduğu nimetlere şükrünüz sorulacak} buyruğu bunu dile getirmektedir.

103. EL-ASR SÛRESİ

Mekke'de inen el-Asr sûresi, Kûfiyyûna göre 3 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Andolsun asra.*

Bu bir yemîndir. Allah günün asrına: günün son vakitlerine yemîn etmektedir. Güneşin batıya doğru yöneldiği vakte de "asr" denilir, ki bu da gündüzün asr vaktidir. Böylece Allah ikindi namazına yemîn etmektedir.

2. *Gerçekten insan ziyandadır* {yani, Ebû Leheb cehenneme girinceye kadar ebediyen dalâlet içerisindedir}.

Âyet, Ebû Leheb –ki asıl adı, 'Abdu'l-'Uzzâ b. 'Abdu'l-Muttalib'dir– hakkında inmiştir.

Sonra istisnâda bulunarak şöyle buyurmaktadır:

3. *Îmân edenler, sâlih amel işleyenler müstesnâ* {yani, onlar hüsranda değildirler}...

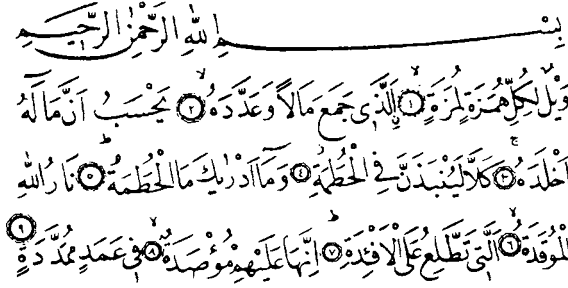
Arkasından onların niteliklerini belirterek şöyle buyurmaktadır:

...ve birbirlerine hakkı {yani, Allah'ı tevhîd etmeyi} *tavsiye ve sabrı* {yani, Allah'ın emri üzere sabretmeyi} *tavsiye edenler (müstesnâ).*

Bu ikisini yerine getirenler îmân edip, sâlih amel işleyenlerden olur ve bunların hüsranda olmaları hiçbir şekilde söz konusu değildir. Aksine bunlar ebedî kalmak üzere cennetlerde olacaklardır.

104. EL-HÜMEZE SÛRESİ

Mekke'de inen el-Hümeze sûresi, Kûfiyyûna göre 9 âyettir.

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Veyl olsun her hümeze'ye* {yani, yanında bulunmayan kimsenin arkasından gıybetini yapıp çekiştiren ve dil uzatıp tenkit eden kimseye} *ve lümeze'ye* {yani, kişiyi gördüğü vakit yüzüne karşı haddi aşan kimseye}.

Âyet, Mahzûm oğullarından el-Velîd b. el-Muğîre hakkında inmiştir. O, Nebî'nin (s.a) gıybetini yapar, o'nu gördüğünde de yüzüne karşı haddi aşardı.

Sonra onun niteliğini şöylece belirtmektedir:

2. *O malı toplayıp onu tekrar tekrar sayandır* {yani, o kimse, hizmetçiler ve hayvanlar satın almak için mal yığıp biriktirendir}.

3. *Malının gerçekten kendisine ebedî hayat verdiğini* {ve ölümden kurtardığını, malı tükeninceye kadar ölmeyeceğini} *sanır.*

Ancak Allah şöyle buyurmaktadır:

4. *Hayır* {malı da, evladı da onun ebedî yaşamasını sağlayamaz}.

Yeni bir ifade olmak üzere de şöyle buyurmaktadır:

...*Andolsun o, hutame'ye atılacaktır* {yani, hutame'de terk edilecektir, bırakılacaktır}.

5. *O hutame'nin mahiyetini sana ne bildirdi?*

Bu ifade, hutame'nin ağırlığının azametine dikkat çekmek içindir.

Devamında Allah Teâlâ hutame hakkında haber vererek şöyle buyurmaktadır:

> 6. *Allah'ın* {içinde bulunanlar üzerine asla dinmemek üzere} *tutuşturulmuş ateşidir.*
>
> 7. *Ki o kalblerin üstüne çıkacaktır* {yani, eti, derileri yiyecek, kemikleri paramparça edecek ve nihâyet kalbe hücum edecek, harareti kalblere kadar ulaşacaktır. Sonra onlara yeniden et giydirilecek. Bu ateş tekrar üzerine gelecek, onu yiyecek ve yine eski haline dönecektir}.
>
> 8. *O, onların üzerlerine kapatılmış olacaktır.*
>
> 9. *Uzatılmış direklerle* {yani, kapıları kapatılacak, sonra da kapılar ateş ve demirden direklerle daha sağlam bir şekilde kapatılacaklardır}.

Böylece, ateşte olmanın kederi ve harareti üzerlerine dönsün. Üzerlerine hiçbir kapı açılmayacak, yanlarına rahat girmeyecek, ebediyen oradan bir gam dışarı çıkmayacaktır.

Yine "hümeze", insanlara laf taşıyan demektir, ki "nemmam" da denilir. "Lümeze" ise, insanlara hoşuna gitmeyen lakablar takan kimseye denir, ki el-Velîd b. el-Muğîre de böyle idi: hem nemmam [laf taşıyan] idi, hem de kendisini üstün ve büyük gördüğünden insanlara lakab takar, insanlarla alay ederdi. *Bırak Beni tek başına yarattığım, kendisine uzun boylu mal ve hazır bulunacak oğullar verdiğim kimse ile. Sonra da arttıracağımı ümit eder. Asla, çünkü o âyetlerimize karşı çok inatçı idi* (el-Müddessir, 74/11-16) buyruğunda kasdedilen de odur. Onun biri Mekke'de, diğeri Taif'te olmak üzere iki bahçesi vardı; mahsulleri yaz ve kış kesilmezdi. Allah ona yedi tane de erkek çocuk vermişti. O, Rasûlullâh'a (s.a), "Allah'a yemîn olsun eğer malımı Kureyş'e, sağa-sola paylaştıracak olsam bile, hayatta kaldığım sürece malım bitmez. Nasıl beni fakir düşmekle tehdit edersin?" dedi. Allah Rasûlü de, "Allah'a yemîn ederim, sana o malı veren senden onu tekrar geri almaya kadirdir" diye karşılık verdi. Bundan dolayı kalbine bir tereddüt düştü. Sonra gidip malını saymaya koyuldu. Altın, gümüş, arazi, bahçe, köle her ne varsa hepsini sayıp tesbit etti. Ardından da, "Ey Muhammed! Sen beni fakir düşmekle tehdit ediyorsun. Allah'a yemîn ederim eğer bu (malım) ek-

mek dahi olsaydı bitip tükenmezdi" dedi. Bunun üzerine Allah, *Veyl olsun her bir hümeze'ye, lümeze'ye. O malı toplayıp onu tekrar tekrar sayandır. Malının gerçekten kendisine ebedî hayat verdiğini sanır. Hayır* {malı ona ebedîlik veremez}. *Andolsun ki o hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin mahiyetini sana ne bildirdi? Muhakkak ki o onların üzerine kapatılmış olacaktır. Uzatılmış direklerle* buyruklarını indirdi.

Bedbaht kimse cehenneme girdiğinde melek onu alıp, cehennemin kapılarında çeşitli azabların yanında dolaştırır. Ona el-hutame'nin kapısını da açar. Hutame, öyle bir ateştir ki, aşırı hararetinden ötürü ateşi de yeyip bitirir. Allah'ın onu yarattığı günden beri dinmemiştir. İşte bu kapı açıldığı vakit, ateş onun üzerine düşecek, onu yakacaktır. Deriyi, eti, damarları, kemiği yakacak, fakat kalbi ve gözü yakmayacaktır. Zira bunlar, kendileri vasıtasıyla aklettiği ve gördüğü organlarıdır. İşte, *O kalblerin üstüne çıkacaktır* buyruğu bunu anlatmaktadır. Sonra, *Ölüm ona her yerden gelir* {yani, bedeninde, ölümün ulaşmadığı bir saç teli kadarcık bir yer dahi olmayacak}, *fakat o ölmez* (İbrâhîm, 14/17) buyruğunu okudu.

Sonra, *Muhakkak ki bu onların üzerlerine kapatılmış olacaktır, uzatılmış direklerde* (Hümeze, 104/8-9) buyurdu. Şöyle ki: Muvahhidler üst kapıdan –ki orası cehennemdir– çıkacakları vakit o yedi kapıda [tabakada] –ki bu da cehennem ateşinin en alt tabakasıdır– bulunanlar altıncı kapıda [tabakada] bulunanlara, *Sizi sekar'a ne sürükledi* {yani, sekar'a girmenize ne sebeb oldu}? diye sorarlar. Onlar da, *Biz namaz kılanlardan değildik, yoksullara yedirmezdik* (el-Müddessir, 74/42-44) derler. Sonra, "Gelin, sızlanalım" derler ve uzun dönemler boyunca sızlanıp dururlar. Ama bunun onlara bir faydası olmaz. Sonra, "Gelin bağıralım" derler ve uzun zamanlar boyunca bağırıp dururlar. Fakat bunun da onlara faydası olmaz. Sonra, "Gelin sabretmeye çalışalım. Belki Allah susup sabredersek bize rahmet eder" derler ve uzun zaman boyunca sabrederler, fakat bunun da onlara hiçbir faydası olmaz. Sonra, *Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de bizim için birdir. Sığınacak hiçbir yerimiz yoktur* (İbrâhîm, 14/21) derler, ardından da, *Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bundan sonra bir daha dönersek, şüphesiz biz zâlimleriz* (el-Mü'minûn, 23/107) derler. Azîz olan Rabbimiz de arşın üstünden, *Yıkılın içerisine, Bana söz söylemeyin* (el-Mü'minûn, 23/108) buyurur. Bunun üzerine kulakları sağırlaştırılır, kalblerine mühür basılır

ve cehennemin kapısı üzerlerine kapatılır. Öyle ki, kimse bir diğerini görmeyecek şekilde, dağları andıran ateşten demir çivilerle kapatılır; içeriye rahat namına bir şey giremez, ateşin hararetinden dolayı da dışarıya bir şey çıkamaz. Yiyecekleri ateştendir. Orada hırıltılı ve iniltili nefes alıp verişlerinden başka bir şey duyulmaz.

Lütfu, cömertliği ve rahmetiyle Allah'tan bize esenlik vermesini dileriz.

105. EL-FÎL SÛRESİ

Mekke'de inen el-Fîl sûresi, Kûfiyyûna göre 5 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ
بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. {Ey Muhammed!} *Rabbinin fîl sahiblerine* {yani, Ebrehe b. el-Eşrem el-Yemanî ve beraberindekilere} *ne ettiğini görmedin mi* {yani, bilmedin mi}?

Ebrehe, oğlu Ebû Yeksum b. Ebrehe el-Yemanî el-Habeşî'yi, beraberlerinde bir fîl olduğu kalabalık bir ordunun başında Beyt-i Haram'ı tahrib etmek ve fîl'i Beyt'in yerine koymak ve böylece Ka'be gibi onun da tazim edilmesini ve ona ibâdet edilmesini sağlamak üzere Mekke'ye gönderdi. Oğluna, bu işi yapmasını engellemeye kalkışacak olanları da öldürmesini emretti. Ebû Yeksum beraberindekilerle birlikte yola koyuldu. Harem'e varmadan kısa bir süre önce el-Muammes denilen vâdide konakladılar. Fîli Mekke'ye doğru sürmek istedilerse de fîl Harem bölgesine girmeyip çöktü. Ebû Yeksum ona şarab içirmelerini emretti. Fîle şarab içirdiler ve onu tekrar Mekke'ye doğru sürmek istediler. Fakat yine yürümeyip çöktü ve kalkmadı. Onu serbest bıraktıklarında ise geldiği tarafa doğru gerisin geri koşarak gidiyordu. Bundan dolayı korkuya kapıldılar ve o yıl geri döndüler. Bir ya da iki sene sonra Kureyşlilerden bir topluluk ticaret maksadıyla Necaşî'nin topraklarına gitti. Denizin kıyısına yaklaştıklarında oradaki kumluk tepelerden birinde bir Hıristiyan kilisesi –ki Kureyşliler ona, "Heykel", Necaşî ve yakınları ise "Ardatu mâ Serhasan" diyorlardı– gördüler ve onun yakınında konakladılar. Odun toplayıp ateş yaktılar, et kızarttılar. Ayrılırken de ateşi olduğu gibi bıraktılar. Rüzgâr dolayısıyla heykel tutuştu. Durumu öğrenen Necaşî çok üzüldü, kızıp öfkelendi. Hucr b. Şurahbil, Ebû Yeksum el-Kindeyan, Ebrehe b. Sâlih el-Kindî gibi Arab hükümdarları bunu işitince Necaşî'nin

yanına gittiler ve dediler ki: “Ey kıral! Kimse sana karşı çıkamaz, seni yenik düşüremez. Biz Mekke'de bulunan Kureyş'in Ka‘be'sine karşı sana destek verecek olanlarız. Orası onların övünç ve Arablara karşı güç kaynağıdır. Ey kıral! Eğer dilersen yahut seversen bu hususta biz de sana yardımcı olur; onların binasını yıkar, kanlarını döker, mallarını talan ederiz.” Bunun üzerine kıral, el-Esved b. Maksud'u beraberinde Mahmud isimli bir fil bulunduğu halde yolların alamayacağı kadar kalabalık askerleri ve beraberinde bulunan Arab bölgelerinin hükümdarları ile birlikte Mekke'ye gönderdi. Yolda Nebî'nin (s.a) dedesi ‘Abdu'l-Muttalib'e ait işaretlenmiş atlar ve develerle karşılaştılar. Kumandan bunları önüne katıp götürdü. Çoban da ‘Abdu'l-Muttalib için besleyip hazırladığı Auci diye bilinen ata binip hızlıca Mekke'ye vardı ve Safa tepesine çıkarak yüksek sesle, “Sabah baskınına uğruyoruz, sabah baskınına uğruyoruz. Sudanlar beraberlerinde filleri olduğu halde üzerimize geliyor, Ka‘be'nizi yıkarak izzet kaynağınızı ortadan kaldırmak, kanlarınızı dökmek, mallarınızı telef etmek, gücünüzü yok etmek istiyorlar. O halde kendinizi kurtarmaya bakın” diye bağırdı. Sonra ‘Abdu'l-Muttalib'e giderek, olan biteni haber verdi. ‘Abdu'l-Muttalib atına binip hızlıca onların karargâhına girdi. Ebrehe b. es-Sebbah ile Hucr b. Şerahil ona yol açtılar. İkisi arkadaş idiler. ‘Abdu'l-Muttalib'e, “Kavmine dön; son derece kızgın bir şekilde üzerinize gelmekte olduğumuzu bildirerek onları uyar” dediler. ‘Abdu'l-Muttalib, “Lât ve ‘Uzzâ'ya yemîn ederim ki, atlarımı ve develerimi almadığım sürece geri dönmeyeceğim” diye karşılık verdi. Onun geri dönmeyeceğini, sözünde ısrarlı olduğunu anlayınca, onu alıp Necaşî'ye götürdüler ve –‘Abdu'l-Muttalib'le alay edercesine– “Ey kıral! Sen buna develerini ve atlarını geri ver. Çünkü yarın sabah o ve kavmi senin olacaktır” dediler. O da onların geri verilmesini emretti. ‘Abdu'l-Muttalib Necaşî'ye, “Çoluk-çocuğumu ve mallarımı, kavmimin çoluk-çocuğunu ve mallarını, Allah'ın Ka‘be'sine zarar vermeden geri dönmen karşılığında sana vermeme ne dersin?” dedi. O “Hayır” dedi. Bunun üzerine ‘Abdu'l-Muttalib develerini ve atlarını alıp gitti, onları koruyabileceği bir yere ulaştırdı. Necaşî de Zu'l-Mecaz denilen ve câhiliye döneminde panayır kurulan yerde konakladı. Beraberinde ise çok sayıda asker ve araç-gereç vardı. Kureyşliler dehşete kapıldılar, Mekke'yi boşaltıp Hira'ya, Sebir'e ve ikisi arasında bulunan diğer dağlara çekildiler. ‘Abdu'l-Muttalib Kureyşlilere dedi ki: “Lât ve ‘Uzzâ'ya yemîn ederim ki, Allah hükmünü verinceye kadar ben Beyt'in yanından ayrılmayaca-

ğım. Dedelerimin bana haber verdiğine göre Ka'be'nin kendisini koruyan Rabbi vardır. Asla Hıristiyanlık galib gelemeyecektir. Bu askerler Allah'ın askeridir." O gün Muhtar es-Sakafî'nin dedesi Ebû Mes'ûd es-Sakafî de Mekke'de bulunuyordu. Gözü kör olan, yazın Taif'te, kışın Mekke'de kalan Ebû Mes'ûd es-Sakafî çok ileri görüşlü biri idi. Onun görüşleri sayesinde işler yoluna konulurdu. İlk söken ve ilk diken kişi de odur.[1] 'Abdu'l-Muttalib'in de yakın arkadaşı idi. 'Abdu'l-Muttalib ona, "Ey Ebû Mes'ûd! Bugün için ne dersin? Senin görüşüne çok ihtiyacım var" dedi. Ebû Mes'ûd da, "Haydi seninle dağa çıkıp orada iyi bir yer tutalım" dedi ve dağa çıkıp orada bir yer tuttular. Ebû Mes'ûd 'Abdu'l-Muttalib'e şöyle dedi: "Gördüğüm develerini al, Allah için say ve ayakkabılarla onlara gerdanlık yapıp tak. Sonra da Allah'ın Harem bölgesine salıver gitsinler. Belki bu siyahilerden biri bunları alıp keser, bu Beytin Rabbi de bundan dolayı onlara gazab eder ve azabıyla onları yakalar." 'Abdu'l-Muttalib onun dediğini yaptı. Habeşliler de o develeri yakalayıp onlara yük yüklediler, bazılarını da kestiler. Bunun üzerine 'Abdu'l-Muttalib ağlayarak şunları söyledi:

Rabbim! Kul kendi eşyasını başkasına karşı korur.

Sen de Haram kabul edilen bu Harem bölgeni koru.

Onların haçları ve bâtılları galib gelmesin, haddi aşarak Senin gücüne karşı.

Onları bizim Ka'be'mizle başbaşa bırakacak olursan,

Neyi dilersen onu emredersin.

Azîz olmayı isteyip de Harem bölgeni

Çiğneyip geçenlerden daha pis kimse bilmiyorum.

Sonra onlara beddu'a ederek dedi ki:

Allahım! Rezil et el-Esved b. Maksud'u,

Çünkü o gerdanlık takılmış deve sürüsünü aldı,

Onları siyahi gavurlara teslim etti,

Sabir ile Hira[2] arasında, sonra el-Beyd denilen yere

İki Merve [Safa ile Merve] ve siyah meş'arlar

---

1 Yani, bir çok önemli işte çığır açan kişi idi. (Çeviren)

2 "Hira" lafzı İbn Hişâm'dan. (Çeviren)

Ve o her taraftan ziyaretine gelinen Beyt-i Haram'ı yıkmak istiyor.

Onlar Senin ayakta duran bir direğinin olmaması için karar aldılar.

Rabbim! Onları zulümleri dolayısıyla yakala, çünkü Sen Kendisine hamd edilensin.

Ebû Mes'ûd dedi ki: "Bu Beyt'in Rabbi vardır, onu himaye edecektir. Biz de O'na aidiz. Fakat onu nasıl koruyacağımızı bilemiyoruz. Vaktiyle Yemen kıralı Tubba bu Beyt'in yakınında konaklamış, onu yıkmak istemişti. Allah onun burayı yıkmasını engellemiş, onu belaya maruz bırakmış, üç gün süreyle onları karanlığa boğmuştu. Tubba bunu görünce, bu Beyt'i beyaz örtülerle örttü, onu tazim etti, onun için develer kesti." Ardından Ebû Mes'ûd 'Abdu'l-Muttalib'e, "Deniz tarafına bak, ne görüyorsun?" dedi. 'Abdu'l-Muttalib, "Deniz kıyısından kalkıp gelmekte olan beyaz kuşlar görüyorum" diye karşılık verdi. Ebû Mes'ûd, "Gözlerinle o kuşları takip et, bak nerede duracaklar?" dedi. 'Abdu'l-Muttalib, "Bu kuşların tepemizde dolaştıklarını görüyorum" dedi. Ebû Mes'ûd, "Peki, bu kuşları tanıyor musun?" diye sordu. 'Abdu'l-Muttalib şöyle karşılık verdi: "Hayır, Allah'a yemîn ederim ki bu kuşları tanımıyorum. Bunlar ne Necid tarafının, ne Tihame tarafının, ne batının, ne doğunun, ne Yemen cihetinin, ne de Şam cihetinin kuşlarıdır. Bunların bizim topraklarımızda uçması alışılmış bir şey değildir." Ebû Mes'ûd, "Büyüklükleri ne kadardır?" diye sordu. O şöyle dedi: "Bunlar eşek arılarına benziyor. Gagalarında da küçük çakıl taşları var ve bu tarafa doğru geliyorlar. Bunlar, ebabil [biri diğerinin peşinden gelen] kuşlardır. Her bölüğün önünde, onlara kumandanlık eden kırmızı gagalı, siyah başlı, uzun boyunlu bir kuş vardır." Kuşlar askerlerin hizalarına gelince, başlarının tepesinde hareketsiz durdular. Bütün sürü bir araya gelince, gagalarındaki taşları askerlerin üzerine bıraktılar. Denildiğine göre her taşın üzerinde o taşın isabet edeceği kişinin adı yazılı imiş. Sonra kuşlar geldikleri yere döndüler. Ebû Mes'ûd, "İşte bu gerçekleşecek bir iş içindir" dedi. Sabah olunca dağın tepesinden yere indiler. Birkaç tepecik geçtikleri halde kimse ile karşılaşmadılar. İlerlemeye devam ettiler, birkaç tümsek daha geçtiler, yine hiçbir ses duymadılar. Bunun üzerine, "Bunlar gece geç vakitlere kadar eğlendiler, sabahı uyuyarak karşıladılar. Onun için onların sesleri ve hareketleri duyulmuyor" dediler. Halbuki daha önce bağırmala-

rını, çarşı ve pazarlarının gürültülerini duyuyorlardı. Karargâhlarına yaklaşınca hepsinin hareketsiz olduklarını gördüler. Kuşmarın attıkları taşlar, askerlerin miğferlerine isabet ediyor, miğferlerini delip beyinlerine ulaşıyordu. Yukarıdan hızlıca düşen taşlar, fîli de, diğer binekleri de delip geçiyor ve yerde kayboluyorlardı. 'Abdu'l-Muttalib onlara ait bir balta aldı ve kendisi için yerde derin bir çukur kazıp, onu kırmızı altın ve kaliteli mücevheratla doldurdu. Arkadaşı da aynı şeyi yaptı. Sonra Ebû Mes'ûd'a, "Dilediğini seç, istersen ikisi de senin olsun" dedi. Ebû Mes'ûd, "Benim için sen seç" dedi. 'Abdu'l-Muttalib, "Ben değerli eşyaları kendi kazdığım çukura koymadım. O senin olsun" dedi. Bunun üzerine her biri diğerinin çukuru üzerine oturdu. 'Abdu'l-Muttalib insanlara seslendi, onlar da geldiler ve onlardan arta kalanları aldılar. O kadar ki, taşıyamayacakları kadar çoktu. Böylece 'Abdu'l-Muttalib Kureyş'in efendisi ve kumandanı oldu. 'Abdu'l-Muttalib ve Ebû Mes'ûd ile onların aileleri o maldan dolayı hep zengin kaldılar. Allah da Ka'be'sini ve kıblesini savunmuş oldu, onlara güç yetiremeyecekleri orduları musallat etti. Zaten onları şiddetli bir şekilde yakalamak için gözetliyordu. Haklarında da, {Ey Nebî (s.a)} *Rabbinin fîl sahiblerine* {yani, el-Esved b. Maksud'a, beraberindeki askerlere ve diğer Arab hükümdarlarına} *ne ettiğini görmedin mi?* buyruğunu indirdi.

Sonra onların durumlarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

2. *Onların keydlerini* {yani, Ka'be'yi tahrib etme, Harem ahalisini talan etme planlarını} *tadlil etmedi mi* {yani, onları hüsrana uğratmadı mı}?

3. *Üzerlerine ebâbil* {yani, ardı arkasına gelen, biri diğerinin arkasından gelen} *kuşlar gönderdi.*

4. *Onlara siccilden* {yani, çamur karışmış} *taşlar atıyorlardı.*

5. *Sonunda onları yenmiş ekin yaprağı gibi yapıverdi.*

Onları, yenilmiş, çürüyüp gitmiş ekin yapraklarına benzetmektedir. Fîl sahiblerinin başından geçen bu olay Nebî'nin (s.a) doğumundan kırk sene önce olmuştu.[3] Hareme oldukça yakın bir yerde helâk edildiler, fakat oraya asla giremediler.

---

3 Burada kimden kaynaklandığını bilemediğimiz fâhiş bir hata vardır. Çünkü bilinen o ki, Nebî (s.a) fîl senesinde doğmuştu. Fîl hadisesinin, Nebî'nin do-

İkrime b. Hâlid şöyle demiştir:

Rabbim! Engelledin orduyu ve fîlleri
Üstelik onlar Mekke'de dağlarda otlayacak kadar gelmişlerdi
Onlara karşı savaşmaktan korkmuştuk
Kerîm, şerefli ve güçlü olan herkes
Yürür şerefiyle eteklerini sürükleyerek, fakat hile yapan kimsenin hilesine de aldırmazdın.
Rabbim! Terk ettin onları en kötü bir halde
Ve onlar oldukça zorlu etkisi olan bir işle karşılaştılar.

Safvan b. Ümeyye el-Mahzûmî de şöyle demiştir:

Ey helâl ve ahnes olan bu kabileye bağışlayan!
Halbuki onların gözlerini açıp kırpacak, nefes alacak yerleri yoktu.
Sen azîzsin Rabbimiz, kutsiyetin asla ihlal edilemez.
Sen fîli el-Muğammes'de alıkoyansın.
Alıkoydun, çünkü o "hekrus"dur.[4]
İbn Ebi's-Salt da şöyle demiştir:
Kuşkusuz Rabbimizin âyetleri apaçıktır.
Çok nankörden başkası onlar hakkında çekişmez.
el-Muğammes'de fili alıkoyandır.
Nihâyet ayakları kesilmiş gibi emekleyerek yürür oldu.
Boğazından harbeler aktı sanki,
Bir kayadan yuvarlanıp damla damla akarcasına
Etrafında Kinde hükümdarlarından gençler vardı
Savaşta bunlar güçlü ve kartal gibidirler
Onunla sözleştiler, sonra etrafından dağıldılar
Baldırının bacağı arka tarafından kırılmış sanki.
Kıyamet gününde her dîn Allah'ın nezdinde boşa çıkacak,
Hanif olan dîni dışında.

ğumundan kırk ya da elli gün önce meydana geldiği tarih ve tefsir kitablarında belirtilir. (Çeviren)

4 Bu lafız bir nüshada "hekrûs", diğerinde "mekrûs" şeklindedir.

106. KUREYŞ SÛRESİ

Mekke'de inen Kureyş sûresi, 4 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
لِا۪يلَافِ قُرَيْشٍۙ ﴿١﴾ ا۪يلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَٓاءِ وَالصَّيْفِۚ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ٓي اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Kureyş'in güvenlik ve esenliği için,*

Kureyşliler, arzın çeşitli yerlerine gidip gelerek ticaretle yapıyorlardı. Bundan dolayı onlara Kureyş adı verilmiştir. Ticaret için kışın –daha ılık olması hasebiyle– Ürdün ve Filistin'e; yazın ise –sıcak dolayısıyla kışın gittikleri yolu ve denizi bırakarak– Yemen'e gidiyorlardı. Bu şekilde gidiş geliş onlara ağır geldi de Allah, *Kureyş'in güvenlik ve esenliği için* {yani, onların gidiş gelişleri, ticaretleri yoktur. Bunu onlardan kestik, sonunu getirdik} buyruğunu indirdi. İşte şu buyruk bunu ifade etmektedir:

2. *Yaz ve kış yolculuklarında kendilerini güvenlik ve esenliğe kavuşturduğu için,*

Allah Habeşistanlıların kalblerinde, yiyecekleri gemilere yükleyip Mekke'de satma isteği doğurdu da yiyecek götürüp Mekkelilere satmaya, Mekkeliler de deve ve eşekleri ile onların geldikleri yerlere gidip –Mekke'den iki günlük uzaklıktan– onlardan yiyecek ihtiyaçlarını almaya başladılar. Bu hal senelerce devam etti. Böylece Allah onları, yaz ve kış çektikleri sıkıntıdan kurtardı.

3. *Artık bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler.* {Çünkü bu Beyt'in Rabbi onları hem korkudan, hem açlıktan kurtardı. O halde hiç ummadıkları bir sırada Habeşlilere ülfet ettikleri gibi, Allah'a ibâdete de artık ülfet etsinler}.

4. *O ki,* {Habeşlilerin kalblerine, gemilerle onlara yiyecek götürüp satma isteğini koyarak} *kendilerini açlıktan doyurdu ve korkudan* {yani, öldürülmek ve esir alınmak korkusundan} *kendilerine güvenlik verdi.*

Çünkü câhiliye döneminde Arablar birbirlerine baskın düzenliyor ve birbirlerini öldürüyorlardı. Allah ise Harem'de bulunanları koruyor, onlara hiçbir düşmanı musallat etmiyordu. İşte, *Korkudan kendilerine güvenlik verdi* buyruğu bunu anlatmaktadır.

Yine, *Kureyş'in güvenlik ve esenliği için* buyruğu şu demektir: Kureyş'in yiyeceği yoktu. Çünkü ticaretle uğraşanlar Kureyşlilerin bulunduğu yere gelmiyor, onların bulundukları yerlere yol bulamıyorlardı. Bu sebeble Kureyşliler yiyecek temin etmek için kışın Şam'a, yazın da Yemen'e yolculuk yapıyorlardı. Böylece onların yaz ve kış iki yolculukları oluyordu. Allah onlara merhamet etti ve Habeşlilerin kalblerine, gemilerle onlara yiyecek taşıyıp götürme isteği yerleştirdi. Kureyşliler de –Mekke'ye bir gecelik mesafede olan– Cidde'ye gidip onlardan yiyecek almaya başladılar. Böylece Allah onları yazın ve kışın yolculuk yapmak külfetinden kurtardı. Allah, onlara nimetlerini hatırlatmak üzere, *Kureyş'in güvenlik ve esenliği için, kış ve yaz yolculuklarında kendilerini güvenlik ve esenliğe kavuşturduğu için* {yani, onları külfetlerden ve gidip gelmekten yana güvenliğe ve esenliğe kavuşturduğu için} *bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler* {yani, yalnız O'na ihlâsla ibâdet etsinler}. *O ki,* {Habeşlilerin kalblerine, gemilere yiyecek koyup, onlara götürme duygusunu yerleştirmekle} *kendilerini açlıktan doyurdu ve* {öldürülmekten ve esir alınmaktan yana} *kendilerine güvenlik verdi* {–çünkü Arablar birbirlerini öldürüyor, birbirlerini esir alırken onlar Harem bölgesinde güvenlik içinde yaşıyorlardı–} buyruklarını indirdi.

107. EL-MÂÛN SÛRESİ

Mekke'de inen el-Mâûn sûresi, 7 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝١ فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ۝٢ وَلَا
يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۝٣ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۝٤ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ
سَاهُونَ ۝٥ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ۝٦ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝٧

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Dîni* {yani, hesaba çekilmeyi} *yalanlayanı gördün mü?*

Âyet, el-'Âs b. Vâil es-Sehmî ile Nebî'nin (s.a) halası 'Abdu'l-Muttalib'in kızı Umm Hani'nin eşi Hubeyre b. Ebî Vehb el-Mahzûmî hakkında inmiştir.

Sonra dîni yalanlayan hakkında haber vererek şöyle buyurmaktadır:

2. *İşte o yetimi* {hakkını vermeyerek} *şiddet ve sitemle itendir.*

Bunun bir benzeri de, *Cehennem ateşine doğru şiddetle itilecekleri gün...* (et-Tûr, 52/13) buyruğudur.

3. {Yoksula yedirmeyen ve} *yoksulu yedirmeye teşvik etmeyendir.*

4. *Veyl olsun, o namaz kılanlara* {yani, namaz kılan münâfıklara}.

Sonra onların niteliklerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

5. *Ki onlar namazlarında gaflet içindedirler* {yani, vakti çıkıp gidene kadar başka şeylerle oyalanırlar}.

6. {Vaktinde kılacak olsalar bile namazlarıyla insanlara} *riyakârlık yapanların ta kendileridir* {yani, insanlar onları görüyorsa namaz kılarlar, böylece insanlara karşı riyakârlık yaparlar –namazlarıyla Allah'ı kasdetmezler–}.

7. *Mâûn'u* {yani, farz olan zekâtı} *da engellerler.*

Mâûn, Kureyş lehçesinde “su” demektir.

Ebû Sâlih Yahya b. Ebî Kesir'den, o Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasûlullâh (s.a), “Mâûn; iğne, su, ateş ve evde bu kabilden bulunan şeylerdir” buyurdu.

108. EL-KEVSER SÛRESİ

Mekke'de inen el-Kevser sûresi, Kûfiyyûna göre 3 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَۜ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْۜ ﴿٢﴾ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Şüphe yok ki Biz sana kevseri verdik.*

Kevser, hayrı en çok olan, coşkun ve sürekli akan bir cennet nehridir. Öyle hızlı akar ki, akışı oku andırır. Yatağındaki çamur esfer miskidir. Çakıl taşları yakut, zebercet ve incidir. Kardan beyaz, yağdan yumuşak, baldan tatlıdır. İki kıyısında oyulmuş inciden çadırlar vardır. Her çadırın boyu 1 fersaha 1 fersah, eni 1 fersaha 1 fersahtır. Üzerinde altından 4.000 kapı kanadı bulunmaktadır. Her çadırda huru'l-ıyn'den bir zevce, onun da 40 hizmetçisi bulunmaktadır. Rasûlullah (s.a), “Ey Cibrîl! Bu çadırlar nedir?” diye sordu. Cibrîl (a.s), “Bunlar senin zevcelerinin cennetteki meskenleridir” cevabını verdi: Kevser'den, Muhammed sûresinde zikredilen cennet ehli için dört ırmak kaynar: su, şarab, süt ve bal ırmakları.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

2. *O halde Rabbin için* {beş vakit} *namaz kıl ve* {kurban bayramı günü} *kurban kes.*

Çünkü müşrikler ne Allah için namaz kılarlar, ne de kurban keserlerdi.

3. *Kuşkusuz ki asıl ebter, sana buğzedendir* {yani, el-‘Âs b. Vâil es-Sehmî'dir}.

Nebî (s.a), mescidde Kureyş'ten bazı kimseler otururken Sehm b. ‘Amr b. Husays oğulları kapısından Mescid-i Haram'a girdi ve oturmadan yürüyüp Safa kapısından çıktı. Nebî'nin (s.a) çıktığını gördüler, ama girdiğini görmedikleri için o'nu tanımadılar. O sırada o kapıdan içeri girmekte olan el-‘Âs b. Vâil es-Sehmî b. Hişâm b. Sa‘d b. Sehm Safa kapısında o'nunla karşılaştı. el-‘Âs makamın yanına varınca o'na,

"Kapıda karşılaştığın kimdi?" diye sordular. O da, "el-Ebter" diye cevab verdi. –Nebî'nin (s.a) oğlu 'Abdullâh vefat etmiş bulunuyordu. Kendisinden sonra mirasçı bırakmadan ölen kimseye "el-ebter" denilir. – Bunun üzerine, *Kuşkusuz ki asıl ebter sana buğzedenin* {yani, el-'Âs b. Vâil es-Sehmî'nin} *kendisidir.* {İşte hayırdan yana ebter olan odur. Sen ise ey Muhammed, Ben anıldığım zaman Benimle birlikte anılacaksın} buyruğu nâzil oldu. Allah genel olarak insanlar arasında o'nun zikrini yüceltmiştir. Nebî (s.a) Müslümanların bayramlarında, namazlarında, ezanda, kamette anılır, hatta evlilik talebinde ve ihtiyaçların karşılanması için konuşma yapılırken bile Nebî (s.a) anılır.

109. EL-KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke'de inen el-Kâfirûn sûresi, 6 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُ ﴿٣﴾

وَلَٓا اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ د۪ينُكُمْ وَلِيَ د۪ينِ ﴿٦﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *De ki: "Ey kâfirler!"...*

Buyruk, Kureyş'ten müstehziler [istihza ediciler] hakkında inmiştir. Nebî (s.a) Mekke'de iken, en-Necm sûresini, *Şimdi haber verin Lât ve 'Uzzâ'dan ve diğer üçüncüleri olan Menât'tan* (en-Necm, 53/19-20) buyruklarını okuyunca, kendisi hafif uyuklamışken şeytân o'nun dile üzerine şu sözleri bırakıverdi: "İşte bunlar o yüksek putlardır. Onlar nezdinde şefaat ümit edilir."[1] Ebû Cehl b. Hişâm ile Rabî'a'nın oğulları Şeybe ve Utbe, Ümeyye b. Halef, el-'Âs b. Vâil ve Kureyş'ten diğer istihza ediciler akşam vakti Ka'be'nin arka tarafında dediler ki: "Ey Muhammed! Şu iki husustan birini kararlaştırmadan bizden ayrılmamalısın. Biraz biz senin dînine girelim, ilahına ibâdet edelim. Biraz da sen bizim dînimize gir, ilahlarımıza ibâdet et. Yahut sen bizim ilahlarımızdan büsbütün uzaklaştığını ortaya koy, biz de senin ilahından büsbütün uzaklaştığımızı ortaya koyalım." Bunun üzerine Allah onlar hakkında Kâfirûn sûresini sonuna kadar indirdi. Nebî (s.a) bundan sonra yanlarına gidip *De ki: "Ey kâfirler!"* dedi. "Ne oldu ey Muhammed?" dediler. Devamla şöyle dedi:

2. *"Ben sizin ibâdet etmekte olduklarınıza ibâdet etmem"* {yani, bugün ibâdet etmekte olduğunuz ilahlarınıza ibâdet etmem}.

3. "*Siz de benim ibâdet ettiğime* {yani, bugün ibâdet etmekte olduğum ilahıma} *ibâdet etmezsiniz."*

---

1 Bu hususta daha önce el-Hacc, 22/52 âyeti ile en-Necm, 53/19-20 âyetlerinin tefsirinde düştüğümüz kısa nota bakın. (Çeviren)

4. *"Sizin ibâdet ettiklerinize* {bugünden sonra da} *ibâdet edecek değilim."*

5. *"Siz de benim ibâdet ettiğime* {bugünden sonra da} *ibâdet edecek değilsiniz."*

6. *"Sizin* {izlediğiniz} *dîniniz sizin olsun, benim* {tuttuğum} *dînim de benim olsun."*

Sonra onları bırakıp gitti. Onlardan birileri, "Bu sizden beri [uzak] olduğunu söylemiş oldu" dedi. Ona ağır sözler söylediler, eziyetlerde bulundular. Sonra bunu, *Artık müşrikleri nerede bulursanız öldürün* (et-Tevbe, 9/5) âyeti –ki buna kılıç âyeti denir– nesh etti.

110. EN-NASR SÛRESİ

Medine'de inen en-Nasr sûresi, 3 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ

أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Allah'ın yardımı ve feth geldiğinde.*

Bu sûre Mekke ve Taif'in fethinden sonra inmiştir.

2. *İnsanların* {yani, Yemen halkının} *fevc fevc* {yani, birer, ikişer, üçer kişi değil, her cihetten büyük kalabalıklar halinde kabilenin tümüyle, kavmin tamamıyla} *Allah'ın dînine girdiklerini gördüğünde* {senin ecelin de yaklaşmış demektir}.

3. *Hemen Rabbini hamd ile tesbih et* {yani, Rabbini çokça zikretmeye koyul} *ve O'ndan* {günahlardan ötürü} *mağfiret dile, çünkü O* {mağfiret dileyenlerin tevbelerini kabul eden} *tevvâbdır.*

Bu sûre, Nebî'nin (s.a) ölümünün (yaklaştığının) alâmeti idi. Bu sûreyi Ebû Bekr ve Ömer'e okudu, sevindiler. ‘Abdullâh b. ‘Abbâs onu duyunca ağladı. Nebî (s.a) ona, “İsabet ettin” dedi, eliyle başını sıvazlayarak, “Allahım! Onu dînde fakîh yap ve ona te’vîli öğret” buyurdu. Bundan sonra Nebî (s.a) seksen gün yaşadı.

111. TEBBET SÛRESİ

Mekke'de inen Tebbet sûresi, 5 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَّتْ يَدَٓا اَب۪ي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى نَاراً
ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ ف۪ي ج۪يدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *Ebû Leheb'in iki eli kurusun. Kendisi de helâk oldu* {yani, Ebû Leheb hüsrana uğradı} *zaten.*

Asıl adı ‘Abdu'l-‘Uzzâ b. ‘Abdu'l-Muttalib olan Ebû Leheb Nebî'nin (s.a) amcasıdır. Ona Ebû Leheb denilmesi, adeta ateş alevi fışkırıyormuş gibi yanaklarının kızıl olması sebebiyledir. *Yakın akrabanı* {yani, Hâşim ve Muttalib oğullarını –ki her ikisi de ‘Abdi Menâf b. Kusay'ın oğullarıdır–} *inzâr et* (eş-Şu‘arâ, 26/214) buyruğu nâzil olunca Nebî (s.a) dedi ki: “Ey ‘Alî! Ben yakın akrabamı inzâr etmekle emrolundum. Bunun için sen bize bir yemek hazırla ki onları davet edeyim ve arkasından inzâr edeyim.” Bunun üzerine ‘Alî –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– bir koyun paçası satın aldı, onu pişirdi. Bir çömlek de süt getirdi. Nebî (s.a), Hâşim oğulları ile Muttalib oğullarını yemeğe davet etti. Onlar –bir eksiğiyle– kırk kişi idiler. Hepsini bir koyun paçası ile bir çömlek sütten oluşan bir ziyafete davet etmişti. İyice doyuncaya kadar yediler, iyice kanıncaya kadar içtiler. Sonra Ebû Leheb dedi ki: “Andolsun bununla size büyü yaptı. Bizden on kişi bir oğlak yer ve bir çömleği içer. Muhammed ise sizin gibi kırk kişiyi bir koyun paçası ile doyurdu, bir kap süt ile de susuzluğunuzu giderdi.” Onun bu sözleri Rasûlullah'a (s.a) ağır geldi. Bu sebeble o gece onları inzâr etmedi. Nebî (s.a) bir başka gece onlara benzeri bir yemek hazırlamasını söyledi. O da denileni yaptı. Yine iyice doyuncaya kadar yediler, iyice kanıncaya kadar içtiler. Nebî (s.a) şöyle dedi: “Ey Hâşim oğulları, ey Muttaliboğulları! Ben Allah tarafından size gönderilmiş bir nezîrim. Allah tarafından size gönderilmiş beşîrim. Ben size Arablardan hiç kimsenin getirmediği bir şey getirdim. Dünyada şerefi getirdim size. Müslüman olun kurtulun, bana

itaat edin hidâyet bulun.” Bunun üzerine Ebû Leheb, “Ey Muhammed tebben leke [hüsrana uğrayasın], bunun için mi bizi davet ettin?” dedi. Allah da onun hakkında, *Ebû Leheb'in iki eli kurusun. Kendisi de helâk oldu* {yani, Ebû Leheb hüsrana uğradı} *zaten* buyruğunu indirdi.

Sonra şöyle buyurdu:

> 2. *Âhirette malı da, kazandığı da* {yani, çocukları Utbe, Uteybe ve Muakkib de –çünkü çocukları da onun kazancı cümlesindendir–} *kendisine fayda vermedi.*
>
> 3. *O alevli* {yani, dumanı olmayan} *bir ateşi boylayacaktır* {yani, Ebû Leheb böyle bir ateşe girecektir}.
>
> 4. {Ebû Süfyân b. Harb'ın kız kardeşi Harb kızı Umm Cemîl adındaki} *karısı da hatab* {–ki, yaralayıp çizen her türlü diken “hatab” denir–} *taşıyıcısı olarak.*

Ebû Leheb'in karısı Umm Cemîl, Nebî (s.a) yaralansın diye bu tür dikenleri yola bırakırdı.

Sonra Allah, ona âhirette ne şekilde azab edeceğini haber vererek şöyle buyurmaktadır:

> 5. {Kıyamet Günü} *boynunda mesedden* {yani, demirden} *bir ip* {yani, zincir} *olduğu halde.*

Ebû Leheb hakkında bu âyet nâzil olunca karısına, “Muhammed kocanı, seni ve çocuklarını hicvetti” dediler. Umm Cemîl buna öfkelendi ve kalkıp cariyesine, koyun pisliklerini, kan ve dışkıları taşımasını emretti. Bu pislikleri üzerine atıp o'nu küçük düşürmek ve böylece alçaltmak amacıyla Nebî'nin (s.a) nerede olduğunu öğrenmek üzere yola çıktı. Umm Cemîl'e, o'nun Safa yakınında bir evde olduğu haberi verildi. Kapıya varınca Nebî (s.a) ile birlikte evin içerisinde olan Ebû Bekr –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– onun konuşmalarını duydu ve, “Ey Allah'ın Rasûlü! Umm Cemîl geldi. Zannederim hayır kasdederek gelmedi” dedi. Bunun üzerine Nebî (s.a), “Allahım! Gözlerini al” buyurdu ya da buna yakın birşey söyledi. Sonra Ebû Bekr'e, “Bırak girsin. O beni asla göremeyecektir” dedi. Umm Cemîl eve girdi. Ebû Bekr'i gördüğü halde Nebî'yi (s.a) göremedi. Halbuki hep birlikte aynı yerde idiler. “Ey Ebû Bekr! Arkadaşın nerede?” diye sordu. O da, “Ondan ne istiyorsun ey Umm Cemîl?” diye karşılık verdi. Umm Cemîl, “Aldığım habere göre

beni, kocamı ve çocuklarımı hicvetmiş. Ben de şu pislikleri o'nun yüzüne, başına atmak ve böylece o'nu hakir düşürmek için geldim" dedi. Ebû Bekr ona, "Allah'a yemîn ederim ne seni hicvetti, ne kocanı, ne de çocuklarını" dedi. Umm Cemîl, "Ey Ebû Bekr! Gerçekten doğru mu söylüyorsun?" dedi. O, "Evet" diye cevab verdi. Umm Cemîl, "Kuşkusuz sen doğru sözlü birisin. Sen sıddîksın, fakat insanların o'nun hakkında niye yalan söylediklerini de bilmiyorum" dedi ve evine gitti. Sonra Ebû Leheb'in oğlu Utbe bir ticaret için Şam'a gitmek istedi. Kureyş'ten birtakım kimseler de onunla beraber çıktı. Nihâyet es-Sıfah denilen yere vardılar. Oradan Mekke'ye geri dönmek istediklerinde Utbe onlara, "Mekke'ye döndüğünüzde Muhammed'e benim en-Necm sûresini inkâr ettiğimi bildirin" dedi. en-Necm sûresi Rasûlullah'ın (s.a) açıktan okuduğu ilk sûre idi. Bu haber Nebî'ye (s.a) ulaşınca, "Allahım! Köpeklerinden bir köpeği ona musallat et de onu yesin" diye beddu'a etti. Allah Nebî'nin (s.a) bu beddu'ası dolayısıyla Utbe'nin kalbine korku yerleştirdi de geceleyin yol aldığı vakit hemen hemen konaklamazdı. Bir gece erkenden yola koyuldu. Gündüz ve geceyi yolda geçirdi. Sabah olmadan da inip konaklamamayı kararlaştırdı. Sabaha doğru arkadaşları ona, "Binekler nerdeyse telef olacak" dediler ve bunu ısrarla tekrar ettiler. Nihâyet indi ve develeri ile birlikte sabaha karşı konakladı. Ancak korku sebebiyle dehşet içinde idi. Develeri etrafına adeta bir sur gibi çöktürdü, yükleri de develerden beride bir sur gibi dizdi ve beraberindekilerin bu yüklerin berisinde yatıp uyumasını sağladı. Bu esnada bir meleğin çektiği bir arslan geldi. Allah sükunet vererek develerin ürkmemesini sağladı da onlar hareket etmediler. Arslan develerin arasından geçti, hepsinin ortasında bulunan Utbe'nin yanına varıp onu yedi. Geriye sadece kemikleri kaldı, oradakilerin hiç biri de bunu fark etmedi. Onun, Mekke'ye geri dönen arkadaşlarına, "Muhammed'e deyin ki, ben en-Necm sûresini inkâr ettim" sözleri hakkında Allah, *Kahrolası insan* {yani, lanet olsun o insana: Utbe'ye} *ki onu* {Kur'ân'ı inkâr edip} *kâfir olmaya ne itti?* (Abese, 80/17) âyetini ve devamındaki âyetleri indirdi.[1]

Bize 'Abdullâh ['Ubeydullâh] b. Sâbit tahdis edip dedi: Bize babam tahdis edip dedi: Bize Ebû Sâlih tahdis edip dedi: Kureyş ve Umm Ce-

1 Abese, 80/17-43 âyetlerine işaret ediyor.

mîl şöyle derlerdi: “Biz yerilmiş bir kimseye karşı geldik. Onun verdiği emirleri kabul etmedik.”

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), “Allah'ın lütfunun bir tecellisidir ki Kureyşliler yerilmiş birisini yermektedir. Oysa ben Muhammed'im” [övülmüş birisiyim] buyurdu.

112. EL-İHLÂS SÛRESİ

Mekke'de inen, el-İhlâs sûresi 4 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ
يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *De ki: "O Allah'tır. Bir tektir"* {yani, O ortağı olmayan bir tektir}.

2. *"Allah'tır, sameddir."*

Amir b. et-Tufeyl b. Sa'saa el-Âmiri Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna girip "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemîn ederim, ben senin dînine girecek olursam, benim arkamdakiler de girer. Eğer girmeyecek olursam, arkamdakiler de girmez" dedi. Rasûlullah (s.a), "Peki ne istiyorsun?" diye sordu. O, "Yerleşik yerler [şehirler] senin, çöldekiler de benim olmak şartıyla sana uyayım" dedi. Rasûlullah (s.a) ona, "İslâm'a girmek için şart koşulmaz" dedi. Bu sefer, "O halde senden sonra hilafetin benim olacağını belirt" dedi. Rasûlullah (s.a), "Benden sonra bir nebî gelmeyecektir" buyurdu. "Peki, diğer ashâbından bana bir üstünlük sağlamanı istiyorum" dedi. Rasûlullah (s.a), "Hayır, fakat sen onların İslâm'a güzel bir şekilde bağlanman şartıyla kardeşlerisin" dedi. "Beni Bilâl'e, Habbab b. el-Eret'e, Selmân el-Fârisî'ye ve Cial'e kardeş mi yapacaksın?" diye sordu. Rasûlullâh, "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Amir öfkelenerek, "Allah'a yemîn ederim, üzerinde tüyü bitmemiş 1.000 gencin bulunduğu kırmızı renkli atları sana karşı harekete geçireceğim" dedi. Rasûlullah (s.a), "Ne oluyor sana, beni korkutmak mı istiyorsun?" dedi. Cibrîl (a.s) Rabbinden aldığı vahiy üzerine o'na dedi ki: "Ben de onlardan her biri üzerine 1.000 melek salacağım. Onların her birinin boynunun uzunluğu ve kalınlığı birer yıllık süredir." Aslında bir tanesi bile onlara yeterdi, fakat Allah ona askerlerinin çokluğunu bildirmeyi murad etmişti. Bunun üzerine Âmir, o'ndan işittiklerinden hayrete düşmüş bir halde Rasûlullah'ın (s.a) yanından çıkıp gitti. Yakın arkadaşı el-Erbet b. Kays es-Sehmî onunla karşılaştı ve "Bu halin ne?" diye sordu. Ona başından geçenleri anlattı ve dedi ki: "Ben az önce Ebû Kebşe'nin oğlu-

nun yanına girdim, kırsal alanları bana vermesini, buna karşılık yerleşik yerlerin de kendisinin olmasını teklif ettim kabul etmedi. Ondan sonra halifeliği bana vermesini istedim, onu kabul etmedi. Ashabı arasında bana bir üstünlük vermesini istedim yine kabul etmedi, 'Eğer sen İslâm'a güzel bir şekilde bağlanırsan onların kardeşi olursun' dedi." Erbet ona, "Niye o'nu öldürmedin?" diye sordu. "Buna gücüm yetmedi" cevabını verdi. Erbet, "Haydi seninle birlikte tekrar o'nun yanına dönelim. Arzu ediyorsan ben o'nunla konuşur, meşgul ederim, sen de o'nun boynunu vurursun" dedi. İkisi birlikte gerisin geri döndüler ve Rasûlullah'ın (s.a) huzuruna girdiler. Amir sağına, Erbet soluna oturdu. Rasûlullah (s.a) onların maksadını öğrenmişti. Meleklerden bir melek gelip Erbet b. Kays'ın karnını sıkıştırdı. Amir de elini ağzına koymuş olduğu halde Rasûlullah'a (s.a) yöneldi ve, "Ey Muhammed! Sen büyük bir şeyden söz ederek ve çok sayıda kimseleri kasdederek beni korkuttun, bunlar kimdir?" dedi. "Onlar benim askerlerimdir ve sana söylediklerimden daha çokturlar" karşılığını verdi. "Peki Rabbinin adının ne olduğunu bana söyle, o nedir? Onun dostu kimdir? Onun çareleri, yolları nelerdir? O kaç kişidir? Kimin babasıdır? Hangi canlıdandır? Kardeşi kimdir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah, {Ey Muhammed} *de ki: "O Allah'tır, bir tektir* {–çünkü "Adı nedir ve kaç tanedir?" diye sormuştu–}, *Allah'tır, sameddir* {–çünkü "O ne yiyor?" diye sormuştu. "es-Samed" ise, yemeyen, içmeyen demektir–} buyruklarını indirdi.

3. *"Doğurmamıştır* {yani, O bir evlat edinmemiştir}, *doğurulmamıştır* {yani, O'nun kendisine künyesini verecek bir atası yoktur –çünkü o, "Kimin oğludur?" diye sormuştu–}.

Sonra şöyle buyurmaktadır:

4. *"Kimse de O'nun dengi değildir"* {yani, O'nun eşi benzeri yoktur ki dost [halil] edinsin –çünkü "O'nun dostu, can arkadaşı kimdir?" diye sormuştu–}.

Eli ve gözüyle el-Erbed b. Kays'a işaret etti. el-Erbed ise, o sırada meleğin karnını sıkıştırması –ki neredeyse içindeki pislikler ağzından çıkacaktı– sebebiyle sıkıntı çekiyor, canını kurtarmaya çalışıyordu. el-Erbed, "Haydi kalkalım" dedi, kalkıp gittiler. Âmir ona, "Be adam bu halin ne?" diye sordu. "Karnımın çok şiddetli bir şekilde sıkıştırıldığını hissettim, büyük bir ağrı vardı. Elimi bile kaldıramadım" dedi.

(Mukâtil) dedi: el-Erbed b. Kays, o gün –ki oldukça bulutlu bir gündü– Medine'den çıktı ve yolda bir yıldırım ona çarpması sebebiyle öldü. Âmir b. et-Tufeyl'e gelince, Cibrîl onun boynuna bir darbe vurdu da boynunda bir çıban çıktı. –Tauna yakalandığı da söylenir.– Bunun sonucunda Medine'de hastalandı. Selul oğullarına mensub cüzzamlı bir kadından başka kimse onu yanına almadı. Ölümden korkarak dedi ki: "Develerde çıkan guddeye benzer bir gudde ve Selûl oğullarına mensub bir kadının evinde bir ölüm. Hayır, ey ölüm karşıma çık, sana meydan okuyorum, seni öldüreceğim." Bunun üzerine Allah, *Onlar Allah hakkında mücadele edip dururlar… O kudret ve azabı çetin olandır* (er-Ra'd, 13/13) buyruğunu indirdi.

Yine, *De ki: "O Allah'tır, bir tektir"* buyruğunun iniş sebeblerinden biri de şudur: Mekke müşrikleri Rasûlullah'a (s.a), "Bize Rabbinin niteliklerini anlat, O'nun vasıflarını söyle" dediler. Amir oğullarından Amir b. et-Tufeyl de dedi ki: "Bize Rabbinden haber ver: O altından mı, gümüşten mi, demirden mi, bakırdan mı. Yahudiler, 'Uzeyr Allah'ın oğludur' dediler. Allah da Tevrat'ta Kendi niteliklerini bildirdi. O halde sen de bize O'nun hakkında haber ver." Bunun üzerine Allah, *De ki* {ey Muhammed}: *"O Allah'tır, bir tektir* {yani, O'nun ortağı yoktur}. *Allah'tır, sameddir* {yani, O'nun yaratılmışlar gibi karın boşluğu yoktur –"es-Samed"in, mahlukatın ihtiyaçlarını kendisine arzettiği ve onun önünde ikrar edip boyun eğdikleri efendi anlamına geldiği de söylenir–}. *Doğurmamıştır* {ki başkaları O'na mirasçı olsun}, *doğurulmamıştır* {ki O'na ortak bulunsun}. *Kimse de O'nun dengi değildir* buyruklarını indirdi. Çünkü Arab müşrikleri, "Melekler Rahmân'ın kızlarıdır"; Yahudiler, "'Uzeyr Allah'ın oğludur"; Nasarâ, "Mesih Allah'ın oğludur" diyorlardı. Allah onların bu iddialarının yalan olduğunu belirterek, zatının böyle iddialardan uzak olduğunu ifade etmek üzere buyurdu ki: *Doğurmamıştır* {yani, onun evladı olmamıştır}, *doğurulmamıştır* {yani, Îsâ ile 'Uzeyr ve Meryem'in doğdukları gibi doğmamıştır}. *Kimse de O'nun dengi değildir* {yani, O diğer ilâhlar gibi değildir: eşi, dengi, benzeri yoktur. O ne mübârektir, o pek yücedir (müşriklerin iddialarından) pek büyük, pek üstündür}.

113. EL-FELÂK SÛRESİ

Mekke'de inen el-Felâk sûresi, 5 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾ وَمِنْ
شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفّٰثَاتِ
فِي الْعُقَدِۙ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *De ki: “Sığınırım felâkın* {yani, yaratılmışların} *Rabbine.”*

Yahudi Lebid b. Asım –A‘sam da denilir– b. Mâlik, bir yayın kirişine onbir düğüm atarak Nebî'ye (s.a) büyü yaptı ve onu, Nebî'nin (s.a) bazan gidip sırtını yasladığı taze bir hurma ağacı yakınındaki yedi basamaklı bir kuyuya attı. Sihir Nebî'yi (s.a) etkiledi ve üç gün boyunca da etkisini artırdı. Sonunda ağır bir şekilde hastalandı. Kadınlar bundan dolayı tedirgin oldu. Bunun üzerine el-Muavvizât nâzil oldu. Rasûlullah (s.a) uykuda iken iki meleğin kendisine geldiğini, birinin baş ucuna, diğerinin ayak ucuna oturduğunu ve şu tarzda muhavere ettiklerini gördü: Biri diğerine, “Bunun rahatsızlığı nedir?” diye sordu. Öteki, “Buna büyü isabet etti” dedi. “Peki, o'na kim büyü yaptı?” diye sordu. Diğeri “Yahudi Lebid b. A‘sam” diye cevab verdi. “Neye büyü yaptı?” diye sordu. Öteki, “Hurma ağacı kabuğuna” dedi. “O nerede?” diye sordu. Öteki, “Filanın kuyusunda” dedi. “Peki, bunun tedavisi nedir?” diye sordu. Öteki, “Kuyunun içi boşaltılacak, o kabuk çıkartılıp yakılacak. Sonra da düğümlerin her biri Muavvizateyn'den bir âyet ile çözülecek, böylece şifa bulacak” cevabını verdi. Nebî (s.a) uyanınca ‘Alî b. Ebî Tâlib'i (a.s) kuyuya gönderdi. ‘Alî büyü yapılan kabuğu çıkarıp, getirdi ve yaktı.

Şöyle de anlatılmaktadır: Cibrîl, Nebî'ye (s.a) büyünün yerini haber verdi ve, “Çözdüğün her düğüme karşılık bir âyet oku” dedi. Nebî (s.a) de öyle yaptı, daha önce hissettikleri gitti ve iyileşti; kadınlara yaklaşmaya başladı.

2. *“Yarattığı şeylerin* {yani, cinlerin ve insanların} *şerrinden.”*

3. *“Karanlığı çöküp bastığı zaman gece karanlığının şerrinden”* {yani, gece karanlığı, gündüzün aydınlığına girdiği: güneş kaybolup karanlık o aydınlığa karıştığı zaman}.

4. *“Düğümlere üfüren kadınların şerrinden”* {yani, büyüden ve büyünün araçlarından}.

Maksat, Allah'a ma‘siyet olmak üzere yapılan okumalardır, ki bununla da kadınların düğümler üzerinde okuyup üflemeleri ve bununla büyü yapmaları kasdedilmektedir. İşte bunlar sihir yapan, şerri kışkırtan ve (erkekleri hanımlarından uzaklaştırarak) kendilerine çeken kadınlardır.

5. *“Ve hased edenin* {yani, Yahudilerin} *hased ettiği* {yani, Nebî'ye (s.a) hased ettikleri} *zaman şerrinden.”*

(Mukâtil) dedi: Cibrîl (a.s) Rasûlullâh'a (s.a), “Ben sana Allah'a sığınanların sığınırken söylediklerinin en faziletli olanlarını haber vereyim mi?” dedi. Allah Rasûlü, “Nedir o ey Cibrîl?” diye sordu. O, “el-Muavvizateyn'dir [Felâk ve Nâs sûreleridir] dedi. Nebî (s.a) de, “Bana böyle denildi, ben de size söyledim. Size söylediğim gibi söyleyin” dedi.

(Mukâtil) dedi: İbn Mes‘ûd bu iki sûreyi farz namazlarda okumazdı.

114. EN-NÂS SÛRESİ

Mekke'de inen en-Nâs sûresi, 6 âyettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ
﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ
ف۪ي صُدُورِ النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adıyla

1. *De ki: "Sığınırım insanların Rabbine."*

Allah Teâlâ (c.c) Nebî'ye (s.a), insanların Rabbine sığınmasını emrediyor.

2. *"İnsanların melikine."*

O (Allah) öyle bir meliktir/kıraldır ki, karada ve denizde insanlara mâliktir; günahkârlarına ve sâlihlerine de, iyilerine ve kötülerine de mâliktir.

3. *"İnsanların ilâhına."*

O bütün insanların ilâhıdır.

4. *"Vesvese veren o sinsi ve sinici olanın* {yani, şeytânın} *şerrinden."*

Bu şeytân, domuz sûretinde olup Âdemoğlu'nun bedeninde kalbe asılır. Kanın damarlarda dolaştığı gibi insanın vücudunda dolaşır. Allah ona, insanın içinde bu şekilde hareket edebilme gücü vermiştir.

İşte Allah'ın şu buyruğu bunu dile getirmektedir:

5. *"Ki o insanların göğüslerine [kalblerine] vesvese verip durandır."*

Şeytan Âdemoğlu'nun kalbine vesvese verir ve nihâyet kalbini yutar. Âdemoğlu Allah'ı zikrettiği zaman el-Hannas [sinsi ve sinici şeytân] kalbinden sinerek uzaklaşır, bedeninden çıkar.

Sonra Allah o'na [Nebî'ye] şöyle istiâzede bulunmasını [Allah'a sığınmasını] emrediyor:

6. *"İster cin*{lerin şerrin}*den olsun, ister insan*{ların şerrin}*dan olsun."*[1]

---

1 Kitabın asıl nüshalarından birisi olan *f* nüshasında şunlar da yer almaktadır: "Allah'a hamdolsun, O'nun lütfuyla kitab sona erdi. Nebîsi Muhammed Mustafa'ya ve o'nun bütün alîne de pek çok salât ve selâm olsun. Bunu (istinsah sûretiyle) yazmayı Ebu'l-Kâsım İsmâîl er-Ruyanî, 524 yılı Rebiu'l-Âhir ayının Cumaya tesadüf eden ilk günü sabahı tamamlamış bulunmaktadır."
Altında da şunların yazılı olduğu bir mühür bulunmaktadır: "Şeyhu'l-İslâm Feyzullah Efendi –Allah ona ve anne babasına mağfiret buyursun– tarafından Konstantiniye'de inşa etmiş olduğu medreseden çıkartılmaması şartıyla vakfedilmiştir. Yıl: 1113."
Bu son varakın üst tarafında "vakıf" kelimesi sülüs hattı ile yazılmıştır. Söz konusu bu nüsha "f" harfi ile kendisine işaret ettiğimiz Feyzullah Efendi nüshasıdır.
Elif (III. Ahmed) yazmasının sonunda da şu ifadeler yer almaktadır: "İmam Mukâtil'in tefsiri burada sona erdi. Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. Bu kitabı inceleyen kişi! Bil ki ben bunu naklettiğim zaman şunu gördüm: Bu, Kur'ân lafızlarının kırmızı mürekkeble ayırt edilmediği bir nüsha idi. Bundan dolayı ben Kur'ân-ı Azîm lafızlarını kırmızı mürekkeble yazdım, ki bu kitabı inceleyen kimse, Tefsiri Kur'ân'dan kolaylıkla ayırtedebilsin ve maksat hasıl olsun. Diğer taraftan nüshada tahrifat pek çoktu. Kur'ân-ı Kerîm'in bazı yerleri de tefsiri ile düşmüştü. Bazı yerleri kendim hamişime yazdım ki benim tarafımdan düşürülmüş ifadeler olduğu zannedilmesin. Kimilerini ise hiç yazmadım, görüp karşılaştırma imkânı bulamadığım bazı yerlere de tad'ife alâmet olan bir işaret koydum.
"Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. Allah efendimiz Muhammed'e, o'nun âline, ashâbına pek çok salât ve selâm eylesin.
"Bunu, Rabbinin affına ve keremine muhtaç olan Muhammed b. Ahmed b. Ömer es-Sunbulavinî eş-Şâfiî fâni eliyle yazdı. Allah ona, anne-babasına, hocalarına ve Müslümanlara lütfuyla muamele etsin, hepsine rahmetini ihsan etsin. Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun."
Tefsirin muhakkiki 'Abdullâh Mahmud Şehhâte diyor ki: "Mukâtil b. Süleymân'ın Tefsiri'nin tahkikini 30 Cumadelulâ 1387 [4 Eylül 1967] Pazartesi günü öğle vakti tamamladım. Bunu bitirirken defalarca gözlerim yaşlarla doldu. Bu tefsirin tamamını tahkik etme muvaffakiyetini bağışlayan Allah'a şükürler olsun. Lütuf O'ndandır, minnet duygularımız, pek güzel övgüler yalnız O'nadır. Bizi buna hidâyet eden Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bize hidâyet vermiş olmasaydı, biz kendiliğimizden hidâyet bulamazdık. Efendimiz ümmî nebî Muhammed'e, o'nun âline, ashâbına salât ve selâmlar olsun."

kapak : yazıevi/yusuf kot

